

Holy Bible

Aionian Edition®

Bible Gourmantche du Togo
Gourmantche Bible

Holy Bible Aionian Edition ®
Bible Gourmantche du Togo
Gourmantche Bible

Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International, 2018-2025

Source text: eBible.org

Source version: 4/18/2025

Source copyright: Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0
Door43 World Missions Community, 2020

Formatted by Speedata Publisher 5.1.9 (Pro) on 6/3/2025

100% Free to Copy and Print

TOR Anonymously
AionianBible.org

Published by Nainoia Inc, <https://Nainoia-Inc.signedon.net>

All profits are given to <https://CoolCup.org>

We pray for a modern Creative Commons translation in every language
Translator resources at <https://AionianBible.org/Third-Party-Publisher-Resources>
Report content and format concerns to Nainoia Inc
Volunteer help is welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Gourmanchéma at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation*! What is an *un-translation*? Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aīdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aīdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is *eternal*! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to *eternal* life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of *eternal punishment*. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Please understand these eleven words. The original translation is unaltered and a highlighted note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by/4.0/, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read at AionianBible.org, with Android, and with TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal and purple is the color of royalty! All profits are given to CoolCup.org.

History

Gourmanchéma at AionianBible.org/History

- 06/21/75 - Two boys, P. and J., wonder if Jesus saves all and pray.
- 04/15/85 - Aionian Bible conceived as B. and J. pray.
- 12/18/13 - Aionian Bible announced as J. and J. pray.
- 06/21/15 - Aionian Bible birthed as G. and J. pray.
- 01/11/16 - AionianBible.org domain registered.
- 06/21/16 - 30 translations available in 12 languages.
- 12/07/16 - Nainoia Inc established as non-profit corporation.
- 01/01/17 - Creative Commons Attribution No Derivatives 4.0 license added.
- 01/16/17 - Aionian Bible Google Play Store App published.
- 07/01/17 - 'The Purple Bible' nickname begins.
- 07/30/17 - 42 translations now available in 22 languages.
- 02/01/18 - Holy Bible Aionian Edition® trademark registered.
- 03/06/18 - Aionian Bibles available in print at Amazon.com.
- 09/15/18 - Aionian Bible dedicated as J. and J. pray again.
- 10/20/18 - 70 translations now available in 33 languages.
- 11/17/18 - 104 translations now available in 57 languages.
- 03/24/19 - 135 translations now available in 67 languages.
- 10/28/19 - Aionian Bible nursed as another J. and J. pray.
- 10/31/19 - 174 translations now available in 74 languages.
- 02/22/20 - Aionian Bibles available in print at Lulu.com.
- 05/25/20 - Illustrations by Gustave Doré, La Grande Bible de Tours, Felix Just.
- 08/29/20 - Aionian Bibles now available in ePub format.
- 12/01/20 - Right to left and Hindic languages now available in PDF format.
- 03/31/21 - 214 translations now available in 99 languages.
- 11/17/21 - Aionian Bible Branded Leather Bible Covers now available.
- 12/20/21 - Social media presence on Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, etc.
- 01/01/22 - 216 translations now available in 99 languages.
- 01/09/22 - StudyPack resources for Bible translation study.
- 01/23/22 - Volunteers celebrate with pie and prayer.
- 02/14/22 - Strong's Concordance from Open Scriptures and STEPBible.
- 02/14/23 - Aionian Bible published on the TOR Network.
- 12/04/23 - Eleēsē added to the Aionian Glossary.
- 02/04/24 - 352 translations now available in 142 languages.
- 05/01/24 - 370 translations now available in 164 languages.
- 08/05/24 - 378 translations now available in 165 languages.
- 08/18/24 - Creative Commons Attribution 4.0 International, if source allows.
- 10/20/24 - Gospel Primer handout format.
- 11/24/24 - Progressive Web Application off-line format.
- 01/28/25 - All profits are given to CoolCup.org.
- 03/12/25 - 382 translations now available in 166 languages.
- 05/04/25 - 393 translations now available in 175 languages.
- 05/27/25 - 462 translations now available in 229 languages.

Table of Contents

NEW TESTAMENT

Matiewo	1
Marka	27
Luka	44
Jan	70
Jesu Tondiba Tuona	90
Roma Yaaba	117
1 Korantien	128
2 Korentien	139
Galati	146
Efesia	150
Filipi	154
Koləsi	157
1 Tesalonika	160
2 Tesalonika	163
1 Timote	165
2 Timote	168
Tidi	170
Filimo	172
Eblenba	173
Jaki	182
1 Pieri	185
2 Pieri	188
1 Jan	190
2 Jan	193
3 Jan	194
Jude	195
Mi Dəgdimə	196

APPENDIX

- Reader's Guide
- Glossary
- Maps
- Destiny
- Illustrations, Doré

NEW TESTAMENT

Jesu bo jaandi: ... n baà, tieni sugli bi po, kelima bi ki bani ban tiendi yaali.

A minteela den tòni o tiadi, titia, ki bogdi bogdi.

Luka 23:34

Matiewo

1 Abalahama biga, jakobo biga, JESU kiristu yajanba yela n ne: **2** Abalahama mali Isaka; Isaka í mali Jakobo; Jakobo í mali Juda yeni o ninjaba; **3** Juda bo taa Tamaar, ki mali Fares yeni Saara; Fares í mali Esrom; Esrom í mali Aram; **4** Aram í mali Aminadab; Aminadab í mali Naason; Naason í mali Salmon; **5** Salmon í taa Rahab, ki mali Bœas; Bœas í taa Rut ki mali Obed; **6** Obed í mali Isayi; Isayi í mali Dafid; O badciamo Dafid í taa Uri denpua, ki mali Salomon; **7** Salomon í mali Robuam; Robuam í mali Abia; Abiya í mali Asa; **8** Asa í mali Josafat; Josafat í mali Joram; Joram í mali Osiyas; **9** Osiyas í mali Juatam; Juatam í mali Ahas; Ahas í mali Esekihas; **10** Esekihas í mali Manase; Manase í mali Amón; Amón í mali Josias; **11** Josias í mali Jekonias yeni o ninjaba, ban cuo ba ya yogu ki gede yeni ba Babiloni, ti yonbidi. **12** Babiloni yonbidi í pendi, ke Jekonias mali Salatiel; Salatiel í mali Sorobabel; **13** Sorobabel í mali Abiyud; Abiyud í mali Eliakim; Eliakim í mali Asœar; **14** Asœar í mali Sadök; Sadök í mali Akim; Akim í mali Eliyud. **15** Eliyud í mali Eleyasaar; Eleyasaar í mali Matan; Matan í mali Jakob; **16** Jakob í mali Josef, Maari calo, Maari, yua n mali Jesu, ban yi yua kiristu. **17** Lan wani, lan cili Abalahama, ki tuoni Dafid, li tie piiga n nifiima na, lan taa Dafid ki tuoni Babiloni yonbidi, li mo tie piiga n nifiima na, ki taa Babiloni yonbidi hali kiristu li mo tie piiga n nifiima na. **18** Jesu kiristu í mali maama n ne. Maari, o naá bo tie Josef cikpenga i, ki punbi U Tieno Forjanma paalu po, ke bi dá ki taani yeni bi yaba (ki dá ki kuni ti cikpendi) **19** O calo, Josef í bo tie nitegnka, kaa bua ke o fiagi o yeni, o den jagi ke wan wuoni, ki yie o yasiili nni. **20** Wan taa lan ya maalma yeni, O Diedo maleki í legdi o po ti dangdi nni, ki maadi o; Dafid bijua Josef, da jie yeni yan kuani a denpua Maari kelima, wan punbi ya biga ne ñani U Tieno Forjanma kani i. **21** O ba mali bonjaga, yan yini o Jesu; wani n ba faabi o buolu u tuonbiidi po. **22** Ne kuli tieni ke O Diedo í bo cedi ke bi sawalpuaba tuodi ki waani yaali í tieni ki dudi: **23** I ba la powandiali (ya jifaano dá ki bani ja) ba punbi, ki mali bonjaga, ban yini o Emanuel, li niima nni tie U Tieno ye yeni ti. **24** Josef í den findi, o den tieni nani O Diedo maleki í waani o

yaala, o den ga o denpua ke bi taani ki ye. **25** Ama, o den ki taani yeni o hali ke o ban mali bonjaga ke o yini o Jesu.

2 Jesu den mali Betelema, Jude dogu nni, ya yogu ke Herodi den tie badciamo; lanyogu ke ya badtieba n bani i ymaali cogma ñani puoli, ki cua Jerusalema, **2** yedi: Jufinba badciamo, ban mali yua mólane ye le? Kelima, ti la ke o ymaabiga pudi puoli, ke ti cua ki ba pugi o. **3** O badciamo Herodi í gbadi lanya maama, o yama í ymadi lan mugi Jerusalema yaaba kuli. **4** O badciamo í taani salga yidkaacianba yeni u dogu nn gbanbanda, ki buali ki bandi ban ba mali Kiristu naana. **5** Ban maadi o: li tie Betelema, Jude dogu nni; kelima o sawalpualo í diani yaali n ne: **6** Fini, Betelema, Juda tinga, fini ka ñidi ki cie, Juda dogciami siiga, kelima bado ba ña a niini, ki ya kpaa n buolu Isirayeli. **7** Lanyapo, Herodi í wuoni, ki yini o ymaabila banda yeni, ki buali ki bandi ya yogu ke ki ymaabiga yeni den pudi ki ñigdi. **8** Ki waani ba ke ban gedi Betelema, ki maadi ba: “Gedi mani ki ban ga ki bigi yeni laabaali bonjanla, I ya la o, yin guani ki maadi nni, mini mo í gedi ki pugi o. **9** Ban cengi o badciamo ki gbeni, ban ña ki paani u sani. Ban den la ya ymaabiga puoli yeni í go legdi bi liiga, ki ya cuoni, ki ban punti ki biga í ye naani, ki sedi. **10** Ban la ki ymaabiga, bi pala í mangi boncianla. **11** Ban kua li dieli nni, ki la ki biga yeni o naá Maari, ki gbaani ki pugi o, ki fiidi bi ligboga, ki ñani wula, li yubli yeni ya tolade n yi miiri ki teni o bi paabu. **12** Bi den la ti dangdi nni, ke li ki buali ke ban guani ki tøgni Herodi po, ke bi kogni santianu, ki lebdi ki kuni. **13** Puoli banda yeni í kuni, ke maleki legdi ti dangdi nni, ki maadi Jesefi: “Fii, ki taa ki biga yeni o naá, ki sani ki gedi Ejipti, ki ya ye lanpo hali min ba waani a ya yogu; kelima Herodi ba kpaani ya sani ke o ba biani ki biga ne miali. **14** Josefi í fii ku ñiagu ki taa ki biga yeni o naá, ki sani ki gedi Ejipti. **15** Bi den ye Ejipti hali ke Herodi ti kpe. Li tieni yeni ke O Diedo í bo cedi ke sawalualo waani yaali yeni í tieni ki dudi: “N yini n bijua, ki ñani o Ejipti tinga nni.” **16** Herodi í diidi ki sua ke puoli ymaabanda yeni bøndi o, ke o pali beni boncianla, ke søni ke ban kpa Betelema dogu nni yeni li tinkundogi kuli, ya bonjabilo pia bina lie yeni yaaba n nagi bina lie nani wan den buali ki bi waani o ya yogu yeni, ke o jia ki

dagni ki biga yeni n̄ baa pia ya bina. 17 M̄ola, ki pia gbindma nni. 13 Lanyognu ke Jesu ñani o sawalpualo Jeremi n̄ den waani yaali tieni Galile ki cua Jurden kpenu nni, Jan kani ke wan ki dudi: 18 Bi gbad i yigni Roma dogu nni, li batise o. 14 Ama ke Jan yie, ki yedi: Mini n bua bubuuli i kuumoe yeni i fanfabinciami, Raciheli ñyan batise nni, ke a mo nan cua n ya kani! 15 Ke n̄ buudi o bila kuumoe, kaa bua ban baagi o, ki Jesu jiini o: «Ji cedi lan tieni yeni kelima li buali s̄ongi opali, kelima, bi ji ki ye. 19 Herodi n̄ kpe, ke tin tieni yeni i yaali n tiegi kuli n̄ tieni ki ke maleki legdi ti dangdi nni Ejipti, ki maadi dudi. Jan ji den ki yie o maama. 16 Ban batise Josefi: 20 ki yedi: «Fii, ki taa ki biga yeni o naá Jesu, ke o ñani mi ñima nni, ke tanpoli luodi, ke ki gedi Israyeli dogu nni, kelima yaaba n den o la ke U Tieno Fojanma jiidi nani ki kpaajiega kpaani ke ban gbindi ki biga miali nan kpe o. 21 Josefi n̄ fii, ki taa ki biga yeni o naá, ki gedi yedi ya maama ne: «O ne tie n bijabuadga i, n Israyeli. 22 O den gbad i Arkelawus n ga o báa pali mani o po hali boncianla.

Herodi, ki kaa Jude badkpagli po, ke o jie yen wan gedi li dogu nni. O den la ti dangdi nni ke li buali ke wan gedi Galile, 23 ke o gedi ki kua ya dogu ke bi yi Nasareti, ke bi sawalpuaba n den waani yaali n̄ tieni ki dudi: “Bi baa yi o Nasaeti yua.”

3 Lanyogu, ke Jan bo legdi Jude tinkuonga nni, ki kpaandi ki wang U Tieno maama 20 den

maadi: “Lebdi mani i pala kelima tanpoli diema nagi. 3 Jan tie o sawalpualo Esayi n̄ bo tuodi ki waani yua ya maama, ki tua: “Ne tie yua ya nialu n kpaandi ki tinkuonga nni ki tua: «Bobni mani dingbanli ni, ki duon o jaandieciangu yuli po. 6 n̄ agi. 4 Jan bo la ti yodyuokbodi liadgaalgu, ki ñaagi o ciaga n̄ nni ku gbanñagdigu. O bo ñmani ti naasuudi, ya juali n kpedi paaa yuli po, ki waani o duliña ki mua li fualí nni siadi. 5 Jerusalema niba, munli kuli yeni li ñanmu, 9 ki maadi o: n ba yeni Jude yaaba kuli yeni Jurden tinkundogi teni a lan kuli ne, li ya tie k a gbaani ki pugi yaaba den caa o kani. 6 Bi den tuodi ki dogdi ki n̄ nni. 10 Ki Jesu yedi o: sudi n kan ne, fin sitaani! wang i bi tuobiidi, ki cedi ke Jan batise ba Jurden klima a baa pugi a Diedo U Tieno baba i, ki go kpenu nni. 7 Ama wan den la ke farisienba yeni dondi wani baba i. 11 Ki li yogu sitaani siedi ki saduseyenba boncianla kpendi o kani ki bua ñagu. Li yogu, ki maleki nba nagni ki tieni o wan batise ba, ke o maadi ba: “Waalaba buoli, buama 12 Ki Jesu gbad i bi cuo San, k o ñani li ñy়ma waani yi ke yin sani ya pabienli n kpendi. kani ki gedi Galile. 13 O ñani Nasareti ki gedi 8 Yin nan loni ya luana n dagdi yeni i tuubma. 9 kafarnahom ki li ki fagi yeni li mogli, babiloni Yin daaani i ala nni ki tua: “Ti pia Abalahama yenti Nepitaali ting nni. 14 Ki lan fidi U Tieno ke o tie ti báa! Kelima n kadi ki maadi yi ke a tondu Esayi n bo maadi yaali n fidi ki tieni yenti tana ne siiga nni, U Tieno ba fidi fiini ya bila n i moni. 15 Yabulon yenti Nepitaali dogi n yaabi, tie Abalahama puoljuani.” 10 Ku yalgu ji caa i yenti yaabi n kua ki kpia li mögli bönpuoli po tiida jiina po i; ya tiiga n ki luoni luanjana, bi Juuridan dogu yenti Galile yaabi bi nimõnbi. 16 ba pedi bu ki lu bu u mu nni. 11 Mini, n batise Li dogu n yaabi den ye bonbonli nni, k te la ya yi yenti mi ñima ki bua yin legdi ki waani i biidi yinyienbi n yabi; ki yaabi n den kali mi kuuma ki lebdi i pala. Ama yua n ñua n puoli ki ba cua bonbonli po mo la ya yinyienbi n cua ki fandi. pia u paaciamu ki cie nni, hali ke n kan fidi ki 17 Ki li yogu ki Jesu ji cili ki muandi ki maadi, pili o taacaakpaga. Wani ba batise yi yenti U ña mani i tuonbiidi ki lebdi i ba klima U Tieno Tieno Fojanma yenti u mu i. 12 O ji muubi li dierna nago. 18 Li bo tie yenti k o cuoni Galile li bonlendkaali o nuu nni i. O ba ñy়anbi ki tigni u mogli kung, ki la o ninjabo bonbilie, Siimõn, yua jalu, ki tini ki taani mi dibima, ki wodi ki kuodi ki bi yiigü Piar yenti Andre ki bi lu bi janbaandi li bumbuali nni, ki nan juu ku fengu ya mu n li mögli nni ki kpaani i jami. 19 Jesu maadi ba:

4 Ki fuojanbi gedi yeni Jesu i tinkuungi n, ki sitaani bign o. 2 Ki Jesu lolli bu ñøbu yentuna piina yenti ñiadi piina, ki mi komi cuo gu. 3 Ki sitaani nagni ki maad o, ya tie U Tieno bijua cedi k a tana ne n kpandi jiedi. 4 Ki jesu ñymian o: li diani ki maadi, k ti jiedi po baba k a cedi k

Tieno ñøbi n. 5 Ki sitaani tug o ki gedi yen o

dingbanli ni, ki duon o jaandieciangu yuli po. 6 Ki maadi o: a ya tie U Tieno b ijua, ñyan yugi ki jiidi, klima li diani ki maadi: U Tieno tondikaaba ba tebni ki gaba, ba k a taali n da si tanli 7 Ki

O Diedo sanu, sondi mani o sanbulmu.” 4 Jan bo Jesu yedi o: li mo diani ka kan bigni a diedo U

la ti yodyuokbodi liadgaalgu, ki ñaagi o ciaga Tieno. 8 Ki sitaani guani ki tugi o ki gedi yen i

nni ku gbanñagdigu. O bo ñmani ti naasuudi, ya juali n kpedi paaa yuli po, ki waani o duliña

ki mua li fualí nni siadi. 5 Jerusalema niba, munli kuli yeni li ñanmu, 9 ki maadi o: n ba

yeni Jude yaaba kuli yeni Jurden tinkundogi teni a lan kuli ne, li ya tie k a gbaani ki pugi

yaaba den caa o kani. 6 Bi den tuodi ki dogdi ki n̄ nni. 10 Ki Jesu yedi o: sudi n kan ne, fin sitaani!

wangi bi tuobiidi, ki cedi ke Jan batise ba Jurden klima a baa pugi a Diedo U Tieno baba i, ki go

kpenu nni. 7 Ama wan den la ke farisienba yeni dondi wani baba i. 11 Ki li yogu sitaani siedi ki

saduseyenba boncianla kpendi o kani ki bua ñagu. Li yogu, ki maleki nba nagni ki tieni o

wan batise ba, ke o maadi ba: “Waalaba buoli, buama 12 Ki Jesu gbad i bi cuo San, k o ñani li

ñy়ma waani yi ke yin sani ya pabienli n kpendi. kani ki gedi Galile. 13 O ñani Nasareti ki gedi

8 Yin nan loni ya luana n dagdi yeni i tuubma. 9 kafarnahom ki li ki fagi yeni li mogli, babiloni

Yin daaani i ala nni ki tua: “Ti pia Abalahama yenti Nepitaali ting nni. 14 Ki lan fidi U Tieno

ke o tie ti báa! Kelima n kadi ki maadi yi ke a tondu Esayi n bo maadi yaali n fidi ki tieni yenti

tana ne siiga nni, U Tieno ba fidi fiini ya bila n i moni. 15 Yabulon yenti Nepitaali dogi n yaabi,

tie Abalahama puoljuani.” 10 Ku yalgu ji caa i yenti yaabi n kua ki kpia li mögli bönpuoli po

tiida jiina po i; ya tiiga n ki luoni luanjana, bi Juuridan dogu yenti Galile yaabi bi nimõnbi. 16

ba pedi bu ki lu bu u mu nni. 11 Mini, n batise Li dogu n yaabi den ye bonbonli nni, k te la ya

yi yenti mi ñima ki bua yin legdi ki waani i biidi yinyienbi n yabi; ki yaabi n den kali mi kuuma

ki lebdi i pala. Ama yua n ñua n puoli ki ba cua bonbonli po mo la ya yinyienbi n cua ki fandi.

pia u paaciamu ki cie nni, hali ke n kan fidi ki 17 Ki li yogu ki Jesu ji cili ki muandi ki maadi,

pili o taacaakpaga. Wani ba batise yi yenti U ña mani i tuonbiidi ki lebdi i ba klima U Tieno

Tieno Fojanma yenti u mu i. 12 O ji muubi li dierna nago. 18 Li bo tie yenti k o cuoni Galile li

bonlendkaali o nuu nni i. O ba ñy়anbi ki tigni u mogli kung, ki la o ninjabo bonbilie, Siimõn, yua

jalu, ki tini ki taani mi dibima, ki wodi ki kuodi ki bi yiigü Piar yenti Andre ki bi lu bi janbaandi

li mögli nni ki kpaani i jami. 19 Jesu maadi ba:

ya jua man n ni, n bi cedi yin ya kpaani bi niba ka, ama n cua ki min waani lan buali yaali. **18** ki ji cedi li jancuoli. **20** Li yogunu, ki bi ja bi Klima n maadi yeni i mōni: tapoli yeni i tinga janbaandi, ki ji jyagu **21** Ki wan cuoni ki gedi ya bua lan waagi nandi, ba lanbonli kan fidi ki liigi waami, k o la o ninjanbi bonbilie mō Jaak piini yeni ya yognu k li kuli ne bo pundi. **19** Yua Sebede bidi yeni San o kpelo ki bi ye o ūnbiagu daani U Tienu maama nni, k ki colni, wan n bo nni ki ḥanbdi bi janbaandi. **22** K o yinbi, ki bi te juodi U Tienu diema nni. Ama yua colni U ja bi janbaandi yeni bi baà, ki ji ḥod o. **23** O Tienu diema maama kuli, ki wang o lieba, k bo cuoni Galile jandieciandi nni, ki muandi U Tienu diema maama, ki paagdi i yian buoli kuli. **24** Bi ji den taagi o yeli kaana kuli Siri dogun ni, ya ki ḥani cie U Tienu kadaagu gbanbanda yen kuli: yaabi ka sanpola jyabi, yaabi n baali i ting yeni ti gbannankpiendi danb. **25** O nuwuligu ji den jua o: Galilee, Dekapol, Jerusalem, Jude yeni Jourdin puoli.

5 Wan la o niwulgu, k jesu don li juali po, k oyegntieb nagni ki kal o kani. **2** yeni wan yaadi o nōbu, ki tundiba, ki maadi ba: **3** pamanli tie yaabi n jiindi bi ba, ki duu U Tienu po i. Ban n tie U Tienu diemani niba. **4** Pamanli ye, yepi yaabi n kaa yeni ti ninsiidi. **5** Pamanli ye, yaabi n pia li pañiili, klma U Tienu bo ti cabi bani i tinga. **6** Pamanli tie yaabi n buudi mi koma yepi o ūnūnunu, i momoni sanu nni, klma bi ti ba di ki guo. **7** Pamanli bi ninbadama po, klma bi bo ti di li danbi mo ya po m ūnūnuma. **8** Pamanli tie yaabi n pia li papienli, ki dugni ban ba ti la U Tienu. **9** Pamanli tie yaabi n kpaani laafia yepi m buama bi lieba po, ki dugni U Tienu ba ti yini bani o bidi. **10** Pamanli tie yaabi n tuagi i momoni sanu, ki bi nan wang i fala li po, kilima bani n tie U Tienu diema yabi. **11** Pamanli yen ḥanbi ki loli ki cuo, yayognu ki bi sugdi, ki maadi ti maa biidi, ki pua mi faama, ki tiendi li bonbilili ki dugni min ya po. **12** Ya ye mani li pamanli nni yepi i layalien nni, ki dugni i ūnadi ti ba yabi tapoli po, ki dugni yaabi cindi ki tie U Tienu tondikaaba, bi den cagni bi mō yepi. **13** I tie yaami i tinga ne po. Ama, li ya tie ki mi yaama manu gbeni, bi ba tugi be ki guani ki mang o? li ji ki pia buama. Li tie ki ban tugi ki wuli niin po, bi niba n ya ḥyamadi li po. **14** Yinbi n tie ḥanduna yinyiem, ya dogu n ye li juali po, bonli kan fidi ki legni o. **15** Yeni, bi ki congí li fidli ki cubdili bobl nni. Ama bi yi cuon li fidli ki sien o naani ki li baa co ki yieni deni yaabi kuli po i. **16** I mo ya yinyienm n ya fandi bi niba ki ban fidi ki la i tuonganma, ki dondi i baa yua ye tapoli po. **17** Yin da maali, k n cua k min piini bi tondikaaba yikodi kaa, n cua k min piin

ka, ama n cua ki min waani lan buali yaali. **18** ki ji cedi li jancuoli. **20** Li yogunu, ki bi ja bi Klima n maadi yeni i mōni: tapoli yeni i tinga janbaandi, ki ji jyagu **21** Ki wan cuoni ki gedi ya bua lan waagi nandi, ba lanbonli kan fidi ki liigi waami, k o la o ninjanbi bonbilie mō Jaak piini yeni ya yognu k li kuli ne bo pundi. **19** Yua Sebede bidi yeni San o kpelo ki bi ye o ūnbiagu daani U Tienu maama nni, k ki colni, wan n bo nni ki ḥanbdi bi janbaandi. **22** K o yinbi, ki bi te juodi U Tienu diema nni. Ama yua colni U ja bi janbaandi yeni bi baà, ki ji ḥod o. **23** O Tienu diema maama kuli, ki wang o lieba, k bo cuoni Galile jandieciandi nni, ki muandi U Tienu diema maama, ki paagdi i yian buoli kuli. **24** Bi ji den taagi o yeli kaana kuli Siri dogun ni, ya ki ḥani cie U Tienu kadaagu gbanbanda yen farisien nba, i kan kua U Tienu diema nni. **21** I gbadi ki bi bo maadi ti yaja nba: a kan kpaa nulo, ki nulo ya kpaa o lielo, bi bo yi gedi yen o ti buudi danb kani. **22** Ama min maadi: yua beni o pali o ninja po, li buali ki ban gedi yen o ti buudi danb kani. Nulo ya sugdi o ninja k o tie fanbi, bi bo gedi yen o suif nba buudi danb kani. Nul ya maadi k o ninja tie yukpienli, bi ba lugu ya mu n kan jundi nni. (**Geenna g1067**) **23** A ya cua sala yid kanu, ki ba yid sala ki tiad k a ninjua pia m maama yen a; **24** ḥan daani a sala yid kaanu, ki gedi k fin yepi a ninjua n mang yen lieb o, ḥan fidi ki guani ki yidi a sala. **25** ḥanbi k cuo a ba fin yepi a lielo ya pia maam; ki yegi ki ca buud daan o kani, ḥan tuodi yin gbadi i lieba maama ki sua ki da paa o san po, wan da ti gedi yen a bi buudi danb kani, ki ti cedi ban luon a. **26** N maad a yepi i mōni: a kan ḥan lan kani, ka ki pani, hali ya yognu ka bi pa li kuli ki kan sieni ba kuuga. **27** I gbadi ki bi bo maadi: a kan dua yepi nuli den pua. **28** Ama min nan maadi: yua nualo o pua k o yanma kua li pua ni, o dua yepi o o pali nni. **29** A nujienu ninbinli ya ye a po ki cedi ka tie biidi, ḥan ḥan o ki lu fagm ki dugni bonyenli ya ki ye a gbanandi po, lan n pia ti ūnadi, yepi ban ti taa ja ki lu a ya mu n kan bangi jundi nni. (**Geenna g1067**) **30** Li ya sua ka nujienu n kuand a ti biidi nni, jiagu ki lu fagma, ki dugni lan n su yepi a gbanandi kuli n ya ye ya mu kan bangi jundi nni. (**Geenna g1067**) **31** L den maadi ki yua ḥan o denpua, wan ten o ya til n wang i k o ḥan o. **32** Ama min n maadi, yua ḥan o denpua k li tie mi cuncuma po, li pua ya gedi ki dua yepi ja tian o, o kuani o denpua mi cuncuma nni. Yua kuani ya pua ki o calo ḥan o, o mō gō tieni mi cuncummi. **33** I gō den kpeli ki gbadi ki bi maadi ti yaja nba: a kan maadi maama ki poli ki kandi U Tienu, ki bani ka fa faogu, a ya poli ka bo tieni yaali ḥan tieni. **34** Ama min, n maadi, da l polgi mani can yi i. Da polgi mani tapoli po, ki dugni

tapoli tie naani k U Tienu kaa ki buu ti buudi. la bi ñuadi o. **6** A ya ba jaani, ñan kua a dieli nni, **35** Ba yin da polgi tingi klima li mō tie naani k o ki luoni li ganli, ki jaandi a Báa yua n ye ñasiili ñmaadi o taali, daa polgi mani ba serusalem, kaanu; a Báa yua n nua ñasiili nni ba ñmiani a a ki dugni serusalem tie o bado U Tienu dogu i. ñamma. **7** I ya jaandi, yin ña mi maacianma nani **36** Da puoni a yuli ki poli, klima a kan fidi ki bi nilanba í maali maama ke mi maacianma n cedi baa a yuyengu n pendi bi ki bøndi. **37** I ba cedi U Tienu í ga bi jaandi. **8** Da togdi mani maama ni i bani ki yaali n tie moni, yin maadi bi tuada kelima i Báa bani yin bua yaali bá ke ki li tie mōni; yaali n tie faogu, ki li tie faogu i. i dá ki cili i jaandi ki mia o. **9** Yin baa jaandi Yaali n sieni kuli ña ti tuonbiidi kani. **38** I kpeli maama n ne o: Ti Báa yua n ye tanpoli! a yeli í ki gbadì ki bi maadi: ki nulo ya pua ki pudi o gagdi ti gandi nni; **10** A diema í pundi; a buama lielo ninbinli, li ñan ki ban pua ki pudi o mo í tieni tinga nni nani tanpoli yeni. **11** Puni ti ya ninbinli; a pua ki fendi a lielo ñinli, li buali dinne ti yentunjiema; **12** ñan tieni ti tuonbiadi ki ban pua ki fend a mō ya ñinli. **39** Ama min, po sugli nani ti mo í tiendi sugli yaaba biidi ti n maadi: daa gaani man bi niba biadima. Nil po yeni; **13** Da ña tin baa mi biigma nni, ama ya pab a u jienu kpianu, cab o u ganu kpianu ñan fie ti o biado nui nni. Kelima mi diedma, ki wan pabi. **40** Nulo ya bua bu yen a ki fie a u paaciamu yeni ti kpiagdi ti a yaali hali ya liadi bigi, ñan cab o a liadi jali mō. **41** Nul ya bina n ki pia gbenma. Ami! **14** I ya dini sugli niina ki ñan cuoni ki gedi ya banli fagi, ñan taa yaaba n biidi i po, i Báa yua n ye tanpoli mo ba li banli fagnu bonbilie. **42** Teni yua miad a, da di sugli i po; **15** Ama i ya ki dini sugli ya niba beli yua bua ki ñan kpend o. **43** Igbadì k bi bo n biidi i po, i Báa mo kan di sugli i tuonbiadi maadi: ya bua mani i lieba, ki da bua mani i po. **16** I ya loli bu ñøbu, yin da biidi i pala nani nandanba beba. **44** Ama min, n maadi: ya bua bi muyidanba yeni, bani yaaba yen ñyimi ki mani i nandanba, ya jaandi mani yaabi n sõlgi nunga, ke ban waani bi niba ke bi loli bu ñøbu. po, k nan ni; ya jaandi mani yaabi wangdi fala N maadi i mōni, bani wani la bi ñuadi n yeni. **17** po. **45** yeni, ki ba fidi ki waani ki tie baá yua tagi Ama a ya loli bu ñøbu, ñan jogi a yuli tolade, ki poli po bidi. Kilima, wani n cedi k o yienu pudi faadi ki ñanbi a nunga. **18** Ki da waani bi niba ka bi nibiadma po yeni bi nimorbi po, ki cedi ki ke a loli bu ñøbu ama a Báa yua n ye ñasiili nni. taagi ba, bi nimorba yeni ti nibiidi po. **46** I ya Ke a Báa yua n nua ñasiili nni ba ñmiani a a bua yaabi n bua yinbi beba, i laa ñuadi ki bo ñamma. **19** Da dogindi mani ki tinga ne ñalmani, laa i? Bi dogdanbi mō ki kubi yen kaa? **47** I ya naani ke ti bonlulugdi yeni i tontontanmōni ba fuondi i naataani beba, i ji tie bee k li cie i liebi? biani, naani ke a suuda ba kua ki su. **20** Ama Yaabi n ki jua U Tienu maama, bi mō ki tie yen yin ya lingi ki dogindi ñalmani tanpoli naani ke kaa? **48** Yin ji ya tie nimorbi, ki da pia biidi k ti lulugdi yeni i tontontanmōni kan biidi, ke a tie nani i baá yua ye tapoli n tie nimorba suuda mo kan kua ki su. **21** Kelima a ñalmani í yeni.

6 Yin fangi mani i yula ki da wangí bi niba siigi ke ban la ke i tiegi. Yeni i ji kan baa ñuadi i Báa yua n ye tanpoli kani. **2** A ya ba tieni salga a luoda po, ñan da piebi a naatuna nani bi muyidanba í tiendi maama yiko bangma diena nni yeni a sanjala po, ke bi niba í kpiagi ba. N kadi ki maadi yi i momoni ke bani wani ba bi paabu n yeni. **3** Ama a ya bua tieni a luoda salga, a nuuganu í da bani a nuujieni í tieni yaali **4** Lan fidi ke a salga í tieni ñasiili nni, ke a Báa yua n nua bonli kuli ñasiili nni í ñmiani a a ñamma. **5** I ya jaandi, yin da tie nani bi muyidanba yeni, bani yaaba n maani ki se ti jaandiedi nni, yeni a sanjala po ki jaandi, ke bi niba í la ba. N maadi yi i momoni ke bani wani i, ya yenyenma n ye a niinni ya tua bónbónli, li ba tua a po biigcianli i! **24** Nilobá kuli kan fidi ki ya tuuni canbáanba bilie po. Kelima o baa nani yendo, ki nan bua o lielo; lani yaa ka wan ya taabi yendo ki nan fali o lielo. I kan fidi ki ya tuuni U Tienu po yeni ñalmani po. **25** Lani n cedi ke n maadi yi: «Da yagni mani i yama i miali o, yin ba di yaali lani yaa ka i gbanu po ti tialakaadi po. Li miali ki cie mi jiema aa, bii u gbanu n ki cie ti tialakaadi? **26** Diidi mani tanpoli bonyugda: ñaa buu, ñaa go yendi mo; ñaa nan go begindi bonjekalí bá kuli bunbuana nni; Ama i Báa yua n ye tanpoli

nan dindi ñja. I ki pia fuoma ki cie ñja aa? 27 I Fangi mani i yula yeni mi tofaama sawalpuuba, siiga nni, ñjma ba fidi o yanyagdi po, ki pugni bi yi nagni i kani ki tie nani pañoe yeni, ama bá nuukpandunyenli o miali dana po? 28 Ke be bi pala nni, ke bi bia nani i fuasangbanli yeni. n cedike i yagni i yama ti tialakaadi po? Diidi 16 Bi luana n wangí ban tie yaaba. Bi ba fidi ki mani u kuanu nni ku muapuugu n tie maama: lali duudi konkonbu po oo? 17 Li go tie yeni i, kuu tuuni kuu go pua gaali mo; 29 ama, n maadi tiijanbu kuli ba loni luanjana i tiibibu mo n yi ke bá Salomoón yeni o kpiagdi kuli, o nan ki luangiidi. 18 Tiijanbu kan fidi ki loni luanbiigu, fidi ki nandi yeni bá yengu n bobí maama. 30 tiibibu mo kan fidi ki loni luanjanli. 19 Ya tubu U Tienu ya bobindi u kuanu nni muagu yaagu n ki luoni luanjana kuli, bi yi cua bu, ki lu u mu ye dinne ke bi ba fandi ki kuuni gu u fanu nni, nni. 20 Lanwani ii, bi yi bandi ba bi luana kani li ba ga ledi i, ke o kan bobni yinba ya niba n i. 21 Li ki tie yua n yi nni "O Diedo, O Diedo" ki pia dudugdi boncianla. 31 Lanwani i yin da ka ba kua U Tienu Diema nni, kase yaaba n tie yagni mani i yama, ki tua: "Ti ba di be? Ti ba ñu n Báa yua n ye ñaljanli nni buama baba. 22 Li be? Ti ba bobí be? 32 Keli ma lani ya bona kuli, daali ya pundi, bi niba boncianla ba maadi nni, bi nilanba n lingi lani. I Báa yua n ye tanpoli "O Diedo, O Diedo", ti den ki jaani ki miadi a bani ke i bua lankuli. 33 Yin dá cindi ki lingi mi yeli po ki bieli mu cicibiadmu uu? A yeli po ti tegimma yeni U Tienu diema; I ba yuandi ki lani ki tieni yaalidgu bona aa?" 23 N mo ba kadi ki ya bona ki pugni. 34 Da yagni mani i yama saala maadi ba, N ki bani hali bada! Fuadi n kani, ti po; kelima saala ba kubi li yuli. Daali kuli yeni li tuombiidi daano nel 24 Lanwani ii, yua n cengi fala i.

7 Daa jaligi mani uba, k U Tiernu mo kan jaligi.

2 Ki dugni bu te bo jaligi i mo, ti buud daali. yin bigdi maami ki tieni yeni, bi te ba bigni yeni ki ten i mo. 3 Be cedi ka no o muanu a ninjua ninbinli nni, k ji ki no o kpadijengu yaali n paani a yali nni. 4 A ba tieni ledi ki maadi a ninjua ki wan ñja k a ñani o muani o ninbinli nni, ki nan ki nua a ya kpadijengu. 5 Monafigi, ñan ya kpadijengu ye a ninbinli no, ki fidi nuali ki ñani o muanu a ninjua mo ya ninbinli nni. 6 Da tugdi mani yali n tie U Tienu yaali ki tieni sangbanli, aya tieni yeni bu juni ni; go da tugdi mani ya laani ki bi tagi yeni wula ki luni i duoli nintuanli ni, i tieni yeni, b bu ñjmaa li po. 7 Mia mani, bi ba teni, kpaan maani, i ba la, pua mani li ganli, bi ba luodi i po. 8 Klima: b tieni yua miadi, ki yua kpaani mo laadi, ki luodi yua pua po. 9 I siign nni, ñjmaa n bu teni o bigi li tanli, li ya tie k o miagu kpanu? 10 bii waa li ya tie k o miagu o jam mii? 11 Yeni yin bia maami kuli, i bani ya bo ñjana ki ba teni i bidi, taalm ñaa po i, mi Diego ba teni yaali kuli ki bua li ya tie ki miagu i. 12 Yin bua ki bi nibi n ya tiendi yaali kuli i po, i mo n ya tiendi yeni li nibi mo ya po, ti yikodi yeni U Tieu tondi kadaagu n maadi yaali yeni. 13 Kua mani ya diñobu ñidi, klima ñjmiiani o "canbaa n ki dagdi yeni ñjan kua n ya diñobu n yabi sanu caa mi tudmi nni, ki bi paagi. 14 N mo pia canbaa nba ki colinb, ki mo Ama ya diñobu ñidi ya sônu tie makpangbendgu pia pulisi nba yaabi n conln nni. N ya maadi sônu, ki yaabi n togli lan kani nan ki yabi. 15 yendo: gedi, wan gedi, ki maadi o lielo mo baa,

yanfodaano n maa o diegu ku tangu po yeni. 25 Ki taaga ba nii, ki tieni ku ñinkuagu, ku faagu n figi li diegu, ama ku kan baa, kelima bi maa gu ku tangu po i 26 Ama ya nilo n cengi n maama, ki naa colni ma, baa tie nani ya yanluodaano n maa o diegu mi tanbiima po yeni. 27 Ki taaga ba nii, ku ñinkuagu n tieni, ku faagu n figi, ki pua gu, kun baa ki mumudi yomyomi. 28 Jesu n maadi ki gbeni, wan tundi maama den sia bi niba pala. 29 Kelima o den tundi nani yua n pia ti yikodi yeni, kaa tie nani a gbanbanda yeni ka.

8 K JESU ñani li juali po, ki jiidi k o nuwuligu ñjod o. 2 K gbadl ba nagni o nuntuanli ki maadi: "yobdaan li ya tie k a bua a bu fidi ki paagi nni". 3 Ki jesu tandi o nugu ki siigu ki maadi: "n bua, paagi" li yognu mño k o gbadimi gbeni, k o paagi. 4 Ki jesu yed o: "cuo a ñobu po. 5 Ki jesu kua kafarnawuum ki da ñja oba n gbadì ama gedi ki yaabi n yidi salgi n la ñja, k ñjan ten o salgi yaali ki Moyiis bo maadi k i gbadli ya paagi wan ten yen, ki ban bandi k a paagi". 5 Ki jesu kua kafarnawuum dogu nni, k puldi nba ciamo nagni ki band o 6 miagi i. 6 Ki jesu maadi o: "yombdaan n tuonsonlo yia ki dua deni, ki lebni ki kan fidi ki fi." 7 ki Jesu maadi o: "n bu gedi ki ban paag o. 8 Ki pulisi nba ciamo yaali yeni. 9 Kua mani ya diñobu ñidi, klima ñjmiiani o "canbaa n ki dagdi yeni ñjan kua n ya diñobu n yabi sanu caa mi tudmi nni, ki bi deni, maadi lanbonyenli baba, n tuonsonlo bu niba boncianli nan ñjambi ki togli lan ya sônu. 10 paagi. 9 N mo pia canbaa nba ki colinb, ki mo

wan baa, ki maadi o yombo: tieni ne, wan tieni". yaabi yeni n paagi maami. **34** K o nuwuligu ñani **10** Jesu n gbadí o maami ki li ya ki lidi o k o ki ñua jesu, ban lagu ya yognu, ki bi maadi o, ki maadi ya bu ñua o ki tua: yeni i mñoni n maadi, wan ñaa bi dogun ni.

n kpeli ki la o nulo ne Israel buolu nni k o dug n po nandi. **11** N maadi fa, bi niba boncianla bo ñaa hali puoli yeni nintuali k baa ki kali ki taani ki dini yeni Abraham, Isaaki yeni Sakobi U Tieu deni. **12** Ama sitaani ya ya nibi, b ba te lubi naani k o mu co k kan jundi k bi ñmani a ñina, k li bubuuli ye. **13** K jesu maadi o jua ne: ya caa k lan tieni nani a dindanli n buali maami. Li yognu k o tuonsñnbig ne paagi. **14** Jesu bo gedi Pial deni, ki la o cuaro k o dua yeni ti gbanantongdi. **15** K o taa o nugu maani o po, k li gbanantongdi yaadi ki ñaagu, k o fii k i suani. **16** O yenjuogu, bi cua yeni yaabi n yia i yian buoli kuli jesu kani, k o bieli i cicinbiadmu o maam palu po, ki paagdi bi yianbi, **17** ki fidi k U Tieu tondo Isayi n maadi yaali lan fidi ki tieni: o tugí ti biidi yeni ti yian buoli kuli. **18** Jesu n diidi ki sua k o nuwuligu ñuagu ki yabi, k o puodi bongbanlieli po. **19** K jua ba ne cua ki maadi: canba, n bu ñød a ñan caa naan kuli. **20** Jesu ñmiani o: i lualí pia i fali, ki nuami pia ti tiadi; ama o nul bijua ki pia naani k o ba kpagni o yuli. **21** Bi ñuankaaba siign yendi maadi: Yonbidaan, cabi k n da gedi ki pii n baá o. **22** Ama ki jesu ñmian o: ya ñuan ni ki ñaa bi tinkpib n ya pii bi kuumi. **23** O guani ki doni o ñunbiagun, wani yeni o ñuankaabi. **24** Ban paani k o faalu kpid ki yil o ñunbiagu, k a ñunguona bigdi lan cubni o ñunbiagu, li sua k jesu guandi. **25** O yegrnkaabi nagni o kani ki findi o, ki maadi: Yonbidaan, faabi'ti, ti bu mi ñum bu dñi'ti! **26** K o maadi ba: bee n cedi ki jie, i dandanli ki yabi ba waami, lani k o fii ki tandi o faalu yeni li mögli po, ki li kuli suoni. **27** K li yaakilidi bi kuli, o tie ñmaa i, ki bi buali bi baan ni, k mi ñuma yeni o faalu kuli colm o? **28** Wan tuadi bongbanlieli po, Gadarenia dogun, k finfanda lie cua o ki gaa o liigi po, k li sñou bo nul bo ki tøgi o beba kilima li bo pia i jeje. **29** Ki bi tandi ki maadi: be e n ye tinbi yeni fin siign ni, Daviid bijua, a cua ne ki ñan waan'ti fala yooo? **30** I duoli bo k ki fagi yeni ban ye naani, **31** k i cicinbiadmu yeni jaandi ki miadi jesu k o ya bu bel'b wan bel'b k kuan'b ti i duoli ne nni. **32** K o beli'b k kuan'bi i duoln, k li duoli san sani ki ban jiidi m ñunciamu nni ki bi bi kuli. **33** Wan bo yegi yeni yaabi, ki bi sani ki guani o dogun ki waani i cicinbiadmu n bo kubi

9 K jesu kua o ñadgu nni ki puodi li mögli, ki lebdi ki kuni o dogu nni. **2** Ki bi cua yeni jua ba ne o kani k o yia, o nugi yen o taana kulki kpe k o dua i lianj po. Ki jesu n la ki bi duu o po boncianli k o maadi l ja: "n biga da jie lba, a biidi piin o". **3** Li yognu k U Tieu kadaagu gbanbanda ba ne ji maali: "yua ne sugdi U Tieu i". **4** Ki jesu bandi bi maalma, ki bual ba: "be cedi ki pia li maalbiidi? **5** Lanbona lie ne siigni, n diidi ya lanbonli maadma paa i, a biidi piini bii fii ki cuoni? **6** N bi waan i, ki yin bandi k o nisaalo bijua pia o paalu i tinga ne po, ki ba fidi ki piini bi niba biidi." Lan ya yognu, k o maadi yua k o nugi yen o taana bo kpe yeni: "fii ki taa a lianj ki ya kunil!" **7** K o fii ki kuni. **8** O nuwuligu n la yeni, k ti jaandi kua ba, ki bi pagi U Tieu yeni wan teni bi niba ya paalu ne. **9** Jesu den ñani lan kani, ki pendí ki la jua ba ne ki bi yi u Matieogu, k o kaa o tuonli nni, ban paa lonpo naani. Ki jesu yedi o: "ya ñua nni, k o fii ki ñød o. **10** Li puoli po ki jesu yeni o ñuankaaba bi kaa Matieog deni ki je, ki yaaba n bo gaani lonpo yeni bi biidi danba boncianli cua ki kali bi kani. **11** Li bo sua ki farisien nba mo ye lan kani, ban la yeni ki bi buali o ñuankaaba: "i canbaa je(di) yeni yaabi ngaani lonpo yeni bi biidi danba, li ñan nii?" **12** Jesu n gbadí li buali, k o yedi: "yaabi n pia laafia ka kpaani dogda, bi yianma n kpani o. **13** Gedi mani ki kpaani U Tieu maama ne niima nni, lan diani naani ki maadi: "n bua bi niba n ya jie bi lieba ninñuma, mii bua ki ban ya yid ba salg kaa." Ki jesu ji guani ki yedi lani: "mii cua k min yini bi nimõnba ka, ama bi biidi danba." **14** Lani ki San o ñunwulka ñuankaaba nagni ki buali jesu: "li tieni ledi k tinba yeni farisien nba pa ki lolgi bu ñøbu, k a ñuankaaba nan ki lolgi i?" **15** Jesau ñmian ba: "yaabi k bi yinba puobianli jaama, ba fidi ki ya kaa yeni li pabonli ya yognu k o puodaan o da ki ye yenba. Lan, bobni mani, klma, o yogu cuoni k o puopaan o calo te kan ya ye yenba, li yognu i, ki bi te ba loli bu ñøbu. **16** Nul te kan taa cabpanli, ki libi tiadudngu po. O ya tieni, li cabpanli yeni n bi cedi o tiadudngu yeni n padi ki pugni li lonli n yabdi ki cie cincinli yali po. **17** Bi ki tugdi mi daapaam ki ñmadi yeni mi daakpelima. Lan ya

ka mim daapaam ba buoni u manu i, ama bi ba yaab yela nne: cincinli yua n tie Simón, yua k piagi mi daapaam li bagpaanli nni, yeni, li baa bi yi'ug Piali, yeni o ninjua Andili; Sebede bid, ye yeni o manu i. **18** Jesu n yedi ba yeni, ki li lan tie Saaki yeni o ninjua Sani; **3** Filiipi yeni nucingli cua ki gbaani o nuntualn ki maadi: “n Batelemi; Tomayeni Matieog yua daa bo gaani jafaano da li kpe molanei, a ya cua ki taa a nugu lonpo; Alfe bijua Saak, yeni Tade; **4** Simóni yua ki maani o po, o ba guani ki fuodi.” **19** Ki jesu fii, bo koni o dogu po; yeni Suuda Iskariot yua bo wan yeni o ḥuankaaba ki ḥod o. **20** Ki li sua ki kuadi Jesu. **5** Piigi n bonmlie yaabi k Jesu bo pua ba, laadi o faadi, ki laa kolgi piiga n bina lie somi n yeni k maadib'i k: «daa caa mani yaabi n n yeni. Jesu n caa, ki li pua nagni o puoli po ki k tie suffi - nba kani, k go daa kua samaliteni - sii o liadl ḥogbanli, **21** klima, o bo maali o paln nba dogu n ni. **6** Yaa caa mani Isalaheli buolu n nni k o ya sii ba o liadl k o bi paagi. **22** Ki jesu ni nibaa po ban tie nani i pei yaabi bodi yeni gbagi, ki lagu k maadi: “n bi puoga, a dindanli **7** I yaa caa yi ya kpaandi k u tienu bali nagi. paag a”, ki li yognu mōno, l pua paagi. **23** Jesu **8** Yaa paagidi mani b kunkoddanmi, k yiedi b n pundi li nigbengli yua bo yin o yen deni, ki kpienma, k yaa paagdi a gbaada, yaa bieli mani la a yelpieba yen o nuwuligu k bi ḥogi. **24** Ko a sanpola k yaandb'i n pun'i ni i k daa kaa, mōn maadi ba: “ya ḥna mani, i jifanbiga ki kpe ka, o yaa puuni mani k daa gaan bonli. **9** Yin daa kubi goa i.” k li nibi ji cili k laagu. **25** Ban beli ki ḥnani wula, k bia ḥjuuni ligi baa i ḥboga n ni **10** Daa li nuwuligu, ki Jesu kua ki cuo i jifanbiga nugu k kubi mani bogli daa la mani liada lie daa kpaan o fii. **26** Ki li laabaali yadi li dogun kuli **27** Jesu n mani cacaaogu; k go da kubi lanbanli kilema ḥnani li kani ko paani o sōnu ki caa, ki bi juanma tuonsōnli kan luo u jiema. **11** I yaa pundi yaa bonbilie tandi ki yin o: “David bijua, a kan jie ti dongbanbig n i bii yaa dongbanciangun i, yin yeni mi nunnumaa?” **28** Jesu n pundi deni, ki bi buali k la b nimōma deni, k gadi k yaa ye lan juanbi yeni nagni o kani, k o buali ba: “i tama k kani hali yeni yaa daali k i bu pendi. **12** I yaa n ba fidi ki nuali nni?” ki bi tuo ki maadi: “iin, ti kua l deni yi gaali l deni nuba i gaali ḥjani. **13** B diedo.” **29** Li yogunu ko sii bi ninbina ki maadi yaa tie numōma i ḥogaalijani n yaa ye yen'm. B ba: “lan tieni nani yin maal maami yeni.” **30** ki yaa tie numōma i ḥogaali ḥguan i po. **14** B yaa bi ninbina luodi ki bi ji nua. Ki Jesu maadi ba k gaa i, k go k sogi i maama yi ḥna l deni lani yaa ban da cedi nul n bandi (gbandi). **31** Ama, ban kaa l dogu n i, k pidi pidi i taana u tangungu. ḥnani ya yogunu, ki bi ji cili ki maadi li laabaali **15** Yeni i mōni i maad'i u tienu n bo bu b nubi kaana kuli po. **32** Ban ḥnan ya yogunu, ki bi cua kuli yaa daali, sōdōm yeni Gomol yaab yали baa yeni muug ba jesu kani k a sanpola ḥjua o. **33** K yeni l dogun yaabi. **16** ḥjanbi sogi mani; n sōni o beli li sanpola, ki muugi ji cili ki maadi. K li nani pabidi yeni i yangbanli siiga n ni. yaa sogi ji cuo cila ya nuwuligu n bo ye li kani ki bi ji mani e wae yeni, yaa tie suoo mani o lanjel maadi: “tii kpeli ki la ne, Israel dogun ne. **34** Ki yeni. **17** Cuo mani i baa yeni b nubi, k dugh i Fariseni nba wan nan maadi k o kubbi sitaani b bo gadi yeni t buud yudanm kani. ban cuo i ya paalu i, yua n tie a sanpola bado, ki yaandi a k pua i yeni a naapuna b tantaadiena n i. **18** sanpola. **35** Jesu bo caa i dogciamu yeni a lon I yaa po i k b bo gadi b dogdanm kani, yeni b gbana nni, ki tundi bi niba b tantaan diedn ni, batiebi kani. Yin maadi i mōni n po bani yeni ki muandi U Tienu laabaamanli, ki go tebi i yaaba k tie suffi -nba nung n i. **19** Yaa yogu k b yian buoli yeni bi ninbadanba. **36** Jesu bo yi la bu gedi yeni yin daa buali yin bo maadi nandi o nuwuligu mi ninnuma n cuo o, ki dugni bi bii yin bo maadi yaali kaa, i kan luo yaali k i pala bo wadi, ki bi tie nani ya pei ki pia pekpali bo maadi l yogu mōno. **20** K dugh i yim kaa bo yeni. **37** Ko maadi o ḥuankaaba: “bu kpaabu maadi i baa u tienu mōno n bu waani yaali k i bo maadi. **21** O nuli t bo kuadi u ninjua ban mani o kpadaani, k wan pugni a tuonsōnla o kpaa'ög bibaa n kuadi u biga, a bila t bo fii k kōni yeni b danmi k cedi ban kpab'i. **22** B kan yaa t bua i maam k dugh n po. Ama yua bo mind hali yeni l juogi u tieni bo fie wani **23** Yaa dogu n i k b waani fala, yin sani k gadi dogu tianu. Yeni i mōni n maad'i i kan waa k gbeni Israheli dogi kuli k u nufosaal bijua k cua. **24** I

10 K jesu yiin i o ḥjodikaabi piiga yeni bonmlie k teni'b u paalu k ban ya bieli a sanpola, k paagdi i kunkodbuoli kuli, yeni b cacagdaami. **2** Jesu n bo sōni u ḥjodikaabi piiga n bonmlie

bani k yua bangi tuonli kan fidi cie o canbaa, o yin gbadu yaali: **5** bi juanbi nuni guani ki nuali, yomo mo kan fidi cie o yomdaani. **25** Yua bangi i wabbbmu fii ki cuoni, a gbadu nugi tandi, a tuonli yaa tie mani u canbaa yeni, k o yonmo tubkpaana cili ki gbia, k bi tikpiib fii t kuldn ki mo tie mani o yonmdaano yeni, laa dagidi. **B** talgnaa gbia li laabaamanli. **6** Li pamanli yabi nan yiin o diedaani Besebuul o b ji bo yiin i u yaabi n duu n po k bi dindanli cie. **7** Ban paani ki deyaaba ledi? **26** Lani daa jie mani l nubi, k dugn ca k jesu cili ki ji maadi San po o niwuligun nni, i bonl k duagi, k t kan dogdi, bonl go kan yaa i gedi ki diidi bee i tinkuongn nn i? li galgunli tie haasiili k nuli t kan bandi. **27** N yaa maadi yua ko faagu migni i? **8** ama i gedi ki ban la yaali l biigl n i, yin maad'm o yensiin n i. N ymaa i? ya nilo yanbi ki lani k li yan nni? diidi yaa bulmi k maadi yaali yin maad'm b nib kuli mani yaabi n la ti tiajandi tie yabi n kua bad n sogi. **28** Daa jie mani yua bo kpa nuli k nan diegu. **9** I ji gedi ki ban la bee? U Tienu tondo o? kan fidi kpa o nanligi. Jie mani u tienu wan bo n, i bi jiin n, o cie U Tienu tondo. **10** Kilima li tie fidi cedi o nuli nanligi yeni o gbanu kuli n bia yua k li bo diani ki maadi: diidi mani, n bi soni u muu n i. (**Geenna g1067**) **29** Baa kuadi nuanbidi n tondo k wan bobni i soni ki guudi a cuama. **11** bonmlie k gaani i ligi waama ne ii? Ama i siign i Yeni i mōni n mkaadi, bi puobi madn kuli, ti baa yendi kan baa tingi n i, k l yaa tie k i baa da ki la San ya lielo, li tie yeni ti Diedo diema u tienu buami yaa kaa. **30** Yimm wani u bani i nni i big n tie ciamo k cie bi kuli. **12** Lan cili yudi m ḥono n do nandi. **31** Lani daa jie mani San yognu ki pan pundi hali molane, ti Diedo bonli, k dugn i cie t nənbidi kuli. **32** Yua maadi diema ti mi tuami, k bi gbanmandanbi kōni b nubi siign i k u tie n yua, n mō t bu maadi n bi ymiali nni. **13** Kilima bi tondikaabi yeni ti baa yua ye tanpoli po nungn i k n ban'o. **33** Ama yikod kadaagu bo maadi U Tienu maami yo, k yua yie k waa tie n yua b nubi siign i, n mō t b San fidi ki yuandi cua. **14** Ki ya bua yin gbadu yie'ug n baa yua ye poli po nungn n k mii ban'o. niimn ni, ban yi yua Elin bo bi cua. **15** Ki yua **34** Daa maali mani k baa yeni t mandi kaa b nubi pia ti tubdi k ba gbadu, wan gbadu. **16** Ki molane siign i tingi ne po. N k baa yeni mandi, n baa nibi ne, bi naani yeni bi lee? ya bila n kaa bi yeni l kōkōnli. **35** N baa k mi paadi i bijabigi niba n paa ki tigli naani, k sieni, ki yi bi lieba, yeni u baa i, i bipuoga yeni u naa i, u pua yeni u **17** ki maadi: ti piebi i naagbaamu (i yelmu), ama calnaa i. **36** O nuli nataanu mono n t bo kpandi i ki jeli (yōni ciagi), k ti yini i kuuyani, i ki u ninnando. **37** Yua bua u baa bii u naa k cie n mōni kumoni (ku bubuuli). **18** Ki dugn, San cua waa dagdi yeni wan tō n yuado. Yua bua u bijua k ki di, k ki ū (ki lolgi o ūbu), k bi yedi ki bii u bisalo k cie n o mō k dagdi yeni wan tō cicibiadmu yuagu. **19** Ki nufosaali bijua cua ki n yuado **38** Yua mō go k tugi n daponponli k di, ki ū, ki bi yedi k o puoli mani ki kandi, ka yōdī'n u mō k dagdi yeni wan tō n yuado **39** Yua tie dañuuli, k tie lonpogaala yeni bi bid danbi kpaani k wan fie u miali u bu biani u miali. Ama dōnli. Ama mi yanfuomi waani o tuona nni yua luni u miali k dugn i n po u bu gua k la u yaali ntie bonmōnli. **20** Li yognu k Jesu cili ki miali. **40** Yua gaa'l u gaa mini, yua gaa n mō ji fu yeni ya nibi k bi dogin k bi tieni ti paldi gaa yua sōn'n i **41** Sogni ya baa k nuli gaa'o k boncianli, k bi tōgu nan ki lebdi. **21** Yubonli a dugn i u tie u tienu sogni u baa la u tienu sogni po, koransen! yubonli a po betesayida! kia dugnī ūnudi, numoni yaa baa k nuli gaa'o k dugn i u ya yaalidgu bona tieni i siigni ya bo tieni Tiir tie numoni, u bu la l numōnō ūnudi. **42** Yimm n yeni Sodom, hali daal o mani bi tugi o kpalpiagu yōdikaabi, i k tie nugbenga kaa ama yua bu kabi yeni mi fantanpiema ki tuuba o. **22** Li ya po i k baa ūsōngnmi k teni i siign i yendi k dungs i u n maadi: daa jijuog buud daali, Tiir yeni Sodom tie n yuado, n maadi i mōni, u kan luo u ūnudi.

11 Jesu n gbeni o tunda yeni o yuankaaba, ko puodi ya longbanbimu sien ki tugni ki muandi U Tienu maama. **2** San bo ye o dansaldiegun ki gbia ya tuoñana bo tie kuli, k o sōni o yuankaaba k bi bual o: **3** fin n tie yua k ti guu bii ti gō da ba guu tian i. **4** Jesu ymiani: ya ca mani ki ban waani San yin la yaali yeni b la sugli ki cie yi i. **23** Fin, Kafarnawuum, a mali k fin yeni a yabnu kuli a ba si tawlgbōngu i? N n, a ba jiidi hali o tinkpiigun, ki dugn ya yaalidgu bona tieni a siigni k a k lebdi ne ya bo tieni Sodom i, mani o da sieni ki ye dinla daali. (**Hadēs g86**) **24** Li po n cedi k n maadi, k daa jijuogi daali sodom buud baa suu yen ni. **25** Li yognu k Jesu gaa mi maama ki maadi: n dont a, ti Diedo, poli yenti tinga canbaa', yenti yan

wuoni bi yanfuodanbi yen'i bi nunfandanbi ya ki Falisien nba den kpaani ban bian'o, lani ko bona ki nan tugi lani ki waani a bila. **26** N, n tugi o ñjodikaaba ki fagidi li kani, ke o niwuligu Baá, n dont a yen'i ñjan bua ki lan ya tie yen'i. **27** yen'i bi yianma ñua ko paagi'ba. **16** Li yoginu N Baá ten nni u paalu bonli kuli po, k nul k bani mñon ko maadi'ba ke ban da ñja ki nilo n bandi bijua, li ya ki tie Baá yaa ka, k nul ki bani Baá li wan tie yua. **17** Wan maadi yen'i ko tieni nani ya ki tie o bijua yaa ka yen'i yua k o bijua waani Isayi n bo maadi yaali. **18** Didi mani n tuonlonlo o **28** Cua mani n kani, yinbi yaabi n cogi, ki tugi yua ke n lugit'o ki bua'o, wani ki n du o po, n k li kpiagi, k min teni mi fuoma. **29** Tugi man n ba kuan'o mi fuonma, ke wan fidi ki bu yabi n fala ki cengi m maami, ki dugni n tie pasiadaani ki bani U Tieu. **19** Bi kan koni, bii kan tandi ki go jiind nba, ki bi la i nalimi fuoma. **30** Ki dugni, n tugli yua k ki kpiagi.

12 Li tie saba daali ki jesu pendi ya kpaabu nni
ki i dii beni, ki mi kom cuo o ñjodikaaba, ki
bi togidi ki ñjmani. **2** Ama Falisien nba n la li
bona ke bi maadi jesu: diidi a ñjodikaaba ne, bi
suani ya tuonli ke ti yiko ki cabi ke lan tieni
saba daali. **3** Ama ke jesu ñjmanian: yi k bangi ki
gbandi DAfidi yen'i o niba n bo tieni yaali ya
yoginu ke mi koma cuo'ba aa? **4** Bi bo kua U
Tieu jongun nni ki tugi saligi kpanu ke wan
yen'i o yegini ñjmani, ke li naa bo cabi ki wan
yen'i o ñjodikaaba ba yendo n ñjmani. U Tieu
ya po li bontitiedi bo ki tie kuali ka. **5** Yi cogi
Moyisi n den diani yaali o ku daagun nni ke
bi saligi yidikaaba n yidi saligi laadi daali ke li
ki tie biidi. **6** Ama n maadi, n cua yi kani, ke
n maami mñon ke cie i jaandielin yikodi, li ya
po ya tunda ke n tieni mñon i po ki cie yen'i yi
yanjanba n den waani yaali damiwocil po. **7**
Yi bo baa tiani li maama i diani nni;"n bo suni
ke mi maadi yen'i mi buama ke cie yen'i min ya
yidi saligi ki wang. Li tie ki bo bani mi maadi
yaali niinma nni, i bo kan maadi n ñjodikaaba
ke ban tieni yaali ke tie bonbiili ka. **8** N tie o
nilo bijua ki pia yiko yen'i mi maadi bi niba
yaali n tie bi tuonli laadi daali. **9** Ki jesu siedi bi
kani ki ban kua bi jaadieciangun nni, **10** ko la
nilo ko nugu kpe, ki falisien nba bualo, li cabi
ki tin paagi yianmo laadi daali. Bi den maali
ki jesu den maadi ki tudi ki ban pun'o i jaligi.
11 Ko ñmian'ba: yi siigan nni ñjmaa ya po i yo
ko yangi ba baa u buugun nni laadi daali ko
ba ñja ke kan ñano ke wan ñiindi lien nni?
Yi ya po li bontitiedi buali? Li ya po, o nisalo
pia ti kpiagidi ki cie i yanga, lan li buali ki ban
paagi yianmo laadi daali i? **13** Ki jesu maadi
li nilo: tandi a nugu, ko tandi li yoginu mñon
ko nugu paagi. **14** Li yoginu ki Faliusien nba
ñnani u jaandieciangun nni, ki ji kpaani ban ba
loli maama ki biani jesu. **15** Jesu den bansdi

ki Falisien nba den kpaani ban bian'o, lani ko
mi kuumi, o ba nualo, ama ki bi niba ya sanu
n tuagi nni. **21** Li ya po yaabi n ki tie Iifi ba
daani 'o. **22** Bi den cua yen'i nilo jesu kani ko
tie juamo ki goa tie muugi ki dujgini li daano
den gbie yen'i ti fuobiidi, ki jesu paago ko cili ki
maadi ki goa nua. **23** O niwuligu n la li bona ki
ya ki lidi ki bi buali, o ne n kilisiti, dfidi bijua
yua ke ti gu yen'i? **24** Falisienba n gbadu li paligu
tieu ki bi yedi: o ki tie U Tieu ka, Belisebuli,
ti fuobiidi canba n tieno li paalu ke wan beli ti
fuobiidi. **25** Ama ke jesu bandi bi maalima ke
maadiba: ya buoli n yabi koni yen'o niba caa ke
wan biai, ki ya dogu bii ya diegu ke kñnkñna
yabidi kuli ba mudi. **26** Li tie yen'i ki sitaani ya
ba fidi ki beli o sitaan lieba, li tie ko guani ki
koni yen'i oba i. **27** Yaali n tie bonbiadili, sitaani
ya tieni ya paalu ke min beli ti fuobiidi, ki yinbi
i ñjodikaaba bi le n bieli'b bii? **28** Ama n ya bieli
sitaani yen'i U Tieu ya fuojanbi, yen wani u
Tieu diema ba i po. **29** N ba waani yaali ya
po k n pia ya paalu n bieli ti fuobiidi, nilo kan
fidu ki kua paaldaano deni ke ko daano ne bo ki
tuodi ki bani o pundima po, o ya tie o dñlli o ba
yendi yen'i o den kuli. **30** Yinbi yaabi n bani ki
U Tieu fuojanma tien'n o paalu ki n bieli ti
fuobiidi kuli tie n yibalinba. **31** I maadi ke li ki
tie fuojanbi paalu po ka ke n bieli ti fuobiidi,
lan n maadi ne: yabi n cagini ki go sugidi bi
lieba ya mia U Tieu bi biidi sugili, o ba di sugili
bi po, ama o kan di sugili yabi n sugidi ki maadi
ti maabiidi o fuojanbi po. **32** U Tieu ba di
sugili yaabi n kpagini mi maama po, min o nilo
bijua, li yoginu, n maadi ko Tieu kan di sugili
yaabi n maadi ti maabiidi ki sugidi o fuojanba
lan tie molane yen'i ya yoginu dua ki baadi kuli.
(aiõn g165) **33** Tirangi kuli luoni a luan ñjama i, ko
tibiigu mo luoni ti luanbiidi, bi bandi i tirangi
o luana kani, **34** yinbi yabi ntie walaba buolu,
nibiada, li ba tieni ledi yi mali ya maalima ñjani
i? kelima, yi pali n gbie yen'i yaali yi ñobu mo

maadi lani. **35** O nijanmo suani a tuongjanma yabi naan kani, li den pudi tontoni, nani mi i tinga po ko nibiigu mō suani o tuonbiidi ki tama n ki yabi yen. **6** Ama u yienu n den paagi biligi i tinga po. **36** Ki n maadi ke ti buudi daali, li bonbuli kaala den mali ki kuodi, kelima laa bi niba ba dugini bi maabiidi yaali ke bi den den pia jiin moani **7** I tiani mo den ba i kokoni maadi kuli. **37** I maama po ke bi ba buu'yi, i nni, i kokoni den fii ki dini yi. **8** Bonbuo tiani mo maama po ke bi ba biani. **38** Lan ka gbanbanda den ba ki tingjana nni, ki den pudi ki loni, i ne yeni Falisienba maadi jesu: canba tien paligu ke den loni, kobiga kobiga, i tian mo piluoba luoba, tin diidi, **39** ki jesu ḷmianba ki maadi: kangbada i ne piitata. **9** Yua n pia atuba ki ba gbadi, wan yeni concona buolu bua ban la u paligu, ama cengi. **10** Bi ḷjōdikaaba den nagini jesu kani ke yi kan ji la paligu lan ñani Jonasi n bo tieni ya den yedo: "be ya po yo ka maadiba mi kpajam. paligu. **40** Nani Jonasi n bo tie daana ta yen. **11** Jesu den guani ki yedi: "bi puni yinba wani n ñiadi ta o janciangu tugini, li tie yenki o nilo bandi tanpoli dienma nni bondoginkaali, ama bijua ba tieni daana ta yeni ñiadi ta li tinpualin laa tie bi ya po ka. **12** Kelima yua n pia bi ba pa nni. **41** Ninif niba ba fii ki sedi yen nni U Tieu o ki pugini wan ya pia boncianla, ama yua n ki buudi daali kelima bi ḷaa bi tuonbiidi kuli ki pia wani bi gaa o kani ba wan pia yaali. **13** Li tie cengi Jonasi, molane n ji cua yi kani ki mōni lani ya po yo ke maadiba mi kpanjam, kelima ki cie Jonasi, li ya po U Tieu ba buu'i. **42** U ba ke bi nua bi kan la liba, ba ki bi cengi mo, Tieu buudi daali yanbangu puobadi ba fii yen bi gbadi liba ki bandila. **14** Bi ya po li tieni ki o yoginu niba ki bian'ba kelima bi cengi Salomo, gbeni, nani Isayi yua n sōgini u tieni maama ki ke min nan cie Salomo **43** Fuobiigu ya ñani nilo yedi: i ba cengi yen i tuba ke kan gbadi liba, kani o yi gedi naani kuoni ki kpaani ya daano ke nōnli yen i nuni, ke kan liba kuli. **15** Li tie ko ba ye yen'o, **44** o ya ki la o yi maadi oba, n ba yeni bani ke Isayi masōginkaaba kua ki gbeni, guani min ñani naani po, o ya guani o yi la k wan den yediba yaali, i ba cengi ama i gbadi U Tieu fuorjanba ki yenli li daano yenma, li liba, i ba nōnli ama i kan la liba, kelima bi naa daano yenma tie nani ya diegu ke bi ḷanbi ki niba pala juagi, bi gnali bi tuba kaa bua gbadi, tingini ki li ñani. **45** Lan wani o yi gedi ki ban bi tie yenki kaa bua ki ḷaa bi tuonbiidi ke min kpaani ti fuobiidi bonbi lele ki pugini o po ban nōnli'ba ki bua'b bii ki faabi'ba. **16** Li pamanli ye ba ki ya ye lan kani. li daano yinyienu ba ḷanbi yenli yi, kelima i nuni nua, i tuba mo gba. **17** N ki biagi ki cie cincinli. li nan ba tua yenli ya waani yi mōnmoni, u tieni maama sōginkaaba niba gbadi mi maama li dajijuogi daali bi po. **46** boncianla, yaabi n tiegi den bua ki la ya bonla Jesu n bo maadi yenli o niwuligu yenli i, ko naa ki nua ne, ama baa la, bi den bua ki gbadi yi gba yenli o ninjabli cua ki sedicincinli, sōni nilo ki yaali ne ama baa gbadi. **18** Lan wani yi cengi ban waani jesu ki bi ye. **47** Ko maado: diidi a o kpakuoli kpanjama yenli li bundima. **19** Ya naa yenli a ninjabli gu'ña, bi kpaani ban maadi yoginu ko nilo cengi tanpoli dienmin maama yen'a **48** Ki jesu ḷmian'o ki maadi: ḷmaa n tie ki naa gbadi lan bua ki yedi yaali, sitaan cua naa i? ḷmaa n tie n ninjabli i? **49** Ko tandi o nugu ki ñani ban buli yaala o pali nni, wani n tie ya o yeginkaaba po ki maadi: diidi mani yaabi n bonpagikaala n ba u sankunu. **20** Ya bonbuoli n cengi ne, n naa yenli n ninjabli n yenli. **50** Yaabi n ba i tancagi tinga nni mō tie yua n cengi mi tiendi n baa n bua yaali ban n tie n naa yenli ninjabli

13 Lan daali, jesu den ñani o deni, ke kali, Galile ñincianma jaali kunu ke bangiba, **2** Bi niba boncianla den taani o kani, o den kua ki kali o ḷadigu nni, ya niba n yabi yenli kuli den ye li jaali po. **3** Jesu den maadi'ba mi maama boncianla yenli mi kpanjama ke yediba: "o kpakuolo den ñani ke ba pagi i bonbuoli. **4** Wan den pagini ya yoginu, li tiani den ba u sankunu, ke ti bonyugidi den cua ki dini yi. **51** tiani mo den ba tancaga tingin, mi tama n ke

Ama o kan fidi ki sedi ya yoginu ki mi yepaama cua o kani, bii bi niba ya wan'o fala ḷanduna nni, waa pia jiini, se wan gbali ki ba. **22** Yinba i konkonki tinga mō tie yaabi n kpaani ki tua piada, ba kpaagi bontiali po se i ligike tie yaali n dagidi bi po, bi sundi u tieni po, ba tiendi u tieni n buali, bi tie nani ya tinga gbie i konkonki yenli. (aiōn g165) **23** Ya bonbuoli ba ki tingjanga nni, li tie yaaba n cengi mi maama ki gaa mi gbadima yenli momoni, li tie bani n luoni li bonluonkaali, kobiga kobiga, pii luoba luoba, yenli piitata. **24** Jesu go den pua'ba kpanjam tōma

ki yedi; 'tanpoli dienm naani nani ya nibi nden nimənba) ba yendi nani o yieno yinyienma yeni buli o kuanu nni. **25** Wan den gəa ya yoginu, bi baa dienma nni. **44** Tanpoli dienma gəa tien ko yibali den cua buli i naniidi u kuanu nni, ki nani ya piama n wuo o kuanu yeni, ki o nilo guani ki kuni. **26** Li bonbulkaali n den pudi ki laama (piidi) ki gə guani ki wuonma, wan gbie loni ti muabiandi'i yaali n tie naniidi yen mo yeni ya pamanli po ko den gedi ki ban kuadi ko den dəgidi. **27** O kuadaano, tuonsənba den wan pia yaali kuli ki guani ki daa u kuanu yeni. cua ki yedi'o, canba, ŋjaa den buli bonbuojanm **45** Tanpoli dienma gəa tie nani ya kpenkpendo ka a kuanu nni? Be ya po yo ki naniidi mo nan ji den kpaani mi lanbima ki li ŋjani boncianla. **46** ye lien n? **28** O den guani ki yediba, li tie yibali Wan den laanma ki mi daagu n paa maama po, n səni lan ya tuonli, lani ki bi naacenba ŋmiano: o den gedi ki ban kuadi wan pia yaali kuli ki a bua tin gedi ki pan ŋjabi bii? **29** Canba den da. **47** tanpoli dienma go tie nani, ti janbaandi guan'ba: yen ka, ya jie mani ke yi da te taani ki ki bi taa ki lu mi ńinciamma nni, bi yi cuo i ŋjabi i bonbuojanmi, **30** ŋja li kuli n ya kpedi janbuoli kuli, yaabi n ŋjani yeni yaabi n ki ŋjani, hali li dipeli, lan yoginu n ba yedi a dipela, ban ti janbaandi ya gbie yeni i jam, bi jankpaanba yi cindi ŋjabi i naniidi (ti muabiadi) ki lolikisia(dadi ki ńjani mi ńinciamma jali po. **48** Bi yi gandi ju) ama ki yi taani i dijanmi n bənbualin. **31** ya jami ŋjani ki tieni ti bauodi nni, ama bi ba lu Jesu goa den pua'ba mi kpajatianma ki yedi: yaabi n ki ŋjani wanli. **49** Li ba tua yeni ȳanduna "tanpoli dienma naani nani ya bonbigu n wa juodima, malekinba ba cua u tieni n ja ti buudi (ńidi) ki cie mi juobinm, ke o nilo den taa ki naani kani, ki paadi bi nibiadiba. (aiōn g165) **50** Bi ȳuu o kuanu n. **32** Lan ya bonbii ńidi bii wa ki ba lu'ba ya mu n bia nni, naani kani ki bi baa cie i bonbii kuli, ama bu ya kpedi ya yoginu bu buudi yeni fala ki ȳmani bi ńina. **51** Naani yi yen tua ticianbu ki cie o gogdigu naan kani ki ti gbadi laa bonla kuli bonjanla a? Bi ȳodikaaba bonyugidi ba fidi ki cua ki tieni bi tiadibu beni den guano. **52** Nn ti gbadi, lani ki jesu den yedi nni. **33** Jesu gə den togidiba kpanjatali ki yedi: yeni u tieni maama gbanbanda siigan yua n "tanpoli dienma gəa tie nani li dabinli yeni, o tua tanpoli dienma n ȳodika, baa naani nani ya pua den taa ki muani yeni yiemu taa ki sieni ki nilo n pia o dieli ki ńangsi o ȳalimankpelo nni li kuli fii (k ńobi) **34** Jesu den bangi li niwuligu yen wan pia ya ȳalmani paano. **53** Ya yoginu ki ki maadi'ba laa bonli kuli yeni mi makpanjam, jesu den maadi'ba lan ya bonli kuli ki gberni, o waa den maadi yenba ka ki pua kpanjam. **35** Li den taa o ȳodikaaba ki ńjani li kani. **54** Wan den kuli ne den tie lan kuani u tieni nisongikaaba pundi Nasaleti o den kua li bali maama bangima maam po man tieni, m maadi mi kpanjam, n dieli nni ki bangi, li den lidi yaabi n den cengi ba maadi'ba mi kpanjam ki dəgidi ya bona n o bangima kuli ki maadi. **55** O naa nilo ki tie den wuo hali ȳanduna cilima yoginu. **36** Jesu nani tinbi yen kaa? o ba laa yanfuonma m o nden cabi lan ya niwuligu, o den kua o diegun lee? O tieni ledi yo o ki tiendi mi bancianm? nni, lan ya yoginu bi ȳodikaaba den nangini o Waa tie o kpakigpielo bijua kaa? Maliyama ka kani ki **37** yedi'o: bundi ti po ya naniidi den ye o tie o naa, Jaka, Josefi, Simono yeni Juda ka tie o kuan nni kpanjam, ki jesu ȳmianma, yua buli i waanmu(o ninjaba). **56** o ninsiabi mo kuli taani bonbulijanm tie mini o nisalo bijua. **38** O kuanu ki ye yen'ti ti dogun **57** Ya niba n ye li kani den mo tie ȳanduna, ya bonbuoli ȳan mo tie u tienu yie kaa tuo ki gaa jesu nani u tie kilisiti, lan n die ya niba, aljani nni bila, ti muabiidi tie ya wani jeasus pali den biidi yeni ban tie maami po niba n tiendi sitaani n yedi ban tieni yaali. **39** Ko yedi'ba, bi kan fali u tieni nisonginka kaan Yibali yua buli i naniidi tie sitaani, li adipela togi se o dan dogun nni yeni o diegun nni. **58** Adipela mo tie malekinba. (aiōn g165) **40** Nani ban Waa den tieni bancianm boncianla laa kaanu, yi loli ti muabiidi ki loli maama ki ju o mu nni, kelima bi pajuaga ya po.

14 Li yoginu Elodi yua den tie Galile dienma bado ki bi maadi jesu maama. **20** O den yedi obadibaanba: ban maadi o nilo yua ya maama yen tie Janbatisi. O fii bi tikpiiba sin siigan ni. Lani n cedi ko fidi ki suani o naa paalu, ki tiendi ciila bona boncianli. **3** Diidi yaali ya po n cedi

ki Elodi den maali yeni kelima Elodi den taa den dini ki guo, lani ban den dini ki sieni ya o walo Filipi denpua Elodiasa ko da ye. **4** Li bonjena ki bi den taani tie piiga n babuodilie. **21** po Jan den yedo: U Tienu bali maama ki cabi Yabi n den dini den tie jabi tuuda muu, bi puobi yan tieni laa bonli, li po Elodi den bua wan yeni a bila den ki ye li c ḥodili nni **22** L an yoginu mangi Elodiasa pali, ki cedi ko sejenba cuo Jan, o den cedi ko ḥodikaaba kua o ñinbiangun nni ki lolo, ki kuan'o li yonbidielin. **5** Ama, Elodi ki puodi ki gaa liigi ki gedi ne po ya jaali hali ko den bua wan kpa Jan ki nan jie o niwuligu ban cabi o niwuligu ki ban ya kuni. **23** Wan den maama, kelima o niwuligu den nua ki Jan tie cabi o niwuligu o den siedi ki doni li juali po ki sawali pualo yua maadi U Tienu maama. **6** Elodi ban jaandi, u yenjuogu den pundi ko ye li po madijam daali n den pundi ki Elodiasa bisalo o beba. **24** Ama o yeni, ñinbiagu den cuoni ki den jel i ciaga li nintaanli canba sin siigin, ki ban pundi mi ñima siiga nni a ñunguona ye o mangi o badi pali. **7** Hali ko den poli, ki niani faciangu den fii ki yili o po **25** li den sua ki b ko ba pun'o wan miagu yaali kuli. **8** Li ya po o cuoni mi ñinciam po, li den tie ñiagu ki caa i jifaano den kua o naa kani, Elodiasa den buali sinjafaani ki jesu den cuoni o ñingbanu po ki wan ba mia yaali, o naa den guani ki yedi'o togidi o ḥodikaaba ñinbiagu. **26** ya yoginu ko ban maadi ki a bua Janbatisi yuli, wan den gaa ḥodikaaba la ko cuoni o ñingbano po ki nagidi o naa tundi, o den guani ki yedi: teni nni, ne bi kani, bi den bani nani ko tie cilingu, o jijiegú kanba Janbatisi yuli i tadigan nni. **9** O badi pali den kua'ba ki bi ji yigini yeni ti jawaandi, **27** li den biidi li po, ama wan den poli ki niani ko ba yoginu ki jesu yedi'ba: "Cuo mani yi ba, mini da tieni wan miagu yaali o niwuligun yaba n kali jie mani, **28** pieli den guani ki yedo: "li ya tie ki lind'o kuli siigan, o den cabi ki bi ten'o. **10** O fini, cedi min cuoni mi ñima po ki cua a kani. den sóni ki bi ban jia Jan yuli li yonbidielin. **11** **29** Jesu guani ki ymiani: "cua na" pieli den ñani Bi den cuan li yuli ki li kpie li sanlin, ke teni u ñinbiagun nni ki ji cuoni o ñingbanu po ki o jafaano. O den gaa ki gedi ki ten'o naa. **12** caa jesu kani. **30** Ama ya yoginu ki pieli den jie Jan ḥodikaaba den cua ki taa o kpiemo ke ban u faalu yeni a ñinguona, o jiwaanbu den kua'o, pii, ki gedi ki ban waani jesu. **13** Jesu n den ko den cili ki ba mii, ki yigini yjanma ke yedi: gbadí laa laabaali, o den kua o ñinbiagun nni ki yonbidaan gaa nni. **31** lan yoginu jesu den tandi fuadi ki gedi Galile ñincianma po. Ya yoginu ki o nugú ki cuo'o, ki yedo: a dandanli wa, be tieni bi niba den bandi wan ye naani, bi den ñani ka tamí ke n ba yaa'a nni? **32** Jesu yeni pieli bi dogin nni ki balin mi ñincianm ki cuoni ki n den guani ki kua o ñinbiagun ya yoginu ko ḥod'o. **14** Jesu den cua mi ñincianma kunu bi faalu sedi. **33** O ḥodikaabi kuli den baa ki gbani kani, ya yoginu ko la o niwuligu ki bi ladi k o nintualin nni ki maadi: I mōn a ko li tie U ban caa, mi ninñinma den cuo'o bi po, o den Tienu bijua i. **34** Ya yoginu ki bi den puodi mi paagi yaaba n yia kuli bi siigan nni. **15** Dajuogu ñinciamu, bi den pundi Genesalet ya dogun nni, yoginu, o ḥodikaaba, den nagini o kani ki yedo: **35** Lan dogun yabi den bandi jesu, bi den cili ki "tin ye naani ne tie fualí ki o yoginu mo bua muandi ya longbana n sieni o laabaamanli ki bi gedi, cabi o niwuligu ki ban gedi o dogun nni, cuoni yeni a yiamma ko tebibá. **36** Yaabi n tie a ki ban ba li bonjekaali." **16** Ama jesu den yuani miada den mia ke wan cabi ki ban sii o lietil beba, yaabi n den sii kuli den paagi

15 Farisiani -nba yeni li bali maama bangikaaba tianba bo ñani Jerusalema ki cua Jesu kani ki yed'o: **2** be yaa po ke a ḥodikaaba miidi a bi nikpiaba bogda i? kelima b ya bua je kuli b kan nidi bi nii **3** Jesu bo guaniyedi ba be yaa po ke yi miidi u Tienu balimaama ki bua ki kubi i ya bogida i? **4** Kelima u Tienu yedi: fangi báa yeni a naá. ki go yedi: Yua maadi o naá yeni o baá maabiigu o pundi ban kpa'o. **5** Ama yinba yi yedi. i báa lani yaa ka yi naá: min bo taa yaala ki todi'a yeni n taa lani ke li tie

u Tieu yaala **6** Yeni i buoni u Tieu maama diama cuoni ke a juama mo nuali, bi bo kpiagi ki naa kubi i bogida. **7** Yinba pala lie danba Isaraheli Tieu. **32** Yesu bo yiinio ḥodikaaba ki Isayi n bo saawalo yua i po bo tie mɔmɔnɔ. yedi: m ninñima cuo nni bi niba po; baa pia ban **8** Bi naa niba dondi n yeni bi ñɔkuuna i ke b baa je yaala. Mii bua min cabi ba ke baa jeni pala fagi yeni nni. **9** Bi jaandi nni fanma fanma bonla ke u paalu n daa pan pɔdi ba u sanu i. kelima bi bangi yaa bangima n tie bi nisaaliba ya **33** O ḥodikaaba bo yedi 'o: t baa la le yaa jiema maabilikaama babai. **10** Yesu bo yiini u niwuligu n baa dagidi ya niwuligu ne kuli li naa fuli ki yedi ba: **11** cengi mani ki gbadi: laa tie yaala nni **34** Yesu bo guani ki yedi ba: yi pia paanu n kua u ñɔbu nni kaa jɔgidi o nisaalo, yaala n bona ñaa yo? Bi bo guani ki yedi'o: bonale ña u ñɔbu nni n jɔgid'o. **12** Lani ke o ḥodikaaba yeni i janbimu. **35** Ke o cedi ke bi niba yeni kuli yedi'o: A banike Falisiani -nba gbadi a maama kali kali tinga nni. **36** O bo taa li paanu yeni li ke bi pala biidi i **13** O bo guani ki yedi ba: N baa jami i ki tuondi u Tieu ki ymijmidi ki taa teni yua ye tanpoli kaa buli ya tibu bi baa ñabi bu. o ḥodikaaba; ke bi bɔgidi bi niba yeni kuli. **37** **14** Cedi ba mani bi tie ya juama n dia a juama i. bi kuli bo dini ki guo kelima Yesu bo tieni u Juamo ya dadi juamo mo bani bi lie kuli baa ba yaalidigu tuonli. Bi bo wodi ya boncaba n sieni u buogu nni. **15** Piali bo yedi o: a kan bundi ti ki gbieni bobuociandi lele **38** Yaaba bo dini bo po m kpanjama yeni? **16** Yesu bo yedi: yi mo ko tie jaba tudanaa, laa taani bi puoba yeni a bila yii pia yanfuoma yoo? **17** Yii bani ke yaala n kua **39** Ban dini ki gbeni ki Yesu bo cabi u niwuligu, u ñɔbu nni kuli caa ku tugu nni ki go baa ña kaa. **18** Ama yaala n ña u ñɔbu nni n tie yaala n bi yeni li pali nni lani n jɔgidi o nisaalo. **19** Kelima yanmaalibiadi yeni m kukpama yeni m conconma buoli kuli yeni u subu yeni m siedi faama yeni t sugidi kuli ña li pali nni **20** Lani n tie yaala n jɔgini o. Ama ki je kaa nii kan jɔgini nisaalo. **21** Yesu bo ñani lan kani ki gedi Tiri yeri Sidoni dogi nni. **22** Ke ya pua bo tie li kani maabiiga ki tie kaana yua bo cua o kani ki kpaani ki tua: o diedo David bijua gbadi n po m ninñinma ki cicibiadi ye n bisalo nni ki yagini oyama hali ke li bia **23** Yesu náa bo guani yedi o lieba kuli. O ḥodikaaba bo nagini o kani ki yedi'o: A kan cabi o kelima o ñua ki kpaani ti puoli. **24** Jesu bo guani ki yedi; baa bo sɔni nitɔba po se Islaheli buolu po bani yaaba n tie nani ya pee n yaadi ye po **25** Ama o pua yeni bo cua Jesu kani ki gbaani o nintuali nni ki yedi: o diedo todii nni. **26** Jesu bo guani ki yedi'o. Laa tiegi o nilo n taa a bil jiem ki lu a sangbanbila. **27** O pua bo yedi: o pua yeni bo yedi. Ama a sangbanbila je ya jejogidi n baali b danba saajekaanu kani. **28** Jesu bo guani ki yedi'o. O pua a dandanli yabi boncianli lan tieni nani ñan bua maama li yogunu ke o bisalo bo paagi. **29** Yesu bo ñani li kani ki gedi Galile m ñinciama kunu ki doni ki kali li jua li po. **30** U niwuligu bo cua o kani boncianla. Bi bo cua o kani yeni a diama, a juama, a muula, a tadima yeni yiantɔbi boncianla. Bi bo cua duani ba Yesu kani ke o paagi ba. **31** Ke u niwuligu bo la ke a muula maadi, ke a tadima paagi, ke a

16 Farisienda bo cua ki dia o ku maadiagu, ki bualo o ke wan waani ya maalma tieni tanpoli kasiedi. **2** Ama, ke o jiini ki yedi ba, "ku yenjuogu ya cua, i yi yedi, "Li daali baa ñani kelima i la ke poli moni" **3** Ku sinjaagu, yin yedi, "Ku taafaagu baa cua" kelima poli po moni ki go biigi." I ba fidi ki waani poli po niima nni, ama, i kan fidi ki mi yema yogu maalma. **4** "Mi biadma yeni mi concoma nifiima lingi tanpoli maalma, ama bi kan la maalmabakuli kase Jonasi ya maalma." Ke Jesu siedi ki ña ba. **5** Jesu ḥodkaaba den puodi ki gedi bɔngbantali, ki sundi kaa taa kpanu. **6** Jesu den yedi ba, "yin fangi i yula yeni Farsienba yeni saduseyenba dablinli" **7** Bi ḥodkaaba den gagii bi ymiali nni ki tua, "Li tie tin ki taa kpanu yeni." **8** Jesu n bandi, ki bualo ba, "Yinba yaaba ya dudugdi ki yabi ne, be n cedi ke i yedi ke yin ki taa kpanu yeni yapo i, ke n pua li kpanjama? **9** I tiani ki go kpaagi ki gbadi kpanu muuda yeni niba tuda mu niima nni yeni yin den duo ya baabuodi ii? **10** bii, kpanu leleda yeni niba tuda na, yin den duo duo ya baabuodi ñ den doa maama aa? **11** Be n cedi ke yi ki bandi ke min yedi yi maama ki nua kpanu maama? Yin fangi mani i yula yeni Farsienba yeni saduseyenba dablinli" **12** Ke bi ji gbadi ke o ki maadi ya dablinli n fiindi kpanu ka, ama o maadi Farisienda yeni saduseyenba bangima i. **13** Jesu ñ pundi Sesare, Filipi dogu nni, ke o bualo o ḥodkaaba, "Bi niba tua ke o ja bijua tie ñma i?" **14** Bi tua ke Janbatisi, bi toba,

Eli, Tianba mo, Jeremi, bii bi sawalpuaba nni n bua'o, wani ke n duu o po, ya cengi mani o yendo." **15** Ke o buali ba, Ke imo te, i yedi ke maama. **6** O yodikaaba n gbadli maama ki bi n tie yma i?" **16** Ke Simon Piari ga mi maama, ba ki gbaani yeni bi nuni kuli i tingan **7** nni, ki ki jiini, "A tie Kiristo i, U Tienu yua n fuo ti jajmaandi kua'ba. **8** yoginu ki jesu nagini ki Bijua." **17** Ke Jesu jiini, ki maadi o, "A ye yeri mi sii'ba ki maadi'ba: fii mani yi da jie **9** Ban bo ji li yedirjanma, Jonasij bijua Simon, kelima, soma juali po, ke jesu yedi'ba ki ban da cedi ki nilo n yeni gbannandi ka ddogdi ki waani a, ama n Baa bandi yaali n tieni ne hali ya yoginu ko nul bijua yua n ye Tanpoli i. **18** N go ba waani a ke a ba fii ki nnaa o tinkpiigun nni. **10** O yodikaaba tie Piari (Tangu), ke li tangu po i ke n ba maa den bualo ki yedi: li tieni ledi ka kadabanda n jaandieg. Bi tinkpiba diema bulñobu kan maadi ki tua ki li buali k Eli n kpia bii k cindi luodi gu yapo. (**Hadēs g86**) **19** N ba mubnai a nui ki pundi? **11** Ki jesu ymiani ki maadi'ba: "li tie nni yjaljanli bulñobu piemi. yan ba loli yaali moni k U Tienu bo puoni ke Eli n ba cindi ki ba tinga nni ne, li ba loli Tanpoli, A ya lodi yaali ki bobini yua ba cua mi faabima po. **12** Ama n mo tinga nni ne, li ba lodi Tanpoli. **20** Ke Jesu maadi, "Eli wan cua daal'o ama yinba n den ki kpa o yodkaaba ki yedi ba yeri li nummonli, bando, i den cagino ke tiendo yi bua yaali kuli, ke ban da waani nilo ke wani n tie Kiristo. **21** li tie yen moi ko nilo bijua ba cagini i nugin nni. Lanyogu i, ke o ji cili ki maadi o yodkaaba, ke **13** Yeni ki o yodikaaba bandi ko maadi Janbatisi o ba gedi Jerusalema, ki la fala boncianla a **14** Ya yoginu ke o yodikaaba bonbitaa yen guani cancannikpela, salga yidkaaba yudanba yeri bi liebi yeri o niwuligu kani, ki jua ba ne cua a tidianla nui nni, ke bi ba kpa o, wan faadi li jesu kani ba ki gbani o nungin nni **15** ki maadi: daataali daali. **22** Ke Piari yini o, ki piadi yeri o, "jie n biga yeri mi ninñinma ki teb'o kelima ki funi yeri o, ki yedi o "O Diedo, yan yedi yaali o baali i tinga ki laadi fala boncianli ki dugini yeri í fagdi yeri a. lani í da tieni a hali bada." li yianu po, o yogitianu o yi ba o muu nni bii **23** Ama ke Jesu gbagi, ki yedi Piari, "Fuadi n mi ñinma nni. **16** N den cua yeno a yodikaaba puoli po, Setaani! A tie n tantuudkaali, kelima, a kani ama bi den ki fidi ki ba tebo. **17** Ki jesu ki maali U Tienu bona po ka, a maali bi nisaalba ymiani ki maadi: kangbada buolu, ne yeri be bona po i. **24** Ke Jesu yedi o yodkaaba, Yua n yoinu ki ba gaa mi maama i? nagini man yeno bua wan ya jua nni, wan jiini o yuli, ki tugt o na, **18** Ki jesu tiani ti fuobiidi yeri po, ke bi daapponponli ki ya jua nni. **25** Kelima, yua n ñani ki ji yao, ko paagi li yoginu mon. **19** lingi ke wan fie o miali, o ba biani li, yua mo n Lan, ko yodikaaba nagini jesu kani ke piadi ki luni o miali mini yapo, o ba la li. **26** Kelima, be pagi yeno: li tien ledi ke tinba ki fidi ke beli jaadi o nisaalo í ya pia yanduna kuli, ki nan li fuobiigu? **20** Ki jesu maadi'ba: ki dugini yi biani omiali? O nisaalo ba fidi ki lebdi ki ga be i, dandanli ki yabi U Tienu palu nni, n maadi ke li cie o miali i? **27** Kelima, o Nilo Bijua ba yeri i moni, a dandanli ya yabi ki pundi nani guani o Baa kpiagdi nni, yemi o malekinba. Ki mi juobinma yeri a ya maadi li juali ne fii lan pa yuakuli o panpaani nani wan soni maama. **28** kani, o ba conlin a maama. **21** Bonli kan ya paa N maadi yi i momoni, bi niba ye i siiga, ki kan ki cie'yi. **22** Ya yoginu ki biyodikaaba kuli den leni mi kuuma hali yeri ban ba la O Nilo Bijua taani bi lieba Galile ya tinga nni, ki jesu maadi ke o kpendi ki kua o diema nni.

17 Dana luobi puoli po, ki jesu tugt: Jaka, Jan o ninja ki piadi yenbi ki doni li juali ki ba jaandi. **2** O nunga den lebidi ki ji ñili ko tiadi pieni ke cie mi yinyiema. **3** ki li yoginu ki Moyisi yeri Eli cua bi kani ki pagi yenbi. **4** Piel n la ya yoginu ko gaa mi maama ki yedi jesu: canba li yanji yeri tin ya ye ne, a ya bua, n ba maa a po jona taa, jonyenli n ya tie a yaali, lieli Moyisi ya jonli n sieni Eli mo ya yaali. **5** O bo maadi ki ke gbeni ke li yunli jidi ki ligini bi kuli ko o nialo maadi li yunlin: "o ne tie n bijua yua k

o yodikaaba: bi ba kuadi o nilo bijua bi niba n daogu. **23** bi ba kpaogu ama dana taa daali o ba yiedi, o yodikaaba n gbadli maama ki ya ki lidiba boncianli ki bi ji tie suo. **24** Ban pundi kapanahom, ya niba n gaani lonpo li jaandielin nni den gedi ki la Piali ki maado: "yi canba paa lonpo yaa? **25** Ko ymiani: "nn, o paa, ya yoginu ki piali kua jesu den, ki jesu gaa mi maama yedi ki sua ki Piali da ki yedi bonli:fin ya po Pial, yanduna baditieba, bi gaani bi lee lonpo? "B bila bii bi canbi? **26** Piali ymiani: "bi canbi" ki jesu jiini, li ya tie yeri bi bila ki ye lonpo nni. **27** ama ki fidi ke tin da cog li lonpo gaala, gedi ki

lu a janpiemu ki cuo ya jamo ba cindi ki nagini, li ba lodi Tanpoli. **19** N go maadi yi ke i siiga a ya luodi o ñobu a bu la li ligibali, ñan tugi li nni, bilie ya taani jagli ki mia bonli ki tinga nni ne, N Báa yua n ye Tanpoli ba cedi li bonli n tieni. **20** Kelima, bilie bii bitaa ya taani naani n yeli po, n baa ye bi siiga. **21** Ke Piari nagni ki bualis Jesu, “O Diedo, n kpiilo ya biidi nni, n ba mia sugli taalma ña i? Hali taalma lele ee?” **22** Ke Jesu jiini o, “N ki yedi taalma lele ka, ama hali piilele taalma lele. **23** Lanwani ii, U Tieu Diema tie nani ya badciamo n den bua tieni li colí ki bandi o naacenga í kubi o piamma maama i. **24** Wan cili mi diidma, o sua ke naacenyendo kua li panli nni hali ligdibala tuda piiga. **25** Nani wan den ki pia wan ba tieni maama ki pa yeni, ke canbaa niini ke ban kuadi o wani yeni o pua yeni o bila yeni wai yaali kuli, ki pa o panli. **26** Ke li naaciemo baá ki gbaani o nintuali, ki mia o sugli, “Canbaa, N bani li panli po, ke N ba pa likuli” **27** Nani li naaciemo canbaa í bo tie niñinpadi daano yeni, ke o ga o sugli, ki cabi o li panli. **28** Ama, li naacimo í ñani ki la o naacenlielo ke o pia o pia o panli kuukogba. Ke o gedi ki cegi o tulu, ki yedi o, “Pa nni n ligi.” **29** Ke o naacenlielo baa ki gbaani, ki mia o sugli ki maadi, “Tieni n po juunli, n ba pa ña.” **30** Ama, ke o naaciemo yie, ki cuo o naacenlielo ki gedi ki luoni o li kpaadidieli nni, ke o yaa pani o panli, o kan ña. **31** Bi naacenlieba í la yaali n tieni, ke bi pali sia, ke bi kua ki togdi bi canbaa kaa ñogni o bápu. **32** Ke o naaciemo canbaa yini o, ki yedi o, “N cabi a ñan pia nni ya panli kuli, kelima a mia nni sugli. **33** Nani a naacenlielo í mia ña sugli yeni, fini bi kan fidi ki cabi o oo? **34** O canbaa pali den beni o po, ke o cuo o, ki mubni o a jakonda nui nni ke bi waani o fala hali ke o pani o panli kuli. **35** N Báa yua n ye Tanpoli mo ba tieni yi yeni, li ya tie ke i siiga nilo pali ki siadi o lielo po.

18 Lanyognu, ke bi ñodkaaba nagni Jesu kani, ki bualis o “ñma n yabi ki cie U Tieu Diema nni?” **2** Ke Jesu yini ki biñidga o kani, ki seni ga bi siiga, ki yedi, “N maadi yi i moni, I yaa lebdi ki tua nani biwaaga yeni, i kan baa ya sanu ke i ba kua U Tieu Diema nni **4** Lanwani ii, yua n miini o yuli nani ki biwaaga ne, wani n yabi ki cie U Tieu Diema nni. **5** Yua n ga biwaaga nani kine yeni, n yeli po, o ga n ya cangu i. **6** Ama, yua n cedi ke biwaaga yua n dugi n po nani kine yeni, kua tuonbiadi nni, li bi baa tu o po, ke ban loli li naacianli o tulu nni, ki lu o wan mii mi ñincianma nni. **7** Mi yema ya paagi, janjanma ñanduna po! kelima li bualis ke li yogu nundi, ama, sola li yogu í ba tøgni yua ya kani, ki pundi! **8** A nugui bii a taali ya kuandi a mi tudma nni, ñan jia ki lu fagma. Li baa tu a po ñan kua U Tieu diema nni yeni taayenli bii nuuendu ki cei yeni ban lu ña ya mu n ki pia gbindma buogu nni yeni taana lie bii nugui lie. (*aiōnios g166*) **9** A nunbu n ya kuandi a mi tudma nni, ñan kpigdi bu, ki lu fagma. Kelima li baa tu a po ñan kua U Tieu Diema nni yeni nunfiagu ki cie ba lu ña ya mu n ki pia gbindma buogu nni yeni nuni lie kuli.

(*Geenna g1067*) **10** Fangi mani i yuli, ki da ña a bila ne siiga, bá biyenga nunga í ñyndi. Kelima n maadi yi i moni ke ñajanli nni, bi malekinba nua N Báa yua nye U Tieu diema nni. **11** ke lima, O Nilo Bijua cua ki bua faabi yaali n bodi i. **12** I maalma tie be i? Nilo ya pia yandi yiani, ke yanyenga bodi, o kan ña piiyia n yandi yia yaadi n sieni, ki lingi ki yanbodkaaga aa? **13** O ya la ga, N maadi yi i momoni, o pali yi mangi li yanga po ki cie piiya n yandi yia yaadi n ki bodi. **14** Li tie yeni i, I báa yua n ye ñaljanli nni mo ki bua ke a bbila ne nni, bá biyenga í bia. **15** A kpiilo ya biidi a, ñan gedi ki waani o o biidi, fini yeni wani siiga, a ba maadi ki paadi a kpiilo i. **16** Ama, o ya ki cengi a, ñan la yendo bii bilie ki pugni a po, ban taani a yeni, kasiedinba bilie bii bitaa siiga, mi maama ba ñmagdi. **17** O ya yie kaa cengi yi, ñan gedi yeni li maama li nitaali nni. O ya yie kaa cengi li nitaanli, ñan ña o wan tua a po nani o nilamo bii o lonpogaalo yeni. **18** I momoni, N maadi yi, yin ba loli yaali tinga nni, li ba loli Tanpoli, yin ba lodi yaali ting nni,

19 Yesu n gbenio maama ke o ñani Galile ki gedi Sude. **2** Bi niba boncianli bo gúa'o ke o go paagi ba li kani. **3** Falisiani -nba bo ñodi ki bual'o yiko cabi ke je n ñani o denpua li ya sua ke b cuo biidi ba kuli po? **4** Ke Jesu ñmiani ki yedi: i ki cogi ke yua bo tagi ba ki ciligi bo tagi bojal yeni bonñua. **5** ki gua maadi: Lani yaa po i ke o ja baa ña o báa yeni o naá kani ki gedi wani yeni o denpua n taani ki ya tie gbananyendi. **6** Bi ji kaa tie nibilie ama niyendo. Lan nilo n daa paadi u Tieu n taani yaala. **7** B yedi 'o: Be n cedi ke Moyisi cabike t tieni m yiema tili. **8** Ke o

yedi ba: i pala n juagi yeni ya po i ke Moyisi yudandi. i mo t baa kaa isaraheli cuga piiga n cabi i ke yi yadi yeni i puoba ama ki ciliga li bo bona lie yeni nni ki bu li cuga piiga n bona lie. tie yeni. **9** n maadi yi: yua beli o denpua ke laa **29** Nilo yua kuli ijaa o deni, o kpiiba, o baá yeni tie conconma po ki taa puotiani tieni u subu o naá, yeni o bila, bii o tinga n yeli po baa gaa ya ja gua taa pua yua ke bi bel'o mo gua tieni m janma taalm kobiga ki go bàà li miali yua conconbu i. **10** Ke o ñjödikaaba maadi'o: Li ya tie k pia gbenma. (aiōnios g166) **30** Ama yaaba n bo n yeni opua yeni o ja kani laa ñjani yeni nilo tie nikpialla mola ne ji baa juodi ke yaaba n bo n kua pua. **11** Ama ke Yesu maadi ba: Yua kuli juodi n tua kpialia.

kaa baa fidi tui li tundili, ama yaaba baba ke li cabi ke ban gbadi li niima nni. **12** kelima b tòbi ye ki mali kaa pia u maalu. ke b tiaba mo bi niba n beli bi t madi. ke niba go ye ke li tie ke bani mono n beli bi ba t madi ki dugini u Tieu diema po. Yua ba fidi ki gbadi li tundili ne wan gbadi. **13** Ke bi niba cua yeni a bila ke wan maani o nuugi bi po ki jaani. Ama ke o ñjödikaaba bo bieli li niba. **14** Ke Yesu yedi ba: ñjaa mani a bila k daa beli ba ke ban cua n kani. Kelima yaaba n naani yeni a bila n die u Tieu diema. **15** ke o maani o nuugi bi po ki siedi li kani. **16** Ke jka ba cua Yesu kani ki maadi: canbaa n baa tieni ki laa tuadijanli ki bàà ya miali ki pia gbenma i. (aiōnios g166) **17** ke Yesu maadi'o: Be cedi ke a buali'n i buali ñjanmi i? Bonyenli baba n ye. Ama a ya bua ñjan ya miali ki pia gbenma ñjan tuo u Tieu ñjomaama. **18** Ke o ja yeni maadi'o: ki laa ñjomaama po i? ke Yesu maadi: ñjan daa kpa nilo, ñjan daa dua yeni nutiani denpua, daa su, daa pua faama nilo ba po, **19** ñjan fangi a báá yeni a naá, ñjan buadi a lielo nani fini a ba yeni. **20** Ke o ja yeni maadi'o: n colini lan kuli. n go baa tieni be i **21** Ke Yesu yedi: a ya bua ñjan tua ya nilo k pia biidi, kudi ñjan pia yaala kuli ki puni b taladidanba. Yeni a baa bàà ñjalimani tanpoli. ki ji cua ki ñjodi n. **22** O ja yeni n bo gbadi Yesu n maadi yaala kuli ke o siedi ke o pali ki mangi. Kelima o tie yua pia ñjaliman bonciala. **23** Ke Yesu maadi o ñjödikaaba: i mñmñoni po i yedi yi: li paa yeni o ñjalimandaano n kua u Tieu diema nni. **24** n go maadi yi: li kaa paa u yuoyougu po ke wan kua u pundu bonli nani ama li kan ya tie yeni o ñjalimandaano po. **25** O ñjödikaaba n bo gbadi lio maama li bo cuo ba yaalidigu. ke bi maadi: ñjmaa ji baa fidi báá m fuoma i? **26** Ke Jesu nualti ba ki maadi: Bi niba kani li kan fidi ama u Tieu kani li baa fidi tieni. **27** Ke Piali jiin'o ki maadi: diidi t ñjaa t bona kuli ki ñjua ñja; t mo baa bàà be i? **28** Ke Jesu yedi: Yeni i mñmñoni yinba yaaba n ñjodi nni m yenpanma yogu ya yogu ke o nilo bijua baa t kaa li bali kpagili po yeni o

yudandi. i mo t baa kaa isaraheli cuga piiga n bona lie yeni nni ki bu li cuga piiga n bona lie. **29** Nilo yua kuli ijaa o deni, o kpiiba, o baá yeni tie nikpialla mola ne ji baa juodi ke yaaba n bo n kua pua. **30** Ama yaaba n bo juodi n tua kpialia.

20 U Tieu Diema tie nani ya tindaano den yagdi ki ñjani ku sirjapaapangu, ki puogi bi tuonsõnba ke ban gedi ki sóni o daamõngu tiidi kuanu nni. **2** Ban boni ke li dagdi, ke o baa pa ba ligdibali daali nni, ke o sóni ba o kuanu nni. **3** Kudi taa í pugni, ke o go ñjani ki gedi ki la tuonsõntianba ke bi se ki daaga nni kaa tuuni libakuli. **4** Ke o yedi bi mo, “Gedi mani ki sóni n daamõngu tiidi kuanu nni, N ba pa yi lan bualu maama.” Ke bi gedi ki tuuni. **5** Kudi luoba ñ pugni, ke o go ñjani, kudi yia í pugni, ke o go ñjani, ki tieni yeni. **6** Kki go guudi ke piiga n kuyengu pugni, ke o go ñjani, ki la tianba ke bi se kaa tuuni libakuli. Ke o buali ba “Be n cedi ke i se yentunmunli kaa tuuni libakuli?” **7** Ke bi yedi o, “Nilobakuli ki puogi ti tuonli.” Ke o yedi ba, “I mo í gedi n daamõngu tiidi kuanu nni” **8** Ku yenujuogu yognu, ke o kuandaano yini o ñjalmankubilo, ki yedi o, “Yini bi tuonsõnba ki pa ba bi daali pani, ki cili yaaba juodi, ki ban juodi yaaba n cili. **9** Piiga n kuyengu í pendi ke bi ga ya tuonsõnba í nagni wan pa ba dibayenli yensi. **10** Ya tuonsõnba n cindi li tuonli í nagni, ki maali ke banwani ba ga lan cie dibali, ama bi den li ga yuakuli dibali i. **11** Ban ga bi daali pani, ke bi ji fabni o tindaano kani. **12** Ki maadi, “Yaaba n juodi ki cua ke piiga n kuyengu pendi yeni wan sóni kuyengu baba i, ama a pani tikuli ke li doa i, tinba yaaba n cindi li tuonli hali ku sinjagu nni, ke u yieniu kua ti. **13** Ama, ke o tindaano jiini bi siiga nni, yendo, “N dñqli, mii tudi ka. Tii boni ki dagdi ke n ba pa yi dibayenli kaa? **14** Ga yaali n tie a yaali, ki ya caa. Mini n bua, ki jagi ke min teni yaaba juodi nani yinba yensi. **15** N ki pia i mñni yeni min tieni min bua yaali yeni n bonceli ii? Bii min tieni ti ti bulcindi yeni i ke li kpii i nunbu uu? **16** Lanwani ii, Yaaba n juodi ba cindi, ke yaaba n cindi í juodi. **17** Nani Jesu í den do ki caa Jerusalema yensi, ke o piadi li piiga n bilidiba ki seni ba, ban caa ya yognu, ke o yedi ba, **18** “Diidi mani, ti caa Jerusalema n yensi, bi ba kuadi o Nilo bijua ki

mubni o salga yidkaaba yeni a gbanbanda nui Siyón bisalo: «Lani n yeni, a bisalo kpendi a kani, nni. **19** Bi ba jia o ti buudi, ki cedi ban kpa o. Bi ki dingi boncianla, ki jagi o ḥunbo, ḥunbiga, ba mubni o bi nilanba nui nni, ban laa o, ki sugi ḥunñua ya biga.» **6** O ḥodkaaba í gedi ki tieni o, ki pua o a finfinba, ki kpaa o li daponponli Jesu í waani ba ki ban tieni yaali. **7** Ban guani po. Ama, li daataali daali o ba faadi.” **20** Ke yeni o ḥunbo yeni ki ḥunbiga, ki ladi bi po bi Sebedenba nagni Jesu kani yeni o bijaba. Ki tialakaadi, ki cedi ke o jagi **8** Ku niwulgu siiga, bi ḥnuani o nintuali, ki mia o bonli. **21** Ke Jesu buali niba boncianla den ladi bi tialakaadi u sanu nni; o, “Amiabu tie be i?” Ke o jiini o, “Cedi n bijaba ke bi tianba padi i tiibensongi ki ladi u sanu nni. ne, ban ti kali a diema nni, yendo a jieno po, **9** Yaaba n den ye Jesu liiga yeni yaaba n den ḥua tiano, a ganu po.” **22** Ke Jesu jiini ki maadi, “A ki o den kpaandi ki maadi: “Osana, Daafid Bijua! bani ḥjan miadi yaali. I ba fidi ki ū min bobindi Mi yedjanma yua n kpendi O Diedo yeli po! ki ba ū ya bonñukaali nni ii?” ke bi yedi o “Ti Osana hali tanpojoma. **10** Wan kua Jerusalema, ba fidi.” **23** Ke o maadi ba, “Li tie mənī ke i ba lan yaa ki lidi yuakuli u dogciamu nni, ke bi ū n bonñukaali nni, ama ki kali n jieno po ji maadi: One mo tie ḥima i? **11** Ke ku niwulgu bii n ganu po wani ii, li ki tie mini ka ba cabi tandi ku tua: “O tie Jesu i, o sawalpualo, ke o tie lani, ama li tie n Bāa í bobni li kaani yaaba ya Galile nni Nasareti yua.” **12** Jesu í kua U Tienu po i. **24** ḥodkaaba piiga yaaba n sieni í gbadi jaadieg u nni, wan beli ki ñani yaaba n den kuadi lanya maama, ke bi pali biidi li naataanliedba yeni yaaba n den daa ku jaadieg u nni kuli, ki po. **25** Ke Jesu yini ba, ke bi nagni, ke o yedi ba, I tudi ki lu lu yaaba n den cendi i ligi taablinba bani ke bi nilanba bado n die ba, ke a nigbenga yeni a kpajekuada kpaga, **13** ki yedi ba: li diani: wangí yaaba n sieni bi paalu í dagdi maama. **26** “N diegu baa yi jaandieg” Ama ke yinba wani Ama, li kan ya tie yeni ka i yasiiga. Ama yua n nan cedi ke gu tua suudjongu.” **14** Ke a juama bua wan tua yua n cie ikuli i siiga, wan tua i yeni mu wabmu nagni o kani li jaandielu nni, naaciemo. **27** Yua mo n bua wan tua liiga yua i ke o tebi ba. **15** Bi salga yidkacianba yeni a siiga, wan tua i naaciemo. **28** Nani o Nilo Bijua í gbanbanda í la wan tieni ya yaalidgu tuona, ki cua ke ban ya tuuni o po ka ama wani í ya ki gbadi ke a bila kpaandi ku jaandieg u nni, ki tuuni bi niba po, ki go yidi o miali salga bi niba tua: “Osana Daafid Bijua!”, ke bi pala beni. **16** boncianli po. **29** Ban ñani, ki gedi Jeriko, ke bi Ban maadi o: “A gbadi ban maadi yaali ii? Jesu niba boncianli ḥodi o. **30** Ke juuanba lie kaa u í jiini ba “Nn, i da ki kpeli ki cogi yaali diani sankunu. Ban gbadi ke Jesu pendi bi kani, ke ne ee?”, “A cedi ke a bila yeni ya canpandmu bi tandi ki maadi, “O Diedo, Dafidi Bijua, gbadi n da ḥaani mi biima pagi a, ki dondi a.” **17** Ki ti niñima, **31** Ke ku niwulgu funi yeni ba, ki ñani ki ḥa ba, ki lie u dogu, ki gedi Betani, ki niini ba ke ban suoni, ama, ke bi tandi paama ban duani li po. **18** Ku sijaagu nni wan den góa ke li cie kpiamonda, “O Diedo, Dafidi Bijua gbadi ki lebi u dogu po, ke mi koma cuo o. **19** Ke o ti niñima.” **32** Ke Jesu sedi cem, ki yini ba ki la bu kankanbu u sankunu, ke o nagni, waa la buali ba, “I bua min tieni i po be i?” **33** Ke bi kankanli se kankanfaadi. K o yedi bu: “luanli í jiini o, “O Diedo, ti bua ti ninbina í luodi i.” ji da jəni a ya po palb.” Lanyognu mōno, ke bu **34** Ke ti niñinpadi cuo Jesu, ke o sii bi ninbina. kankanbu yeni kuodi. (aión g165) **20** Bi todkaaba í Lanyognu liga ke bi nuni luodi ke bi ji nua, ki la lani, lan yaa ki lidi ba, ban maadi: “li tieni ledi i, ke bu kankanbu ne kuodi yenma? **21** Jesu n jiini ba: “N maadi yi i mənī, i ya bi pia ti dudugdi ke tama ki ye, i bi kan tieni min tieni bu kankanbu yaali ne baba ka, ama i ya bi yedi li juali ne: “Figdi li kani ki gedi ban jiidi ki baa mi ḥinciamma nni.” Li bi ba tieni.” **22** I ya jaandi, ki mia yaali yeni ti dudugdi, i ba baa. **23** Jesu í gedi ku jaadieg u nni ki ban ya tundi; lanyognu, salga yidkacianba yeni u dogu nni nikpela í cua ki buali o: “Aduu li laa yiko po i ki tie ya bona ne kuli, ḥjma n cabi li yiko?” **24** Jesu í jiini ba: “N mo ba buali yi i buali, i ya jiini nni i, n

21 Jesu yeni o ḥodkaaba í nagi Jerusalema, ki pundi Betifaje, Olife tiidi juali gamu, Jesu í səni o ḥodkaaba bilie, **2** ki maadi ba: “Gedi mani ki dogbiga yaaga ye i liiga ne; yin ba pundi ya yognu, i ba la ḥunñua ke o luoli, yени ki ḥunbiga; yin lodi ba ki cua yeni ba na **3** Nilo ya maadi yi bonli, yin jiini o: “O Diedo n bua ba. Lanyognu mono, o ba cabi, yin gedi yeni ba.” **4** Məla, ya bonli ne tieni ke o sawalpualo í den tuodi ki waani yaali í tieni ki dudi **5** Yedi mani

mo ba maadi yi ya yiko po ke duu, ki tie lan ya yaalidgu bona ti nunbu nni. **43** Lani n cedi ke n bona.” **25** Jan batisma, li den ñani le i? Tanpoli maadi yi: “Bi ba fie U Tienu diema i nui nni, bii, bi niba kani i? Ama ban juogi bi ymiali nni, ki teni ya nibuolu n ba fidi ki cedi man loni a ki taa ya maalma ne; ti ya maadi ke li ñani U luana.” **44** “Yua baá li tanli po ba jendi jendi, li Tienu kani, o ba buali ti: “Be n cedi ke i den ki tanli ní baá yua ya po mo, o ba yodi yodi i.” **45** tuo ki ga o maalma? **26** Ti ke li ñani bi niba kani Salga yidkaacianba yeni farisienba ní gbadi Jesu mo, ku niwulgu kan tuo ti po; kelima bikuli bani maakpanjama, ban bandi ke o maadi bani ya ke o tie sawalpualo i. **27** Lanwani i, ban jiini maama i. **46** Ban ji ya gbaa ke ban cuo o; ama ki Jesu: “Tii bani” Jesu mo ní guani ki jiini ba: “N nan jie ku niwulgu, kelima bi den bani ke o tie mo ka maadi yi ya yiko po ke n tie ya bona ne.”

28 I pia mi laa maalma i? O ja bo ye, ki pia bijaba lie, ki yedi o bijakpelo: “Dinne n biga, ñan gedì ki ban soni n daamøgu tiidi kuanu nni.” **29** Wan jiini: “Mii caa.” lan yani waamu, wan tuuba, ki lebdi o yama, k gedì, **30** Wan maadi yua n sieni mo yeni, lan ya biga mo ní jiini: “Canbáa, n ba gedì. “Ama o naa gedì. **31** Bani bijaba lie yeni, ole po n tiemi o báa buama? Ban jiini o: “O bijakpelo” Jesu ní maadi ba: “N maadi yi i mònì, lonpo gaala yeni a concona ba ga i liiga U Tienu diema nni. **32** Kelima Jan cua i kani mi teginma sani nni, ama, i naa tuo ki ga o maama. Ama, lompo gaala yeni a concona wani i, tuo ki ga o maama. Ke yinba yaaba n la lankuli, i ki tuuba, ki lebdi i pala ki ga o maama. **33** Cengi mani kpanjantøma. O ja den ye, ki tie diedaano, ki pia ku daamøgu tiidi kuanu, ki yuu i tiidi ki kagni, ki lindi, ki lugdi ku tantiagu po ku buogu, ban baa to naani, ki ja ku daamøgu, ki maa li pagli, ki pani, ki ji ga a tuonsønla ke bi guu lebli. O den fii, ki puodi li kpaali ki gedì dogtianu. **34** U kuanu bona ní beni ke ku kpaangu yogu pundi, wan sóni o naacenba bi kuaguudba kani ke ban ga o kuanu biinu na. **35** Bi kuaguudba ní cuo bi naacenba, ki pua yendo, ki kpa o lielo, ki jaa o taalo a tana. **36** Wan sóni naacentøba, ke bi yabi ki cie kpiama yaaba, bi kuaguudba tieni bi mo yeni i. **37** Wan ji juodi ki sóni o bijua, ki maadi o yama nni: “Bi ba colni n bijua wani.” **38** Ama bi kuaguudba ní la o bi cabáa bijua, ban juogi bi ymiali nni maama ne: “O faadilo n yeni; cua mani tin taani, ki kpa o, ki diedi li faali. **39** Ke bi cuo o, ki dadi ki ñani o ki jøndi yeni u kuanu, ki kpa o. **40** Møla o kuadaano ji ya cua, o ji ba tieni bi kuaguudba yeni ledi i? **41** Ke bi jiini: “O ba cedi ya cacagdanba ne ní kpe mi cacagkuuma, wan ga tuonsøntianba ban ya guu o kuanu, ki tieni o o kuanu biinu ku kpaangu yogu. **42** Jesu ní maadi ba: “I ki kpeli ki cogi i diani nni ii: “A tanmaala ní lunu ya tanli yeni, lani n tua li tanpuukaali; lankuli ñani O Diedo kani i, ki tie

22 Jesu ga m maama, ki pua ya maakpanjanma ne: **2** Ti Diedo diema naani nani ya bado bo tieni o biga janma yeni. **3** O bo sóni o tuonsønbla k ban gedì ki maadi yaabi k o yinba mi janma yeni ki bi gbeni mi jiema ki ban baa na ki je. Ama bi niba yen naa den bua ban cua. **4** Wan sóni naacentøba, ki yedi ba: “Ban maadi mani ba ke n bobni mi pocaaajiema ki gbeni; n cedi ke bi kpaá n naakpanba yeni n yankpanba, likulu bobni ki gbeni, ji cua mani mi pocaaajaanma. **5** Ama baa cengi li pocaaali jaanma po, yuakuli den toli wan bua naani, o ne, o kuanu po o tøa mo o kpenkpendu po. **6** Yaaba n sieni ní cuo bi naacenba ki pua, ki cagni bi ne, ki kpa bi tianba. **7** O badciamo pali ní be, wan sóni o jakønda ban biani a nibiada yeni miana, ki sia bi dogu. **8** Yeni k o maadi o o jietienbila: mi jiema tieni ki gbeni, ama yaabi n ba je ki dagdi yenli. **9** Yeni, gedì mani a sankaditaana nni, ki yini yin la yaabi kuli. **10** A tuonsønbla ne ffi ki gedì a sanjala pokí yini ban la yaabi kuli, a nibiada yeni a tadima, talgi nba kuliyen, o jiediciagu gbie yeni bi niba yen kuli. **11** O badciamo ní kua ki diidi yaaba n kaa, ki ba di mi jaanjiema, ki la yendo ke waa la o jaantiadi. **12** Wan buali o: “N dønli, a tieni ledi i ki kua ne ki naa lani a jaantiadi? Li nilo ní ya ymimi **13** Lanwani i, o badciamo ní maadi o naacenba: Loli mani o nui yeni o taana, ki lu o niinpo li biigligi nni, li bubuuli yeni li ñinjmanli ní ye naankani. **14** Kelima, ban yini yaaba yabi, ama ban gagdi ki lugdi yaaba wa ki cie. **15** lanyapo, farisienba ní jøndi ki juogi bi ymiali nni, ki lingi ban ba tieni maama ki dali ki cuo Jesu o maama po. **16** Ban sóni bi naacenba Jesu kani, ke bi yegi yeni Juufinba badciamo, Herodi niba, ban maadi: “Canbáa, ti bani ke a tie momøndaano, ki wangí U Tienu ní bili ya sanu yeni i mònì, ñaa jie nilobá kuli, kaa go pia lugdima bi niba siiga. **17** Maadi ti ñan pia ya maalma: Yiko cabi ke lan pa lompo

Sesaari po bii laa cabi i? **18** Ke Jesu bandi bi Diedo, wan maadi ya yognu: **44** O Diedo maadi n biadma po. Bi den guu ke wan maadi ya maama Diedo: "Kali n jieni ki guudi hali min ba cedi a n ba sagni o yeni juufinba bii Roma yikodanba i. yibalinba í tua a taajmaada?" **45** Dafiid ya yini Ke o buali ba, yinba mu muyiidmu ne, be n cedi Kiristu O Diedo, li ba ga ledi wan go ya tie o ke i dia nni ku maadiagu ki bua yin cuo nni? **19** bijua? **46** Obákuli ki fidi ki jiini o bá lanbonli. "Waani mani nni yin kubi ya dibali ki pa lonpo". Hali yeni li daali, nilobá kuli ki ji buali o buali. Ke bi nagni o yeni li dibali. **20** Jesu í buali ba, "ñjma ya nannanli yeni ñjma ya yeli n ye li dibali ne po? **21** Ke bi jiini, "Sesari i" Ke Jesu yedi ba, "Teni mani Sesari yaali n tie Sesari yaali, ki teni U Tienu, yaali n tie U Tienu yaali." **22** Ban gbadilanya maama, ke li yaalidi ba, ke bi siedi ki ja o. **23** Li daali mono, sadiseyennba, yaaba n maali ke faadma ki ye mi kuuma puoli po, í cua Jesu kani, ki buali o. **24** Canbáá, Moyiisi maadi, ke nilo ya kpe kaa pia biga, o ninjua í taa o pakualki mali o kpíemo po puoli juani. **25** To, ti siiga ninjaba lele den ye. o ci amo po í kuani o pua, ki kpe, waa pia biga. Nani wan den ki pia biga yeni i, o ninjawaaga í taa o pakualki, **26** Lan tua yeni mo lielo po, ki tuani o taalo, ki ya maa yeni ki ban biini o lelelo. **27** Lani í pendi, o pua mo í kpe. **28** Mi faadma yogu, ñjma ba yendi o pua? Kelima bikuli na kuani o. **29** Jesu í jiini ba: "I ye mi tudma nni kelima yii gbia i diani niima nni, i naa go bani U Tienu paaciamu. **30** Kelima mi faadma yogu, jaba ji kan taa puoba, puoba mo kan ji kuni jaba, bi baa tie nani U Tienu malekinba yeni tanpoli po. **31** Yaali n nua mi faadma bi tinkpiba siiga, i ki cogi U Tienu í yedi yaali ii? **32** N tie Abalahama Tienu, Isaka Tienu yeni Jakobo Tienu? U Tienu ki tie bi kpienba ya tienu ka ama bi fuodba ya Tienu i. **33** Lan yaalidi ya niwulgung bo ye li kani, ki cengi Jesu tunda. **34** Farisenba í gbadilke o mubni sadiseyenba ñöbu, ban taani ki kali **35** yendo bi siiga, yua n tie yiko banciamo í buali o ya buali ne, ki bua bigni o: **36** "Canbáá, U Tienu maabilkaama nni, mi laa maama n cie mikuli? **37** Jesu í jiini o: "A baa baa O Diedo a Tienu yeni a pali kuli, yeni a naano kuli yeni a maalma kuli. **38** Mani n tie ya maabilkaama n lii ki cie mikuli. **39** Ya maabilkaama n tua, ki naani yeni cincinli yaama n ne: "A baa baa a lielo nani a bá yeni. **40** Yiko yeni bi sawalpuuba maama kuli maa lani maabilkaaliedma yeni po i. **41** Nani farisenba í den taani ki ye yeni i, Jesu den buali ba. **42** Ki yedi ba: "I maali be i, Kiristu po? o tie ñjma ya biga i? Ke bi jiini o: Dafiid bijua i. **43** Ke Jesu maadi ba: "Li ga ledi i ke Dafiid í gbie yeni Forjanma ya yognu, ke o yini o O

23 Lani ki Jesu maadi yeni o nuwuligu yeni o ñjaukaabi ki tua: **2** U Tienu kadabanda nba yeni farisenba n kubi Moyiisi ñomaama, **3** ya tie mani ki gó colni ban wangí yaali, ama yinbi n da nua ban tiendi yaali, kilima bi maadi ki naa tiendi. **4** Bi tungi bi niba ya tuga n kpiagi, yaali ki ban mño kan tuo ki taa bi nubila ki tugi. **5** Bi tie bi bona kuli ki bi niba n ya nobi (nuabi), yeni bi tila yia ya po ki bi diani U Tienu maama yi gbengi ki cie li liela kuli, ki bi tiadi ñögbania pia. **6** Bani n gó ñanbi ki buadi a kinkaan cincina ti wondn ni yeni bi tintaandiena nni, **7** bi bua k bi ya cua bi niba nni, ban ya fuondiba ki yib canba nba. **8** Ama yinbi, da ñjaa mani ki bi yii canba nba, kilima i pia canba yendi, yua n ye tapoli po. **9** Yin gó da yii nul i tinga ne po i baá, kilima i pia baá yendo, yua n ye tapoli po. **10** Da ñaa mani k bi yii yonbidaan, kilima, yendo baba n tie i yudaano, lani n tie klisto. **11** Yua tie kpel i siign ni ba tua i tuonsónlo, **12** yua n dongi oba, b bu jiini o, ki yua jiindi oba ban doni o. **13** Yubonli i po, yinbi a gbanbanda yeni falisien munafiki danbi ne, kilima i pangí bi niba U Tienu diema nni kuama, yinbi mño, i ki bua ki kua, i gó kan ñjaa yaabi n bua ban kua mño, ban kua. **14** Yubonli i po, yinbi a gbanbanda yeni falisien nba, ki dugni i caa ya longbana n fagn ki kpaani yaabi n bu kua i jaandi. I ya la nuyendi, o biidi gó yi pugni ki kuan o o muu diegu. (**Geenna g1067**) **16** Yubonli i po yinbi yaabi n ki no ki mo ji ñmagdi i liebi, yinbi n maadi k nuli ya puoni o puoni u jaandidieciangu yeli po li ki biidi, ama nul ya puoni k li tie o jaandidieciangu wula po k k colni li puoni, li kanjaagu. **17** I ki pia yami ba waami, i tie juama paaa, le po n ji yabi ki cie o lieli, wula bii o jandidieciangu yia cedi wula yi ñanbi U Tienu nugn ni? **18** Yinbi n gó maadi ki nul ya poli salgbinbindli po l ki pia maami ama nul ya poli k li tie salgi yaali n maa l binbindli po k k coln o maami li kan

jaagu. **19** I tie juama paaa, le n cie l lieli i, salgi o fiabi nni yeni, ama a naa pia li buama. **38** Diidi, bii li binbindli yia cedi k salgi yen mɔni U Tienu a diegu ba tua diegbenli. **39** Kelima N maadi yi, i nuggn ni? **20** Yua puoni bonli, altaro yeli po, ji kan la nni, ki cili mɔla hali yeni yin yedi, "Mi o puoni yeni yaali n maa l po kuli. **21** Yua n' yediyanma ye yeni yua kpendi o Diedo yeli po." puoni bonli k taa u jaandidieciangu yeli, u ta yeni U Tienu yeli, wani U le yeni li jaandidieli. **22** Ki yua n gɔ puoni bonli tapoli po yeli po, wan bandi k o puoni U Tienu kankaanu yeli po i, o taani yeni U Tienu kuli. **23** Yubonli i po yinbi a gbanbanda yeni farisien nba munafiki danbi ne, kilkima i paa..... k jaan yaali n mɔni, lani n tie k n kuni i mɔni, sugli yeni ti ḡandi nni. **24** Yinbi bi juanbi mɔ u, ki ji b dadi i lieba! Yinbi n yedi ki bua mi ñunjanbi, ki bi tindi ki ñani i naasiigi ki nan sieni o taamo ki nali. **25** Fala tie i yali, yinbi a gbanbanda yeni ḡalacidanba, kilima i ḡanbd i jieditiadi yeni i ñuñubona puoli po i, ki ḡaa yaali n ye lien nni, k li gbeyeni ti naayignmi yeni o faagu. **26** Fini farisien juamo ne, cili ki ḡanbi a ñuñubonli nni yeni a jeditagdgin no, ki li puoli po n mɔn fidi ki ya ḡani. **27** Yubonli i po yinbi a gbanbanda yeni farisien ḡalacidanba ne, kilima i tie nani ya kakula (kula) k bi yi ḡanbi li puoli po lan bedi ama k li tingi po gbeyeni a kpab bedma yeni i cincibiadmu buoli kuli. **28** I mo tie yeni, cincanli po i naan yen nimɔnbi yeni ama ki tukdn nan gbie yeni ḡalaci yeni biid. **29** Yubonli, i po yinba gbanbanda yeni farisienba ḡalacidanba, kelima, i maa bi sawalpuaba kakula ki ḡanbdi bi nimɔnba kakula. **30** I maadi: "Ti ya bo ye ti yaajanba yogu, ti bo kan kuani ti nuu yaaba wuli sawalpuaba sɔma. **31** Lanwani ii, i tuo ki tieni kasiedi ke i tie yaaba n wuli bi sawalpuaba sɔma bila i. **32** I mɔko gbie yeni i yaajanba tuonbiadi i. **33** Waalaba, walabiada buolu, i ba fidi ki ciadi ku mubuogu yeni li daajjuodkaali buudi jiama aa? (**Geenna g1067**) **34** Lanyapo i ke n ba sɔni i kani bi sawalpuaba, bi yanfodanba, yeni yiko gbanbanda. I ba kpa bine, ki kpaa tianba li daapɔnpoṇli po, yaaba n sieni mo, yin pua ba a finfibä i yikodi cogdienä nni, ki beli ki ñani ba i dogu nni. **35** Lan ba baa maama, li tie ke ban wuli ya niteginkaaba sɔma ki tinga po, ki cili o niteginka Abeli, ki ban juodi Berekia bijua Sakari, yin bo kpa yua ku jaandieg yeni li jaambinbindli siiga baa maa i yula po i. **36** N maadi yi i mɔmɔni, ya bona ne kuli ba tieni ya niftiima ne ya yogu i. **37** Jerusalema, Jerusalema, fini yua n kpa bi sawalpuaba, ki lugdi ban sɔni yaaba i kani a tana! bonmjä i ke n bi sugni min taani a bila na ya koomado n yi taani o koobimu **24** Jesu ñani ojaanddiecioangu n ni k paani k caa k u ḡuadi kaabi nagn ni k maad 'o yen'o k waan'o l jaanddiociangu n diena n maa maam **2** k jesu ñymianm i n tua i laa a? L kul t bu bedi k duani tingi sa -la -la k baa tan yeni kan sieni k yaa tua l lieli po **3** lani k jesu doni k kali oliif tiidi juali po. ku ḡuadikaabi baa k la'ög, k bual'o k wan waani ya yogu k l bona bu tieni yeni ya bona bu waani k u baami yeni ḡanduna juodhmi ji ki fagi. (**aiōn g165**) **4** k Jesu ñymian'mi juo mani i baa k ban daa bɔndi i. **5** B nubi boncianli t bu baa k ya kubi n yeli k tua k bani tie kristo, b bu bɔndi b nubi boncianli ban tudi u sanu **6** I baa gbia k u tɔbu pua k bia gbia o tobi i Yam n daa ñymadi kaa l buali k l kuli ne n tieni yo ama ḡanduna juodigi daa kaa. **7** U buolu bo yi t fii k kɔni yeni buol tianu, dogu n fii k kɔni yeni dogutianu. M kom bu yi t baa a dongbanaa i boncianli, a dongbantiana mo tingi ñ jegi **8** L kuli ne daa tie u madu yianu cilgi. **9** B nubi bu kuad'i ban cuo 'i k waani fala, k kpa'i, ḡanduna nubi kuli kan yaa bua i maam k dugn i n po. **10** I yogu nubi boncianli bu biani b dandanli, k kuadi b liebi k kan yaa bua b liebi nublu. **11** O faaigu dambi t bo fii k yedi k b tie u tieni sogni- nba, k bɔndi b nubi boncianli. **12** T biid boncianli t bo yabdi i tinga ne po, b nubi boncianli buami t bu wadi **13** Ama yua juuni caa yeni l juogi, u tieni bu fie wani **14** B bu muadi u tieni bal laabaamanli ḡanduna kuli, i buoli kuli n gbadì yo, ḡanduna ñ ji fidi k juodi. **15** I ya t la o bonbiigu yua ñymadi b nubi Yam baa k kua o jaanddieciangu n i nani u tieni sogni Daniali n bo maad maam (yua cogi l lanbonli ne wan gbadì l nimm) **16** L yogu yaabi ye Suude dogu n i ban sani k kua a juana n i **17** Yua ye o dekanbuag po wan daa kua deni n k u bu tugi u tiadi. **18** Yua ye u kuan po n mo daa tua k u bu lebdi k taa u liadli. **19** L dana n i fala b u gbadì a puotunpunma yeni i canpandimu naa -nba i. **20** Ya jaandi mani k l nantaali daali ñ daa tu yeni bɔdilua yogu bii Saaba daali. **21** L dana n i b nubi bu cagn i yaa cacagnmi hal k baa ban k la ḡanduna n cil ya yogu yeni malane. Nul bia ji kan ban k cagn i l cacagbuolu liemi **22** L bo yaa tie k l dana ba tie yeni k fagdi, nul

bo kan ciadi ama u tienu nigandikaabi po i k yaa maali k u bu yogubaa i. **45** Ya tuonsolo k u u bu wadi l dana. **23** Lani nul yaa t maad'i k canba guun'o u tuonsunliebi, k wan yaa tien'mi kristo ye ne lan bii k u ye ne po, yi daa tuo k t m'jiemi ban bua yaa yogu, **46** l tuonsolo yaa tie moni. **24** K dugn i u faaugu dami t bo fii k sogi, g bia sogi u canbaa maami, k u t kpeni yaa yedi k bani n tie Kristo, b tianb n yedi k ban daali g sua k u yjanm k səni u tuonli l pamanli tie u tienu sogni -nba i, bt bu tienu o yaalidigu baa tie l tuonsolo yaali **47** Yeni i moni n maad'i tuona, lyaa bo tie k b bu fidi, ban bəndi u tienu u canbaa bu taa u piami kuli k guun wani. **48** nigannkaabi mono. **25** N tuodi k waani n yeni. Ama l yaa tie ya tuonsolo k pia yaam, k maadi **26** Lani, nul yaa t maadi k wan ye i tinkuonj u pal n i k u canbaa daa kan kpen molane, **49** n i yi daa caa, bii ku ye deni po yi daa tuo k k ji cuo u lieb k pua, k di k ū yeni a dañuula l tie moni. **27** nani u tañigidu i yi ū puoli k u canbaa t bo kpeni wan k guu yaa daali, yeni gadi nutualu yeni u nufosaalo bijua mo t bo cua yaa yogu k waa bani, **51** k ūn'o, k taan'o yeni yeni **28** l bonkpiel i n ye naani nanyobil - nba munafigidanmi naani k b baa buudi k ymani a mo tigi lan kani. **29** L cacagnm dana t baa pendi ñina.

yeni k u yenu bəndo, o ymaali mō kan ya pieni t ymaabidi bo ūn'a tanpol po k baa baa. ya bona ye tanpol po kuli k pia u paal kul bu sag g ymadi yeni l lieli. **30** L yognui k b bu la l bonli tanpol po yal wang i k u nufosaali bijua baami pundi yanduna buoli kul ji baa fabn i, b bu la u nufosaali bijua n n ū t tawalgbandi n i yeni u paacianmu yeni t yudandi yua yabi **31** U bo səni u maleki -nba yeni a naatuna yaali n mo ban taani u nigandikaabi kuli yaab n bo ye puoli, nintualu yaangi yeni yanbangu, yanduna kaan kuli. **32** Gaa mani l tudli ne o kinkanm kani. Yaa yogu k u t a bendimaana k u faadi cil k bundi, i bani k l kpañili nag. **33** Nani i mō ya t la l bona kuli, yi bandi k u nifosaali bijua nag i, k u ji ye i diñona n i. **34** Yeni i moni n maadi l kuli ne b u tieni k sua mola nubi yaabi n ye ne k b tobi daa kpe. **35** pol yeni i tingi b u pendi ama n maam wan kan ban k pendi. **36** Baa nul k bani l daal k bua ya yogu k l bona bu tieni. Maleki -nba ye pol k bani, u tienu bijua moni k bani, n baa u tienu yaa kaa. **37** Nani lan bo tieni nandi nowe yogu yeni l bia t baa tie yeni u nufosaalo bijua baa yogu. **38** Ya dana n pend o k ūnim fid i yili yanduna kul yeni, b nubi bo d i k ū k kuandi b puobi k puuni b bidi b jabi, caa yeni yaa daali k Nowe kua u yadugu n i **39** k yaa'b k b l ye kaa pia uyanbani baa kuli, k ūnim t baa dinb'i. U nufosaali bijua mō ya baanm t baa tie yeni. **40** jabilie t baa ye u kpaabin i wan taa yedi k ja tiani **41** puobilie t baa naan i dii wan taa yendi k yaa tiani. **42** Lani daa guandi mani, k dugn i i k bani yaa daali k i yonmdaano bu cua. **43** yjanbi mani k sogi ne: U diedaano bo ya bani u suud n bo baa ya yogu u bo kan guani, u bo kan yaa u suud n kua u den **44** lani mo baan mani k yaa guu kelima o nufosaali bijua t bo yi

25 Lanwani tapoli po diema baa naani nani Jafa nba piiga yaaba n den ta bi fidisanmu kiu bua cindi o po ja yeni. **2** Bi siiga bobinu den ki tie yandanba, ama bonbimu wani den pia mi yamma. **3** Bi yan pia danba taa bi bi fidisamu baa den tiadi ki taa mi kpama ki kubi. **4** Ama bi yandanba wani dentiadi ki tam i kpama. **5** O poja nden waagi, kaapunditonma, mi guama den gulibikuliki bi guani. **6** Gu yogisiigu ke bi kpaadi kiyigini. O poja pundo. Fi mani tin tuogi o. **7** Bani Jafa nba piga yeni kulifiiki bobini bi fidisanmu. **8** Ke bi yanpiadanba maadi, biyandanba, puni ti mani ti mi kpama kelima ti fidisanmu gbindi. **9** Ama ke bi yandanma maadi, li kan fiditin tieni ti yaa fidisanmu nni yeni yi yaa yumu nni, gadi mani yaaba n kuadi kani ki da yi yali mo. **10** Ban gadi ki baa daa mi kpama, ke o poja pundi, ke bi yandanba kua yeni o li pogalikani, ke bi luoni li ganli. **11** Lan pugini waamu, ke bi pundi ki maadi: «canba, canba, luodi ti po li ganli tinkua.» **13** Ti yapo, yin daa goa mani kelima yii bani li daali ki buali li yogunu. **14** Li baa tie yenmanani yaa jua n den ca o sanu, ki yini o tuosonba ki tenu ba o piam. **15** O den taa dibalamu kiteni cincinliyua, o lielo ligibalalie, o taalo ligibaliyenlo, o denteni yua kuli yeni o palu n dagidi maama. **16** Yua den gaa ligibalamuu dentaa ki səni li tuonli ki ba ligibala muu ki pugini. **17** Yua go den gaalibalalie mo den səni ki baa ligibalalie ki pugini. **18** Ama o taalo yua den gaa ligibalenli, den gadi ki pan gbiidi yaa buogun yabi ki ta ocanba ligiki piini. **19** Li den waagi ke canba ti ūnani u sanu ki kopeni ki yini bi kuli ki wan diidi yua kuli yaa tuonli n tie maama. **20** Yua n den gaa ligibalamu n nagini o canba kani ki yedi: «Canba n den gaa

ligibalamu ki sóni ki baa ligibalamu ki pugini.» ne siiga baa yua n tie biñidiga tieni mini. **41** Li
21 O canba n yedi o: «li ñjani, a tie yaa tuonsónlo yaa puoli po u baa gadi ki yedi yaaba n ye u
n móni, a den gaa waamu ki fidi ki kubi. N baa ganu po, fagidimani n kani, yin bia mani i kuli,
guuni a yaala n yabi. Cua ke yaa ye yeni nni li gadi mani u fantanbuogu nni yagu n den ke n
pamanli n deni.» **22** Yua den gaa ligibalalie n den tuodi ki bobini sitaani yeni o malekinba po.
cua ki yedi: «carba, a den teni nni ligibalalie (**aiōnios g166**) **42** kelima mi koma den cuo nni ke i
n sóni ki baa ligibalalie kipugini. **23** O canba teni nni ti jiedi ke n dini, o ñinñuuni mo den
den yedi o, li ñjani a tie yaatuonsónlo n móni, a cuo nni, ke i teni mi ñunma ke n ñun. N go den
den gaa waamu ki fidi ki kubi, n baa guuni a tua caani i dogu nni, ke i gaani, n go den paa
yaala n yabi, cua ki yaa ye yeni nni li pamanli n cankpalonli, ke i yieni nni, ke n go den yiagi li
deni. **24** Yua n den gaa ligibaliyenli n mo n cua yonmidielinni, ke i cua ki fuondi nni. **44** Ke bi
ki yedi: «canba, n bani ke a tie yaa nilo n paa. gua maadi: «ti yonmidaano, li laa yaa daali ke ti
A yendi ñjan ki buli nani kani ki wodi ñjan ki den laa ja ke mi koma pia ja, bii ñinñuuni pia
lendi naani. **25** N den jie ñja ka ta a liganli ki ja, bii ke a tua caano, bii ke a tua caano, bii
gbiidi ki piini, Didi a liganli n yeni, gaa. **26** O ke a paa cankpalonli, bii ke a yia bii ke a ye li
canba den ñmianoi o a tie nibiado yo, ñja bua yonmideli nni? **45** ke o guani ki ñmianba: N
fala, a den bani ke n yendi min ki buli naani, ki maadi i momoni nni yaala ke de tieni yaaba ne
wodi min kilindi naani **27** a den kan fidi ki ta siiga kuli, yua n tie i biga, i den tieni mini. **46** Bi
nliganli ki gadi ki bili liligidiel nni, halimin kuli baa gadi mi fantanma buogu nni, yaaba n
kpeni i, li bo baa mali n po. **28** Gaa mani o tiegi n baa yaa miala kan gbeni. (**aiōnios g166**)
ligitanyenli ki teni mani yua n pia ligitana piiga.
29 kelima yua n pia, bi baa pugini o wan yaa pia
ke li yabi ama yua n ki pia baa wan pia yaala
wamuu, bi baa gaa. **30** Lu mani o niinpo nani n
biigi, li bubuuliyeni fala n baa ye naani. **31** Yaa
yogunu ke oja bija baa guanni yeni o kpiagidi
yeni o malekinba, o baa kali o badidiema po. **32**
I nibuoli kuli baa taani okani wan paadi yua
kuli yeni o kaanu nani o yankpaalo n yi paadi
i ñoañe yeni a ñoatona maama. **33** O baa bili
i ñoañe o jieni, a ñoatona o kaanu. **34** Yeni o
badi baa yedi yaaba n ye o jieni po: «kua mani
yinba yaaba ke nba yadi mi yedijanma i po,
kua mani mi badidiema nni yaama ke nba den
bobini i po hali ñanduna n cili yaa yogunu o.
35 kelima mi koma den pianni ki puni nni ti
jiedi ke n dini, u ñinñunu den pia nni kipuni
nni mi ñinma ke n ñuni. Min den tua caano, i
den gaa nni i deni. **36** N den paa cankpalonli, ki
den yie nni ti tiadi, min den ki pia laafia mo, i
den dogidi nni, min den ye li yonmidielinni, i
den cua ki fuondi nni. **37** Ke bi gua ñmianoi o;
ti yonmidaano, li laa daali ke ti den laa ja ke
n koma pia ja ke ti teni a ti jiedike a dini? bi
ke o ñinñuuni pia ja ke ti tena mi ñunma ke
a ñuni? **38** bii a den tua caano bi yaa daali ti
dogu nni ke ti gaa ñja? bii ke o ñinñuuni pia ja
ke ti puni a mi ñunma ke a ñunii? **39** bii li laa
daali ke a den yia, bii ki ye li yonmideli nni
ke ti cua ki fuondi a? **40** ke o bado ñmianoi ba,
yeni i momoni maadi yua n den tieni bi kpiiba

jesu den maadi laa maama kuli ki gbeni
o den yedi o ñoadikaaba. **2** yi bani ke pa
siensi dana lie ke bi baa janbi ki cuo o nisaalo
biga ki teni ban joano li dapoanpoanli po ki
teni ban kpa o **3** sala yidikacianba yeni udogu
ni kpela den taani Kayifa lojagu nni **4** bi den
jagi ki baa cuo jesu ki teni ban kpa o. **5** bi den
yedi ke landa tua mi jaanma yoginu ke bi niba n
da ti fiini mi yiema. **6** jesu n den ye o gbaado
Simoano deni. **7** nani ban den ye mijiemkaanu
o pua den cua ki kubi yaa badiga n yi alibate ki
gbie yeni tulale ke o daagu pa o den wuli o jesu
yuli po. **8** binjoadikaaba n den la lani bi pala
den beni ki bi yedi: be yaa po yo ke yi biani yaa
tulale n yene. **9** bi baa fidi ki kuai li tulale
yaa ligin yabi ki pa aluoda. **10** jesu den bandilaa
bonla ki yedi be yaa po yo ke yi jaligi yaa pua n
tieni? o tieni bonjanle npo. **11** yi baa pia aluoda
ke bi ye yeni yoginu kui, ama mini wan ka. **12**
wan wuli n po laa tulale yeni otieni la ki baa
janbi nkumua. **13** n maadi yi moamoani ban
baa waani olabaalijamo naankani kuli ñanduna
nni bi baa togidi o pua ne n tieni yaala npo.
14 judasa bi piiga n ñoadika liediba siiga yua
den gedi bani utienu sala yidi kaaba kani. **15** ki
yedi yi baa pa nni be n yaa janbo ki teni yi? bi
den yedi o, ligi bidi pii ta. **16** ki cindi laa yoginu
o den kpaani wan baa tieni maama ki janbo
ki teni ba. **17** li dacincinli yaa paano n ki pia
dabinli daali jesu ñoadikaaba den maadi ki yedi

abua tin gedi le ki ban ɣanbi a po Paki jiema. **18** tadiñokaaga ne n kani ama lan da tua mini ka n o den guani yedi ba gedi mani udogu nni o ne bua maama ama fine n bua maama. **40** o den deni ki yedi o, canba yedi daa n yoginu nagini n guani bi ɣoadikaaba kani ki sua ke mi guama bua n bua ki di Paki jiema yeni n ɣoadikaaba gulì ba o den yedi Pieli yiì fidi ki guudi nni ba ayaa deni. **19** bi ɣoadikaaba den tieni jesu n yoginu waamu? **41** yaa guu mani ki jaandi ke den yedi ba yaala ki ɣanbi Paki jiema. **20** ku yin da ti kua mi tulima nni li yan tiali bua dajuagu n cua o den kali usajekaanu kani yeni ama ti gbanandi nan tadi **42** O go den foagidi o ɣoadikaaba. **21** ban den di yaa yoginu o den yeni ba mi ta liema po ki jaandi ki yedi nBa li yedi ba imoamoani n waani yi siiga niyendo yaa tie keli kan tuo ɣan foagidi laa tadiñokaaga baa janbi nni **22** li den biidi bi pala ki yagi bi ke se min ño a yan buama n tieni **43** ogo den yama, ke bi siiga yua kuli den cindi ki bualo guani bi kani ki sua ke bi goa kelima mi guama canba li tie mini yo? **23** o den goa ki ɣmiani den gbadi ba. **44** lani go den ñani bi kani ki ba yua n taani ki tuuni o nu ku saatiagu nni foagidi ki ban jaandi mi ta taama ki togidi o wani n baa janbi nni. **24** onisaalo biga caa nani ma kpíama. **45** jesu den guani ojoadikaaba kani lan diani idiani o po maama yeni, ama fala baa ki sua ki bi baa goa ke o yedi ba yi baa goa ki ye yeni yua n baa janbi o nisaalo bi li den baa fuo yo? diidi uyoginu pundi ke bi baa janbi o ɣani ki cie lan daano po bi yaa den mali o. **25** nisaalo biga ki teno ti tuonbiidi danba nuu nni. judasa yua n den baa janbo den yedi o, li tie **46** fii mani tin fuadi mani ne yua n baa janbi nni mini yo jesu den goa ɣmiano ayedi aba la. **26** nagini. **47** wan den maadi ba yaa yoginu bi piiga ban den di yaa yoginu jesu den ta paano ki niliediba siiga nyua judasa den cua ki yegi yeni jaandi ki jendi ki tenba o ɣoadikaaba ki yedi ga yaa niba n yabi, utieno sala yidi kaaba yeni a mani ki ɣmiani li ne n tie n gbanandi. **27** o go nikpela n den soani yaaba den taani ki pundi den ta ki tadi ñokaaga ki jaandi ki mia utieno yeno ki kubi igbiani yeni mu jugimu. **48** wani ɣanbili li po ki teni ba ki yedi yi kuli n ño mani. yua n den baa janbi jesu den tuodi ki waan ba **28** kelima li ne n tie n soama yaa ma n wuli ti yaa banma n tieni ki yedi ba yua ke n baa bibo tuonbiidi sugili po. **29** n kan go ño bu duven wani yeni yin cuo o mani. **49** lan yoginu o den tibu bonluonkaala daama hali min go baa ti cua jesu kani ki yedi n fuonda canba yeni o taani yeni ki ñoma bon panma n Ba diema nni. den bibi o, **50** jesu den guani ki ɣjano n danli **30** ban den yindi utieno yani bi den ñani ki gedi tieni ɣan cua ki bua ki tieni yaala ton toni, lan olife tiidi juali po. **31** lani jesu den yedi ba ku wani bi den bibi ki cuo jesu nu ki cuo o. **51** diidi dajuagu nne n baa tua yi po li tingbali bonla yaa niba n den yegi yeni jesu siiga nni niyendo nani lan diani maama **32** n baa pua ki kpa o den tandi o nugu ki noadi o juga ki pedi kia jia yankpaalo u pekulu mon n yadi ama n yaa ti fii salayidika ciomo naacemo tubili **52** lani jsu den bi bi kpienba siiga n baa ga yi liiga ki gedi Galile guani ki yedi o guani ki nuuni ajuga ki kaanu po. **33** Pieli den ta mi maama ki yedi o, ba bi kuli kelima yua n baa koani yeni mu jugimu baa yaa sani ki ɣaa ɣa mini wani kan sani ki ɣaa ɣa. bodi yeni mujugimu. **53** naani a ki bani ke n **34** jesu den goa ki ɣmiano n yedi a, i moamoani baa fidi ki mia n Ba wan soani n po piiga n toa ba dinla ñiagu hali ku kotongu daa mua a baa caga lie. **54** ama li yaa tieni yeni idiani baa kua nia nni taalima ta. **35** Pieli den guano ba li yaa lede nani lan yedi maama idiani nni ke li tie tie min taani ki kpe yena nkan nia ke mii bana ti ladi li kuli n tieni. **55** jesu den maadi yeni li yaa ɣoadikaaba n sieni moko den yedi yeni. **36** niba yi cua n kaniki kubi igbiani yeni mujugimu lanyoginu jesu den gedi wan leni o ɣoadikaaba nani yi kpaani o naa yigo yeni n den ye daali yaa kaanu n yi Jetisamane o den yediba kali kuli utieno diegu nni ki bangi yiì den cuo nni. man ne ke min suagi liiga ki ban jaandi. **37** o **56** lanbonla kuli ne tieni ke lan kuani utieno den ta Pieli yeni Sebede bijalediba o den cindi nisoaginkaaba n den diani yaala ntieni lani bi ki la ti yanyagiciandi yeni li paboanli o niin nni. ɣoadikaaba kuli den ɣa o ki sani. **57** yaaba n **38** lani o den yediba li paboanli cuo nni hali ke den cuo jesu yeni den gedi no salayidikaciomo naani nani n baa kpe yeni sedi man ne ki yaa deni naan kani ke utieno maama gban banda jaandi yeni nni ki da guani. **39** o den foagidi yeni anikpela den taani. **58** pieli den ɣoa hali yeni ba waamu ki den ba ki labini o nunga po, puoli po ki ban kua salayikaciomo lojagu nni ki maadi n Ba li yaa baa tuo ɣan foagidi ki o den pundi ki kali yeni bi guudi kaaba ki baa

le lan baa cuoni maama. **59** sala yidi kacianba yua ti li yua fine **50** bo luni iligi yeni u Tieuu
yeni anikpela den kpaani ban baa pua jesu po diegu nni ki ñani ki gedi ban sadi o bá. **6** sala
yaa faama ki ba ki kpa o **60** baa den la ban baa yidikaaya yudaano n bo gandi gandi li ligi yeni ki
fidi ki tabo yeni yaala ba ke yaaba n den tiendi yedi. Laa ñani ke laa ligi n kua u Tieuu ñanmani
o po mi siedi faama den ye li kani ki yabi li kpagu nni. **7** Ban bo juogi b bo taa laa ligi ki daa
den baa siedi n ba lie ki bi cua **61** ki yedi o naa o tanmaalo kpagu ke la ya tie b canbáá **8** Lani
joa den yedi n baa fidi ki mudi utienu diegu ya po bi bo yini li kuanu m sowulikaama kuanu
ki guani ki maagu dana ta. **62** salayidikaciamo hali yeni dine. **9** Lanwani o saawalipualo Jeremi
den fii ki yedi o, a kan guani maama baa? yaa n bo maadi ya maama n bo tieni. B bi gaa kujala
niba yene tiendi a po be siedi nyeni. **63** jesu den piitaa Isaraheli yaaba n dini u daagu maama
ñymini salayidi kaciamo yeni den fii ki yedi o, n n yeni o po. **10** Ki daa o tanmaalo kuanu nani
yedi a, ñan waani ti hali utienu yua n fo poa o diedo n bo maadi maama yeni. **11** Yesu bo
yaa tie kilisiti utienu bijua. **64** jesu den guani sedi t buudidaano nintuali nni ke o bual'o: a tie
ki ñymiano fini a ba yedi la ama n yedi a, ke a jufi-nba bado bii? Ke Yesu guani ki yed'o: fini n
baa le ke o nisaalo biga ka utienu jieni ki ñani yedi yeni. **12** Ama sala yidikaaya yudaano yeni a
ki kpendi a tawala nni tanpolo po. **65** lan wani nikpela bo jaligi Yesu. O naa bo yedi bonli ba. **13**
salayidikaciamba yudaano den cuo ki padi o Lani yogunu Pilati bo yed'o: ñaa gbia ban jalig'a
tiadi ki yedi ti go bua siedin ba ki tieni be? yi yaala aa? **14** Jesu naa bo ñymiani baa bonli ba.
gbadi ke o sugidi utienu po. **66** yi jagi be bi den Li yaa po t buudi daano yama bo yaadi. **15** O
guani ki yedi o li pundi wan kpe. **67** bi den sii ti dogudaano bo maani ka wan luodi yonmyendo
ñinsandi o nunga nni ki pabino yeni bi nugi. yua ke bi niba bua'o i jufi -nba jaama. **16** Lan
68 ki maado ki tua soagini ti po utienu n yedi yogunu o yonbo bo ye ke b yi'o Balabasi. **17**
yaala a yaa tie kilisiti waani yua n pua ña. **69** U niwuligu bo taani ke Pilati buali ba: i bua
pieli den kaa niini ku lojagu nni yaa pua n den min faabi i po ñymaa i? Balabasi bii Yesu ban yi
tuuni li kani den cua ki yedi o, a moko den taa yua Kirisi. **18** kelima n bo bani ke bi cuo Yesu li
ki ye yeni jesu Galile. **70** ama o den nia biniba nunponbiadili po i li bujiali kani. **19** Wan daa
kuli nintuali ki yedi mii bani ñan bua ki yedi bo kaa o bujiali kani o bo ke o denpua yini ki
yaala. **71** o den tagi ki ca bubuli ñoabu po ki baa maadi'o. Daa kua o naa niteginkaa maama nni
ña puo toa yua n go tuuni li kani den laa o, ki kelima ya ñiagu n pundi ne n la fala bongianli
yedi yaaba n ye li kani ojoa ne moko den taa t dangidi nni kelima o ya po. **20** Sala yidikaaya
ki ye yeni jesu Nasaleti yua **72** o go den nia ki yudaano yeni a nikpela bo tundi bi niba ke
polini ki tua mii bani laa joa. **73** lan yen waamu ban cedi ban kpa Yesu ki lodi Barnabas. **21** O
yaaba n den ye li kani den nagini ki yedi pieli buujialo bo buali ba: min lodi ñymaa i po? Ke bi
moamoane a moko li tie bi siiga nni yua yo bo yigini Barnabas. **22** Pilati bo guani ki buali
kelima a maama doagidi ki waana. **74** lanwani o ba? Tin tieni be Jesu yua ke yi yi'o Kirisi? Bi
den cindi ki polini ki solini o yuli ki yedi mii bo yedi kpa'o. **23** Pilati bo yedi: O tieni baa
bani laa joa lan yoginu ku kotongu den buudi biadima? Bi go bo tandi ke li paa cie ban jõn'o li
75 pieli den goa ki tiadi jesu n den yedi o, yaala daapõnponli po **24** Pilati bo bandi ke o ji kan
hali ku kotongu daaa mua a baa nia nni taalima fidi tieni bonli baa kuli ke u fuugu go pugini ke
ta lani o den ca ki buudi yeni paboanli. o taa m ñinma ki nidi bi niba kuli nintuali nni
ki yedi: Mii pia tagili ba kuli o naa niteginkaa soma wulima nni. li li yinba i. **25** U niwuligu
kuli bo guani ki yed'o: o soma n guani baa tinba yeni t bila po **26** Pilati bo lodi b po Barnabas
i ki cedi ke b pua yesu a gбана. ki tieni o nuu ke ban pan jõn'o li daapõnponli po. **27** Wani o
buujialo mintela bo kuani Yesu t buujiali deili nni ki taani bi cagili kuli ki kaa ki lind'o. **28** b B
bo landi o tiadi ki bobin'o u kpalimongu **29** B bo
piani o badi fegiliga yeni i kunkoni ki yilin'o
ki mubini o jieni li kankagili. Ki ji ki gbaandi

27 U sinaapanpangu ke sala yidikaaba cianba
yeni u dogu nni nikpela juogi ke bi baa teni
ban kpa Yesu. **2** Bi bo lol'o ki gedi yen'o ki pan
ten'o Pilati yua bo tie dogu daano i. **3** Juda yua
bo janbi Yesu n bo la ke b jia wani Yesu buudi ki
kadi ke b baa kpa'o. O bo mua ke o yaa bi janbi
'o. Ke o taa a kujapiena piitaa yeni ki gedi ban
ñymiani sala yidikaaba yudanba yeni bi nikpela.
4 Ki yedi n tieni t tuonbiadi ki kuadi yua naa pia
tagili ba kuli. Bi bo guani ki yed'o lani mo naa

o nintuali nni ki tua: t fuond'a fini Jufi- nba Bi puobi yaaba bo ñødi Jesu Galile ki pan baa bado. **30** Ke bi ji siini o po t ñinsandi ki yi taa li guud'o bo se fagima ki nua **56** Lani tie Maali kankagili ki pua o yuli **31** Ban bo ñuañuadi'o ki Magdala Maali jaka yeni Josefi naá yeni Zebede gbeni bi bo bobidi o kpaliba ki guani lani'o o bila naá. **57** U yenjuogu ke ja ba tie Aimate yua yaa tiadi ki gediki jon'o li daapónponli po. **32** ke b yi 'o Josefi o mo bo tie Yesu ñødikaa i ke Ban bo caa bi bo tuogi Silena dogu nni yua ke b o mo cua. **58** Ki nagini Palati kani ki mia ke yi'o Simoni ke b tien'i u paalu ke o bugi Yesu wan taa Yesu gbannandi. Ke Pilati cabi ke bi taa daapónponli. **33** Bi bo pundi ban yi yaa kaanu Yesu gbannandi ki ten'o. **59** Ke Josefi taa Yesu Göligötä lani tie t yukuodi kaanu. **34** Ke bi ten'o gbannandi ki pøbini li cincenpienli nni yaala u daamøngu yeni yaa ñøgu to ke wan ñu. Ama ñani nni **60** Ki duan'o li kakupanli nni wan bo wan bo leni waa bo ñuni. **35** Ban bo kpa'o bi bo cedi ke gbiidi yaala u tantiagu po. **61** Magidaltaa o tiayiekaadi ki tøni tiatia bobøgidi. **36** Lani yua Maliyam yeni Maliyam tua bo ye li kani ki ki ji kaa guu. **37** Bi bo diani ban bo kpa'o yaali kaa ki tiegi li kuli. **62** Lan bo fii ki fa bi bo bobini ya yuli ki maadi: O ne n tie Jufi-nba Bado. **38** Bi saaba daali ki gbeni yo. ke sala yidkaaba ciamo bo kpaa nibiada lie ki taani yen'o. O yendo u yeni falisiani -nba gedi ki la o dogudaano Pilati jienu po o to o ganu. **39** A sancenda bo sugid'o **63** ki maadi'o. T bua tiad'a ke ki sua o daa fo o ki fegini a yula ki tua: **40** fini yua baa mudi bo maadi ke dana taa daali n baa fii bi tinkpiaba u Tieu diegu ki guani maa dana taa, gaa a siiga nni **64** Lani yaa po ñjan cedi ban yaa guu li yuli naanla. A ya tie u Tieu bijua ñjan jidi li kakuli hali dana taa daali ke o ñødikaaba n daa daapónponli po. **41** Sala yidkaaba yudanba yeni cua ki su 'o. ki yedi bi niba ke o fii bi tinkpiba li bali maama banda mò bo ñuad'o ki tua: **42** siiga nni laa bøndiyuami ji baa cie li bo kpiali. o bo gaa nitoba ki nan ji kan fidi gaa o yuli. O **65** Pilati bo yedi ba: I minteeeli -nba ye taa bi yaa tie Isaraheli buolu yaaba bado mònmoni mani ban gedi guudi nani yi baa maama. **66** Ke wan jidi li daapónponli po mola ne lanwani bi gedi ki bobini ban bo giudi li kakuli maama; t baa tuo ki daan'o. **43** Odugi u Tieu po i u ki ñjanbi biini li kakuli ki poli ki tieni m banma Tieu yaa baa o mònmoni wan nan gaa'o mola ki sieni soje-nba ke ban yaa guu.

kelima o bo yedi: «ntie u Tieu bijua yo.» **44** Ban bo taani kpaa'ba yeni ya nubiada mò bo sugid'o. **45** ki cili u yensiicocoli li biigili bo tieni ki tinga nni kuli yaa caa u hali u yenjuogu. **46** Li yenlibidili po Yesu bo yigini ki tiani ki maadi: Eli lamasabataani: Lan tie n Tieu n Tieu ba yaa po ke a jaa nni. **47** Ya niba n bo ye li kani bi tianba bo ghadi ki yedi: o yi o saawalipualo Eli i. **48** Tontoni b siiga yeni n sani pan taa u ciesuogu ki pagini m ñinmigma nni ki fini li kankagili po ki yugidi ki ten'o ke wan ñu. **49** O lieba bo tua cedi mani t diidi Eli ya baa cua ki ga'o. **50** Yesu go bo tiani ke paa ki cabi o naano ki kpe. **51** Lanyogunu u Tieu diegu nni kpaldøgikaabu bo padi siiga nni ki cili tanpoli ki ban jiini hali tinga nni ki bøgidi kaani lie. Ki tinga bo digibi ke a tana yagidi **52** A kakula bo yaadi u Tieu nigagidinjanba yaaba bo kpe siiga boncianli bo fii bi tinkpiba siiga nni **53** Bi bo ñani a kakuli nni Yesu fiima bi tinkpiba siiga nni puoli. bi bo kua u dogagidiko nni ke bi niba boncianli laa ba. **54** Miteeli -nba canbáa yeni miteeli nba yaaba bo guu la ke i tinga niginigi yeni yaa bona tieni kuli. ke ti jiwaandi cuo ba ke bi maadi. cli ko baa tie mònvi ke o ne tie u Tieu bijua. **55**

28 Saba jaanma í pendì, li Laadi daacincinli sijaapanpangu, ke Magdala dogu Maari yeni Maari tiano gedi ki baa gondi li kakuli. **2** Bi sua ke ki tinga migi boncianla, kelima O Diedo maliki ñani tanpoli, ki jidi, ki bigdi ku tanpabgu yu bi luoni li kakuli yeni, ki kali kupo. **3** O den tuudi nani i taañigdi yeni, ke o tialakaadi pieni ki cie ti kunkundi. **4** Ti jawaanciandi í kua li kakuli guudkaaba ban baa, ki pabi, ki tua nani kpiema yeni. **5** Ama maleki í ga mi maama ki maadi bi puoba: "Yinba wani í da jie; kelima n bani ke i lingi Jesu ban kpaa yua li daapónponli po yeni. **6** O ji ki ye ne; o yiedi o, nani wan den tuodi ki maadi maama. Cua mani ki diidi wan den dua naani." **7** Gedi mani tonma ki maadi o ñødikaaba ke o yiedi bi tinkpiba siiga. Maadi mani ba ke o liidi yi, ki gedi Galile; Lanpo i ke i baan la o. N maadi yi lani n yeni. **8** Bi puoba ña li kakuli kani yeni ti jawaandi, ama ke bi pala nan mani boncianla, ki gedi tonma ki ban waani o ñødikaaba o laabaalhamo. **9** Jesu í tuogi ba u sanu nni, ki maadi: "N fuondi yi." Ban nagni ki gbaani o nintuali, ki cuo o taana. **10** Lanwani i, Jesu í maadi ba: "Da jie mani; gedi

mani ki maadi naataani, ke ban gedi Galile, ke lankani ke bi ba la nni.” **11** Ban den paa u sanu ki caa, li kakuli guudkaaba bi tianba den kua u dogu nni, ki dugni salga yidkaacianba yaali n tieni kuli **12** Ban taani ki kali yeni u dogu nni nikpelba ki juogi ki bibni bi guudkaaba i ligi boncianla, **13** Ki maadi ba: Maadi mani: “O ḥjōdkaaba den cua ku ḥniagu nni ki ludi ti ke ti goa, ke bi suni ki ḥnani o gbannandi. **14** Li ya tie ke Gufeneeli gbadji, ti ba maadi ki sɔngi o pali, ki maadi ki fie yi. **15** Bi guudkaaba ñ ga i ligi, ki tieni nani ban maadi ba maama, Lani ya maama n ji yadi Jufinba siiga hali yeni molane. **16** Li piiga n ḥjōdkaayendo ñ gedi Galile, Jesu ñ bi waani ba ya juali po yeni. **17** Ban la o, ban baa ki gbaani o nintuali. Ama tianba den ye yeni tama. **18** Jesu ñ nagni ki maadi ba ne: “bi teni nni Tanpoli yeni ki tinga po paalu kuli. **19** Gedi mani i nibuoli kuli nni ki ban batise ba, Bāa yeni Bijua yeni U Tieno Fojanma yeli po, ban tua n ḥjōdkaaba. **20** Yin tundi ba ban cəlni min waani yi yaali kuli. Lani n yeni, n ye yeni yi daali kuli hali ḥanduna juodma. (aiōn g165)

Marka

1 U tienu bijua Jesu kirisi laabaaljanmo cilma
2 Nani lan diani nandi osawalipualo Isahi tili nni. Ya nua min sóni ya tondo a kani. 3 O tie ya nnilo kpaandi li fuali nni ki maadi ke; ḥanbi mani t yonmdaano sani ke lan tua sansiedu.
4 San bo cua ki wuli bi niba m ñima li fuali nni ki wang'i ba ke ban lebidi bi pala ki ḥaa t tuonbiadi. Ke o Tieu n tieni b po sugili bi po.
5 Jude dogu nni yaaaba yeni Jelisalemi yaaba kuli bo cuoni Jan kani. B bo tuo ki waani bi tuonbiadi ke Jan wuli'ba Jude kpenu nni. 6 Jan bo laa li liadili ke b lugí yenu i yuoyuogu kobidi ki loli li gbanli o ciaga nni. T ñankpandi yeni t siidi n bo tie o jiema. 7 Jan bo waan'ba ki yedi: o tiano go ḥua n puoli ki pia u paalu boncianli ki cie n i. Mini k pundi yua ba gbaani ki gbindi o taacaagbani 8 Mini wani wuli yeni m ñima ama wani baa wul' i yeni fuoñanma i. 9 Lani ya daali ke Jesu bo ñani Gaalile dogu nni Naasaleti nni ki cua Jan kani ki go wul' o Jude kpenu i 10 Jesu n bo ñani mi ñinma nni yaa yogu o bo la ke tanpoli luodi ke fuoñanma ñani ki naani ki lanjiepienga yeni ke baa jagini o po. 11 Li yogu o nialu bo ñani tanpoli po ki maadi: O ne tie n bijua n pia li pakonli o po boncianla. N taa n buama kuli ki teni ḥa. 12 Ama fuoñanma bo tudi'o ki gedi yen'o hali i tinkuonga nni. 13 O bo tieni danapiina ke Sitaani bigin'o, o bo ye yeni t muayandi ke maleki-ba ke u Tieu maleki -nba caan'o. 14 Ama ya yogu ke b bo cuo Jan batisi Jesu bo cua Gaalile ki wang'i u Tieu laabaajanmo. 15 O bo maadi «u yogu kuli pundi n yeni u Tieu diema mo nagi. Lebidi mani i yama ki tuo u Tieu laabaajanmo. 16 Jesu bo baa Gaalile ñinciamma kani o bo la Siimo yeni o waaalo Andele. B bo lu bi janbuandi m ñinma nni ki kpaani i jami kelimaa b kuli bo tie jankpaanla i. 17 Jesu bo yedi'ba: «cua mani ki ḥodi nni n baa cedi yi ya co bi niba i» 18 Li yogu li yogu b bo ḥaa b janbuandi ki ḥodi. 19 Jesu n bo cuoni ki juandi waamu o bo la Zebede bila Saaki yeni o waalo San o ñinbiagu nni ki ḥanbidi bi janbuandi 20 Jesus bo yiin'ba ke bi siedi ḥaa b báa Zebede u ñinbiagu nni yeni b tuonsontiadi kuli ki ḥua Yesu. 21 Jesu yeni o ḥodiakaaba bo pundi Kafarnawomi dogu nni saaba daali ki li jaandieli nni ki bangindi yaaba n ye lienn u Tieu ñomaama 22 O bangima bo

yalidi'bi, kelimaa o bo bangi yeni yikodi waa bo bangi 'ba nani li bali maama gbanbanda yeni kaa 23 Ke li sua ja ba ye li kani ke i cicili biadi ḥua'o ke o yigini ki maadi: 24 Nasaleti Yesutinba yeni fini be yaa po i? A cua ke ḥanbani 'ti yoo oo? N bani ḥan tie yua. A tie u Tieu nijanmo i. 25 ke Yesu gaa t naajadi ke maadi: «suoni mani lan kani ki ña o nini» 26 li yogunu o ja yeni bo jiidi ki baa ke t tagi biidi yeni bua ña ki yigini ki kpandi o nialu. 27 Li bo yaa lidi ya niba bo ye li kani. Ke bi buali bi lieba ne mo tie be yo oo? I tundi paani ke o tundi yeni yikodi i. O cedi ke a pola məno cəlni o maama 28 Lan yognu məno ke Yesu yeli doni Gaalile dogu nni. 29 Ban ñani jufi -nba tantaandieli nni ya yogu ke Yesu yen Saaki yeni San gedi Siimo rba deni. Ke li sua ke Simo cuado dua yeni u gbannantongu. 30 Li yogu məno ke b maadi wani Yesu li gbanmnambiedi maama 31 Ke Yesu bo cua ki cuo o nugu ki fiini ki sien'o ke ogbannandi səngike o ffi ki candi'ba. 32 li yenjuogu bi niba bo taa a yiamma kuli yeni yaaba ke a pola ḥua'b'i ki gedi yen'ba Yesu kani 33 ke u dogu nni niba kuli taa ki ye u diñebu kani 34 Ke Yesu paagi yaaba kuli bo yia, ki go beli ki yaani i cicilibiadi. O bo ki cabi i cicilibiadi ke ban maadi məno ki dugini b bo bani wan tie yua. 35 Yesu yagidi ki ffi ki gedi naani ke oba ki ye ki jaan i. 36 Ke Siimo yeni o lieba ḥua ki kpa'a'o. 37 ki la'o ki maad'o ke bi niba kuli kpaan'o. 38 ke o maad'ba ya cuoni mani tin gedi u kaantianu. I dingbanbinmu nni ke min pan muandi lan po mo, ki dugini lan po n cedi ke n baa 39 Lani ke Yesu tɔgini Gaalile digbana kuli nni ki maadi u Tieu laabaajanmo jufi -nba tantaan diena nni. 40 o gbaado bo cua ki gbaani ki mia ki yedi: A ya bua a ba fidi ki paagi n i. 41 m ninñinma bo cuo Yesu ke tandi o nuugu ki sii'o ki yedi: n bua a agbannu n ḥanbi. 42 Ke li yogunu o gbaado bo siedi ki sua o gbanu kuli ḥanbi. 43 Ke Yesu maadi ke wan tuodi ki siedi li kani ki kpa'a'o 44 ki maadi: cuo a ñebu ki daa cedi oba n gbadì. Ama ḥan gedi ki pan waani sala yidikaaba. Ki tien'ba m ḥanbima paalu nani moyisi n bo bili maama ke lan tua bi sieda.» 45 ama oja yeni n ñani ya yogu ke o kpaandi li maama kaan kuli. Lan po n bo cedi ke Yesu ji bo kam fidi kua u dogu nni ya yogu ke bi niba bo la'o. O bo yi ye u dogu kuni naan kan ki ñiana k ye.

2 Yesu bo tieni nani dana lie yeni ki guani ba ñani o puocaano Calo. Lan dana nni ke b baa Kaparnawomi dogu nni ke bi niba gbadí ke o loligi u ñøbu. **21** Nilo baa kan taa li cabipanli ye deni. **2** ke bi tigidi ki gblie deni ke finfanm ki njali ki tugini yeni li liadikpeli. A ya tieni n ji t ye baa o diñøbu kani. Ke yesu tundi 'ba u yeni li cabipanli ba dadi ki padi a cabikpeli. Tienu maama. **3** Bi niba bo tugi o yiamo hali ke a cabipaana n mo tolitolí ki findi. **22** Nilo ba o Taana kuli kpe. ke bi cua yen'o Yesu kani **4** Bi mo ka taa m daakaama ki tieni ñinbobikpeli niba bo yia i ke b kan fidi pundi yeni o yiamo nni kelima o ya tieni n yeni m daakaama baa Yesu kani Ama bi bo doni Yesu n ya dieli yuli po mo ki pudi li ñinbobili. m daama yaa n ye li i ki cibi ki londi ki jiin'o Yesu kan ke dua li ganli ñinbobili n go biidi. Ama a ya tieni m daama po. **5** Yesu n bo la ke bi pia li dandanli yeni ke o li ñinbobipanli nni. **23** Li bo tie saaba daali ke bo yedi yua ya gbanu kpe yeni yenike: «*en bijua Jesu yeni o ñjodikaaba pendi u kuanu nni ki a båà a tuonbiadi sugili»* **6** Ama li bali gbabanda dogi i difiandi. **24** Falisiani -nba bo yedi: «*Diidi dianba bo kaa li kani ki maadi bi pala nni ki mani be tieni ke b tiendi yaala n kua m fuodima tua:* » **7** Li tieni ledi ke o ne wan maadi nanda i? daali.» **25** Yesu bo guani ki yedi'ba: «*Yii kpeli O sugidi u Tienu i njmaa ba fidi ki di o nisaalo cogi Davidi n tieni yaala wan bo luo m jiema aa?* tuonbiidi sugili li yaa tie u Tienu baba ya kaa. ke m koma cuo'o wani yeni ya niba bo ye kuli. **8** Li yogunu mño Yesu bo bandi b pala nni n **26** Li nan bo tieni ledi ke Davidi bo kua u Tienu maadi yaala. O bo yedi'ba be yaa po i ke i maali diegu nni. ki taa sala ke wani yeni o ñjodikaaba i pala nni n yeni? **9** Lan bona lie nni n diidi ya njmani. Ama ke li nan bo cabi ke u Tienu sala maama paa i? a båà a tuonbiadi sugili fii taa a yidikaa baba i n njmani li paanu. **27** Yesu bo yedi kakalugu ki ya cuoni. **10** Bandi mani ke o nilo 'ba: «*saaaba ye bi niba po i; bi niba kaa ye saaba bijua pia yiko ki tinga ne po ki baa fidi puni po.* **28** Lani po n cedi ke saaba mño ye o nisaalo bi niba bi tuonbiadi sugili. O bo yedi o yiamo. bijua nuugu nni.

11 Fii ki taa a donduanu bonla k ya kuni. **12** Li yogunu o ja yeni bo fii ki taa o kakaligu ki pan caa. Ke bi niba kuli ji nua'o. Li bo lidi bi niba kuli ke bi ji yigini ki pagi u Tienu ki tua: tin daa kpeli ki la ya bona ne buolu. **13** Yesu bo guani ñani ki gedi m ñinciamma kunu ke u niwuulugu cua o kani ke tundi'ba. **14** Jesu bo cuoni o bo la Alife bijua Levi. O bo kaa lonpo diegu kani ke o maadi'o «*ya njua'n*» ke o bo fii ki ñjodi Yesu. **15** Li ya puoli po Yesu bo kaa Levi deni ki baa je yeni t tuonbiadi danba yea lonpo gaala yea o ñjodikaaba. Li kani bi niba bo ñjodo ki yabidi **16** U Tienu tili banda yaaba bo tie gbanbanda n bo la ke Yesu jeni yea o lonpogaala yea t tuonbiadi danba yea. Ke bi maadi o ñjodikaaba: laabaal ke o dini yea o lonpogaala yea t tuonbiadi danba. **17** Yesu bo gbadí ki maadi'ba: yaaba n pia laafia naa bua dogda se yaaba yia. Mii cua bua ya yi bi njianba kaa, n cua bua ya yi t tuonbiadi danba i. **18** Jan ñjodikaaba yea Falisiani -nba bo loli u ñøbu i. Bi niba bo cua Yesu kani, ki yedi'o: Be tieni ke Jan ñjodikaaba yea Falisiani -nba ñjodikaaba loli u ñøbu i? Be tieni ke fini yea a ñjodikaaba naa loli? **19** Yesu bo buali 'ba: yua ke bi yiin'o li puokuanli jaanma ba fidi ya kaa konma ya yognu ke o puocaano calo ye b kani i? hali bani baa ye yea yo lan waagi maama kuli b kan loli ñøbu. **20** Ama adana cuoni ke bi

3 Yesu bo guani kua jufi -nba tantandieli nni. O ja bo ke o nuugu kpe. **2** Yaaba bo ye li kani bo kpaag'o ki ba diidi Yesu ya baa paagi'o m fuodima daali. Ke ban jalig'o. **3** Yesu bo yedi o ja yua ya nuugu bo kpe yea: «*fii gi sedi t siiga nnni»*. **4** Lani ke Yesu yedi u niwuligu: «*i tuo tin tieni li bonjanla bii u bonbiigu bi niba fuodima daali gi gaa o miali bii ki njaa wan bode*» ama b bo njmini suooo. **5** Yesu bo nualib'a yea li pabiili kelima b bo fiini b pala ke li juagi. Lani ke Yesu yedi o ja yea «*tandi a nuugu*» ke o tandi o nuugu ke Yesu paag'o.» **6** Li yogunu mono faalisiani -nba taani kali ki ji juogidi ban baa tieni maama ki cuo Yesu ki kpa'o. **7** Li po ke Jesu yea o ñjodikaaba gedi m ñinciamma kunu. U niwuligu boncianla bo ñani Galile ye Jude ki njua 'o. **8** Jelusalemi dogu, Idume bii juudeni yaa kandima yea ya diema kpia Tiir yea sidon. Li niwulugu bo cuoni Yesi kani kelima bi bo bani wan suani yaali. **9** O yedi o ñjodikaaba ke ban kpaani u ñinbiagu ke wan kua, kelima u niwuligu baa mad'o **10** Wan bo paagi bi niba boncianli yea, yaaba bo ye li kani kuli ki yia ji bo tudi bi lieba ki gba ban si'o. **11** T tagibiidi danba ya la'o ya yogunu kuli bi yio gbaani o nituali nni ki ya tandi: «*ki tua a tie u Tienu bijua»* **12** Ama o bo yi yea ki maadi ke ban daa

cedi ban bandi wan tie yua. **13** Yesu bo doni lind'o. O bo kua ki kali u ñibiagu nni m ñinma li juali po ki yini wan bua yaaba ke bi cua o po. Uniwlugu kuli bo se li gbangbanli po i. **2** kani. **14** O bo lugidi piiga n nibilie ki yin'ba b O bo pua m kpanjama ki bangi'ba ya bona n tondiba. Ke bani n baa fidi ki ya ye yen'o, ke yabi. Ki yed'ba m bangima yogu. **3** cengi mani wan suan'ba ke ban ya caa ki wang'i u Tieu o kpaalo n bo ñani ki bua yaa buu. **4** Ya yogu ñømaama **15** O bo pun'ba u paalu ke ban ya diali ke o buu bonbintiana bo baa u sankunu i. ke k ñangi t togbiidi. **16** wan bo yini niba piiga n o bonyugida bo cua ki dini. **5** bonbintiana mo bonbile yaaba yela nne simoni yua ke o bo pul'o bo baa a tancagida po naan kani ke tanyoma Piali. **17** Saaki yen o yualo San Zebede bijaba. ki ye. Li bo gbaa pani kelima li kani tandi ki ji. yaaba ke Yesu bo pul'ba. Boaner li niima n tie **6** Ama u yienu n bo doni li bo kuodi kelima yua maadi nani i tatandi yeni. **18** Yeni Andre, li bo ki pani ki jiini mono. **7** Ya binbitiana mo Filipa, Bartelemi, Matio, Toma, Jak Alifebjua, bo baa t kunkondi ñaga yeni t kunkondi bo fii Tadide Simø Zeloti. **19** Yeni Juda ISkariyoti yua luoni ki laa fidi loni puu kuli. **8** Ya bombitiana bo t kuad'o. **20** Lan pugini waamu Jesu yeni o bo baa ki tinganga yeni bo pani ki kpèdi ki loni. ñødikaaba bo kuni denpo. Ke o niwulugu go bonbitiana bo loni piina ki ya caa ke tiana mo taani ban ye naani yeni ki yabi ke wani yeni o loni piiluob, ke tiani mo loni kobiga. **9** Lani ke ñødikaaba t ki baa yaama ki baa je. **21** K jesu Yesu bo maadi: yua daani ki pia atuba ki baa niba bo gbia ke b maadi ke ban taa'o kelima gbadi wan gbadi.» **10** Jesu n bo ye o baba o b bo tua ke o yanma nni n biidi.» **22** U Tieu ñødikaaba piig n bonbile yeni bo nagini o kani maama gbanbanda bo ñani Jerusalemi ki cua. b ki bual'o o kpanjama yeni niima nni **11** O Tieu bo yedi «Belisebul yua tie o pola bado ke o kubi n puni yinb'ba ke i bandi o diema nni tuonli, o ya paalu i ki bieli o pola» **23** Yesu bo yini'ba o ama yaaba ji ye ne kuli li tie min ya puab'ba kani kaalindima ki pua'bi m kpanjama: «Sitaani m kpanjama i. **12** lan yeni b baa nua yeni bi tieni ledi k guani beli sitaani i? **24** Ya dogu nni nnuni ama bi kan la puu kuli bi baa gba yeni ke bi niba go ki koni yeni bi lieba laa dogu kan bi tuba i, yeni ba gbaa yala. Ama bi kan cengi fidi ya se ke li ñani. **25** Ya diegu nni ke bi niba puu kuli. Lani n tie ban da lebidi ki guani u go ki koni b ñimali nni li diegu kan fidi ya se ke Tieu kanike wan tieni bi po sugili. **13** Yesu bo li ñani. **26** Li tie ke sitaani ya guani koni yeni o guani ki yedi'ba: i mo ki bani m kpanjama yeni bá li waani ke o paqlu bøgidi n yeni, o kan fidi bundimi yo oo? Li ya tie n yeni i baa tieni ledi ye se o juodi n yeni. **27** Ama nilo ba kuli kan fidi ki fidi bandi ya kpanjama sieni i? **14** O kpaalo kua o gbanmadaano deni ki fidi fie o piama. **28** n pagi ya bonbii tie u Tieu maama i. **15** Bi Yesu bo yedi n baa maad'i i mñmñoni bi niba nitiaiba tie nani ya bonbii baa u sakunu yeni. n tieni ya tuonbiidi bbi baa sugili b tuonbiadi Bi ya gbadi u Tieu maama ya yogu sitaani po, yeni ban sugi u Tieu ya sugidi. **29** Ama yi cua ki li yogu ki ñani li maama kuli b pala nni. **16** Bi nitianba mo tie nani ya bonbii baa a hali a bada. Ama lan daano kan fidi ya ye hali o hjuodima ki kan tieni tuonbiidi». (aiõn g165, aiõnios ya yogu bi tuoï toma toma yeni lipamanli. **17** g166) **30** Yesu bo maadi li kuli ne agbanbanda Ama baa pia jiimoni b pala nn i bi kan fidi juuni kelima bi bo tua ke o pia o togu biigu. **31** O naá sedi u yebiadu ya cua, bii bi niba ya wang'i'ba yeni o waamu bo cua ki se cancanli ki sóni o fala Yesu maama po toma toma se ban lebidi nilo ke wan yiin'o **32** Li sua ke o niwuligu kaa ki ki baa. **18** Bi nitianba mo tie nani ya bonbii n lind'o. Oja den yedi a naá yeni a waamu kaa baa t konkondi nni bani mo tie yaaba n gbadi u cancanli ki kpaani ja **33** Yesu bo ñmiam' i ñmaa tie n naá yeni n waamu. **34** Lani ke o bo 35diidi yaaba kaa ki lindo yeni kuli ki yedi: n naá yeni nañjanba n yeni. **35** Yua pia li dandanli n po ki tiedi n yanbuama lan nilo n tie n njua yeni n nisalo yeni naá.

4 Yesu go bo ye yen'ba m ñinciamu kunu ki bangib'ba. Ya niwuligu yabi bo kaani kim

cibili l bobli nni ki ñøgini li po. Bii ki gubini kakula nni oba kuli bo kan fidi lol'o baa yeni i u gadogu nni. Bi yituani u tuntuankaanu i 22 kudi seseli. 4 bi bo kpeli ki kpa kpaa ki loli o Kelimaa li ba kuli k ye ki wuoni ke bi kan wuodi. taana yeni i kuduseseli. O bo yi fidi ciecie li kuli lba kuli ki ye ki duagi ke b kan døgidi. 24 O bo ki dadi yaadi t kudi nilo ba kuli bo ki fid'o. 5 ya yedi 'ba: yi cuo i ba yeni yi gbadu ya maama. Yi yogu kuli, u yensiinu yeni u ñiagu o bo yi ye gaa Tienu maama ki sóni li tuonli maam, i paadi a kakula nni lini yaa kaa a juana po ki kuudi mo go baa t do n yeni ke li bonli go pugidi. 25 kaa suondi. ki jaagi wani o bá ya taana a tana ki Lani ya po bi ba pugini yua daani wan ñambi duoli 6 Wan bo la Yesu hali fagima. o bo sani daani ama yua k daani b baa ñani wan pia yali. ki cua ki gbaani o nintuali nni. 7 ki kpaandi ki 26 Yesu go bo yedi: «U Tienu diema tie nana oo maadi: «be n ye mini yeni fini siiga nni, Jesu u kpaalo n yi buli i bonbii ki tinga yeni. 27 Wan Tienu yua ye tanpolu bijua? U Tienu yeli po guani yeni wan nua u yienu yeni u ñiagu kuli, mia sugili k daa wang'i fala. 8 O bo maadi yeni ya yogu kuli li bonbulikaala baa pa ki kpeli hali kelima o bo gbadu ke Yesu yedi: fini o tagibiigu ñanma ke waa bani lan maama 28 Ki tinga n yi ne ña o ja ne nni» 9 Yesu bo bual'o: «a yi ledi?» cedi i bonbii nm pa. Li cili a kinkaga i ki tuani o bo ñymian'o n yi niwuligu kelima t yabi. 10 ti fiandi ki juodi m bonbinma 29 i bonbii ya O bo mia yesu ke wan daa beli'ba ki ñani'ba u beni ya yogu b baa taa o guadgu kelima li yogu dogu yeni tinga nni. 11 Li bo sua ke i duoli ye li pundi. 30 Yesu go bo yedi: t baa nangi u Tienu juali kani ki ñymani ti muadi. 12 Bi bo mia Yesu diema yeni be i. lilaa kpanjama ke ti bo yi pua ki maadi: A ya beli 'ti ñjan nan cedi tin ñödi i ke m bundima ye i. 31 U Tienu diema tie nani ya duoli 13 Yesu bo cabi u sanu ke bani t tagibiidi kpintiigu ke b yi'u mutardi yeni bii li baa ñidi ki yeni ñani o ja yen nni ki sani ki pan kua i duoli cie ñanduna bombii kuli. 32 Ama b ya buli ya nni. ke li duoli kuli ñani li juali po ki sani sani yogu li paa t kpeli ki cie u gøgidigu tiidi kuli gi ki pan mñinciam nni ki bia b kuli. b bo pundi go to a bengbenga hali ke a bonyugida baadi duoli tuda lie. 14 Yaaba bo kpaa li duoli yeni bo tiendi b tedi li po. 33 O bo pua m kpanjama sani ki pan waani li laabaalo a longbana nni boncianli yaali naani yeni wan pua yaama. ki yeni li dogu bila kuli nni. Bi niba boncianli bo wang'i bi niba o laabaalirjanmo nani bani nbaa ñani ki gedi ki pan diidi yaala tieni. 15 Bi bo fidi ki ji gbadu maama 34 O bo maadi yen'ba kaa pundi Jesu kani ki la ya ja bo pia u tagibiigu pua kpanjama. Ama wani yeni o ñødikaaba yeni yeni ke o kaa ki ñambi lani ti tiadi ki kaa ke bo piadi ki ye b baba i. O yi bundi'ba li kuli. 35 bonli ki pia'o ke t jiwaandi cuo'ba. 16 Yaaba bo Li daali yenjuogu Yesu bo yedi: tin puodi mani la u tagibiigu n bo ye yua nni; bi bo togidi yaaba ne po ya boanjali. 36 Lani ke o ñødikaaba taa'o cua li kani lan tieni maama ke t tagibiidi ñani yeni ya ñinbiagu nni ke bi bo ye. ke bi kuli gedi oja yeni kani ki kua i duoli nni 17 lan ya po ke ki ñaaa u niwulugu li kani. ke bi töbi mo ñua'o bi bo mia Yesu ke wan ña bi tinga nni. 18 Yesu yeni bi ñinbiadi 37 ke u faabiadigu ti fii fiindi nbo bua kua u ñinbiagu ya yogu, t tagibiidi n bo a ñinguona ke u ñinbiagu bua pan gbie. 38 Le ye yua yeni nni yeni bo mia ke wan cedi wan sua ke Yesu dua u ñinbiagu puoli po ki ki go. yegi yen'ba. 19 Ama Yesu bo ki tuo. Ama li yogu Ke b fiin'o ki yed'o: canbáa ñaa bani ke ti bua o bo yed'o: «Ya kuni a deni po a buolu po ki kpe yaa aa? 39 O bo fii ki yie u faagu po yeni pan waanb'ba u Tienu n tieni a po yaala kuli, li bali ki maadi: «cedi fuugu» ke u faagu yeni yeni wan tieni a po ya niimm n gbadima 20 O ja m ñinciamma kuli duani suoo. 40 Yesu bo guani yeni bo gedi ki pan wang'i dekapola dogunni yedi'ba: «be cedi ki jie n yeni? i ki dugi n po Yesu n tieni o po ya tuonjanma yeni ya ciila yaa aa» 41 T jiwaandi bo kua'ba boncianli. Ke bi bonla n yabi maama ke o yaalidigu cuo'ba. 21 ji maadi yeni bi lieba: O ne wani tie ñamma yo Jesu bo guani kua u ñibagu ki guani puodi ki ke baa u faagu yeni m ñinciamma kuli tuodi o gedi ne po ya kpenpuoli jaali kani ya niwuligu maama i.

5 B bo pundi Galasenia diema yaaba kpenu jaali kani. 2 Yesu n bo ñani u ñinbiagu nni ya yogu. o tagibiigu n bo ye ya ja nni nbo ñani a kakula po, ki tuog'o. 3 O ja yeni bo li ye a n bo taani o kani bo yabi, ke o fii se m ñinciamma kunu. 22 ke juffi-nba tantaandieli nn canbáa yua ke b yi'o Sayirisi bo cua pundi Yesu kani ya yogu ki la'o yeni, o bo gbaani o taana kani. 23 Ki miad'o sugili hali boncianla ki yed'o ke o bisalo yia hali ki bua kpe. ke ñan li cua ki ban

maani a nuugu o po ke wan paagi ki ya ye. **24** B bo yedi «o ne mō bāà m yanbanma ne le yo Yesu n bo yegi ye'o ya niwuligu yabi bo yua oo? ḷmāa n ten'o ya yanfuoma na? «O tieni ledi ki miab'o **25** O pua mō bo ye li kani ke o sōma ki fidi tieni ya banciamma ne yeni o nuugu i? **3** li ña hali piig n bina lie **26** O bo la fala boncianli ki tie o kpagikpielo Mliyama bijua, yeni Jaka, yeni ya dogidiena yabi kani, ki biani o piam Jose, Jude yeni Simoni kaa tie o waamu uu? O kuli; ama yeni li kuli li bo tu; li bo li biagidi ki nisiaba go ye ti sisiiga ne? Ban wani Jesu bo tie pugidi. **27** o bo gbadì ke b maadi Yesu maama, o b yaa po biidi. **4** Jesu bo maadi yeni'ba: b kan bo nagini o puoli u niwuligu nni ki sii o tiadi. fali sawalipualo yeli kaantianu se o danba dogu **28** Kelima o bo yedi o pali nni n ya fidi sii ba o nni. yeni o niba siiga nni yeni o deni yaaba tiadi baba n baa paagi. **29** Ya yogu ke o bo sii kani. **5** Waa bo fidi tiendi banciamtiamma, li yaa 'o o soma yeni kuli bo kama sedi ke o gbanu tie wan maani o nuugu yianbi ba ya po ki paagi kuli paagi. **30** li yogunu mōno Yesu bo bandi ke 'ba. **6** b gaafaama bo lidi'o li po. Yesu bo caa u paalu ñani o niini. O bo ḷmagidi ki buali u a dogibila nni ki ban wang'i'ba. **7** Yesu gō bo niwuligu ḷmāa sii n liadili? **31** O ḷjōdikaaba bo yini o piiga n niba lie yeni ki sōni'ba niba lie yed'o: a nua u niwuligu n miabi maama ke a lie; ki puni'ba u paalu k ban ya paani t tagibiidi nan gua yedi ḷmāa sii'n i? **32** Ama Yesu bo diidi **8** O go bo maad'ba ke ban daa taa borli ba bi b kaalindima kaa bandi yua tieni lan borla. **33** O taacenli po. I gbiamu baba ki daa taa jiedi, gi jawaanbu bo cuo o pua yeni ke o digibi kelima daa taa bogili yeni ya gbanñadu pia liiga. **9** Ama o bani yaala n tieni ninni. O bo gedi gbaani yi pili yi pia ya caacaadi g da taa liadi yenli Yesu nintuali nni ki waan'o i mənməni kuli. baba. **10** O bo yedi'ba «Yi ya cani yua ya deni **34** o bo yed'o n bisalo a dandanli n tieni a po kuli yi ya ye lankani, hali yi pan siedi laa dogu yaali n ñani. gedi yeni a yanduama a bāà laafia nni. **11** B yaa tuo ki gaa i candigu gaa cengi i a yianu po. **35** Wan bo maadi yen'o ya yogu maama naankani, yin yi ña laa dogu nni ki piini li bali maama bangima yudaani yeni bi niba i taajmaada ke la tieni sieda i po. **12** Bi bo ñani bo ñani bi deno po, ki tuogi ki yed'o: A bisalo ki pan wang'i buolu faagidi yen ti biidi tienima kpe'o be tieni ke a gō mabidi cabáa i? **36** Ama **13** B bo jaandi ki ñangidi t tagibiidi bi niba Yesu bo gbadì ban maadi yaalia; o bo yedi li bali boncianla po, ki sōgini m kpama yaaba yia po maama dieli canbáa: ḷjan daa jie daani n n baba ke b paagidi. **14** O bado Herodi bo gaa li sawalo **37** O bo tuo ki baa yegi yen'o. li ya tie piali Jaka kelima Jesu yeli bo ñani kaankuli, nitianba bo yeni o waalo Jan **38** Ban bo pundi li bali maama tua: Janbatisi n guani ki fii bi tinkpiba siiga bangima dieli Yesu bo la ya niwuligu n yabi, nni. Lani n cedi ke o pia u paalu ki suani ya ke bi tianba buudi ke bi tōbi tiendi u fuugu ki yaalidigu bancianma ne. **15** b mo yi nmaadi ke tandi yeni u paalu. **39** Wan bo kua u diegu yeni «ke ELI YO» tianba mo n yedi li baa tie yoguba nni o bo yedi'ba: Be tieni ki buudi buudi ki go ya saawalipuala nikpela siiga nni yua bii? **16** tiendi tiendi u yaalidigu nanda i? i biga naa kpe Ama ya yogu ke Herodi bo cengi o maama o bo kaa o gōa yo. **40** o ñuad'o ama o bo ñani bi kuli yedi: Li baa tie Jan min bo jia yua ya yuli yeni n cancanli ki i biga báa yeni o naá yeni wan bo fii bii? **17** Li bo sua yogunu ba Herodi bo cuo Jan yegi ya naataani yeni ki kua yen'bi ki biga n ki lol'oki luon'o li yonmdieli nni kelima o bo dua naan kani **41** Yesu bo cuo ki biga nuu i ki fie o waalo Filipa ya denpua ke o tua o ya pua yed'o «talita kumi» li bua yedi ke: i jifanbiga n yeni po. **18** Jan bo maadi Herodi: laa dagidi yeni yedi ḷja fii. **42** li yogu mōno ke i biga fii ki go ñan kuani a waalo denpua. **19** Ama Herodisa cuoni, kelima li jifanbiga bopia piiga n bina lie pali bo biidi Jan po ke n bua ban kpa'o. Ama i. U yaalidigu bi cuo'ba boncianla. **43** Yesu bo ten'ba li lanbonli k ban daa maadi nilo ba kuli. kelima o bani ke o tie ya nilo mōni ki tiegi; kaa O go bo yed'ba ke ban ten'o li bonjekaali pia tagili ba kuli, o ya bo gbadì Jan tundi ya yogu o yama bo yi ḷmadi. Ama yeni li kuli o bo yi fidi cuo o ba ki ya ye yeni li pamanli. **21** Nani Herodi madijaanma daali n bo pundi. Ki cedi ke Herodiasi bāà u sanu ki ba tieni wan bua yaala. Herodi bo tieni t jaanjiedi ke li yabi ki yini a mintielaa canbáa - nba, a mintielitötiebi

6 Yesu bo ñani li kani ki guani o maadogu nni.

O ḷjōdikaaba n bo yegi yen'o. **2** M fuodima daali ke o pundi, o bo kua li bali maama bangima dieli nni ki bangi'ba. U Tienu maama niba boncianli bo cengi o maama ke li go mangi'ba.

liiga yaaba kuli yeni Galile dogu nni liig yaaba niwuligu. O go bo bogidi b kuli i janlied i yeni. **42**
kuli. **22** Herodiasa bisalo bo kua bi niba yeni **B** kuli bo dini hali ki pan guo. **43** B bo wodi wodi
siiga nni ki jeli i ciagi ke li mangi Herodi yeni **ban** ñjmani ñjmani ki sieni ya paanu yoli yola
jaanma tantaani tieba kuli pala. O bado bo yedi: **yeni** ya janjena ki gbieni piig nbaabuodilie **44**
jan bua yaala kuli ñjan mia n baa teni ja. **23** O Yaaba bo ñjmani paanu yeni bo tie jaba tudamu.
go bo poli ki yedi: ñjan mia yaala kuli n baa puni **45** Li yogu Yesu bo fiini o ñjodikaaba ke b kua o
ja baa li ya tien dogu mono n baa bogidi ki teni **ñinbiagu** ki ga o liiga ki baa duugi ki gedi ne
ja. **24** O jifaano bo ñani ki pan buali o naá: a **po** ya bõnpuoli Betisayi ya dogu po. hali baa ti
bua min pan mia'o be i? O naá bo maad'o ke Jan **cabi** o niwuligu **46** Ban bo t yadi ki kuini o bo
batisi yuli. **25** Li yogu ke o jifaano guani hali **doni** lijuali po ki pan bo jaandi. **47** U ñiagu n
o bado kani. ki mia'o ki yedi: n bua ñjan tieni **bo** bua baa o ñjodikaaba bo ye u ñinbiagu nni
Jan batisi yuli ki tadiga nni ki pun'n. **26** O bado **hali** m ñinciamma siiga nni. ke Yesu li ye li jaali
pali bo biidi paaa ama nani wan bo poli yeni bi **po** o baba. **48** Obo la ke b kudi u n ñinbiagu
nitaantieba n ye yeni o bo kan fidi yie **27** Lani **yen**i fala kelima u faagu bo togid ba. Li bo bua
ke o bado bo sõni minteeli-nba canbáa yendo **pundi** i kootonmuai fiindimna, Yesu bo cuoni u
ya minteela n guu kan ke ban cua yeni Jan yuli **ñinbiagu** po ki caa b kani ki bua balini ki pendi
na. Yaaba bo guu li yonmdieli kua ki cua jia li **ba**. **49** Ama ban bo la'o ya yogu ke u cuoni u
yuli **28** b bo kpieni li yuli yeni ki traditinaligu nni **ñingbani** po b bo maali ke li tie yigini ke b yigini
ki cua yeli ki teni o jifaano, ke o jifaano mo ji **50** Kelima b kuli bo la'o ke i jiejie bo kua'ba.
teni o naá. **29** Jan ñjodikaaba n bo gbadi ke li **Li** yogunu mono Jesu bo maadi'ba: ki yedi ba:
tie yeni bi bo cua ki taa o gbannandi ki pan **paagi** mani i pala mini le ge. daa jie mani. **51** O
bili o tanlogu nni. **30** Jesu tondiba bo guani ki **bo** kua ki taani yen ba u ñinbiagu nni ke faalu
taani o kani. B bo togidi ban bo tieni yaala yeni **mo** go sedi. Li bo yaalidi'ba hali canyiin. **52** B bo
ban bo bangi bi niba yaala kuli. **31** O guani ki **k** fidi bangi wan bo taa paanu bonjena mu ki
yedi'ba tin gedi mani n fanfama po bi niba n **mia** u Tieu ki tieni maam, li niima nni kelima
k yabi naan ki fuodi. Kelima ya niba bo kuni **b** pala bo jogini. **53** Ban bo dugi m ñinciamma b
yeni yaaba bo cuoni kuli bo yabidi. b bo k **bàà** bo pundi Senssareti ya tinga nni ki go sieni u
fuoma ki baa jiedi. **32** Li po bi bo kua u ñinbiagu **ñinbiagu** **54** Ban ñani u ñinbiagu nni ya yogu bi
nni ki gedi pan ye b baba. **33** Ama ban bo siedi **niba** bola'o ki band'o **55** B bo yadi a longbana
ki cua i dogi nni niba boncianli bo bandi ban **nni** ki siani taadi a yiama yeni b duanduankaadi,
caa naani gi siani bi taana po ki baa gbaa pundi **b** bo tugi'ba ki caa yen'ba ban gbadi ke o ye
yemba. **34** Ban bo ñani u ñinbiagu nni Yesu **naankan** kuli **56** Wan bo gedi naankani kuli a
bo la ke u niwuligu yabi paaa ke m ñiñinma longbana nni i dogciami nni, b bo yi taani a
cuo bi po kelima b bo tie nani ya pee k pia **yiama** ki cua yen ba bi niba n bo taandi bi lieba
pekpao yeni. Li yogu o bo cili ki wang'i'ba ya **naani**; ki ñjanbi mia'o ke wan cabi ba ban sii ba
bona yabi. **35** U yienu n bo bua baa o ñjodikaaba **o** tiadi kun po baba, yaaba kuli bo yi sii bo yi
bo nagin'o ki yedi: u yogu pendi o ne mo tie **paagi**.

fual i nnianli k kobi. **36** cabi daa ke ban fidi
yadi kua i dogbimnu nni ki baa yaala ke b baa
je. **37** O bo ñmia'ba ki yedi ba: Yinba mono n
puni ba liba ban je. B bo maadi'o «a bua tin pan
daa kuumukobilie ya paanu gi fidi dini ba? **38**
Yesu bo yedi ba: yipia paanu bonjena bona ñaa
yo? Gedi mani ki pan diidi? Ban bo bandi yen
b bo yedi: paanu bonjena mu yen i jami lie. **39**
O bo yedi ba ke ban cedi bi niba n kali cagili
cagili t muasuandi po **40** B bo kali cagili cagili
kobiga kobiga yen i piimu mu i. **41** Wani Yesu
bo taa paanu bonjemuuda yen i jamilie yen i
yaadi ki diidi tanoli po, ki jaandi u Tieu ki
ñmiidi ñmiidi ki teni o ñjodikaaba ban bogidi u

7 Farisiani -nba yen i li bali gbanbanda tianbi
yaaba n ñani Jerusalemi bo taani ki cua Jesu
kani. **2** B bo la bi ñjodikaaba ke bi tianbi dini yen i
i nuujogidi bii kaa nidi. **3** L i bo tie ki faalisiani -
nba yen i ban yi yaaba Jufiba kuli kan dii kaa
ñjanbi nidi. kelimaa b bo ñua bi danba bogida i.
4 Faalisiani -nba yua bo ñani li taanli ki kopeni
o daa bo kan dii se wan gbogi ki m ñinma ki
ñjanbi ki nidi ki ñjanbi o ba ki ñani li kuali. B bo
kubi b danba bogida bontiana yaali n yabi, lan
tie i tadiñukaamau, a cuana yen i t kudimondi
tadimu, Osaadikaanu li kuli ya ñuuídima. **5**
Faalisiani -nba yen i li bali maama gbanbanda

bo buali Jesu: li tieni ledi ke a ḥodikaaba wan ki jiedi o. Kelima laa ḷjani ban taa ki biga jiema ki kubi t nikpela kuana i? ki di yeni i nuujögina i? luni i sangbanli. **28** Ama o pua yeni bo guani ki **6** Ama Jesu bo guani ki ḥymiani ba: Yinba pala jiin'o: ki yedi ya sangbanbila laabi u saajekaanu lie danba Isayi bo tuodi ki waani ki saawali kani je a saajoga i. **29** K e Yesu yedi'o: kelima yeni ke li tie mōnmōni. Ya niba nye naan ki ḷjan maadi ya maama ne po fii ki kuni. ke i jigindi nni yeni bu ñəbu baba, ama b pala wani cicibidiaga ñani o niinni. **30** O pua yeni bo ñani b fagi yeni nni. **7** Baa jaandi nnii yeni mkpiagidi ki kuni o deni po i. Ke o pan sua ke i cicibidiaga baa kuli bi niinn. B ḷjaa ki bangi bi nisaliba n yeni ñani o biga niinni ke o dua u duanu po. **31** diani ya bali maama bangima baba. **8** Yi ḷjaa Yesu bo fii Tiiri Tinga nni ki tōgini Siddoni ki go u Tienu bali maama ki nan ḷjua bi nisaliba ya lindi ki tōgini Dekapola diema n ki ñani ki pan jaama bogida **9** O go bo yedi ba: yi li luni u caa Gaalile ñinciamma po. **32** Bi niba bo cua yeni Tienu maabilikaama canyiin. ki waa ḷjua yala n li tuukpaali o kani ke m maama paa o po. B bo tie o bogida. **10** Kelimaa Moyisi bo yedi: colini a mia ke wan maani o nuugi o po. **33** bo taa'o ki báa yeni a naáki yedi: fini yua maadi a báa bii fagidi yen'o o niwuligu ki taa o nuubila ki tuuni a naá maabiigu a ba t kpe li po. **11** Ama yinba o tuba nni ki go taa o ñinsandi ki sii o lanbu wan yedi: ke nilo ya yedi o báa bii o naá ke wan po. **34** Lani o bo nuali tanpoli ki fuodi ki jiini bo bua tod'i'yaala yeni tie ya paabi n dagidi ki yedi: «Efata» lani tie pigidi **35** lan yogunu li yeni u Tienu i **12** Li po i kan cab'o wan tod i tuukpali tuba bo kpaadi u lanbu mo n tabidi báa lani yaa kaa o naá. **13** Lanwani yi piini u wan ji ya maadi bonjanla. **36** Yesu bo yedi ba Tienu maabilikaama yen i bogida yali ke i suo ke ban daa maadi nilo ba lan bonla. Ama ke bi lienn. i go tiendi ya bona yabi ki naani yen i lani. **14** Jesu go bo yiini ya niwuligu n bo nagini o janbi kpaandi ke bi niba gbad i wan tieni yaala. **37** Ke bi niba gbad i ke li yaalidi ba hali boncianla kani bo yedi: Yinba kuli n songi mani yen i niinn ke bi ji tua: o bontienkaala kuli ḷjani. o cedi ke a ki go gbad i. **15** lba kuli ke ye o nifosaali niin tuukpaana gba ki a muula mo maadi.

8 Lani dana nni u niwuligu go bo taani ki yaabi baa bo pia ban baa je yaala. Jesu bo yini o ḥodikaaba ki yedi ba: **2** U niwuligu ne bonli pia n po m ninñima, kelima dana taa n yen i ke bi ye yen'n, bi naa go pia ban baa je yaala. **3** N ya baa ḷjaa ba yen i m koma ke ban yaa kuni, bi baa cuagui u sani nni kelima tianba deni fagi. **4** O ḥodikaaba bo ḥymia'o ki yedi: T baa fidi ki baa le ya fuali ne yaa paanu ke u niwuligu nee n di lan dagidi ba. **5** Jesu bo guani buali ba: paanu bona ḷjaa yo ke i pia? bi bo guani ḥymia'o: paanu bona lele. **6** Bi bo cedi ke u niwuligu kali tinga nni. O bo taa o paanu leleda yen i ki yadi ki tieni u Tienu balga ki jendi jendi ki teni o ḥodikaaba ke ban bili bili u niwuligu kani, ke bi bo bili bili u niniwuligu nintuali nni. **7** Janbimu ba mo bo ye waamu ke o go bo tieni u Tienu baliga li mo ya po ki teni o ḥodikaaba ke ban bōgidi u niwuligu. **8** Bi kuli bo dini ki guo ke bi taani taani ban jeni ki iseni yaala ke li gbie baabuociandi lie. **9** Yesu n bo cabi yaa niba bo pundi jaba tuda na **10** li yogu mono wani yen i o ḥodikaaba bo fii kua u ñinbiagu i ki pan gedi hali Dalimanuta ya diema nni. **11** Li ya puoli po Frisiā -nba bo cua ki baa bigin'o. ki maadi t baa ki mia ḷjan tieni t po ciila yaala wani ke a

ñani tanpoli po. **12** Ke Yessu fuodi jiini ki yedi o ñodikaaba kani. O bo funi yeni Piali ki yedi: ba: Be tieni ki mola niba kpaani ciila baba i? «sitaani ña n puoli po» kelima a yaa maalima n maadi i mõnmõni bi kan tieni ciila ba mola nan k taa yeni u Tienu ya yaali. li ti nisaliba bi niba po **13** Li yogu mono Jesu bo siedi ñaa ya yaa me. **34** Yesu go bo yini u niwuligu ke bi ba. Ki kua o ñinbiagu yeni ki dugi kigedi ne po nagini o kani ki taani yeni o ñodikaaba ki yedi kpenpuoli. **14** O ñodikaaba bo sundi kaa kubi ba: Yua bua wan ya ñua n kuli se li daano ni paanu. baa bo pia jiema baa kuli u ñinbiagu nni, jiini o ba. Ki taa n daaponponli ki bugi ki yaa paanu yenli baba. **15** Yesu bo wuoni ba paanu ñua ni. **35** Kelima yua n bua wan gaa o miali o yeni ki yedi ba: «cuo mani i ba ki lögidi Falisiani baa buon'li. Ama yua mo baa puni o miali mini -nba yeni Herodi dabilo. **16** o ñodikaaba bo maali yeni n laabaalirjanmo po o gua baa la 'li'. **36** O bi ñmiali nni ki yedi: li tie tin k pia paanu yeni nilo yua baa ki diedi ñanduna kuli ke o naano yaa po i. **17** Yesu bo bandi ki yedi ba: be yaa po nan bodi li baa todia mo be? **37** O nilo baa fidi i ke i maali nani yi ki pia kpanu yaa po i? Yi puni be yo ki lebidi o miali? **38** Kelima yua jie n mo daa bandi lba yoo oo? yi daa gbadi yaa aa? fe n po yeni n maama po bii naa niba, yaaba n Yi mo ya pala go daa juagi. **18** Yi pia a nubina combi ki go tie t tuonbiidanba ye n siiga nni. O ki naa nua yo, yi pia a tuba k naa gba yo, nani nilo bijua mo baa jie laa nilo po i fe, o ya t cua yi tiani li ba **19** min bo taa paanu bona muu i yeni o ba kpiagidi; ki ji yegi yeni maleki -nba ki jedi jedi ki bogidi bogi nitudimuudiba yeni, yaaba n gagidi ñjani hali ya yogu.

yin bo taani ya bonjena yeni bo gbie baabuodi ñaa i? Bi bo guani yedi: «piigalie» **20** Min go bo taa paanu bona lele ki jendi jendi ki bogidi niba tudana yeni, yi bo taani ya bonjena n sieni baabuodi ñaa i? **21** Yesu bo yedi: yii go li kpaagi kaa bandi hali yeni mola? **22** Ban bo pundi Betasaida. Bi niba bo cua yeni o ja juamo Yesu kani ki mia ke wan sii'o. **23** Yesu bo cuo o juamo yeni o nnuugu ki dia'o ki pan ñan'o u dogu nni. Wan bo sii o nuni ki go maani o nuugi o po ya yogu o bo bual'o: «a nua bonli ba?» **24** O bo ligidi o nibina ki yedi: n nua bi niba ke bi tie nani i tiidi yeni ki cuoni. **25** O bo guani ki maani o nuugi o nini po, ke o ja yeni bo ligidi o nuni ki nuali ñanma, ki ji la ke o nualicanyiin **26** Yesu bo cian'o bi deni po ki yedi'o: ñan daa guani kua u dogu nni. **27** Yesu bo ñani yeni o ñodikaaba ki pan caa Filipyeni Sesare dogibila nni. Ban bo ye u sanu nni o bo buali ba? Bi yedi ke n tie ñmaa yo? **28** Bi bo guani yed'o «tianba Janbatisiv» tianba «Elia» ke bi tianba mo tua «ke bi saawalipuuba siiga nni yendo n fii» **29** Ama o bo buali bani ke bi mo ji ye ke o tie ñmaa yo? Piali bo ñmiani: A tie u Tienu n gandi yua i. **30** Yesu bo kpaa ba li lanbonli ki yedi ba; yi cuo yi ba ki daa yedi nilo baa kuli kani min tie yua. **31** Yesu ji bo cili ki wangí ba ke li taladi o nilo bijua n la fala ke a nikpela yeni sala yidikaaba yudanba yeni li bali maama bangi kaaba gbanbanda n yie ki cedi ban kpaa'o. Ama dana taa daali o baa fii bi tinkpiba siiga nni. **32** O bo kadi wani ba canyiin Piali n bo taa'o ki jodi waamu ki fuu yen'o. **33** Ama Yesu bo guani

9 Yesu go bo yedi ba: Hali n yedi i mõnmõni yiba yaaba yeni kuli. i siiga nni tianbi kan kpe kaa la u Tienu diema cua yeni u paalu **2** dana luoba n bo pundi, Jesu bo taa Piali Jaka yeni Jan wani yeni bani baba ke bi doni li juali yuli po **3** O tiayiekaadi bo pendi payi payi ki ñiligi boncianla hali hali ke nilo baa kuli kan fidi ñuudi lan pendi yeni **4** Eli yeni Myisi bo cili ki ñogidi bi kani ki cili ki maadi yeni Yeni Yesu. **5** Piali bo yedi Yesu: li baa ñan tin ji ya ye ne. a yaa tuo t baa pua jodi taa; fini yenli Moyisi yenli Eli mo yenli. **6** Piali bo bani wan baa maadi yaali. kelima i jeje bo cuo ba. **7** U tawaligu bo cua ki libibni bi po ke u nialu maadi u tawaligu yeni «o ne n tie n bibuadiga ya cengi mani o» **8** Ya yogu ke o ñodikaaba bo nuali ki lindo baa bo la ke nuli se se Jesu baba. **9** Ban bo ji li juali po Yesu bo maadi ba ke ban daa waani nilo ba kuli. ban la yaala hali yeni o nilo bijua n baa t fii bi tinkpiba siiga nni. **10** Bi bo tieni wan yedi yaala ama bi bo nia yeni bi yaaba bi tinkpiba fii n tie yaala. **11** Bi bo buali Yesu? Li tieni ledi ke li bali maama gbanbanda wan naa maadi ke li tie Eli yo n gbaa cua. **12** O bo guani maadi ba lan nan tie yeni ke Eli baa gba cua gi ñanbi li bonli kuli. Ama li nan tieni ledi ke li diani ke o nilo bijua baa la fala boncianla nani yua k pia kpiagidi yeni? **13** N baa yedi ke Eli cua mono, ama bi sõni o nani lan bo bua maama yeni, nani lan bo diani o po maama yeni. **14** Ban bo guani bi ñodikalieba kani bi bo la u niwuligu ke bi yabi ki lindi ba ke li bali maama gbanbanda maadi

yeni ba. **15** Ya yogu ke u niwuligu kuli bo la Yesu sanu nni bi bo nia yeni bi lieba. ke ban bandi li yoginu li bo yaa lidi ba. ke bi ji siani ki caa o yua baa tie liiga yua. **35** Lanwani Yesu bo kali ki kani ki ji fuond'o. **16** Yesu bo buali o ñjodikaaba yini ban piiga n niba lie yeni ki maadi ba: Yua ban bo pagi ya panpagu. **17** U niwuligu sinsiiga bua wan tua i liiga yua se wan tuo ke wani n nni yendo bo guani yed'o: N bo cua yeni n biga njuodi yi siiga nni ki guani tuo ke o tie bi niba a kani o pia u tagibiigу ke li mabid'o ke waa kuli naaciemo. **36** Lanwani o bo taa ki bonnidiga fidi maadi. **18** Li ya fii o po li yi gul'o tinga nni. ki sieni bi siiga nni, ki gua taa'o ki ñmabi ki u ñinsankpankpangu n ya ña u ñobu nni ke o maadi ba: **37** Yua tuo candi a bila ne siigi nni ba ñmani a ñina. n bo mia a ñjodikaaba n dli ki yendo kelima n ya yeli po o candi mine. yua n ñani ga a niinni ke baa fidi. **19** Jesu bo guani candi ni waa candi mini baba kaa o candi yua n kiyedi ba: yinba yaa niba k pia dandanli yeni; soni n mo i. **38** Jan bo yedi «canbáa t la ja baa ne n go baa ye yeni ya caa beyogu i; n go ba baa ke o beli ki yaandi o sanpola a yeli po ke t yie o sugili yi po caa yeni be daali. cua mani yeni li po kelima waa jua ti. **39** Ama Yesu bo guani ki biga. **20** K e bi cua yen'o Yesu kani. i cicibadi yed'o. Daa tiedi mani o po kelima nilo baa ki ye n bo la Yesu yaa yogu ke bi fuuni i biga lun'o ki tieni yaalidigu tuonli n yeli po. ki go guani ki tinga nni ke t ñinsankpankpangu ña u ñobu maadi n po maabiigu. **40** ki koni yeni t kuli tie t nni. **21** Yesu bo buali ki biga baa: u laa yogunu yua i. **41** Yua teni yi m ñinma kelima n yeli po yo ke li bonla cil'o. ke yi biga baa guani ñmian'o kelima i ti Kirisi niba o luo o panpaani. **42** Ama hali o bon waama. **22** U yogu tianu li baa lu'o u yua ba tuulini ya bidi n daanni nni po ne ke muu nni yeni m ñinma nni ki ya baa buon'o. Li baa yendo tudi u Tienu sonu li baa ñjani ki cie li ya tie ke a baa fidi tieni bonli baa ki faaab'o ti po. ñjam gbadi ti po m ñiñinma ki todi tinba. **23** Yesu bo guani ki yedi: li ya tie ke a baa fidi libonli. Lanbonli tie faala yua pia li dandanli po. **24** Li yogu ki biga baa bo kpaandi ki yedi. N pia li dandanli todi'n ke i dandanli n pugini. **25** Yesu n bo la ke bi niba siani ki taagi bi kani wan tandi yeni u paalu i cici biadi po ki maadi: fini u tagibiigу yua muugi ki wabini ne n yedi ñja: ña ki biga ne nni ki daa faa guani o kani hali a bada. **26** U tagibiigу bo yigini ki digibi ki biga hali ñjanma ki ñani o niinni ki ñja'o. ki biga bo dua ki naani nani yua kpe yeni. Ke u niwuligu siiga nni tianba bo maadi ke o kpe mono o. **27** Ama Yesu bo cuo o nuugu ki fiin'o ke o jawaalo fii ki se. **28** Yesu n bo kua li dieli nni ya yogu yeni o ñjodikaaba baba, bi bo bual'o yeni u jiejiegu. «Be tieni ke tinba wani naa fidi ya tagibiiga? **29** O bo ñmiani ba: ya tagibiiga ye ne kan tuo ña ke li yaa tie yeni jaandi yaa kaa. **30** Bi bo siedi li kani ki ñjogini ki ñani Galile. Yesu nan bo k baa bi niba n bandi ban ye naani **31** Kelima o bo wang o ñjodikaaba ki yedi ba: bi baa janbi o nilo bijua ki ten'o bi nisaaliba nuugi nni ban kpa'o ama o kuuma dana taa daali o baa fii bi tinkpiba siiga nni. **32** O ñjodikaaba bo k gbadi li maama niima nni. Ama bi bo jie yeni ban bual'o li po. **33** Ban bo pundi ya dogu ke bi yi Kapeenawomi. Yesu n bo ye deni yeni ba o bo buali ba? Yi bo nia bee u sanu nni? **34** Ama bi bo ñminí silbi kelima u

43 A nuugu ya cedi ke a tie t tuonbiidi ñjan jia'o. Aya kua u Tienu deni ki pia nuuyendu (**Geenna g1067**) **44** Li baa ñjani a po ki cie yeni ñjan ya pia nuugii lie. ban lu ja u muubugu nni, ya muu kan gbidi nni. **45** A taali mo ya cedi ke a tie t tuonbiidi ñjan jia'o. (**Geenna g1067**) **46** Yua kua u Tienu deni ki pia taayenli li baa ñjani o po ki cie ñjan ya pia taana lie ban lu ja u muubuogu nni. **47** A nuubila mo ya tie a po tingbalu bonla ñjan logidi ba. A ya pia nuubiyenli ki baa kua u Tienu deni li baa ñjani a po ki cie ñjan ya pia nuubila lie ban nan la ja u muubuogu nni. (**Geenna g1067**) **48** Naani ke a bonfuoda lugyogu kuli k kan kpe yeni u muu n co naani k kan gbindinni. **49** O muu n baa ñjogini ki saali bi niba kuli naani nani n yaama yen. **50** M yaama mani ama o ya t luo u manu yi baa taa be yo ki gua mangi ma? Yaa ye mani ye i lieba yeni m yanduanma.

10 Jesu den siedi laa kaanu ki gadi Jude diena nni Jedena kpenu puoli po; bi niba go den taani o kani kuli boncianla. O den tundiba nani wani n li maani ki tiendi maama. **2** Falisi niba den cua o kani, baa dia u diagü yaa baali n tie ne: «li cabi ke o ja n ñani o den pua?» **3** Ke o ñmiana. «Moyisi den maadi be li po?» **4** Ke bi yedi: «Moyisi den maadi ke o ja yeni n teni o pua yaa tili waani ke o ñani o ki cabi o.» **5** Li den tie i kangbadima po i Ke Moyisi bili i po laa maama.» **6** Ama n cilima nni yogunu,

U Tienu den tagi ja yeni o pua. 7 U Tienu den maadi ba yaala n cuoni o po. 33 «Cingi mani tagi ja yeni o pua. Li yaa po i, Ke o ja baa ña ki tin do Jelusalema ne, bi baa kuadi o nilo biga ña o na yeni o ba ki taani yeni o pua, 8 Ke ban saligidanba yeni li balimaama danba po ke ban taani ki tua gbannandi yendi, lanwani baa ji cagini o ki kpaga u 34 Bi baa laa u, ki cidi o po ti tie bilie kaa, bi ji tie yendo. 9 Yeni, U Tienu n ñansõndi o po ki piagi o yeni a gbana ki cedi taani yaala, nisaalo n daa paadi 10 Ban pundi ban kpaga u ama danataa daali i o ba fii.» 35 deni, bi ñodikaaba den buali o laa maama nima Jaka yeni San sebede bila bo nangini ki yedi: nni. 11 Ke o maadi ba ne: «yua ñani o pua ki go «canba, ti baa ña. Tieni ti po tin baa mia yaala ki taa poto tieni n conconma ki mani laa pua kuli.» 36 Ke Jesu yedi ba: «i baa min tieni i po po. 12 O pua m o yaa ñani ki ña o calo, ki kuni ja be?» 37 Ke bi maadi o: «cabi ti tin taani ki kali to, tieni n conconma i 13 Lanwani bi niba den yeni a a kpiagidi nni yendo a jienu poo lielo a cuoni yeni o kani ab Yeni li moni n maadi i, 14 u ganu po.» 38 Ama Jesu den guani ki jiini ba: «i baculi kan ba kua U Tienu diema 15 Lanwani ke bani yin miadi yaala, i baa fidu ki ñu fala baliga o gaa a bila o nuu nni ki maani o nuu bi po ki ñinma yaala ke n baa ñu, bii i baa fidu ki wuli gaali bi ba ki yadi o yedinjanma bi po. 16 Jesu fala ñinma yaala ke baa wuli i?» 39 Ke bi maadi den yedi o: «Be yaa po i ke a yeni nni m o? o: «ti dagidi yeni tin fidi.» Ke Jesu maadi ba: Nilo baa kuli ki ñani li yaa tie U T 17 wan den fii «Fala bagili ñinma i baa fidu ki ñu ki bia wuli. 40 ki ba gadi liiga, ke o nilo sani ki cua o kani, ki Ama yaala n tie ki kali nujieno po bii nuganu gbaani o nintuali, ki bualo: «canba m o n baa po, la tie min kaa n teni i, ama li tie yaaba yapo tieni ledi ki baa ki kua U Tienu diema nni ki baa ke lan kani den bogini.» 41 Bi ñodikaaba piga n yaa miadi kan gbeni?» (aiōnios g166) 19 A bani U gbadi, ke bi pali biidi Jaka yeni san po. 42 Ke Tienu bali maama: «daa kpaa nilo, daa tiendi mi Jesu yini bi kuli o kani ki maadi: i bani ke ban conconma, daa su, daa pua, i faama a lielo po, nua yaaba ke bi tie i buoli liiga yaaba yeni bi daa janmida a lielo yen taani ki tiendi yaala, ke maadi ba, ke o paalu danba mo die ba. 43 Ama i yaa colini a ba yeni a na. 20 Ke o ja yeni: «canba, yaa siiga, lan daa tie yeni. Yua n bua wan tua n colini li kuli daa tie naciema i.» 21 ke Jesu yedi niciamo wan yaa tia i tuonsõnlo. 44 Yua m o bua o: «bonyenli n p odi a. Kuadi a piama kuli ki teni ki gaa liiga n tua i kuli yaa yonbo. 45 kelima li ligi taliginba. Yeni, a baa baa ñalmani tanpoli o nisaalo bija ki cua ki bua ban yaa s o o po po ki ñodi nni.» 22 Ama o pali den wadi yeni li ka, ama ki wani mono n yaa suani tianba po, maama ke o siedi ki 23 Jesu den nonli ki diidi o ki go puni o miali ki kpe ki da ki faabi bi niba ñodikaaba: «Li paa o piado po yeni wan laa U bonciala.» 46 Jesu yeni u ñodikaaba pundi Jeliko Tienu diema» 24 ke li lidi o ñodikaaba. Ke Jesu dogu nni. Ban ba ña Jeliko yeni o ñodikaaba go yedi ba! «N bila, U Tienu diema nni kuama niba boncianla den ñodi o, Batime bija, den paa hali boncianla!» 25 Li paa o ñalmandaano tie juanmo ki ka o sankunu ki miadi. 47 Wan po ki cie u yodiyuogu n baa kua u kpalipiemu den gbadi ke Nasaleti Jesu kpendi u sani po, bonli nni. 26 ke li liidi bi ñodikaaba ke bi ji ke kpandi ki yigini: «Jesu, Davidi, bijua gbadi n maadi yeni bi lieba. «yjmaa n baa fidu ki baa mi po mi ninñimal» 48 Niba boncianla den fu yeni faamima?» 27 Jesu den diidi ba ki yedi: «li paa o juanmo, ki maadi ke wan suoni. Ama ke o nilo po i ama laa paa U Tienu po kelima bonli ñammi ki kpaandi ki pugini: «Davidi bijua, gbadi kuli tie faala U Tienu kani.» 28 Ke Pieri ji cili ki n o mi ninñima.» 49 Jesu den gbagi ki sedi ki maadi yeni o: «diidi tinba ti ñaa tin pia yaala yedi ke ban cua yeni o. Ke bi yeni o juanmo yeni kuli ki ñodi a.» 29 Ke Jesu yedi o: «N maadi yeni ki yedi o, paagi a pali: «Fii ki sedi! o yi ña» 50 i moni yua ñaa o deni; o ninjaba; o ninsiaba; o Ke o taa o liadi cianla ki lunni, ki fii yenma ki na nba; o ba nba; o bidi bii o tinga min yeni cua Jesu kani. 51 Ke Jesu ñmiani o ke yedi a bua o labaalijama po. 30 kan baa baliga mola ne mintieni a po be yo?» ke o juanmo yedi: «canba, li yaa pan tie li ñanduni panli nni yaaka. (aiōn g165, aiōnios g166) 31 Ama yaaba n den liidi, bi «yaa caa, a dandanli paagi a.» Li yogunu m o toba baa juodi, ki yaaba n juodi n kua liiga. 32 ke o nonli ki ji yua Jesu.

Ban bo do Jelusalema, Ke Jesu kua liiga ke ti jawaandi kua yaaba n bo ñoa o puoli. Lanwani Jesu den paadi yeni o piiga n ñodikaalediba ki

11 Didi kile ban den nagii Jelusalema; kipundi betifase ya dogu kunga yeni betani, olive ya

jualipo, Jesu den sóni o nyaadikaaba. B ombilie. bu kankanbu cuodi yeni o jiina kuli. **21** Pieli den **2** Ki yediba: «gedimaniya dogbiga nye yiliga tiadi Jesu n den yedi yal ki maadi: «Llabi, diba! na. I ya baa kua lienni ya yogunu, yi baa la bu kankanbu yuugu ka solo yeni cuodi.» **22** Jesu ḷunjapani ki nulo daa jago ki o luo. Yin lodo den ḷmiaba, «ya duu mani o tienu po. **23** N mani ki cuaniona. **3** Ya nilo n buali yii: be ya po waani yi yeni e moani, yua n yedi lijaali ne: Fii i ki yi tie lani, yini ḷmiano, ti yomedano n pia ki ban baa minin ciaman nn, ka kubi maalimilie o buama «O baa cabi yi cuani o n kani». **4** Be o palinni, ama ki duu wan yedi yala yeni o pali den gedi ki ban la ki lijunjapanli yeni ki o luo kuli li go ba tua yen n ne, kilima o tienu n ba niipo o bulinaa jabukani yabu n ku yeni li sanja tien nni. **24** Yene da, ki n maadi, yii jandi ki ciali. Ki be lodo. **5** Ya niba nn den yelikani be miadi yalikuli, ya dua mani ki yiiba likuli, ki li siigini tiabaa nn bualiba: Yi tie be lani ki na lodi go baali tie yiyya yala. **25** Yin se ya yogunu ki lijunjapanli. **6** Ki bi gua ki ḷmianta nani Jesu jaandi, yi ya tiadi ḷa pia n maama yeni nulo n den yedibi maama. Ki bi niba yeni ḷaabka bi kuli ḷa dili sugili o po, ki yi baa ya n ye tanpoli n gedi. **7** Jesu ḷaadikaliediba guaniyeni o njumbo puniyi mo sugili yituobiadi po. **26** Ama yi ya o kanikita bi lidigbagida ki tieni ligali ki Jesu puni sugili yaaba n biidi po, yi baa yua n ye jagi o. **8** Bi niba bociaala den taadi bi tiayiekaadi tanpolimo kan puni sugili yi biidi po. **27** Bi den yeni ya kaadi faadikin. Bi den cua i kuan i nni pundi Jedesalema, Jesu n den goadi li jandielie ki tedi o sɔnɔnni. **9** Yaba den ye o liga yeni nni, bisalayidika aciaba. Bisalayidikaciaba, yenyaba den ḷaa o puoli den kpaadi kiyiniki tua: o tienu bali maama tundikaaba, yenyi a nikpela, «Hosanal yomedano ḷanibili nn ya ye yeni yua den cua o kani. **28** Ki bualo: li laa bali ya po-i nn cuoni a yel po. **10** O tienu ḷanibili n seligi ya ki a tiendi ya boanla na? ḷyme n puni ḷa li bali bali ka dini na, tiyaja Dafidi den kpa ya bali nali ka tiendi l? **29** Jesu den yedi ba: «n ba buali yi nn ba ti kpiagidi nali tanpolijamal» **11** Jesu den boyenla; yiya ḷmanti nni n moko n ba waani yii pundi Jedesalema, ki kua lijandielie nni, ki diidi ya bali yaapo ki n tiendi laa bonla. **30** Jan n den bolikuli ki gbeni li den sua ki o yeinu bua ki baa, wuu binba o tienu nima yeni o tienu den puni o ki o sua giki gedi betani yeni o piganjaadikaliedi. li bali bii. Bi niba den punio? ḷmiani mani. **31** Bi **12** Lan fii fandi ki o nani betani ki gaani, ki den juogi bi siiga ke yedi: ti yedi, ki o den baali n koma cuo o. **13** O den nua yali fagima ki tanpoli, o ba yedi tii. Be ya po i ki yii na den tuo bukankanbu se yeni o faadi, ki o gedi bu kani ki ga o maama? **32** Ama ti go yedi, bi niba komi, ki bani ki o ba la liba bu po o, ama wa den la bi den jie bi niba yaba den tigidi yeni, kilima liba kuli bu po ki la tie o faadi, kilima la den tie bi niba kuli den tua ki jan tie yua n songidi o ya yogunu ki yi baa loni. **14** Ki Jesu maadi bu tienu maama. **33** Ki bi ḷmiani Jesu ki yedi: «tii kankanbu: A ba kuli kango ḷmanti a ya laana ki o ḷaadikaaba gbadi wan yendi yaala. (aiōn g165) **15** Ban den pundi Jedesalema, ki o kua li jandielin-ni ki deli nani yaaba n den kuadi yeni yaaba n den da kuli lienni. Ki tudi ki l ni yaaba lebidi iligii kpagidi yeni a kpjekuada bokalikaala. **16** Wa den ḷanilo o bakuliyunn denye lijandelinne ki kuadi kuadima kuli. **17** Jesu den tundiba kiyediba kine: «lidiani kiyedi: n diegu kan ya tie ya diegu ki bi yigu o tienu jandi dielii niibuoli kulipo kaa? ama yimba wani, ta ki tieni a Nayiga yuonu kanu.» **18** Bisalayidikaciaba yundamba yen o tienu bali maama tundikaaba n den gbadi lani, bi ji den diidi ban ba tieni maama ki kpa. Kidungini, bi den jie o kilima bi niba bociaala pali den mangi o tunda po. **19** Li dajoboanli, Jesu yeni o ḷaadikaaba den nani o dagu nni. **20** Lan den fi ki fa o tijaagu, bi den pa o sanu nni ki poa ki gaagi yeni bu kankanbu bi den laa ki

12 Liya puoli Jesu den tundi ba ki pua n kpanjama. Ki maadi: «o nilo den ḷu o damongu tiidi kuanu, ki kpaaki gogidi lindi o k kuanu, ki gbiidi o. Buogu naani kibi ba ḷanbidi o damongu. Ki go maa lidieli ki tienili pagiliki guuni bi niba, ki fii ki gedi o sonu. **2** O yogunu pundi, ki o soani o tuosoanol yendo bi kuaguba kani kiwan ga o tiidi luana. **3** Ki bi kuaguba cuo ki pua o ki lebino famma. **4** Ki o go soani o lielo ki bi pua o yal ki padi o yuli ki go fiago. **5** Ki o go soani o tiana ki bi cuo ki kpa o. Li ya puolipo bi soani n nacintaba nani bi kpiabia bi pua bi ne ki kpa bi tianba nani ban den kpiatieni cincinli yaba maama. **6** O kuadano go da den sieni ni yendo ki ba saani o, wani den tie o

biga yua ki o bua o yali bonjanla. Wani n den **26** Ama yala n nua bi kpienba yiedima po, i daa tie wan juodi ki soani yuo. O den yedi diidi kpa ki cuogi Muiisi tili, naani n togidi o tisogu o tie n biga bi ba conlino. **7** Ama bi kuagaba kani ya maama, o tienu n den maadi yeno ki den juogibi ȳmioli nni ki yedi: One wani n ba yedo yala: Mini n tie Ablahama tienu, Isaka diedi li faali cuamani, tin kpao ki diedi li faali. tienu, Jakoabo tienu? **27** Wa tie a kpiema tienu **8** Ki bi cego, ki kpao ki luno o kuanu kunu. **9** ka o tie yaaba foya tienu yo. Yi tudi bon cianla. Moanla, o koandano mo baa tieni lede yeni o **28** Lbalimaama tundikaaba yendo den gbadi ban koanu? o baa cua ki deli yanni bi koanguba ki nia yala; o den la ki Jesu jiino hali bonjanla. Ki biambi kuli ki ta o koanu ki guuni tiamba. **10** o bualo: «Libalimaama kuli nni, mile n tie li Ida bani ki cogi ya diani n tie na bi? Li tanli mayuli?» **29** Jesu den goa ki yedo: «Limaayulitie yal ki atamaala den luni laa tanli nn tua lidieli mine, Isalele yaaba ti yombidano o bado o tienu tanpuli. **11** Lni ya bonla den nani o tienu kani ki tie yendo. **30** A ba buo a yombidano a tienu yeni ȳjani ki dagidi bi niba po. **12** Bi denbigidi ban apali kuli, yeni a naano kuli, yen a maalima cuo Jesu ama bi den jie o niyuligu kilima bi kuli, yeni a paalu kuli. **31** Diidi o bonlielo jua baniki o den maadi laa. Maama kilima bani. Lan n tua nne: Abaa bua a lielo nani fini a ba yeni yaani ban siedi ki ȳjao. **13** Lani n pendi bi den laa pia kuliya maama n cie libalimaama nni soani Jesu kani faliseninba yeni o bado clodo maani. **32** Ki lo maado: «Lirani, cambal a maadi buakaaba bi tianba ki ban diao o maadiagu ki i moni ki o tienu tie yendo tienu ba kuli ki cuo o yeni bi maaman ni. **14** Bi den cua ki yedio: ye kaa tie wani. **33** O nilo n bua wani yeni o «canbaa ti baniki a tie maamaani daano ȳjaa pali kuli, yeni o jantial kuli, yeni o paalu kuli, jie nba kuli, ȳjaa gagidi o ba kilima bi niba n ki go bua anisaalielo nani fini ȳjaa bua a yuli nua ki o tie maama po, u tundi bi niba o tienu. maama yeni, lani n cie padi ya padijukana yeni Sanjoandima yeni i moamoani mo. Li pia o sanu ya sala ki bi yiidi kuli.» **34** Jesu n din la ki o ki tin pa lonpo o badieciano sesa? tin pabi, tin ȳjino ya giini n dagidi yeni nn yanfuoma, ki o da pa i? **15** Ama Jesu n den bani bi yubontuona yedo: «ȳjaa fagi yeni o tienu diema.» lani ya po n po yeni ki o maadi: «be yaapoi ki yiibigidini ki pendi, nilo jiki tuo ki buali Jesu buali. **35** Jesu n bua ki cuo nni? cuanimani lidibalina mi diidi.» den tundi bi niba o jan diegu nni, o den buali: **16** Kibi cuani Jesu po dibayenli. Ki maadi ba: «Litien nni lede ki sikilibi nnba maadi ki klisiti «ȳjma yeli yeni ȳjma ya namangun ye lipo? **17** Ki tie Dafiti bijua? **36** Dafiti wani o ba den gbie Jesu maadi: «yim teni mani sesa wan n die yal yeni o tienu fuonna yua ki yedi: «Yombidano ki teni o tienu mo o tienu n die yal.» ki li ya maadi n yombidano, kali nugien po min kedi kilidiba yeni wan yedi yaala. **18** Sadisaniba yab ȳjaa ȳjma a nananda ting po.» **37** Dafidi mono den ki tuo bi kpienba yiedimapo, den kua Jesu den yii u «o yombidano», yenli ba tieni lede o kani. ki buab: **19** «Camba, Moisi den diani ti po, ga ka n tua Dafidi ya biga? ya nicianza n den li ya sua ka ninjua kpe ki ȳjaa o denpua. Ki o na taami kuli den gbadi wa maadi yal. **38** Jesu tunda malo biga, a ba Fiidi ki ta o denpua ki mali o nni, o den wani ki ban fangi bi yula yeni yaaba po ti bidi. **20** Jabalele den ye, o nikpelo po den tundi o tienu maama ki bua ban ya goadi yeni kuani o pua, ki kpe ka mali biga. **21** Ki yua tua o a liadiciama, ki go bua bi niba n ya fuondiba po mota o pua yeni ki mo kpe ka mali biga. Li go ki kpiagidi ba i daamu nni. **39** Bi go bua liga den tua yene o talo moyo po. **22** Bani bombalele kali kali a jandidiena nni yeni janciamma kani yeni kuli den tao Ama o ba kuli yakani wa den kuli. **40** Ki nan janbidi a kpepuona ki fiedi bi sieni buolu, o pua yeni mo den kpe. **23** Bi kpieba diedi ki jandi ya jandi. N faagi ki bua bi niba yiedima, bi kuli ya ti guaniki ba lmiali, ȳjma nn ya nua ba bi ya buudi ba yabiakicie. **41** Jesu ba diedi o pua? kilima bani jabalele yeni kuli den ka o tienu dieli nni ki tuoli iligitadiga ki kuano. **24** Jesu den guani ki yediba: «Laatie ipo nua bi niba n kpiedi i ligi maama. A piada den moamoani ki bi kpieba yiedima po tie yala ki yii kpiendi i ligitadiga ki nua bi niba n kpiedi i ligi tudi, kilima yi bani i diani yedi yala, bi o tienu maama. A piada den kpiendi i ligi ki li yaba. palu n doa maam n m? **25** Kilima, ya yogunu **42** O kpepuoluolo mo den cuan ki kpieni suulo kibiti fii bi kpieba siiga, bi kankuani puoba, bi lie. **43** Jesu den yini o ȳaadikaaba ki yedi ba: «n go kan punibi yuli lipokuali po, ama bi kuli ba maadi i monmoni, o kpepuoluodo na puni ki ya tie nani malekinba yeni tanpoli diema nni. cie yaaba n kpieni i ligi i ligit diga nni kuli.» **44**

Kilima bani wani kuli kpieri bi ɣalimano nni bi o wan pia yaala ki baa je kuli, kikpieri.

13 Jesu n den ña o jandiegunni ya yogunu, o ɣoadikoaba siiga yendo den maadi o: «camba didi a tana na diegu n ɣani maama!» ki o maadi: **2** «Jesu den yedi o: A laa ya tanciamaa naa? bi kon tiya ba tanyenli n sieni ki ya maa lilieli po ki a kuli kan padi ki baa.» **3** Jesu den kali difie tiidi juali po ki tuoli o jandidiega, pieli, jaka, jan yemi ɣandili den buali o ya buali na bi bebe kanu. **4** Waani ti laa bonla n ba ti cuaya yogunu? be ya nanangu n ba waani ki laa bonli kuli baa tieni? **5** Lani Jesu den yedi ba: Cuo mani yi yula ki niloba n da ti boundi yi. **6** Biniba boncianlaa baa ti cua n ya yeli p ki yedi: mini n tie kisiti. Ki boandi bi niba boncianla. **7** Yiya tigbadi ki bi maadi o toabu maama ki go togidi yi o toabu laabaalo, yin da yanginni mani yi yama, laa bonla kuli ba tieni ama li da kan cua nn juodima ka. **8** Kilima buolu baa ti fii ki tuogi buolu tianu. Diema mo n fii ki tuogi dietianma, n tindigima baa tieni yi kani boncianla, yemi n koncianma mo baa tieni. Laa bonla kuli daa tie nani o maditugukoanu yemi **9** Yin ɣambi ki ya ban iiya yulipo ne, bi baa cuo ki gedini yibi bujibala kani ki cabi ban pua yii a jandiena nni. Bigo baa gedini yi bi dogidamba yemi bi batieba kani nn ya po. **10** Ama bali ki juodima daa cua, li tie tiladi ki o tienu maama n kpa pundi i nibuoli kuli kani. **11** Bi yati cuo ki gedini yi ti buudi damba kani ya yogunu, yin da yangi nni yi yama yeniyinba maadi yala. Kilima liyogu monlo, o tienu fuorjama ba songi nni yi yin baa maadi yaala. **12** Kpelo yemi o waalo siga nni yendo ba cuo o lielo ki cabi ban kpa o, bibaanba ba cuo bi bila ki cabi ban kpa a bila mo ba fii ki sedi bi danba po. **13** Bi niba kuli baa nani yikilima po. Ama yuu n se kilipa kuli bali yemi n juodima kuli, baa ba n tindima. **14** Yiya ti laa ki ti cangindi bonla ki li wudi bi niba gbanu ki ye ti kaa bi ye naakanu yua n cogini o tienu maama kuli n diidi o yulipo. Ki yaba ye yude kuli sani ki gedi a juana po. **15** Yua n ka o diegu yulipo n da jiidi ki kua deenni ko baa taa liba. **16** Yua n ye o kuanu mo da lebidi ki kun ni o den po ki baan taa o tiaykaadi. **17** Fala baa ye yemi ya puoba n punbi yemi yaaba n da ɣaandi a bila laa dana nni. **18** Mia mani o tienu ke laa noama dana nni n tua fawaagu yogunu. **19** Kelema laa

dana nni fala baa ye bali boncianla, maama kuli moala, o buolu kan go tienimo. **20** O Bado o tienu ya bi wadi laadana, niloba kuli kan bi sieni. Ama yemi wan luogidi o buolu siiga yaaba ya po, o ba wadi laa dana. **21** Laa yogunu, nilo ya yedi yi: Diidi o tienu n gandi yua ye ne! bi o ye Nepo yinda pia dandanli o maama po. **22** Kilima tuonanda n yedi ki bi tie o tienu n soniyaaba yemi bi songikaa. Faadanba baa fii ki ya tiendi banma kili tie bonlidikaala hali ke liya baa fidi bi baa boandi o tienu n gandi yaaba. **23** Yin kubimani yi yula! n tuodi ki waaniyi li kulio. **24** Ama laa dana nni fala yeniya pendi, o yienu baa biigi, o ɣamaalo nno kan go yayieni. **25** A ɣymabilia ba na tanpoli ki boali, tanpoli paali kuli mo baa digibi. **26** Lawanibiba la ke o ja bigua yeti tawaligbandi nni, ki kpendi yemi o paacianu yenu o kpiagidi. **27** Yeni o baa saani o malekinba ɣanduna kuli nni, ban tani wan gandi yaaba ki cili ɣanduna bianu kiya caa hali o guoga. **28** Yin diidi mani o kankanbu kanjaman n waniyi yaala. O bera ya bundi, yibani ke o siagu nagidi. **29** Li go tie yene i yatila laa bona tiendi, yin bandi ki o ja bijua nagini o buliñoabu kani. **30** N wani yi imoamoani ke n naa nifiima kuli kan pendi kelaa bonla kuliki tieni. **31** Tanpoli yentiinga kuli baa pendi, ama n maama kan pendi ba ya yogu. **32** Ama yaala n tie li daali yemi o yogu, o ba kuli ki bani, baa malekinba mono yaaba nye tanpoli, baa o bijua mono, ama ba bebe bani. **33** Yin ɣanbi ke diidil kiya se kilipa kilima yiibani ya yogunu kilitie. **34** Li naani nani o nilo den bua ke gedi o saNu ki taa o deni ki guuni o tuo. Soanba, ki wani yua kuli yemi o tuoli. Ki cabi yua baa gu nba, n ɣanbi ki ya nua ba. **35** Lanwani yin ɣanbi keyese, kilima yi bani canba n baa kpensi ya yogu, li baa tie ɣiagu, o yoagisigu, kotommuoanga, bii sinjaagu. **36** O ya ti li pundi ya yogunu kuli, wan dan cua ke yi dua ki goa. **37** Min n maadi yi yaala, n maadi yua kuli, n ya se kilipa.

14 Paki juanma yaama n ki den ɣymadi yen dablinlin densieni dna lie saloyidikacianba yudanba yen u tienu maama g banbanda den kpaani yaa snu kibbaa jnbi Jesu ki cuo o k kpa o. **2** Bi den maadi yemi bi lieba: «lan tie mi jaanma yogunu, b den jie k biniba n dti fii yemi ku fuugu ki yie li po» **3** Yaa yogunu ke Jesu den ye o

gbaado simono deni, ban den di yaa yogunu, ye yeni yaa daan o nba janbi o ni saalo biga o pua den kua ki kubi omuu nni yaa bada ki libi ijani lan daano bi yaa bimalo.» **22** ban den biyiga alibate ke ki gbie yeni tulate, ke o dunga di yaa yaa yogunu, Jesu den ta paana, ki tieni pa, ke bi yionadirjama. O denjobidi libadiga ki u tienu baliga, ki jenda. Ki tenba ki nnaadi: wuli o yuli po. **4** Li den coagi bi tianba ke bi «yin ga nnan ne, li tie n gbanandi.» **23** o go maadi bijnniali nni, ki tua: «be yaa po yo ke o denta ki tadi nukaaga, ki tieni u tien u baliga biidi yaa tulale n yena. **5** Bi bibaa fidi ki kuudo ki teniba, kebi kuli na. **24** O den yediba ki ne n yaa ligi n cie dubala kobita ki teni aluoda» Ke tie n saama n kuani o jan taado, yaa saama n bi funi yeno lipo. **6** Ama Jesu den yedi: «**7** Yao wulibi niba boncianla. **25** Yeni imaani n luaani mani yeni sua be yaa po yo ke yi biidi opali? yi, n kan go nu palipe duunt hali yaa daali ke n o tieni n yaa po bonjanle. **7** Yi pia a luoda bao guanu u tienu diema nni. **26** ban den yini yi siiga nni yaa yoginu kul yeni yin bua yaa ba yanbu ki pendi, b den don o lite tiidi juali yoginu kuli yi baa fidi ki tieni ba mijanma, ama po. **27** Jesu den yedi ba: yikidi ba yadi kinja nni, mini wani yi kan yaa pianni yaa yoginu kulyi kelima li diani nba pua ki kpa o pe kpaalo ti kan. **8** Wan wani tieni wan ba fidi ki tien yaala pebidi monyadi. **28** Yeni n yaa ti guani ki fii a wuli o wuli n gbanandi po kelima n piinma bi kpierenba siiga nni, n baaga yi linga kigedi po. **9** Moamoan i maadi yi; ban baa waani o galile. **29** Pidi den yedo n li yaa tie ba ke n lieba labaalinnjam o janduna nni naan kani kuli bi sani mini wani kan sam pipe. **30** Jesu den yedo: baa tiadi ki togidi o pua nan tieni n po yaala» «yeni i moani po n maada ba dinla niagu moni **10** K sua juda Isakalielo bi piiga nni kediba siiga yeni o kokolo n ti buudi taalima lie po, a ba yua den gedibi sala yidi kacianba kani kelima o nia kenja bani na taalimata.» **31** ama pieli den den bua ki kuado bi po. **11** Bi salayidi-ka cianba yedo: «ba li yaa tie min taani ki kpe yema, n kan n den gbadilaa maama yaa yoginu, bi pala den tieni lanwani palpe bi kuli den taani ki niani mangi ki bi den jagi ban baa puna yaaligi, o den yeni. **32** likani kebi pundi yaa kaanu ke b yi u kpaan wan baa ba yaa sanu ki kuado bi po. **12** jetesemane ke Jesu maadi o joadi kaaba kali li dancincinli daali yaa paano n ki den jymadi man ne min gedii ki ban jaandi. **33** b den ta gidi, yeni dabinli, ban yen taki pebiga ki yidi sala jaka yeni jan, lani li pa boanli den kuao ke o paki jaajiema po den bualo: «abua tin gedii le ki yama mo yagi. **34** jesu den yediba: «li paboali ban bobini a po paki jiema jan di.» **13** O den cuo nni ha li kili naani nani kpe yen. Sedi mani soani o goadi kaaba siiganni bonbi lie, ki yedi ne kiya jandi.» **35** Jesu den suli ke fuadi bikani, ba: «yin gedii u dociannu nni yi baa la o ja ke o ki ba kilabini tiipo ki jaandi k l yedi li yaa tie bagi linin cuijal yin joadi man. **14** Wan baan kiliba tuo u naayogunu n foagidi o kani. **36** o kua yaa diegu nni joadi mani ki maadi yeni laa den yedi: «abba, n ba a fidi bonlikuli liya batuo diegu daano, carba buali: «min le yaa diel, ke jan foagini n kani ya fala tadinukaaga n tien ba je paki jiema yeni n jaadikaaba. **15** Yeni na ama lan da tie mini n bua maama ka, ama a o ba waani yi li die tual yaali n yabi ki ijani, yanbuama n tieni.» **37** o denguani ki cua bi kani yin bobii nni man n po lan kani. **16** bi joadi kisua kebi goa ke oyedi pieli: «simono a goa yo? kaaba den fii kua u dogunni bi den la ke lali jaa fd fidi ke guudinni ba yogu waamu? **38** Fii bonla kuli tie nani wan den maadi ba maama moni ki ya jandi, ki yintiba nni tulimanli. Lipali kebi bobini o po paki jiema. **17** Kuyen juogu n bua ama tigbannandi ki pia paalu.» **39** yeni ki den pundi, o den cuu yeni o piiga n joka lie o go guani ke lebidi ki ban jaandi kiyedi nani diba li kani. **18** ban den taani ki kali mi jiema waa bi kpia ki maadiya lanbona. **40** O go den kaanu ki di, ke Jesu yedi; «i mamoani n waani liguani ki sua ke bi goa, kilima n guama den ye yi, yi siiga yendo yua n taani ki di l yeni nni bi nubina po, lan wani ba ji den fiidi ki jymiano baa janbi nni» **19** Bi kuli yaa yama den jymadi liba. **41** yeni o den guani ki cua bi kani bombi ta yeni bi siiga yua k uli ji den cili ki bualu laa po ke yendiba: «i da li goa ki fuodi halimoala? tie mini bi yeni kaa? **20** Jesu den yediba: «li Lidagidi! oyogunu pundi, o nisaalo bija ji caa ke tie yinba bi piiga nni liedii ba siija yendo yua ban ban kuado ti biidi damba nugunni. **42** Fii-taani ki tuuni yeni nni kusatiagunni. **21** Kelima mani, tin gedimani, diidi yua n ba koadi nni, o ni saalo biga baa siedi janduna niimm nani o nago.» **43** Wan den maadi ya yogunu, ke bi landiani o po diani maama ama li yuboanli baa piigani liediba siiga, yendo yua kibi yii wa juda

nageni g pundi yeni bi niba bociaala yeni ti kpe. 65 bine kiili kiya ciidi o po ti nisoandi ki jatiadi ijuugimu a lambana lijandieli cambaaba pibinio nunga yeni li cabili, ki pua o yi tanpabi yeni a gbamba nda yeni lijandieli nikpela soani ki maadi yeno: «bundil» ki sejeba gedi yeno ki yaba. 44 yua den ba kuaado den wani ba ya pua wa. 66 Lanwaninipiel den ye likani u diegu banma ke o ba tieni, ki kuaado bi po yua ki tiipo, janfanyendo den ye likani ki tuunni bi sani ki filo ki moadi moadi o tan kpina po «wni salayi kaciaaba po n cua o kani. 67 Wan den la yeniyin cuo-mani bojanla kigedi yeno.» 45 Juda pieli ki o se likani ki yie o mu. O den yanbi ki n pundi ya yogu o li puadi ki noanli jesu, ki noanlo ki, yedo: «a moko den li ye yeni sasaleti, maadi a tankpina. 46 Laayogunu ke bi nagini Jesu.» 68 ama ki o nia, ki yedi: «mi bani yan ki cuo. 47 U rjoadikaaba siiga yendo n noadi bua maadi yaalo.» liyogu o den ñani doujagu i juuga ke cua ki nani bi salayidiciaaba siiga yeni nni (u kotongu den mua.) 69 Ama lan po yendo ya tuubili. 48 Jesu den yedi ba: «i cua ke moko, yaa jafaano n tuuni likani den la o ki koni yeni nni nani n tie o nayigo yeni, yeniti go kili ke maadi yeni yaaba n ye li kani: «o ja jatiadi i juugimu a lambana ke la cuo nni? 49 ne mo bisiiga yendo! 70 ama o go den nia. Lan min den ye yeni yii, ke tuundi yii daali kuli o den pugini waan mu, ya niba n den se likani jandieu nni, yii den cua nni. Ama moanla o den yedi pieli: maamoni a li tie bisiiga yua yo; yogu pundi ki i dianni n den maadi yaala n tien kilima a moan ñani galile yo.» 71 Lan wani o nni.» 50 Lawani yaaba n den yeni jesu kuli n den cili ke poligi ki tua: «mibani yin maadi ya sanni ke rjao. 51 O jawaalo yendo den yua o wa, jua yeni ya maama.» 72 Laa yogunu u kotogu ki piini o, gbamnu po bu kpalibu bebe. Ya yogu den mua mi liema. Pieli den guani ki tiadi Jesu ki nibi yeni mubino, 52 wan ñoanliba yeni o n den yedo yaala: «halii ki u kotogu talimilie, a kpalibu ki sani yen cankpeloli. 53 Ban ta Jesu ba nia ki ñaa-bani nni talimata.» o den ñani ke ki gediyeno o salayidi kaaciamo kani, nani ki ban buudi.

lijandieli cambaaba yen lijandieli nikpela yen o tienu maama tili gbambanda taani. 54 Pieli den yua hali fagima yen bi salayidika ciaaban cambaaba diegu kani, o den kali sejennba siga ki nagini omu kilima ti waadi den ye. 55 Lijandieli caabaaba yen bi nikpe juogi kaaba den lingi ban-ba jaligi yaala Jesu ki fidi ke kpa o. Ama bi naa den la liba kuli o po; 56 Kilima niba bociaala den pua o po mifaama; ama yen bi faama po kuli laa tua maani. 57 Bi nitianba n fike pua mi ki jaligi Jesu. Ki yedi: 58 «ti den gbadi ki o maadi: "n ba muadi li naa jandieli yaali ki bi maa yen bi niba nu nuugii danata siiga, n ba guani ke ma ya jandieli ke nisaalo ya nugii ka maali, 59 ba yen la maama po kuli, ba la ban fidi kijaligo yaala ya po? 60 O salayidi ciamo den fii ki sedi bi siiga ke buali Jesu: «ña-pia yan ba ñmiani yaala? 61 Ke o ka ki ñmini suo wa ñmiani liba. O salayidikaciamo go den bualo yen iya lanboli n tieni: «a tie kilisiti, u tienu n seligi o bijua yua yo?» 62 Ki Jesu ñmian: «n tie a ba la o nisalo bijua, ke o ka o paciaabu daano jienu po ya yogunu ki o paalu ñani tanpoli po ki jiidi u po nani nani o taawaligbamgou yeni.» 63 Ke o salayidi kaciamo cuo o tiadi ki dadi padi ke yedi: i go bua ki gbadi o laa sieda yo o po? 64 i gbadi wan suugi o tienu maama. I jagi ki tin tieni o be? bi kuli den taani ki yedi lidagidi wan

15 O tirja panpangu, li jandieli yen i juki n ba nikpe juocaaba den tani ki diidi ban jaligi maama ki loma guveneeli kani bi den cabi ki sejenba lolio ki bi jedi yeno pilata kani. 2 Pilata den buali Jesu: a tie juffi ba bado yo? Jesu den gua ñmiano: Fin moano n yedi. 3 bi salayidikaciaba canba den galigi yesu ki o tien di yaala ki ñani. 4 Pilata n bualo: ñaa pia liba ki ba maadi? agbadi ban jaliga ki maadi ka tien nni ya bobigu kuli. 5 ama Jesu den ki guano maama ba kuli. Pilata n den laa bola kuli, kili ya ki lido. 6 Li den tie bogidili ki binli kuliguveneeli, paki jaama dana siiga bi ba ñani niyendo dasaliga ki ña o. Bi den maani ki ña bi niba n mia ban kin ba ña yua. 7 Ki sua jua ba ye li dansalidieli ki bi yi u banasa yen i lieba, bi den kpa bi ba niba bocian la ya yagu po ki den fi yie loma guvenneli bali maama. 8 Lan wani ki o niligu nagi nni pilata kani ki mia o ki wan ña niyen do nani ban tie n di maama bi damba bogida po yeri. 9 Pilata den bualiba: yi bi bua mi ña yi po yua ki yi maadi ki o tie yi bado. 10 O den maadi kilima o den bani salayidikaciaba n den bua ban tien no maam a, bi den jaligi di Jesu kilima bi den pia yi nanga o po ki dugi nni niba bociaala den tua o rjoadikaaba. 11 Ama bi salayidikaciaba den tudi limitingli ki ban maadi

pilata ki wan ña banabasa ki kpa Jesu. **12** Pilata **33** Kudi luoba yogunu li biigili den ba yi tinga go yedi ba: n ya ña yipo banabasa, yi bado yi bua kulipo, li den tie yeni hali kuti yiayogunu. **34** mi tieno be yo? **13** Ban yiginni ki puginni: kpao Kudi yia po, Jesu den kpaadi ki yiginni ki yedi: mani. **14** Laa wani pilata n buali: be ya po? o bidi eloi, eloi, lamasanbagitani? Lani n bua ki yedi n be yo? ama kibi kpaadi ki yiigi nni hali borjanla tienu, n tienu be ya po ka ñjani? **35** Ya niba n kpao mani. **15** Nani pilata n den tuo linitingili n den ye likani n gbadji laa maama yogunu, «eloi» bua maama, o den. ña banabasa, pilata sejenba ban ki ñanbi li maama nima nni, bi den yedi: n pua Jesu a gbana. Laa puolipo, pilata n madi o cingi-mani o yi o sawali pualo «elia ol!» **36** Bi sejenba ki ban gedi yeno ki kpa o. **16** Ki sejenba siiga yendo n sani ki ban ta o ciesiobu ki ñuua li ta Jesu ki gedi yeno bi cagiciaali kani ki tan nni damiligilinni, babini li kankagili juoga ki niindi bi tuo soanlieba kuli. **17** Sejenba n taanni ki ki Jesu n ñu. Ki bi maadi tin guudi mani ke le gbeni, ki bi ta liadifogidimoangu ki lan Jesu. Ki elia ya ba kua ki jiino lidapoanpoanli po! **37** Jesu bi lugj konkonji ya fogiliga ki yilinno, o yuli po. n yigini yeni pauma, ku fuodi ki giini ki kpe. **38** **18** Ki ji fuodo nani bayi fuodi o bado maama ki Lanyogu o kpalibuu yaa ba n den juami ki piigi ñuado, ti fuonda juf ba bado. **19** Bi den puu ya ljetaandidi bunbaba den cili tanpoli ki padi ki lanbana n yabi o yulipo ki si o po ti ñoandoandi jiidi hal tinga. **39** A mintila canba yua n den se ki gbandi o nintuali, nani bi coan nni o yeni. **20** li kani n la Jesu kuma, o den yedi maamoani ya Ban den ñoandi o ki gbeni, ki bi landi o lindi ja na go li tie o tienu bigal! **40** Bi puoba mo de fagidi moangu yali ki bi lan o yeni, ki yuadi ki se foangima ki nua. Laa puoba siiga maliyema ta o ya tiadi ki lano ki ñano o dogu nni ki gedi magidela dogu yua, yeni maliyema jaka na o yeno nanni ki bi ba kpali danpoanpoanli po. die kpalo yeni jose. **41** Banin den yegi jeni Jesu **21** Ama ya jua bi yi u simono ki o tie silindi ya ki gedi galile todii o tuolinni. **42** Laa daali den dogu n yua, ki o ba tie alesaolili yeni lufut ki bi tie n libogili jufi n ba fuodima jama o yen juogu cindo, bi sanu den ña likani ki bi yieno ki wan n dagidi. **43** Alimate dogu yua Josefi, yua den tugi Jesu dandanpoli. **22** Sejenba den jedi yedi ye jufinba nikpela cegili kaaba siiga nni. O den no ya kanu bi yi goligolita. Laa yeli bundima gu tanpoli diema pundima. O den ba li papaali bua ki yedi, ti yu kpabiciudi kani. **23** Bi den ki gedi pilata ki mia o ki wan casi wan ta Jesu bua ki ñumio ya duven n den ñyamadi yeni mili gbanandi. **44** Li den lidi pilata yeni Jesu n tuodi ama wa den ñuni. Sejenba ta o tiadi. **24** Ki bi ki kpe maama. Ke o yini amintela kobiga n kpa o lidapoanpoanli po, ki ta o tiadi ki toanni yudano ki buali o gbadji i Jesu kpe na. **45** Wan titia. **25** Li den tie li dali kudi ta yogunu yeni, ya bandi amintela kobiga yudaano kani ke o kpe yoginu ki bi den kpa o lidapoanpoanli po. **26** ke o cabi JOsefi o gbanandi. **46** Josefi den daa u Ki bi dian nni ki tabi nni yali ya po ki bi den kpalipiemu ki jiini o li dap onponli po ki bobini kpa o li dapoanpoanli po. **27** Yi dian ni yeni o o kpaliyenbu yeni ki gadi ki pan duani o yaa nima nni den bua ki yedi: Jufi n ba bado, bi go kakuli ke bi kpiedi u tangu po ki bindi li tanli den kpa bi bibiadalie ki pugini o po. **28** Yendo ki biini. **47** Magidala Maliyama yeni Maliyama den ye o jieno po ki yendo moan ye ganu po. **29** yose na den se ki nua ban duani o naani kani. A sanpeda den sugido ki tibidi biyula. Ki tua: ha! Fini yua n den maadi ka ba fidi ki mudi li jandieli danata daali ña gua maali, a ya ba fidi tie nni tin diidi, **30** Fie a yuli fini moanol ñan o dadu po ki giidi. **31** Bi salayikaciaba yeni u tienu maama gbanbanda moan den sugido Jesu ke ñoando. O den maadi bi ninba boncianla kani: o den fie ninba boanciaala ya yogunu kili damba den ye fala nni ama ka fidi fie o ya yuli. **32** O den maadi ki ne: n tie kilisiti; mini n tie ya bado ndie Isalele yaaba. Li ya tie ki o maama tie moan-moani, o bi ñia li dapoanpoanpo ki jidi! yen wani ti kuli bi ba dani o ni nni bi niliediba yaaba ki bi den kpa o bi siiga moan den sugido.

16 Mi fuodima daali n den pendi, Madagalapua yuan yi Maliyama den daa Alomata ki cua bannmii Jesu gbannandipo. **2** Li den tie li dacincinli sijaagu panpangu ke bi den gadi li kakuli. **3** Bi den yedi bi lieba: ñjma baa pan luodi ti po, yaa tangu n biigi li kakuli? **4** Yaa yogunu ke biyaa gi nonli li kakulipo, ki la nilo ba ke o bindi li kakuli tanciangu. **5** ban den kua li kakuli nn, bi den la o jawaalo ke o lani ti tiapiendi ki ka bi nu jieno po ke u jawaanbu cuoba. **6** O den yedi ba: da jie mani, yi kpaani Jesu Nasaleti yua ke bi kpagu yeni. O fii u, waa ki ye ne. Diidi mani ban den duani o naani. **7**

ama yi gadi ke pan yedi O ɣødikaaba yeni pie li ke o gaa liiga ki gadi Glile. Lani po kebi baa laani nani wan den yedi ba maama. **8** Bi den ñani li kakuli nni, ki sami. Li den lidiba hali ki jegiba bi den ki maadi nilo liba kuli kelima bi den jie hali. **9** (note: The most reliable and earliest manuscripts do not include Mark 16:9-20.) Li dacincinli daali sijaøgu panpani, wan den fii yaadaali yaa Maliyama ke o den beli ki ñani o niini cilicilibiamu lele yen den kpia ki la o. **10** O pua yen den ban togidi yaaba den yeni o yaa yogunu ki den kpiini ki go buudi o po. **11** Ban den gbadì ke o guani ki tuo, ke o pua yen la o, ama bi den ki tuo daani. **12** Lan n den pendi, o den dogidi o ba niba lie kani yeni Manati tiadi ya yogunu ke bi den cuoni ki ñani u dogu nni. **13** Laa niba n den gadi ke pan togidi yaa ɣødikaaba n sieni, ama bi mo den ki tuo ki daani. **14** Lan den pugini waamu, Jesu den dogidi o ba o ɣødikaaba piiga n yendo kani yaa yogunu ki den taani kikaa li kpagili po. O den maadi ba bi dandanli luoma yeni Pajuali, kelima baa den tuo ki daani yaba den yedi ba ke bi laa Jesu ke o fii bi tinkpiiba siiga nni. **15** O gua den yedi ba; Gadi mani ɣanduna munli kuli ki yaa wangí O Labaalijnanmo. **16** Yua n tuo ki daani, yin wuli U Tienu ñima o baa faadi, ama yua n ki tuo daani, bi baa jia o buudi. **17** Yaa ɣua mani yaa banciama n ba ɣua yaa ba tuo daani. N yeli nni, bi baa beli ti maalibiidibi baa maadi mi malanmma. **18** Bi baa cuo i we yeni bi nuugi, bi go yaa ñunba ɣøgibugu mo li kan fidi ki tieni ba yaala n bia. Bi yaa maani bi nuugi a yiama po, se ban paagi. **19** Ti yonmidaano n den maadi ba ki gbeni o den yugi ki doni tanpoli po ki pankali U Tienu jienu. **20** O ɣødikaaba den siedi ke pan wangí o labaali kuli yaa yogunu ke ti yonmidaano den suani yeni ba, o den ta bi po i mɔmɔni yeni n bangiciama baoncianla den ɣuaba o maama nni.

Luka

1 Bi niba boncianla jagi ke ban diani, ki togdi ya bontienkaala n tieni ti siiga nni, **2** ti kpaagi yaaba n tie kasiednba leni bi nuni hali micilma, ki tua U Tienu maama tuonsøla. **3** Lan wani, n mo kali, ki jagi, ki buali, ki bandi bonjanla yaali n tieni hali mi cilma, ki ba diani, ki togdi a leni mi kpaagma, fini, n buado leni n nicølnka Teofili. **4** Yeni, a ba bandi ñyan ga ya bangima momoni cain. **5** herodi ñ bo tie Jude badciamo ya yogu, salga yidka bo ye, ki yi Sakali, ki tie Abia salga yidkaaba cagli yua. O denpua bo tie Aron puoljuanu, ki yi Elisabeti **6** Bi kuli bo tie nitegnkaaba U Tienu nintuali; bi kuli bo colni U Tienu ñomabona, leni o yobdaano bali maama kuli, kaa pia kpiadma. **7** Bi bo ki pia biga kelima Elisabeti bo tie ñolga, ke bani bilie kuli ji bo podi o. **8** Dayeli, Sakali den yidi salga U Tienu dieli nni, li den tie bi cagli salga yidma yogu i; **9** bi den colni salga yidkaaba danbogda, ki lugdi o ke wan kua salga yidkaanu, ki ñubni li ñubli. **10** Li ñubli salga yidma yognu, ku niwulgu kuli den se niipo, ki jaandi. **11** O diedo maleki den ludi o, ki legdi, ki sedi li ñubli salga binbinli jieno po. **12** Sakali ñ la o, o yama ñ pudi, ti jawaandi ñ cuo o. **13** Ama, maleki ñ maadi o: “Da jie, Sakali, ki dugni, U Tienu gbadì a jaandi. A denpua Elisabeti ba punbi, ki mali a po bonjaga, ñan yini o Jan. **14** O ba tua a po pamancianli, ke bi niba boncianla ba mangi bi pala o madi po. **15** O ba tua niciammo O Diedo nintuali. O kan ñu daamøngu, ki nan buali daapaama. O ba ya gbie leni U Tienu forjanma, ki da ñaani mi biima. **16** Isayeli yaaba boncianla ba guani O Diedo, bi tienu kani. **17** O ba sõni o tuonli ki dudi U Tienu nunbu nni leni Elia fuoma leni o paaciamu, ki cedi bibaanba leni bi bila ñ guani ki mangi leni bi yaba, ki todì yaaba n ki tie nicølnkaaba, ban togdi bi nitegnkaaba maalma, ki ji bobni, ki tua ya nibuolu n ye U Tienu po. **18** Sakali ñ buali maleki: “Be n ba teni min bandi? Kelima mini nba n ciandi, ke n denpua mo podi boncianla”. **19** Maleki ñ guani ki jiini o: Mini n tie Gabiyeli, ki ye U Tienu kani, ki tuuni o po. Wani n sõni nni ke min caa u tondu, ki pa ña ya laabaaljamo ne. **20** Lanwani, lan ba tieni maama n ne: A ba tua muulo, ki kan fidi ki maadi, hali ki tuoni ya daali ke min puni a ya laabaaljamo ne yogu ba pundi, lan tieni ki dudi. **21** Lan kuli ñ den

tie ya yognu, bi niba den guu Sakali, ke li pagi ba leni wan waagi salga binbinli dieli nni. **22** Wan ji den ñani, o ji den kan fidi ki maadi leni li nitaanli. Bi ji den bandi ke o la bonlegdikaali salga binbinli dieli nni. Wani ji den tua muulo, ki ji maadi leni o nui. **23** Wan gbeni o salga yidma dana, ke o guani, ki kuni o denpo. **24** Lan tieni danaba, o denpua Elisabeti ñ punbi, ki tieni ñmaali mu, ki ye deni, kaa ña. O den maadi o pali nni, **25** “Ne tie O Diedo tuonli i. O diidi nni leni mi yanbuama, ki piini yaali n den tie n po fee, bi niba kuli siiga. **26** ñmaali luoba ñ pendì, Elisabeti tugpunbdi puoli, U Tienu ñ sõni maleki Gabyeli Galile dociamu nni, ke bi yi li dogu Nasareti. **27** Jifaano kani, ke o tie ja cikpenga, ke bi yi o Josefi, ke o tie o badciamo, Davidi puoljuanu. Li jifaano den yi Maari. **28** Maleki ñ kua o kani, ki yedi o: “Mangi a pali, fini yua ke U Tienu cabi a o ñanibili; O Diedo ye leni a.” **29** Mari yama ñ yagi boncianla, li maama po; wan buali o pali nni lan ya fuodi niima nni. **30** Maleki ñ maadi o: Da jie, Maari, kelima U Tienu n cabi a o ñanibili. **31** Yaali n ba tieni n ne: Li kan kandi dana, a ba punbi, ki mali bonjaga, ki yini o Jesu. **32** O ba tua niciammo, ban yini o “Tampojoma Tienu Bijua” O Diedo U Tienu ba teni o o yaja, o badciamo Dafidi badkpagli. **33** O ba diedi ya buolu n ñani Jakobo kani hali ya yogu n ki pia juodma. (aiõn g165) **34** Maari ñ maadi maleki, li ba tieni ledi, kelima n tie powandiali i, n ki bani ja? **35** Maleki ñ guani ki jiini o, “U Tienu forjanma ba jiidi a po, ke Tampojoma Tienu paaciamu ñ fibni a leni o junjungu. Lan ya po i, ke bi ba yini ñan ba mali ya biga U Tienu Biga. **36** Diidi, a kpiilo Elisabeti mo punbi, ki guu bonjaga yeni wan ciandi maama kuli, ke bi tua ke o ji kan baa biga; o ji ye o ñmaaluobidi n yeni. **37** Kelima U Tienu ki pia wan gbali yaala. **38** Maari ñ maadi: “N tie O Diedo tuonsonlo i, ñan yedi nni yaala ñ tieni ki dudi nani lan buali maama. Ke maleki ñani ki ña o. **39** Li ki waagi ke Maari fii, ki ñmaa tonma, ki gedi Jude juana dociamu nni. **40** Ki kua Sakali deni, ki fuondi Elisabeti. **41** Wan gbadì Maari fuondi ya yognu, ke o biga yugi ki ciidi o tugu nni, ke Elisabeti gbie leni U Tienu forjanma. **42** Ke o fiini u nialu, ki kpaandi, ki yedi: “A baa mi yedjanma bi puoba kuli siiga, ke a tugu nni biga mo gbie leni mi yedjanma. **43** Be n teni ke n dagdi yeni li seli, ke O Diedo naa cua n kani ki bua la nni. **44** Kelima diidi min gbadì ke a fuondi nni ya

yognu, ke n biga jeli leni li pamanli n tugu nni. ba faabi ti ti yibalinba nui nni, leni ti nantieba 45 U yenyenjamu (mi yedjama) ye leni fini yua gbanmanu kani. 72 O tie bonli kuli ke li wang n dugi ke U Tieu n sóni a po ya tondu ba tieni o ḷancianma ti yajanba po, ki goa ki tiadi o ki dudi” 46 Lan yognu, Ke Maari yedi: “N naano ḷonianu. 73 Wan den niani ti yaja, Abalahama yiini O Diedo kpiagdi. 47 Ke n yantiali mangdi li yaali tieni ki dudi. 74 O poli ke o ya fie ti ti pali, O Diedo U Tieu, n candaano po. 48 Kelima yibalinba nui nni, o ba cabi ti ki nunmanga, tin o tuo ki tibni ki diidi mini talga, o tuonsónlo. ya jaandi o kaa jie 75 Ki tuuni o tuona, ki tie o Lan ya po, lan fii lan faa, leni yogu kuli, bi ba buoljamu, ki tie nitegnkaaba o nintuali daali yini nni o cabjandaano. 49 Kelima U Tieu, U kuli ti yenyenmu nni. 76 Nn, Ke fini, ki biñidga, Paaciamu daano tieni n po yaali n yabi. 50 O bi ba yini a Tampojoma sawalpualo, kelima, a ḷanma ba tandi nifiima n tuu nifiima yaaba n ba ga sanliiga, ki cuoni U Tieu nintuali, ki colni o po. 51 O tandi o nuu leni u paaciamu, ki bobni o sanu 77 Ki teni o buolu n bandi ke U yadi yaaba ya pala n gbie leni ti japaadi! 52 O Tieu puni u mi faabma, ki tieni u tuonbiidi po tudi ki jiini bi paadanba bi badkpaga po, ki nan sugli. 78 Kelima ti tieni gbie leni ti niñinpadi duoni talganba. 53 O gbieni a konkonba leni a leni mi ḷanma. Lanyapo, ku yenpudkaagu ba bonjana, ki nan deli ki yaani bi ḷalmandanba i ñia tanpoli, ki yendi ti po. 79 Ki yendi yaaba nuukuomi. 54 Nn, O puni Isayeli, mi todma o pakonli kuli po, ki waani o ḷanma ya nibuolu n tie o tuonsónba po. 55 (Nani wan bo niani ti yajanba) Abalahama leni o puoljuani hali ya yogu n ki pia gbenma. (aiōn g165) 56 Maari kali leni Elisabeti nani ḷmaali taa yeni, ki guani ki kumi o denpo 57 Elisabeti madi ji bo nagi n yeni, ke o mali bonjaga. 58 O kuantalieba leni o kpiuba den bandi O Diedo n tieni o po ya ḷanbli. ki tieni u badu leni o, ki waani bi pamanli n dagdi maama. 59 O madi n'pendi daanili daali, ban cua ki ba kuani ki canpandga ku konciagu. Bi den bua ban yini ki biga “Sakali” nani o báa n 'yi maama, 60 ama ke o naá jiini ki maadi, “N N, O baa yi Jan i.” 61 Ama ke bi maadi o, “Nilo ki ye i diegu nni ki gaani lan ya yeli” 62 Lan wani, ke bi buali bibáa mi muulma nni, wan bua yini ki biga maama. 63 O báa n buali, ban teni o ki kpagdiankaaga (walga), wan diani ya lanbona ne, “O yeli tie Jan.” Lan tua bi kuli ya po pagili. 64 Lan yognu liga, o ḷobu n mubdi, o lanbu n tabdi. Wan ji ya maadi, ki kpiagdi U Tieu. 65 Ti jawaandi den cuo yaaba n den gaani ki lindi ba. Li laabaali den yadi i kaani kuli, Jude juana dogi nni. 66 Yaaba n den gbadli maama den maadi: “Ya biga ne ba tua be?” kelima U Tieu den ye leni o. 67 Sakali ki biga báa den gbie leni U Tieu fojanma, ke o pua sawali, ki yedi: 68 Dondi mani O Diedo, Isayeli tieni, kelima, o todi o buolu, ki faabi u. 69 Ti ya po, o candaano yua n gbie leni u paaciamu mali o tuonsónlo, o badciamo Dafidi puoljuani siiga. 70 Wan den sóni o sawalpuaba yaaba n gbie leni U Tieu fojanma, ke bi niani ti yajanba yaala hali mi cilma, tieni ki dudi. (aiōn g165) 71 Ke o

yognu k u tienu meleki nba lebidi tanpolu po kuni o ja. **37** ti. ki ti kali ti pakuadi ke ye o baba ka yankpala mō boe yeni bi lieba. ti gedi manni ki pan pundi piniiyi yen bina naa. O ū jandieli Betelemi dogun nni yaal k diidi yaala cua, u nni ki suani u tienu tuonli ki jaani ki go loligi o Tienu n waani ti yaali. **16** K bi kagini ki gedi l ūba yieni yen ūagu. **38** li puocianmo mō pundi yognu tonma k la yeni i mōni Maari yeni Josefi lan yogunu; ki yin k dondi u Tienu k maadi yaba yeni ki bipanga yua mali k b taa'ga k duan'ga ti kokul den guu Jerusalemi fiema o janjanbiigu yandi jeditiagu nni. **17** A yankpaala n gedi ki nni. **39** Tieni k gbeni nani u Tienu ūomaam n la'o, ki guani ki togdi yua kuli u Tienu meleki n den buali maama. ki maari yeni Josefi go lebidi den baa pua labaal maam e canpandigi yen po. Galile k kun Nasareti b dogu nni. **40** Jesus ji **18** Yaba n den songi a yankpaala labaal kuli li de kpedi tonm tonma ki o yanfuonma caa liiga k lidiba. **19** Ke maari yi guani ki tiadi o pal nni u go tie u Tienu nulo **41** Kuli Jesus baa yeni o yala tienu kuli yeni ya maama madi kul. **20** A naa bo yi tun ki caa Jerusalemi pak jaanmi. **42** yankpaala den guani ki lebdi bi yankpaamuagu yognu ki Jesus den pia piiga n bina lie ko ji yi po i k yin k dondi u tienu yen ban de songi yaala ūodi o baa yeni o naa ban gedi Jerusalemi pak ki go la yaala. U tienu meleki n den maad yaala jaanmi nani lan den bual maama. **43** jaanmi den tie mōni **21** Jesus n den mali l daaniin po k l n den gbeni ya yognu o baa yeni o naa den tie ki ban gedi kond'o, ki bi kond'o ki pun o yel go cuo u sani k ji kuni ama k Jesus wani ūindi Jesus. Lan yeli k u tienu meleki bo lugdi u po. **22** Jerusalemi kelima bi den kpaan'o kaa la'o. **44** b Lan bo buali maam moyisi yikotili nni. L yognu tieni m maalma ko baa yegi yeni o lieba yaaba ya pudi l tie taladi ki ban kuani ki canpandiga u ki bi den taani ki cua yen. ki bi mō cuo l celi kōnciagu. Lan yognu n pendi ke bi taa Jesus ki nani da yeli yeni. K b cil k kpaan'o kpiiba yeni gedi yen'o jerusalemi ke pan waan'o u Tienu. o bankaaba siiga. **45** Ama baa den la'o ki b go **23** dianni u tienu yikotili nni, ki cincinbiga kuli lebdi Jerusalemi k bu kpaan'o. **46** L dataa dali k o tie bonjaga tie u tienu yuu i. **24** B bo ye ba ki ki bi la'o l jaandieli nni ku kaa l balo maama tieni u Tienu balga yen kpajiemulie i nanmi lan banda siiga nni k songi ba k go buali ba i buali. bo bual maam u Tienu yikotili nni. **25** Ja bo ye **47** Yaaba bo song'o kuli den ye panmangu yeni Jerusalem dogu nni k u yeli tie Simeyon. O bu wan pia ya nunfanbu o maama go jiima po. **48** L tie yua tiegi k go tie ya nulo tuagi u Tienu sōnū. den pia o danba o yaalidigu yeni wan kaa naani. O den ye ki daani Israel fiema ki fonjanba ye **49** K Jesus den jiin ba. Be po i ki den n jiidi u po wan gedi l jaandiel nni ki sua ke kpaani n. I ki bani ki ba sōni n baa tuona a. **50** Jesus danba cua yen o, k ba tieni a bogda nanni Ama bi den k gbadu o maama yeni niinma nni simeyon yikotili nni lan bo buali maam. **28** **51** K Jesus den cua ki ūodi ba ki bi lebdi bi kuli Simeyon ga ki biga o nugi nni ki ji yiin i ki Nasareti. O den cōln o danba. K u naa den ta yal dondi u Tienu. **29** tienu ji ūja a tuonsōnlo wan den tieni kuli k bili o pal nni. **52** Jesus den find ya caa yeni laafia. a colni a ūoniannu. **30** Nunbu tonma ko yantiali mō go caa liiga o Tienu yen b la o candaano ka sōn'o. **31** Ki a pun'o li papaali niba den bua'o boncianla ke wan todi ūanduna. U Tienu meleki. **32** tie muuyiema i ki ba yendi ūanduna. wan baa tie Isaraheli yudandi. **33** Yen o naa bo ye pamangou Simeyon n maad yaala Jesus po. **34** Simeyon yedi m yējanma b po ki madi marri. Nan ya bani ke biga ne ye Isaraheli buolu kuli yaa po i. L bo fidi yaa tie ti po bibaaga bii m yedonma yu ki bi niba ba kpagi. **35** mōla yaala den duagi bi niba maalima bo dōgdi fin wani l baa ti tie nani b taa jugi ke muu pundi a pali yen. **36** Tienu tondo mō bo ye l kani ke tie puaki k u yeli tie. Ani k u tie Fania biga ki tie Aser cugl yua. O bo tie puocianmo i. ko bina lile po n bo yeni wan

3 Tiberi badciamo n dini li bali, li piiga n bina mu po, Ponsi Piilaati den tie Suude bado, ke Herodi tie Gaalile bado, ke o ninjua Fiili pi tie Iture yeni Traconiiti bado, Lisaniasi tie Abilen bado. **2** Hani yeni Kayiifi n den tie bi Salyidcianba. Laa binli i ke U Tienu bo maadi leni Sakari bijua Jan mi fanpienma nni. **3** Jan bo gedi Surdan fuanli nni kuli. O bo yii bi niba ke ban cua ke ban wuli ba U Tienu ūima, ke lan waani ke bi lebdi bi yama ke U Tienu dini sugli bi tuonbiadi po. **4** Yeni ke U Tienu Sawalpualo Esayi n bo diani yaala o tili nni tieni yeni mōni:

Bi gbia o nulo nialu ke o kpaandi mi fanpienma mali Levi, ke Levi mō mali Melki, ke Melki mali ki tua: Bobni man o sani, **5** Baalodga kuli ba Yannayi, ke Yannayi mō gó mali Sosefi, **25** ke piini, Juali kuli yeni gbangbanli kuli ba sali, Ti Sosefi mali Matatiasi, ke Matatiasi mō mali sangolndi ba sondi, Ti sanbuodi kuli ñ sali, **6** Ke Amosi, ke Amosi mali Nahumi, ke Nahumi mali bi niba kuli ba lá U Tienu ȝalbalgo. **7** Jan bo Esli, ke Esli mali Naggayi, **26** ke Naggayi mali maadi ya niwulgu n bo cuoni ki bua ke wan wuli Maati, ke Maati mali Matatiasi, ke Matatiasi ba U Tienu ñima ki: A waalaba buoli! ȝma tundi mali Semeyin, ke Semeyin mō mali Yode, ke yi ke yi sani U Tienu mutuoli yaali n cuoni? **8** Yode mō mali Yoda, **27** ke Yoda mali Yuanani, ke Waani man i tuona nni ke i lebdi i yeniyenu. Yuanani mali Resa, ke Resa mali Sorobabeele, ke Da kubi man i pala nni ke: «Ti tie Abrahama Sorobabeele mali Ceyaltiel, ke Ceyaltiel mali yaabil!» kelima, diidi man a tana ne: N maadi Neri, **28** ke Neri mali Melki, ke Melki mali Adi, yi ke U Tienu ba fidi ki cedi ke ȝyan kpandi ke Adi mō mali Kosami, ke Kosami Elmadami, ke Abrahama bila. **9** Tin faami! Bi bobni li yali ki ba Elmadami mali Eri, **29** ke Eri mali Jesu, ke Jesu cua ki gul i tiidi: Ya tubu kuli ki loni luanjanli mali Elieseri, ke Elieseri mali Yorimi, ke Yorimi bi ba cua bu ki juu bu u muu. **10** Lani ke ku mali Matati, ke Matati mali Levi, **30** ke Levi mali niwulgu buali o: Ti ba tieni ledi? **11** ke o ȝmiani Simeyøn, ke Simeyøn mali Suda, ke Suda mali ba: li ya tie ke yua pia liada lie, wan teni yua ki Sosefi, ke Sosefi mali Yonami, ke Yonami mō pia, liadyenli. Yua pia ti jiedi mō, wan bogdi ki mali Eliakimi, **31** ke Eliakimi mō gó mali Meleya, teni yua ki pia. **12** A patendgaala (lonpogaala) ke Meleya mali Mena, ke Mena mali Matata, mō bo cua ke wan wuli ba U Tienu ñima. Bi bo ke Matata mali Natan, ke Natan mali Dafiidi, buali Jan: ... Canbaa, ti ba tieni ledi? **13** ... ke o **32** ke Dafiidi mali Isayi, ke Isayi mali Obeedi, ȝmiani ba, Da gaa man ti patendi (lonpo) ke ke Obeedi mali Boosi, ke Boosi mali Salmon, ti cie Gobna n seni maama. **14** Sijenba mō den ke Salmon mali Nasøn, **33** ke Nasøn mō mali buali o: ... Ke tinba i, ti mō ba tieni ledi? ... O Aminadabi, ke Aminadebi mō gó mali Admin, den ȝmiani ba, da fie man obá ligi, ki go da fani ke Admin mali Arni, ke Arni mali Hetsirøn, ke ku faagu obá po: I pali ñ ya mani i ȝmaapani po. Hetsirøn mali Pereti, ke Pereti mali Suda, **34** **15** Bi niba den ye li dandanli nni paaa, ki ji den ke Suda mali Sakobi, ke Sakobi mali Isaki, ke buali bi bá nni, bii Jan n baa tie O Candaano. **16** Isaki mali Abrahami, ke Abrahami mali Tera, Ke Jan ȝmiani bi kuli: ... Min wan wuu yi mi ke tera mali Nayøri, **35** Ke Nayøri mali Serugi, ñima nni. Ama o nulo ba cua, ki pia u paalu ki Serugi mali Reyu, ke Reyu mali Pelegi, ke Pelegi cie nni. Mii dagdi yeni min lodi o taacagbanu. mali heberi, ke Heberi mali Cila, **36** ke Cila Wani, o ba wuli yi mi Fojanma yeni U Tienu mali Kayinami, ke Kayinami mali Arfaksadi, ke muu nni. **17** O kubi o dilendyetonga, ki ba lendi Arfaksadi mali Semi, ke Semi mali Nowe, ke o dii, ki wodi i dijami ki kuodi o bønbuali nni. Nowe mali Lemeki, **37** Lemeki mali Matusalemi, Ku fengu wani, o ba lu gu ya muu n kan baa ke Matusalemi mali Henoki, ke Henoki mali jundi (gbeni) nni. **18** Jan go ȝyanbi ki puuni bi Yeredi, ke Yeredi mali Maleleeli, ke Maleleeli niba U Tienu ñømaama n buali maama, muandi mali Kenami, **38** ke Kenami mali Enoki, ke Enoki ba laabamanli. **19** Ama, o bo jalgi o bado Herodi mali Seti, ke Seti mali Adami, wani yua tie ya yenyi wan kuani Herodiati, o ninjawaalo denpua, cincinnulo ke U Tienu bo cindi ki tagi o.

4 Jesus den gbie yeni m tagjanmi, k u den ñani jurdeni bønga nni k l tagirjanba tod'o k u gedii u fanfanpiegun nni. **2** Naani ke sitaani bign'o dan piina. U den ki dii l ba l dana. L yogu n pend i k m kom cu'o. **3** Sitaani maadi Jesus: l ya tie ka tie u tienu biga, cab k l tanli n kpandi m jiem. **4** Jesus ȝmian'o l diani u tienu kaddaog nni k nul k fo m jiem po baba ka **5** den duon'o pol. K waan'o u tienu diema yala n tie g tinga ne k maad'o. **6** ba tena ya paalu baa tie u tienu diema piam kul yaal ntie l ȝandul kaan k yela nne: Eli, **24** ke Eli mali Matati, ke Matati

dugn l kul den ye n nugun yo k bua ten mi bua Kaperinahomi galile dogu nni ki tieni i tundi ba yua. 7 wani a ya tuo ki gbaani n nintuali ni l kul u tiemu ñòmaama po saba daali. 32 Yaaba den baa tie a yaal i. 8 Guani ki maad'o: ya dondi a songi pala den mangi boncianli kelima u den yonmdaano u Tienu. Wan badba i ka b pug'o. 9 yeni yikodi. 33 O ja den ye l jaandieli nni ki t gedi yen'o hal Jerusalemi k duon'o u jaanddiegu tagbiid yeni mu cicibiadimu den cedi k o yign i tanpolu k maad'o: a ya tie u Tienu bijua yugi k yen paalu 34 O a bua tien 'ti be ne, a cua k ñjan ja a ba m fanfanma nni k dugn i l diani: 10 k u bianti yaa? U tienu nujanmo tondo. 35 Ama k bu cabi meleki nba ban yaa guu ja. 11 l guan. b Jesus tiani yeni pabieli k maadi suon i k ñña o ja bu ja yeni b nugi k tanli kan gbebi ba tanyeli. ne gbanu nni. k t cicibiid yeni fuun'o k lun'o 12 K Jesus ñmia i: l go diani. A kan niini k bigni tinga b niba siiga k waa janbi ama k ñnani u po. o yonmdaano u Tienu. 13 Ya yognu k sitaan den 36 k l yogu k ti jawaandi kua b niba, k b maadi b gbeni o bignma kuli k u sani k fagdi k ban bo lieba. Lan ñòmaam tue be i k pia u paalu yen bil ya yognu pudi. 14 Jesus bo ye yeni fuoajanba yikodi k yi beli i cicibiadi ban saa ña i!. 37 ke paalui k lebdi Galile ko yeli doni diema kuli Jesus yeli doni kaankul a dongbana nni. 38 Jesus nni. 15 K tundi u tienu ñòmaama a jaandiena n den ñnani l jaandieli kan u den gedi Simo deni nni k b niba dont'd'o. 16 K gedi nasareti dogu k sua k Simo juado ye yeni u gbanantogu, k b nni ban bo ñjub 'o naani k kua l jaandieli saba buali k b mia Jesus k wan tieni l bonli k paa'o daali. nani wan bo tug g tie maama. k fii k bo 39 k Jesus tibn i o po k cedi ko yugbaagu ñnani cogi tienu ñòmaama tili. 17 K bi waan'o u tienu u po. k o fii l yogu k cil suani u tienu tuona. tondo isai tili wan pòbidi l tili ko la naan kani 40 O yieni n den baa ya yogu yaaba den pia b k b diani k: 18 M yomdano fomnjamb ye n po yianba b den po, b den ba yenmi Jesus kani k u kelima u lugdn ki sogni kpajyanba k bo muadi yi e nui yua kul po wan paagi. 41 I cicibiadi den o ñòmaama i cacagi danba k go paagi yaaba ña boncianli b ssiga nni, k yigini. A tie u tienu pala biidi k yaaba tie juanma n nualu, k fie b bijua i. Ama k Jesus yi tiani ban go suono kelima cacagdama. 19 k go muadi u tienu ñjamba binl 20 b den bandi k u tie Kristo. 42 Lden fandi ya yogu K u pobini l tili k teni o naacenba k gedi kali. U k Jesus ñnani o deni k gedi u fanfanpiegu nni. k jaanddiieogu nni k a nubina kuli fid o po. 21 b niba cil k kpaan; o ban t la'o k gedi o kani kaa Dinne mòno u bu cili yinm yaa song'o yeni kani ji bua ko seedi ñaab'a. 43 Ama k u maadi bi: l u tienu tondo ñòmaama tie moni. 22 yaab den tie taladi min min muandi u tienu labanjanli song'o kul lden cuo'b u yaalidigu. K b tòb maadi dogban tiana nni. Kelima lan yaa po i k u tienu ki waa tie Josefi bijua kaa? 23 k jesus maadi sòn n i. 44 k ji tundi u tienu labamanli Jude bi: n bani ki bo puan i m makpanjama dogda jaandiel nni.

dogd a ba ama e bia bomaadi maad'ti ñjan tienii yaala kaperinahumin dogu nni. ñjan go tieni n yeni a dogun i k ti diidi. 24 K jesus pugn ama e mòni baa bani k pagi u tienu tuonsònlo u dogu nni. 25 E mòni ke maadi yi a pakuana den yabi boncianli Isaraheli dogu nni Eli yogu. lan ya yogu i ke taagi bo ba binataa yen bögidima. k m koncianma ba u dogu kuli nni. 26 ama den sôno'a ba pakua yedi kani k cedi b den t sòn'o yendi kani k u den ye Sarepta Sidon dogun nni. a i. 27 A gbaada den ye ki yabi Isaraheli dogu nni u tienu tuonsònlo Eli yogu. Ama ki baa bo paagi baa yedi. B bo paagi Sirija i ku yeli tie Naamani 28 I yaabi den songi Jesus k ye l jaandieli n k kuli pala den biidi 29 b nubi kuli den fii k tudu Jesus k ñan'o hali l juali po l jaandieli n maa naan yeni k bi tud'o k lu'o tinga nni 30 Jesus n den ñan b siiga nni k paani k caa Jesus den tieni i tundi yeni u tebigu Kafarnahumi. 31 Den gedi

5 Dayenli, ke Jesu bo ye Senesareti kpenkunu, ke ku niwulgu bo gobi ki lindi o, ki cengi U Tienu maama. 2 Ke o lá ñinbiadi lie u kpenkunu. A jankpaanla bo jiidi ki ñanbdi bi jankpaantiadi. 3 ñinbiayengu den tie Simón yaagu. Jesu den kua lienni ki maadi o, ke wan fagdi waama yeni u kpenkunu, ama o den ye gu niinni ki tundi ku niwulgu. 4 Wan tundi ki gbeni, ke o maadi Simón: ... Sudi waama, ki jiidi naani n ñua, fini yeni a lieba n lu i jankpaantiadi. 5 ... Ke Simón ñmiani o, Canbaa, ti sòn'i ñiamungu ti ki cuo lbá, ama, ñjan buali ke min lu yeni, n ba lu. 6 Bi lu ki cuo i jami boncianla ke bi jankpaantiadi ji bo bua padí mono. 7 Li yogu ke bi yini bi lieba ku ñinbiagu po ke ban baa ki todi ba. Ban baa ke bi cuo ki gbieni bi ñinbiadi, hali ke ti bua mii kelima ku kpiagu po. 8 Simón Pieri n la lani, ke jiidi ki gbaani Jesu taana po

ki maadi: ... N diedo, fagdi n kan ne, kelima n denpo ki bua gaa Jesu. Bi niba boncianla den tie tuonbiadaano. **9** Li yogu ke i jewaani kua dini yeni Jesu, bi siiga a patendi gaala den ye. ba yeni ban la ya ciila. **10** Li gó bo tieni yeni **30** Farisieninba yeni Yikotundkaaba den ye bi bá Simón tuonsónlieba, Saak yeni San, Sebede bila. ki yini Jesu Kpaaga. ... Be n tieni ke i ba di yeni Li yogu ke Jesu maadi Simón: ... Da jie! Lan cili a patendi gaala, ya febddanba ne? **31** Ke Jesu molane, a ji baa taandi bi niba n po. **11** Ban ýmiani ba: ... Yaaba n pia laafia ki bua dogda, kpeni yeni bi jankpaantiadi, bi ýaa ti kuli ki ji bi yianba n bua o. **32** yaaba n tiegi po ka ke n ýua Jesu. **12** Daatali, ke Jesu den ye dogu bá nni, cua, ama n cua ke min lebdi ti tuonbiadi danba ke jua bá ti baa ke mi kpaadma kubi o. Wan lá yama. **33** Bi tóba den buali o: ... Jan ýodikaaba Jesu, ke o gbaani o nintuali nni, ki jaandi ki yeni Farisieninba wani yen loli bu ñöbu ki ya maandi: ... N Diedo, a ya bua, a ba fidi ki paagi jaandi, ama Jesu ýodikaaba wani yen di ki ñu nni. **13** Ke Jesu tandi o nugu, ki sii o ki maadi: ... i. **34** ... Ke Jesu ýmiani ba, i lá aa, li paa yeni o Nn, n bua, paagi. Li yogu mono, ke mi gbaadma puodaano dánlinba n loli ñöbu ke o puodaano siedi ki ýaa o. **14** Ke o kpaani o, ki maadi «ke dá ye yeni ba. **35** O yogu cuoni, ke o ba siedi ki wan da maadi nulo yaali n baa o» Ama, ke o ýaa ba, li yogu bi ba loli ñöbu. **36** Ki pua ba mi maadi o ke wan gedî o dandanciamo kani ki ji makpanjama ne: ... Nulo n da taa li cabpanli, bili o paabu li jaanddiebinbindli po nani Moyisi ki libi li cabkpeli po. Lan yaa ka bi bua biidi li n den maadi maama yeni. Li ji baa nani sieda i i cabpanli. Ban jia ya cabli n mó n ki ýani ki libi po. **15** Jesu laabaali ji den yadi kaanakuli. Ku li cabkpeli. **37** Li tie yeni mó, nulo kan piagi mi niwulgu ji den ýua ki bua bi yiani n gbeni. **16** daakaama a cuakpela nni, lan yaa ka mi daama Ama, o den gedî naani n kuoni ki ba jaandi. **17** ba fidi ki cedi ýan pudi pudi, mi daama n wuli, Daayenli, ke Jesu den tundi U Tieu laabamanli, a cuana mó biidi o. **38** Li buali, ke n í piagi mi Farisieninba yeni Yikotundkaaba den kaa ki daapaanma a cuapaana nni. **39** Mómoni, ti ya cengi. Bi den ñani Gaalile, Sude yeni Jerusalemi ñuni mi daakpelma, ti ji ki bua mi daapaanma; dingbankonkogi nni. Ti Yonbdaano paalu den ye

yeni Jesu ke o paagdi bi yianba. **18** Nibbá ti baa
yeni bi yiamo ke o taana kuli kpe. Bi den kpaani
ke ban kua yeni o Jesu kani. **19** Ama, bi den ki
fidi kelima ku niwulgu po. Li yogu ke bi doni ki
cibi li dieli poli po ki jiini bi yiamo ki lianga po,
ku niwulgu siiga Jesu kani **20** Wan lá ke bi jaba
yeni pia li dandanli o niinni, ke Jesu yedi: «N
donli, a tuonbiadi piini o». **21** Yikodanba yeni
Farisieninba ji buali ki maadi: ... O ja ne tie ýma
i ki maadi ti majgndi? ýma ba fidi ki piini ti
biidi, li ya ki tie U Tieu bábá yaa ka? **22** Ama,
Jesu den bani bi maalma, ki maadi ba: «Be ya
po n cedi ke i pia li maalma? **23** Be n tie faala?
Maadi: «A tuonbiadi piini» bii «fii ki ya cuoni?»
24 Li ýani! I ba bandi ke o nulo biga pia yiko ki
tinga ne po yeni wan piini ti tuonbiadi. Ke o
ji maadi o tuomo: ... N cabi: Fii, taa a lianga
ki ya kuni. **25** Li yogu ku niwulgu nni, ke o ja
yeni fii ki taa o lianga ki kuni ki dondi U Tieu.
26 yaaba n den ye li kani kuli ke ti jawaandi
cuo ba. Ke bi ji dondi U Tieu ki maadi: ... Ti lá
dinne tin ki kpeli ki lá yaala! **27** Li puoli po, ke
Jesu den pendi ki lá Patendi (Lonpo) Gaalo ke bi
yii o, Lefi, ke o kaa o tuonli nni. Ke o yini o, ki
maadi o: ... Ya ýua nnii! **28** Ke o ja yeni fii ki ýaa
li kuli ki ýua Jesu. **29** Lefi bobni mi jaanma o

6 Saaba daali, ke Jesu pendi i dii kpaabu nni, ke
o ýodkaaba togdi i dii ki ýmani. **2** Farisieninba
buali ba: Be ya po i ke i tie yaala n kua saaba
daali? **3** Jesu gaa mi maama ki ýmiani ba: I
ki cogi yaala n diani ya yogu mi koma bo cuo
Daviid yeni o ýodkaaba a? **4** O kua ku jaanddiegu
nni ki taa U Tieu lalaagu ki ýmani, ki teni
o ýodkaaba ke bi mó ýmani. Ama ke li nan
bo ki cabi ke ban ýmani, bi salyidaaba bábá
yaa ka. **5** Ke Jesu pugni ki maadi: O nufosaalo
bijua n tie saaba canbaa. **6** Saaba daatoli ke
Jesu kua ku jaanddiegu nni ki tundi U Tieu
maama. Nulo bá bo ye ke o nujieni kpe. **7** Bi
yikodanba yeni Farisieninba bo kpaani ke ban
cuo Jesu. Bi bo kpaagi o ke ban diidi ki lia o
ba tebi a yiama saaba daali i: **8** Ama, Jesu n
bo bani bi maalma yeni, ke o maadi o yiamo:
... Fii ki sedi asalasiiga! Ke o fii ki sedi. **9** Ke
Jesu maadi yaaba n sieni: N pia ibuali ki ba
buali yi: Li bo dagdi ke tin tieni li bonjanli bii
ke ku bonbiigu i saaba daali i? Li dagdi ke tin
fie o nulo miali bii tin ýaa wan kpe i? **10** Ke
o ligdi o ninbina bi po ki maadi li naaciemo:
Tandi a nugu! ke o tandi. Ke li nugu paagi” **11**
Bi yikodanba yeni Farisieninba pala bo beni

paaa, ke bi ji maadi bi ȝmiali nni ban ba taani ki yi mi ȝanma, i go ti ba baa ti laa ȝnuadi i? Bi tieni Jesu maama. **12** Lan daali, ke Jesu go fuadi tuonbiaddanba mõno ki tie mi ȝanma a? **34** I ya ki doni li juali po ki ba jaandi. Ke o jaandi U kpendi man ki daani ke bi ba guani ki ȝmiani Tieu ku ȝiamungu kuli. **13** lan ti fandi ya yogu, yi, i go ba lá ti bulcindi i? Bi tuonbiaddanba ke o yiini o ȝodkaaba, ki lugdi bi siiga piiga n mo kpendi bi tuonbiaddanlieba ke ban guani bonblie ki yini ba o ȝodkaaba. **14** Simoñ yua ki ȝmiani ba. **35** Ama yinba, yin ya bua man i ke o bo yini o Pieri, o ninjua Andre, Jaak, Jan, nannanda ki tie ba mi ȝanma, ya kpendi man Fiilipi, Batelimi, **15** Matiog, Toma, Saaki, Alfe ki da daani ke ban guani ki ȝmiani yi. I ya tie bijua, Simoñ yua pali kõni u dogu po. **16** Jude, yeni i ȝnuadi ti baa yabi, i ti baa tie O Bado U Jaaki bijua, yeni Juda Iskariyoti yua n ti ba juodi Tieu bila kelima u ȝanbdi yaaba n ki tie mi ki kuadi o. **17** Jesu n bo ȝani li juali po ki jiidi ȝanma yeni bi tondanba. **36** I báa gbie yeni mi yeni ba, ke o sedi li gbangbanli po. o ȝodkaaba ȝanma. Mo ya tie man yeni. **37** Da bu a lieba, boncianla bo ye li kani, bi niba boncianla mo bo bi kan bu a mo, da biandi a lieba, bi kan biani ye ki ȝani Jude kuli nni, yeni Jerisalemi yeni a mo. Ya di man sugli i lieba po, U Tieu ba Tiri dingbana nni yeni Sidon dogu nni. **18** Bi di sugli i mo ya po. **38** Ya todii man i lieba U kuli bo baa ke ban cengi o, ki wan go paagi ba. Tieu mo ba todii yi. U den bibni ya golungu n Yaaba ke asanpola bo mabi ba mo bo paagi. **19** yabi ki ȝagi ȝagi ke li gbie ki yadi ki wulgi n Yua bo kpaani ke wan sii o kelima ke u paalu bo po, kelima yin bigni maama ki puuni i lieba, U ȝna o gbanu nni ki paagdi i yiani buoli kuli. **20** Tieu mo ti ba bigni yeni ki teni yi. **39** O pua jesu bo gbagi ki diidi o ȝodkaaba ki maadi ba: ba mi makpanjama ki maadi ba: O juamo ba Li pamanli tie yinba yaaba n tie talgnba yaali fidi ki dadi o juanlielo? Ban bonblie kan baa kelima yinba n ti baa ye U Tieu Diema nni. ku buogu nni? **40** Tuonbanglo ki cie o canbáa. **21** Li pamanli tie ynba yaaba ke mi koma pia Ama ya tuonbanglo n ȝanbi ki bangi ki gbeni, yi molane yaali, kelima i ti ba guo. li pamanli o baa tien nani o canbáa yeni. **41** Be n cedi tie yinba yaaba n buudi molane kelima i ti baa ke a nua ya muanu n ye a ninjua ninbili nni, laa i. **22** Bi niba ya ki baa yi, ki bieli yi, ki sugdi ama ki nan ki nua ya dajenli n ye a ya ninbinli yi, ki biidi i yela kelima o nufosaalo bijua po, li nni? **42** A ba tieni ledi ki maadi a ninjua: «N pamanli baa tie i yaali. **23** Li bona ya ti baa yi, ninjua tieni suo ke min ȝani u muanu yu n ye a yin ya kpanbi leni li pamanli kelima i ȝnuadi ti ninbinli nni? ȝalacidaano! Dá pandi ya daagu n baa yabi U Tieu deni. Bi yaajanba mo bo tieni ye a ninbinli nni o, ki ȝanbi ki nualti ki fidi ki U Tieu tondkaaba yeni. **24** Ama, yinba a piada, ȝani u muanu yu ye a ninjua ninbinli nni. **43** Ki li ti baa bia i po kelima i lá ȝnuadi o. **25** Yinba tinjanga kan loni ti luanbiidi. Tibiigu mo kan yaaba n guo molane, li ti baa bia i po kelima mi loni luanjana. Bi bani tibu kuli yeni bu luana i. koma ti ba cuo yi. Yinba yaaba n laa molane, li **44** Bi ki puadi kankana konkontibu po, bi go ki ti baa bia i po kelima i ti ba cagni, ki ya ye li puadi cancanba konkonbengu po. **45** O numono paboncianla nni. **26** Yinba yaaba ke bi niba kuli n pia ya bonjana o pali nni, o ȝangi lani. O pagi yi, li ti baa bia i po kelima bi yaajanba mo nubiigu n mo pia yaala o pali nni, o mo ȝangi bo tie yeni leni ku faagu Tieu tondkaaba. **27** lani, kelima o nufosaalo pali nni n gbie yaala o Yinba yaaba n cengi nni ne kuli, n bua maadi ȝangi lani. **46** be n cedi ke i yii nni “Yonbidaano, yaala ne: Ya bua man i nannanda, ya tie man mi Yonbidaano!” ki nan ki tie min maadi yaala? ȝanma yaaba n ki baa yi po; **28** ya jaandi man ki **47** N bua waani yi yua cuoni n kani ki cengi n ya miadi mi yedjanma n jiidi yaaba n polgi bu maama, ki go tie man buali maama, yenyieu ȝøbu po. Ya jaandi man yaaba n cagni po ya n naani yeni yaala. **48** O tie nani ya nulo maa po. **29** Nulo ya pabi a tankpinyenli ȝan teni o ku diegu. o gbiidi ke li ȝnuagi ki pan nandi ku tankpintoli mo. Nulo ya taa a liadbige ȝan cabi tantiagu ki bili li fiagli. Ku bøngu ya gbie ki o a liadgbengli mo. **30** Yua mia ȝa ȝan teni o. yadi, mi ȝima yi yili li diegu, ki nan kan ki guli Yua taa a bonla mo ȝan da buali o li po. **31** Ya gu kelima bi maa gu ke ku paa. **49** Ama yua tie man i lieba yin bua ke ban ya tie i po yaala. cengi n maama kaa tie man buali maama o tie **32** I ya bua yaaba n bua yi bábá, i maali ke i ba lá nani yua maa ku diegu ti tandi po kaa bili li ya paabu n ȝani i? Bi tuonbiaddanba mo bua fiagli. Ke ku bøngu ya gbie ki yadi, ke mi ȝima bi dønlinba. **33** I tie mi ȝanma yaaba n mo tie

yili li diegu, ku ba wobi ki baa li yogu mōno ki kpandi ku langbengu.

7 Wan maadi ku niwulgu wan pia ya maama, Jesu kua Kapernaumi. **2** Sijenba canbáa bo pia o tuonsónlo, ke o yia, ki ji mi kuuma po. **3** Wan gbadi ke bi maadi Jesu maama, sije canbáa sóni o kani nani Suifi yikodanba ḥa yeni, ke bi gedi ki fabni o kani ke wan cua ki paagi o tuonsónlo. **4** Bi cua ki lá Jesu ki mia o sugli boncianla ... Bi maadi o, o ja ne dagdi yeni ḥyanbi o po. **5** Kelima, o bua ti buolu. Wani n maa ti po ti jaanddiegu. **6** Lani, ke Jesu yegi leni ba ki caa. Li ji bo ki fagi leni deni, ke sijebengli yeni sóni o dōnlinba ke ban maadi o. Ti Yonbdaano, da mabndi a bá, kelima n ki dagdi leni min gaa n denpo. **7** Lan ya po n cedi, ke li bo ki dagdi yeni min cua n bá ki lá ḥa. Ama, maadi lanbonyenla ke n tuonsónlo n paagi. **8** Kelima, min mōno tie sije yua n juadi, ama n pia bi naacenba n yikodi po, leni min sóni yendo: “Gedi”, o baa caa i, n maadi too: “Cua”, o baa cuoni i. N ya n tuonsónlo: “Tieni ne”, o baa tie i. **9** Jesu n gbadi li maama, ke li lidi o, ama ki mangi o. Ke o gbagi ki maadi ya niwulgu n jua o: “Mōmōni po, Israyeeli nni ne kuli, n ki baa lá ya nulo ke o pia ya dudugdi ne.” **10** Sije yeni tondkaaba lebdi deni ki sua ke o tuonsónlo paagi o. **11** Li kani ke Jesu kua Nayini dogu nni. O ḥjōdkaaba leni ku niwulgu boncianla ciandi o. **12** Wan cili ki kua u docamu nni, ki cendi ku niwulgu ke bi pii li pakuali biyendga. Bi doqtieba boncianla bo jua a kipiila. **13** T yonbdaano lá li pakuali ke mi ninñima cuo o, ke o maadi: ... Da buudi man! **14** Ke o nagni ki kulianga ki maani o nugu ki po, ke yaaba n tugi sedi.... Ke Jesu yedi, o naaciemo, n cabi a fii. **15** Ke mi kuuma fii ki kali ki maadi. Ke Jesu ḥjmiani o o naá. **16** Ke bi niba kuli jie, ki ji dondi U Tieu n maadi: U Tieu cua ki bua fie u niba. Ki go pugni: U Tieu cua ki tebi o kpiemo! **17** Ya lanbona ke bi maadi Jesu po ne bo yadi Suude leni li dogkuni kuli. **18** Jan ḥjōdkaaba maadi o yaala n den tieni kuli, ke bi siiga, ke o yini bonbilie. **19** ki sóni ba ti Yonbdaano kan ke ban bualo o: ... Fini n den cuoni bii, tin go dá guudi too? **20** Ke li danba sedi o nungi nni ki maadi o: ... Jan-Baptisti n sóni ti. Yaala ke bo bua bualo a nne: “Fini n den cuoni bii, tin dá guudi Tondtəo i?” **21** Ya yogu ke o pundi li kani Jesu bo paagi ni niba boncianla, i yianbuolbuoli kuli, ki paagi yaaba n

den gbie leni mu cicibiadmu, ki nuali a juama boncianla. **22** Ke Jesu maadi ba: Guani man Jan kani ki dugni o yin lá yaala: Bi juanba nōnli, a waba cuoni, a gbaada paagi, a tubkpaa gbadí, ke bi kpienba yiedi, ke talginba gaa li pamanli. **23** Pamanli lenli yua luni o dudugdi kelima n ya po. **24** Jan tondkaaba den lebdi yo, ke Jesu ji maadi leni ku niwulgu Jan po. ... I gedi ki lá be mi tifanma nni? U faalu n liebi ya ñinmuagu ne. **25** I gedi ki lá ḥjma i? Yua bobí ti tiadjandi? Yaaba n bibi ti tiadgbengdi ki ye u manu nni kua bi badcianba diedi nni. **26** Ama i ji gedi ki lá ḥjma i? U Tieu tondo? N maadi yi, o cie U Tieu tondo mōno. **27** Kelima, o ya po i ke li diani: N ba sóni n Tondo a nunga nni, wan bobni a sanu. **28** N maadi pua n mali yua kuli, ama yua n yabi ki cie Jan ki ye, yua n wa U Tieu diema nni n yabi ki cie o. **29** ... Ya niba n den cengi o kuli leni a lonpogaala den dugi U Tieu po mōmōni, ki tuo ki Jan n wulbi a U Tieu ñima. **30** Ama Farisiénimba leni U Tieu bali maama tundkaaba yie ke o kan wulbi ba U Tieu ñima, bi luni U Tieu buama. **31** N ba nangi mōlane niba leni be? Bi naani leni be? **32** Bi tie nani ya bila n kaa ki daaga nni, ki yii bi lieba ki tua: «Ti piebi yipo mu yelmu, ke yii jeli ki ciaga! Ya yogu ke ti go yiini mi kuuma yani, yi go ki buudi! **33** Lani, Jan-Baptisti cua, kaa ḥjmani kpanu, kaa ñumi ku daamōngu. Yi maadi be? “O pia cicibiigu o niinni. **34** O nulo bijua cua ki di ki ñu, ki i yigni: “O ja ne maalma tie wan di ki ñu i, o tie a lonpogaala leni ti tuonsónbiaddanba dōnlinba.” **35** Ama, U Tieu yanfuoma cua yaaba n tua ma po i. **36** Farisién den yini Jesu ke wan je. Ke Jesu gedi ki kali ki di. **37** Ke puoconconli bá cua, ke yua kuli o u dogu nni, ke o ye ku yenyebiigu nni. Nani, wan bo gbandi ke Jesu cua Farisién deni ki di yeni, ke o taa o tulaali konkonga. **38** Ki cua ki sedi o puoli po, kpiani o taana. Ki buudi ke o ninsiidi pan milgi Jesu taana; ke o taa o yudi ki fiadi fiadi, ki balgi Jesu taana po, ki tiendi tulaali. **39** Farisién yua bo yini o yeni n lá lani, ke o maadi: O ja ne ya bo tie U Tieu tondo yeni mōni, o bo ba bandi o pua yua siigi o ne n ye ya yenyienbiigu nni. **40** Jesu doni o nialu ki maadi: ... Simon n pia maama bá ki bua maadi ḥja. ... Ke Farisién ḥjmiani o: Nn, Canbáa, maadi. **41** ... Niblie n bo dini li panli bi pandaano kani. Nuyendo den ba pa dibala kobiimu, yua tua mo n pa dibala piimu. **42** Nani ban bonblie kuli, obá n bo ki pia

ki ba pa li panli yeni, ke o pandaano cabi ba kpa jiina bi po. Bigili yogunu, wan sundi li kuli ke ban da pa. A ya po, ban boblie siiga ñjma n po. **14** “Mi bonbima yaali baa ti konkondini” ba ñanbi ki bua o pandaano? **43** Simón ñmiani: wangidi, yaaba cengi mi maama, ama ke ñja mi ... N maali ke yua ya panli n ñanbi ki yabi. ... maalima, mi piama yen li ñandunli bona n cedi Jesu maadi o ke o jiini li po n yeni. **44** Ki gbagi wan da loni luana. **15** “Mi bonbima yaali baa i ki diidi o pua yeni ki gó maadi: ... A lá o pua tinñjanga ni” maadi ti, ya niba n cengi U Tienu ne i? To, min cua a deni, ñja teni nni mi ñima maama ke biligidi bi pala ni ke suani yenli li ke n ba ñuudi n taana; ama, wan taa o ninsiidi tuonli, ke puni li juunli ke loni a luana. **16** ... Bi ki ñuudi n taana, ki fiadi a leni o yudi. **45** A ki ki congí fidili ki cubidi bobili ni bii k wuondi loni nni ki waani nni a buama, ama, wani, hali gadogu yagima nni, bi yi tuani naani ke bi niba min kua ne, o li longi n taana i. **46** A ki sôgi n ya kua, ban la mi yinyema. **17** Yaali wuo molane yuli po tulaali, ama wani, o wuli n taana po kuli, te bi juodi ke ña mi yinyema nni yen ya tulaali. **47** Lan ya po, n maadi a: O tuonbiadi kuli bonli n tie ñiasiili, te ba dogidi li daa gbengili piini, li po n cedi ke o waani nni o buama kuli. daali. **18** ñanbi mani ki diidi i yula po, yin cengi Yua ke bi dini sugli o po waama nne, wangí o maama, kelima, yua pia bi ba pugini wani; ama buama waama mne i! **48** Ki ji maadi o pua: ... A yua pia, ban gaa wan daani ke pia yaali. **19** Jesu tuonbiadi kuli piini. **49** Wan n den yini yaaba ki naa yen o ñuandikaaba cua ki lagu, ama bi bo ki pugni o po ji maadi bi bá nni: “O ja ne tie ñjma i fidi nagin’o ki dugini o nuwuligu po. **20** Ke bi ki piindi bi niba tuonbiadi?” **50** Ama, ke Jesu maad’o: a naa yen a ñuandikaaba ye cincanli ki maadi o pua: ... Kelima, a dugi n po, a baa mi kpaan'a. **21** ... N naa yen n ñuandikaab tie yaaba faabma; ya caa leni li pamanli.

8 Lan den pugni waami, ke jesu gedi a longbanani yen i dogiciamani, k muadi U Tienu maama. **2** O Den ye yen o ñuankaaba piig n bonbilie, yen bi puobi yaaba kuli den bieli t cicibianda ke gó paagidi bi yiamá: Mari, Magidala pua yua ko den paagu k cicibiada lele den kub bo. **3** Sann, chuza denpua, chuza den tie Herod tuonsonli, Suzann yeni o lieba kuli den todí jesu yeni o ñuankaaba yeni bi ñalimanu. **4** O nuwuligu den ñán a longbana nni k cua o kani, k jesu pua ba ya maa kpanjama ne: **5** O kpakpaalo den ñani, ke bi pagi o bonbi, wan den pagi yeni, ke mi bonbima baa o sankuni, k bi ñjmaadi, ke ti bonyugiti dini. **6** Tianli baa a tana ni ke pani ke kpe, kelima i tinga den kuoni. **7** Li tianli mō baa ti konkondi ke pani, ama ti konkondi fii ki luoni li po. **8** Ke li liela baa i tinñjanga po, ke pani ke loni a luana. Jesu pugni ke maadi: ... yua pia a tuba ke cengi, wan cengi **9** O ñuandikaaba bual’o l maa kpanjama niima ni. **10** Ko maadi ba: yinba la li yumanli gbia U Tienu diema ñasiili, ama lieba po li tie maa kpanjama. Bi pia i nuni, ama bi naa nua; bi cengi, bi naa gbia. **11** Diidi mani li maa kpanjama niima ni: U Tienu maama, **12** “o sankuni” tie yaaba cengi mi maama, ama sitaan n cua ke kua bi pala ni ke bel’o, wan da daani li maama po ke la mi faabma. **13** A tana po tie: yaabi n cengi mi maam, ke tuo yeni li pamanli, ama ke kan ña lan n cengi U Tienu maama, ki go tugidi k suani li tuonli lan buali maama. **22** Daa yenli k jesu den kua o ñin biaguni wan i yeni o ñjodkaaba. Yeni ko maadi ba: ... tin puodi mani bongbantianli po. K bi tugi o ñin-gbanu. **23** Ban bo puodi ya yogunu, k jesu guandi. Ko faaciangu kpil k fidi o ñinbønguni. Mi ñima den bua cubini o ñinbiagu. Li ji den paa bi po. **24** K jesu ñjodikaaba den nagini ki yigini ki fiin’o: canbaa, canbaa mi ñima bu di ti naa. Ko findi k gaa mi jama o faalu yen a ñinguona po, k li kuli sedi suoo. **25** Li puoli po ko maadi o ñjodikaaba: ... i dindanli ye le e? ti jawandi yeni o yaalidigu den kua ba, k bi maadi bi ñmialini: O ne tie ñjma i? diidi mani: o pia ti yikodi o faalu yeni a ñinguona po, k bi colini o. **26** B ji bo kua Geresa doguni, li bo ye Galile nuntuali. **27** Ya yogunu k jesu bo tugi o taali ki ñjmaa i tinga po, o doguni o nulo yua k ti cicibiadi bo kub’o yeni, bo sani ki cend’o. O den ki yie tiadi ki gó ki kpendi deni, ama o den yi dua a kakula nni. **28** Ya yogunu ko la jesu, ko baa ki gbaani o taana po ki yigini yeni o paalu kuli. ... A bua be n po, jesu, U Tienu badicamo biga? N miad’o sugili, da wangidini fala. **29** O bo maadi yeni kelima jesu bo cedi k ti cicibiadi kuli siedi ki ñagu. Yeni ban bo yi lol’o yeni i kudiseseli a taana yeni o nugí, o bo yi cie li kuli, ti cicibiadi n tug’o ke kua yen’o li fulai nni. **30** Jesu bual’o: ... A yeli i? ... ñmian’o: ti yabi. Kelima ti fuobiidi boncianli den ñuagu. **31** Li fuobiidi den miadi jesu sugili k wan da kuan ba

naani tie fala kangbediguni. (Abyssos g12) 32 Li bubuuli yen i fanfabini. K Jesu maadi: da buudi den sua ki duoli boncianli den kobi li kani k mani, o ki kpe ka, ama o guandi. 33 Bi niba den bi kpaab li juali po. K ti cicibiadi ne mia jesu ñuadi laagu ki ban nani ko kpe i. 34 Yeni k jesu sugili, k wan cabi ba, k ban gedi ki kua li duoli cuo i bonpuo biga nugu, k maadi yen i paalu: nni. Ko cabi ba. 35 K bi ñaa li ja, ki ji kua li duoli ... n biga fii! 36 O den guani ki fuodi, k fii, k jesu nni. Ki li duoli ñani li juali, k san sani ki baa mi ñima nni kpe. 37 A duogula n la yeni, ki bi sani k gedi ki pagi o dogu nni, yen i dogbanbimu nni

38 K bi niba ña, k caa ki diidi yaali bo tieni. Bi bo pundi jesu kani, k la o ja yua k ti fuobiidi bo siedi kani yeni, ko kaa jesu taana po. O den la ti tiadi, ki li ba kuli jikub, o. Ti jawandi den kua ba. 39 Yaabi bo la ya bona n bo tieni kuli lan kani, ki bi dugini maama ki ti fuobiidi yaadi k ñaa li ja, ko ji la mi faabima. 40 Gerase dogu niba kuli, ti jawandi bo kua ba boncianli. K bi maadi jesu k wan ña bi dogu nni. Ko guani k kua o ñinbiagu nni k lebidi 41 Ko ja yua ti fuobiidi bo ñan o kani yeni, buali jesu k wan cian'o, ama jesu bo bel'o, k maad'o: kuni a deni k pan waan ba, yaali ko tienu tieni a po. 42 Ko kuni ki pagi yaali n tieni ne kuli. 43 Wan den guani galile, bi niba boncianli den gagu kelima bi den gu o baama. 44 Li yogunu ja ba cua jesu kani ko yeli tie jayiris, o den tie o jandieguni canbaa. Ko baa k gbaani jesu taana po ki miagu sugili k wan cua o deni. 45 O bonpuoyenga ko pia nani piiga yen bina lie yen, k den mo yen i mi kuuma. K jesu fii k gedi o kani, ko nuwuligu tudi k mo ban nagini jesu kani. 46 Li kani pua ba den ye ki wuuli o faadi kli k koligidi, hali piiga yen i bina lie. O bo biani o ligi kuli dogida deni, ama o bo ki fidi ki tebi o ba. 47 Ko nagini jesu puoli po ki sii o liadili, ki li yogunu mōno, ko faadi sedi. 48 K jesu buali: ... ñma n sii nni? Nani bi kuli n bo tieni mi niama, k Pial maadi: ... canbaa, tin diidi mani, o nuwuligu lini ki maba. 49 O kop ñmian'o: ... o nulo sii nni, kelima mi tuama o paalu ñani n gbano nni. 50 Wan bo la li kuli k li k tie wuolin bonli, ko pua nagini, ki jegili, ki baa ki gbaani jesu taana po k cili ki dugidi yaali ya po ko siigu yen i wan paag'o maama toma. 51 K jesu maadi li pua: ... n bipuoga, a paagi ki dugini a dindanli yabi n po. Ya caa k laafia n cian'a 52 O da den k maadi ki gbeni, ko nulo ñan li jandidiel nni canbaa deni, k maad'o: a jafaanu kpe o, ji da mabi canbaa. 53 Jesu den gbadil maama, ko maadi Sayiris: ... da jie, ya duu n po baba, a jafaano ba paagi. 54 Wan pundi deni, o ki cabi ki nulo ba kua, lan ñani: Pial, San, Sak yen i biga náa yen i baà. 55 Kaana kuli den tie:

9 jesu bo taan o kpaaga piig n bonblie, k ten'b o paalu yen t yiko k ban bel t fuobiid(staan) k go paagi b yiama. 2 L puol po ko són'b k ban kpaandi o laabamanli i tinga kul po, k teb i yan buol kul. 3 Oden cegli ba: i da tugdi man lba k l nua i cenli po: lan tie lanbanli, bögli, ligii k bual jiedi po. da kpaani man ya tiadi ki ba lebdi. 4 Bi ya gaa yi ya diegun, yin ya ye hali ya daali ki ba siedi lan kani. 5 Nulo ya ki gaa yi naan kani, yin ña lan kani k pidi lan ya doguni tanbiini yaali n tabi i taana, lani baa tie yaali wang i buama b po. 6 Yeni ko kpaaga fii k gedi. B den tøgdi a longbana nni. kaana kuli, b den maadi U Tieu maama k go tebi bi yiama. 7 O badciamo Herodi bo tie lan ya dogu nni yikodaano, wan bo gbadil ke tiama maadi ke sua: "San batir" n yied bi tinkpiiba siign, 8 bi töba ya po "Eli n guani", bi töba mō göga ya po "I tie U Tieu tondi siigni yendi guani". 9 Ama k Herodi jiin; ... San? Min mono n cabi k bi jagdi o yul. To, o daano tie ñmama i k bi maadi o po ya yaalidgu bona ne kul? O bo kpaani ke bua wan band'o 10 Aposoronba bo guani ke dugni jesu ban bo tieni yaal kul. k Jesu tugi ba k piad waam, l bo ke fagi yen ya dogu k bi yi Bedsayida. 11 ama bi nibi n bandi ban ye naani, k bi fii k ñua. Yesu gaaba k cili k maadi ba o laabamanli, k tebi yaaba n bo yia k suni k ban paagba. 12 O dajuogu n nagi ya yognu ko yieni cil m baama, k aposoronba piiga n bonba lie ñagni jesu kan maadi yen'o: cabi k ban ged ya longbana kób yen ne, k baa o duankaanu yen l bonjekaali (mi jiema) klma tin ye naan tie fualin ni. 13 Ama k jesu maadi o kpaaga: yinbi mōno n tenba m jiem ke ban je. Ama ko kpaaga ñmian'o, tin pia yaal k cie kpanu bona mu yen i jami bona lie. k t ji bu tien ledi ba m jiem ya nib ne kul po i? 14 Klma b tie nibi tuda mu i. Jesu maadi o kpaaga: tien man cagli kul nibi piium k cedi ban kali. 15 B cõlni o maama k kaani b kuli. 16 K jesu tugi kpano bona mu yen i jami bona lie, k yaadi k diidi pol po k jaandi k yadi m yedijanba, l puol po ko

jend jendi, ko kpaaga tugi k bogdiba k ban di. **17** **40** N maadi a yuankaaba k ban beli li cicibiadiga K bi kuli dini k l sieni baabuodi piig n bona lie. k bi gbali. **41** K jesu tandi k maadi: be cedi ki **18** Dayenli k jesu piadi k ba jaandi, o den ye yen dindanli podi yeni yinbi kangbada buolu, u laa o kpaaga, k jesu bualiba... b nibi ne mali k n yogunu ki ba gbadu niimn ni. Yeni ko maadi li ja: tie ymama i? **19** K b jiin'o Toba ya po a tie San- cua yeni a biga na. **42** I biga n cuoni ya yogunu, batuir, toba mo ya po Eli, toba mo gogi maadi k li cicibiadiga cedi ki biga baa k jegli. K jesu k U Tieu tondi ya yognu po yendi n guani k maadi yeni mi tuama li cicibiadiga po ko sani k yiedi b tinkpiiba siign. **20** K Jesu bualibba, i ya ñani. Ko paagi li biga k tug'o k teni o baà. **43** K li po, i tama k n tie ymama i? Piel gaa m maama k yaagilidi bi kuli yeni U Tieu buama. Bi niba jiin: a tie Jesu, U Tieu n son yua bijua. **21** da ja kuli pali den mani jesu palidi yeni o bulicidi man nulo n gbandi. **22** K Jesu pugni k maadi: l po; ko maadi o yuankaabi: **44** ynanbi mani ke bual ko nulo bijua n la fala boncianli ko doguni luod i tuba k ya tiani mi baa yedi yaali ne: bi yikodam yen l gbanbanda n cuon, k kpani, k niba ba kuadi o ja bijua, bi nisaaba nuu nni. **45** min yiedi danata daal. **23** Yeni Jesu maadi yeni Ama bi yuankaaba bo ki gbia, li maakpanjam bi kuli, ya daano bua k wan yñdni, l bual k wan bo duagiba. Ti jawaandi po, ke bi bo ke buali yie o ba, k tugi o daponponli, daal n tu daali jesu ke ba bandi niima nni. **46** Bi den kpaani ke k yñdni. **24** Yen i mõn, yua bua kuogi o miali, ban bandi yua n tie ci amo bi siigan, mi niama ji o ba buonga toma, ama, yua ya buoni o miali fii. **47** Jesu bo bandi ban maliti yaali bi palti nni, k dugni min ya po, wani ba la ya miali k pia ko tugi i biga ke sen'o. **48** ke maadi ba: "yua gaa gbema. **25** Nulo ya tugi li yandunli bona kuli k li i naa biga n ya yeli po, o gaa min mõnol'i, yua ya cie U Tieu, k nan ba kpe, o pia m laa ñuadi? **26** gaa min mo, o gaa yua son nni, kilima yua jiin o Nulo ya jien i fee k go jie m maama mo i fee, ba ke kpandi biga, bi ba kpiagidi wani wan to o nulo bijua mo ya guanu daali o ba la n baa ci amo. **49** San gaa m maama ke yedi: canbaà t la yudand yen o ninjama kuli. **27** Yen i mõni, i o nulo ko deli mu cicinbiadimu a yeli nni, ama siigni b niba boncianli kan kpe k la U Tieu ti delo ke wan da fandi ke tieni li liema, kilima diema **28** Dana niini puoli po, k Jesu tugi Piel, o ki yua ñjan. **50** Ke jesu maadi, da deli mano, San, yen Sak, k bi doni li juali k ba jaandi. **29** kilima ya nulo ki tie a nando i, lani ya nulo tie a Ban jaandi ya yognu, ko nunga lebdi, ko tiadi ji donli. **51** Ya yogunu ke jesu bo lagi ke ba lebidi pien k cie ti kunkundi. **30** K b niba bonba lie kuni o baa kani, ko fii kua Serusalem nni. **52** O pagi y'en'o: Moyiisi yen Eli. **31** k se k ñili k maadi bo sõni o tondiba bonbi lie k bi kua liiga Samali yeni Jesu n ba kpe nanda Serusalem ni **32** Piel longbanbigi nni ke kpaani li dieli. **53** Ama ke yen o lieba guandi ama k b fii k la Jesu se yen b Samali niba yie ke bel'o li dieli, ke dugini jesu niba bonba lie k ñili. **33** Li niba n se ya yognu bo maani ke caa Serusalema. **54** O tondiba n la Jesu kani, k Piel maadi: ... canba, l ñjan k tin ke li tie yeni, ke Sak yen San tandi ke maadi: ... ya ye ne. T bi maa jona taa i. Yenli n ya tie a canbaa, a bua ke tin cedi ko mu n ña poli ke yaal, o lielo Moyiisi yaal, o taalo mo Eli yaal. biani b kuli fami ke ban tua fantama. **55** Ama ke Yen lan ya kuli, piel ji bo k bani wan maadi yaal. jesu gbagi ke gaa ti jadi ke maadiba, i ke ban ki **34** O maadi k da k juodi mono, k li tieni nani l gbie yen fuorjanbi, ki maadi ya maabiidi ne? yunli yeni k jiidi k libini bi po, ti jiwaandi kua **35** K b gbadu o niali k li maadi ka, ama ke wan faabi bi niba ke tenbi ya miali li yunli nni k sua: ... o ne tien n biga yua k n k pia gbema. **56** ke bi siedi lan ya kani ke gedu buaga k lugdo, yin ya cengi man o. **36** Ban gbadu longbantianu. **57** Ban bo paani o sanu, ke ja ba l nialo, k bi ji diidi k la jesu se obebe. Ama bi cendi ke maadi jesu: ... N baa yua ñja caa yuankaabi den muubi bi ñõna k ki maadi oba naani kuli. **58** K jesu ymiani l ja: 'I luali pia i kuli ban la yaali. **37** Lan den fandi k jesu ñani fali, ti bonyugiti pia ti tiadi, ama o nulo bijua ke li juali po k jiidi, k bi niba boncianli yuagu k pia wan ba duani naani. **59** K jesu maadi o tian kpaani k ban diidi o. **38** O nuwuligu siigni, bi o: ya yuan! ... canbaa cabi ke min piini n baa gbadu ja ba ko yedi: canbaa, ñjan diidi n bijua o! **60** k jesu ymiani: "cedi bi tinkpiiba n piini bi npo. O tie n bonjayenyenga. **39** K cicibiadiga tinkpiiba!" ama fini, gedu ke kpaandi U Tieu (fuobiidi) n fii o po, ko yigni k baali, ko siini maama kaana kuli **61** Ke o tiano mo go maadi ñinsankpinkpong, ki jegli, ki ji nani mi kuuma. jesu. U Tieu n ba yñði ñja, ama, cedi ke min

gedi ke cabi n denpo. 62 ke jesu ymian o: "ya daano ko yen naakuuli ke bia gbagidi ke diidi puoli, ke dagidi yen wan kua U Tieu deni.

10 Li puoli po, ke O Diedo go lugdi o yødkaaba piilele, ki sóni ba bilie lie ke ban lidi o u dogu po leni ya dongbana ke wani o bá bi ba gedi. 2 Ki maadi ba, "u bontaadu yogu pundi. ku kpaaangu yabi ama a tuonsónla ki yabi. Tin mia O Diedo yua n die u kuanu, wan sóni a tuonsónla o kuanu nni. 3 Ya caa mani. N suani yi nani mu pabimu yeni i yangbanli siiga. 4 yin da taa ligbøgli, ki da kubi sancenbøgli ki buali taacaadi, ki go da biandi yaama i fuondi po u sanu nni. 5 Ke yin ba kua ya diegu nni kuli, yin cindi ki yedi, "Mi yanduanma í ya ye ku diegu ne nni". 6 Mi yanduanma nilo ya ye li diegu nni, i yanduanma baa ye leni o, li ya ki tie yeni, mi ba guani i po. 7 Yin ya ye lan ya diegu nni, ki di ki go ſu ban puni yaala, kelima o tuonsónlo dagdini o ymapani. Yin da ſu diegu ki tuadi diegu. 8 Yin kua ya dogu nni kuli, ke bi ga i cangu, yin di ban candi yi yaala, 9 ki paagdi yaaba n tie bi yiama. Yin yedi ba, "U Tieu diema nagj i kani". 10 Ama, yin ba kua ya dogu nni ke baa ga i cangu, yin ſu ki cendi bi sanjala po, ki yedi, 11 "Ti pidi i dogu ne ya taatama n tabi ti taana, ki guani ki yadi i po, ke lan tua tiadma i po! Ama yin ya bani yaali ne, "U Tieu diema nagini. 12 N maadi yi ke ti buudi daali, Sodoma buudi baa pia sugli ki cie lan ya dogu. 13 korasen, sola! Betsahida, sola! Ya yenmaaltuona n tieni i siiga ne ya bo tieni Tiiri leni Sidoni dogi nni, li dogi niba bo ba tuo ki lebdi bi pala hali ke li dá fagi, ki la ti yubontiadi, ki pugi bi bá mi fatanpienma. 14 Ama, ti buudi yogu, Tiiri leni Sidoni yaala baa pia sugli ki cie yinba. 15 Ke fini, Kapenawuma, a maali ke a ba duoni a yuli yaljanli nni bii? N n bi ba jiini a hali ku tinkpibougu nni. (Hadës g86) 16 Yua n cengi yi, o cengi mini i, yua n ki ga i maama ki ga mini ya maama i, yua n yie n maama yie yua n sóni nni maama i. 17 Li tondba piilele den guani leni li pamanli, ki maadi O Diedo, "Ti Diedo, bá' mu cicibidmu mōnō colni ti maama a yeli po." 18 K Jesu maadi ba, "N den nua Setaani ke o ñani yaljanli nni ki baa. 19 Cengi mani, N puni yi ti yikodi, ke yin ya ymaadi i wee leni i nami leni yibali paaciamu po kuli. lan ba baa maama kuli, liba kuli kan fidi ki tieni yi yaala n bia. 20 Ama, yeni lankuli, yin da mangdi i pala

ke mu cicibiadmu colni i maama baba po ka, ama yi pala í yanbi ki ya mani kelime i yela diani yaljanli nni" 21 Lanyognu liga, ke o pali mangi boncianli U Tieu forjanma po, ke o yedi, "N dondi a, Báa, Tanpoli yini ki tinga Diedo, kelima a dagni lanya bona bi yanfodanba leni bi nunfandanba po, ki nan døgdi a yaaba n ki pia yama nani mu biñidmu yeni po. Nn, Báa, kelima, li den yødi a yanjaganli bonjanla." 22 N Báa duu n po ki, kubni nni a bona kuli, ke obá kuli ki ban Bijua í tie yua, lan ñani Báa baba, obá mo ki bani báa í tie yua li nan ya ki tie Bijua yaa ka, yeni Bijua í bua yua ki ba døgdi o po. 23 Ki guani ki gbägi o yødkaaba po, ki maadi ba yasiili nni. "Mi yedjanma yaaba n laadi yin laadi yaala. 24 N maadi yi, sawalpuuba bonianla yeni bi badcianba den suni ke ban la yin laadi yaala, ki nan ki la yø, ke ban gbadi yin gbia yaala, ki nan ki gbadi yø. 25 Diidi mani, jufinba yoko tundkaaba yendo í fii, ki bua bigni Jesu, ki maadi, "Canbáa, N ba tieni ledi i, ki baa ya miali n ki pia gbenma? (aiōnios g166) 26 Jesu í buali o, "Be diani yiko tili nni? A cogi be li tili nni?" 27 Wan jiini ki maadi, "A baa bua O Diedo, a Tieu leni a pali kuli, leni a naano kuli, leni a paalu kuli, leni a yantiali kuli, ki go ya bua a nisaalilielo nani abá yeni." 28 Jesu í maadi o, "A jiini bonjanla. Ya tie yeni, a baa ye ki fo. 29 Ama o tundka yeni den bua wan kuni obá i moni, ki buali Jesu, "yma n tie lielo?" 30 Ke Jesu jiini, "Nilo den ñani Jerusalema ki caa Jeriko, ki cendi bi sanjiaba, ke bi fie o tiadi kuli, ki pua ki janbi o, ke o nagni mi kuuma 31 Li sua ke salga yidka kubi li sanu, ki ji, wan la o ja yeni, ke o jadi ki løgdi o, ki ban caa. 32 Lan go tieni yeni, Levi yua mo í ya pendi, o mo í la o, wan jadi, ki balni, ki pendi. 33 Ama, Samari yua n den caa u sanu, ki pudi o kani, Wan la o, o pali í sia yeni ti niñinpadi. 34 Wan nagni, ki fiadi fiadi o nala, ki tieni mi kpama leni ku daamõngu. Ki jagni o o ya yunbo po, ki ciani o ban gaani bi canba naani, ke bi kubi o lan buali maama. 35 Lan fandi, ke o ñani ligi lie ki teni o canguulo, ki maadi, "yan yanbi ki kubi lan buali maama. ligi ya pødi, ke a pugni yii kuli, N ya guani, N ba pa yø. 36 Bani bonbtaa siiga yeni, a maali ke ole n tie o ja yua baa bi sanjiaba sanu nni yeni nisaalilielo? 37 O tundka í maadi, "Yua n gbadi o niñima yeni n tie o nisaalilielo." Jesu í maadi o, "Ya caa ki mo n ya tiendi yeni" 38 Ban paani u sanu ki caa, ke bi kua dogbiga bá ke li

kani pua, ke bi yi o Marita biali o, ki mia ke wan li ya tie k n bieli mu cicibiadimu belsebuul yeli tuo ki cani o deni. **39** O den pia o ninsalo ke o po, njma nan tieni i niba o paalu ki bi paagdi yi Maari. Ke o kali Jesu taana kani, ki cengi o bi yama. Li po n cedi k bi tie i po buud dama maama. **40** Ama ke Marita gbaa leni a tuona, ki **20** Ama, li ya tie U Tienu paalu po k bieli mu bua tieni mi bonjiema, wan nagni ki maadi Jesu, cicibiadimu, U Tienu diema pundi i kani. **21** Ya “O Diedo, njaa la ke n waalo ñoli mini baba yeni nulo pia mi tuama ki go pia ti tob tiadi ki gu o a tuona aa? Lanwani, maadi o wan todii nni.” deni, o njalimano kuli ye li wuoli nni. **22** Ama **41** Ama ke O Diedo jiini, ki maadi o “Marita, yua ya paa ki cie ya koni yen'o, o yi fie o tob Marita a yagni a yama bona boncianli po, **42** tiadi kuli yen o njalimano ki bogdi **23** ya nulo ki Ama bonyenli baba n tie bonmonli, Mari lugdi yaali n janji ki cie, bi kan fidi ki fie la.”

11 Daa yenli ki jesu den jaandi ki gbeni, ko njodikaaba siigni yendo bual'o: ti Diedo, bangi ti i jaandi nani San n bangi o njodikaabi maama yeni. **20** Den njmian ba: i ya baa jaandi, yin maadi ne: n baà yua ye aljandini, a diema pundi. **3** Teni ti daali mi yentunjiema. **4** teni sugli ti biidi po kuli nani tin tiendi sugli ti lieba po teni. K ya gu ti yeni li bigli yogunu. **5** K o pugni ki maadi: li tie nani ya nulo pia o donli ko baa o yogsigu ki miagu: “kpendin kpano bona taa. **6** Kelima n donli ba ñani u sani k ba ki can nni, ama n nan k pia ba li bonjekaali ko ba je. **7** Li ya sua k o donli ye jin'o: “cedi k nfuodi, ki da mabi ni, n ganli luo, n k bidi mo duan'o. N kan fidi ki fii ki ten'a **8** n maadi, ba o ya kan fii ki ten'o ki li tie o donlugu po, o bi fii ki dugni li cõnli po ki ten'o. **9** Yeni k n maadi: mia mani, bi ba puni; kpaan mani, i bu la; pua mani li ganli, bi ba luodi yin kua. **10** Kelima, bi tieni yua miadi, ki yua kpaani laadi, ki bi luodi li ganli yua kuogi po. **11** Cegdi nba ye i siigni, njma ya po n kpeli ke teni o biga o waa ya yogunu k o buali o jamo? **12** Bii, o ya buali jenli po wan ten'o o namo? **13** Yinba bi biid dama, i ya bani yin teni i bidi a bongjama, taalm ja i ki ti Diedo bi teni fuoyjanma yaabi n bual'o kuli? **14** Daa yenli, ki jesu deli i cicibiadiga ja ba kani k o tie muuga. Li cicibiadiga n ñani li ja kani, k o ji cili maadi, ki li yaa ki lidi bi niba. **15** K boncialti ji cili ke maadi: ... ne tie Belisebuul paalu po i, mu cicibiadimu canbaa, k o tugii ki bieli li cicibiadimu. **16** B tiama, ban den bua ban piugu ku diagu, ki bi bual'o ki wan tieni mi bama bii paligu k li ñani polu po ki ban diidi. **17** Ama nani wan bo bani bi maalima k o jin ba: o tõbu n pua ya dogu, a diena yi baali, ki li njmadili ye. **18** I maal k n bieli mu cicibiadimu besebuul yeli po. Li ya tie yeni, mi bogidma bo ba tieni sitaani diema nni. O diema bo ba bia fanma. **19** Lan ni,

li ya tie k n bieli mu cicibiadimu belsebuul yeli tuo ki cani o deni. **20** Ama, li ya tie U Tienu paalu po k bieli mu bua tieni mi bonjiema, wan nagni ki maadi Jesu, cicibiadimu, U Tienu diema pundi i kani. **21** Ya “O Diedo, njaa la ke n waalo ñoli mini baba yeni nulo pia mi tuama ki go pia ti tob tiadi ki gu o a tuona aa? Lanwani, maadi o wan todii nni.” deni, o njalimano kuli ye li wuoli nni. **22** Ama **41** Ama ke O Diedo jiini, ki maadi o “Marita, yua ya paa ki cie ya koni yen'o, o yi fie o tob Marita a yagni a yama bona boncianli po, **42** tiadi kuli yen o njalimano ki bogdi **23** ya nulo ki tie n yua, tie n yibalo, k yua ki taagi yen nni, yadi yaali k n taan nni. **24** Ya yogunu k bi deli cicibiadiga, o yi sani ki ban kua li fuali nni, ki kpaani naan kani ko ba fuodi, ama o ya ki la naani k o ba kua, o yi yedi o ba nni: nba guani naani k n bo ñani. **25** O yi guani ki sua ki bi tingni lan ya kaano ki janbi. **26** Li ya tieni yeni, o yi guani ki gedi ki ban kpaani o lieba bonbi lele, k bi bia ki ciegú k pugni o po, ban ji ya ye. Li nulo yinyieni ji janbi ki pa k cie cincinli. **27** Yayogunu k o maadi yeni, k o pua ba yigni bi niba nni: pamanli ya pua mal'a ki rjaan'a o biili **28** K Jesu njmian o: li pamanli janbi ki ye yaabi n cengi m maama ki go coln ni li kuli. **29** Bi niba bo baadi ki pugdi, k o maadi: ti yogu ne niba tie nibiidi, bi o paligu po, ama bi ji kan la paligu ke li ya tie Jonas n bo tieni yaali ka. **30** Nani Jonas n bo tie bama Ninif nib po yen, o nulo bijua mo baa tie molane niba ne po bama i. **31** Daajijuogu daali, o yanbangu puo bado, bu fii ki koniyeni li yogunu niba, kelima o ba li ñandunli ni ki bua cengi Salumø tundli yaali gbie yeni mi yanfuoma. Ama bonli nan ye ne cie salumo. **32** Li daajijuogu daali, Ninif niba bu fii ki koni yeni bi yogu yab. Kelima bi ja damiwoncili ki cengi jonas maama. Ama k bonli ye ki cie Jonas ne kanba. **33** Nul kan cuoni fidili ki wuon i lõdigni bii ki cunbni bobli. N n, bi yi tuani naani ki ya niba n kua gu diegu nni, n la mi yinyenma. **34** A nuni tie nani fidili yeni ki yendi a gbanu. A nuni ya ye laafia nni, a gbanu kuli ye mi yinyenma nni, ama a nuni ya ki pia laafia, a gbanu kuli ye li bonli nni. **35** Tien suo ki janbi ki diidi, ke a fidili n da cua yeni bonbonli a po. **36** A gbanu kuli ya ye mi yinyenma nni, ki ba bogdima ki ye bonbonli nni, l baa tie a po nani li fidili n tien a mi yinyenma. **37** Ban bo maadi ya yogunu yeni, ki farisien ba yin jesu k wan ba ki je o deni. Ki jesu kua li ja deni, ki cili ki ba je, **38** ke farisien bandi k o cili ki je, k ki njuudi o nugi. k li ya k lid'o. **39** K jesu jin k maadi: yinb farisien nba, i yi janbi ki wuli, ki caadi, ama ki

pala nni gbie yen o naayidbu yen mi biadima. **40** Yinbi, i ki bani k yua tagi niin po, wan tagi deni mœa? **41** Teni mani U Tien yaali ye i pala nni kuli k o bu yjanbi. **42** Ama yubonli i po, mu siiga nni bá yenga po. **7** Ama yinba wani, farisien nba, i di jodi boncianli bonli kuli nni, k bá i yudi, bi cödi ki bani ti dugli. Da jie mani k bua ki maadi i momoni, k go sundi U Tien pu, i pia muyuli ki cie ya nuankuli n yabi. **8** buama po. Yin bo baa tien yaali, k da ja li ba N yedi yi, ya nilo kuli n tuo ke o bani nni, bi kuli yeni. **43** Yubonli i po, farisien nba, kelima i niba siiga, o 'Ja Bijua' mo ba tuo ke n bani o U maan a kankaan cincina ti jandiedi nni. I bua Tien malekinba kani. **9** Ama yua nia bi niba ki ban fuondi bi niba n yabi naani. **44** Yubonli siiga ke waa tie n yua, bi ba sundi o po U Tien i po, i naani yen ya kula ki naani yeni bonli, malekinba kani. **10** Yua n maadi mabiadma o 'Ja k bi togdi bii k cuoni li po k jeje k ye. **45** Wan Bijua' po, ba baa sugli, ama yua n maadi ki sugi maadi yeni, ki yiko tudka gaa ti jadi ki bual'o: ... U Tien Fonjanma, o kan baa sugli. **11** Bi ya dia canbaa, a maadi k yjan sugd ti bi. **46** Jesu maadi: yi, ki caa leni yi ti jaandiedi nni, ti buudi danba yubonli a po fin yiko daan'o ne. I tungi bi niba kani leni yikodanba kani ti buudi po, yin da ya tuga kpiagi, ama, yinba mœno ki bua yin sii yagi i yama leni yin ba maadi yaala ki fie i yuli, ba i nugi li ba kuli ya po. **47** Yubonli i po, kelima bii yin ba yedi yaala. **12** Kelima lanyognu liga, U i t iendi ti bontitagdi ki nangi U Tien tondi yaaba ki jayaanb bo kpaab. **48** I wangti yeni mœni i yaajaanba n bo sœni ya tuonbiidi kuli: bi kpa U Tien tondi, ki mœa maa bi kula. **49** Li ya po k U Tien, o yanfuoma nni bo maadi: "n te bi sœni ntondi yeni n yœdikaaba; i ba kpa tiama, ki cagni yaaba n sieni". **50** Li po n cedi ke ti k U Tien, o yanfuoma nni bo maadi: "n te bi sœni ntondi yeni n yœdikaaba; i ba kpa tiama, ki cagni yaaba n sieni". **51** Ki cili Abel kuuma, ki pan gedti Zakali kuuma li jaandi binbindli po. N maadi, ti yogunu yaaba, te kan a kpaab. **52** Yubonli i po, ji pia kaanu ki ba bili n kpaandi ne kula. **53** Jesu n bo ñani gu diegu nni, ki yiko gbanbanda yeni farisien nba ji tudi o, ki bual'o i bili bonli kuli. L k tie ki kan la U Tien baba ka, a kpaab. **54** Bi ji den kpaani wan baa jiini yaali, lan cua yeni kœnli.

nni. Nn, n maadi yi, jie mani o. (**Geenna g1067**) **6**
bi ki kuadi nuanmu mu mu ka kuumu lie e?
Leni lani kuli, U Tien nunga nni, bi kan sundi
nni kuli k o bu yjanbi. **42** Ama yinba wani,
farisien nba, i di jodi boncianli bonli kuli nni, k bá i yudi, bi cödi ki bani ti dugli. Da jie mani
k bua ki maadi i momoni, k go sundi U Tien pu, i pia muyuli ki cie ya nuankuli n yabi. **8**
buama po. Yin bo baa tien yaali, k da ja li ba N yedi yi, ya nilo kuli n tuo ke o bani nni, bi
kuli yeni. **43** Yubonli i po, farisien nba, kelima i niba siiga, o 'Ja Bijua' mo ba tuo ke n bani o U
maan a kankaan cincina ti jandiedi nni. I bua Tien malekinba kani. **9** Ama yua nia bi niba
ki ban fuondi bi niba n yabi naani. **44** Yubonli siiga ke waa tie n yua, bi ba sundi o po U Tien
i po, i naani yen ya kula ki naani yeni bonli, malekinba kani. **10** Yua n maadi mabiadma o 'Ja
k bi togdi bii k cuoni li po k jeje k ye. **45** Wan Bijua' po, ba baa sugli, ama yua n maadi ki sugi
maadi yeni, ki yiko tudka gaa ti jadi ki bual'o: ... U Tien Fonjanma, o kan baa sugli. **11** Bi ya dia
canbaa, a maadi k yjan sugd ti bi. **46** Jesu maadi: yi, ki caa leni yi ti jaandiedi nni, ti buudi danba
yubonli a po fin yiko daan'o ne. I tungi bi niba kani leni yikodanba kani ti buudi po, yin da
ya tuga kpiagi, ama, yinba mœno ki bua yin sii yagi i yama leni yin ba maadi yaala ki fie i yuli,
ba i nugi li ba kuli ya po. **47** Yubonli i po, kelima bii yin ba yedi yaala. **12** Kelima lanyognu liga, U
i t iendi ti bontitagdi ki nangi U Tien tondi Tien Fonjanma ba tundi yin ba yedi yaala. **13** Ke
yaaba ki jayaanb bo kpaab. **48** I wangti yeni mœni niyendo yedi o ku niwulgú siiga "Canbaa, maadi
i yaajaanba n bo sœni ya tuonbiidi kuli: bi kpa n kpelo wan bogdi ti báa ñ sieni ti ya faali, ki
U Tien tondi, ki mœa maa bi kula. **49** Li ya po teni nni. **14** Jesu ñ yedi o, "O ja, yma n kaani
k U Tien, o yanfuoma nni bo maadi: "n te bi nni ke min ya tie i buudidaano bii i ke min tua i
sœni ntondi yeni n yœdikaaba; i ba kpa tiama, kœnpaadi lo faali bogdima po? **15** Ki yedi ba,
ki cagni yaaba n sieni". **50** Li po n cedi ke ti "Fangi mani yibá lini mi yalmanbuacianma,
yogunu yaaba te bi pa, U Tien tondi yaaba ki kelima nilo miali ki yua o yalmani yabmu ka. **16**
bi kpabi kuli hali li yandunli cilima. **51** Ki cili Abel kuuma, ki pan gedti Zakali kuuma li jaandi
binbindli po. N maadi, ti yogunu yaaba, te kan ki yedi o pali nni, "N ji ba tieni ledi i, kelima mii
fidi ki buu bi buudi ki gbeni. **52** Yubonli i po, ji pia kaanu ki ba bili n kpaandi ne kuli? **18** ki
yinba yiko tundikaaba, i tugi mi banma k li cie yedi, "Min ba tieni maama n ne. N ba mumudi
bonli kuli. L k tie ki kan la U Tien baba ka, a kpaab. **53** Jesu n bo ñani gu diegu nni, ki yiko
gbanbanda yeni farisien nba ji tudi o, ki bual'o i bili bonli kuli. **54** Bi ji den kpaani wan baa jiini
ama i bi pani bi niba boncianli, ki bi kan fidi ki kua. **55** Jesu n bo ñani gu diegu nni, ki yiko
gbanbanda yeni farisien nba ji tudi o, ki bual'o i bili bonli kuli. **56** Bi ji den kpaani wan baa jiini
yaali, lan cua yeni kœnli.

12 Ya yogu ke ku niwulgú den taani ki pundi a tuda, ke bi niba ji ymaadi bi lieba, ke o cili ki dä maadi leni o yœdkaaba, "Fangi mani i yuli leni farisienba nobli, bani yaaba n pia mi muyima. **2** Ama bonlibá ki ye ki duagi, ki kan dögdi, bonli ki ye ki wuo, ke bi kan bandi. **3** Lanwani i, yin maadi yaali li biigl nni, bi ba gbadli li mi yenyenma nni, ke yin sobi ki maadi yaali li dieli nni, ke a gana luo, bi ba kpaandi la li dieli binbindli po. **4** N dönlínba, n yedi yi, da jie mani yaaba n ba kpa ti gbannandi, ki ji kan fidi ki tieni libá kuli ki pugni. **5** Ama, n ba tuodi ki waani yi yin ba ya jie yua. Yin jie yua kpa, ki go pia ya paalu n ba lu ja ku mubuogu

nni. Nn, n maadi yi, jie mani o. (**Geenna g1067**) **6**
bi ki kuadi nuanmu mu mu ka kuumu lie e?
Leni lani kuli, U Tien nunga nni, bi kan sundi
nni kuli k o bu yjanbi. **42** Ama yinba wani,
farisien nba, i di jodi boncianli bonli kuli nni, k bá i yudi, bi cödi ki bani ti dugli. Da jie mani
k bua ki maadi i momoni, k go sundi U Tien pu, i pia muyuli ki cie ya nuankuli n yabi. **8**
buama po. Yin bo baa tien yaali, k da ja li ba N yedi yi, ya nilo kuli n tuo ke o bani nni, bi
kuli yeni. **43** Yubonli i po, farisien nba, kelima i niba siiga, o 'Ja Bijua' mo ba tuo ke n bani o U
maan a kankaan cincina ti jandiedi nni. I bua Tien malekinba kani. **9** Ama yua nia bi niba
ki ban fuondi bi niba n yabi naani. **44** Yubonli siiga ke waa tie n yua, bi ba sundi o po U Tien
i po, i naani yen ya kula ki naani yeni bonli, malekinba kani. **10** Yua n maadi mabiadma o 'Ja
k bi togdi bii k cuoni li po k jeje k ye. **45** Wan Bijua' po, ba baa sugli, ama yua n maadi ki sugi
maadi yeni, ki yiko tudka gaa ti jadi ki bual'o: ... U Tien Fonjanma, o kan baa sugli. **11** Bi ya dia
canbaa, a maadi k yjan sugd ti bi. **46** Jesu maadi: yi, ki caa leni yi ti jaandiedi nni, ti buudi danba
yubonli a po fin yiko daan'o ne. I tungi bi niba kani leni yikodanba kani ti buudi po, yin da
ya tuga kpiagi, ama, yinba mœno ki bua yin sii yagi i yama leni yin ba maadi yaala ki fie i yuli,
ba i nugi li ba kuli ya po. **47** Yubonli i po, kelima bii yin ba yedi yaala. **12** Kelima lanyognu liga, U
i t iendi ti bontitagdi ki nangi U Tien tondi Tien Fonjanma ba tundi yin ba yedi yaala. **13** Ke
yaaba ki jayaanb bo kpaab. **48** I wangti yeni mœni niyendo yedi o ku niwulgú siiga "Canbaa, maadi
i yaajaanba n bo sœni ya tuonbiidi kuli: bi kpa n kpelo wan bogdi ti báa ñ sieni ti ya faali, ki
U Tien tondi, ki mœa maa bi kula. **49** Li ya po teni nni. **14** Jesu ñ yedi o, "O ja, yma n kaani
k U Tien, o yanfuoma nni bo maadi: "n te bi nni ke min ya tie i buudidaano bii i ke min tua i
sœni ntondi yeni n yœdikaaba; i ba kpa tiama, kœnpaadi lo faali bogdima po? **15** Ki yedi ba,
ki cagni yaaba n sieni". **50** Li po n cedi ke ti "Fangi mani yibá lini mi yalmanbuacianma,
yogunu yaaba te bi pa, U Tien tondi yaaba ki kelima nilo miali ki yua o yalmani yabmu ka. **16**
bi kpabi kuli hali li yandunli cilima. **51** Ki cili Abel kuuma, ki pan gedti Zakali kuuma li jaandi
binbindli po. N maadi, ti yogunu yaaba, te kan ki yedi o pali nni, "N ji ba tieni ledi i, kelima mii
fidi ki buu bi buudi ki gbeni. **52** Yubonli i po, ji pia kaanu ki ba bili n kpaandi ne kuli? **18** ki
yinba yiko tundikaaba, i tugi mi banma k li cie yedi, "Min ba tieni maama n ne. N ba mumudi
bonli kuli. L k tie ki kan la U Tien baba ka, a kpaab. **53** Jesu n bo ñani gu diegu nni, ki yiko
gbanbanda yeni farisien nba ji tudi o, ki bual'o i bili bonli kuli. **54** Bi ji den kpaani wan baa jiini
ama i bi pani bi niba boncianli, ki bi kan fidi ki kua. **55** Jesu n bo ñani gu diegu nni, ki yiko
gbanbanda yeni farisien nba ji tudi o, ki bual'o i bili bonli kuli. **56** Bi ji den kpaani wan baa jiini
yaali, lan cua yeni kœnli.

ama bá o badciamo Salomón leni o kpiagdi, waa canbáa ba cedi ban pua o ya lanbana n yabi. **48**
pundi bi siiga bá yengu í bobí maama. **28** U Ama, ya tuonsonlo n ki tuodi ki bani, ki sóni ya
Tienu ya bobindi u kuanu nni muadi yeni, tini tuonli n buali ke lan dadi o tubli ii, bi ba pua o
yaadi ye dinne ke bi ba faa ki taa ti, ki kuuni u lanbana waaamu. Ban teni yua ke li yabi, bi ba
fanu nni, ki cuoni umu, li ki pia tama ke o ba buali o yaali n yabi. Ban piano yua yaali n cie, bi
bobni yi mo, oo yinba yaaba ya dudugdi n ki pia ba buali o yaali n cie. **49** «N cua ki tinga po ke
fuomal! **29** Da buali mani yin ba di yaali leni yin min sia mu i. N sugni ke li mu ji co i. **50** N pia
ba ñu yaali po, ki go da yagni i yama. **30** Kelima mi ñinwulma, ke bi ba wuli nni. I ki bani min
yanduna dogi kuli lingi lanya bona i, ke i Báa bua tonma maama, ke li kuli í tieni ki tii. **51** I
moko bani ke i bua li bona. **31** Ama yin lingi tama ke n cua ki tinga po yeni mi yanduanma
mani o diema, i ba baa lanya bona ki pugni **32** yo oo? N n! I momóni, n maadi yi, n cua yeni mi
Da jie mani ba waamu, kelima i Báa pali mani paadma i. **52** Kelimaa, lan cili mólane, dieyengu
ke wan puni yi o diema. **33** Kuadi mani i piama, nni, niba mu ba paadi, niba lie í kóni yeni niba
ki puni a luoda li ligi. ñali mani i po ya ligbogli taa; niba taa mo í kóni yeni niba lie. **53** Bi ba
n kan cadi, ñaljanli nni ya ñalmani yaali n ki paadi bibáa í kóni yeni o bijaba, a bila mo í
pia gbenma. **34** Kelima a ñalmani í ye naani, a kóni yeni bibáa. Binaá ba kóni yeni o bisiaba,
pali mo ye lankani i. **35** Ñagni mani i liadfafga a bisala mo í kóni yeni binaá. Calnaá ba kóni
u gbanñagdu, i fidsanmu í ya tundi ki co; **36** yeni o biyuaga, ki biyuaga í kóni yeni calnaá.»
Yin ya tie nani ya niba n guu bi canbáa í ba **54** Jesu go den maadi ku niwulgú yaali ne: «I
ña mi pocajaama po, ki kpeni yeni, o ya pua ya la taayinbonu puoli, i yi maadi: “Ki taaga ba
li ganli ya yognu, ban kagni ki luodi o po. **37** nii!” Lan go tieni yeni. **55** Mi faawaama ya fii
Ya tuonsonba, ke bi canbáa ba pundi ki sua nintuali, i yi maadi: “Ku wulgu ba tieni!” Lan
ke bi dá nau, bani baa mi yedjanma n yeni. go tua yeni. **56** Yinba i muviidmu ne! I fidi ki
I momóni, n maadi yi, o ba ñagni o gaaligu u diidi ki tinga maalma yeni tanpoli maalma, ki
gbanñagdu, ki cedi ban kali u jedikaanu, wan bandi a bona. Li nan tieni ledi i, ke yi ki fidi ki
tieni ba mi jiema ban je. **38** Canbáa ya pundi bandi U tienu n' bobindi yaali mólane? **57** Li
yøgsiigu bii sinjaafaani, ki sua ke bi cegni ki guu tieni ledi i, ke yi kan fidi ki tuodi ki cegni yaali
o, lan ya tuonsonba baa mi yedjanma n yeni. **39** n tiegi i po mólane? **58** A ya caa ti buudi yeni a
Ama, min ba pugni yaali n ne, yin ya bani ke o yibali, ñan móndi ki mangi yeni o u sanu nni,
diedaano ya bi bani ya yognu ke o suuro ba kua wan da ti cedi ti buudi yudanba í buu ki cuo
o deni ki suu o, o bi kan ña ban kua o deni ki su a, ban mubni a bi paatieba nui nni, ban luoni
o, **40** Yin egni iba, ki ya guu kelimaa i ki bani O a li kpaadidieli nni. **59** N maadi a, a kan ña li
Ja bijua n' ba guaniya yognu. **41** Pieri í buali: kpaadidieli nni, kaa pani a pana kuli ki gbeni.»
«O Diedo, a pua lan ya kpanjama tinba baba ya
po bii, li tie yuakuli ya po i?» **42** O Diedo í yedi:
«O laa tuonsonlo i, ke o canbáa ba guuni ke wan
ya diidi o tuonsonlieba tuona, ki puuni ba bi
daali jiema lan buali ya yognu, **43** o canbáa ya
kpeni ki sua ke o tuuni lan buali maama, lanya
tuonsonlo baa mi yedjanma n yeni. **44** I momóni
n maadi yi, canbáa ba taa o piama kuli ki piano
lanya tonsónlo. **45** Ama li tuonsonlo ya maadi o
pali nni: «N canbáa kpenma dá ba fagdi», ki ji
cili ki pua o tuonsonlieba, bi jaba yeni bi puoba
kuli, ki go cili ki di ki go ñu wan bua maama, ke
mi daama ga o. **46** O ya tie yeni, o canbáa ba ti
ludi ki kpeni wan ki guu o ya yognu, ki cedi ban
pua ki duoli o kaani kuli, ki beli ki ñani o, ki
kuani o bi tuonsobiadba danba siiga nni. **47** Nani
li tuosónlo í den bani o canbáa í bili o ya tuonli
yeni i, ki nan ki sóni lan buali maama yeni i, o

13 Bi nub yab n den ye li kan den mad yesu,
li yogunu gog yal n den cua galileb yaab ki
pilat den kpab ki tan ye sagl. **20** ñjab: Edaan ki
lan galile nub n tie bid danb ki cie yaa galile n
sien nni, kelma wan kpab yeni? **3** kai, n maad
e, e yaa lebd e yeiyenu, e kul ba kpe nan ban
yene. **4** lan yaä ka, a pig a n nuniida yab ki silo
diegu baa kpaab yen, e daan ki ban n tien ti bid
ki cie galile yaabaa? **5** Kai n yed yi, ki yi moko
yaa lebd yi Yam yi kul baa bod yene. **6** Lan, yesu
den pua n naa kpanjam ki yed: O jaa den juu o
kankanbu o dumontiibu kuan nni. O den cua ki
ling a kankana waa laa. **7** Lan wan o den yed
o kuanguulo: diid bina taa kin cuon ki ling o
kankanb ne po a kankana, mii laad. Ped o be
yaa po k o kub n fanfanm fanm fanm? **8** O kuan
guulo den ñian o k yed: canbaa ced wan bind

dun gog. n baa gbiidk lind o k tien o t yan biind. nand ti tag biad bi nub niinni, ki go paabd bi 9 daal ba ya bin n ḷua oba lo yaalan ḷan ped nub din ne yen saala, li dataal daal n ba soan o. 10 Dan yenl n fuodm daal, yesu den tund b ki juod 33 li tie doole min suag liig din yen ya nub li daal maam bangm diel nni. 11 o pua den daal n ḷua, kelma laa dagd sawalpualo n kpe ki ye lienni k pia t tag bid, yal n den ced k o yia laa tie jedusalem. 34 jedusalem, jedusalem, fini hal piig n bera niin, k o tiib. k gunb k kan fid k yua kpa bi sawalpuab, ki luud o tienu n soan a yaal k sed. 12 Yesu den laao, k maad an yed: o kan yab a tana, tualmi ḷa ke n den bua ki gogd pua ne, a paag a yianun po. 13 O den maam o taani a nuba n kan nani o kokolo n li wuug o po o nugi. lanyogunu leg, o pua yen den yaab koobila o fiabi nni maam, ama yii den tuo. 35 k sed, k kpiagd o tienu. 14 Ama li bal maam bangm tiel camba pal b den biid yesu n paag Lan yaa ka, yi diegu baatua dingbengu. N maad o nulo m fuodm daal. 15 Yom daan den guan yi, yi kan go lan hal yin ba yed ya yogunu: O k sed. 16 Wan den maad yaa yogunu, efe den cuo o nanda kul, ama onuwunlu pal den mang yen wan tund yaa banm kel pia t kpiagd kul. 18 Yesu go den yed: o tienu diem naan yen be? n ba nangm yen be? 19 O tie nan ya tub ya bobim n wa k cie e tiid kul, k o nulo bulo o kuanu nni, k o pud k kped k tua tub. A bonyugda den ted t ted di o bera po. 20 O go den yed: Nba mang o tienu diem yen be? 21 O naan yen ya dabinl k o pua taa tien bignm taan, k sien hal k li kul ga. 22 Yesu den suag liig, ki muand e dog ciam yen a dogibla nni, ban ca jesusalem. 23 O nulo den yed o: ti yomdano lan wan ya nulb n ba ciad kaa yab? Yesu den guan ki yed yab n ye li kan. 24 Moand man ki kua yaa buluñoabu n miab kan, kelma n tuod ki wan yi ki bi nub boncianl ba te moa ban kua li kan ki nan kan fid. 25 O diedaano ya fi ki luon o duñuabu, ki bi tua: canba luod ti po. O ba guan ki yed yi: Mii ban yin ḷan naan. 26 lan wan yi ba guan ki yed o: tiTi den din ki ba ḷun a go den ban g ti e dog san nni moko. 27 O go ba guan ki yed yi: N yed yi, mii ban yi ḷan naan, fuad nan n kan, yinb yab n tiend ti biad. 28 Lan yogunu yi ya la abalaham, isaak jakob yen bi sawalpuab kulki bi ye otien diem nni, ki yinb wan ba ya ye niinpo, yi ba ya buud ki cegn yi ḷina. 29 bi nub ba ti ḷa nintual, yen puol po, nugaru yen nujienu po ki taan ki kal o tienu diem o sa dikanu kan. 30 diid, bi tianb yab n tie puol yab moala, ba tua liig yab mo ba tua puol yab. 31 lan yogunu fadisieninba bi tab den cua o kan ki yed o: ḷa ne kelma hedod bua ki kpaŋj 32 Oden guan ki yed ba yed ban, yed man li ḷaago, ki n diel ki

14 U Tienu fuodma daali, ke Farisieninba yudanba siiga yendo den yini Jesu o denpo, ke ban je: 2 Yaaba n den cua ki ba je, den kpaagi Jesu. Yiamo bá mō den kaa o nintuali po, ke o gbanu kuli tie a mōla bábá. 3 Jesu den maadi yeni U Tienu bali maama tundkaaba yeni yikodanba tundkaaba yeni Farisieninba. Ki buali ba: Li cabi ke ban paagi o yiamo saaba daali bii laa cabi i? 4 Bi ki ḷmiani o lbá. Lan wn ii, ke Jesu cuo o yimo, ki paagi o, ki maadi o, ke wan ya kuni o denpo. 5 Lani ke o go buali ba: ... I siiga ḷma i ke li ya tie o biga lan yaa ka o nua n baa li caali nni ke o kan tuodi ki ḷani o? 6 Baa den fidi ki ḷmiani o lala maama po lbá. 7 Wan den bandi ke yaaba n cua mi jaanma kuli den lingi ke ban kali liiga kankaani po, ke o pua ba mi makpanjama ne: 8 Li ya tie ke o nulo yini u puokuanu jaanma, da gedi ki kali liiga. Li ba fidi tuu ke o yini o nulo ke cie ja, 9 ke wan yua yini yi kuli ba cua ki maadi ḷa: "Fii ki teni o ne u kankaanu, a jii yeni i fee i ki gedi ki pan kali puoli. 10 Ama, bi ya yini a mi jaanma, ḷan gedi ki kali puoli po. Yua yini a yeni ya ti cua, o ba maadi: "N donli, ti bobni u kankaanjanu a po, cua ki kali liiga!" Li baa tie a po ti yudandi i yaaba ke bi yini ba yeni kuli nunga nni. 11 Lan wan ii, yua doni o bá bi ba jiini o, ke yua jiini o bá bi ba doni o. 12 Ke Jesu maadi yua n yini o: A ya bobni mi jaanma u yensiinu lan yaa ka ku yen yenuogu, ḷan da yini a dōnlinba, a ninjanba, a naataani lan yaa ka a kuantaalieba yaaba n tie bi yalmandanba, kelima, bi mō ti ba yini a ki ḷmiani ḷa li ḷanma. 13 Ama, a ya bobni mi jaanma, ḷan yini a luoda, a juama, a tuoma, talginba. 14 Lan wan ii U Tienu ba ḷanbi a po kelima ban wan kan fifi ki ḷmiani a ḷanma. U Tienu ba guani ki ḷmiani a ḷanma ya

yogu ke o ba fiini bi kpienjanba. **15** Yaaba n den ye mi jaanma kani siiga yendo n den gbadi laa maama, ke o maadi Jesu: Li pamanli ye yeni yua n ba baa ki je U Tienu diema nni. **16** Jesu den go maadi o: O nulo den jagi ke o tieni mi jaanciamma, ki yini bi niba boncianla. **17** Mi jiema yogu n n pundi, o den sɔni o naaciemo ke wan gedi ki maadi wan yini yaaba: Cua man na kelima li bonla kuli ḥyanbi ki gbeni o. **18** Ama bikuli yendo yendo den mia sugli nani bi taani ñøbu yeni. O nikpialo den yedi o naaciemo: N daa u kuanu, kali min gedi ki pan lá u, yan pan mia n po sugli. **19** One mɔ den yedi: N daa naakpakuoda piiga, n caa ki bua pan biigi a, ḥyan pan mia o sugli n po. **20** Tɔa momko den yedi: N dá kuani o pocacao molane, lan ya po n kan fidi ki gedi. **21** O naaciemo den lebdi ki guani o canbáa kani, ki waani o li kuli. Lani, o diedaano yeni pali den beni, ke o yedi o naaciemo: Kua u dogu siiga nni yeni i sani nni tontoni ki cua yeni a luoda, a tadma, a juama yeni a waba na. **22** Lan tien waamu, o naaciemo den guani ki yedi: Canbáa n tieni ḥyan bo puogi nni yaala, u kaanu go sieni. **23** Lani ke Canbáa den go yedi o, ke wan ñia u dogu nni ki diidi a sanbila nni yeni a naga balimma ki tigdi bi niba, ke ban cua na n diegu n gbie. **24** N yedi ke min den kpia ki yini yaaba yeni, bi siia bá yendo kan leni n jaanjeima. **25** Ku niwulgu den yegi yeni Jesu u sanciamu nni. O jidgi ki yedi ba. **26** Yua cua n kani ki bua ki ḥodi nni yaa yie o báa, yeni o naá, yeni o pua, yeni o bila, o kpeliba, yeni o waamu, bá o yuceli mɔ, o kan tua n godka. **27** Yua n ki bugi o dapɔnponli ki jua nni kan fidi ki ya tie n ḥodka. **28** Yi siiga nni ḥyaa baa bua maa li diecianli ki dá kan kali ki bandi wan ba biani yaala, ki lia o ya pia ya ligi n ba dagdi wan gbeni. **29** O ya ki tieni yeni, ki pu li tanpuuli ki naa fidi ki juodi, yaaba n ba pendi li kani kuli baa ḥuadi o, ki yedi. **30** O ja ne cili li diemaa ki naa fidi ki juodi. **31** Bii o laa badciamo n baa ye ki bua ki tuogi bu tɔbu yeni o badciantɔ, ki nan pia bi tɔtieba tuda piiga, nani o dá kan kali ki biigi o ya ba fidi ki tuogi bu tɔbu yeni yua n cuoni o kani ki pia tɔtieba tuda piilie? **32** O ya sua ke o kan fidi, o ba sɔni o tondiba hali ke o yibali dá ye fagma, ki mia o wan waani o wan bua yaala ban mangi yeni bi lieba. **33** Li tie yeni i siiga, yua n ki luni wan pia yaala kuli, kan tua n ḥodka. **34** Mi yaama mani, ama mi ya ti luo mi manu, bi ba taa be ki go mangi ma? **35**

Maa pia mayuli ban pagi ma u kuanu nni, maa pia ban taa ma ki kali leni ti baadi man ti tua dulma, hali ban lu ma bábá. yua n pia a tuba ki ba gbadi wan gbadi.

15 Lani, ke a lonpo gaala leni ya tuonbiiddanba n sieni den kpendi Jesu kani, ki cengi o maama. **2** Ke farisieninba leni ti yikodi tundkaaba ji bulni bulni, ki tua “O nilo ne gaami ti biidi danba hali ki di leni ba.” **3** Ke Jesu pua ba ya makpanjama ne, ki maadi ba **4** “O laa nilo i siiga nni n baa pia pee kobga, ki biani payendo, ki kan ja piiyia n pee yia yeni, ku muagu nni, ki guani ki kpaani ya pia n bodi hali ki ban la o. **5** O ya la o, o ba bugi o o buapiadi po, ki mangi o pali boncianla.” **6** O ya pundi denpo, ba yini o ḥönlomba leni o kuantalieba ki maadi ba, “Mangi mani i pala leni nni, kelima n la n pia yua bi bodi. **7** Lanyapo, N yedi yi, ke li pamanli baa ye tanpoli kelima biiddanyendo lebdi o pali ki cie nitieginkaaba piiyia n biyia yaaba n ki buali pali lebdima. **8** Bii, o laa pua n baa pia dibala piiga, ki biani dibayenli, ki kan cuoni ki fidsanga, ki tigni li dieli ki fiidi bonjanla hali ki ban la li? **9** O ya la la, o ba yini o ḥönlomba leni o kuantalieba, ki maadi ba, “Mangi mani i pala leni nni, kelima n la n dibali yaali bi bodi.” **10** N yedi yi, biiddanyendo ya lebdi o pali, li tie pamancianli i, U Tienu malekinba po.” **11** Ke Jesu maadi, “Nilo den pia bijaba lie, **12** o bonwaalo po den yedi o báa, “N Báa, bogdi n faali biinu ki teni nni molane” Ke o bogdi ba o piama. **13** Lan tieni dana waamu, ke o waalo po baani o bonkubkaali ki gedi hali ya dogu n fagi, lan dogu po i, ke o biidi o ligi, ki daa yaali n ki tie o po bonbuakaali mono, ki biidi o ligi mi bibiadyema nni. **14** Wan dini o ligi ki gbeni, mi konbiadma n̄ baa li dogu nni, mi koma n̄ gbadi o. **15** Ke o gedi ki mia li tuonli li dogtielo bá kani, ke o kaani o kuanu nni ke wan ya guu i duoli. **16** O den ya baa ti duojiedi, o den ba di leni li pamanli, ama obá nan den ki puni o sanu. **17** Ama ki bonjaga yeni yama n̄ den guani, ke o maadi o pali nni, “N báa pia naacenba bija i, ke bi di ke jiema ki muani ba, ke mini nan ba kpe leni mi koma nekanba! **18** “N ba siedi ne, ki guani ki kuni n báa po, ki ban maadi o, “N Báa, n biidi U Tienu po leni a nunga nni. **19** N ji ki dagdi min ya tie a biga, ga nni min tua a naacenba nni yendo. **20** Ke ki bonjaga yeni siedi ki kuni o báa po. Wan dá den paa hali fagma, o

báa den la o, ke ti niñipadi cuo o, ke o sani ki wobi o, ki muadi o tankpina po. **21** Ke ki biga maadi o, “N Báa, n biidi U Tienu po leni a nunga nni. N ji ki dagdi yjan yini nni a biga. **22** Bibáa ní maadi o naacenba, “Cua mani leni liadjanli, ki lani o, ki pilini o li nubíñinli leni ti taacaadi. **23** Diiidi mani natonbikpanbili, ki kpa, ke tin tieni mi jaanma, ki mangi ti pala. **24** Kelima, n biga den kpe, ki ji pia li miali, o den bodi, ke n guani ki la o. Ke bi ji cili mi jaanma. **25** Li sua ke o den kpe, ki kubi i janbi yjalmani, yma ba dugi apo, ki kpelo bi ye u kuanu po. Wan kpendi, ki nagi piania o yjalmani yaali n moni i? **12** Bi ya ki deni, ke o gbadí ki ciaga yani leni ku jeligu. dugi a po yjan kubi nitoba ligi, maama, yma ba **26** Wan yini naacenyendo ki buali lanya bona teni a ligceli? **13** Naaciemo bá kan fidi ki ya niima nni. **27** O naaciemo ní maadi o, “A waalo n pia canbaanba bilie. Kelima, o ba fidi ki ya nani kpeni, ke a báa kpaá li nakpanbili ki tieni mi yendo ki nan bua o lielo, lan yaa ka wan colni jaanma kelima o guani ki kpeni leni laafia.” **28** canbaa kpialo ki nan fali canbaalielo. A kan fidi ki bikpelga pali ní be, wan yie ke o kan kua deni, ki ya jua U Tienu leni yjalmani **14** Farisienba ní o báa ní ña ki baagi o. **29** Ama o kpelo ní jini ki gbadi li maama yeni, ke bi ji ñuadi o. **15** Ke o maadi o báa, “Diiidi, bina ña n yeni, ke n tuuni a maadi ba. “I ba maadi ki baa i moni, bi niba kani, po a tuona, n nan ki kpeli ki tudi a nunga nni, ama U Tienu bani i pala. Bi niba ní nua yaali Ama a nan ki kpeli ki puni nni bá yjotonpanli, ke ke li tie kpiagdi yeni, U Tienu wani ya nunga min tieni mi jaanma leni n donlinba, **30** Ama A nni ke li tie cancagni i. **16** Yikodi maama yeni bijua yua n biidi a yjalmani yeni a poconconia ní bi sawalpuuba n den kubi, ki ymagdi u dogu kpeni, ke a nan kpaá o po naatonkpanbili. **31** O yo hali ke Janbatisi ti cua. Lan cili lanyogu, bi báa ní maadi o, “N bijua, fini li ye leni nni daali wangi U Tienu diema laabaaljamo, nilo kuli kuli, ke min die yaali kuli tie a yaali i. **32** Ama, li tiendi ania ki kpaani wan kua lien nni **17** Ama bi dagdi leni tin tieni mi jaanma, ki mangi ti tanpoli leni ki tinga pendima ki paa ki cie li pala, kelima a waalo ne den kpe, ki ji pia li miali mola, O den bodi ke ti guani ki la o.

16 Ke Jesu go maadi o yjodkaaba, “piado bá den ye, ki pia o yarlmankublo, ke bi ti cua ki tuali o ke o yalmankublo yeni biandi o piama. **2** ke o piado yini o ki maadi o “Be n teni ke min gbia apo ya maama ki ñani? Tieni nni a yalmankubli colí, kelima a ji kan ya tie n yalmankublo.” **3** K o yalmankublo maadi o pali nni “N ji ba tie ni ledi i, n cab áá ní ji bua beli nni li tuonli ne? N ji ki pia paalu ki ko, ke n ya miadi mo, li pia i fee **4** N bani min ba tieni yaala ke bi ya beli nni n ligkubli tuonli mi ba cani ya niba ní tuo ki ga n cangu” **5** Yeni, ke o yini o canbaa pandanba yendo yendo, ki buali yua n kpia ki cua “A pia n canbaa panli yinja i? **6** Ke o maadi, mi kpama golindi kobga.” K o maadi o, “Ga a pantili ki kali tonma ki diani golindi piimu **7** Ke o yalmankublo buali tiano, “ke fini mo, a pia n canbaa panli yinja i? Ke o mo maadi “Mi yalkaama kpaliadi kobga” Ke o maadi o “Ga a pantili ki diani kpapiadi piiniin **8** Canbaa den pagi ya yalmankublo n den ki tiegí

yeni kelima o den tieni bu nunfanbu. Kelima yanduna ne bila fani yeni bi lieba ki cie mi yenyenma nni ya bila (*aión g165*) **9** N maadi yi, Taa mani i yanduna janbi yjalmani ki kpaani danlinba, li ya ti gben, yin baa yaaba n ba ga i cangu naani ke li ki pia gbenma. (*aiónios g166*) **10** Yua n tiegí yaala n wa nni, ba ya tiegí yaala n yabi nni mo. Ke yua n ki tiegí yaala n wa nni kan ya tiegí yaala n yabi nni mo. **11** A ya ki fidi ki la o. Ke bi ji cili mi jaanma. **12** Bi ya ki deni, ke o gbadí ki ciaga yani leni ku jeligu. dugi a po yjan kubi nitoba ligi, maama, yma ba **13** Naaciemo bá kan fidi ki ya niima nni. **14** Farisienba ní o báa ní ña ki baagi o. **15** Ke o maadi o báa, “Diiidi, bina ña n yeni, ke n tuuni a maadi ba. “I ba maadi ki baa i moni, bi niba kani, po a tuona, n nan ki kpeli ki tudi a nunga nni, ama U Tienu bani i pala. Bi niba ní nua yaali Ama a nan ki kpeli ki puni nni bá yjotonpanli, ke ke li tie kpiagdi yeni, U Tienu wani ya nunga min tieni mi jaanma leni n donlinba, **16** Yikodi maama yeni bijua yua n biidi a yjalmani yeni a poconconia ní bi sawalpuuba n den kubi, ki ymagdi u dogu kpeni, ke a nan kpaá o po naatonkpanbili. **17** Ama, li tiendi ania ki kpaani wan kua lien nni **18** Ya nilo n ñani o denpua ki kuani potiano conbi, yua n kuani ya pua n ñani o calo kani mo conbi. **19** Cengi mani, yjalmandaano bá den ye ki la ti tiakpiagdi, ki di ti jiemandi, ki ye u yenyienjamu nni daali kuli, ke o pali mani boncianla o piama po. **20** O luodo mo den ye, ke bi yi o Lasari, ke o dua o piado bulñojabu kani, ki pia a nala o gbanu po kuli. **21** O den suni ke wan baa ya jiejogdi n baali o piado jedikaanu, bá i sangbanli den lagdi o nala i. **22** Ke o luodo tikpe, ke malekinba tugi o, ki duoni o Abalahama kani. O piado mo ní kpe, ban pii o, **23** Wan den ye o mubuogu nni ki laadi fala, ki ti yaadi ki diidi, ki la Abalahama hali fagma ke o wobi Lasari ki tabni o pali. (*Hadés g86*) **24** Ke o yigni paama ki maadi, “Ti Báa Abalahama, diidi nni leni mi niñima, ki sóni Lasari wan tuu mi ñima leni o nubili, ki maani n lanbu po, bun sōngi, kelima n ye leni mi cacagma i ku mubuogu nni. **25** Ama ke Abalahama maadi “N biga ya tiani ke a yenyienu nni, a den baa yaala n ñani boncianla a po ke Lasari mo den laadi fala boncianla. Ama molane, o ji ye ne,

u yenyienjamu nni, ke a mo falaciamu nni **26** botie samariteni. **17** k Jesus maadi: B tie bani Li ya ñani lankani i, buociangu ye siiga nni, ki bonm piiga k paagi bonm yiani yabi sieni wan paadi timba yen yinba, ke nilo kan fidi ki ña ti ye le i? **18** Nul tɔ ji ki ye k l tie k o caani guani k kani ki gedi i kani, obá mo kan fidi ki ña i kani ki dondi u tienu? **19** k maadi Samariteni jua yeni cua ti kani. **20** O yalmandaano í maadi “N Báa gó fii kelima a pia ti dudugdi n po, a ciadi. **21** K Abalahama, mia sugli ki sóni o n báa diegu nni. farisieni nba bual'o be daali k u tienu diema **22** Kelima n pia naataanjabu mu, wan tuodi ki baa cua i? K Jesus ymiiianba: U tienu diema k tiadi ba. N jie ke bi mo í da ti pundi ya falacimu baadi. Utienu diema ya bo cua nul kaa nua'o. **23** nni ke n ye ne. **24** Ama ke Abalahama maadi, b kan maadi cua mani u ye nebii o ye ne po. Yin “Bi pia Moyiisi leni bi sawalpuuba maama; ban ñanbi k ya tiani. U tienu diema ye i siiga nni. **25** cengi mani “**30** O piado í guani ki maadi, “li Guani k maadi o yñdikaaba: Oyogu t bo cua ki kan tuo, ti Báa Abalahama, ama nilo ya ñani bi baa niani k yi ya y yeni u nulo bijua l ya tie baa kpienba kani, ki gedi ki maadi ba, bi ba lebdi daayeli i kan fid. **23** Ama b bo ti maadi “Kristo bi yama” **31** Ama ke Abalahama maadi, “Bi ya ye ne” yi daa caa, i daa jegli **24** I tañigidi yi pudi ki cengi Moyiisi leni bi sawalpuuba maama, bá kaanyedi t tawaligbandi nni k cil ki fandii kaan nilo ya yiedi bi tinkpiba siiga, bi kan cengi o.”

17 Jesus maadi o yñdikaaba: L kan fidi b nibaa n ya ke k kan tieni biidi. Ama yubonli yua tulmi o lielo. **21** bo baa tu l daano po yen wan la l naatanli k ya kagi u ñibougu nni yen wan bo t budi ne siiga yendi **3** lani wan yi cuo i baa a kpiilo ya tieni biidi, go taa'o u ya lebdi, ñan mia sugli o po. **4** O ya tuo ku tieni t biidi daaln i taalmi m lile, k cua k maadi ñan mia u po sugili u po. **5** B tondikaaba maadi u tienu: Pugni ti dudugdii **6** U tienu n go maadi bi l ya den tie ki pia t dudugdii, ba k l waa k cie m jombima yeni, i den bo fidi k niini o tibu nne: “k ye figdi a jiina i tinga ne nni k gad pan sedi m ñiciama nni” wan cõln i. **7** L ya tie ki siiga yendi pia o tuonsõlo k u ko u kpaabu bii ku kpaa t yandi. i ya la'o ku ñani u kuannu po, k kopeni, i bo tuo yedi, “cua kali k je e” **8** I kan maadi k wan tieni m dajojiem, k wan lebdi u tiadi k nagni m jiema ki yaa je k gbeni k gó ñuni k gbeni yo o mo cua je k bia ñuu. **9** Canbaa bo jaandi u tuonsõlo kelima u cedi ku tieni wan bua yaal i l kan yaa tie yeni. **10** yeni i mo ya kani. ya yogu ki sóni ban buali yaal kuli. yin yi maadi: tinm tie ya tuonsõma k ñua ymaapani ama t sóni ti tuonli. **11** Ya yogu ku den bua gedi Jerualemi, Jesus den cuoni Samari yeni Galile kpaal l po i **12** wan ti kua dogu baan ne nni. k kpaada piig tuog'o; k sdi fagnma **13** k baln i Jesus yeni paama: Jesus t canbaa jie ti m ninñima! **14** k Jesus la ba ki madibi: gedi mani k la salgi yidikaaba! ban caa ya yognu k bi paagi. **15** k b siiga yedi n bandi ku paagi, wan guani k ya yini k dondi u tienu yeni paama **16** k baa gbaani Jesus taana kan tibni u yuli k tuu i tingi k tieni Jesus balgi, k n nulo nan yenu ki ya ya caa tiali po. L ti baa ti tie yeni u nulo bijua daali. **25** L buali k wan guo fala paaa yo ti ye yogu ne niba n yie'o **26** Ya daali k o nulo bijua bo guan i, a bona bo tieni nani Noe: **27** B niba den di, k ñu, k kuandio b puobi k bia puu'b'i, hal yeni ya daali k Noe kua o ñibiagu. l yogu k u togu ji biidi ki kpa bi kuli. **28** yaali mó go bo cua Loti yogu n yeni: b niba den di k ñu k daa, k kuadi, k ñuundi, k maa. **29** Ama ya daali k Loti ñani Sodome k tacanga yeni i tatintandi yeni i tañigdi baa k kpa b kuli. **30** Lbaa ti tie yeni ya daali ko nulo bijua bo legidi. **31** L Daaali ya pundi nul ya ye ldepil po bii k se deni po wan daa jiidi k tugged o bona yali k u ñja. L bia baa tie yeni, yua ya ye kuaan po wan daa kopeni u deni. **32** Gua tiadi mani yaali baa Loti denpua **33** Yua kpaani k wan fie o miali u ba bia ama yua luni u miali bo lamfiema **34** Ldaali ñiaøgu, n maadi, nibi lie bo duani gadogu yedi po, yeli bo cua ama tianli n ñindi **35** Puoblie bo taani k bindi u naakpiagu: yeli n bo cua k tianli ñindi. **36** nibi lie den baa ye o kuaan po yendi n kopeni tó n ñindi. **37** K Jesus yñdikaaba bual'o: Lboli bo ti tieni le kani ti yudaano? K u jiin'bi: n kuum nti baa ye naani lan kani k nanyobli nba bu taani.

18 Ki fiddi ki waani ki jaandi tie bonmonli, k tin ya jaandi ki da wadi ti pala, jesu pua o yñdikaaba mi maa kpanjama: **2** O dogu nni den pia buud daano ba, ko k jie U Tienu k gó cengi nulo. **3** K li dogu nni gó bo pia pakualu pokuuli ba ko tundi ki ñua'gu k wan kun'o i mõni o yibali kani. **4** Ti buudi daan'o ne bo ki ceng'o hali k li pan waagi. Ama ko ji te kali ki maal ki sua: “yeni i mõni k n ki jie U Tienu, k tie lieba mi bua yaali. **5** Li paakuali ne mabi nni

boncianli, n bi jia o buudi k wan ɳaa nni mi jesu maadi ba: ... i mɔn po n maadi ki yua ɳa o fuodi. **6** U Tienu pugini maadi: cengi mani, o deni, o pua, o ninjaba, o bidi, o naataani kuli buudi daano, faagu daano ne, n maadi yaali. **7** k dugni U Tienu diema po. **30** O bu la ti ɳuadi Ki li ya tie yeni, i ki bani ku Tienu ba kɔni o yaali n yabi, molane yen ya dana baadi, ya miali bid po, yaabi ko lugdi ba k bi dongi bi niali o ki pia gbema. (**aiōn g165, aiōnios g166**) **31** Jesu bo tugi po, yienu yen ɳiagu, ko kan todi ba? **8** Min n o ɳɔdikaaba piig n bonbile k piadi yenba ki maadi ti ko bi kɔn bi po, ya tie ko nulo bija ya maadi ba: diidi mani, t do Serusalem n yen, ko te guani, o go bi la li dindanli i tinga ne po. Tienu tondi n bo dian yaali o nulo bijua po kuli **9** O go den pua ya maa kpanjam ne ke li nua ji bu tieni. **32** Bi bu cuogu ki mubin'o yaabi ki yaab n yi bi ba nimɔma, ki nan ji nundi bi lieba: bani U Tienu nuguni, ban laagu, k sugd'o, k **10** Nib lie bo gedi o jandiegu nni ki bi jaandi: sii ti ɳɔsɔndi o po. **33** Bi ba puagu, ki kpaagu. yendi bo tie farisien ko lielo tie lonpo gaalo. **11** Dana ta daali o bu yiedi **34** O ɳɔdkaaba bo ki Farisien bo se ki jaandi o pali nni: U Tienu, n gbadi li maama niima nni, kelima li pa bi po tiend'a balgi yen min ki kpiini, k k pua faagu, k yen ban gbadi li maama. Bi ji bo ki bani jesu n k commi nani nlieba yeni, nan o lonpo gaalo ne bua maadi yaali li po **35** Jesu n bo nagi seriko, o yeni. **12** N co u ɳɔbu taalm lie dana lele siigin juamo bo kaa o sankuni ki miadi. **36** Wan gbadi ni, n tien taal piiga po mu ɳalimanu talgi nba. li ɳagli o sanu po, ko buali yaali tieni. **37** Ki bi **13** O lonpo gaalo ne wani bo se fagma ki taabi, k ȳmian'o ki jesu n pedi. **38** Yeni ko cili ki yigni kan tuo ki yaadi ba o yuli tapoli po. Ama, o bo yeni o paalu: ... jesu, Dafid bijua, diidn yen fabini o pali ni ke maadi: n Tienu diidi yen mi nunbaagu. **39** Yaabi bo ye liiga bo maad'o, k wan nuñima kelima n tie biidi daano **14** N maadi, U suoni, ama ko ȳanbi k yigni: Dafiid bijua diidn Tienu tuo ki gaali o lonpo daano ki cie farisien. yen nunbaagu. **40** Ki jesu cedi k bi ba yen'o o Kelima, yua dongi o ba, bi bu jiin'o, yua jiindi o kani, wan pundi ya yogunu, ki jesu bual'o: **41** A ba, bi baa dongi wani. **15** B niba bo baadi yeni bua k min tieni be k ten'a i? ko juamo ȳmian'o: bi bidi jesu kani, k wan yadi mi yedijanma bi n diedo, cedi ki mi nuali. **42** A bu fidi ki nuali, po. Ama ko ɳɔdikaabi bieli ba. **16** K jesu yinba kelima a dindanli paag'a. **43** L yogunu ko nuali, ki maadi ba: yin cedi mani ban cua n kani, da ki ji ȣua jesu ki dondi U Tienu. Ban la yaali n bieli'b mani, kelima yaabi n yeni U Tienu deni tie nani ban yeni. **17** I mɔni po n maadi: yua k ga u Tienu diema nani i biga ne yeni, o kan bangi kua U Tienu diema nni. **18** Yeni k Kpaagl ba tieni i buali: ... canbaa mɔn, mi baa tieni ledi k la ya miali ki pia gbema? (**aiōnios g166**) **19** K jesu ȳmiani o: be cedi ka yin nni canbaa mɔn nni? Nul ki mɔni li ya ki U Tienu baba yaa ka. **20** A bani U Tienu ɳɔmaama: a kan commi, a kan kpa nulo, akan su, ȣan cedi janmi buudi, ki cɔnlini a náa yeni a baà. **21** Ki li ja ȣmiani: n cɔnlini lio kuli k da tie biga. **22** Yeni jesu maadi: a go da sieni bonyenli: kuadi ȣan pia yaali kuli, k tugi li ligi kuli ki bɔgdi talgi nba, li puoli po ȣan ya ȣuan nni. **23** Wan gbadi yeni ko pali kuli wadi kelima li ja bo tie ȣaliman daano **24** Jesu den la ko pali wadi ko maadi: li pa boncianli yen ȣaliman daano n kua U Tienu diema nni **25** li ki pa ku yuoyuogu n kua kpaliipimu bonli, k cie yen ȣalma daano n kua U Tienu diema n **26** Ki bi niba yen kuli taani ki buali: ȣmaa nan b la li maa kan gbedigu? **27** K jesu ȣmian o: yaali n pa bi niba po, k pa U Tienu po **28** Yeni k Pieri buali: k tinba i? ti ȣa tin pia yaali kuli k ȣua ȣa **29** K

di labaali k guani k kopeni. **13** K kopeni k kubi o **41** Wan pundi Jerusalemi dogu nni k u gbel k dogu. k yiini o naaceb bonm piig g bøgdiba wula caani l bubuuli k maadi **42** K maadi a ya bo ban dibala k yua kul n mønd k lan nob. **14** Wan gedi k diine daali ne tie a yomdaano daali ama keto l ku dogni yaaba diani l tili k ten'o k maad'o k bi duagi ninbina po i. **43** A danaa cuoni a po k kan bo'a bi dogu nni. **15** Ku yedi ba ku kan kopeni, ya ñjan, k a yibalaa ti bu kaalida kaana kul k pib wan pan dini l bal k kopeni wan ji yiin u naaceb k a k luon a kaan kuli. **44** B bu biani fin yeni a yua kul nagni ki waani wan so maama yeni e dogo niba kul pil pil k kan sieni baa dikpiyenli k ligi yeni. **16** Cincin yua n baa k nagni k maadi: I se, k dugn i a den k bandi a Tieu can'a ya canbaaa ñjan den teni i ligi yal yeni mi so k dibala daal i. **45** Jesus kua ou jaanddiegu nni k beli a piig pugni l po. **17** U canbaaa n maad: n faa n kpinkpenda k maad'b: **46** Ldiani k maadi k den naaciemo a tie tuosonli. A bo gaa dingbana piig baa tie jaanddiegu, k yinma tug k l to a nøyiga canbaandi. **18** To n mo cua k maadi canbaaa n cend kaanu. **47** Jesus bo tundi b niba daal kul u mo soni yeni i ligi yeni k baa dibala k pugni l jaanddiegu niin po i. Ama k b tondanb ye yeni po. **19** U canbaa n maad'o a bo gaa dingbana mu yikodanba kpaani k ban kpa'o **48** Ama b bo bani canbaandi. **20** Tiani n mo cua yua juodi k maadi ban bu didal maama k dugn i yua kuli bo songi canbaa n den taa a ligi yeni k pobni k begini n o maama

tiadi nni. **21** N den jie ja ka tie canbabiadi. k taa min k bil naani k bia yendi min k bul naani **22** K u canbaa maad'o: a tie naacenbiadi a bani k tie canbabiado i k taa min k bili yaala k go yend min k bul naani. **23** A den bo kan taa n ligi k billi banki i n ya ti kopeni ya daal mi ga yeni t ñuadi. **24** K maad yaaba den ye likan k ban fie o liyendiga yeni k ten i yua pia pia bona piig **25** K b niba maad canba wø nan pia bona piiga! **26** K canbaa maad ki b bo pugni yua pia i ama yua k pia ban bia fie wan pia yaali yeni. **27** K maad k ban baa yeni o yibala yaab den yedi k u kan yendi'b yeni k kpa ba o nintual nni. **28** Jesus n maad ki gbeni k u taa o niba yaab ñua'o k ye liiga k b doni Jerusalemi. **29** Ban nagdi Betefaje yeni Betani k k fag yeni olife juu kan, k u soni o naacenb bonmilie k madi ba **30** Gadi mani o dogu yala n ye i liiga po ne i bo i ñunbiga k nil ku luol yin lod'o na. **31** Nul ya buali yaali n cedi ki lodo yin maad k u yonmdaano n bua **32** Ban soni yaaba gedi ki guani k li tie nani Jesus n bo maad maama. **33** Ban bo lodi o ñuumo ya yogu k b bondanb buali ba k be ced k lod o ñuum i? **34** K b maad'b ku yomdaano n bua. **35** K bi guani yen'o Jesus kani k bmaani bi tiadi i ñunbiga po k jagni Jesus **36** Wan pend ya yognu b nib bo yi land b tiadi k bil o sani po. **37** Ban bo ñani Olifie jual po k ji k nagdi Jerusalemi ku ñødikaaba kul ji yiini k dondi u tienu yen ban bo la ya yaaligu kuli. **38** K tua m yediganma n ya ya o bado yua cuon u tienu yel po t yomdaano, laafia n ya ye tanpol po k ti kpiagidi n ya kaan kul **39** L yogu k falisian nba yab bo ye b niba nni maad Jesus: maad a ñødikaaba ki ban suoni **40** K Jesus k baa b ya suoni, a tana n baa yiini k dondi u tienu.

20 Dayenli, ke jesu den tundi bi niba ku jaanddiegu cancanli ki muandi ba li laabamanli, ke ku jaanddiegu liiga yaaba cua yeni bi yikodanba yeni u dogu yudanba, **2** ke bi buali Jesu ya buali ne: ... Maadi ti, a kubi ñmaa yiko ki tuuni, lan yaa ka, ñma n teni li yiko? **3** Jesu maadi: ... N mo pia i buali ke bi buali yi, ñmiani man nni: **4** Jan den kubi ñmaa yiko i, ki wuu bi niba U Tieu ñima? Li den tie U Tieu yiko bii bi niba yiko i? **5** Ke bi ji buni bulni bi siiga: Ti ya maadi: "Ke U Tieu yiko" o ba buali ti: "Be cedi ke i den ki dugi o po"? **6** Ama ti ya ñmiani: "Ke bi niba", ku niwulgu ne ba luudi ti a tana ki kpa ti, kelima bi niba ne kuli dugi ke Jan bo tie U Tieu tondo i. **7** Ke bi maadi ke bi ki bani Jan n bo kubi yua yiko ki tuuni. **8** ... Jesu ñmiani ba, ke o mo ki bani wan kubi yua ya yiko ki tuuni. **9** Ke o pua bi niba ya makpanjama ne: ... Ja bá den ñuu ku damøngu diidi, ki ggini bi niba ki gedi naani n fagi ki ba waagi. **10** Mi cuama yogu ke o soni o tuonsønlo, ke wan gedi ki gaa bu kpaabu ligi, ke kpaguula pua ki beli o, baa teni o lbá. **11** Ke o bondaano go soni tuonsøntolo. Ke bi go pua o, ki beli o, baa teni o lbá. **12** Canbáa go soni tuonsøntølo bonbta po. Ke bi pua ki duoli o mo ki beli o. **13** Ke o kpadaano maadi: N tieni ledi? N ba soni n biga yaaga ke n ñanbi ki bua ga. Bi ba fidi ki colni wani. **14** A tuonsønla n lá ga ya yogu, ke bi juogi bi ñmiali nni, ki maadi: "Yua n ti ba di li faali n yeni. Tin kpa o man, ki diedi li faali." **15** Ke bi cuo o ki fili o, ki ñani o bu kpaabu nni, ki kpa o. O kpadaano ba tieni a tuonsønla yeni ledi? **16** O ba gedi ki biani a tuonsønla yeni, ki

taa bu kpaabu ki guuni nitoba. Li maama po o yeli n tie yonbdaano Abrahami Tieu, Isaaki ke bi maadi: "U Tieni n wuoni mani". **17** Ke Tieu yeni Jakobi Tieu. **38** Ama, U Tieu ki Jesu nənli ba suoo ki maadi: "I gbia U Tieu tie bi kpienba Tieu ka, ama fuodba Tieu; lan lanbona yia diani li tili nni ne ledi? Ya tanli ke a wan ii, o ya po, li tie məməni ke yaajanba ta tanmaala bo yie ki luni yeni, laa tanli n ti guani yeni fo. **39** Li po, a yikobanda gaa mi maama ki tua ku diegu fiagli tanjali. **18** Yua n li baa li ki maadi: ... Canbáa, a ḷambi ki ȳmiani li po. tanli po, o ba kóni kóni. Li tanli ya baa yua ya **40** Kelima, bi ji bo jie yeni ban buali i buali. po mō, li nandi o i yomi yomi. **19** Ke U Tieu **41** Ke Jesu mō ji buali ba: ... Li tieni ledi ke bi maama tundkaaba yeni bi salyidkacianba bandi maadi ke O Tondo ba ña Dafiidi yaabilo siiga? ke li makpanjama nua bani, ke bi ji lingi ke ban **42** Kelima Dafiidi mōno maadi I Yani tili nni: cuo Jesu li yogu mōno, ki jie bi niba. **20** Li po Yonbdaano maadi n Yonbdaano: Cua ki kali ke bi kpaagi Jesu, ki soni bi niba ke bi yini bi n jienu, **43** Ya caa yeni ya yogu ke n ba cedi bá nimənba. Bi bo ba lá i jalgi Jesu maama nni. a yibalinba ñ tua a taajmaakaanu. **44** Dafiidi Yeni, bi bo ba fidi ki cuo o, ki kubni o Romi bado yini U Tieu Tondo ke o Yonbdaano: Li ba tieni yiko yiko yeni o yudandi nni. **21** Lani ke bi niba ledi i o tondo yeni n ya tie o yaabili. **45** Ke ku yeni ji nagni o: ... Canbáa, ti bani ke a maadi i niwulgu den cengi o, ke omaadi o ḷodkaaba: **46** momoni, ki gó tundi bi niba lan buali maama. ... Diidi U Tieu yikobanda yaaba n bua a bogda A ki jie bi yikodanba, ama a wangí bi niba U tiadi lama, ki ḷambi ki bua ku niwulgu nni, ti Tieu sanu yeni mōni. **22** To, maadi ti, li buali jaanddiedi nni yeni ti wondi nni ban ya kaa ke tin ya pa Sesari ti patendi (lonpo) bii laa cabi liiga. **47** Bi fiedi a pakuana ligi i, ki nan yen sedi i? **23** Jesu bani bi janbi maama, ki ȳmiani ba: ki jaandi lan waagi nani bi tie bi nimənba yeni. **24** ... Waani nni man bu lugbu dibayenli! ȳma Bi ya tubñmaglu n ti baa bia.

ya nannangu yeni ȳma ya yeli n ye li po? ... Ke bi niba jiini ke Sesari. **25** ... To! ke o maadi ba, teni man Sesari yaala n tie Sesari yaali, ki teni U Tieu yaala n tie U Tieu yaala. **26** Bi bo ki fidi ki jalgi Jesu o maama nni bi niba siiga. Ke o ȳmiani bo lidi ba, ke bi bo luo ban ba maadi yaala. **27** Sadusehannba, ban yaaba n bo ki tuo ke bi kpienba ti ba fii ku kaagu nni, bi siiga ke bi tōba nagni Jesu, ki buali o ya buali ne: **28** ... Canbáa, Moyisi diani nni o bo diani yiko ne ki teni ti: Li ya tie ke o nulo kuani o pua, ki kpe ki ki pia biga, o ninjua ñ taa o pakualo ki mali o a bila. **29** To, jablile n den ye ki tie kpiiba, o ci amo po kuani o pua, ki kpe kaa pia biga. **30** Bilie po yua yeni bita po yua yeni yaaba n sieni taa li pua, **31** Ke bi kuli kpe kaa pia biga" **32** O pua yeni mo ti yuandi ki kpe. **33** To, bi kpienba n ba fii ya daali ku kaagu nni, ȳma n ji ba diedi o pua i? kelima bi kuli kuani o. **34** Jesu ȳmiani ba: ... Tin dá ye ya ḷanduna ne nni, bi jaba kuandi bi puoba ki bi puoba kuni bi jaba. (aiōn g165) **35** Ama yaaba ke U Tieu diidi ki sua ke bi ḷani ki dagdi yeni ban fii ku kaagu nni ki kua li ḷandunpanli nni wan kan kuani bi puoba ki gó kan kuni bi jaba. (aiōn g165) **36** Bi kan fidi ki kpe, kelima bi baa tie nani Menekinba yeni, ki tie U Tieu bila, kelima bi ba fii bi kpienba siiga. **37** Ke bi kpienba n fii ku kaagu nni, Moyisi mōno, bo diani li ya yogu ke o lá ku tuntuugu co u muu: Lan wan ii,

21 Jesu nənli ya ḷalmandanba n kpieni i ligi ku jaanaddiegu nni, **2** ke o lá pakuatgalgi mō ke o cua ki kpieni i ligi dibala lie. **3** Lani, ke o maadi: ... Məməni po, n maadi yi, pakuatagi ne n kpieni ya ligi yabi ki cie yua kuli, **4** kelima bi kuli ne kpieni ban ki bua yi i. Ama, wan gbegdi o piama kuli i, ki kpieni. **5** Bi tōba den maadi ku jaanddieu po: "Tinba n den maa gu leni a tanjana, ki teni i ligi ke bi maa gu. Lani n tie bonjancianla" Jesu maadi ba: **6** U yogu cuoni na, yin nua yaala ne kuli ba bolni; tanli bá ti kan ya maa li lieli po. **7** ... Lani, ke bi bo buali o, Canbáa, u laa yogu i ke li bona ba tieni? Be n ti ba waani ti, ke li bona ba tieni i? **8** Jesu maadi ba: ... Yin faami, yin da cedi ban kuani yi mi tudma nni. Kelima, boncianla ba cua n yeli po, ki maadi: "Mini n tie O Tondo!" lan yaa ka: "U yogu pundi ol!" Yin da cegi ba! **9** Yi ya ti gbadi ke tōbu pua, ke a konkəna kóni, yin da jie. Kelima li bona kuli dá ba cindi ki cua yo ḷanduna gbenma n fidi ki cua. **10** Lani ke o gó bo maadi: ... U dogu ti ba fii ki pua dogtōu bu tōbu. Diema mō n fii ki pua dietōma bu tōbu. **11** Ki tinga ti ba migi i dogi nni; mi koma leni i yiani ba baa i dogi nni; ya bona n pia ti jawaandi leni ku yaalidgu ba tieni tanpoli po. **12** Yeni li kuli ne n ti fidi ki tieni, bi ba cuo yi ki waani yi fala, ki gedi leni yi ki tieni suifinba jaanddiedi

yikodanba kani ke ban luoni yi dansalgi. n ya bi o nufosaalo bijua nunga nni. **37** Jesu bo taa o ba gedi yi bi badba kani leni leni dogdanba kani. yentuna kuli tundi bi niba ku jaanddiegu nni; **13** Li bona ti ba cua yi, ke yin kuni i momoni n ku ñiagu wan gedi ki duani Oliifi tiidi juali po. po. **14** Lan wan ii, yin ya pia ti dudugdi paaa: **38** Ku sinjaapanpangu kuli, bi bo yen tigdi ku Yinb ka ba koni yibá po. **15** Ama, mini puni jaanddiegu nni ki ya cengi o mi mabanma yi maadi ki paadi i yibalinba, ki go puni ya yanfuoma ke obá kan fidi yi. **16** Yi danba, yi ninjanba, yi kpiiba leni yi donlinba mono ba cedi ban cuo yi, ki kpa bitoba i siiga. **17** Obá ti kan ya bua i nublu kelima n ya po. **18** Ama, i yuli po bá yuyengu kan bia. **19** I ya pia li mindli, i ba baa U Tienu yabalgo. **20** ... Ya yogu ke i ba lá yibalinba sijenba ke bi kaalindi Jerisalemi, yin ya bani o mudma nagi. **21** Lan wan ii, Jude dotieba í sani ki do a juana nni, yaaba n y Jerusalemi dogu nni í bobni tonma ki ña. Yaaba ye i kuani nni í da kpeni u dogu nni! **22** Kelima, li dana tie U Tienu mutuoli dana yia nni ke i diani n yedi yaala ba tieni. **23** Li dana nni, fala ba gbadi a potunpunba leni bi pomadinba! Kelima U Tienu mutuoli ba lagi li niba po. **24** Bi ba kpa li dogu nni niba leni li kadmanli lan yaa ka ki taa bitoba ki puodi leni ba i doglami po, ki bi nilanba yaaba ki bani U Tienu í diedi Jerusalemi ya caa leni ya yogu ke bi paalu po ba pendi. **25** ... Ku yaalidgu bona ba tieni u yienu nni, o ymaalo nni leni a ymaabilo nni. Ki tinga po, li mogli ba do leni ti jadi, bi niba n jie ki tadi. **26** Ti jawaandi ba kpa bi niba gbanu, bi ya maali ya yubonli n ba cua ñanduna munli po. Kelima yaala n ye tanpoli po kuli ki pia paalu ba jegi. **27** Lani, ke bi ba lá O nusaalo bijua ke o ye ti tawalgbandi nni ki cuoni leni o paacianu leni ti yudandi. **28** Ya yogu ke li bona cindi ki tiendi, yin yaadi i yuli, ki ya pia li juunli kelima i faabu dana ji ki fagi. **29** Ke o pugni ya manannangu ne: ... Diidi man bu kankanbu, lan yaa ka titobu. **30** Ti ya lá ke bu puugu cindi ki pudi, ti nani ke ku siagu nagi. **31** Yeni mo i, i ya lá ke li bona ti tiendi, yin bandi nani ke U Tienu diema nagi. **32** Momoni po, n maadi lan kuli ne ba tieni ke molane niba yaaba n ye ne, ke nitoba da ki kpe. **33** Ki tinga leni tanpoli ba pendi, ama n ñobona ki pia pendma. **34** Cuo man yibá, da taa man yi yula kuni mi jiema leni mi daama, ki go da cagni yibá ñanduna ne yeniyenpo. Lan yaa ka li daagbengli ba cua ki cii yi. **35** Kelima, li ba baa nani ku jabaango yeni ñanduna niba kuli po. **36** Yin da goa man, ki ya jaandi yogu kuli ke U Tienu n puni yi u paalu ke yin fidi ki ña ya yubonli n cuoni nni, ki sedi

22 Tin den ye k l sieni nani dan nya yenyi “kpanu yaali ki pia dabina jaam” jaam yaali k b tua paki yenyi. **2** K salikiyikaaba canbaa nba yenyi b yikodamba pkaani ya sani k ban kpa Jesus. Ama bi den jie k ñogli bo tieni. **3** Yenyi k sitaani kua Juda pal nni k b ji yi'o Ikariyoti piiga bolie siiga yenyi yedi. **4** Juda den gedi k la salikiyidkaab canbaa yenyi u jaanddiegu nni nikpelo k ban taan ñob ki ban ban bo tieni maama k kuadi Jesus k b niba n daa bandi. **5** K bi kuli pali mangi k b cuo ki ban ten'o i ligi. **6** k u tuo l yogu móno k ji kpaanii ya sani k u bo kuadi Jesus k niba n daa bandi. **7** Kpanu yaali k pia dabina jaami daali yua k nil kul bo b kpa paki pebiga n pundi **8** K Jesus soni Sani yenyi Piaali ki maadi ba. gedi manni k tien man ti paki jiem. **9** k b guani bual'o a bua ti tieni l jiem le kani? **10** E ya pan bua kua o dogu nni i bo tuogi o nul k o tug l ñuncuali. Yi ñod'o hali wan pan b kua ya deni. **11** Yin bo maadi yenyi o diedaani maama nne: “Canbaa ye ki ti bual ja: k i laa dieli nni k bu je paki jaanjiema yenyi o ñodikaaba.” **12** Yeni o bo waani o dietuadugu po ya u dieciangu k ñnb lien nni ki bo bobni. **13** k b gedi, k la yaal kuli k l tie nani Jesus n bo maadi maama K bobn nni paki jaama jiem. **14** O yogu n pund: k Jesus ji kali k bo di yenyi o ñodikaabi. **15** K u maadi ba: N den ñanbi bua min jaani yenyi paki jaam yo k fidi ki la fala. **16** N maadi n ji kan bani ki di yenyi ya caa yenyi ya daal k li t bu la l niima u tienu diema nni. **17** ku taa u sôma ki jaan k maadi ga mani k bogdi i ymiali nni **18** Kelima n maadi, n ji kan bani ñu u damongu ne yaa caa yenyi ya yogu k u tienu b u kani o bali k gbeni. **19** K go tugi kpanu mó k tieni u Tienu balkk jendi jendi k tieni u naaceb k maadi bi: ne tie m gbanndi k taa tieni ya tie mani yenyi k ya tiani m po **20** Ban dini ki gbeni ya yogu ku go taa u sôma ki k madi: ne tieu tienu b niba ñonpaangu sôma k bu wuli i po. **21** Ama yua bu kuadi n i ye nekama k kaa yenyi ti **22** Môni o nifosaalo bijua ji caa i nani u Tienu n bo cabi maama, ama fala i yua kuadi ye po. **23** K Jesus ñodkaab ji buali b ymiali nni k b siiga ne ymaa bo fidi k tiel'i. **24** K Jesus ñodkaab ji

polidi yeni b lieba yua baa tie liiga yua. **25** K sii o tuonsənlo ye tubli k l paagi. **52** K Jesus jesus maadi: u dogu batieba n paa b niba k yabi maadi salgi yidkaab canba yeni o jaandieu nni tuuni yiko tuonli mo k bi yib'i b "janbtieba". **26** sije nba yeni o dogu n nikpela ban yaab bo bua Yi daa maadi yeni. Ama yua b tɔ diedo i siiga ban cuo'o; "n tie bibiadli ya ki cuon i k kubi i n tɔ biga, k yua baa die mo n tɔ tuonsənli o jugpiemu yeni i gbiami? **53** n den ye yeni daal liebi kani **27** I ya kani ḥmaa die? Yua kaa di bii kuli o jaandiegū nni k nul k cuo ni; ama mōda yua tuuni? i ya po yua kaa di kaa? Mi yua ye ji tie i yiognu k l bunbōnli ji tie u paalu". **54** i siiga nne n tie nani o tuonsənli. **28** I den ye K b cuo'o k gedi yen'o hal salki yidkaab kul yeni n moməni m bigma kul yogu **29** nani n baa canbaa kan. K Piali ye hal puoli k ḥua **55** B den n den teni m diema n mo teni, **30** I ji ba yi di cuon i o muu o lujoga nni k i nib taani ki kaa k gō ūn m diema nni, k bia kali l bal kpagili k pol mo ye b siiga ni. **56** K tuonsəcaano baa po ki ya diedi Isaraheli buoli piga n bomlie. **31** ne den la'o ko kaa o moyiegu kan k diid'o k Siimə Siimə cuo a ba: sitaan bua wan kuani i maadi: "u ne den yi ye yen'o" **57** K Piali nia k guudiga nni k tindi, nani ban yi ledi i dii k ḥani maadi: Mi k ban'o. **58** k gō sudi yamu k tiani u fegu yeni. **32** Ama n jaani a po k ḥan daa luo gō la Piali k maadi l tie mōni a mo yi ye yen'o dudugidi ka mo ya daali ka bo guani ḥan mo ku madi mi ki ye yen'o. **59** k gō tieni nan kudi paagi a kpiiba pala. **33** N yomdaano m maadi ḥa yengu yeni nutiani n maadi: mōni u ne mōden l ya tie ba m kua danalgi bii ki kpe n tuo **34** K ye yen'o u gō tie Galile yu i **60** k Pial maadi yeni jjesus jiin pieri m maadi ḥa i mōni dinla mōno k paama min ki bani ḥan bua maadi yaala. L yogu sua k o kokol daa buudi a nia bomtaa po ki ḥaa g sua k u da maadi k gbeni ku kotogu buudi. ban n i. **35** Min sōni k ligi k ye, k bogli k ye k **61** K ti yomdaano ji gbegi g nuali Piali k Pial ji tacaagu k ye i bonli pōdi i **36** Mōda i ya pia ligi tiadi wan den maado yaali. K sua ku kotogu daa yi taa, iya pia bogli yi gō taa, i yaa pia jugpiega buudi a bo nia ka k ban n i **62** K o ḥani cancanli yi kuadi l liadli k daa. **37** Kelima yaali bo diani u k buudi nisipiedi. **63** Yaab den guu Jesus den tieni ḥomaam tili nni, l tie k lan tieni i. I bu laa'o k bia puag'o. **64** K pibn i o nuga k bual'o: a diani maama ne i. B den taa'o a nubiada siiga. k de ye ka tie u tienu tondo kaa maadi yua pua ban bo maadi yali ji tieni. Mōni ban bo diani ḥa. **65** K ji sugd'o suggbuoli kuli **66** Lan den fandi yaali n po n ji bo tieni. **38** k b maad t yomdaano k u dogu nikpela yeni salki yidkaab canba nba jugpiemu lie ye. K ḥmian bi, l dagdi. **39** Ko ḥani yen a gbanbanda bo tani ki ba yen i Jesus b k toli Olife juali po nan wan yi tun g tie maama buudi dam kani **67** K b cil i buali: "A ya tie kristu k u ḥodikaaba ḥod'o **40** Wan ya yogu k u maadi ḥan maadi ti. K jesus ḥmia'b'i: N ya jiin i kan ya jaan mani k daa kua bbida nni bigili nni. **41** K ya pia n po dandanli, **68** K ya buali i buali ki u siedi k fagidi k pan cie k gbaani o duna po kan jiin i. **69** Ama mōda o nul bijua k bali o baa k jaan **42** N baa fuadi n kani ya fala ne. ama yua tie diedo jienu po. **70** K b kul ji yigini a tie lan da tie n ya buama, lan tieni nan ḥan bua u tienu bijua yoo! ko jiim'a yima n ye k tie u maama. **43** K u tienu meleki ḥan tanpol po k tienu bijua. **71** k yabi ye ting po ji yigni, i gō bua ten'o u paalu **44** K l pawadli kua 'o k u jaandi la kasieda i. T songi u ḥoba nni mōlane.

bonjanla, ka tuntonjena ti cieni o po nani sōm yeni k baal tinga nni. **45** l puol po ko fii ki nagni o ḥodkabi kani k sua k b gō k o pal biidi. **46** ku maadi bi: be cedi ki guandi? fii mani ki ya jaani k da ba l bignli nni. **47** Jesus da den k jaan k gben, k u nuwugu pundi kJesus ḥodkaab piig n bonmlie yeni siiga yedi ye liig k b yi'u juda yeni ye b liiga wan nangni Jesus wan muadi u tankpili **48** wan maad'o: Tankpinmuadli kaa bu kuadi o nul bijua. **49** Jesus ḥodkaab n bo no yaal bo cua yeni k b bual'o t yomdaano t mo nōdi ti jugpiemi k cua bii? **50** k l yogu b siiga yendi cua k jia salkiyidkaa kul canba tuonsənlo jienu tubli. **51** jesus maadi ba: "ḥaabī mani" k guani

23 O nuwuligu kuli den fii ki gedi yeni jesu gufeneeli Pilat kani. **2** Bi ji den kpaani ki ban jalg'o: ... ti la o nulo ne k o baadi yeni li ḥymadli ti niba siign. O deli ki ban da pa o badiciamo cesa lonpo, ki gō sua k o tie U Tienu n gandi yua, o bado. **3** Lani ki Pilat bual'o: ... a tie Suf nba bado yaa? ... K jesu jiin: fini yedi. **4** K Pilat maadi o jaandiegū nikpela: n ki la ya tagili n dagdi yeni k tin kpa o ja ne. **5** Ama ki bi kuli niini maadi: o cili hali Galile yo, k tōgnī Sude ki ji pundi ne. **6** Pilat n gbadì ki bi yini Galile, k o buali ki bua bandi o ya bo ḥan Galile. **7** Wan den bandi k o tie Erod diema yua, k o

cedi ki bi gedi yen'o. Laa dana kuli Erodi den yaali. A minteela den tōni o tiadi, titia, ki bøgdi ye Serusalem nni. **8** Erodi pali den mangi yeni bøgdi. **35** O nuwuligu den se ki nua li kuli. k cedi wan la jesu, kelima li waagi k o den kpaani ki o dogu yudanba den ñuadi k sua: ... wan ka den wan bandi o, kelima o den gbadu kibimaa dii k maadi o fabi bi niba, wan ji fabi oba, o ki yedi k o tie U maama. O den sundi ki wan la ya paligu k o tie. Tienu n lugdi yua kaa! **36** A minteela mo den se **9** O den tieni buali boncianli, ama jesu den ki ki la o. B den nagni ki ten o, li damilma, **37** ki jiimi lba. **10** L yogunu k o jaandiegu nikpela yen maadi: . a ya bani k a tie suifinba bado, fabi a yiko tundikaaba se ki maadi yeni paama kaa jie. yuli! **38** Bi den diani ki tabni o yuli po k sua: **11** Yeni ki Erodi den taani yeni o mintielinba ki “o ne tie Suifinba bado.” **39** I bibiadmu siiga, o fali'o, bi den lan'o li badliedli. Erodi den cedi ki yendi den sugdi jesu ki maadi a ki tie U Tienu bi guani yen'o Pilat kani. **12** Laa ya yogunu, li tondo kaa? (U Tienu n lugdi yua) **40** O lielo den kønli den ye Erodi yen Pilat siiga, lan ya daali, ñmian o: . a ki jie U Tienu? **41** tinba wan dagdi ki bi guani ki mangi. **13** Pilat den yin liiga yabi, yenli: ti pa, ti biid panli, ama, o nulo ne ki pia a nikpela yen bi niba. O den maadi ba: **14** I baa tagiliba kuli. **42** K o pugni ki maadi: ... jesu, ya yeni o nulo ne k o wangti buolu mi tudma tiani n po, ya yogunu k a do a baa kani **43** Ki jesu sanu. Ama, n bual'o i kuli siiga, n la tagli ba maadi o: ... yen i moni, dine møno, a baa ye yen yaali ki maadi ne kuli o po. **15** Erodi mo go ki la n aljada n, **44** Li den tie yensiinu nni, k u dogu lba o po ki dugni, o cedi k bi guani yen'o. O nulo kuli gaa ki bondi, li bonbonli den waagi nani ki biid pu kuli k li dagdi yeni wan kpe. **16** N cedi kudi ta yeni. **45** O Yienu ji dee nua, k o jaandiegu ban pua'o, ki ñja'o. **17** [Mi pendima jaanma kuli, cabciangu padi siiga nni. **46** Yeni ki jesu yigni: a yi luodi dansalyenga.] **18** Ki bi niba yen kuli ... n baa, n kubndi n naano a nugu nni. Wan tandi maadi: ... kpa man'o, ki luodi Barabasa! **19** maadi ki gbeni k o kpe. **47** Rom minteelpeli n Bi den luoni Barabasa kelima o den baadi yeni la li kuli k o dondi U Tienu k maadi: ... yeni i li ñmadli o dogun i, k go kpa o nulo. **20** Ama moni, o ja ne bo tie U Tienu biga. **48** Ban den la Pilat den kpaani wan ñja jesu k o buali bi niba yaali n tieni kuli, o nuwuligu den lebdi ki kuni **21** yabi se ki yigni yeni: ban kpaa o, ban kpaa o. ki pua bi pala po. **49** Jesu donlinba yen bi pua **22** K o guani ki bual o, o tien be ki li dagdi yen yaabi n den ñua jesu hali Galile den se fagma ki ban kpaa o? N k la tagiliba k li dagdi yeni ban diidi li kuli. **50** Ja ba den ye ki bi yi u Sosef, o kpaa o, n bi cedi ban pua o, k ñja o. **23** Yeni, ki bi bo tie suifinba taanli yua, o den ki pia tagiliba kuli tandi ki sua k ban kpaa o, ban kpaa o, ki bi kuli, **51** o den ki cengi bii k tie Suifinba n suani tantandi biid Pilat pali boncianli **24** Pilat ji den yaali kuli. O den maani ki caa Arimate yen Sude te juodi ki cabi, ki tieni bi buama. **25** Pilat den dogun ki gu U Tienu baama. **52** O den gedi ki cedi ki bi luodi o nikpalii Barabasa, ki tugi yesu mia Pilat jesu gbanu(o kpiemo). **53** Wan den jiin ki ten ba ban kpaani yua. **26** Ban bo caa yen o li daponponli po, k o finfin o a caba, ki duan o o, ki bi cendi Simo siren ja, k o ñani o kpaabu li kuli nni. Naani k ba baa ki pi kpiemo daan. po, k bi niin o ki wan taani jesu ki wan bugi o **54** Li den tie ñaljuma, ki sua k saba da ki cindi. daponponli. **27** Bi niba boncianli bo ñua o. Ki bi **55** Bi puoba yaabi den ñua jesu hali Galile, bo puobi fabni ki buudi o po. **28** K o gbagi ki maadi ciani Sosef, bi den diidi li kuli, ki la ban pi jesu ba: ... jerusalem puoba, da buudi mani n po, ya maama. **56** Li puoli po ki lebdi ki kuni, ki pan mua mani i yula po yen i bila. **29** Kelima a dana bobni, ya kpanma nulu mani yen i tolali. Bi den baadi, k tie pamanli ya puoba ki pia bid, k tie gu Saba daali nani yiko n buali maama. **30** Li yogunu bi ba maadi a juaciamu: “baa mani ti po”, ki go maadi a juabila “legni mani po.” **31** Kelima bi ya tiendi dasøngu mama ne, bi ji ba tieni dakuogu ledi? **32** Bi bo ba yen i bibiadmu lie, k bo bi taani k kpaa ba yen o. **33** Ban bo pundi ya kaano, ki bi yi li: “yukpabgu”, bi kpaa jesu li daponponli po, wan yen i bibiadmu lie yen i, yendi o ganga po, o lielo o jienu po. **34** Jesu bo jaandi: ... n baa, tieni sugli bi po, kelima bi ki bani ban tiendi

24 Laadi daacincinli ku sinjanpanpangu, ke bi puoba bobni ya tulali nuulu n mani, ki gedini li kakuli kani. **2** Ki diidi ki sua ke ya tangu n bi luoni li kakuli bulñøbu bindi ki ja u tanfaluu ke u yaa. **3** ke bi kua li kuli nni, ama baa la O Diedo Jesu, gbannandi. **4** Ban ji ye see, kaa bani ban ba maali yaala, jaba lie ñ ludi ba, ki sedi bi kani, ki la ya tiadi n ñilgi **5** Keti jiwaandi cuo bi puoba yen kuli K b kul tibni a ke ji maad

K be n cedi ke i kpaani yua yaab n fuo siign? 6 ki teni ba. 31 lanyogu ke bi nuni ji luodi, ke O ji ki ye ne; o yiedi o ya tiani wan den maadi bi bandi o, ke o bodi bi nunga nni. 32 Ke bi ji yaal ya yogu ke o den ye Galile 7 Li buali ke nilo maadi bi ymiali nni, “Wan bi maadi leni ti u biga n'kua tbiid danba nu i nn, k ban kpaa'o sanu nni, ki luodi ti nuni i diani po yeni, ti pala ke wan fidi ki yiedi dana taa daali. 8 ke bi ji bi ki co nani u mu yeni ka aa?” 33 lanyognu, ke tiadi Jesu maama. 9 Ke bi ñani li kuli; kani ki bi fii, ki gedi Jerusalema ki la ke piiga n yendo sani ki ban b waani bi piiga n yendo 10 Li den yeni ke bi taani, ki ye leni bi lieba, 34 ki maadi, tie Mari magdala, Jaan, Mari, Jak naa potøba “O Diedo fii bi tinkpiba siiga, mõmõni liga. O den pugdi ki waani o yødkaaba 11 Ama, bi den ñøgdi o yuli ki waani Siimon “ 35 lanyognu ke ki ga li puoba maama, kelma li puoba maama bi tondkaliedba dugni ba yaali n tieni u sanu den ki pia ma yul 12 Lan yog'nu Piar sani ki nni ban bo yegi, yeni Jesu ñ waani o bá maama, gedi li kuli kani ki duandi ki sua ke kadinga bili wan ymiami kpanu ya yognu ke bi bandi o. 36 liba. Ke li lidi o bon cianla yen yaala n tieni. Ban den maadi li bona maama ya yognu, ke Jesu 13 Li daali, ke yegni bilie ged ya dogu ke bi yi wani liga legdi ki sedi bi siiga nni, ki maadi ba, Emaus piiga n kilo lie, sedusalema dogu nni. “Mi yanduanma ñ ya ye leni yi. 37 Ama, bi yama 14 Bi den kali ki diidi yaala n tieni kuli 15 Ban ñ ymadi, ti jawaandi ñ kua ba, ke li tie nani bi cili ki boe, ki buali bi siiga nni yaala n tieni, la fanfandgu yeni. 38 Jesu ñ yedi ba “la tieni ke Jesu nagni bi kani, ki yegi yeni ba 16 Ama, ledi i ke i yama ymadi? Be ya po i ke i buali bi nuni den kan fidi ki la o, ki bandi 17 Jesu ñ i pala nni? 39 Diidi mani n nui leni n taana, maadi ba, yinba bilie ne cuoni ki maadi be ya li tie mini ligi i. Sii mani nni ki diidi. Kelima maama i? Ban sedi yeni li pabonli 18 Bi siiga nni, ciciiga ki pia nandi ki buali kpaba nani yin la ke yua ke bi yi Keleyopasi ñ jiini o, “Fini a baba mini pia maama. 40 Wan maadi yeni, ke o waani n ye Jerusalema ne, kaa bani ya bona n tieni o nui leni o taana 41 Ban dá den tie yaaba n nekanba a dana ne?” 19 Jesu ñ buali o “Be ya ki pia dudugdi yeni, ke li pamanli ymadi yeni bona” ban jiimi o “Li bona nua Nasleti yua, Jesu, tama, bi den ki daani, Jesu ñ maadi ba, “yii pia yua n den tie ya sawalpualo n pia u paaciamu, jiema bá aa?” 42 Ban teni o janjaadjenli. 43 U Tieu kani leni bi niba kani, o tuona nni leni Jesu ñ ga, ki ymansi bi nunga nni. 44 Ki yedi ba, o maama nni. 20 Ke salga yidkaaba yudanba “Min den ye leni yi n den maadi yi ke ban diani leni ti yikodi cuo o ki cabi ke ban buu, ki cuo o, yaali Moyiisi yikodi maama leni bi sawalpuuba ki kpa o, ki kpaa o li daaponponli po. 21 Ama maama leni pisoma nni kuli buali ke lan tieni ti bi daani ke wani n bi ba faabi Isayeli. Nn, ki dudi i.” 45 Ki ji pibdi bi yama, ke li buali ke Lani baba ka, li bona ñ tieni dantaali n yeni. ban cengi i diani. 46 Ki maadi ba, “Yeni ke li 22 Ama, yaali n pugdi, ti cagli nni ya puoba n diani ke li buali ke Kirisiti ñ la fala, ki kpe, ki gedi li kakuli po ku sirjapanpangu n kuani ti ku yiedi bi tinkpiba siiga li daataali daali 47 Ke o yaalidgu. 23 Ban ki la ti gbannandi, ke bi guani yeli po, bi ba kpaandi o laabaalijamo, ki cili ki maadi ke malekinba ñøgdi bi kani, ki maadi Jerusalema, ki gedi i nibuoli kuli po, ke ban ke o pia li miali 24 Ya jaba n bi ye leni ti gedi li lebdi bi pala ki baa bi tuonbiidi sugli. 48 Yinba kakuli po, ki sua ke li tie nani bi puoba ñ maadi n tie kasiedinba lanya bona po. 49 Diidi mani, n maama yeni. Ama bi ki la o.” 25 Jesu ñ yedi ba soni n Båå ñonianu i po. Ama, yin giudi u dogu “hain, bi yanluodanba yaaba ya pala n ki kagi nni, hali ya daali ke u paalu ba ña tanpoli ki jiidi leni mi dugi o sawalpualo ñ yedi yaala ya po 26 i po. 50 Ke Jesu ñani ba ki gedi leni ba hali naani Li den ki buali ke kirisiti ñ la fala, lan ya bona n nagni Betaani. Ke o duoni o nui, ki yadi mi po ka ki fidi ki kua o kpiagdi nni i? 27 Ki cili hali yedjanma bi po. 51 Wan den yadi mi yedjanma Moyiisi, ki tuadi bi sawalpuuba, ki sogni ba ya bi po ya yognu, ke o siedi bi kani, ke bi duoni o bona n nua wani o bá i diani nni kuli. 28 Ban tanpoli. 52 Lani ke bi dondi o, ki guani ki lebdi den nagi ban caa ya dogbiga nni, ke Jesu tieni Jerusalema leni li pamancianli. 53 Bi ji den li ye nani o bua suagi liiga yeni. 29 Ke bi niidi o ki li jaandieli nni ki kpiagdi U Tieu yeli maadi o “Cani ti kelima li ji ymansi yenjuogu i, li daali juodi n yeni.” Ke Jesu kua ki ye leni ba. 30 Wan kali yeni ba, ki bua ki bua di, ke o taa kpanu, ki yadi mi yedjanma li po, ki ymiami,

Jan

1 U cilyogu, mi maam n bo ye, mi maama bo ye yeri U Tienu, mi maama bo tie U Tienu 2 Mi bo ye u cilyogu yeri U Tienu. **3** Bi tieni bonli kuli yeri mani i. Ke ban tieni yaali kuli, liba ki tieni ke maa ye. **4** Li miali bo ye mani nni i, ke li miali bo tie bi niba yenyenma **5** Mi yenyenma yendi li bɔnbɔnli nni, ke li bɔnbɔnli ki tuo ki ga ma. **6** Ke U Tienu sɔni nilo, o tondo, ke bi yi o Jan. **7** Ke o cua, ki tua kasiedi ki ba kadi ki maadi mi yenyenma nni, ke yua kuli í fidi ki dugi o maama po **8** O bo ki tie mi yenyenma, ama o dɔgdi ke wan saa i mɔni mi yenyenma po **9** Li yenyenma bo tie yenyenmɔnma, ki cua ñanduna nni, ki yendi bi niba kuli po. **10** Mi bo ye ñanduna nni, mani n tagi ñanduna, ama ñanduna ki bandi ma **11** Mi bo cua mi yaaba siiga, ama mi yaaba naa bo tuo ki ga ma. **12** Ama, yaaba n ga ma po yeri yaaba n dugi mi po, mi cabi ba u paalu ke ban tua U Tienu bila **13** Bi mali ke li naa tie mi sɔma po, li naa go tie ti gbannandi buama po ki nan buali o nisaalo buama po; ama U tienu po. **14** Ke mi maama tua nisaalo, ki cua ki ye ti siiga, ki gbie yeri li ñanbli yeri i mɔmɔni; ke ti la, ki ñuadi o kpiagdi, ya kpiagdi n tie ki bonjayenga yua n ñani Ba po ya kpiagdi. **15** Jan saa i mɔni o po, ki kpaandi, ki maadi: N maadi o ya maama i, ki tua “Yua n ɔjua n puoli po, bo liidi nni, kelima o bo ye ke n dá ki ye. **16** O ñanbli yeri o ñalmani yaali n ki pia gbenma po, o cabi ti li ñanbili yeri mi yedjanma, **17** Kelima Moyiis den teni yiko, ke li ñanbli yeri i mɔmɔni ñani Jesu kiristo kani i **18** Nilobá kuli ki kpeli ki la U Tienu; Ki bonjayenga yua n ye leni Ba, wani n cedi k bi bandi o. **19** Jan kasiedi n ne: Jufnba bo sɔni Jerusalema salga yidkaaba yeri yiko gbanbanda, ke bi cua ki buali o: “Fini, a tie ɔjma i?” **20** Ke o kadi ki yedi, kaa nia; o bo yedi ba ke wani ka tie Kiristu. **21** Ke bi buali o: Li nan ga ledi i? A tie Eli yo oo? Ke o yedi: mii tie o. Atie sawalpualo yo oo? Ke o jiini: N n. **22** Lanwani i, ban maadi o: A tie ɔjma i? A ba yedi be a yeceli po? lan todii ti tin caa yaaba sɔni ti u tondu **23** Wan maadi: mini n tie yua ya nialu n kpaandi ki tinkuonga nni ki tua: «Naadi mani, ki sali O Diedo sanu, nani o sawalpualo Esayi í yedi maama.» **24** Farisiensba n̄ sɔni ya tonda n̄ buali o: **25** Be n cedi ke a batise bi niba, ki naa tie Kiristo, kaa tie Eli, ki

naa go tie sawalpualo? **26** Jan í jiini ba: «Mini, N batise yeri mi ñima. Ama ti siiga nni, nilo ye, ke i ki bani o, ke o ba cua n puoli po **27** N ki dagdi yeri min lodi o taacañui.» **28** Ya bona ne kuli den tieni Betani dogu nni, Jurden kpenjaali po, naani ke Jan bo batise bi niba. **29** Lan fandi, wan la Jesu, ke o kpendi o kani, wan maadi: Diidi mani, U Tienu pabiga n yeri yua n piindi ñanduna biidi. **30** N maadi wani ya maama i, ki tua: «Nilo ɔjua n puoli po, ki nan lii nni, kelima o den ye ke n dá ki ye. **31** N den ki bani o, ama li tie ke lan tua bonwaankaali Isayeli po, ke n cua ki batise yeri mi ñima. **32** Jan tieni ya kasiedi ne, ki waani: «N la ke mi forjanma ñani tanpoli nani ki kpajiega yeri, ki jiidi ki sedi o po. **33** N den ki bani o; ama yua sɔni nni ke n batise yeri mi ñima yeri, wani n maadi nni: «jan ba la mi forjanma ke mi jiidi ki sedi yua ya po yeri, wani n batise yeri U tienu Forjanma.» **34** Ke n la, ki tieni kasiedi, ki waani, ke wani n tie U Tienu Bijua. **35** Lan fandi, ke Jan go ye likani yeri o ñɔdkaaba bilie, **36** wan la Jesu ke o pendi, ke o maadi: «Diidi mani U Tienu Pebiga n yeri.» **37** Li ñɔdkaliedba n̄ gbadji Jan maama, ban ñɔdi Jesu. **38** Jesu n̄ gbagi ki la ke bi ɔjua o, wan maadi ba: «I kpaani be? Ban jiini o: Rabbi (li niima nni tie Canbáa - o tundka - A ye le i? **39** Cua mani, ki diidi. Ban ñɔdi, ki la wan ye naani, ki tundi yeri o lan daali. Li den tie nani kudi piiga po yeri. **40** Siimon ninjua Andere den tie yaaba n gbadji Jan maama, ki ñɔdi Jesu yeri siiga nni, yendo. **41** Wani n kphia ki cendi o ninjua Siimon, ki maadi o: «Ti la Mesi» (lani n tie Kiristu) **42** Ki ciani o Jesu kani, Jesu n̄ nuali o, ke o maadi: «A tie Siimon i, Jonas bijua; bi ji ba yini a Sefas (li niima nni n tie Tangu) **43** Lan fandi ke Jesu bua gedi Galile, ki la Filip, ki maadi o: Ya ɔjua nni. **44** Filip bo tie Betsayida yua i, Andere yeri Pieri dogu. **45** Filip n̄ cendi Natanayel, ki maadi o: «Ti la Moyiis n̄ diani yua ya po yiko tili nni, ke bi sawalpuaba maadi o maama yeri, Josef bijua, Jesu, Nasaret yua.» **46** Natanayel n̄ yedi o: «Bonjanli ba fidi ki ña Nasareti dogu nni ii? Filip n̄ jiini o: Cua ki diidi. **47** Jesu n̄ la ke Natanayel kpendi o kani, wan maadi o po ya maama ne: Diidi mani, o ne tie Isarayeli yua i cain, laa pia tudma! **48** Natanayel n̄ buali o: A bandi nni le i? Jesu n̄ jiini o: «Hali ke Filip dá ki yini a ɔjan bi ye bu kankanbu kani, n bi la ja.» **49** Natanayel n̄ jiini ki yedi o: Rabbi, a tie U Tienu bijua i, a tie Isarayeli Badciamo i. **50** Jesu

ń guani ki jiini o: «Min maadi a ke n la ḥa bu tuadi nanda? 19 Jesu ń guani ki jiini ba: «Pua ki kankanbu ñiali n cedi ke a dugi; a ba la ya bona mudi mani ku jaandiegu ne, dana taa baba ba n yabi ki cie ne. 51 Ki maadi o: «I məməni, n maadi yi, u yogu kpendi, ke i ba la ke tanpoli luodi ke U Tienu malekinba do ki go ji o nisaalo Bijua po.»

2 Dana taa ń pendi, ke li pocaali tieni Kana dogu nni, Galile diema nni. Jesu naá den ye li kani, 2 Bi den yini Jesu yeni o ɣødkaaba mo li pocaaajaanma po. 3 Ku daamōngu ń ti podi, Jesu naá ń maadi: «Bi ji ki pia daamōngu. 4 Jesu ń jiini o: «Pua, be n ye mini yени fini siiga? N yognu dá ki pundi.» 5 O naá ń maadi o tuosonba: «O ya maadi yaali kuli, yin tieni.» 6 Li sua ke cunbobciandi luoba ye li kani ki tie tana yaadi, ke yengu kuli ba fidi ki ga boba lie bii a taa ñima. bi den sieni ti juufinba ñincuoma bogda po i. 7 Jesu ń maadi ba: «Gbieni mani ti cunbobdi ne yeni mi ñima.» Ban luuni mi ñima ki gbienni ti hali i ñomiani. 8 To, kabi mani ki gedi ki teni mi pocaaajiema yudaano. Ban kabi ki gedi ki teni mi jiema yudaano. 9 Mi pocaaajiama yudaano n' leni ya ñima n kpandi mi daama, ki nan ki bani man ñani naani, ama ke Jesu tuonsønba yaaba n luuni mi ñima yeni wani nan bani, wan yini o pocaano calo. 10 Ki maadi o: «Yua n bobni mi jaanma kuli yen cili ki ñani ya daama n mani, o canba ya ñuni ki guo, wan ji ñani ya daama n ki ɣjanbi ki mani. Fini wani nan guuni mi daamanma hali yeni mólane. 11 Lani n tie Jesu ń cili ki tieni ya yaalidgu bonli Kana, Galile diema nni. Lani n døgdi ki waani Jesu yudandi, ke o ɣødkaaba tuo ki dugi o po. 12 Lani ń pendi, ke o jiidi, ki gedi Kapernawuma yeni o naá, o ninjaba yeni o ɣødkaaba, ke bi tieni li kani a dana waamu. 13 Juufinba paki jaanma den nagi, ke Jesu guani ki doni ki gedi Jerusalema. 14 Ki gedi ku jaandiegu nni, ki la ke yaaba n cendi i ligi yeni a yankpenkpenda kaa lienni, ki kuadi i nee, i pee yeni i kpaajiemu. 15 Ke o taa baabu, ki gbabi ke bu tua finfibli, ke o pua ki beli ki ñani ba ku jaandiegu nni, ki ñani ti yandi, ki tudi ki yayadi bi ligurebdiba ligi, ki tudi ki luluni bi kaga yeni bi taablinba. 16 ki maadi a kpajekuada: «Nani mani ne kuli ki fuadi, da cedi mani n Báa diegu ń kpandi kpenkpendifidieg. 17 O ɣødkaaba ń tiadi ke li diani ki waani: «A diegu yankuatuonli siagi n pali boncianla.» 18 Juufinba ń ga mi maama ki buali o: «A ba waani li laa yaalidgu bonli i, ki

mudi mani ku jaandiegu ne, dana taa baba ba dagdi min guani ki maa ki fiini gu. 20 Juufinba ń maadi: «Ti tieni piina n bina luoba i, ki maa ki juodi ku jaandiegu ne; ke fini wani tua ke aba guani ki fiini gu dana taa baba! 21 Ama o den maadi o gbannandi ya jaandieli i. 22 Lani n cedi, wan yiedi bi tinkpiba siiga nni, o ɣødkaaba tiadi ke o den maadi li maama, lani n den cedi ke bi dugi i diani po yeni Jesu ń den maadi ya maama kuli po. 23 Jesu ń den ye Jerusalema Paki jaanma dana nni, bi niba boncianla den la o yaalidgu tuona, ki tuo ki dugi o yeli po. 24 Ama Jesu wani den ki dugi bi po kelima o den bani bikuli. 25 O den ki bua ke bi tieni kasiedi nilobá po kuli kelima wani o bá den bani yaali n ye o nisaalo nni.

3 Ama o nilo den ye Farisienba siiga nni, ke bi yii o Nikodema, ke o tie Juufinba bado, 20 den cua Jesu kani ku ñagu, ki maadi o: «Rabbi (Canbáa), ti bani ke a tie banciamo i, ki ñani U Tienu kani; kelima obá kuli kan fidi ki tieni ɣjan tie yaalidgu bona ne li ya ki tie ke U Tienu ye yeni o. 3 Jesu ń jiini o: «I məməni, i məməni, n maadi a, nilo ya ki guani ki mali ki pandi o bá, o kan la U Tienu diema. 4 Nikodema ń buali: «O nilo ba tieni ledi i, ki guani ki mali, ki nan kpelgi o? O ba fidi ki guani ki kua o naá tugu nni ki go mali ii? 5 Jesu ń jiini o: «I məməni, i məməni, n maadi a, nilo ya ki mali yeni mi ñima yeni mi fojanma, o kan kua U Tienu diema nni. 6 Ti gbannandi ń mali yaali tie gbannandi, Mi Fonjanma ń mali yaali mo tie Fonjanma. 7 Lan da lidi a ke n maadi a: «Li buali ke ɣjan guani ki mali, ki pandi a bá.» 8 U faalu figi un bua naani i, ke a gbia u fuugu, ama a nan ki bani un ñani naani, ki caa naani. Li go tie yeni i, ya nilo ke mi fojanma mali o. 9 Nikodema ń buali o: «Li ba tieni ledi i? 10 Jesu ń jiini o: «A tie Israyeli banciamo i, ki nan ki bani ya bona ne ee? 11 «I məməni, i məməni, n maadi a, ti maadi tin bani yaali, ki tiendi kasiedi ki kadi ki maadi tin la yaali; ke yinba wani nan ki tuo ki ga ti kasiedi maama. 12 N ya maadi tinga n ne maama ke maa pia o po dudugdi, a ba tieni ledi i, ki ya dugi min ba maadi a tanpoli bona po? 13 Nilo bá kuli ki doni tanpoli, li nan ya ki tie yua n ñanu tanpoli ki jiidi yaa ka, O nisaalo Bijua yua n ye tanpoli. 14 Nani Moyiis ń den fiini ki sieni o waa ki tinkuonga nni yeni, li buali ke ban fiini

ki sieni o nisaalo Bijua mo yeni i, **15** lan fidi ke yua n dugi o po ñ baa ya miali n ki pia gbenma. **(aiōnios g166)** **16** Kelima U Tieu buadi ñanduna hali ki teni o bijayendga, lan fidi ke yua n dugi o po wan da kpe ka, ama wan baa ya miali n ki pia gbenma **(aiōnios g166)** **17** Yin ya bani ke U Tieu ki sôni o Bijua ñanduna nni ke wan jia ti buudi yeni ñanduna ka, ama ke o po, ñanduna ñ baa mi faabma. **18** Yua n dugi o po, bi ji kan jia o buudi; ama yua n ki dugi o po, bi tuodi ki jia o buudi o, kelima o nan ki tuo ki dugi U Tieu bijayenyenga yeli po. **19** Lanya buudi tie be i, mi yenyenma cua ñanduna nni, ke bi niba faadi li bônbonli ki cie mi yenyenma, kelima bi tuona den tie tuonbiadi **20** Kelima yua n tie ti biidi ki bua yenyenma maama, o kan gedi mi yenyenma nni, kelima mi ba pibdi ki waani o tuonbiidi. **21** Ama yua n tuumi yeni i moni lingi mi yenyenma ñ ye naana, keli ma mi ba pibdi ki waani ke o tuona dagdi yeni U Tieu ñ bili maama. **22** Lani ñ pend, Jesu den yegi yeni o ñôdkaaba ki gedi Jude tinga nni. O ji den ye li kani yeni o ñôdkaaba ki batise bi niba. **23** Jan mo den ye Enon, ki batise bi niba, kelima mi ñima den yabi li kani, ke bi niba mo kpendi boncianla ki bua wan batise ba. **24** Lanyogu Jan dá den ki kua dansalga (li kpaadidieli nni) **25** Li sua ke Jan ñôdkaaba den gagî yeni Juufi yendo, ke li tua mu cicibiadmu beliga jaandi po. **26** Ke bi cua ki la Jan ki maadi o: Rabbi, ñan den ye yeni yua Juurden kpenpuoli yeni, ñan den tieni kasiedi yua ya po yeni, o mo ji batise bi niba, ke bi kuli ji caa o ya kani i. **27** Jan ñ jiini ba: “Nilo kan fidi ki baa yaali n kandi ban puni o yaali tanpoli. **28** Yinba mono tie n kasiedinba, ke n maadi: “N ki tie Kристу, ama bi sôni nni o liiga i.” **29** Yua n yeni o pocaano tie o calo i; ama o calo dñoni yua n kuu ba, ki cengi o pojâ maama pali mani boncianla yeni wan cengi o ja nialu: lanya pamanli tie n mo ya pamanli i, ki tie bonjancianli. **30** Li buali ke wani ñ ya kpedi ki pugdi, ke mini wadi. **31** Yua n ñani tanpoli yabi ki cie bonli kuli; yua n tie ki tinga yua li tie tinga yua i, o maadi nani ki tinga yua yeni i. Yua n ñani tanpoli n cie bi niba kuli. **32** O tiedi kasiedi, ki kadi ki maadi wan la yaali yeni wan gbadî yaali, ama obá kuli naa cengi o kasiedi maama. **33** Yua n tuo ki ga o kaseidi maama kadi ki maadi, ki waani ke U Tieu tiegi, ki tie momondaano. **34** Kelima U Tieu ñ sôni yua maadi U Tieu maama, kelima U Tieu ñ teni o

ya forjanma ki pia biginma. **35** Báa bua Bijua, ki mubni bonli kuli o nui nni. **36** Yua dugi Bijua po baa pia ya miali n ki pia gbenma; yua n ki dugi Bijua po kan la miali, ama U Tieu pabienli n baa maa o yuli po. **(aiōnios g166)**

4 Farisien nba n gbadî ki ti yonbdaano laadi bi niba ki wuulibî U Tieu ñima ki cie San. **2** I moni Jesu ka bi wulibî, o ñuantieba n bi wulibî, **3** ko ñani Jude ki guani ki lebdi Galile **4** Li den tie mabili k wan tognî Samari, **5** k o caa ki te pundi Samari dogbigi ba ki bi yiil Sisaari, lii bo fagi yeni Jakobi n den teni o bijua Sosiaf ya tingi yeni kani. **6** Ki jakobi caali bo ye li kani, ki Jesu cuon cuoni ki te cogi, ki ji kaa li caali kani, li den tie nani kudi lie yeni. **7** Ki Samari pua ba cua ki bua luuni mi ñima ki ñu. **8** Kilima o yegni den gedi o dogun, ki bua lingi li bonjekaali **9** Ki Samari dogun pua ne maadi o: ledi ki fin Juufi buali min Samari pua mi ñima po? kilima juufi nba yeni Samari yabi bo ki mani. **10** Ki Jesu guani ki ñmiani o: a ya bani U Tieu paabi, ki bani yua n miadi mi ñima ki bua ñu ne, fini mñon bo bi miagu mi ñima, ki wan ten a mi ñinjanbi. **11** K ol pua ne maadi, ti yonbidaano ñaa pia bonli ki bi luuni, ki li caalio mo go ñua, a bua la le i li ñunjanbi? **12** fin n cie ti baa jakobi yua n den teni ti li caali? li caali ki wani yeni o bila yeni o bonkobdi kuli ñu. **13** Ki Jesu ñmiani o: ya nibi kuli ñuni mi ñimi ne, o ñuñuni go ba cuobi. **14** Ama yua n ñu ya ñima k n ba teni, ñuñuni kan bamgi cuogu, k min ba teni ya ñima baa tie o po nani ñunbunbungi yeni ya mialiki pia gbemi ñima bundi lien nni. **(aiōn g165, aiōnios g166)** **15** O pua yeni n maadi o: ti yonbidaano ten nni li ñima, ki ñuñun n ji da baa ki cuon, ki min ji da baa cua ne ki luuni mi ñuma. **16** Ki Jesu maadi o, ki wan gedi ki pan yiini o calo n cua na. **17** O pua yeni jiini, mii pia ja. Ki Jesu yedi o, a maadi moni ki ñaa pia ja i. **18** Kilima, a pia jabi mui, ki ñan go ye yeni yua molane mò ki tie a calo ka. A li yedi i moni. **19** O pua yeni jiini, ti Diedo, n bani k a tie U Tieu tondu i. **20** Ti baa nba den dondi U Tieu li juali ne po i; ki yinbi ji yedi ki jerusalem n pia naan kani ki baa dondi U Tieu. **21** Ki Jesu ñmiani o pua yeni, ñanbi ki cengi n maami, o yogu baadi ki ji te kan gedi li juali po ki buali jerusalem ka, ki bua dondi ti diedo (baa U Tieu). **22** Yinbi wani dondi yin ki bani yua i, ki tinbi dondi tin bani yua, kilima gaapo ñani juufi nba kani. **23**

Ama o yogu cuoni, li yogu pundi mōno, yaabi n ñani Jude ki cua Gaaliile, k o nagni o kani ki dondi ti baa U Tienu yeni bi pali, i mōmōni nni, miagu sugli ki wan mōndi ki jiidi Kafarnawum k kilima ti baa U Tienu kpaani yaabi n baa pug o tebi o bijua, li sua ki li bigi nuud mi kuumo. **48** i. **24** U Tienu tie fuojanbi ki ya dondo yeni i Ki jesu maadi o: i ya la ti palidi yeni yaalidigu mōmōni. **25** K o pua yeni maad o: N bani k U bona, i kan baa ki duu n po. **49** K li yiko daano Tienu tondu bi cua (yua ki bi yigu krisu) o ti ya maadi o: ti yonbidaano cua tin gedi ki sua ki cua, o bi waani a bona kuli. **26** Jesu n maad o: bigi da ki kpe. **50** Ki jesu maadi o: ya kuni, a min mōno, min yua maadi yen a ne. **27** Li yognu bijua paag o. K o gaa jesu n yedi o ya labaali ki ki jesu yegni guani, ki li yaakilidib yeni ban lagu ji kuni. **51** O den paa o san po i, k o tuonsónla k o pagi yeni Samari pua. Ama oba naa tuo ki tuog o ki maad o, a bijua paago. **52** K o bualib ya buali wan kpaani bii wan pagi yen o yaali ya po. **28** Ko pua yeni ji ḥaa o cuali, ki lebdi o dogun ki kudlele yognu k o gbanu won songi **53** K bi baa pan maadi bi niba. **29** Cua mani ki diidi ya ja tiadi k li yognu k jesu won maad o k o bigi paag n maadi n min sōni yaali kuli, wan ka baa tie o. Li daali ki wani yeni o deni yaabi kuani bi krisui? **30** Ki bi nibi ñani o dogun ki cua jesu dindanli jesu nni. **54** Ki jesu ñan Jude ki guani kani. **31** Ki li yognu, k o yegni balimo k wan di, Gaaliile guani ki tieni yaalidigu bona taalm lie ki tua Rabi ya di. **32** Ama ki Jesu maadi ba: min po.

pia ya jiem ki ba je yeni, i ki ban li. **33** K o yegni ji maadi bi ḥymiali nni: ki nul n baa ten o mi jiemka o jen biii? **34** Ki jesu yedi bi: n jiedi tie ki min sōni yua n sōni nni n bua yaali, ki sōni o tuona kuli ki juodi. **35** Yi maadi ki bontutugu yogu sieni ḥymiali na kaa i? Diidi mani, n maadi; yaadi mani ki diidi o kpaabi, li ji pieni fuaa, o bonyendi yogu pundo. **36** Yua pedi i dii, wan ga o paagu, o ji taandi li bona ki ḥyuundi ya miali ki pia gbemi bualin, ki lan fidi ki yua den buli yeni yua n pedi n ya ye li pamanli nni. (**añōnios g166**) **37** Kilima ban maadi yaali tie i moni, yua buli ye oba i, ki yua pedi mō ye oba. **38** N suani ki yin gedi ki pedi ya kpaabu ki dee koni; bi tōbi n den koni li kpaabu ki la fala, ki yinbi ji bi je bi fala ñuadi. **39** Samari dogu n nibi boncianli bi tuo jesu, kilima o pua yeni bi bi maadiba: o maadni min baa suani yaali kuli n yenyienu n. **40** Samari yaabi cua ki la jesu, ki bi balimo ki wan cua k ya ye yenbi, k o tieni bi kani daa lie. **41** Ki bi nibi boncianli duu o po, ki dugni o maami po. **42** Ki bi maadi o pua yeni: laa tie ki ḥyan yedi ti yaali ka cedi ki ti du o po; tinbi mōno den tuodi gbadi yeni i mōni k wan n tie ḥyanduna gaapo. **43** Li dana lie n pendi, ki jesu ñani li dogun ni ki gedi Gaaliile. **44** Kilima wan mōno bi maadi k U Tienu tondikaabi kan la li coligu bi dogun yaabi kani. **45** Wan pundi Gaaliile, k li dogun yaabi ḥyanbi ki gaagu, ki bi den la wan den tieni yaali Jerusalem m jaam yogu, k li ma bi mō den gedi k b di li jaami. **46** K o guani ki lebdi Kaana, Gaaliile dogun ni, naani k o bi cedi k mi ñim kpandi o damōngu. L sua ki yiko daano ba ye Kafarnawum k o bigi yia. **47** Wan gbadi ki jesu

5 Lani ñ pendi, Juufinba den pia mi jaanma, ke jesu gedi Jerusalema. **2** Jeruselema yeni, den pia ñunpindbuogu ke ku yi Jesu danba maama nni, Betesda, ke gu kuu yeni li paloli bulñøbu, ki pia ciadi mu. **3** bi yianba bonciala den dua li ciadi nni kuli: a juama, a diama, mu wabmu, yeni ti gbannankpiendi danba, ke bi kaa ki guu mi ñima lengdima; **4** Kelima li den pia ya yognu ke maleki den yi jiidi ki gbidi mi ñima; yua den kpia ki jiidi mi ñima ñ gbidi ya yognu, o den yi paagi; hali wan yia ya yianu kuli. **5** O yiamon den ye likani, ki yiagi hali piitaa n bina niin n yeni. **6** Jesu ñ la o ke o dua, ki bandi ke wan yiagi li waagi, ke o buali o: «A bua ḥyan paagi ii?» **7** O yiamon ñ ḥymiani o “N Diedo, n ki pia yua n batodi nni min jiidi ku ñinbuogu nni mi ñima ñ lengdi ya yognu. N ya nagni, n ba sua ke nitiano kpia ki jiidi ki ḥya nni. **8** Jesu den yedi o: «Fii ki taa a duakaagu ki ya cuoni.» **9** Lanyognu liga, o yiamon ñ paagi, wan taa o duankaagu ki ya cuoni. **10** Li den tie mi fuodma daali i, Juufinba ñ buali yua n paagi yeni; “Dinne tie fuodma daali, li ki buali ke yan taa a duankaagu. **11** Wan guan ki ḥymiani ba: “Yua n paagi nni maadi nni ke min taa n duankaagu ki ya cuoni.” **12** Ban buali o: “Ḥyma yedi a ke ḥyan taa a duankaagu ki ya cuoni?” **13** Ama yua n den paagi den ki bani yua n paagi o; kelima Jusu den kua ku nilgu nni ke waa ji bandi o. **14** Lan pugni waamu ke Jesu guani ki cendi o li jaandieli nni, ki maadi o: Mola, a paagi; ji da tieni tuonbiadi ke yaali n cie a yianu ne ñ ji da cuo ḥya. **15** Yua n paagi yeni ñ gedi ki maadi Juufinba ke Jesu n paagi o. **16**

Lani n cedi ke Juufinba den nua Jesu yeni mi yibalma, kelima o tieni lan ya bona mi fuodma sôni ya tuona, min tuuni ya tuona môno tiendi daali. **17** Ama ke Jesu guani ki ymiani ba: «N kasiedi n po ke Báa n sôni nni. **37** Ke wani Báa báa li tuuni hali yeni molane, N mo tuuni i. **18** yua n sôni nni môno tieni kasiedi n po; i ki kpeli Lanyapo, ke Juufinba ji den lingi ke ban biani o ki gbadî o nialu, i ki kpeli ki la o nunga. **38** O miali, kelima li ki tie wan ki colni mi fuodma maama ki ye i niinni, kelima i ki dugi wan sôni daali baba ka, ama ke o yi U Tieu o báacelo, yua ya po. **39** I cogi ki kpaagi i diani nni, kelima ki sengi o yuli U Tieu sensienu. **19** Lanwani i tama ke yini n ba puni yi ya miali n kan gbeni: i, Jesu n̄ guani ki ga mi maama, ki yedi ba: «I yini n tiendi kasiedi n po. (*aiōnios g166*) **40** I nan ki momoni, i momoni, n maadi yi, Bijua kan fidi ki bua yin yðdi nni ki baa li miali. **41** N yudandi tieni libá kuli o yuli po, o tiendi wan nua ke Báa ki ñani bi niba kani ka **42** Ama n bani ke i ki tiendi yaali i; ke Báa n̄ tiendi yaali, Bijua mo kubi U Tieu buama i niinni. **43** N jiidi ki cua n tieni lani i, paadma bá kuli ki ye. **20** Kelima Báa Báa yeli po i, ke i ki ga n cangu; tiano ya cua o bua Bijua, ki wangí o wan tiendi yaali kuli; o yeceli po, i nan ba ga o. **44** I nan ba tieni ledi i, go ba waani o ya bona n cie yin nua yaali ne, ki dugi n po, yinba yaaba lingi ti yudandi i lieba lan yaa ki lidi yi. **21** Kelima, nani Báa n̄ yiedi bi kani, ki nan ki lingi ya yudandi n ñani U Tieu kpienba, ki puuni li miali yeni, Bijua mo puuni baba ya kani. **45** Da maali mani ke min ba jalgi wan bua yua li miali. **22** Báa ki jaigi nilo buudi, yi Báa kani; yua n ba jalgi yi tie Moyisi, wani ama o cabi Bijua i, li buujiali kuli. **23** Li tieni ya po i, ke i pia li dandanli. **46** Kelima i ya bi yeni, ke yuakuli n̄ kpiagi Bijua yeli nani ban daani Moyisi nni, i bi baa dugi n po mo; kelima kpiagdi Báa yeli maama. Yua n ki kpiagdi Bijua yeli, o ki kpiagdi Báa yua n sôni o. **24** «I momoni, i momoni, n maadi yi, yua n cengi n maama, ki dugi yua n sôni nni po, pia ya miali n kan gbeni. Bi kan jia o ya buudi, ama o ñani mi kuuma nni, ki kua li miali nni. (*aiōnios g166*) **25** «I momoni, i momoni, n maadi yi, u yogu kpendi, u pundi mono, ke bi kpienba baa gbia U Tieu Bijua nialu; yaaba n ba gbadî lan ya nialu baa fo. **26** kelima nani Báa n̄ kubi li miali o niinni yeni, Bijua mo kubi li miali o niinni yeni i, o cedi ke Bijua mo pia li miali o niinni yeni i. **27** O puni o yikodi, ke wan ya jaigi ti buudi, kelima o tie o nisaalo bijua i. **28** Li bona n̄ da lidi yi ka. Kelima u yogu kpendi, ke yaaba n ye a kakula nni ba gbadî o maama ki ña bi kakula nni. **29** Yaaba n tieni mi yjanma ba yiedi ki ya pia li miali, ama yaaba n tieni ti tuonbiadi ba yiedi ban jia bi buudi. **30** N kan fidi ki tieni libá kuli n yuli po; nani min gbia maama yeni, n jaigi ti buudi ke li tiegi, kelima n ki lingi n ya yanbuama ka, ama yua n sôni nni ya yanbuama. **31** Mini n ya tieni kasiedi n yuceli po, n kasiedi ki tie moni. **32** Nitiano ye, ki tiendi kasiedi n po, n bani ke wan tiendi ya kasiedi n po tie momoni i. **33** I sôni bi niba Jan po ke o tieni kasiedi i momoni po. **34** Mini ya po, nisaalo ka ba tieni kasiedi n po, ama n maadi lani ke yin baa mi faabma i. **35** Jan den tie ya fidsanga n co, ki tuudi, ke i den bua yin mangi i pala yeni o yenyenma waamu. **36** Min wani, n pia ya kasiedi n yabi ki cie Jan kasiedi; kelima, Báa n̄ bili nni ke min sôni ya tuona, min tuuni ya tuona môno tiendi daali.

6 Lani n pendi, ke Jesu gedi Galile ñincianma jaalieli ke bi go yi li Tiberiyadi. **2** Ku niwulgu den nua o boncianla kelima bi den la wan tieni ya yaalidgu bona bi yianba po. **3** Jesu n̄ do li juali po, ki ban kali yeni o yðkaaba. **4** Li den sua ke Paaki, juufinba jaanma nagi. **5** Jesu n̄ yaadi li yuli, kil a ke bi niba boncianla kpendi o kani, ke o maadi Filipi: «Ti ba da le i kpanu ya niba ne kuli n̄ baa ki di? **6** O den maadi yeni, ki bua wan bigni o i, kelima o den bani wan ba tieni maama. **7** Filipi n̄ jiini o, “Ti ya daá bá dibala kobilie kpanu, li kan dagdi bá juakuli n̄ baa bonjenga jenga. **8** O yðkaaba siiga nni, yendo, Siimón Pieri ninjua n̄ maadi o: **9** “Naacenyeendo ye ne ki pia kpanu amu yeni jami lie; lani ba fidi ki tieni be yeni ya nicianba ne? **10** Jesu n̄ maadi: «Cedi mani ban kali. Likani den pia ku muagu boncianla. Bi den ki luo niba tuda mu, ban cedi ban kali. **11** Jesu n̄ ga kpanu, ki yadi yedjanma li po ki go tieni yeni i jami mo ya po, ki cedi ban bogdi ba, yuakuli n̄ ga wan bua maama. **12** Ban ymansi ki guo, ke Jesu maadi o yðkaaba ke ban duo ban ymansi ki sieni yaali ki da ña libbá n̄ bia. **13** O yðkaaba n̄ duo ban ymansi a kpanu muuda ki sieni ya bonjena, ki gbiensi baabuodi piiga n tilie. **14** Li niba n̄ la ke Jesu n̄ tieni ya yaalidgu tuonli, ban maadi: “One

n tie yeni i mōni ya sawalpualo n bo ba cua cua n kani mo, n kan ñani o niinpo. **38** Kelima n ñanduna ne.” **15** Jesu n̄ bandi ke bi ba cua ki ñani tanoli ki jiidi ke min tieni yaali n̄ ki tie n cuo o ki dini o li balcianli, ke o yaadi bi kani, ki yanbuama ka ama yua n̄ sōni nni ya yanbuama kua li juali nni wani obaba. **16** Ku jenjuogu n̄ i. **39** To yua n̄ sōni nni yanbuama tie ke min pundi, ke o ñōdkaaba jiidi mi ñincianma jaali da buoni wan teni nni yaali libá kuli, ama ke po. **17** ki kua ku ñadgu ki ba puodi li mogli, min guani ki yiedi la li daajuoideaali. **40** N Bāa ki gedi Kaperinawuma. Ku ñiagu den bii, ke buama tie ke yua n̄ la Bijua, ki dugi o po n̄ baa Jesu da ki guani bi kani. **18** U faaciangu n̄ fii, ki ya miali n̄ ki pia gbenma, ke n̄ go ba yiedi o li fiini a ñinguona. **19** ban kudi ku ñadgu ki fagdi daajuoideaali. (**aiōnios g166**) **41** Juufinba den bulni waamu, ban la Jesu ke o cuoni u ñiningbanu po, bulni bi ñymiali nni, kelima o maadi ke o tie ya ki nagdi bikani, ban jie. **20** Ama ke Jesu maadi kpanu n̄ ñani tanpoli ki jiidi. **42** Ki maadi: “One ba: «Mini i, da jie mani!” **21** Bi den bua bantaa o ki tie Jesu ka aa? waa tie Josefi bijua kaa? tin ku ñadgu nni, ama ke ku toli ban caa naapo **22** bani yua ya naá yeni o báa kaa? Li ba ga ledi i, Ya niwulgu n̄ den se li mogli kunga den bani wan maadi: “N̄ ñani tanpoli ki jiidi?” **43** Jesu ke ñadyengu baba n̄ ye, ama Jesu nan den ki ñi jini ba: «Da bulni mani i ñymiali nni. **44** Obá kua li ñadgu nni yeni o ñōdkaaba, bi den gedi kuli kan fidi ki cua n̄ kani, li nan yaa tie n̄ Bāa bi baba i. **23** Lan den fandi ke ñadtandi den yua n̄ sōni nni yaa ka dadi o; n̄ go ba yiedi o li ñani Tiberiyadi ki cua naani ke Jesu den yadi daajuoideaali. **45** Li diani bi sawalpuaba tili nni: mi yedjanma kpanu yeni i jami po ki teni ba “Bi ba tundi bi kuli, ki waani ba U Tieu n̄ tie ke bi ñymani yeni, **24** Li niba n̄ diidi ki sua ke yau. Lanwani i, yua n̄ gbadi Bāa maama, ki ga o Jesu yeni o ñōdkaaba, obá kuli ki ye li kani, ke tundli ba cua n̄ kani. **46** Li bua waani ke obá bi kua ti ñaditi, ki gedi Kapernawuma ki baan kuli ki la Bāa, li nan yaa tie yua n̄ ñani U tienu lingi Jesu. **25** Ban puodi li mogli, ki la o nepo ya kani yaa ka; wan wani i, la Bāa. **47** I mōmōni, i jaali, ke bi buali o: “Rabbi, be yognu i ke a cua mōmōni, n̄ maadi yi, yua n̄ dugi n̄ po ba ba ya ne?” **26** Ke Jesu jini ba: «i mōmōni, i mōmōni, n̄ maadi yi, i lingi nni li nan ki tie min tieni ya miali n̄ ki pia gbenma. (**aiōnios g166**) **48** Mini n̄ tie yaalidgu bona ke i la ka, ama yin den baa kpanu ki ñymani ki guo yeni i. **27** Ya tuuni mani ki da lingi ya jiema n̄ ba dudi ka ama yin ya lingi ya jiema n̄ kan dudi, ki baa tundi ki ye hali ya miali n̄ ki pia gbenma. O nisaalo Bijua n̄ ba teni yi lanya jiema; kelima wani ya po i, ke Bāa U Tieu jaa o tanpon ki tieni mi banma. (**aiōnios g166**) **28** Ban buali o: “Ti ba tieni ledi i, ki soni U Tieu tuonli? **29** Jesu n̄ jini ba: «U Tieu tuonli tie ke yin ya dugi wan sōni yua ya po i.» **30** Ban buali o: “A ba tieni o laa yaalidgu bonli i, tin ki bandi, ki dugi a po? A ba tieni be i? **31** Ti o nisaalo Bijua gbannandi, ki go ki ñuni o sōma, yaajanba bo dini maani, ki tinkuonga nni, nani i kan ya pia miali i niinni. **54** Yua n̄ ñymani n lan diani maama: “Ke o teni ba ki tinga kpanu ke n̄ sōma mo tie bonñukaali. **56** Yua n̄ ñymani n ke bi ñymani.” **32** Jesu n̄ maadi ba: «i mōmōni, i gbannandi ki go ñuni n̄ sōma baa bia ya miali n mōmōni, n̄ maadi yi, Moyiis ka bo teni yi tanpoli kpanu; ama n̄ Bāa tieni yi tanpoli kpanu mōnli. **33** Kelima U Tieu kpanu tie ya kpanu n̄ ñani tanpoli ki jiidi, ki tieni ñanduna li miali. **34** Ban ke n̄ mo ye o niinni. **57** Nani Bāa yua n̄ fo n̄ sōni maadi o: “Ti Diedo, ya tundi ki puuni ti lan ya nni yeni, ke wani Bāa po i, ke n̄ pia li miali, kpanu.” **35** Jesu n̄ maadi ba: «Mini n̄ tie li miali lanwani i, yua n̄ ñymani nni mo baa pia li miali kpanu. Yua n̄ cua n̄ kani, koma ji kan cuo o, yua n̄ ya po. **58** Ne tie ya kpanu n̄ ñani tanpoli ki dugi n̄ po mo, ñuñuuunu ji kan cuo o. **36** Ama jiidi. li ki tie nana i yaajanba n̄ bo ñymani maana, n̄ maadi yi, i la nni, ama i naa dugi n̄ po. **37** N̄ ki nan kpe yeni ka: yua n̄ ñymani ya kpanu ne Bāa n̄ teni nni yaaba kuli ba cua n̄ kani, yua n̄ ba baa ya miali n̄ ki pia gbenma. (**aiōnios g165**) **59**

Jesu den maadi la ya bona ti jaandiedi nni ki gbadu. **14** Mi jaam ji mangi ki kua siinga yo ki wangi Kapernawuma yaaba. **15** Jesu yødkaaba jesu kua o jandieu nni ki cili ki cogni U Tienu siiga nni, boncianli den gbadu ya maama ne ki maama. **15** Ki li ya k lidi jufinba k bi maadi: maadi: “Ya maama ne paa mi gbadma; yma ba o tieni ledi ki bani mi cogma ki nan ki kua o fidi ki cengi ya maama ne? **16** Jesu den bandi ke cogu(kalaatu). **16** K Jesu ymianba: n yikod k o yødkaaba søbni ki maadi o ya maama po i, ke tie n yali ka, ama yua n son nni yali **17** Yua o buali ba: «Ya maama ne jiendi yi bii? **18** I ji ya bua tie o buam, o b bandi ki lia n yikod ñaa U la ke o nusaalo Bijua, ke o guni ki doni wan den Tienu kani bii n palu po. **18** Yua maadi o yuli kpia ki ye naani te? ... **19** Mi Forjanma n puuni li po, kpaani o ñuadi baba i, ama, yua kpaani yua miali; ti gbannandi ki pia fuoma. Min maadi yi n son o ya ñuadi, tie yua moni k k bua jødi ki ya maama tie fuoma yensi miali. **20** Ama i siiga maadi i momoni o ba nni. **19** Moyiis den ki teni nni, bi tianba ye ki ji pia dudugdi. Kelima Jesu li yikodi? Ama siign nul ki colnili yikod. Be ya den bani hali mi cilma yaaba n den ki dugi o po po i ki kpaani ki yin kpa nni? **20** K o niwuligu yensi yua n ba te janbi. **21** Ki go pugni: «Lani ya guani ji jiin o: ti cicibiadu yua a. Bi le n kpaani po i, ke n maadi yi ke obá kuli kan fidi ki cua n ki ban kpa a ni? **21** K i Jesu yediba: tuonyenli kani, li nan yaa tie ke Báa n puni o li paabu. baba k n tieni ki li yaa ki lidi i kuli ne. **22** Moyiis **22** Ki cili lanyognu, o yødkaaba boncianla den bo teni yin ba colni, l bo ki ñani Moyiis kan ka, fuadi ki ya o, kaa ji yegdi yensi o. **23** Jesu n buali li bo cili yajaamba kani ki ti køndi bo cili, k a o piiga n yødkaliedba: «Ke yinba i, i kan sani køndi saaba daali **23** Nil ya gaa ti køndi saaba ki ya nni ii? **24** Siimón Pieri ñ jiini o: “Ti Diedo, daali k nan colnili Moyiis yikodi, be ya po i ki ti ba sani ki yødi yma i? Fini n pia ya miali n kón yen n k paagi o yiammo saaba daali? **24** Da ki pia gbenma maama. (aiónios g166) **25** Ti dugi bu mani yensi lugdm ama ya bu mani yensi i a po ki go bandi ke fini n tie Kiristu, U Tienu momoni **25** Jerusalema yaaba siiga, b tianba ñ nigagdijamo. **26** Jesu ñ jiini ba: «Mini ka lugdi yedi, “Ban lingi yua ki bua kpa ka ne ee?” **26** yi yinba piiga n biliediba aa? I siiga nni, yendo Diidi, wani n maadi wan bua maama yensi, ke tie cicibadga i. **27** O den maadi Siimón bijua, bi nan ki maadi o libakuli. Daalinba yikodanba Juda Isikariyøti i; kelima wani n den ba janbi ki bani ke wani n tie Kiristo, bii laa tie yensi ii? o, ki teni yibalinba, wani yua den tie piiga n **27** Ama ti bani li nilo ñ ñani naankani wani.” biliedba yensi nni, yendo.

7 Li po n pendu, k jesu gedi Galile, o bo ki waagi Jude. Jufi nba bado bo kpaani k ban kpagu **2.** Jufi nba jaam yaali ki yii jondi jaami bo nagi. **3** Lani ki jesu ninjab maad o, ña ne ki gedi Suude. K a yquantieba n fidi la a tuona yaali k a suani. **4** Nilo k wuo wan suani ya tuonli: a ya suani lan tuonli kuli, møndi yanduna nib kuli n band a. **5** O ninjabo bo ki pia o po li dandanli. **6** Jesu maadi ba: n yogu da ki pundi yama yinbi wan ya yogu peli yogkuli. **7** yanduna kan fidi ki kuad i, min, o kuadn, ki dugni n tie o sieda yua n wang o k o tuona ki yansi. **8** Do mani, yinbi, li jaam po, min wani da kan do ki dugni n yogu da ki pundi. **9** Wan maadi ba k gben, k o ñindi Galile **10** O ninjab n doni mi jaam po, li puoli po k o yød li wuolin k bi niba k lagu. **11** Mi jaam yogu, k jufinba kpaan o ki maadi: o ye leee? **12** O niwuligun nni bi maadi o po ki tua: o tie nimoni (yantaadi daani), bi tianbi mo ya po: n n, o bøndi bi niba(o tiendi ti belbøndi). **13** Bi nibi den jie yensi ban maadi jesu po jufinba

tua, “I bani nni, ki go bani min ñani naani. N ki cua n yuli po ka, Yua n soni nni yensi tie o momondaano i, i ki bani o. **29** N bani o, kelima n nani o kani i, wani n soni nni. **30** Bi den bigni ke ban cuo o, ama, obakuli den ki maani o nuu o po, kelima, o yogu dá den ki pundi. **31** Ama ku niwulgu nni, boncianli den tuo ki dugi o po, ki tua, “Kiristo ñ ba ti cua ya yogu, o ba fidi ki tieni yaali n cie ya bancianma yensi ya yaalidgu n tie ne ee?” **32** Farisienba den gbadu ke ku niwulgu søbni ki maadi li Jesu maama, ke salga yidkaaba yensi Farisienba soni a jakønda yudanba, ke ban cuo o. **33** Ke Jesu yedi, “N dá ye yensi yi u you waamu, ki ba ti yuandi ki guani yua n soni nni po. **34** I ba lingi nni, ama, i kan la nni; min caa naani, i kan fidi ki cua likani.” **35** Ke juufinba ji maadi bi ymiali nni, Ya nilo ne caa le i, ke ti ba lingi o kikan la o oo? O bua gedi yaaba n yadi ki kua bi nilanba siiga ki ban ya tundi ba bii? **36** Wan maadi ya maama ne mo tie be i, 'I ba lingi nni, i kan la nni; min caa naankani, i kan fidi ki pundi likani?” **37** Mi jaanma damiidi ligi i, li

daacianli daali, Jesu den tandi, ki maadi, ki tua, wan buali o: «Pua, yaaba n bi jalgi a yeni ye le “U ñuñunu ya pia yua, wan cua n kani ki ñu. i? Obá ki buni ki cuo ñja, aa? 11 O den jiini: “N 38 Nani i diani nni, lan yedi yaalli maama, “Yua Diedo, obá kuli.” Jesu í maadi o: «N mo ki buni n dugi n po, li miali kpenu ñima ba puubi o ki cuo ñja; ya caa, ki ji da sóni tuonbiadi.» 12 niinni. 39 O den maadi Forjanma maama, yaama Jesu go den maadi bi niba, ki yedi: «Mini n tie ke yaaba n dugi o po ba baa; bi dá ki puuni ñanduna yenyenma; yua n jua nni kan cuoni Forjanma, kelima, Jesu dá ki la o kpiagdi. 40 Ku biiglì nni, ama o ba baa li miali yenyenma. 13 niwulgu nni, nitianba í gbadi lanya maama, ke Lanyapo, farisienba í yedi o: “A tiendi kasiedi bi yedi, “O li tie sawalpualo i yeni i mònî.” 41 Ke a yuceli po; a kasiedi ki tie kasiedi mònô. 14 nitianba yedi, “Kiristo n yeni.” Ama ke nitianba Jesu den guani ki jiini ba: «Bá n n ya tiendi n mo yedi, “Kiristo ñani Galile yo oo? 42 I diani yuli po kasiedi, n kasiedi tie momóni, kelima n nni, bi ki yedi ke Kiristo ba ña Dafidi cuagli nni bani min ñani naani ki caa naani; ama yinba ki ka aa, ki tie Beteherema, Dafidi dongbanli nni bani min ñani naani, ki buali min caa naani. 15 ka aa?” 43 Lanwani ii, ke mi paadma tieni bi Yinba jiagi ti buudi yeni ti gbannandi maalma i; siiga nni o po. 44 Nitianba den bua ban cuo mini nan ki jiagi nilobá buudi. 16 N ya jia buudi o, ama obakuli den i maani o nuu o po. 45 Ke mo, n bujiali tiegi, kelima mii ye n baba, ama sejenba yudanba guani ki la salga yidkaaba yeni Báa yua n sóni nni, ye yeni nni. 17 Bi diani i farisienba, ke bi buali ba, “Li tieni ledi i, ke yii yiko tili nni, ke niba lie kasiedi tie momóni; 18 guani yeni o?” 46 Ke sejenba yudanba jiini, “Tii N tiendi n po kasiedi, ke n Báa yua n sóni nni kpeli ki la ya nilo n maadi nani wani yeni.” 47 mo tiendi n po kasiedi. 19 Ban buali o: “A báa ye Ke farisienba buali ba, “i mó bodi n yeni ii? 48 le? Jesu í jiini: «I ki bani nni ki buali n Báa. I ya Yikodanba bii farisien bi ye lienni, ki tuo ki bi bani nni, i bi baa bani n Báa mo. 20 Jesu den dugi o po oo? 49 Ama ya niwulgu n ki bani yiko maadi lanya maama, ki tundi ba ku jaandiegue sola bi po.” 50 Nikodema, (ya farisien n den nni, ban den bilgi naani bi ñalmani, ama obá tuodi ki dugi o po) yedi ba, 51 Ti yiko cabi ke naa den cuo o, kelima o yognu daa den pundi. ban jia nilo ti buudi kaa cengi o ki bandi wan 21 Jesu go den yedi ba: «N caa n yeni, i ba lingi tieni yaali ii? 52 Ke bi jiini, ki yedi o, “A mó nni, i ba kpe i tuonbiadi nni, i kan fidi ki cua ñani Galile yua yo oo? Kpaagi i diani nni, ki lia min caa naani. 22 Lanyapo, juufinba í maadi: “O bua kpa o bá yo oo, nani wan yedi: «I kan fidi ki cua min caa naani?” 23 Wan maadi ba: «I tie tinga yaaba i, mini tie tanpoli yua i. yinba tie ñanduna ne yaaba i, mini ki tie ñanduna ne yua ka. 24 Lanyapo i ke n maadi yi ke i ba kpe yeni i tuonbiadi; kelima i ya ki dugi min tie yua po, i ba kpe yeni i tuonbiadi. 25 Ban buali o: “A tie ñma i? “Jesu í jiini ba: «Min yedi yaama hali mi cilma yeni.» 26 N pia a bona boncianli ki ba maadi i po, ki go jia ti buudi yeni yi li po. ama yua n sóni nni tie momondaano, ke min maadi ya maama ñanduna nni ne tie min gbadi o kani ya maama i.” 27 Bi naa den gbadi ke o maadi Báa (U Tienu) ya maama i. 28 Lanwani i, Jesu í maadi ba: «I ya ti fini ki seni o nisaalo Bijua, lanyognu i ba bandi min tie yua, ke n ki tie libá kuli n yuceli po, ama n maadi ki dugni n Báa í tundi nni maama i.” 29 Yua n sóni nni ye yeni nni; waa ja nni n baba, kelima yognu kuli, n tie yaali n mani o po. 30 Nani Jesu í den maadi lan ya maama yeni, bi niba boncianla den dugi o po. 31 Wan yedi Juufinba yaaba n den dugi o po yeni: «I ya tuo ki jua n maama,

8 Jesu den gedi olifi tiidi juali po. 2 Ku sijaapanpangu nni, ke o go guani ku jaandiegue nni, ke bi niba kuli cua o kani, ke o tundi ba. 3 Yiko gbanbanda yeni farisienba í cua yeni ya pua ke bi ludi o, ke o conbi. 4 Ban seni o pua yeni, bi niba kuli siiga, ki maadi Jusu: “Canbáa, ti ludi o pua ne ke o conbi, ke ti cuo o. 5 Moysií yedi o yiko tili nni ke li dagdi ke ban lugdi ya puoba n tieni yeni a tana: ke fini mo, a yedi be? 6 Bi den maadi yeni, ki bua ban bigni o, ki fidi ki jalgi o. Ama Jesu den tibni, ki dangi yeni o nubili tinga nni. 7 Ban den li jua ki buali o yeni i, ke o yaadi ki sedi, ki yedi ba: «I siiga, yua n ki pia tuonbiadi í kpia ki lugdi o li tanli. 8 Ki guani ki tibni, ki dangi tinga nni. 9 Ban gbadi Jesu maama, bi yantiali den jalgi ba, ban ji ya yadi yendo yendo, ki cili bi nikpelo ki ban yadi ki gbeni; Jesu ji den ye o baba i, yeni o pua, ke o se wan bi se naani. 10 Jesu í yaadi ki sedi, o ji ki la bá niyendo, kase o pua yeni baba,

i tie n ñødkaaba yeni i mōni; **32** I ba bandi i Bi sawalpuuba moko kpe. A tama ke a tie ñjma i? mōmōni, i mōmōni ñ faabi yi. **33** Bi den guani **54** Jesu ñ jiini: «N ya kpiagdi n yuli, n yudandi ki jiini o: “Ti tie Abalahama puoljuani i, hali tie fanma. N Báp n kpiagdi nni, yin maadi yua tin ye, ti naa tua nilo yonbi; li ba ga ledi ñjan ke o tie i tienu yeni, **55** ama ke i nan ki bani o. maadi ke ti bi ba faabi ti?” **34** Jesu ñ guani ki Min wani bani o; n ya bi maadi ke n ki bani o, n jiini ba: «I mōmōni, i mōmōni n maadi yi ya bi baa tie nani yinba, tofaadaano. Ama n bani nilo n tiendi ti tuonbiadi kuli tie ti tuonbiadi o, ki kubi o maama. **56** I báa Abalahama den yonbo **35** I bani ke yonbo ki tie yua n baa tundi mangi o pali yeni wan ba la n daali dogdima; o ki ye ku diegu nni ka; ama ku diegu nni bijua la li, ke li tua o po pamancianli. **57** Juufinba ñ wani tie ku diegu nni yua i, hali yognu kuli. (**aïon g165**) **36** Lanwaní i, Bijua ya faabi yi, i ba baa mi fuoma (i ba yali i bá) yeni i moni. **37** N bani maadi o: “A dá ki pundi bina piimu, ki nan la ke i tie Abalahama puoli juani; ama i lingi ke ye, n bo ye. **58** Jesu ñ maadi ba: «I mōmōni, i yin kpa nni kelima min maadi ya maama naa tana ki ba lugdi o; ama Jesu den wuoni ki ñani kua i pala nni. **38** N maadi min la yaali n Báp ku jaandiegú nni.

kani i; ama yinba tie yin gbadi yaali i mo ya báa **9** Jesu b pa o sónu po, ki te la juu ba k o kani i. **39** Ban jiini o: “Ti báa tie Abalahama.” tie juamo hali ya yognu ki bi mal o. **2** K o Jesu ñ yedi ba: «I ya bi tie Abalahama bila, i yeegntieba bual o: Rabi, o jua ne biidi be, bii o bi baa tuuni Abalahama tuona i.» **40** Mōlane, danbi n biidi, ki bi mal o ko tie juamo o? **3** Jesu i lingi ke yin kpa nni, mini yua n maadi yi i guani ki ñjmian bi: laa tie ki wani bii o danbi biid mōni, ke n gbadi U Tienu kani i, Abalahama naa den tieni yeni. **41** I tuuni i báa tuona i. Ban ka, ama U Tienu n bua waani o buama maami o jiini o: “Tii tie conconbila ka; ti pia báa yendo po. **4** Li buali ki lan tieni, ya yognu ki li faa kuli, i, U Tienu.” **42** Jesu ñ maadi ba: «U Tienu ya yua suani ya tuona; gu ñiagu ya cua, nul kan bi tie i Báp, i bi baa bua nni, kelima n ñani U fidi ki soni tuonli ba kuli. **5** Hali ya yognu k n ye Tienu kani i, ki cua; n ki cua n yuceli po ka, ama li ñandunli nni, n tie yinyiemi li ñandunli nni. wani n sóni nni.» **43** Li tieni ledi i, ke i ki gbia n **6** Wan yedi yeni, k o sii ti ñosöndi tingi, ki buuni maama? Kelima i kan fidi ki cengi n maama. **44** ti tandi yeni o ñosöndi, ki ji taa li tandi ki faani I báa n tie setaani, ke i lingi ke yin tieni i báa yanbuama. O tie nikpaloo hali mi cilma, o naa yua i mōmōni sanu, kelima i mōmōni ki ye o niinni. O ya pua mi tofaama, o maadi yeni o yantialli; kelima o tie tofaadaano, ki go tie mi tofaama báa. **45** Nani min maadi i mōmōni yeni, den yi ban o, ko miadi yeni ji maadi: yua den i naa dugi n po. **46** I siiga nni, ñjma ba fidi ki yi kaa ki miadiyeni kaa a? **9** Tianbi den yedi: kelima i ki ñani U Tienu kani ka. **48** Juufinba ñ wani. Bi toba mō den maadi ki wan ka, ki bi jiini ki maadi o: “Tii pia i mōni yeni tin maadi naani. Ki wani oba ji den yedi: “min ni” **10** Ki bi ke a tie Samari yua aa, ke ki cicibiadga yua ñja kji bual o: a tieni ledi k a ninbina nualii? **11** K o aa?” **49** Jesu ñ jiini: «Cicibiadga ki yua mini; min guani ki ñjmiani: ya ja ki bi yii u jesu yeni n den kpiagdi n Báp yeli, ke yinba nan fanbdi nni. **50** N ki lingi n yuli po kpiagdi ka, yua n ye ki lingi buuni ti tandi ki faani n ninbina ki gó maadi ni, n kpiagdi, wani n go jiagi ti buudi. **51** I mōmōni, k min gedi ki ban faadi Silowe ñincinli nni ki o kan kpe palbu. (**aïon g165**) **52** Juufinba ñ maadi go wuli, k n gedi ki pan wuli, ki ji nualii. **12** Ki k o yedi ba: o buuni ti tandi waami ki faani n faalisien kani. **13** Ki bi taa o ja yeni, ki gedi yeni o saaba daali. **14** Jesu n bo buuni ti tandi ki faani o juamo nungi ko ji nualii ya daali bo tie tianba yedi, “Ya nilo ne ki ñani U Tienu kani ka, fini n kpiagdi, waa colni mi fuodma daali.” Ke tianba nan yedi ke yua ga a maama kan kpe palbu. (**aïon yedi, “Li ba ga ledi i, tuonbiadi daano ñ tieni ya g165**) **53** A cie ti báa Abalahama yua n kpe yo oo?

yaalidgu bona aa?" Ke mi paadma tieni bi siiga, juama, i bi kan ya pia biidibakuli, ama, i yedi 17 Ke bi go buali ojuamo, "A yedi be i, o ja ne po, mola, 'Ti nua,' lanwani ii, i bii ye ti biidi nni i." nani wan luoodi a nuni yeni?" Ke o juamo yedi, "O tie sawalpualo i." 18 Juufinba dá bo ki li tuo ke o ja ne den tie juamo i, ke o cedi ke o noanli, ki cedi ke bi yini o daniba, ke bi cua ki sua ke o nua. 19 Ke bi buali o danba, "One tie i biga ke i mali o ke o tie juamo oo? Li nan ga ledi i, ke o ji nua molane?" 20 Ke o danba jiini ba, "Ti bani ke ti biga i, ke o mali, ki tie juamo. 21 Li tieni ledi, ke o ji nua molane, ti ki bani lani i, ti go ki bani yua luodi o nuni. Buali o mani, o ji ki tie biga ka, o ba fidi ki maadi obá." 22 O danba den maadi yeni, kelima, bi jie jufinba i. Kelima, Jufinba juogi ki jagi ke yua ba tuo ke o tie Jesu, bi ba deli ki ñani o bi jaandiegú nni i. 23 Lanyapo i ke o danba yedi "O tie cegdinka i, buali o mani." 24 Ke bi yini yua n den tie juamo, ki yedi o, "ñan jaandi ki kpiagi U Tieu, Ti bani ke ya ja ne tie tuonbiadi daano i." 25 Ke o ja ne jiini, "N ki bani o ya tie nibiado. Min bani yaali n tie ke N den tie juamo, ki ji nua molane," 26 ke bi buali o, "O tieni a be i? O tieni ledi i, ki luodi a nuni?" 27 Ke o jiini, "N waani yi, ke yii bua yin cengi nni! Be n cedi ke i go bua gbadí be i? Bii i mo bua yin tua o ñødkaaba i, bii laa tie yeni ii?" 28 ke bi sugi o, ki yedi o, "Fini n tie o ñødka, tinba wani tie Moyiisi ñødkaaba i. 29 Ti bani ke U Tieu maadi yeni Moyiisi, ama ti ki bani yuane í ñani naankani. 30 Ke o ja yeni jiini, ki yedi ba, "Li pia yaalidgu ke yii bani wan ñani naana, ama, ke o nan luodi n nuni. 31 Ti bani ke U Tieu ki cengi biidi daano, ama, yua n cengi o maama, ki tie o buama, o cengi o ya maama i. 32 Hali ñanduna cilma, tii kpeli ki gbadí ke bi luodi yua n mali ki tie juamo nuni. (aión g165) 33 Li nilo ya bi ki ñani U Tieu kani, o bi kan fidi ki tieni libakuli. 34 Ke bi jiini ki yedi o, "A den li mali ti tuonbiadi nni i, ki ji bua ñan tundi ti ii?" Ki deli ki ñani o. 35 Jesu í gbadí ke bi deli ki ñani o bi jaandieli nni, ke o cendi o, ki buali o, "A daani O Nilo Bijua nni ii?" 36 Ke o jiini, ki yedi, O Diedo, o tie ñma i, ke N ba dugi o po?" 37 Jesu í maadi o, "A la o, wani n maadi yeni a ne." 38 Ke oja ne maadi, "O Diedo, N daani", ki gbaani ki pugi o. 39 Jesu í maadi, "N cua ti buudi jiama po i, ke yaaba n tie juama í noanli, ke yaaba n yedi ke bi nua í juani." 40 Ke Farisenba yaaba n den ye likani, gbadí li maama, ki buali o, "Timó tie juama yo oo?" 41 Jesu í yedi ba, "I ya bi tie

10 moni n maadi ke yua bua kua l yandeli n i kaa tøgn i diñobi kaa k nan yugi guoli, o tie suudi, o tie bibiadgi 2 yua tøgni l yandeli diñobi k kua n tie yankpaalo. 3 yua yi guu o diñob yi luodi l ganli, wan kua i pei n gbadí o lantogu. yaaba n tie u yii wan yiini yangi kuli k taa o yeli k ña yemi niin po. U ya ñan yeni b kuli niin po, wan gaa liigi ban yaa yua o puoli po. kelima b bani o lantogu 5 B kan tuo ñødi caani. b bo sani mono k fagdi o kani k dugni baa bani o lantogu. 6 Jesu bo pua'b 1 makpanjama i ama b nan bo gbadí l niimn i 7 Jesu bo guani k maadi lani «yeni i moni n maad'i mi tie l yandeli diñobi 8 yaabi kpia baa yeni kuli tie suuda yeni bibiadnmí ama i pei naa sogi b maama. 9 Mi tie o diñobi yua kua n kani kuli, u faabi u ba n yeni. u baa fidi k ya kua k go ña k laadi u jiema k di 10 Suudi wan baadi k wan su i, k kodi k go biidi; mini wan baa k ban baa l miali yeni i moni k go yaa ye t mandi n i. 11 Min tie u yankpaamoni. U yankpaamon yi taa u miali k lu i u pei po i. 12 ama ya nukpalo k tie yankpaali, kaa die yandi, ya la k o yangbanli baadi, u bo ñoli i pei k sani u yangbanl n baa kua i pei siign i k yaam bi 13 u yi sani k dungen i u tuuni i ligi po i. i pei k tie bonli u kani. 14 Min tie yankpaamoni n bani i pei k pei mo go ban'ní 15 Nani n baa n ban'ní i k mo go bani n baa yeni, n bo luni n miali k fie n pei 16 n go pia pe tabi k baa tie n yandeli n i yaabi l waani k min kpaa b ban moyi, b mo bo sogi m maam k ban kuli n ji taani k yaaa tie yandeyendu n pei k yaa pia yankpaa yendi. 17 N baa buam n i k u lugd'n, n bo lu n mial k go guani k gaa l miali 18 Nul kaa bo fie n mial, n yantiali k bo lu n mial, n go pia yiko yua k bo fid fidi guan k gaa l miali. n baa ñ maadi k min tuni yaali n yeni. 19 Jesu n maadi yeni k l cua yeni u ñoniagu sufí nba yudamba siiga n i. 20 B siiga n i boncianli bo yedi k pola n jua'ug, k u tie gaadi. k be yaa po i k sogi u maam i? 21 K b tøbi yedi k a pola n jua yua k maadi nandi ne kaa, k sanpol bo fidi cedi juama n nuaal ii? 22 Sufí nba bo dini jaama yua k b yi guani tiadi o jaanddeciangu ñanma po yenyi l bo tie o fawaapiegú yognu i 23 k Jesu ye o jaanddeciangu n i, Salomoni ciagu n i. k cuoni k caa k go k lebi. 24 K jufi nba yudama gobi k kaalind'o k bual'o yaa caa yeni be yaa daali k go

bo cedi tin maal mlele i a po i? A yaa tie kristo k sufi nba bo kpaani ban ja ja a tana, k a go nan kadi maadi 'ti 25 K Jesu jmiam 'i «m maadi yedi k tin lebdi Jude i! 9 Ki Jesu jmiani: t ki pia no k i tuo? M tuuni o yaalidigu tuona yaali n piiga n kudi lie ka yienu nni i? nul ya cuoni baa yeli po, l wangi min tie yua. 26 Ama yim k yienu, k o maadi bonli ki dugni o nua yanduna tuo k l tie moni kelima i k tie n yandel n pei. 27 ne yinyiemi. 10 Ama, nul ya cuoni bonbonli nni, N pei gbia n lantogu: n banm' i k b mo go ban'n o maadi ki dugni o ki yegi yeni yinyiemi ba 28; N temn'i yaa miali k pia gbenma; b kan baa kuli. 11 Wan pua bi li maakpanjamji ki gbeni, kpe, nul bia kan fidi ñanb'i n nuugi n i. (aiōn g165, k o maadi: Lasaar, ti dñönl, guandi, ama n ba aiōnios g166) 29 N baa n tugi'bi k teni 'n, u cie find o. 12 K o yegnkaabi maadi o: yonbidaan, o bonli kuli o baa kan fidi fie bonli n baa nuugi n ya guandi, o bi paagi. 13 Jesu bo bua yedi ba k i 30 Min yeni n baa taani k tie tuyend i 31 K o kpe i, ama k ban maal k o maadi guamónbi, sufi nba yudanma go gandi a tanaa k bo jaa'og. 14 Yeni ki Jesu maadi a sala siigni: Lasaar kpe 32 Lani k Jesu maadb'i «n tuuni a tuorjanma o. 15 I ya po, k fidi k yin tuo yeni i moni, li boncianli yeni n baa paalu k i la, lan yaa po k i tie n po pamanli yeni min bo ki ye. Ama tin go bua jaan 'n a tanaa. 33 K sufi -nba yudanma gedi mani o den po. 16 Be ya po i k Toma, yua jmian'o: t k bua jaa 'a a tanaa tuonjanli baa po bo tam i k yesu yiedi bo maadi o liebi, tin yodi kaa, ama k dugn i yan sugi u tienu ya po i. A mani ki mo kpe yeno. 17 Jesu den pundi ki sua tie nufosaali k nan ji yiin i a ba u tienu. 34 K ki Lasaar kpe o ki bedi hali dana naa. 18 Nani jesu maadi: la k diani i ñomaama yikotili nn i k Betani n bo ki fagi yeni Serusalemi yeni, 19 maadi k i tie i tieni? 35 I yaa tie k yiko tili n i k b Sufi nba boncianli bo gadi ki bua tieni Marti yiin i tieni yim yaabi k u tienu ñomaam no'i. yeni Mari i kuufuondi. 20 Lan ya yognu ki Marti yua kuli bani k u tienu tili k pia piinmi. 36 yua gbadi ki jesu pundi, k o hedi o liigi bo, l bo sua k u baa yidi i yengjanm k són'o yanduna n i k ki Mari kaa o bulñøbu nni 21 Marti maadi Jesu: yedi k sugi u tienul kilema n maadi k tie u tienu yonbidaan a ya bo ye ne, n ninjua bo kan kpe. bijua. 37 Nyaa tuni n baa n yedi k min tuni yaali 22 Ama, yeni lan ya kuli, n bani k a ya buali yaali yi daa gaa n maam. 38 Ama n yaa tuni n baa ti Diedo, ti Diedo ba teni a. 23 Jesu jmiani o: tuona, ki k gaa n maam moni yin nan tuo k l a ninjua bu yiedi. 24 N bani, Marti jmianio, o tuona ñani u kani, k fidi bandi k n baa ye ye'n bu yiedi li daajjuogi daali. 25 Jesu maadi: min k mo ye n baa n 39 K sufi nba yudanma go ji tie o yiedo, ki tie li miali. Yua pia li dandanli kpaani k ban cuo'og ku febi k yaadi. 40 K jesu guani k lebdi suurdeni kpenu puol po naani k ki duu n po bu la li miali, ba o ya kpe; 26 yua sani bon cindi wuuli b nibi yeni k ji ye lan po. 41 (aiōn g165) 27 Ke o maadi o: Nn, yonbidaano, n K b nubi boncianli ji baadi u kani k tua Sani bo bani ke a tie Kiristo, U Tienu bijua, yua ba cua k tuni baa tuonyeli k l tie yaalidgu bonli. Ama li yandunli nni. 28 Wan yedi lani, ke o siedi ki wan bo yedi o ja ne po yaal kuli bo tie moni. 42 gedi ki ban yini o ninsalo Maari suoo. Ki yedi o, Lan kani k nubi boncianli tuo k gaa Jesu.

11 Jua ba bo ye Betani, k bi yigu Lasaar, li longbanli bo tie Maari yeni o ninsalo Mart dogu i. 2 Lan Maari n bo jogi i tolaali Jesu ki go tugi o yudi ki fiali jesu taana, o ninjua n bo yia k yi Lasaar. 3 O ninsiabi bo soni ki ban waani jesu k o dñönl buado naa paa. 4 Jesu n gbadi li maami k o jiini: o yianu naa tie mi kuumi yaali ka, ama, ti Diedo diema nni, ki fidi, k o nul bijua n la ti yudandi. 5 Yeni lan ya kuli, Jesu bo buadi Marti yeni o ninsalo yeni Lasaar. 6 Ya yognu k o gbadi ki Lasaar gbanu ki dagdi, o go da bo ki luo ki tieni daana lie naani k o bo ye yeni. 7 Yeni k o maadi o yegnkaabi, tin lebdi mani Jude. 8 K o yegnkaabi maadi o: canba, molane

"Canbáa cua, ki yi a." 29 Wan gbadi lani, ke o kudi ki fii, ki gedi o kani. 30 Li yognu, ke Jesu da ki pundi u dogu nni, ki da li ye Marta ntuogi o naankani yeni. 31 Juufinba yaaba n bi ye yени o li dieli nni, ki baagi o yeni n la ke o kudi ki fii, ki ñani yeni, ke bi yodi o, ki maali ke o caa li kakuli kani ki baa buudi i. 32 Maari n cua Jesu n ye naani, ki la o, ke o baa ki gbaani o taana po, ki yedi o, "O Diedo, a ya bi ye ne i, n ninjua bi kan kpe." 33 Jesu n la ke Maari buudi ke juufinba mo buudi, ke mi maalma kua o, ke o yama jmadi; 34 Ke o maadi, "I piini o le i?, ke bi maadi o, "O Diedo, cua na ki diidi." 35 Jesu bo buudi. 36 Ke juufinba yedi, "Diidi mani wan den bua Lasaari maama!" 37 Ama ke nitianba maadi, "Ya nilo n luodi yua n mali juamo yeni,

bi kan fidi ki cedi o nilo n̄ da kpe ee?” 38 Ke li bonli kua Jesu, ke o gbanu d̄a li ȳoa, ke o gedi li kuli kani. Li den tie tanfalu i, ke ku tangu bii bu ye naani ke o yiedi o bi tinkpiba siiga yeni. bulñøbu. 39 Ke Marta, o kpiemo ninsalo yedi 2 Ban tieni o mi daajuojiema li kani Marta Jesu, O Diedo, ya yognu ne o nuugi o, tin pii o, den den tieni ba mi jiema ke Lasar kaa yeni dana na n̄ yeni. 40 Ke Jesu yedi o, “N̄ ki yedi a o u jedikaanu. 3 Maari n̄ taa tolaade konkɔnli ke a ya dugi n̄ po, a ba la U Tienu kpiagdi ii?” yaal ya nuulu n̄ mani ke li dunga yabi, ki wuli 41 Ke bi biidi ku tangu, Ke Jesu yaadi ki diidi Jesu taana po, ki gbaani ki fiadi fiadi yeni o poli, ki yedi, “N̄ Bāa, N̄ tiendi a balga yeni ȳan yudi; Tolaade nuulu n̄ ga ki yendi ku diegu. cengi n̄ maama. 42 N̄ bani ke a li cengi n̄ maama 40 Ȳodkaaba siiga yendi, Siim̄on bijua Suuda yogu kuli, ama, li tie ku niwulgu yugu n̄ taani ki Isikariyot, yua n̄ ba ti janbi o n̄ maadi: 5 Be n̄ lindi nni ne penio i ke n̄ maadi yeni, ke ban la cedi ke ti kan bi kuadi li tolaade ki ga ligi dibala ki dugi ke fini n̄ s̄oni nni.” 43 Wan yedi lani, ke kobi taa ki todi a luoda a? 6 O den ki maadi o tandi ki maadi, “Lasaari, Fii ki ña na!” 44 Ke o yeni ke wan juogi a luoda ka, ama, o den tie kpiemo ffi, ki ñani; ke o nui yeni o taana fiini suudo i; wan den kubi bi ligbøgli yeni, o den su a caba, ke li cabli bobni o nunga. Ke Jesu yedi ki jobdi ban kpiendi ya ligi yin tua o ligceli. 7 ba, “findi findi mani o, ki ȳa wan ya caa.” 45 Ama ke Jesu maadi: ȳa wan ya kubi li tulaade, Lani ke juufinba boncianli yaaba n̄ bo cua Maari ki guuni n̄ kupiima daali. 8 I ye yeni a luoda kani, ki la Jesu n̄ bo tieni yaali, ji bo dugi o po. daali kuli; ama i kan ya tundi ki ye yeni nni. 9 46 Ama, nitianba guani ki lebdi farisienba kani, Bi niba boncianli n̄ gbadi ke Jesu ye Betani ban ki togdi ba Jesu n̄ tieni yaali. 47 Lanyapo i ke cua, laa tie Jesu baba po ka ke bi cua, ama bi go salga yidkaaba yudanba yeni farisienba taani den bua ban la Lasaar, Jesu n̄ den yiedi yua bi yikodanba tantaanli, ki yedi, “Ti ba tieni ledi tinkpiba siiga yeni. 10 Salga yidkaaba cianba i? O nilo ne tiendi yaalidgu bona boncianla 48 n̄ kali ki jagi ke ban kpa Lasaar mo. 11 Kelima Ti ya ȳa o yeni, ke o tie wan bua yaali, bi niba jufinba boncianli den yiedi ba Lasaar yiedma kuli baa dugi o po i; Roma yaaba ba cua ki fie ti po, ki ji yua ki dugi Jesu po. 12 Lan fandi, ke bi tinfanma yeni ti dogtieba i.” 49 Ama, ke nilo niba boncianli yaaba n̄ cua mi jaanma gbadi ke ye bi siiga ki yi Kayifa, ki tie lanyognu salga bi maadi ke Jesu caa Jerusalem, 13 Ban padi ti yidkaaba yudaano, yedi ba, “Yi ki bani libakuli. kaadbensøngdi (ti biadi) ki tuogi o, ki ya yigni: 50 I ki bani ke niyendo ya kpe bi dogtieba kuli “Osana” Ti kpiagdi U Tienu yeli, mi yedjanma po, li baa tu yeni ban buoni u dogu kui ii. 51 yua n̄ cua O Diedo yeli po, Israyeli Badciamo! Ama, wani obá ka bo maadi li maama. Wan den 14 Jesu den baa ȳunbiga, ki jagi nani lan bo tie salga yidkaaba yudaano yeni, bi den pua o diani maama, 15 Ji da jie Siyon bisalo; diidi, sawali ke Jesu ba kpe ki fie bi niba miali. 52 Li ki a badciamo kpendi, ki jagi ki ȳunsiaga. 16 O tie bi dogtieba baba po ka, ama, o kuumba ba ȳodkaaba d̄a den ki gbadi li bona niima nni; cedi U Tienu bila yaaba n̄ yayadi yanduna nni ama Jesu n̄ baa ti kpiagdi, ke bi ji tiadi ke li yeni n̄ guani ki taani kaanyendu. 53 Lanwani ii, bona den diani o ya po i, Ke li den tie ke ban li daali ligi i, ke bi cili ki bobindi ban ba tieni tieni yeni i, o po, lan tieni ki dudi. 17 Yaaba maama, ki kpa Jesu. 54 Lanyapo i ke Jesu ji den n̄ den ye yeni o ya daali ke o den yini Lasaar ki wangí o yuli jufinba nitaanli nni, ama, o den li kakuli nni, ki yiedi o bi tinkpiba siiga yeni, fuadi ki gedi ku tinpiengu po, ya dogu nni ke bi den saagi i m̄oni, ki tiendi o po kasiedi. 18 Ku yi Efrayimi. O ji den ye lanpo i, yeni o ȳodkaaba. niwulgu den tuogi o, kelima bi den gbadi ke o 55 Juufinba pendima jaanma ji den nagdi, ki tieni lan ya yaalidgu bona. 19 Ke farisienba ji juufinba boncianla den ña dogtiani, ki do ki caa maadi bi ȳmiali nni: I la ke i ji kan fidi libá kuli, Jerusalema, ki ba yuudi ki ȳanbi bi yula. 56 Bi i gbali o; diidi mani, yanduna niba kuli ȳodi o. den nua Jesu, ki maadi bi ȳmiali nni, ban den ye 20 Greknba siiga nni yaaba n̄ den doni, ki cua ki ku jaandiegú nni ya yognu, “I maalma tie be i? ba pugi U Tienu mi jaanma yogu, 21 Ke bi maadi Ke o kan cua mi jaanma?” 57 Ke salga yidkaaba Filipp, Betsayida, Galile diema nni yua, ki yedi yudanba yeni Farisienba teni bu ñøbu, ke nilo yeni mi niidma: Canbáa, ti bua la Jesu. 22 Filipp ya la Jesu naani, wan tuali ba, ban cuo o. 23 Jesu n̄ jiini ba: «U yogu pundi ke o nisaalo

bijua n̄ baa ti kpiagdi. **24** «I mōmōni i mōmōni, mini ya po ka ama yua n̄ sōni nni ya po i. **45** Ke n̄ maadi yi, dibima ya baá tinga nni, kaa kpe, yua n̄ nua nni nua yua n̄ sōni nni. **46** N cua nani mi baa ye mi baba i; ama mi ya kpe, mi ba loni yenyenma yeni ḥanduna nni ke yua n̄ dugi n̄ po boncianla.» **25** Yua n̄ bua o miali ba biani li, ke n̄ da ye bōnbōnl̄ nni. **47** Nilo ya gbadì n̄ maama, yua n̄ luni li ḥanduna ne nni baa tundi ki kubi li kaa taa ma ki bili o pali nni, mini ka ba jia o hali ya yogu n̄ ki pia gbenma. (aiōnios g166) **26** Yua buudi; kelima mii cua ki ba jia ḥanduna buudi n̄ tuuni n̄ tuonli, ba ya ḥua nni i; n̄ ya ye naani ka ama ke min faabi ḥanduna i. **48** Yua n̄ yie nni n̄ tuonsonlo mo baa ye lankani i. Yua n̄ tuuni kaa ga n̄ maama pia yua n̄ ba jia o buudi; min n̄ tuonli, Bāa ba selini o. **27** Molane n̄ yama ji yāmadi. N ba maadi be? ... Ba, faabi nni ya yognu yaadi ki maadi ya maama, mani n̄ ba jia o buudi ne ... Ama lani ya po i ke n̄ pundi hali ya yognu li daajuodkaali. **49** Kelima, mii maadi n̄ yeli po ne. **28** Bāa, kpiagi a yeli! Ke nialu ñani tanpoli ka ama Bāa yua n̄ sōni nni ya yeli po; wani o ki maadi: N kpiagi li, ki go ba kpiagi li. **29** Ya bā tuodi ki waani nni min ba maadi yaala yeni niwulgu n̄ bi ye likani, ki gbadì, maadi ke li tie min ba pua ya sawali. **50** N go bani ke o yikodi taatantandi. Ke tianba yedi ke maleki n̄ maadi maama tie ya miali n̄ ki pia gbenma. Lan ya po i yeni o **30** Ke Jesu maadi: Mini ya po ka ke i gbadì ke min maadi ya bona kuli, n̄ maadi nani Bāa n̄ ya nialu ne, yinba ya po i. **31** Molane, ke bi jaigi maadi nni. **32** Mini, bi ya fiini ḥanduna ne naabigki niipo. **33** O den maadi yeni ki wangwan ba kpe maama i. **34** Ku niwulgu n̄ maadi: Ti gbadì ke yiko maadi ke Kiristo wani baa tundi ki ye hali ya yogu n̄ ki pia gbenma; li ga ledi i, ke fini wani nan yedi ke: «Li buali ke ban fiini ki duoni o nisaalo bijua? ḥyama n̄ tie li nisaalo bijua? (aiōn g165) **35** Jesu n̄ maadi ba: «Mi yenyenma dá ba tieni u yogu waamu i siiga. Ya cuoni mani ke mi yenyenma dá ye i po, ke li bōnbōnl̄ n̄ da ti ludi yi. Yua n̄ cuoni bōnbōnl̄ nni ki bani wan caa naani. **36** Mi yenyenma n̄ dá ye yi po yeni, yin ya dugi mani mi yenyenma po, ki fidi ki ya tie mi yenyenma bila.» Jesu n̄ yedi lan ya bona, wan fuadi fagma, ki ban wuoni kaatiani. **37** Hali yeni wan tieni ya yaalidgu bona boncianla bi nunbu nni, bi den ki dugi o po **38** Ki fidi ke o sawalpualo Esayi ñōmaama n̄ tieni ki dudi: «O Diedo, ḥyama gbadì tin tuodi ki waani ya tunda? O Diedi nuu nan dogdi ḥyama ya po i?» **39** Yaali n̄ pugdi, bi den kan fidi ki ya dugi kelima Esayi go maadi: **40** «O juani bi ninbina; ki juagi bi pala ke ban da fidi ki ya nua yeni bi ninbina ki da gbadì yeni bi pala; ke ban da lebdi bi pala, min tebi ba. **41** Esayi maadi lan ya bona ya yogu ke o la o kpiagdi, ki maadi o maama **42** Ama, bā bi badtieba siiga boncianla den dugi o po, ama Farisienba po, bi den kan kadi ki maadi ke ban da ti beli ba ki ñani ba yiko bangma diena nni. **43** Kelima bi den bua ban ya dondi bi niba ki cie yeni ban ya dondi U Tieu. **44** Ki nan sua ke Jesu bo kpaandi ki maadi: «Yua dugi n̄ po ki dugi yenyenma yeni ḥanduna nni ke yua n̄ dugi n̄ po boncianla.» **45** N cua nani mi baa ye mi baba i; ama mi ya kpe, mi ba loni yenyenma yeni ḥanduna nni ke yua n̄ dugi n̄ po boncianla.» **46** Nilo ya gbadì n̄ maama, yua n̄ luni li ḥanduna ne nni baa tundi ki kubi li kaa taa ma ki bili o pali nni, mini ka ba jia o hali ya yogu n̄ ki pia gbenma. (aiōnios g166) **26** Yua buudi; kelima mii cua ki ba jia ḥanduna buudi n̄ tuuni n̄ tuonli, ba ya ḥua nni i; n̄ ya ye naani ka ama ke min faabi ḥanduna i. **48** Yua n̄ yie nni n̄ tuonsonlo mo baa ye lankani i. Yua n̄ tuuni kaa ga n̄ maama pia yua n̄ ba jia o buudi; min n̄ tuonli, Bāa ba selini o. **27** Molane n̄ yama ji yāmadi. N ba maadi be? ... Ba, faabi nni ya yognu yaadi ki maadi ya maama, mani n̄ ba jia o buudi ne ... Ama lani ya po i ke n̄ pundi hali ya yognu li daajuodkaali. **49** Kelima, mii maadi n̄ yeli po ka ama Bāa yua n̄ sōni nni ya yeli po; wani o bā tuodi ki waani nni min ba maadi yaala yeni min ba pua ya sawali. **50** N go bani ke o yikodi maama tie ya miali n̄ ki pia gbenma. Lan ya po i ke min maadi ya bona kuli, n̄ maadi nani Bāa n̄ maadi nni maama i. (aiōnios g166)

13 Ke paki jaanma daa ki pundi, Jesu den bani ke o yogu pundi ke o baa guani o ba po yenyaa buanma ke o pia o niba po yeni li juodima. **2** Mola Sitaani kua Suda Isikariyoti Simo bijua yua baa kuadi Jesu. **3** Jesu den bani ke o ba mubini o bonli kuli ke wan mo den baa U Tieu po i ke gō den baa guani o kani. **4** Wan jeni ki gbeni, o landi o liadili ki taa li cabili ki bugi. **5** ki nuudi o ḥuadikaaba taana ki fiadi yeni li cabili yia ke o bugi yeni. **6** Wan pundi Simo pieri kani, ke o maadi o: «Yonmidaano, a bua ḥuudi n̄ taana yaaa?» **7** ke Jesu ḥymiani o: «I kan gbadì min tieni yaala ne niima nni, yoguba yaa kaa.» **8** Pieri madi o: «A kan ḥuudi n̄ taana paliba.» ke Jesu yedi o: N yaa ki ḥuudi a taana, a ki pia n̄ kani libakuli.» (aiōn g165) **9** Simon Pieri maadi o: «yonmidaano, daa ḥuudi n̄ taani o baba ka, ḥuudi n̄ yuli yeni n̄ nui mō» **10** Jesu ḥymiani o: «Yudi ki ḥuudi a taana ji kpaani ban ḥuudi o ki pugini kaa wan fidiki ḥanbi ke yaa ḥani, yi yan, ama yi kuli kaa» **11** Jesu den bani yua bi kudi o, laa po n̄ cedike oden maadi: «yi kuli kaa ḥani» **12** Jesu n̄ ḥuudi bi taana ki gbeni, ki gadi ki kali yeni o tiadi, ki maadi ba: «yi bani min tieni yaala? **13** I yin yonmidaano yen canbaa. **14** Li yaa sua min canba yeni yonmidaano n̄ ḥuudi i taana, i mō n̄ yaa ḥuudi i lieba taana. **15** kelima binbiiguk teni ike lan fidi ke mō n̄ yaa tie nani min tieni yeni. **16** I mōni yeni i mōni, n̄ maadi i: tuonsonlo ki cie o canba; yeni mō ke o tandi o kicie yua sōni o. **17** I yaa bani lan ki colni a, baliga tie i yaa le. **18** N ki maadi i kuli kaa, kelima n̄ pia min gandi yaaba i. **19** N maadi ki sua ke li bona daa ki tieni ke yin fidi ki bandi

min tie yua. **20** I mōni po i mōni po n maadi; goa la'o. **8** Ke Filipi yed'o: "Yomdaano, waant'i yua n gaani ga n tondo yua n gaani ga yua Baa, ki lan dagidi ti ". **9** Ke Jesu yed'o: Filipi, sōni nni. **21** Jesu bo maadi li maami kelima li min waagi yeni maama yeni ki a goa sua ki a ki ḷmadiyaama lani ke o maadi: «I mōn po i mōni bandin nni? **10** Da maali mani ke n ye n Baa n maadi, i siga nni yendo baa kuadi nni. **22** O nni ke n Baa mō ye n nni ka? Mi maama yua ḷquantiba ji dennua bi lieba ki buali bi ḷmiali ke n maadi ne ki tie mi buana ka, ama Baa yua nni wan maadi yua. **23** wan den bua yua den yenni yeni'n sua o tuona. **11** Daa mani nni ke n dua opo. **24** Ke Simon Pieri sōbi sōbi o tubili nni ye Baa nni, ke Baa mō ye nni, bii ya du mani n ki yedi o «Jesu maadi ḷmai i?» **25** ke o nangini po kitogini; n tuona po. **12** I mōni yeni'i mōni, n Jesu kani ki buoli o, «Yonmidaano, ḷmai?» **26** Li maadi, yua du n po, b tieni ya tuona n gbengi ki yogunu ke Jesu yedi o: «Min ba teni yua kpanu» cie min tie yaali nne kelima n caa n Baa po. **13** ki taa ki teni Juda, Simon Kanati biga. **27** kpanu yaali kuliki bu mia n yeli po, n bu tieni kilan po n pendi, ke sitaani kua o; ke Jesu yedi o «jan fidi binuba n bandi ke tieni bijuan o biju nn. **14** bua tieni yaali yeni tieni toni. **28** Jesu n deni I ya mian nni yaali kuli n yeli po, n bu tieni. **15** I maadi, bani yaabi n deni kaa nulo baa kuli die ya buan ni, yin cōlni n lanbona. **16** N bu mia bani li niima nni. **29** Bi tōba de maali ke Suda n Baa, ki wan te ni todikaa bieno, yua baa tundi kubi i ligikpōgū yeni ke Jesu den maadi o, «Daa ki ye yeni, (aīōn g165) **17** mi tagima yeni i mōni. mi janma tiadi» Bi tōba maalima den tie ke u ḷanduna kan fidi gao kelima o ki nua'o, k goa baa baa libaa ki teni talga nba i yedi» **30** Suda n ki ban'o. **18** N kan jaai i baba kaa, n t b guan gaa kpanu, ke o ḷnani toni ki sua ke li bondi o. **ni.** **19** Li ya suli waamu, ḷanduna niba ji kani **31** Suda n ḷnani ke Jesu yedi: «Mola o nilo bija laa la'n. Ama yimba wani bu la'n, kelima min baa ti yudandi, ke U Tieu mō laa ti yudandi. **32** fo yeni, i mo baa fo. **20** Li daali ke i bu bandi ke i U Tieu yaa laa ti yudandi ki dugini o bija po, ye n Baam, ki yen nni, ki mō ye i nni. **21** Yua wani U Tieu mo waani u yudandi u bija nni. tuo ke goa mi maama ki cōlni, wani n baa'n. N **33** N biidi n jikan yaa ye yeni lan waagi. I baa Baa baa baa li daano, ki n mō buali daano. N kpaani n. N ji maadi i mōni nani min den maadi bu legdi ki waano min tie yua. **22** Lani ke suda Sufa nba yudamba yaala. I kan fidi ki cua min bual'o (li ki tie Suda Iskariyoti kaa?). Be ya po i caa naani. **34** N bu teni lanbonpanli; yaa bua ke a bu legidi ki waani a baa, timba n la'a, ke a mani i lieba nani min den ba i maama yeni. **35** nan ji kan waani a baa ḷanduna yaba? **23** Ke Li po bi niba bu bandi ki tieni ḷodikaaba, ke li Jesu guani ki ḷmian'o: Yua baa'n, u baa kubi yaa tie ki pia mi buama i lieba po. **36** Ke Simon mi maama. N Baa baa baa'o. Min yeni n Baa u Pieri yedi o: «N yonmidaano, a caa le i?» ke Jesu kani ke yaa yen'o. **24** yua ki baa'n, u kani kubi yedi o: «A kan fidi ḷodi min caa naani, yogo baa mi maama. Min yedi yaali ne ki tien yuli po yaa kaa» **37** ke Pieri ḷmian'o: «N yonmidaano maama ka. N Baa yua sōn'nni yaali. **25** N yed'i li be n cedi ke n kan fidi ki ḷodi a mōla ne? Li yaa kuli ne ka daa ye yeni. **26** M tag yama yua tie i buali ke min kpe a po, n ye. **38** ke Jesu ḷmian'o: todika, ke n Baa baa sōno n yeli po n t an bu «A baa kpe n po? I mōni yeni i mōni min maadi waani bonlikuli niimn. **27** N bu cabi yin ya ye a; a ba nia taalimataa kaa ki bani nni ke-kokolo laafia. N ki tieni nani ḷanduna yaabi n tieni daa ki buudi.

14 Ke Jesu yedi: Daa ḷmadi mani yanmaka, i ya dugi u tieni po yin ya dugi n mō po. **2** N baa deni pia li yiali boncianla, li ya bo ki tie mōni n bo kan yedi kin b gadi k ban cegni li yiali i po. **3** K guani ki tugi ki lan fidi mini nye naani, i mō n ya ye li kani. **4** I bani ya sōnu ki n caa. **5** Ki Toma yed'o; "yomdaano, tiki bani ḷjani caa naani; ledi ki ti bu bandi u sanu?" **6** ki Jesu yed'o: "N tie u sōnu, i mōni, limiali, nulo kan fidi ki baa baa kani kiki tagini n kani. **7** I ya ban nn, i bani n Baa mō, mola mō i band'o ki pu. **28** N tua i gbaadi min maad'i kin caa yeni ama ki goa bu guan nni i kanaa? li ya bosua ki buanni, min yedi ki n caa n Baa kani, i bo baa ye li pamanlinni kelima n Baa yabi ki cie nni. **29** N tuad'i ki yedi molane kili bona daa k tieni, ki li ya t tieni yin tuo ki gaa yeni i mōni **30** N ji kan maadi maacianma yeni yi kelima, ḷanduna ne yikodaano ba pundi, waa pia paalu n po, **31** Ama, ki fidi ḷanduna ñ bandi ke n baa Bāa, n tieni nani Bāa ñ bili ke min tieni maama i. Cedi mani tin fii ki siedi ne."

15 Mini n tie ku daamøngu tiimønbu, ke n likuli, ki nandi mini yeni n Baa kuli. **25** Bi tieni Báa tie o kuandaano. **20** pedi ya benli n yeni, ke yaali n diani bi yikodi nni í tieni ki tuugi yeni nni, kaa luoni kuli, ki gbadì kí ñanbdi dudi i, 'Bi nani nni fanfanma i.' **26** O candaano, ya benli n luoni, lan fidi kí ñanbi kí loni. **31** ji min ba sóni yua wan ña Baa kani, wani n tie ya ki pia jøgindi kelima min maadi yi ya maama mornøni Forjanma yaama n ña Baa kani ya cuá, po. **4** Ya ye mani yeni nni ke n mó ye yeni yi. o ba tieni kasiedi n po. **27** I mó tiendi kasiedi n Nani benli baba í kan fidi kí loni, kaa tuugi yeni po, kelima i bo ye yeni nni hali mi cilma.

tibu, lanwani ii, i mó kan fidi kí loni, kase ke i ye yeni nni. **5** Mini n tie ku daamøgu tibu ke i tie a bema. Yua n ye yeni nni, ke n mó ye yeni o o ba loni boncianla, kelima N yaa ye, i kan fidi kí tieni libakuli. **6** nilo yaa ye yeni nni, bi baa lu o nani li benli yeni, wan kuodi, bi baa gandi a bema, ke lu o muu nni, ñan cuo. **7** I ya ye yeni nni, ke n maama mo ye yeni yi, mia mani yin bua yaali kuli yi ba laa. **8** I ya luoni boncianla n Baa ba baa ti kpiagidi lan waani ke i tie n jødikaaba. **9** Nani ti Baa n buadi nni maama nmo buadi yi. Ya ye mani n buama nni. **10** I ya kubi n maabilkaama, yi ba ye n buama nni nani min kubi n Baa maabilkaama, ki ye o buama nni yeni i. **11** N Maadi yi ya bona ne kuli, ke n pamanli n ya ye i niinni, ke i pamanli í gbie ki dudi. **12** N maabilkaama tie, ke yin ya bua i lieba nani min bua yi maama yeni. **13** Nilo ki pia buacianma ki cie ke wan lu a miali o dønlinba po. **14** I ya tie a bona nani min bili yi maama, i baa tie n dønlinba. **15** N ji kan ya yi yi n naacenba, kelima o naaciemo ki bani o canbáá í tie yaali. N yini yi n dønlinba kelima, min gbadì yaali n Baa kani, n cedi ke i bandi. **16** Yinba ka lugdi nni, ama mini n lugdi yi, ki sóni yi, ke, ke yin gedi kí loni a luana, ke li luana í ya bii ye. Ke yin ba mia yaali kuli n Baa kani, n yeli po, o ba teni yi. **17** Min bili ke yin ya tiendi ya bona tie, ke yin ya bua i lieba. **18** ñanduna ya nani yi, yin ya bani ke bi tuodi kí nandi mini yo, ki fidi kí nandi yi. **19** I ya bi tie ñanduna yaaba, ñanduna bi ba buadi lanbuali maama. Ama yin ki tie ñanduna yaaba yeni, ke mini n lugdi yi ñanduna nni yeni, lanyapo i ke ñanduna nani yi. **20** Ya tiani mani min maadi yi ya maama, 'Naaciemo ki cie o canbáa.' Bi ya waani nni fala, bi ba waani imo fala; bi ya colni n maama, bi ba colni i yaama mo. **21** Bi ba tieni yi lanya bona kuli, n ya yeli po, kelima baa bani yua n sóni nni. **22** N ya bo ki cua kí maadi ba, bi bo kan ya pia biidi, ama, molane, bi ji kan baa sugli bi biidi po. **23** Yua n nani nni, nani n Baa mó i. **24** N yaa bo sóni ya tuona ke obakuli kan fidi kí sóni bi siiga, bi kan ya bo pia biidi, ama mola, bi la

16 n wangí laa bona kuili ke lan ti tua yi po tan tuudi kaali. **2** bi ba ti ñani libalimaama bangima diena nni uyogu kpendi ke yua n baa kpa yi baa nua ke o tuuni tuonjanli UTieu po. **3** o baa tiendi lanbona kuli kelima waan bani Ba bi mini mo **4** n maadi yi lanbona, ke li yoginu yaa ti cua yin tiadi kí den tuodi waani yi li kuli. den kí yidi yi cincinli yogu kelima n den ye yni yi. **5** n ca yua n den sóni nni kane ama yi niini nni ba yendo ki buali nni a caa le? **6** yi pala gbie yeni li pabiidili kelima n waani la. **7** li sieni waamu n baa yedi imomoni: "li baa ñani yi po yeni mini gedi, kelima n yaa gedi oTodika kan cua yi kani ama n yaa gedi n baa suano yi kani. **8** yua n ba fiali ti nunsíidi yeni yaa cua yaa yoginu li baa tie yaalidigu ñanduna yaaba po. ti tuonbiadi po, mi tegimma po, yeni ti buudi po, **9** yaala n tie ti buudi po, kelima bi kí daani nni, **10** yaala ntie miteginma po, kelima n ca Ba po kí kaa go laadi nni **11** yaala n tie tibuudi po kelima n jia ñanduna bado ti buudi. **12** n pia mi maama boncianla ki bua kí maadi yi, ama yi kan fidi kí gbadima moala ne. **13** yaa yoginu ki moamoani fuama yua baa cua o baa ñmagidi yi imoamoani bonla kuli nni. kelima o kan yaa maadi oyuli po maama ama wan gbadì yaali kuli o baa yedi yi libona kul; i ki go waani yi yaa bona n baa cua. **14** o ba kpiagi n yeli kelima o ba ta yaa bonla ki n pia yeni kuli kí yaa wangí yi. **15** nBa n pia yaala kuli tie n yaale. n yedi ki fuojanma baa cua ki ga lin bonla kuli ke lan yaa tie n yali ke o wangí yi. **16** li yaa pugini waamu, yi kan la nni, li go yaa pugini waamu yi ba la nni. **17** o jødikaaba tianba den yedi bilieba, wan yedi ti yaala yeni li tie be. li yaa pugini waamu yi kan la nni li go yaa pugini waamu yi baa la nni kelima n ca nBa po? **18** lanwani bi den yedi omaadi be yaa maame ki yedi li pugini waamu? tinba ki bani wan maadi yaala. **19** Jesu den nua ki bi pia i buali ki bua bualo. ke o yediba yi bua bualo nni min yedi yaala, li yaa pugini waamu yi kan la nni li yaa go pugini waamu yi ba la ni? **20** i moamoani yeni i moani n maadi yi. yi

buudi ki go fabini ama ḷanduna wani yaa po li teni ba amaama yaama ke a teni nni, bi gaama baa tie pamanle yi baa laadi li paboanli ama ki daani ke bani ki ñani a yaa kani ki cua, ke yi paboanli baa lebidi ki tua pamanli bonla. **21** fini mo n den soani nni. **9** n miadi a, yan puni li tie nani yaa pua n ye fala nni omadi yoginu nni yaaba po, laa tie ḷanduna yaaba po ka ke n yaa pundi ama wan laa yaa fala yeni o mali yaa miadi a, kelima bine tie ayaa yaaba. **10** yaala yoginu o kan go tiadi o fala yeni po. yeni wan kuli n ye niini nni ye amo yaa niini nni, yan pia mali ki bipanga ḷanduna nni. **22** yinba mo yi yaala kuli mo tie nyaa yaale n pali mani li po. pala boandi ḷanduna po ama yi ba guani ki la **11** mini kan yaa ye ḷanduna niini nni, ama, bani nni yi pala mo baa ye li pamanli nni, nilo ba wani baa ye ḷanduna nni kelima n kpendi a kan fidi ki fie laa pamanli. **23** laa daali yi kan kani, Ba yua n gagidi ki yan, kubi ba Ayeli po. buali nni buali ba kuli imoamoani yedi li yaa yaa yeli ke a puni nni ke ban tua yendo. nani tie yi mia n Ba yaala kuli n yeli nni tieni la. **24** mini yeni fini, n tie yendo maama **12** Min den hali lan yoginu yi daa mia li ba kuli nyeli nni, yenba ya yoginu, n den kubiba yan den pun mia mani yi baa ba ke yi pala n mangi. **25** n nni ya yeli yeni, den kubiba ba ki bi siigin nni maadi yi lan kuli yeni mikpanjama ama uyogu yendo ki bodi, li ya ki tie ya biga ba bodi yaa ka, cuoni n kan maadi yeni mi kpanjama ama n ke lan gbieni i diani n den maadi yaali. **13** Mola baa maadi yeni cain hali ki li yieni nani n Ba n n kpendi a kani, ama n den yedi lani, yali ki waani maama. **26** Li daali yi ba mia yaali kuli n da ye yenba, ki min fidi ki paa'ba n pamanli yeli po, mii yedi ke n ba jaandi ti Ba yi po; **27** kuli. **14** N pun'bi a maama, ḷanduna niba nanba Kelima Ba wan bua'i kelima yi bua nni. kelima i kelima bi tie ḷanduna yaabi. Nani n mo n go ki daani k n ñani Ba kani ki cua. **28** N ñani Ba po ki tie ḷaqnduna yua maama **15** Mii miadi'ya ki ja cua ḷanduna n ni; ke go ba ña ḷanduna nni ki ñanba ḷanduna ne ka, ama ki yan kubiba yibalo guani n Ba po. **29** Bi ḷodikaaba den maadi: mola kani. **16** Nani min ki tie ḷanduna yua maami, a maadi ke li yendi ti po, naa go maadi k li pia ba mo ko ki tie ḷanduna yaabi yen. **17** Gagidi galima. **30** Mola ti bandi ka bani bonli kuli ke ki ḷanbiba i momoni nni kelima a maama tie ḷaa go bua buali ba kuli lan bonli po, ti daan ke momoni. **18** Nani yan den soni nni ḷanduna ne a ñan UTieu kani ki cua. **31** Jesu de guani ki maama, n mo ko suani'ba yeni. **19** N gagidi(n yediba: i daan mola? **32** Diidi o yoginu pundi, kuogi) n yuli kelima bi ya po, ke ban mo ko n nn li pundi ki gbeni mo ko, i ba yayadi ki kuni gagidi bi ba i momoni nni. **20** M ii jaandi ban yua kuli o den po, i ba ḷaa n ni n bebe ama mii beba ya po ka, ama yeni yaabi kuli ba te tuo ki ye n bebe kelima Ba ye yen nni. **33** N maadi laa daani nni kelima bi ya maama po. **21** Ki bi kuli bonla ki yi fidi ki ba mi yanduanma n ya po. Li n fidi ki tua yendo nani fin n baa n ye n nni ḷandunli nni, i ba pia a maba ama yin paagi yi maama, ke n mo ye a n nni. N miadi'ya ki ban ma ko n ya ye ti n nni, ke ḷanduna yaaba n gaa ki fini n suan nni **22** N punba yan den pun nni ya kpiagidi, ki ban fidi ki tua yendo nani fin yeni mini n tie yendo maam. **23** Min ya ye bi ni nni, ka ye n ni nni, ki ban fidi ki tua yendo i moni. ke li ḷandunli n bandi ka den son nni ka bua'ba ya buanma buolu kan bua nni. **24** N baa, yan pun nni yaabi yen, n bua ban ya ye min ye naani kani. ki ban fidi ki ya nua n kpiagidi yaali ka den pun nni. Kelima a den bua nni hali ki ḷanduna da ke ye. **25** Baa yua tiegi, ḷanduna ki bani'na, ama min wani n ban'na yeni yaabi kuli n bani ka son nni. **26** N cedi ki bi bandi a yeli, n go baa tiendi yeni ki yan pia n po ya buanma n ya mi nni, ki min ya ye bi ni nni.

17 jesu n den maadi lan bonli kuli yaa puoli po, o den yaadi ki noanli tanpoli ki yedi: «Nba uyoginu pundi kpiagi Abijua ki Abiga mo n kpiaga **2** ki kuli tie nani yan puni nni li bali bini saaliba kuli po maama ke min pa yan puni nni yaaba kulu yaa miali n kan gbeni. (aiōnios g166) **3** yaa miali n kan gbeni tie ke ban bandi fini yua bebe yua tie UTieu moamoani, yeni yan soani yua Jesu kilisiti (aiōnios g166) **4** n kpiagi a, ki tinga po, n gbeni yan den puogi nni yaa tuonli. **5** moala n Ba ke min fidi ki ba yaa kpiagidi ke n den cindi ki pia hali ke ḷanduna daa tagi. **6** n teni ke yan den ñani yaaba ḷanduna nni ki puni nni yeni bandi Ayeli, bi den tie a yaa yaaba ke a den puni nni ba bi kubi amaama. **7** bi bandi moala ke yan puni nni yaala kuli ñani akani. n

18 Li puoli po ki jesu guani ki lebidi sedlon naani ko bo kuo o goligun nni yeni o

ŋjodikaaba. 2 JIIda yua bo ba kuado, bo bani lan tudi, ŋjan waan nni yaali n tie bonbiili, ama li kani, kelima jesu den m, aani ki kua lan kani ya tie ke n maadi ki cuobi, be ya po kan puan yeni o ŋjodikaaba. 3 Jiida bo yeggi yeni, sijenba nni?" 24 Anna den cedi ki bi gedi yeni jesu o yeni bi canba nba yabi den kpa bi niba ki pugini padicianmo bado Kaifa kani. 25 Piali den ye li Falisien nba, ke bi kubi a fida, togisi nba yeni ti kani ki yeli o mu, lani ki bi bualo: "a mo ko ki tie tondaadi. 4 Nani jesu n bani ya bona ba tieni bi ŋjodikaaba siigin ne yua kaa?" Ko nia ki yedi: yeni ko nagini ki maadi: yi kpaani ŋmaa i? 5 Ki "laki tie yeni." 26 O kopadianmo bado naciemo bi ŋmiani: Nasalete jesu, ki jesu yedi'ba: min n siigin ni yendo, yua n den tie ninja yeni piali ye" jida yua bo kuadi jesu bo ye sejem nba. 6 ko n den jia yua ya tubili yeni den yedi: "mii bo ŋmian'ba "mini n yeni" ki bi kuli lebidi ki ba la'ja o gogidigu yen'o?" 27 Piali goa den nia ki puoli po tinga nni. 7 ko pugini ki buali'ba: "i pugini ki li yoginu ko kotogu buudi. 28 Bi den kpaani ŋmaa i?" ki bi ŋmiani: Nasaleti jesu" 8 gedi yeni jesu Kaifa deni o bujia kaanu. Li tie o Ki jesu ŋmianbiba: "n tuodi ki maadi ki mini, sinapanpangu, bani bi ba kan den kua o bujia lani, yi cabi yaabi ne ki ban ya caa, li ya tieni ki kaanu kani ki ban da jogini bi ba ki ban fidi ki kpaani mini. 9 Ne kuli den tieni ki lan fidi o je Paki jiema. 29 Lani ke Pilat den ɻnani ki den maama n soni li tuonli. ɻaa ten nni ya niba, ba buali'ba; 'o jua ne maam tie bee ki kub'o?" 30 yendo ki bia bi siiga nni. 10 Lani ki simo piali Bi den guani ki ɻian'o: "o naa jua yaa bo den ɻnani o jugi o tuagun ki cua ki jia o dindacianmo nibiado ti kan bi cuo'o." 31 Pilat den ŋmianba: tuonsənlo tubili jienpo, Bi bo yi li tuonənlo "ta'o mani yinbi yanba ki juagu ti buudi ke ŋjodi Malkist. 11 Lani ki jesu maadi piali: "guani ki ɻani li balimaama n tie maama." Bi den yedi ɻuuni a jugi o tuagun nni, n ki dagidi yeni min Pilata: "ti balimaami ki cabi tin cuo nilo ki jua la n ba n ten nni ya fala ya?" 12 Lani ki Jifnba o buudi ki cuo ki kpagu." 32 Bi den yedi yeni liiga yabi yeni sijem nba cuo jesu ki lol'o. 13 Bi ke jesu maayedikaanma n kua, nani wan den bo gadi yeno Ann yua bo tie Kaifi cuado kani, li waani ko ba kpe ya kuumi. 33 Lani ki Pilati binli kaifi den tie yua kpa bi niba. 14 Li den tie den guani ki kua o bujia kaano kani, ki den yini ki wan n den yedi jufnba ki li ba ɻani ke nido n jesu ki bualo: "fin n tie jufinba badicanmo? 34 kpe bi niba kuli po. 15 Simono piali den ɻua Jesu den ŋmian'o: "a buali laa bualo a yuceli jesu, yeni ŋjodika tianu. O den tie ya ŋjodika ko po bii li tie ki ban mia'ja ki ŋjan buali yeni?" padicanmo bado bano, o den kua yeni jesu o 35 Pilata den bualo: "n mo tie jufi yo" A buolu padicianmo bado lojagu nni, 16 Ama Simōno yaaba yeni bikopadianma n cuo'ja ki cua ten piali den se niin ni buliñəbu kani. Lani ke ya nni. A tieni bee? 36 Jesu den guani ki ŋmiano: ŋjodika ke ko badicianmo yudaano den ɻani ke "n dienma ki tie ŋanduna ne yaali ka, li ya bo maadi yeni ya pua den gu o buliñəbu teni piali tie yeni naacenba bo ban koni ki gaa nni kua. 17 Lan wani ya pua n den gu o buliñəbu jufinba kani. Məməni n dienma ki tie ŋanduna yeni den yedi piali: "naani a mo goa tie o jua ne ne yaanma ka." Pilata den bualo: «lanwani a tie ŋjodika kaa? "ko guani ki yedi: "mii tie'o". 18 badiciamo yo?» o den guano fini aba yedi ke n Bi puobi yabi den gu den taani ki se ki yel o tie badiciamo li tie lani yaa po yo ke n cua ki mu li kani, bi den ta ti daadi ki cuon o mu ki mal: "li ya sanu nni k n cua ŋanduna nni ke yel kelima ti wadi den ye. Pial mo ko den ye min fidi ki tieni sieda i momoni po, ki yaabi kuli yenba ki se ki yel yen bani. 19 O kopadianmo n tie i momon yaaba n cengi n nialo." 38 Pilata yudaano den bualo jesu yaali n tie o ŋjodikaabi den yed'o: "be n tie i momon?" wan den yedi po yeni o banginma po. 20 Jesu den ŋmiano: lani, o den ɻani ki gedi jufinba kani: "ki yedi, "den maadi asala nni ke laa tie wuolin nni ka. mii la o ja n tieni yaali ki li bia. 39 Kelima li tie N den bangi daali kuli li balimaama bangima bogidili ke ŋjan luodi dansaligi yendo ke ten'ti diena nni yeni li jaandielin nni jufinba yen taagi Pak jaanm ne. Lan wani yi nan bua ke min faabi naan kani. Mii den maadi wuolin nni. 21 Be ya yi po jufinba bado bii?" 40 Ke bi go taandi ki po i k buali nni lan ya buali i? Yi buali yaabi n maadi: "laa tie lan jua, ama Banabasa" Ke sua gbadì n maama". 22 Jesu n den yedi lan ya bonla banabasa den tie nikpaloo.

i, mintiel yudaano yendo yua n den se yeni den pua'o ". Bi ŋmianti yeni o padicianmo?" 23 Ke 19 lanwani Pilata den ta Jesu ki teni Sojenba ki bi pua o agbana. 2 Sojenba den ta i jesu den guani ki ŋmiano: "li ya tie ki maadi ki

konkoni ki piani ke li tie nani OBado fogilga yeni lidapoanpoanli po naankani ki den foagi yeni ki yilini Jesu yuli po, ki go lano gaali moangu. 3 udogu nni, bi den diani li diani Ebilu, Laten, bi den cuoni o kani ki tua ti fuonda fini jufinba yeni Gileki. 21 bi kopadicianba yudanba yeni Bado, bi go den pabino. 4 li yaa po, Pilata den Jufinba den yedi Pilata, da diani ki jufinba bado guani ki ñano ku niwuligu kani ki yedi ba yi ka ama ñjan diani o den yedi mini n tie jufinba laa n baa guani yi nilo yeni yi baa bandi ke bado. 22 pilata den guani ki ñmiani ba mini n mii la ke o, pia tagili ba kuli. 5 Jesu den cua diani yaala n diani lane. 23 Aminteeela n den bi kani ki yili i konkoni fogiliga ki go la ku kpaa ki tabini Jesu lidapoanpoanli po, bi den ta gaali moangu, Pilata den yedi ba noanli mani o o tiadi ki boagidi kaani na, ke toatielo kuli ga joa nna” 6 bi salayidka cianba yu danba yeni kaan yendu, yeni o gaaligu yaagu n tie cabiyenli Aminteeela yudanba n den la Jesu bi den tiani ki lugyeni igaali otanpolo yeni gu tinga kuli. kpaa ki tabino lidapoanpoanli kpaa ki tabino li 24 li ñamu po Aminteeela den yedi bi lieba tin da da poanpoanli po kelima mini wan ki la wan padigu ama tin toa tiatia ki bandi yua n baa di. tieni yaa biidi yaala n pundi ban cuo o. 7 Jufinba li kuli tieni ki baa gbieni yi diani n den maadi den guani ki yedi o, tin wai pia li bali maama ye yaala kuli, bi boagidi n tiadi bi ñmiali nni ki ma laa balimaama mo yaa po, ki li bili li pundi toani tiatia nliadiciangu po. 25 Bi toatieba den wan kpe, kelimao yedi ke o tie UTieu bijua. tini lan bonla kuli, Jesu na Maliyama yeni o 8 Pilata n den gbadil lan bonla ku je jiegu den naa waali kilopa yua nden tie pua Maliyama pugini. 9 o den guani ki kua u bujia kaakaanu yeni Magidala yua maliyama laa puoba den se kani, li yoginu Jesu naa den ñmiano maama Jesu dapoanpoanli kani. 26 yaa yoginu ke Jesu ba kuli. 10 lane kei Pilata guani ki bualo a kan den la ona yeni wan bua yaa ñoadika ke o, se ñmiani nni li ba bii? ñaa bani ke n pia yaa bali yeno o den yedi opua na noanli abijua nna. 27 o ki fidi ki gaa ñja bi ki teni ban kpa ki tabina? den yedi ojoadika yeni noanli anaa, li yoginu 11 ki Jesu den guani ki ñmiano ñja pia bali ba o ñoadika yeni den ta ki kuno o denpo. 28 li n po li yaa den tie ke li cabi tanpoli po. li tie puoli po jesu den bandi ki libonla kuli tieni ki lani yaa po yo ke yua n cuo nni ki teni ti dudi moala nani idiani n den yedi yaala Jesu tuonbiadi gi cie ñja. 12 wan den guani ki ñmiano den yedi ba n bua ki ñu. 29 o ñin bogu den se ki laa maama po, Pilata den kpaani wan ja o, ama gbie yeni mi ñinmiligima ki nagi li kani bi den Jufinba den tiani tiani ki yedi o, li yaa tie ke ta ucietuogu tuuni ku lanba foagidigu ki ñua ñja onilo na ñja tie Sesa doanli” 13 Pila n den min ñinmiligima nni ki duoni o ñoabu kani ke gbadil laa maama o den ñani Jesu niin po u wan ñu. 30 jesu n den leni mi ñinmiligima o den bujakaanu kani ki kali o kpali po ban yii yaa yedi li gbeni o den tibini o yuli ki cabi o naano kaanu Pave, ama Ebilu nni bi yi u Gabata 14 ki kpe. 31 li den tie li bogidili daali ki baa fandi li den tie ya daali ki bi baa bogini mi faabima mi fuodima daali ki Jufinba ki den bua ki bi jaanma daali, ki bua ki pundi kudi piiiga yoginu tinkpiba n yaa kpaa ki taabi adapoanpoana po Pilata den yediba diidi mani yi bado yeni” 15 ki mi fuodima daali yaala n moani bi po, jufinba bi tiani hali foagima foagima, kpaa ki tabino, den gedi ki ban mia Pilata ke ban kuakua ban Pilata den yedi ba: yinba yi ba n kpaa ki tabi yi kpaa ki tabini yaaba adapoanpoana po taana ki bado? bi kopadicianba canbaan ba den guani ban kpe ban jiini bi gbanandi. 32 A minteeela den ki ñmiano tinba wani naa pia badi tiano se cua ki pua ki koani cincili yua, taana ki tuani Sesa yaa ka 16 lanwani Pilata den cabiba ke o lielo mo yaa taana bani yaaba nden kpaa ki ban ban kpaa ki tabino li dapoanpoanli po. 17 taani yeni Jesu 33 ban den pundi jesu kani bi lane ki bi taa Jesu ki ñano cancanli ki bugino den sua ke o kpe ki li waagi baa den koani o yaa li dapoanpoanli ki teli ban yi naani (crame) taana. 34 li yoginu minteeeli yendo den coagi Ebilu maama nni ki yi goligota. 18 bi den kpaa jesu logili li kpaanli mi soama yeni mi ñima den ki tabino lidapoanpoanli po, yeri nibilie yendo ñana li kani. 35 yua n den la yeni n wang sieda o jieno o tiano mo o ganu po. 19 Pilata mo o sieda yeni tie moamoani ki ban fidi ki mo den diani idiani ki tabini li dapoanpoanli po daano. 36 lan bonla kuli den cua ki diani n den ki yedi one n tie Nasaledi, jsu Jufinba bado. 20 yedi yaala kuli n tieni ki dudi o kpabili ba yenli yaa Jufinba n den pendi ki cogi idiani yeri bi kan kua. 37 idiani tiami go yedi bi baa la ban den yabi kelima ban den kpaa ki tabini jesu den mu yua yaa logili. 38 lan bonla kuli n den

pendi Josefi yua n den tie Alimate dogu nilo “canba li ya tie ki fini n ta'o, wan nni naani ki tie Jesu ḥoadika ja siili nni ama ki nan jie ka duan'o min gedi ki tug'o.” **16** Jesu ḥmian'o: jufinba den gedi ki mia Pilata wan punba ban “maliyama “ko ḥmagidi ki maad'o Eblu maama taa Jesu gbanandi Pilata den cabو Josefi den nni ki yedi: “Adabbuni” li niinmin tie “canba” cua ki ta o gbanandi. **39** Nikodema yua n den **17** Jesu maadi: “da si nni kelima n da ki doni n cua Jesu kani ku ḥiagu mo den cua Josefi kani ba po, ama gedi n ninjaba po ki ban yedi'ba ke n ki kubi mili tulale badiga ki li ḥmagidi yeni Alowe ba do ki gedi n ba po yea n tie yi mo ya ba. ki li kpiagu baa yaa tie nani kobiga. **40** ban den N baa leni imo ya baa. **18** Magidala Maliyama ta Jesu gbanandi ki yieno mi kuuma tiadi ki den cua ki waani ko la o yonbidaan, ki wani ḥanbi ki fino nani Jufinba bogida n den buali nyedo la ya lanbona. **19** Li daali yenjuogu i, li maama bi ku piili po. **41** ban den kpaa ki tabino daacincinli laado nni, ya yoginu ka buliñona naani ku gogidigu den kuu li kani li gogidigu kuli den luo bi ḥodikaaba n den ye naani kani den pia li ka kuli yaali n daa piini kpiemo. **42** kelima bi den jie jufinba, jesu den cua ki sedi bi kelma lan de tie jufinba bogidili daali ki li ka kuonli mo den koabi li kani bi denta bi den ta den la ti yonbidaano bi pala den mangi. **21** Jesu go den yediba: “mi yanduanma n yaa ye yea yi, nani n Ba n sɔni yea n moko suani yea.

20 Laadi o dacincinli daali o sinapanpangu ki sua ki li da biigi, Maliyama Makidala yua den gedi li kakuli po, bi den la ki li tanli biid li kakuli ḥiobu kani. **2** Yeni ke bi san ki gedi Simo pial po yea ya ḥodika ki jesu buo'o yea, o den yediba: “bi ḥani ti yonbidaano li kuli nni, ti bani ban bil'o naani. **3** Piali yea o ḥodika lielo den ḥani ki gedi li kakuli po. **4** Bi kuli den taani ki sani, ama ko ḥodika lielo den siani ki cie Pial ke kpia ki9 pundi li kakuli kani. **5** O den guani ki diidi lien nni, o den la kadinga ki li bili tingin, ama waa den kua lien nni. **6** Simo piali den yuandi ki cua o puoli, o den kua li kakulin nni. ko la kadinga ki li bili tii po. **7** Yeni ya cabili n den fini o yuli, laa ya cabili ki den ta yea kadinga ama li den pɔbi ki bili kaan tianu. **8** Yeni ko ḥodika lielo mo den kua, wan yua n den kpia ki pundi li kakuli kani. O den la ki daan. **9** Kelima hali yea ti ye ya yoginu baa den ba ki bandi i diani n yedi yaali jesu po ko ba fii bi tikpiiba siiggin. **10** Bi ḥodikaaba den guani bi diedi po. **11** Lan ya yoginu, Maliyama se niin ni li kakuli kani ki buudi; wan den buudi ya yoginu, o den tibini ki diidi li kakulin nni. **12** Ko la Meleki bonbilie ke bi la ti tiapiendi ki ka, yendo li yuli po o lielo m o a taana po naani ki jesu gbannandi den dua. **13** Bi den yedo: “o pua, bee ntieni ka buudi i?”

Ko ḥmian'ba: “kelima bi ḥani bi yonbidaano, mii bani ban bilo naani. **14** Wan den yedi la ya bonla, ko ḥmagidi ki la jesu ko se li kani, ama waa den bani ki li tie jesu. **15** Jesu den yedo: “o pua be cedi ka buudi? a kpaani be? “O den mali ki li tie o gogidigu daano, lani ko yedo:

ba po, ama gedi n ninjaba po ki ban yedi'ba ke n ki kubi mili tulale badiga ki li ḥmagidi yeni Alowe ba do ki gedi n ba po yea n tie yi mo ya ba. **18** Magidala Maliyama ta Jesu gbanandi ki yieno mi kuuma tiadi ki den cua ki waani ko la o yonbidaan, ki wani ḥanbi ki fino nani Jufinba bogida n den buali nyedo la ya lanbona. **19** Li daali yenjuogu i, li maama bi ku piili po. **41** ban den kpaa ki tabino daacincinli laado nni, ya yoginu ka buliñona naani ku gogidigu den kuu li kani li gogidigu kuli den luo bi ḥodikaaba n den ye naani kani den pia li ka kuli yaali n daa piini kpiemo. **42** kelima bi den jie jufinba, jesu den cua ki sedi bi siigan nni ki yedi'ba: “mi yanduanma n yaa ye yea yi” **20** wan den yedi laa bonla, o den waani ba o niiyeni ologili yaa yoginu ke o ḥodikaaba den la ti yonbidaano bi pala den mangi. **21** Jesu go den yediba: “mi yanduanma n yaa ye yea yi, nani n Ba n sɔni yea n moko suani yea.

22 Jesu n maadi ba ki gbeni kwe o piebi po ki maadi ba, gaali mani fuorjanma. **23** yaa daano kuli ki baa di sugili o biidi po o biidi ba biini, yaa daano mo ke kan di sugili o biidi po biidi mo kan piini. **24** ke Jesu go pugini ki maadi “ke mi yanduanma n yaa ye yea yi, nani nBa n sɔni nni n moko suani yene.” **25** Jesu n maadi ki gbeni, kee o piebi bi po kimaadiba gaali mani fuorjanma, yaa daano ke yi baa di sugili o biidi po o biidi baa piini ya daano mo ke kan di sugili o biidi po o biidi mo kan piini. **26** dana nii puoli po ḥodikaaba den ye deni nni ke Toma ye yea yi ba: li yoginu ke agana kuli lo, ke Jesu ba ki sedi bi siiga nni ki maadi: “mi yanduanma n yaa ye yea yi.” **27** ki pugini ki maadi Toma nagini yea a nubili, ki diidi n nii, ki nagini yea anubili ki sii n logili, da tamii nnpo ya daani nni.” **28** Toma den ḥmiano ki maadi: “n yonbidaano tie n Tienu”. **29** ke Jesu maado kelima alaa nni ki daani nni, li pamanli ye yea yaaba daani kki laa nni. **30** ke Jesu go tieni mi banma boncianla ḥodikaaba siiga yaa banma n ki diani yaa tili ne niini nni. **31** ama li bona den diani ke yin fidi ki tuo ke Jesu tie Kilisiti, UTienu Bijua, yea yi daani yi baa pia li miali o yaa yeli po.

21 Lani n pendi, Jesu go legdi ki waani o bá o ḥodikaaba Tiberiyad mögli kunga. Wan den waani o bá maama n ne. **2** Siimōn Pieri, Toma, ban yi yua Didim Natanayel, Galile nni Kaana yua, Sebede bijaba yea Jesu ḥodkaaba bilie den taani ki ye **3** Siimōn Pieri n maadi

ba: "N ba gedi u jankpaanu." Ban yedi o: "Ti ki buali Jesu: "ŋma ba (kuadi) janbi a?" yeni ke mo ba yegi yeni a ki gedi." Ban ñ ki kua ku o ñua ba; **21** Wan la o, wan buali Jesu: "N Diedo, ŋadgu. Li daali, ŋiamungu baa cuo pu. **4** Lan one mo te, o ba juodi ledi i?" **22** Jesu ñ yedi o: fandi, ke Jesu ye gbangbanli li jaali po; ama ke «N ya bua wan ya ye hali mi ba guani, li nan la bi ŋodkaaba ki bani ke li tie wani Jesu i. **5** Jesu ña le? Fini ñ ya ñua nni. **23** Lanyapo, laabaali ñ maadi ba: «A bila, i ki pia bonjekaali i? Ban den yadi li naataanli nni ke lanya ŋodkaa wani jiini o: "n n " **6** Wan maadi ba: «Lu mani i taalu kan kpe. Ama Jesu den ki maadi ke o kan kpe ku ŋadgu jieno po, i ba cuo.» Ban lu nani wan ka; ama: "N ya bua wan ya ye hali mi ba guani maadi maama, ki ji gbali mi dadima, kelima i te, li la ña le i? **24** Lan ya ŋodkaa n tie kasiedi ki jami den yabdi. **7** Jesu ñ den ŋambi ki bua ya wangyi li bona po ne, o diani li bona. Ti bani ŋodkaa ñ maadi Pieri: O Diedo il Siimõn Pieri ñ ke o kasiedi tie momoni, **25** Jesu go tieni bontola bandi ke li tie O Diedo, wan la o liadli, ki ɻagni boncianla. Li ya bi tie ke ti ba diani likuli, n gbanñagdigu, kelima o den ye benbili i. ki baa ki tama ke ŋanduna kuli ba dagdi ki ga lan ya mi ñima nni **8** Ya ŋodkaaba n sieni ñagni yeni diani kuli.

ku ŋadgu, ki dadi u taalu ke u gbie yeni i jami, kelima bani yeni li gbangbanli ji den tie nani nuukpanduna kobilie yeni. **9** Ban ñani ki doni gbangbanli, ke bi la ke a mukuana co, ke i jami ye o mu nni yeni kpanu. **10** Jesu ñ yedi ba: «Cua mani yeni yin cuo ya jami waamu na **11** Siimõn Pieri ñ kua ku ŋadgu nni, ki dadi ki duoni u taalu gbangbanli ke u gbie yeni kobga n piimu n jangbenga taa. Bá yeni i jami ñ yabi maama kuli, u taalu naa den padì. **12** Jesu ñ maadi ba: «Cua mani, ya di mani» Bá ŋodkaayendo ki paani o pali ki buali: "A tie ŋma i? "Ki nan bani ke li tie O Diedo i. **13** Jesu ñagni, ki taa kpanu, ki teni ba; ki go teni ba i jami mo. **14** Li ji den tie mi taama n yeni, ke Jesu ðogdi o ŋodkaaba kani, ki waani o bá hali wan yiedi bi tinkpiba siiga. **15** Ban dini ki gbeni, Jesu ñ buali Siimõn Pieri: «Jonaas bijua Siimõn, a bua nni ki cie bi ne i? Wan jiini o: "Nn n Diedo, a bani ke n bua ña. "Jesu ñ yedi o: «Ya kpaa n pebidi.» **16** Wan go yedi o mi liema: Jonaas bijua Siimõn, a bua nni i? Pieri ñ go jiimi o: "Nn n Diedo, a bani ke n bua ña." Jesu ñ yedi o: «Ya kpaa n pañoe.» **17** Wan go buali o mi taama: Jonaas bijua Siimõn, a bua nni i? Lan biidi Pieri pali yeni wan buali o taalma taa: "Abua nni i? Wan jiini o: "N Diedo, a bani bonli kuli, a bani ke n bua ña. Jesu ñ yedi o: «Ya kpaa n pañoe, » **18** «N maadi a i momoni, ñan dá den tie naaciemo, a den yen ɻagni a bá, u gbanñagdu, ki gedi ñan bua naani. A ya ti ciandi, a ba ti tandi a nui, nitiano ñ ɻagni a, ki gedi yeni a, ñan ki bua ke a gedi naani.» **19** Jesu den maadi lani, ki bua wan waani Pieri ñ ba ti kpe ya kuubuolu i, ki kpiagi U Tienu. Wan maadi yeni ki gbeni, ke o yedi o: «Ya ñua nni, » **20** Pieri ñ gbagi, ki sua ke Jesu ñ bua ya ŋodkaa yeni, mi yenjoieme di yogu, yua n den kpagni

Jesu Tondiba Tuona

1 Teofili li cincintili yua ke diani maadi yesu n cindi ki tieni yeni wan tundi yaala; **2** Hali yeni ya daali k o bo doni poli pon **3** Li puoli po yo k o bo teni wan bo lugidi yaaba a tuonsõnba k o bo legidi bi nungi po o fala puolo po fuonjanba paalu. Dana piina o tundi legidi bi nungi nni ki maadi u Tieu diema maama. **4** B den ya cendi liebi o den yi yedi'b ki ban da fagidi yeni Jerusalemi ama ki nani da guudi bâa puoni u, nani wan bo maadi «i gbadî n maama ke» **5** San bo wuuli hali yeni dinne yeni mi ñinma i ama yinba ba ti wuli yeni fuonjanba li dana kan fagidi» **6** Ban bo taani ya yogu ke bi bual'o: «badiciamo li yognu i ke a ba sieni Israheli diema aa?» **7** K o maadi'bi «laa tie yin'bi ka bi bandi li yogu bii li tinbuali yua ke u Tieu bâa cuo yeni u paaceli. **8** Ama i ba gaâ u paaciamu ya yogu ke fuonjanma ti ba cua yim n ba tua mini yeni Jerusalemi sieda siedanba, Jude yeni sanmaali kuli dogu nni yeni ki tinga n pan juodi naankani kuli. **9** Yagu ke Jesu bo maadi'bi li bona kuli ki gbeni nani wan bo nua tanpoli yeni, k o doni k u tawaligbangu baa ki legini bi nunbina. **10** Ban go bo da nua tanpoli ya yogu, ki nibilie nagini bi kani ki lani tiapiena. **11** Bi bo maadi: «Yimi galile yaaba be cedi ki se lan kani ki nua tanpoli» **12** Lani ki bi bo guani Jerusalemi Olife juali po yua kobi yeni Jerusalemi nani ban cuoni ya banli Sabbath daali. **13** Ban bo pundi ke bi doni gu dietuagu po, ban bo tundi ki ye naani. li bo tie Piaali, San, Saaki, Andili, Filipi, Tuoma, Baatelemi, Maatio, Saaki Alife bijua, Siimo o jakagidiga, yeni Jude Saaki bijua. **14** B bo taani tie nani nuyendo yeni ki taani jaani, yeni bi puobi, Maali Jesu naâ yeni o waali. **15** Li dani k Piaali bo fii o naataani siiga nni, bi bo tie nani 120, maadi. **16** N naataani li bo tie buama yaali k u Tieu maama n tieni ki tii, nani fuonjanma n bo yedi Daavidi ñoba nni Juda po, yua bo waani jesu ke b cuo, o. **17** Kelima o bo tie ti yua ke go bo baadi ti ñuadi li yaalidugu po. **18** Dinne li nulo daa u kuanu yeni obiadma paadi, lan kani k o jiidi baa ke li yuli liidi, k o gbanandi yodi k o tugu nni bona kuli yadi. **19** Jerusalemi niba kuli bo ñanbi bani li bonli ke b ji puni li kuanu li yeli bi danba maama nni "Hakeldama", li niima n tie mi sôma kuanu. **20** Lan cedi ki li diani pisoma tila nni,"ñaa mani k o kuanu n kpandi

pabõnli ke nulo n daa kua li kani. ke nutiani n gaa u yudandi sienu. **21** Li tie buami yaali ke bi niba yaabi bo ciani ti o badiciamo Jesu n bo ye ya yoguti siiga nni **22** Lan cili San ñinwulima ya caa ya daali k o bo ñani ti siiga nni yaabi bo tua siedanba o yiedima po yeni timi. **23** Ke bi tieni nibalie liiga, Josefi ke yi'o Barsabas, k go yi'o Justus yeni Maatiasi. **24** B bo jaandi ki maadi «fini o badiciamo yua bani yua kuli yantugu ñan waami ti nibalie ne ñan lugidi yua. **25** Ke wan gaa li yiali u yaalidigu yeni u tienu tuonli ke Juda kan colini ki nan ñodi u sancelu. **26** Ke bi tõni tia tia ki lugidi Maatiasi k b ji bo cad'o ki pugni tuonsõnba piigi n yendi yeni po.

2 Pantekoti daali n pundi, bi kuli dentaani ki kaanyendu i. **2** Bi ti ludi ki gbadî ke fuugu ñani tanpoli ki nani faaciangu yeni, ki gbie ban bi ye ya dieli nni yeni kuli. **3** Ban la ke i landi tie nani mu yeni ki dögdi bi po, ki bogdi bogdi ki maani yuakuli po. **4** Bikuli n gbie yeni mi forjanma, ki ji cili ki ya maadi mi maalanma nani forjanma n puni ba ke ban maadi maama. **5** Layognu, Juufinba yaaba daani U Tieu nni den ñani ñanduna dogi nni kuli, ki cua ki dá ye Jerusalema. **6** Ban gbadî ku fuugu, ban taani ki sani ki cua, lan lidi ba yeni yuakuli n gbia ke bi maadi o danba maama nni. **7** Bi den ye ku yaalidgu yeni li pamancianli nni; bi den maadi: "Ti ya ba maadi i mõni, bani yaaba n maadi ne kuli ki tie Galile yaaba ka aa? **8** Li nan tieni ledi i, ke ti gbia bi maama yuakuli danba maama nni? **9** Persi yaaba, Medesi yaaba yeni Elamiti yaaba yeni yaaba n kua Mesopotami, Jude diema nni, yeni Kapadosi, Põn yeni Asi, **10** Friji yeni Panfili, Ejipti nni yeni Libi dogi yia n ye Sireni po, yeni ya canba n ñani Roma ki cua, **11** Juufinba yeni Proselitinba, Kretan yeni Arabi yaaba, ti den gbia ke bi maadi ti danba maama nni U Tieu paaciamu tuonli" **12** Bi den ye li pamancianli nni kaa bani ban ba tieni yaali kuli; bi den maadi bi ñymiali nni: "Ne mo ya niima nni nan ji tie be i?" **13** Ama bi tianba den ñuadi ba ki maadi, "Bikuli ñuni mi daamõpannaa i ke li ga ba." **14** Ama Pieri den fii wani yeni li piiga n yendo, ki duoni u nialu, ki yedi ba, "Jude niba yeni yinba yaaba n kua Jrusalema nni, li ñani yin bandi yaali ne yin ñanbi ki cengi n lanbona. **15** Kelima, ya niba ne ki ñumi daama ki guo nani yin maali maama ka, kelima ti dá ye sinjaagu, kudi taa yognu i. **16** Li tie o sawalpualo Joweli n

den waani ya maama i: 17 “A daajuodidana ya ke li buali ke Israyeli diegu kuli n̄ bandi yeni pundi,” U Tienu n̄ yedi yaali n ne, “N ba yadi i mōni ke yin kpaa ya Jesu li daapōnponli po n̄ fojanma gbannandi kuli po. I bijaba yeni i yeni, U Tienu cedi ke o tua Diedo yeni Kiristi» bisiaba ba tua sawapuuba, i naacenba yeni i 37 Ban gbadilanya maama, ki mi sia bi pala, ke jifanba ba la mi dōgdimma, i nikpelba n̄ ya laadi bi buali Pieri yeni ya tondba n sieni, “Ti kpiiba, a bona ti dangdi nni. 18 Li baa tie yeni i, n̄ ti ji ba tieni ledi i?” 38 Ke Pieri guani ki jiini tuonsonba, bi puoba yeni bi jaba po li dana nni ba, “Yuakuli n̄ biidi o pali o tuonbiadi po, ki N ba yadi n̄ fojanma bi po, ban ya pua sawali. tieni mi n̄inwulma bogdili Jesu Kiristi yeli po, 19 N̄ ba cedi yaalidgu bona n̄ tieni tanpoli po, ki ke wan di sugli o biidi po, i ba baa U Tienu tieni li pagli maalma ki tinga po, mi sōma, u Fojanma paabu, 39 Kelima li n̄onianu tie yinba mu yeni i muñii walgu. 20 u yienu ba kpandi yeni i bila yaama i yeni yaaba n̄ ye fagma, hali bōnbonli, o ñmaalo n̄ kpandi sōma ki sua ya ban yabi maama kuli, ke U Tienu ba yini.” 40 daacianli ke i ba la ki bandi O Diedo guanma O den maadi mi maama boncianla, ki kadi ki pundi. 21 Li ba tieni ke yua n̄ jaandi U Tienu waani ba, ki paani bi pala; O den maadi ne, “Yin O Diedo yeli po ba baa mi faabma. 22 Israyeli fangi j yula yeni ya nifiima n̄ kua mi tudma nni yaaba, cengi mani ya lanbona ne: Nasareti Jesu, ne. 41 Lanwani ii, bi den tuo ki ga o maama, U Tienu n̄ tieni yua ya po kasiedi i kuli ya nunbu ke bi tieni ba mi n̄inwulma bogdili, ke li daali nni yaali n̄ nua o yaalidgu tuonjama, U Tienu n̄ mōno, yaaba n̄ den pugni bi ñødkaaba po den cedi ke o tieni ya bancianma yeni ya maalma kiluo niba tuda taa. 42 Bi den tugni bi tuona ki ke ikuli bani, 23 Nani U tienu n̄ bobni maama, tundi yaali n̄ tie mi yenjödma, ki bogdi kpanu ke li ñua o bancianma, bi kuadi o, ki cuo o ki bi ñmiali nni, ki tie bi jaandi. 43 Ti jawaandi n̄ mubni yaaba n̄ fali yiko nui nni, ke bi kpaa o cuo naano kuli, ku yaalidgu yeni mi bancianma li daapōnponli po, ki kpa o. 24 U Tienu yiedi maalma boncianla n̄ tieni bi ñødkaaba dandanli o, ki faabi o yeni mi kuuma fala, kelima, li bo po. 44 Yaaba n̄ den tie dugkaaba kuli den taani ki buali ke wan ya ye mi kuuma nuu nni. 25 ki ye kaanyendu, ke ban den pia yaali kuli den Kelima Dafidi yedi yaali ne o po: “N̄ den tundi tie tantaanbona i. 45 Bi den kuadi bi piama yeni ki nua O Diedo ke o ye n̄ liiga, kelima o ye n̄ bi bonkubkaali ki bögi bi ñmiali nni, yuakuli nuujienpo ke mii ji pia begma. 26 Lanwani yenyi wan dagdi yeni yaali. 46 Li den tie yeni i ii, n̄ ye li pamancianli nni, ki mangidi n̄ pali daali n̄ tuu daali bi den ye li jaandiel nni, ki taa yeni n̄ lanbu. Yaali n̄ pugdi, n̄ gbannandi baa payianyendu, ki ñumiidi kpanu, ki bögi bi ñmiali ye li dandanli nni. 27 Kelima a kan ñöli ki ña nni, ki taandi ki di yeni li pamanli yeni li pali n̄ naano bi kpienba diema nni, a go kan ña a yumiinli, 47 Bi den pugu U Tienu, ke bi niba taa ninjamo gbannandi n̄ bedi. (Hadēs g86) 28 A dogdi bi po, ki selni ba. Daali n̄ tuu daali, O Diedo den li mi yema sani, ki waani nni, a ba cedi min gbie pugdi bi po yaaba n̄ den baa mi faabma.

yeni a yema. 29 N̄ kpiiba, n̄ ba maadi yeni yi li dandanli nni ti yaaja Dafiidi maama: o den kpe, ke bi pii o, ke o kakuli ye ti siiga nni halii yeni mōlane. 30 Nani wan den tie sawalpualo, ki bani ke U Tienu bo loli yni o ku donligu, ki niani o ke o ba cedi o puolijuani nni, yendo n̄ kali o badigbandi po yeni. 31 o bo tuodi ki bandi, ki maadi Jesu yiedma po, “Bi den ki ñöli ki ña o bi kpienba tinga nni, ke o gbannandi mo ki bandi bedma. (Hadēs g86) 32 Lan ya Jesu, U Tienu duoni o yeli, tikuli tie li kesiedinba. 33 Ama, nani wan doni, ki kali U Tienu jienu yemi, o baa Bāa n̄ den niani o ya fojanma, o yadi lan ya fojanma i ti po ke i la ki go gbadilanya. 34 Kelima, Dafiidi naa den doni tanpoli, ama, o den maadi, “O Diedo yedi N̄ Diedo, «Kali n̄ jienu, 35 hali min ba cedi a yibalinba n̄ tua taajmaakaanu» 36 Lanyapo i,

ya cuoni, ki kua ku jaandiegu nni, wani yeni yaaba n ba lebdi bi yama, ki ḥa bi tuonbiadi Pieri yeni Jan, ke o cuoni, ki yugi, ki dondi U sanu ki ḥødi u sanjanamu»

Tienu. **9** Bi niba kuli ñ la o ke o cuoni ki dondi U Tienu. **10** Ban bandi ke li tie ya nilo n yi miadi ku jaandiegu bulfiøjanbu kani yeni i; ku yaalidgu yeni li pamancianli ñ cuo ba yeni yaali n tieni o ne. **11** Nani warden li ye yeni Pieri yeni Jan yeni ii, bi niba kuli den sani ki nagni ba Salomøn ciagu nni yeni li li pamancianli **12** Pieri ñ la kulinlu, wan buali ba: «Isarayeli niba, be n cedi ke i pala mani boncianla? Be n cedi ke i cini i nuni ti po nani tinba møno ya paalu bii ti papienli po i, ke o nilo ne cuoni yeni ii? **13** Abrahama, Isaka T yeni Jakobo Tienu, ti yaajanba Tienu n kpiagi o tuonsønlo Jesu yeli, yin den nia ke yii bani yua Pilati nintuali, wan den jagi ke wan faabi o ya yognu yeni. **14** I den yie o niñamo yua n tie nitieginka maama, ki cedi ke bi luodi ki ḥa o nikpalo. **15** I cedike bi kpaá li miali naabiiga, U Tienu ñ yiedi (faadi) yua bi kpienba siiga ke tinba n tie li kasiedinba. **16** Mølane, yaaba n daani o yeli po - yin nua ya nilo, ki go bani o ne - lanya yeli n paagi o. Wan pia ya dandanli Jesu nni n cedi ke o paagi cain ikuli ya nunbu nni. **17** N kpiiba, n bani ke yii bani i, ki søni yanbøntuonli i nani i yikodanba yeni. **18** Ama, U Tienu ñ cedi ke o sawalpuuba kuli pua ya sawali, ke li buali ke o wan lugdi ya bibuadga ñ la fala yeni, tieni ki tii. **19** Lanwani ii, yin biidi i pala i tuonbiadi po, ki lebdi ki ḥødi u sanjanmu, i biidi ñ piini, ti Diedo yema ñ cua yeni li pasongli jamaano; **20** wan yuandi ki søni wan lugdi ya Kiristi i po, Jesu. **21** O tie yua ke tanpojoma ba ga hali yeni ya yogu ke U Tienu ñ tuodi ki cedi ke o sawalpuajanba yaadi ki waani ya bona kuli n ba tieni ki dudi. **(aiõn g165)** **22** Moyisi maadi lani n yeni: "O Diedo U Tienu lugdi ki døgdi sawalpualo nani mini yeni i kpiiba siiga. Yin cengi wan ba maadi yi yaali kuli. **23** Li ya sua ke niloba ki cengi li sawalpualo maama, bi ba biani (bolini) o cain bi niba siiga." **24** Nn, bi sawalpuuba kuli yaaba n pendi, ki maadi li maama, ki cili hali Samiali yeni yaaba n yuandi o puoli po kuli waani lanya dana. **25** I tie bi sawalpuuba yeni ya ñønianu ke U Tienu loli yeni ti yaajanba bila i, nani wan yedi Abrahama maama: "Ki tinga po dansani kuli ba baa mi yedjanma a ya puoljuani po." **26** U Tienu ñ duoni o tuonsønlo, o dá cindi ki søni o i siiga nni i, ke wan fidi ki yadi mi yedjanma

4 Pieri yeni jan n da den maadi yeni bi niba, bi kodipadianba yeni, U Tienu diegu gudikaaba yudaano yeni sadisa yaaba den cua li kani. **2** B pala den beni kelima Pieri yeni Jan den bangi bi niba ki wangí ba ke bi tinkpiba baa fii kelima Jesu den fii bi tinkpiba siiga nni. **3** Bi den cuo bad ki kuani ba li kpaaadieli nni hali ke li pan fandi kelima li den tie yenjuogu jigi. **4** Yeni moko, yaaba n den cengi bi maama siiga boncianla den daani Jesu, ke bi coli den bua pundi niba tudamuu. **5** Lan den fandi, jufinba yudaano yeni a nikpela yeni li balmaama bangkaaba den taani Jerusalema. **6** Bi kodipadianba bado Ana yeni kayifa yeni Jan yeni Alesanda yeni yaaba n sieni ki tie bi kopadianba yudaano kuli. **7** Bi den cedi ke Pieri yeni Jan sedi bi siiga, ke bi buali ba: «U laa paalu ya po, bi ḥyme yeli nni ke i tieni yeni?» **8** Lani U Tienu fuoma yua n gbieni pieri ke o den yedi ba: **9** «yinba bi paatieba yeni isayele nikpela, i buali dinne ya tuonjanli n tieni ya wabo ne po yeni lan gaa maama ke o paagi. **10** To, Yinba yaaba n ye kuli yeni Isayele yaaba yaaba n sieni kuli, yin bandi ke li tie Nasareti yua Jesu Krisiti yeli po, yin den jøni yua li dapønponli po, ke U Tienu ffini o bi tinkpiiba siiga, ke yaa ja n tie na paagi cain ki se i nutuali. **11** Jesu tie: yaa tanli ke i den luni, ke nan tie tanmaala. Lani n tua li tanpuuli tanjali. **12** Mi faabma ki ye nitø kuli kani kelima yetoli kuli ki ye ḥanduna nni tin baa faabi kelima yaali yapo taladi». **13** Bi cancannikpela yeni n den laa Pieri yeni Jan n pia yaa paapali, bi den pagi ba kelima bi banni ke bi tie taliginba kaa kua cogu. Bi den bandi ke bi tie yaaba n den ki ye yeni Jesu. **14** Ban den nua ke ya ja n paagi yeni se Pieri yeni Jan kani, baa den fidi ḥmiani ba libakuli. **15** Bi den cedi ke bi ñani bi cancannikpeliba taanli nni, ke bi juogi. Bi den yedi: **16** Ti baa tieni bi naa jaba lede? kelima Jerusalema yaaba kuli bani ke bi tieni mi bancianma, ti moko nan kan fidi ki nia. **17** Ama ki fidi ke laa maama n daa yadi bi niba siiga, tin fuu yeni ba ki yie bipo ke ban da go maadi oba kuli laa yeli nni». **18** Lani, bi den gø ki yini ba ki yie bipo cain ke ban da gø maadi ki bangi bi niba Jesu yeli nni. **19** Pieri yeni Jan den gua ki yedi ba: «Biigi mani ki lie li ya tiegi U Tienu po ke tin tuo i ya

maama ki cedi wani U Tienu yaama. **20** Kelima **5** Ama niyendo, ban yi yua Ananiasa yeni den ti kan fidi ke kan yedi tin la ke go gbadi yaala». **6** ye. Oja yeni den kuadi o kpaabu, **2** ki juogi **21** Bi cancannikpeliba bia den funi yeni ba ki yeni o pua ki kubi i ligi bögdima. O den cua yeni yuandi ki ñja ba. Baa den laa ban baa cuo ba yaala n sieni ki bili Jesu tondba taana kani. **3** yaali yapo, kelima bi niba kuli den kpiagdi U Ama ke Piali madi: “be cedi ke a ñja sitaan k o Tienu kelima yaala n den tieni po. **22** Kelima kua a pali ki gbie k a pan pua fuonganma faama ban den tieni ya ja po mi bancianma ke o paagi i ki ñjuuni u kpaabu ligi bögdina? **4** Lan bo den kpeligi ki cie bina piinaa. **23** Pieri yeni Jan ki kuadi, li bo li ki tie a kpacelu kaa? lan bo ti n den ñani, bi den gadi bi lieba po ki pan wani kuadi l gó bo li ki tie a yaala kaa? A tieni led ba bi kopadicianba yudanba yeni bi nikpelba n i ki ti maali li bonla a pali nni. A ki pua niba yedi ba yaala kuli. **24** Ban den gbadi lani, bi den kaa faama a pua u Tienu i faama.” **5** Anananiasi taani yanyenma ki jandi ki mia U Tienu ki yedi: n gbadi li maam wan cie ki gbaani ki fuodi ki «Ti Diedo, fini n den tagi tapoli, ki tinga, mi jiini. **6** Ke ti jiwaandi cuo yaaba kuli bo gbadi ñincianma yeni yaala n ye mi niinni kuli. **25** lan bonla, ke bi jawaaba kadigi o ki bo piini. **7** A den maadi ke U Tienu fuoma yua cedi ke ti Kudi puoli po k o denpua pundi kaa bani yaala yaja Dafidi a naaciemo sogni a maama ki yedi: bi tieni. **8** Piali ka maadi o: «maadi n li ya tie ki «be n cedi ke bi nilanba fii ki tiendi o fuugu? kuadi u kpaabu ne nani yin waani i ligi maama.» ke i nibuoli mo pia laa yantiabiada? **26** ki tinga K o jiini: «li ligi n yeni» **9** Ke Piali maadi o: «i badiba kuli fii ki sedi. Bi badijaba mo taani ki tieni led i ki taani bigni o yonmdaano tagnmi i. tuu ñøyenbu ki fii ki sedi O Diedo yeni wan Yaaba n pii a calo n yeni.» **10** Ko baa li yogu gandi yua po. **27** Momoni o bado Elodo gufeneri ki jiini, ke bi jawaaba guani sua o kpe o. **11** Ke Ponisa Pilata den taani yanyenma yeni yaaba ti jiwaanciandi cuo yaaba ye li jaandiel kuli n kaa tie Isabele yaaba kuli u naa dogu nni ki yeni yaaba bo gbadi li bonla. **12** Ti bonninandi juogi ban baa tieni maama ki cuo fini U Tieni yeni u yaalidgu bo tieni u niwulgú siiga nni ya nacengagdijamo Jesu, ñjan gandi yua. **28** Ban bi tuonsónba nui po. Bi bo tani ye Salomón den taani yeni, bi den tieni ñjan tuodi ki bili jaanli kani. **13** Ama ke ba yendo boo pia papaali yaala kelima a paciamu yeni a yanjagili po. **29** yeni wan taani bi po ke bi niba nan bo bua bi Mola o Diedo, cengi ban funi leni timaama, ki maama. **14** Bi niba yaaba bo pia li dandanli ti paagi tinba a naacenba tin yaa wangí a maama yonmdaano nni bo pugdi bi jaba yeni bi puoba. yeni li pamanli. **30** Tandi a nuu ke tin ya taagi a **15** Bi bo yi cendi yeni a yiama u sanu po i ki naacengagdijamo Jesu yeli ki paagdi bi niba duani ba ti gadogdi yeni i diduani po i, ki fidi sinankeeninba yeni mi bancianma». **31** Ban den yaala ke Piali ya ti pendi ya yogu u junjungu n jaandi yeni, ban taani naakani den digdi. Bi den fidiki legini bi tianba. **16** Niba boncianli yaaba gbie yeni u Tienu fuoma yua ki bi wangí U Tienu bo ñia Jerusalemi kaalindnma mo bo baadi yeni maama yeni li papaali. **32** Yaaba n den daani a yiama yeni yaaba ke i cicibiadi kubi ba ke bi kuli den pia yenyenma yeni yanjagidiyeni. Oba paagdi. **17** Ama k o yikacianmo fii ya niba kuli kuli naa den yeni ke wan pia yaala tie wani baba bo ye yeni o siiga nni (ki tie Sadusiani jaandi n baa die yaala, nilo kuli den tuo ke o piama tua niba); bi bo ye yeni paborli. **18** Ke bi cuo bi o lieba kuli yaala. **33** Jesu tondibila den tieni tuonsónba ki kuani ba gobna dansalgi dieli nni siedi wani o Diedo Jesu fiima bi tinkpiba siiga ki luoni ba. **19** Ama u ñuagu u Tienu meleki bo po yeni u paaciamu. U Tieni sela mo den ye ki luodi li ganli ki ñani ba ki maadi ba: **20** «Pan yeni bikuli. **34** Bii siiga luodo ki den ye kelima sedi mani li jaandiel nni ki waani bi niba li yaaba n den pia i kuani ki kpendinni li ligi **35** ki miali maama» **21** Ban bo gbadi lani ki fii ki kua biliti Jesu tondiba taana kani. Bi den yen ñandi li jaandiel nni gu sijaagu nni ki tundi bi niba. lienni ki bögdi ki tendi yua kuli nani o luoma n Ama k oyikacianmo cua yeni yaaba bo ye yeni o tie maama. **36** Josefi, Jesu tondibila den ciliyuá ki yini mi taankalima ki sóni ke bi gedi ñani yaa yeli Barnabasa, lani n tie yua pagidi bi niba bi tuonsónba dansalgi. **22** Ama ya soje gbenga pala. O den tie Lefiti buolu yua ki ñani Sipila bo gedi boo la ba dansaldieli nni, ke bi guani diema nni. **37** O moko den pia u kuanu, ki kuadi maadi ne: **23** «Ti la k u dansaldieli luoi kpakpab ki cua yeni li ligi ki bili Jesu tondiba taana kani. ke sojenba yaaba guu se u bulñobu nni; Ama tin luodi ya yogu tii obo deni nni.» **24** Li jaandiel

nni soje cianma yeni o yidkacianmo n gbadì bogdi mi yema. **3** N naataani lugdi mani i siiga yeni ke li cuo ba i jeje yeni yaala ba fidi ki cua li nni niba lele yaaba pia ti kpiagdi ki go gbie puoli po. **25** Ke o nulo cua ki maadi ba: «ya niba yeni mi yanfuonma ke ti ba fidi ki teni ba li ki luomi dansalgi ye li jaandieli nni ki tundi u tuonli. **4** tima wani ti ba guani ki tugni ki ya nuwulgu.» **26** Ke o sojecianmo yeni sojenba gedi jaandi yeni u Tieuñ ñomaama.» **5** Bi laabaalo ki guani yenba suoo kaa tieni ba paalu bonli, bo mangi yaaba n bo taani kuli po. Yeni ke b kelima bi bo jie ke bi niba bo lugdi ba a tana. **27** bo lugdi Etieni o ja yua gbi yeni tu dugdi yeni Ban guani yenba bi sieni ba bi ceglkaaba kani ke mi yanfuonma, yeni Filipi, Prokori, Nikanori, o yidkacianmo buali ba **28** ke maadi: «ti kuani Timon, Parmenasi, yeni Nikola yua lebidi bi ke yi daa tieni i tundi o nulo ne yeli po ke i nan niba pala Antios. **6** Yaaba gaa u tieni ñomaama tieni li tundi ki gbieni Jerusalemi kuli ke li ja bo kua yeni li niba jesu ñjodikaaba kani ke bi sôma ba wuli po. **29** Piali yeni o tuonsõnba bo jaani ki go maani i nui b po. **7** Yeni u Tieuñ ñmia ba ki yedi ti bi colni u Tieuñ ya maama ki maama bo yadi kaan kuli ke bi ñjodikaaba bo cie bi niba maama. **30** Ti yaja nba Tieuñ fiini pugni Jerusalemi diema nni. **8** Etieni bo gbie Jesu bi tinkpiiba siiga nni yua ke i bo cõni o yeni ñjalbaligi yeni u paaciamu ki tiendi mi bu tibu po ki kpaa o. **31** U Tieuñ duoni wani ki banciamama boncianla ke li pia mi yaalidma bi kaani o u nuuienu ke wan tua o bado bijua ti niba siiga nni. **9** Ama ya niba n bo tie Sinagog candaano, ki daa sua Isaraheli yaaba biidi ki go nni yaaba ke b yi bi Sirenan yeni Alesandrian mia sugli b biidi po. **32** Ti tie iesd nba li bona po nba yaaba pia mi yaama yeni Silisi yeni Azi bo yeni fuoranma go yua ke u Tieuñ puni tinba fii. Li niba bo pagi yeni Etieni. **10** Ama b bo yaaba n colni o.» **33** Bi ceglkaaba n bo gbadì bi kan fidi ki sedi Etieni nunga nni yua gbie yeni pala bo biidi ke bi bua ban kpaa bi tuonsõnba u Tieuñ paalu ki maadi mi yanfuomaama. **11** **34** Ama falisiani yua ke bi bo yi o Galmali ki Li puoli po ke b wuoni lebidi b niba pala ke tie bil maama bangika kuli siiga nni yua pia ti bi maadi: «ti gbadì ke Etieni ñani a ñobona ki kpiagidi ke bi colni o bi niba kani bo yi ñani sugi u Tieuñ yeni Myiisi. **12** ke suadi b niba, a Yesu tuonsõnba lan nii po lan waaagi. **35** Lani k nikpela yeni a gbandianla ke b cendi Etieni ki o bo uansi yedi «Yinba Isaraheli yaaba yeni yi cuo o ki gedi yeni o b ceglkaaba kani. **13** B bo bua ki tieni bi niba yaala ne. **36** Kelima Todasi baa yenu faagu siedanba ke b maadi: «O ja ne li bo fii ki sedi yognu bá ki u niwulgu bo ñodi o ki maadi ki sugdi u kaanjanmo ne yeni yikodi. **14** pundi nani niba kobina bi bo kpaa'og ke yaaba Kelima ti gbadì k yedi ke naazareti jesu ba mudi bo yua'o sani ki yadi. **37** Li puoli Juda Galile mo u kaanjanmo ne k go lebdi balmaama tunda. bo fii li codli yogu ki dadi niba waamu. K o kpe **15** Ke ya niba kuli bo kali i celi tema bo cini a ke yaaba bo yua o kuli sani ki yadi. **38** Mola n ji nubina o po i ki la k o nunga tie nani meleki maadi yi fagdi mani ke ja ba suoo li ya tie ke li yeni.

tuadnma ñani bi niba kani li kan tuo. **39** Ama li ñani u Tieuñ ya kani yinkan fidi paadi ba yi ti bo bandi mono ki kõni yeni u Tieuñ i.» Ke bi gbadì niinma nni. **40** Li puoli po ke yi nni bi tuonsõnba ki puabi ba, ki kuami ba ke ban da faa maadi Yesu maama ke jaa ba ke bi kuni. **41** Bi bo ñani i nikpeli tundi kani kani ke bi pala mangi yeni u Tieuñ n bua ke bani í la fala o ya yeli o. **42** Faadima fandi kuli u Tieuñ tuonsõnba bo yi cua li jaadieli nni yeni bi niba deni ke wangki ke Yesu tie u Tieuñ n gandi yua i.

6 Laa dana siiga Jesu ñjodikaaba bo pugdi pugdi, k Heleniti jufinba bo fii k yie Ebliba yaaba po, pakuano bo ki laadi mi jiema. **2** Jesu tuonsõnba piiga n bonmilie yeni bo yini bi ñjodikaaba ki yedi bi: «laa dagdi ti ja u Tieuñ maama ke ya

7 Salga yikaaba ciamo n maadi: «ya bona ne tie mõnmõni yoo?» **2** Etieni n jiini n kpiiba yeni n bâanba cengi mani nni: Ti yudandi Tieuñ n dagdi ti yaja Abrahama wan den ye Mosopotami karan den yedi o. **3** ki ja a dogu yeni a kpiiba, ki gedi min ba waani ja naani» **4** Lawani o den ñani Kalide yaaba dogu, ki gedi ki kali kaaran. O bâa n den kpe k o ñani lan kani, ki gedi ki kali yi ji ye ya dogu nni molane. **5** O den k puni o o tifancelu; ba naani k e o ba ymaa o taali. Ama o den niano (ya yogu ke Abalahama da den k pia biga) ke o cabi lan ya dogu wun tua o dogu celu wani yeni o puoli yuani o kuuma puoli. **6** U Tieuñ den yedi o yaali ne, ke o puoli yuani bo kali doglamu nni nani bina ba, li dogu niba ba cedi ban tua yonbi hali bina kobina (400) **7**

Mini n ba jioa ti buudi yeni ya nibuolu n cuo nanda? **27** Ama yua n mabni o lielo yeni n gaa o ba ti yonbdi yeni. U Tienu n yedi yaali n yeni, po ti jadi ki yedi “ŋa dini ja li bali ki puni a u lani ya pendì, bi ba ŋa li dogu ki ya pugi nni lan sanu ke ŋan jia ti buudi? **28** A buajan kpaa n kani.” **8** O den teni Habrahami ti kondì ke ti tie nani ŋan won kpaa Ejipti jua maama yo oo? **29** donlilolma bi siiga nni. Yeni ke Abrhami bo tua Moyiisi n gbadi yeni, wan sani ki gedi u cangu Isaka báa ki kondì o li daaniiadaal; isaka ka mo Mandian dogu nni wan mali naani bila lie **30** tua Jakobo báa, Jakobo mo n tua piiga nbilalie Wan pendi bina piina, meneki n dögdi o po ki yaaba n ba tua piiga n buoli lie nikpeliba cuga. tinkuoga Sinayi juali p0, k u tutuugu yugu n **9** A cuga n i kpeliba bo nani Josefi ki cuo'o ki ye siiga nni. co u muu pienu **31** Moyiisi n la u kaadi o ke bi gedi yeni o Ejipti, ama u Tienu bo mu, lan nan lidi o yeni lan ya dögdim; wan ye yeni o **10** O bo nanli o ki faabi o o fala kuli nagni ki bua diidi wan gbadi u diedo nialu, k u nni ki puni o li yanbili yeni mi yanfuoma ki sua maadi ne: **32** N tie a yajanba tienu, Abalahami, ke Farawoni n tie Ejipti Badciamo, ke Farwoni Isaka yeni Jakobo Tienu i. Ti jawaandi n̄ cuo dini o o kpaagli yua n todi o u dogu kubma Myiisi, o gbanu n̄ ŋoa wan bo baa ya papaali k o nni. **11** Li yogu kmi koma yeni mi cacagma baa ba tibni ki diidi yua maadi. **33** Odiedo n̄ yedi Ejipti yeni kaana dogi nni. Ti yaajanba, ji bo o “pidi a taacaad kelima ŋan ye naani ne tie ki pia bonjekaali. **12** Ama jakobo n gbadi ke tinjanga i. **34** Mənməni, n la n buolu n̄ laadi i fee(halkama) ye Ejipti, ke o cindi ki səni ti ya fala Ejipti dogu nni. N gbadi ke bi buudi, ki yajanba ke bi gedi ki baa. **13** Mi gediliema ke fabni, ke jiidi ke mi faabi ba. Məlane ne gedi Josefi waani o yuli o kpiiba (naataani), ki cedi mini n səni a Ejipti dogu nni. ya caa. **35** Ban bo ke farawoni bandi Josefi diegu yaaba. **14** Josefī n yie ya Moyiisi maama, ki bualı o: “ŋma dini a nagini o yuatieba ke ban maadi o báa wan tugi bado bii buudi yudaano yeni?” wani k u Tienu u diegu nni yaaba kuli n̄ cua Ejipti dogu nni. Bi səni nani bado yeni candaano. U Tienu cedi kuli bo taani niba piile n niba mu **15** Lan tieni ke meleki nuu dögdi o po u tutuugu nni. **36** maama ke Jakobo jiidi ki kali Ejipti dogu nni n Moyiisi n bo ŋani ba Ejipti dogu nni. O bo tieni yeni. Lan tieni a bina waamu ke o kpe wan yeni yaalidigu **37** Wani li moyiisi n maadi Isaraheli ti báanba. **16** Ke b tugi o gbanandi ki gedi ki yaaba “u Tienu lugdi ki dögdi i po o sawalopualo pii Sisama, Abrahama n bo codi i ligi ki daa ya i kpiibasiiga nni sawalipualo nani mini yeni.” kakuli Hamori bijaba kani. **17** UTienu n bo ŋani **38** Lan ya nilo n bo ye li nitaali siiga ki tinkuoga Abrahama yaali nni bo pundiya yogu, Jakobo nni yua bo yua bo maadi sinayi juali po yeni. Ya buolu n bo pəli ki yabdi ki pugni Ejipti dogunni nilo bo ye yeni ti báanba ya nilo n ga li miali **18** Hali ke badciantiano ti kali Ejipti Farawoni maama ke wan səgni ti **39** Lan ya nilo i ke ti gbandi po. wani nan bo k bani Josefī. **19** Lan ya yajanba yie kaa cəlni. Bi yie o maama, ke bi badciamo n bo bəndi ti buolu yaaba, ki kuani ba pala guani ki kua Ejipti tuona nni. **40** Lan yognu mi cacagma nni hali ke b lu bi. **20** Lan yognu i b bo maadi harən “tagi ti po ya tagbuoli ke ke Moyiisi mali o bo ŋani u Tienu nunga nni, ke ti baa ŋua ki pugi. Ama ya Moyiisi n ŋani ti bi ŋaani o o báa diegu nni ŋmaali taa **21** Ban Ejipti dogu nni, yeni tii bani lan tieni maama. luni Moyiisi k o badciamo jifaano gandi o, ki **41** Lanwani i b bo tugi naabiga ki pugi ki po, ki wubi o nani o bimadiga yeni. **22** Moyiisi kua u padi b pada, ke bi pali mani bi nui bontagkaali cogu ki ga Ejipti tunda yeni u nunfanbu kuli. po **42** Ama k u tienu lebdi bi yama ki cedi ke bi Obo pia u paaciamu o maama nni yeni o tuada pugi tanpoli ŋmabidi ŋmabidi nani lan diani nni. **23** Wan pundi bina piina ke o jagi ke wan maama bi sawalipua tili nni yeni ki tinkuoga gedi ki fuondi o kpiiba Isarayeli yaaba. **24** Wan po nni “Isaraheli diegu, bina piina n yeni ki la ke b kubi Isarayeli nulo ki cagni ke Moyiisi tinkuoga nni i puni nni i yankodike e ki padi n nanli o, ki tuu li panli, ki kpaa Ejipti yua. **25** O po a pada aa? **43** I tuo ki pugi Moloki u tienu bo maali k u Tienu bo təgnı o nuu po i ki faabi yeni Renfan tienu ŋmabiga. yi go tagi ya bulo ki ba, ama bi nan boo gbadi yeni. **26** Lan fii fandi, pugi yeni yia po, n ba cedi ban cuo yi ti yobdi, ke o cua ki sua ke Isarayeli yaaba kəni. Wan ki gedi yeni yi hali Babilonipendma. **44** UTienu bigni ke ba taani ba ki paadi li kənlı; ki maadi: mabilkaama kpagu po ti yaajaba la kasiedi ki canbanba mia mani sugli, i tie kpiiba i. li kpiili tinkuoga nni nani u tienu n bo maadi o bali ye i siigs nni be cedi ki manbiidi i lieba yama maama yeni Moyiisi maama yeni ke o cedi lan

dögdi o po nani wan bo la maamasina yi juali gadi ya dogu n ye Samali diema nni ki wangi po yени 45 Lan ya felijongu i ke ti yajaanba tugi laa niba U Tienu n Gandi yua maama fuuli. 6 bi cenli nni, ki yegi yeni Jesue ki cua. lani i tieni Bi niba n den gbadil Filipi n yedi yaala ki laa ban pundi ya tinga po ki sua u Tienu bo beli wan tieni ya bancanma, bi den cengi o maama yaaba bo cindi ki kaa ki po ke ti yaajanba daa bonjanla. 7 I cicibiadimi den tangi ki ñia ban ki pundi yogo (daali) 46 Wani yua baa u Tienu ye yaaba ya niinni. Yaaba ya gbanandi n ffaami ñanbili ki bo jagi ke ban maa dieli Jakobo Tienu yeni a waba boncianla moko den paagi. 8 Li po. 47 Ama saalomon n maa u Tienu po diegu pamanli den tieni boncianla laa dogu nni. 9 Li 48 Ama u Tienu naa kua ya dieli nni ke bi niba den sua ke o nilo ye u dogu yeni niinni ke li nui maa; nani o swalipualo n yedi maama 49 waagi, ki yi Simono. O den tiendi ti belbondi Tanpoli po ntie n badikpagli ke ki tinga tie n ke li paki Samali yaaba, ki jigini o yuli ke o tie taajmakaanu. ke u laa diegu ke i ba fidi ki maa niciamo. 10 Bi niba kuli, a bila yeni a nikpela, n po? o diedo maama n yeni. mi ba kali le i ki den ga o maama boncianla ki tua: «One n tie U fuodi i? 50 n ya nuu ka tagi lan ya bona kuli i? 51 Tienu paalu, ban yi yu u paaciamu». 11 Bi den Nisaalo fini yua ya tulu se bontantanli ke i pala cengi o maama kelima wan n tiendi ya belbondi yeni i tuba ki pia maalima ba kuli ku konciagu den paki ba hali ke li waagi. 12 Ama Flipi n den po ki sedi ki pani mi fuorjanma u sanu; I li tie wangti ba U Tienu diema Laabaaljamo yeni Jesu nani i yaajanba n tieni maama yeni i 52 O laa Krisiti yeli, bi den daani o maama ke o wali ba o sawalipualo i, ke i yaajanba ki waani fala, ki U Tienu ñinma, bani bi jaba yeni bi puoba kuli. cagni o? Bi bo kpaa ya sawalipualo bo lidi ki cua 13 Simono wani oba den daani Filipi ki nua wan ki sua ki yua tie nitieginka daa pundi; molane tiendi ya sinankeeninba yeni ya bancianma ke li yinba n mo kuadi o ki nikpaloo. 53 yinba paki o. 14 Jesu tondiba yaaba n sieni Jurusalema yaaba n ga malekinba n bili ya mabilikaama, n den gbadil ke Samali yaaba ga U Tienu maama, ki naa taa ma ki bili i yula nniiyeni. 54 Saliga bi den soni bikani Pieri yeni Jan. 15 Ban den yidkaaba nitaali n gbadil lan ya maama ke mi pundi likani, bi den jaandi yaaba n daani po ke duolo bi pala, ke bi ñjmani a ñina Etieni po. 55 ban baa U Tienu Fuoma yua. 16 U Tienu Fuoma Nani wani n bo gbie yeni mi fuorjanma yeni, yua daa den jiidi bi siiga oba kuli po. Bi da den k o yaadi ki nua tanpoli cennmm, ki la u Tienu wali o Diedo Jesu Krisiti yeli nni baba. 17 Lane yudandi ke Jesu se uTienu nujieni po. 56 Etieni Pieri yeni Jan den maani bipo bi nui ke bi baa n yedi: «diidi mani, n la ke tanpoli luodi, k o ja U Tienu Fuoma yua. 18 Simono n den laa ke bijua se u Tienu nujieni po. 57 Ama li nantaali bi baa U Tienu Fuoma yua kelima bi tondiba n taani ki yigni o po, ki pii bi niba ki sani ki maani bipo bi nui, o den cuani bipo i ligi ki wolo o. 58 Ki pua ki peli ki ñiani o bi dogu nni, yedi: 19 «Pa mani mini moko laa paalu, ke min ki lugdi o tana: yaaba n bo kasiedinba bo bili maani n nui yua ya po, wan baa U Tienu Fuoma tialakaadi naaciemo bá kani, ke b yii o Soli. 59 yua.» 20 Pieri den yedi o: «Fini yeni a ligi kuli n Ban bo lu Etieni a tana ya yogu, o jaadi o Tienu bodi, kelima a tama ke a baa pa i ligi ki baa U ki maadi: «O diedo Jesu gaa mi fuoma» 60 Ki Tienu paalu. 21 ñaa pia biinu yeni ñantaadoba baa ki gbaani, ki yignio paama ki maadi: «daa kuli li naa tuondi nni, kelima a pali naa tiegi U tugni ya biidi ne (tuobiadi) ne bi ya yula po. Tienu nintuali. 22 Lani ya po ñan biidi a pali a yanjagibidli po ki ña li ki mia o Diedo li ya baa tuo wan pa ña sugli ñan pia ya yanmaalma po. 23 kelima n den nua ke li nunponbiadli gbie n niinni, ti tuonbiadi go lola a mo.» 24 Simono den gua ki yedi: «mia n po mani o Diedo ke yin yedi yaala kuli n da cua n kani.» 25 Pieri yeni Jan n den tiendi siedi o Diedo ki go wani o maama b den go Jerusalema ki wangi Samali dogi boncianla nni, o laabaaljamo. 26 O diedo maleki den maadi yeni filipi ki yedi o: «Fii ki gadi u ganu po, ki pundi ya sonu n ñani Jerusalema po ki caa Gaza po. Ki ñjodi ya sonu

8 Landaali bi niba den cili ki wangi Krisiti n yini yaaba, yaaba n ye Jerusalema o falabiado. Jesu tondiba yaaka, yaaba n sieni kuli den yayadi Jude diema nni. 2 Yaa niba n den fangi U Tienu den piini Etieni ki mua opo i kumoe boncianla. 3 Solo den moandi ki baa bolini Krisiti n yini yaaba. O den kua ti diedi nni ki co bi jaba yeni bi puoba kuli, ki kuandi ba li kpaadieli nni. 4 Yaaba n den yayadi yeni, den caa i kaani boncianla ki wangi U Tienu Laabaaljamo. 5 Filipiden jiidi ki

n pöndi mi fanpiema yeni nni.» 27 Filipi den o: n tie jesu yua ke wangi o fala i; 6 «Ama fii fii ki gadi. Li den sua ke Etiopi diema nilo yua ki kua u dogu nni b ba maadi ja yaali k a ba n tie mõlga, Kadasi Etiopi pobado, yua n ki o tieni yaala.» 7 Ke yaaba bo paa u sanu yeni ligkublo, den gadi Jerusalema ki ban kpiagi U Sloi ji se ki ñmini; b gbadi u nialu ki naa la Tieu. 28 Wan den lebdi ke baa guani o denpo, nulo. 8 Sol bo fii, wan yaadi ki bo nuali o bo o den ka i taami tolgu nni ki cogi o Sawalpualo kan fidi la lba. ke b cuo u nuu ki dadibi o ki Isayi tili. 29 U tienu Fuoma den yedi Filipi: «Gadi gedi yeni o hali Damasi. 9 K o tieni daa taa kaa ki nagni ya tantolgu ne ki yegi yeni gu.» 30 nuali o bo ki ñuni ki go ki jeni. 10 Jesu ñjodika Filipi den sani ki nagni gu ki gbadi ke Etiopi bo ye Damasi ke b yi o Ananiasi. Oyonmdaano yua cogi o Sawalpualo Esayi tili nni. O den buali bo maadi yeni o mi dögdimma nni: «Ananias.» o: «A ga ñjan cogi yaala n bua ki yedi yaala bi?» Ke o maadi «mini yen i n yonmdaano» 11 Ke o 31 O den gua ki yedi o: «N baa gaa ledi ki bandi, yonmdaano maadi o: «Fii ki gedi u sangu po yua nitõ yaa bundi npo i?» Lani, o den mia Filipi ke b yi u jienu, juda deni, buali ya nulo ñani wan do ki kali yeni o u tantolgu nni ban yegi. 32 Tarsi, yua ke b yi o Soli kelima o jaani. 12 K o la Wan den cogi iDiani nni naankani n den maadi mi dögdimma nni o nulo ke b yi o Ananias k o ya maama ne: «B den dia o nani o pia yeni ki kua ki mani o nui o po ki fidi wan nuali.» 13 caa yeni o u yankodikaanu po. Nani i pabiga n Ama ke Ananias jiini: “yonmdaano n gbadi ke ñjmimi yua n mögidi o kobidi kani maama. Waa bi niba maadi o ja ne po, Wan waani a niñanma den yaadi o ñøbu. 33 Bi den miidi o, ki jia opo ya fala maama Jerusalemi. 14 O bo pia ti yikodi a buudi n ki tiegi. ñjma baa fidi ki togdi o buolu yedikaciamma kani ke fidi ki cuo nulo yua jaandi maama? Kelima bi ñani o miali ñjanduna nni.» a yeli po”. 15 Ama o yonmdaano maadi o: «gedi 34 I mõliga den yedi Filipi: «N bua ñjan wani nni, o tie tuonsõtiagu ke n lugdi o ke wan waani Sawaalpualo maadi ñjma ya maama i? O maadi o n yeli Isaraheli badciama yeni b bila yaaba k yuli maama bi nitõ yaama yo? 35 Filipi den cili dugi n po; 16 N ba waani o wan ba gaa fala kuli yeni laa dianu ki wani o Jesu laabaaljamo. 36 maama ki n yeli po» 17 Yeni ke Ananias gedi Ban den ñjua b sani keli suagi liiga, B den pundi ki kua o deni. ki tanu i nui o po, ki maadi: «n mi ñinma kani. I mõliga den yedi: «Diidi mi naataanu Soli, o yonmdaano yua legdi a nunga ñinma nna. Be n yie npo ke min da wali?» 37 po u sanu po ñjan bo baadi, n soni n ki ñjan fidi Filipi den gua ki yedi o: «A ya daani yeni a pali ki nuali ke fuonganma n gbie a nni.» 18 Li yogu kuli, li baa fidi.» Ke i mõliga den gua ki yedi: «N ke li tie nani ti nipiudi yeni ki ñani o nubina daani ke Jesu Krisiti tie U Tieu Bijua.» 38 O den nni ki baa k o go nuali. 19 K o ji dini ki baa mi wani yua n gobdi u tantolgu wan sieni gu. Filipi tuama. O bo ye yeni Damasi ñjodikaaba ki tieni yeni i mõliga den jiidi ki kua mi ñima nni ke o dana. 20 Li yognu ko ji wangi a jaadiena nni ki wali o. 39 Ban den ñani mi ñima nni, o Diedo maadi k o tie u Tieu bijua i. 21 Yaaba bo gbadi Fuoma den taa Filipi ke ki mõliga den suagi liiga kuli bo ye u yaalidgu nni ki maadi: «waa tie ya yeni o sancenli ke o pali mani. 40 Filipi den sua nulo bo biidi yaaba kuli bo jaandi Jesu yeli kaa? ke o ye Asota dogu nni. O den ñani Asota ki caa O bo kua ne ke pan cuo b ñjodikaaba ki gedi Sesale, ki wangi o Laabaaljamo wan tagini ya yemba bi salyidikacianba kani.» 22 Ama Soli dogi kuli hali ki pan pundi.

9 Ama Soli bo li k ñja ki dieli o yomdaano ñjodikaaba ki wangi bi fala, ki gedi a sala yikaciammo deni 2 O den yi gedi ki gaa ya tila cabi o ke wan gedi jufinba jaandidõngu nni Damasi. O ya la b siiga yua, jaba bii puobi wan loli'bi ki kuani yemi Jerusalemi. 3 Soli n bo pa u sanu po ki nagdi Damasi dogu ke mi yiema ti cua ki kaani ki lindi o; 4 k o baa tinga nni ke gbadi u nialu ke li maad o: «Soli Soli be be cedi k a yonbidi n?» 5 ke Soli jiini o «A tie ñjma i n yonmdaano?» k o yonmdaano guani jiini

28 Ke o tuogi bi ki sua k o bo kua Jerusalemi **5** Məla ḥan səni bi jaba ban gadi Jafa ki ban ki go ki ḥa i. O bo maadi yeni i mənməni ti yini Simono, ban gua yeni yua Pieri, wan cua a yonmdaano jesu po. **29** Ki go pagi yeni jufi Greki kani. **6** O cani o jabdo Simono, yua yaa diegu n nba; ama ban wani bo tundi kpaani ke ban ḥani baali mi ḥinciana.» **7** Maleki n den ḥani o kani, o miali. **30** O naataani n gbadi ban taa o ki gedi o den yini o naacenba siiga niba lie, yeni yaa yeni o Sesare ki pedi yeni o hali Tarsi. **31** Yeni mintela n gugu siiga yendo ke o mo jaandi ki ke u jaandidəngu bo ye ye mi yalma nni Jude tie o naciemo. **8** Kornela n maadi ba yaala n dogu kuli nni, Galile yeni Samari, bo fii ki sedi bo tieni kuli, ki səni ba Jafa dogu nni. **9** Lan ti yonmdaano jijiegū nni yeni fuojanma paalu den fii ki faa u sıjaągu kudi luoba gogu, bi jaba pugnma nni kristi yaaba bo pugdi k yabi. **32** Lan yeni den ye u sən nni ki nagdi Jafa, Pieri mo ji legdi ke Piaali bo waa diema kuli nni, o bo den doni u diegu yuli po ki baa jaandi. **10** Mi gedi yaaba gaa u Tienu maama kani hali Lide. komi den cuo o ke o bua je. Ban den ḥanbdı **33** Li kani k bo la ja bá ne ke b yi o Ene ko bo mi jiema ya yogu, ke o laa o dəgdi. **11** O den wabi ki duani bina nii o gadugu po. **34** Piaali laa ke tanpoli luodi, ke yaa bonla n tie nani bu k a maadi o: «Ene, Jesu kristi paagdi ḥa. Fii ki kpalcianbu yeni ḥani tanpoli po ke bi muubi ḥanbi a gadogu» li yogu k o fii. **35** Yeni ke Lidi bu ḥokunaadi kuli ki jiinihali tingi po, **12** ke ki yeni Sarən yaaba bo la o ki lebdi bi pala ki ke ti tinga yandi buoli kuli yeni bonbalinkaana buoli yonmdaano kristi nni **36** Jope nni bo pia ḥəka kuli yeni bonyugdi buoli kuli ye bu kpalcianbu bá ke bi yi o Tabita, li niima n tie «Dorka» li pua yeni niinni. **13** U nialu den yedi o: «Pieri, fii bo gbie i a tuadirjanma po i ki tie suglidaano bi ki kpa ki ḥmani.» **14** Pieri den yedi: «O Diedo, cacagidanba po. **37** ke li bo ti tuu k o yia ki kpe; n kan tieni lani, kelima n daa ḥmani yaala n ban bo wuli o bi bo duani o u dietuadigu po i. tie kuali yeni yaala n ḥogni baa yenma.» **15** U **38** Nani Lidi n bo kobi yeni Jope ke bi ḥodikaaba nialu yeni gua den maadi mi liema ki yedi o: bandi ke piaali ye li kani, ke bi səni nibalie ke «U Tienu ya yedi ke yaala n ḥani ḥan da nua la ban baani o: «cua yeni tinba molane» **39** ke ke li ḥogni.» **16** Liden tieni yeni taalma taa. Lan Piaali fii ke bi gedi. Ban bo pundi bi bo doni yogu li den go ki doni tanpoli. **17** Pieri n da den yeni o u dietuadugu po i. Ke a pakuana kuli ji se malii ki bua ke ban bandi Simono diegu n ye o kani ki buudi, ki wangı o ya tiadi ke Dorkasi naakani, ki sedi bu bulňojabu kani. **18** Bi den bo ḥali wan bo ye yenba. **40** Ke Piaali cedi ke kpaani ki buali Simono ban gua yi yua Pieri ya bi ḥani bi niba kuli deni nni k o baa ki gbaani cani lankane. **19** Laa yogu, Pieri n da bungi li ki jaani; ki gbagi ki diidi mi kuuma ki maadi: dəgidlı yeni n bua yedi yaala, U Tienu Fuoma «Tabita, fii» Wan ḥubidi o nubina, wan la Piaali den yedi o: «Cengi, niba taa cua ki lingi a. **20** Fii wan fii ki kali. **41** Piaali ka tandi o u nuu ki fiini ki jiidi, ki yegi yeni ba ki da bangı liba, kelima seni o. Wan yini a pakuana yeni yesu ḥodikaaba mini n səni ba.» **21** Pieri den jiidi, ki yedi bi jaba ya yogu bi sua o fuo. **42** Lan maama bo yadi yeni: «Mini n tie yin lingi yua. Be cuani yi ne?» Jope dogu kuli nni ke bi niba boncianli tuo ki **22** Bi den yedi o: «A minteela kobiga yudaano daani yonmdaano nni. **43** Li bo tuu ki Piaali bo Koneya n səni ti a kani. O tie niteginka ki gua waagi Jope ja bá ne kani ke bi yi o Simo k o tie fangi U Tienu. Jufinba nibuolu yaaba kuli tieni gbanabilo.

10 O ja den ye Sesale dogu nni ke b yi o Koneya. O den tie Itali minteela kobiga yudaano. **2** O ja yeni den nua U Tienu ki fangi o, wani yeni u diegu nni yaaba kuli. O den todii Jufinba boncianli ki gua jaandi U Tienu yogu kuli. **3** Dayenli, u sıjaągu kudiyiani yogu, ke u laa U Tieni maleki kua o kani ki yedi o: «Koneya.» **4** O den nonli maleki ke ti jawaandi cuo o ke o yedi o: «N Daano, a yedi be.» Maleki den gua ki yedi o: «A jaandi yeni a ḥanma a luoda po pundi U Tienu kani ke waa sundi lipo.

opo ya siedi n ḥani. U Tienu səni maleki o kani ki waani ke o wan gbadi ḥan baa yedi yaala.» **23** Pieri den kuani ba li dieli nni ki ga bi cangu. Lan den fii ki fa o den fii ki yegi yeni ba. Bi kpiiba yaaba n ye Jafa siiga bi tianba den ciani o. **24** Li dalili daali b den pundi Sesale. Li sua ke Koneya den yini o kpiiba yeni o buakaaba ke b taani ki cua. **25** Pieri n den kua ya yogu, Koneya den tuogi o ki bialo ki gbaami o taana kani. **26** Pieri den fiini o ki yedi o: «Fii n moko tie nisaalo.» **27** Pieri yeni Koneya n den boe ki kua o dieli nni, Pieri den laa k b niba taani boncianla. **28** Oden yedi ba: «I bani k li kua ke

Jufi ñ taani yeni onilamo, yaaka ki kua o dieli o paalu yua ñ tie U Tienu Fuoma yua, ke o jiidi nni. Ama U Tienu dögdi npo ke min da gua nua bipo. **46** B den bandi ke U Tienu puni ba o paalu oba kuli ke o jøgñi U Tienu po. **29** Lani n cedi yeni kelima b dengba ke b maadi mi malanma ke yin den sõni ke b yini nni ya yogu, n den fii ki kpiagdi U Tienu. **47** Lani Pieri den yedi: «Ya ki cua ka bangi liba. Lanwani n buali yi, be ya niba n tie na baa U Tienu Fuoma yua nani ti po ke yi sõni ki yini nni?» **30** Koneya den gua moko n den baa maama. ñjme baa fidì ki yie ki yedi: «Dinne dana taa, li yenlebidli yogu, n bipo ke tin da woli ba?» **48** Oden teni li ñøbonli den ye n dieli nni ki jaandi. Lanyogu ya ja n laa ke ban woli ba Jesu Krisiti yeli nni. B den mia o ya tiandi n ñiligi den dögdi o yuli n kani ki yedi wan sedi yeni ba danaba.

nni: **31** «Koneya, U Tienu gbadi a jaandi ki gua tiani todma a luoda po. **32** ñjan sõni Jafa po, ban ban yini Simono ban gua yi yua Pieri. O cani o jabido Simono, yua yaa diegu n kuu yeni mi ñincianma. **33** Lanyogu n den sõni ke ban yini a. A ñjanbi yeni ñjan cua. Mõla tikuli ye U Tienu nitualti ki bua ki gbadi wani o Diedo n yedi yaala kuli.» **34** Pieri den yaadi ki yedi: «momoni n bandi mõla ke U Tienu ki gagdi b niba yeni b lieba. **35** Yua n fangi o ki tiendi yaala n ñjani, wan tie nibuolu kuli, o ba fidì ki cua o kani. **36** U Tienu den sõni u tondu Isalele yaaba po ki waani ba mi yanduanma Laabaaljamo, kelima Jesu Krisiti ya po, wani yua n tie b niba kuli Diedo. **37** Yi bani ke Jan den wangí b niba ban lebdi b yama ke wan wuli ba U Tienu ñima. Yi gua bani yaala n den cili ki tieni laa yogu Galile nni ki yuadi ki tieni Jude kuli nni. **38** U Tienu den cedi ke U Tienu Fuoma yua jiidi Nsaleti yua Jsu po ki gbie o niinni maama, ki puni o u paalu. Yi gua bani ke o den caa i kaani kuli ki ñjanbdi b niba po, ki faabdi Sutaani n den miabi yaaba kuli ki paagdi ba kelima U Tienu den ye yeni o. **39** Ti tie siedinba wan den tieniyaala Jufinba diema nni yeni Jerusalema nni kuli. B den jønjo u dagu po ki kpa u. **40** Ama li dataali daali U Tienu den fiini o b tin kpiiba siiga ki cedi ke o dögdi o yuli t po. **41** Waa den dögdi o yuli Jufinba kuli po ka, kali U Tienu n den tuodi ki gandi ya siedinba po, tinba yaaba n den taani ki di ki gua ñu yeni o wan den fii b tinkpiiba siiga ya yogu. **42** Wani Jesu ñ den puogi ti ke tin ya wangí b niba o Laabaaljamo, ki ya tiendi siedi ke U Tienu dini wani Jesu li bai ke wan ya tie o bujialo ya niba n fo yeni b tinkpiiba kuli po. **43** B sawalpuuba kuli maadi o maama ki yedi ke yua n tuo ki daani o kuli baa baa sugli o tuonbiadi po kelima o yaa yeli po.» **44** Pieri n da den maadi yaa yogu, U Tienu Fuoma yua den jiidi yaaba n cengi o maama kuli po. **45** Li den paki yaaba n den daani ki tie Jufinba ki yegi leni Pieri kuli, ban laa ke U Tienu puni b nilaba

11 Jesu tuonsõnba yeni i nataani yaaba bo ye Jude bo gbadi ke yabi ki dugi Jesu po mo gaa uTienu ñømaama. **2** Piaali n bo doni Jerusalemi a konjakpela bo kpag'o ki maadi: **3** «a taani kali yени a jola ki dini» **4** Ama ke Piaali waani li maama tuago tuago. O bo maadi **5** «N bo jaani Jope dogu nni ki la u dögiduguki li naani u kpalibú ki ñani tanpoli po kaana kuli po. Li bo ji k tuoli nni **6** ke n ñuadil 'li ki diid'li ki la ti muayandi, a bonbalikaana yeni tanpoli po bonyugida» **7** Ke n gbadi u lantogu ke li maadi'n: Piaali fii ki kpa ki ñjmani!» ke n jii: **8** N badiciamo n yie jogndi yeni bonbiidi k baa kua n ñøbu nni» **9** Ama k u lantogu yeni guani maadi tanpoli po. U Tienu n yedi ki yaali k tie jogndi daa taal'li lan tua jogndi» **10** L i bo tieni taalmi taa ki guani lebidi tanpoli po. **11** Nibataa n bo se n deni ti bo kua naani, b bo ñani Sesare i ke b sonbi n kani. **12** Mi tagima maadi n ke n yegi yemi ki gedi ke paadinma n daa ye. A naataanbila bonlie yen mini n bo taani gedi k kua o ja yeni deni **13** O bo maadi ti wan la u tienu meneki k o se o deni ki maadi: «Sõni bi niba Jope ki baa yeni Siimo yua ke b go yi'o Piaali. **14** O ba teni ñja sawali yali ba gaa ñja fini yeni a diegu. **15** N bo cili ki maadi'b ya yogu ke fuonjanma bo jidi b po nani lan bo jidi ti po ciligi yeni. **16** N bo tiadi'i u tienu ñømaama yua yedi k: «San bo wuli yeni mi ñinma yimi ba wuli yeni fuonjanma i. **17** L i ya tie k u Tienu teb'bi u paabu nani timi yaabi dugi Jesu Krisiti nni n baa tie ñjma ki yie u Tienu po i. **18** Ban bgadi li bona b bo ñjmini ki ji dondi u Tienu ki maadi «u Tienu n ñja yaabi ki dugi o po biidi ke ban baa li miali» **19** Yaaba ke ti yonmidi po ke bo beli'b Jerusalemi lan bo cili yeni Etiani kuumi b bo gedi Fenesi Cipili yeni Antiosi. B bo maadi jufinba baba i u Tienu ñømaama. **20** Ama b siiga nni b tianbi yaabi bo ñani Cipili yeni Sireni baa Antiosi ki waani Grekinba u Tienu ñømaama. **21** U Tienu nuu bo ye yemi ke bi niba boncianli la li

dandanli ki ji dugi u Tieu po. **22** Laabaal yua bo dandanli bo taani li kani ki jaani. **13** Wan bo nua'b bo baa b tuba nni Jerusalemi jaandidogu pua li ganli ya yognu o jifaano bá ke bi yi o Rodi kani, ke b sóni Barnabasi hali Antiosi. **23** Wan bo n cua ke ba luodi **14** Wan bandi Piali nialu ya pundi o bo la u Tieu ñanbidi, o pali bo mani k yognu o pali mangi k o sundi kaa luodi li ganli o paani b pala kuli ki kuni u Tieu. **24** Kelima o ki sani ki pan maadi yaaba ye deni nni ke Piali bo tie ya nulo ke fuomjanma ti dugidi ye yen'o u bulñobjabu kani. **15** Bi bo yedi o: «a gaadi i k niba boncianli bo taani o tieu po. **25** Ke yoo» Ama ke go maadi ke li tie monmoni. Ke bi Barna basi gedi Tarisi ki pan ba kpaani Soli. **26** maadi: «o maleki i» **16** Ama ke Piali go li tun ki Wan bo pan la'oo bo gedi yen'o hali Antiosi. pua li ganli ya yognu ke bi ti luodi li ganli ke bi Binmuli ke b taani b lieba u jaadidongu kani la' o ke li yaalidi ba. **17** Ke Piali ka waani u nuu ki tundi b niba boncianli, Antiosi ke b cili ki ke ban ya gmini ke maadi ba u Tieu n tieni yii'b Jesu ñodikaaba. **27** Li yogo bi tondikaaba maama ki ñani o ti yonbidi dieli nni. Ke o maad: bo ñani Jerusalemi ki jiidi Antiosi **28** B siiga «waani mani li bona Saaki yeni o naataani.» nni yedi bo ye ke b yi'o Agabusi k o fii yeni o Lan puoli po yo k o gedi u kaantianu. **18** Lan tagnmi ki maadi ke mi koma ba cua ñanduna bo fandi ya yogu u yangmadigu bo ye soje nba nni boncianli. Ke li bo ti cua Klodi yogu i. **29** siiga nni kelima baa bo bani yaala tieni Piali. **19** Ke Jesu ñodikaaba cuo ke b bo todli b bo sóni Herodi n bo kpaani o kaa la'o, buali sojenba, yaaba ye Jude **30** B bo tieni li todli b bo sóni Barnabasi yeni Soli yeni i ligi ki teni b nikpela.

12 Lan yogu o baddciamo Herodi bo cuo u Tieu niba ke wangí ba fala. **20** Kpaa Saaki San nijua yeni ki jugsiega i. **3** Wan bo la ke li mangi Jufinba wan cedi ban cuo Piali mo. Li bo tie jaama dan nni, ya jaama ke bi ñmani kpanu yaali ki dabinli. **4** Wan bo cuo o, o bo kuani o ti yonmdi dieli nni o bo puogi sojenba caga na ke guudi o. O bo bua pagi jaama po n pendi yo wan sieni o bi niba siiga nni ki buní o. **5** Piali bo luo li yonmdieli nni ama u Tienuniba taanli bi jaandi o po. **6** Ya daali ke Herodi maali wan ba tieni o maama, Piali bo dua sojenba bonmlie siiga nni ki goa. ki luagi i kudiseli ke soje bonlis se u bulñebu po ki guu li yonmdieli. **7** U Tieu maleki bo kua ki sedi li yonmdieli ke mi yenyenma yendi, k o pua piali ki fiini o ke maadi: «fii tonma» ke i kudiseli ñani o nugu nni ki baa. **8** Ke maleki maadi o; «la a tiadi ki taa a taacadi» ke Piali tieni. k o guani maadi o: La a gbadli ke ñodi. **9** Ke Piali ñodi maleki ki ñani. O ba bani ke maleki n tie yaala tie mõni. o bo maali ke li tie dangdi **10** Ya yognu ke bi pendi cincinli ya guudika yeni liolo kani; bi ji bo pundi u bulñebu kani yaali tieni yeni ti kudi ki caa u dogu nni. ke li luodi li bá bi nunga nni, ke bi jiidi u sanu po ke maleki ji ña Paili. **11** Piali n bo ti guani o kani ya yogu k o maadi: «N nuake yeni i mõnmõni ke u tieu sóni omaleki k o baa ñani n Herodi nui nni yeni jufunba n bo guu yaala.» **12** Wan bo tieni li, o bo gedi Mali deni, San yua ke bi bo yi o Marki naá. Yaaba bo pia li

Blasi o badciamo baanlo ke wan todi ba ban donli yeni o bado kelima bi jiema kuli bo ña lan bado ya dogu. **21** Herodi bo bili dayenli ki lani o badiati ki kali o bali kalikanu po, o bo maadi ki maadi ba mi maama. **22** ke bi niwulgú yigni: ne tie u Tieu nialu laa tie nulo yaali ka!» **23** Li yognu k o yonmdaano meleki cua ki pua 'o kelima o bo k teni u Tieu ti kpiagidi. Asidibila n bo pundi o po ke kpaa o. **24** Ama u Tieu maama bo yadbidi ki pugni. **25** Barnabasi yeni Soli bo gbeni bi tuonli Jerusalemi. Bi bo ñani li po ki tugi San yua ke biyi o Marc.

13 Krisiti nitaanli yaaba n ye Antiosa siiga den pia bi sawalpuuba yeni bi bangikaaba. Bi yela den tie Banabasa, Simeyono ke b gua yi u o njeli yeni silena yua Lusiyusa yeni Manayema yua k bi bo taani ki wubi o yeni Herodi yeni Suoli. **2** Ban bo loli u ñebu ki jaandi ya yogu, U Tieni fuorjanma n yedi: «Tugi mani Barnabasa yeni Sawuli ki piari ki seni ba bibá, ban ya tuumi min yini ba ya tuonli po.» **3** Lane, ban gua den loli u ñebu ki jaandi ki mia U Tieu, b den maani b nui bi jaba yeni po ki cabi ba ke bi gadi. **4** U Tieu Fuoma yua den sóni Barnabasa yeni Solo yeni ke bi gadi Selusi dogu nni ki kua ku ninbiagu nni ki duodi ki gadi Sipila kpendigili po. **5** Ban den pundi Salamina dogu nni, b den muandi U Tieu maama li balmaama bangma diena nni, Jufinba n den taagi naakani. Jan marika den tie b todka. **6** Ban den gögögdí ke

pan puodi li kpendifgli yeni nni kuli hali ke pan cili ya yogu ke Jan bo cili ki tundi b niba yaala n pundi Pafoso dogu nni. Lankani, b den laa o tie ti biidi gbiandma ke Jesu daa cua. **25** Jan n lingdi o yua n tie Jufi ke b yi o Bali Jesu yua n səni u tuonli ki gbeni ya yogu, ke o buali ba: tie o Sawolpuadaano. **7** O den ye gufeneeli ban «I mali ke n tie ȳma i? N ki tie wani ka ama n yi yua Sejiyusa Polusa kani. Gufeneeli yeni den puoli po, o nulo baadi ke n ki dagdi min lodi o tie yanfodaano. O den yini Barnabasa yen Solo tacagbani. **26** N ninjaba, Abrahama ya buona kelima o bua gbadi U Tienu maama. **8** O lingdo yen yaaba n ye siigi nni ki dəndi U Tienu ne, yeni ban gua yi yua E limasa den yie bipo ki b teni ti u paabu ya Laabaamanli. **27** Kelima muandi ke Gufeneeli n da tuo li dandanli. **9** yaaba n kua Jerusalema yeni b yudaano kuli ki Lane Solo, Ban gua yi yua Polo k u gbie yeni U bandi o, b bo tieni ki yedi yaala ke b cogi nni a Tienu Fuojanma diidi o nangdi ki maadi o: **10** jaandiena nni ki go jaligi o. **28** Yeni ban bo li ki «Fini Satana big, a gbie yeni u nunfanma yeni la yaala ke b baa jalgo kuli, ama mia pilati ke mi biadma, a tie momənmaado kuli ya yibali, wan kpagu. **29** Ban pan tieni ki dugi yaala n bo a kan ȳa ki da ȳmaadi ti Diedo səni nni? **11** li diani kuli, k b jiini o li dapənponli po, g jiidi Məlane diidi, o Diedo nu ma a po n yeni, a bu ki piigu li kakuli nni. **30** Ama yeni lani kuli, U juani molane mono ki ji kan ya nua hali lan Tienu yiedi o b kpienma siiga nni. **31** Yaaba n waagi. Li ȳunli yeni li bənbənli n jidi Elymas bo ȳnani Galile yeni ki doni Jerusalema, laa u po, wan juani ki ji kpaani yua n ba ȳmagidi o. dana ȳa kuli wan yiedi. Ban n ji tie siedanba **12** Lan yogu canba Sergusa n la yaala tieni yeni, b niba nungi nni. **32** Tim wani, ti ji baadi yeni wan dugi U Tienu po g dugni u gbadi U Tienu ya Laabaamanli ke o bo puoni ti yajanba. **33** U maama ke li ya ki lidi o. **13** Paul yeni o yeglieba Tienu cəlni u puoni tim yaaba n tie b bidi yen n ȳnaa halpaphos n ȳninma po ki pan puodi Perisi po, ki yiedi Jesu bi kpienma siiga nni. Lani n dogu nni lan tie Panphyylie ya diema. Ama Jan cedi ke li Diani i biayeli tili nni dianjali a lie wan n yaaba ki lebdi Jerusalema. **14** Paul yeni o po ki maadi: «A tie n biga dinla, min n ji tie a lieba ȳnani Perisi ke ban pundi Antiosa, Pisidi ba.» **34** Wan gua yiedi o b kpienma siiga nni ke u diema nni. Lan kani ban kua u jaandiogu nni gbanu n da bedi yeni i ke u ji maadi: «N ba teni SSba dualgi kaali. **15** Ban cogi U Tienu bali Davidi yedrjanma yaala n ȳnani. **35** Lan yapo n yeni a Sawalpuuala maama ki gbeni ya yogu, u cedi ke li gua den diani biayeli kadatioungu kani jaandieogu nni canba n cua ki maadi ba: «N ki yedi«A kan cedi a nujamo n bedi.» **36** Kelima ninjaba, li ya sua ke i pia maama yaala n bu Davidi n bo səni U Tienu buama ki gbeni, o den paani bi niba pala yin maadi.» **16** Pəli n fii ki kpe ke bi pii u o ba kani, ke u bedi. **37** Ama U doni u nu ki maadi: «Yim yaaba n tie Israyeli Tienu n bo yiedi yua wan bo ki bedi. **38** Lan yaaba yim yaaba n dondi U Tienu kuli n cengi wan yin bandi n ninjaba ke li təgn̄i li jua kani ne: **17** U Tienu bo lugdi Israyeli buolu ki cedi k b k b muandi ti biidi piima. **39** Lan təgn̄i u kani poli Egip̄ti dogu nni yeni u paalu po ke ti ȳanmi yeni, yua n dugi kuli ji tie yua n tiegi bonli kuli li dogu, **18** ki juuni yeni ba mi fanpiema nni ke nni, yaala ke li bu kan fidi ki tieni yeni Moyisi li bua pundi bina piinaa. **19** Lani ya puoli, o den yikodi kadaāḡu. **40** Lan wan yin ȳanmi ki diidi buoni nilanbuoli lele kanana diema nni ki puni i yula po, ke a Sawalpuuala n yedi yaala yeni n o nibuolu ke o diedi bi diema. **20** Lani ya bina daa tieni ki dudi. **41** «Didi mani, yim yaaba n kuli cuali den bua pundi bina kobina n bina nundi lan yagidi, yin bia, kelima n suani yeni piimu. La ya puoli, U Tienu den lugdi a bujiala dana le, ya tuonli ke b a nulo ya yedi ke li kan hali ke pan pundi o Sawalpuolo Samuel Yogu. tuo ke li tie momən.» **42** Paul yeni Barnabasa n **21** Lani ya yogu ke u dəngni yaaba mia k b bua u maadi ke b gbeni ke ji kuni i, b niba n miaba bad, ke U Tienu teni ba Kis bijua Solo ke u tie sugli ki maadi ba, ke ban guani ya Saaba daali Binjamini ya cugln yua ke u kali li kpaali po n nua ki gua tieni i tundi. **43** Li tintaanli po n bina piina. **22** ke U Tienu bo fiini o k gə kaani gbeni u jaandielu nni, b niba boncianli n naagi Davidi k u tie b bado. Li bo tie wan Davidi po Pəl yen Barnabasa kani, ban ȳanmi ke paani b i ke U Tienu bo tuodi ki maadi: «N la Davidi, pala ke maadi ba ke ban ȳanmi ki kuba U Tienu Esayi bijua, ke u tie n pali nni big ke u tie min ȳalibalga. **44** Saaba daali yal ji den tuani i, b bua yaali kuli.» **23** Wan ya yajanguni i ke Jesu niba boncianli ji den naagni ki cengi U Tienu mali nani U Tienu n bo puoni maama yeni. **24** Li Laabaali. **45** Jufinba wan n ji la ke nuwulugi

tigdi yeni, ban ji fii ki yedi ki naagni ke ji maadi o jaandidieli bo ye u dogu bulñøbu kani bo ti mabiidi Pøl n tundi yaala yeni po, ke gø sugidi cua yeni i nee yeni u diñøbu caba wani yeni o. **46** Ama pol yeni Barnabasa n ñjanmi ki maadi u nuwulgu bo bua ban yidi salaa i. **14** Ama bi ba: «Ke li nan bu buali bani n kpia ki gbadi U tuonsonba Poli yeni Barnabasi n gbadi lani bi Tienu maama t la ki yie, ke gua diidi ki sua ke bo padi bi tiadi ki peli kua u nuwulgu ki yigni li ki dagdi yeni ya midn kan ban k gbeni eni, **15** ki maadi «bi jaba be n cedi ki tie lani.» ti malawani, t ba ñmagdi b canmma po i. (*aiōnios g166*) mo nufosaalba i nani yenba yeni mi buama nai **47** ki dugi U Tienu bo maadi t niini nni: «N sieno yenba. Ti cua yeni o labajanmo yali ke yin cedi ke ñjan ya tie yaaba k bani U Tienu ya yinyenma, k gadi yeni u faabu hali ki tinga jugoi.» **48** Yaaba ti bonyuodi tienme ki uTienu yua fuo po ki tagi n ki ban U Tienu n gbadi li maama ya yogu, k b k tinga yeni tanpoli, mi ñinciamma yeni yaala ye pala mangi, k ji tieni U Tienu maama baliga. **16** Ya yogu po o bo cabi ke dongbali Boncianli yaaba n bo dagdi yeni ban kua U kuli ncuongi u sanu nni. **17** Ba yeni wan ki ñja Tienu diema nni kuli daan ki dugi li maama po. **18** Yeni lan maama kuli Poli (*aiōnios g166*) **49** U Tienu ñømaama ji den yadi li dingbana kuli nni. **50** Ama Jufinba bøndi b jaba tieni yi tanpoli taaga yeni a kpañijana ki je kli pamanli nni. **51** Ama ke Pøl yeni Barnabasa piidi gadi Icone dogu nni. **52** ke b ñødkaaba pala ji bo mani k b gbie yeni U Tienu Fuorjanma.

14 O bo pundi Ikone ke Poli yeni Barnabasi

taani kua jufinba n bangi u Tienu maama naani ki maadi k jufi Greki boncianla gaa bi maama. **2** Ama Jufinba yaaba bo k pia kangbadma tagma nani bi nilanba yeni, bo fiini u tonu bi nijanba po i. **3** Poli yeni Barnabasi bo waagi ki li kani, ki maadi yeni li papaali u Tienu paalu po, ki tiendi sieda o ñambili tondo Jesu kristi nni. bi bo tien li ke ti bonninnadi yeni u yaaligdu n yaa tie Poli yeni Barnabasi nuu po i. **4** Ama i dogi boncianla niba bo paadi; Tianba bo ye jufinba po bi tøba mo u Tienu tuonsonba po. **5** Ya yognu ke yaaba bo jaandi yeni jufinba bo jugoi yeni bi yudanba ke ban pua Poli yeni Barnabasi ki lugdi ba a tana ki kpaa bi. **6** Poli yeni Barnabasi n bo bandi li bonla bi bo sani kua Listri yeni Derbe yeni ya dogi kpia. **7** lan kani ke bi bo wangí o labajanmo. **8** Listri dogu nni ja bá bo ye ki mali ki tie wabi kaa bo bani cuoni. **9** Li ja bo cengi Poli k o maadi. Ke Poli maani o nubina o po ki nualis sua o pia ti dugidi yeni wan paagi. **10** lani k o maadi o yeni paama: «fii a sedi a taana po» k o ja yugi ki cuoni. **11** U nuwulgu n bo la Poli ntieni yaala ke bi doni i niali ki maadi Liakonian maama nni: «i tieni jiidi ti po nani bi naba yeni. **12** ke bi bo

o jaandidieli bo ye u dogu bulñøbu kani bo cua yeni i nee yeni u diñøbu caba wani yeni o. **13** Ama bi tuonsonba Poli yeni Barnabasi n gbadi lani bi bo padi bi tiadi ki peli kua u nuwulgu ki yigni **15** ki maadi «bi jaba be n cedi ki tie lani.» ti mo nufosaalba i nani yenba yeni mi buama nai **47** ki dugi U Tienu bo maadi t niini nni: «N sieno yenba. Ti cua yeni o labajanmo yali ke yin cedi ke ñjan ya tie yaaba k bani U Tienu ya yinyenma, k gadi yeni u faabu hali ki tinga jugoi.» **48** Yaaba ti bonyuodi tienme ki uTienu yua fuo po ki tagi k tinga yeni tanpoli, mi ñinciamma yeni yaala ye leni kuli. **16** Ya yogu po o bo cabi ke dongbali kuli ncuongi u sanu nni. **17** Ba yeni wan ki ñja k tie kasieda wan tie yua ki tie mi ñjanma, ki Tienu diema nni kuli daan ki dugi li maama po. **18** Yeni lan maama kuli Poli (*aiōnios g166*) **49** U Tienu ñømaama ji den yadi li dingbana kuli nni. **50** Ama Jufinba bøndi b jaba Antiosi yeni Ikoni Jufi tianba bo baa ki maadi u fii ki siedi Pøl yen Barnabasa po tud ki ñam b nuwulgu ke gbadi niima nni. kee bi lugdi poli a dogu nni. **51** Ama ke Pøl yeni Barnabasa piidi tana ki fili o ki ñani o u dogu nni, ki maali k o piidi b dogu nni tanbiini n taana po. Lan yo ki kpe i. **20** Ama u Tienu ñødikaaba n bo kaani lidi gadi Icone dogu nni. **52** ke b ñødkaaba pala ji bo o ya yogu, k o fii ki kua u dogu nni. Ya daali ñødi k o gedi Derbe yeni Barnabasi. **21** Ban bo tundi u Tienu ñømaama ke bi ñødikaaba ti ñani li dogu nni ke bi guani Listri, Ikoni yeni Antiosi. **22** Bi bo cogdi yeni ya pugdi bi ñødikaaba tagnm ki go paandi bi pala ke ban ya ye ti dudugdi nni ki maadi. «ti bo la fala boncianla yo ki fidi kua u tienu diema nni» **23** Ban bo kaani a nikpela a jaandienca caga nni, li puoli po ke bi jaani ki loli bu ñøbu, bi bo taa ba ki piani u Tienu i ban dugi yua nni. **24** ke bi puodi Pisidi ki pundi Panfili. **25** Bi bo muandi u tienu laabaali Atali. **26** ki ñani lan kani ke bi cuo Antiosi sanu naani kani k u Tienu ñambidi bo ye yenba ke ban søni bi tuona ki tii. **27** Ban bo pundi Antiosi bi bo yini a jaandien nni caga yaaba kuli, ki togdi ba ya bona kuli ku Tienu bo tieni yenba yaala kuli yeni wan bo findi bi nilanba dandanli nandi. **28** Bi bo ye yenbi ñødkaaba ke li waagi.

15 nitianba bo ñani jude ki jiidi ki tundu i naataani ki maadi: «a yaa køndi nani lan buali maama Moyiisi bal tili nni a kan baa gaa po.» **2** Poli yeni Barnabasi n bo cendi ba ke ki tieni li buoli yenba, i naataani bo bo cuo ke yени Barnabasi n do bi tuonsonba yeni a nikpela kani Jerualemi a ki kali li laabaalo po. **3** Nani ban bo tie li jaandidieli tondi yeni ban tøgni Fenisi yeni ki tieni jiidi ti po nani bi naba yeni. **4** ke bi bo wangí bi nilanba ke ban tuo ki gaa Jesu maama. Bi bo cua yenbi pamanli i naataani kuli po. **4** bi bo tie mamaadi jala i. **13** Zesi yika yua k ban pundi Jerusalemi li jaandidieli nni tuonsonba,

yeni li nikpela n gaa ba ban togdi ba u Tienu n ti siiga nni ki gedi i kani ke ti naa puni ba sanu, tieni yaali kuli yenba. **5** Lan yognu nitiamba bo ki ñjadi i yama yeni bi tunda. **25** Li bo baa ñjani ye Falisiani nba cagli nni ke mo bo tuo gaa, bo ti kuli po ke yi cabi ti ti lugdi bi niba ki sóni ba i fii ki maadi: «Li bo ñjani ki dagdi ke ti kondi ba kani bani Barnasi yeni Poli, **26** Yaaba bo taa bi ki cedi ban ya ñjua moyiisi bali maama» (moyiisi miali ki cabi ti yonmdaano Jesu Kristi po. **27** yikodi maama) **6** Bi tuonsõnba yenli jaandieli Ti go sóni Jude yeni Silasi ke bi ba maadi yi a nikpela bo taani kali ki ba diidi li maama po. **7** bona. **28** Lani li ñjani ki dagdi fuoranma po yenli Bi bo dadi li maama po ki li waagi Piaali n fii tinba mo ya po ke ti daa tuni bonli ke laa ñjani. ki sedi ki maadi bi. «I bani k u tienu bo tieni **29** Lani n tie ki kubi i yula yenli n padjiema yi go mi lugdima i siiga nni li waagi boncianla, ke n daa ñjmani mi sõma yenli ya bona ke bi padi i ñõbu po bi lanba n gbadu u Tienu laabananmo buli, yi kubi iyula yenli mi cumconma buali kuli. ki go tuo ki dugi n po. **8** Ke u Tienu bani yua i ya kubi i yula yenli lani bona li baa ñjani i po. n kuli ya yantugu, tieni ba kasieda ki tem ba mi cabdi i n yenli.» **30** Lani ke bi guani sóni ba, ban fuoranma nani wan tieni ti po maama. **9** Yeni bo pundi Antiosi ki taani u niwulgu ki teni ba li ke waa tieni paadnma tinba yenli bani siiga nni tili. **31** Ban bo cogi li ya yogu ke bi la li papaali. ki ñjudi bi pala li dandanli nni. **10** Mõla be ya **32** Judeyeni Slasi bo mo bo tie sawalpualti ki fidi po i ke i kpaani u Tienu mi maama ki taadi ya i naataani yenli u Tienu ñõmaama ki go paagi bi tuga kpiagi ki bua ki tuni bi ñodikaaba ya tuga pala. **33** Ban bo tieni dana li po i naataani bo ke ti bää, mõno bo ki fidi tug? **11** Ama ti pia li guani teni ba li lanbonmanli ke bi mo ñ guani dandanli ke ti ba baa gaa po ti yonmdaano Jesu kuni yenli laafia ki pan teni yaaba sóni ba. **34** Li ñjanbidi po nani bani yenli.» **12** Ku nuwulugu bo mani Silasi po ke wan ya ye. **35** Ama Poli yenli kuli ñjmini ki gba Poli yenli Barnabasi ke b maadi Barnabasi bo ye Antiosi yenli nitianba boncianli u Tienu n bo teni ke bi tieni ya bonninandi bi bo wangki go tundi ti yonmdaano ñõmaama. yenli ya yaalidma bi nilanba siig nni. **13** Ban **36** Lan tieni dana ke Poli maadi Barnabasi: «ti bo maadi ki gbeni, Saaki bo gaa mi maama ki guani i diidi inaataani ya dogi nni ke ti waani ti maadi: «n naataani songi mani n maama. **14** yonmdaano ñõmaama ki diidi ban ye maama.» Simo bo togdi lan bo tieni maama k u Tienu todii **37** Barnabasi bo bua wan gedi yenli San yua ke yenli o ñjanbidi ke bi nilanba ñ mo fidi ki lugdi bi yi o Maarki. **38** Ama ke Poli diidi sua ke laa bi siiga bi niba ban doni o yeli. **15** O sawalipualo dagdi yenli wan gedi. Wani ji bo ñjaa ba hali laabaalo taani yenli lan bo dianiki yedi yaala. Panfilo dogu nni kaa ji bo todii ba bi tuonli nni. **16** Lan bona puoli po yo ke n ba ti guani ki go **39** Ke mi paadma tieni bi siiga nni ke bi yadi sieni Davidi diegu yugu n bo ba. Nba ñmagdigui lieba. Ke Barnabai taaa Marrki ke bi ji bo gedi ki ñjanbi siegu. **17** Yeni ya niba sieni ba kpaani Cipri. **40** Ama Poli bo lugdi Sllasi ke wan yegi o yonmdaano, yenli ya nilanba gaa o yeli. **18** yenli o, ke o naataantieba mia ke ti yonmdaano Oyonmdaano yua bo tieni a bona ke bi bandi ti ñjanbidi n ya ye yenli owan caa naan kani. **41** ya yogu nni n maadi yaala n yenli. **(aiõn g165)** **19** O bo puodi ki gedi Siri yenli Silisi ki paagidi li Lan cedi ke n maalima tie ke ti kan ya ñjadi bi jaandieli yaaba pa.

nilanba yaaba ya pala ñmagdi u Tienu po. **20** Ama ti diani ba ke ban da jogni bi ba yenli i buli jiema, ki cuo bi ba yenli mi cunconma buali kuli k go daa di mi sõma. **21** Ya bina bo pendi, bi niba bo dogu kuli nni ki cogi moyiisi balmaama ki go wangki u Tienu laabaalo a jaandiena nni saba daali. **22** Li bo naani li ñjani bi ñodikaaba yenli u jaandidongu nikpela po, yenli u jaandidongu po ke ban lugdi Jude yua ke b yi o Barsabasi yenli Slasi, u jaandidongu yudanba, ki sóni ba Atiosi yenli Poli yenli Barnabasi. **23** Bi bo diani nanda i: «bi tuonsõnba, a nikpela yenli i naataani, n diani i naataani yaba tie nilanba Antiosi, Siri yenli Slisi, ti fuondi i. **24** Ti gbadu ke bi niba ñani

16 Poli ñ pundi Derbi yenli Listri mo, ki sua ke Jesu ñjoka ke bi yi o Timote, ke o ye likani, Juufipua yua n daani U Tienu nni ya bijua, ke o bää tie Gresi yua. **2** Ya kpiiba n den ye Listri yenli ikoni den tieni o po kasiedi ñamo **3** Poli den bua wan yegi yenli o ki gedi u sanu; lanwani ii, ke o ga o ki kuani o ku ciagu, kelima Juufinba den ye li dogi nni, ki bani ke o bää tie Gresi yua. **4** Ban den caa ya dogi nni kuli, bi den caagu u tondu ti jaandiedi nni ke ban colni Jesu ñjodkaaba yenli Jerusalema nikpelba ñ den diani ki bili ya yikodi. **5** U Tienu nitaanli dudugdi den pugni, ki go yabdi ki pugdi daali kuli. **6** Poli yenli o yegni

den tøgni ki ñani Friji yeni Galatia diema nni, ki yogdi, ke Pøli yeni Silasi yiini i yani ki dondi U sua ke fojanma den kuani ba ke ban da gedi Asi Tieu, ki jaandi, ke ya kpaada n sieni cengi ba. diema nni ki kpaandi, ki tundi mi maama. **7** **26** Li ludli nni, mi tindigbima ñ tieni, ki migi li Ban nagi Misia, ban bigni ke ban gedi Bitinia kpaadidieli fiagli, lanyognu, a bulñona kuli ñ nni, ama Jesu fojanma den ki puni ba u sanu. **8** luodi, yuakuli ya kudseseli ñ cie ki baa. **27** Li Ban pendi ki balni Misia, ki jiidi Truasi dogu kpaadidieli guudka ñ findi mi guama nni ki sua nni. **9** Li bonlegdikaali ñ legdi Pøli po ku ñiagu ke a gana kuli yaa, wan nödi o jugsiega ke o ba nni: Maseduani jua den se likani, ki yi o ki tua: muu ki kpa o yuli, kelima o bi tama ke a kpaada “Cua Maseduani ki todii ti.” **10** Li bonli ñ legdi kuli sani ki ciadi i. **28** Ama Pøli ñ tiani paama ki Pøli po, ke ti jagi li yogu ke ti bobni ki fii ki gedi maadi, “Da tieni a yuli bonbiigu keli maa tikuli Maseduani kelima U Tieu yi ti ke ti tundi ki ye nekanba i. **29** Li kpaadidieli guudka den mia waani o laabaaljamo bi ya po i. **11** Tin fii Truasi, ke bi yendi u kaanu, ke o sani ki kua ki digbi ti taa u sansieru ki gedi Samotras, li daaliel tin yeni ti jawaandi ki baa ki gbaani Pøli yeni Silasi pundi Neyapoli. **12** Tin ñani li kani, ti gedi Filipi nintuali. **30** ki ñani ba, ki maadi “N Diedi n ba yu n tien Maseduani ya dociamu, ki tie ya dogu tieni ledi i ki baa mi faabma?” **31** Ban jiini o n yabi ki cie, li diema nni ki den ñua Roma bali, “Ya duu O Diedo Jesu Kiristi po, a ba baa mi tin kali li kani dana bá **13** Saba (mi fuodma daali faabma fini yeni a dansanu kuli.” **32** Ban maadi ñ pundi, tin ña ki fagdi yeni bu bulñocianbu, o O Diedo maama, wani yeni odiegú nni yaaba. ki gedi bøngu bá kani naami ke ti maali ke tin **33** Lanyognu, li kpaadidieli guudka ñ taa ba li kadi jaandieli (jaandi yaali). Ti den kali ki maadi ñiagu mño, ki gedi yeni ba o deni, ki ñuudi yeni ya puoba n taani ki cua likani. **14** Bi siiga ñuudi bi nala, wani yeni o deni yaaba kuli ñ tuo nni ban yi ya pua Lidia, ke o tie Tiyatira pua, ban tieni ba mi ñinwulma bogdili yenma. **34** ki pugi U tieni den cengi ti. O Diedo ñ luodi Wan kuani Pøli yeni Silasi o dieli nni, ki seni ba o pali ke wan ya fiini Pøli ñ maadi ya maama. mi jiema, wani yeni o diegu nni yaaba kuli pala **15** Ban tieni o mi ñinwulma bogdili, ki yadi mi ñ mangi yeni wan tuo ki ga U Tieu maama. yedjanma o diegu po, ke o mia ti ki yedi, «I ya **35** Lan fandi, ti buudi yudanba ñ sóni u tondu diidi ki sua ke n duu U Tieu po, yin cua n deni, ban maadi li kpaadidieli guudka ke wan luodi ki ya ye.» Ke ti tuo o maama **16** Li sua ke ti caa i ki ña bi niba yeni ban ña. **36** O guudka ñ caa jaandi, pua ke o bu ti baadi ñ cendi ti. O den Pøli u tondu, ki maadi, “Ti buudi danba sóni u kuandi o yonbdamba ñalmani li baabuli po. **17** li tondu ke ban maadi nni min luodi ki ña yi yin pua den ñua tinba yeni Pøli ki kpaandi ki tua, ña: mólane, i ba fidi ki ña yeni mi yanduanma. “Ya niba ne ti Mi tanpojoma Tieu tuonsónba **37** Ama Pøli ñ maadi ba, “Bi pua ti asala siiga, ki i, bi tundi ki wangí yi mi faabma sanu i.” **18** naa buni ti, yeni tin tie Roma yaaba kuli - ki O tieni yeni ke laa luo dana bá. Ama Pøli pali luoni ti li kpaadidieli nni. Bi jibua ban luodiki ñ beni o po, wan gbogi ki yedi ki cicibiadga, ña ti li wuoli nni bii? N, n! Ban cua bibá ki luodi “N maadi a Jesu Kiristi yeli po, ña o niinni” ti” **38** O guudka ñ caa ti buudi yudanba u tondu, Ke ki ñani ki yaadi ki ña o. **19** O canbàanba ñ ban gbadi ke Pøli yeni Silasi tie Roma yaaba, ti la ke bi ñalmani dandanli bodi, ke bi cuo Pøli jawaandi ñ cuo ba. **39** Ti buudi yudanba ñ cua ki yeni Silasi ki gedi yeni ba bi paatieba kani. **20** mia ba sugli, ki luodi ki ñani ba, ki maadi ba ke Ban kuani ba ti buudi yudaano kani, ki maadi, ban ña ki fagdi yeni bi dogu. **40** Pøli yeni Silasi ñ “Ya niba ne kuandi li ñyadli ti dogu nni. Bi tie ña li kpaadidieli nni ki cua Lidia deni. Pøli yeni Juufinba i, **21** Bi tundi ya bona ke Roma yikodi Silasi ñ la bi kpiiba, ban paani bi pala, ki fidi ki ki tuo ke lan ga bii lan cõlni.” **22** Bi dogtieba ña li dogu nni.

den taani ki fii, ki yie Pøli yeni Silasi po, ke ti buudi danba biidi bi pala, ki landi bi tiadi, ki papadi, ki cabi bu ñøbu ke ban pua ba a gбана. **23** Ban pua ba ki gbeni, ki cuo ba ki ban luoni li kpaadidieli nni, ki puogi li kpaadidieli guudka ke wanya guu bonjanla. **24** Wan gbadi ban bili o ya tuonli, ke o kuani ba liiga po kpaadidieli nni ki pilni bi taana i kudseseli. **25** ku yogsiigu ñ

17 Ban bo tøgni pendi Afipoli yeni Apoloni ya dogu nni ban pundi teslonika ya dogu nni Jufinba bo pia li jaandieli. **2** Nani Pøli n bo limaani ki tiendi maama, o bo kua taani yenba mi fuodma dan taa nni, o bo maadi yenba yaala tie i diani bundma. **3** Pøli bo pøbdi li tili ki cogi ki ñanbi wan ba ke li tie buama yaala ke

Kristi la fala ke go fii bi tinkpiiba kani. o bo dogi nni naan kuli n la yi tagi tagi yaala ki dondi yedi: «Jesu yua ke n yedi n tie Krisit» 4 Jufinba ki la yi ban jaan naani ke bi diani: Ya Tieu siiga nni bi tianba bo tuo ki taani Poli yeni ke yi bani yi». Lanwani i jaani mi yanbonma Silasa po. yeni greki nba yeni bi puoba yaaba nni min yei yi yaala n yeni. 24 U Tieu yua tie gmadkaaba yeni u niwulgu. 5 Ama Jufinba tagi ḥanduna yeni ya bona ye len nni kuli ki tie yaaba n pia kangbadima yeni ki nanga bo a tanpoli yeni ki tinga kuli yomdaano yekaanu nibiada ki daaga po, ki taani o niwulgu ki fiini kan ya tie bi niba n taa bi nugi ki maa ya bonla ti fuudi u dogu nni. Bi bo gedi ki pigni Jason ki yi jaandieli ka. 25 Waa luo bonli ba kuli ki ki bua cuo Poli ki gedi yeni o o niwulgu nni. 6 bua bi nisaalo nugu n sōni o po, kelima wan Ama Ban boo la'og, bi bo fili Jason yeni o kpiiba mono n teni bi niba li miali yeni mi fuoma yeni i ki caa yenba u dogu nni bujiala kani ki yigni: yaali ye kuli. 26 UTieu bo tagi jayedo baba i k o «Ya niba n gmadi u dogu mo pundi ne kanba» 7 mali ya niba yeni ya mabuoli ye ki tinga ne kuli Joson bo n ga ya niba o deni po bo yiedi sesari po. O bo tuodi ki bili bi po u siagu yognu yeni i bali maama ki yedi: ke baditiano ye ki yi Jesu. 8 yeiyenkaani bianu. 27 Bi niba bo baa kpaani u o niwulgu yenu u dogu banda n gbadi li maam Tieu i. Ki ḥanbi kpaani o ki la 'o. kelima waa li bo yagi bi yama. 9 Bi bo ti pani Josoi yeni o fagi yeni ti. 28 Ama wani ya po i ke ti cuoni ki lieba po ke bi ñani ba ki ja. 10 Li daali riagu ke suo, yeni ti yema kuli, Yeni ke yi ssiga nni o bi taa Poli yeni silasi ki gedi yenba Bele ban bo lonpualo yedi. ti mo tie o ya yaabilo i. 29 Lan pundi bi bo kua Jufinba bangima dieli nni. 11 Ya ya po nani ti tie uTieu bila yeni li buali, tin Jufinba bo ye lan dogu nni bo tie nimona ki daa maali nani wani u Tieu naani nani wula cie Tesalonik nba bi bo kuani bi yama yeni i yeni. bii ligi lan yaa ka tanli yua ke o kpekpiedo mōnmōni u Tieu maama bangima nni ki ḥanbi kpiedi ke li tie o nisaalo maalma. 30 Ti bi ki diidi daali kuli u Tieu maama diani n maadi bani puu ya yognu k u Tieu bo codi ti biidi, yaala ya tie mōnmōni. 12 Lan bo cedi ke bi siiga ama mōla u Tieu wangbi niba kaana kuli ke nni bi niba bo dugi, yeni Greki nba puoba yeni ban lebdi bi yama. 31 UTieu bili ya daali ki go bi jaba yaaba. 13 Ama Tesaloniki Jufi nba n bo gandi o nitegika k o ba bu ḥanduna i mōnmōni. gbadi ke Poli maadi u Tieu maama Bere ke bi U Tieu bo teni lan nilo i mōnmōni bignma k o gedi ki gua fiini o nuwulgu. 14 Li yognu ke Poli fii bin tinkpiba siiga nni. 32 Atanasi yaaba n bo kpiiba gba ki sōni o mi riñciama po; Ama ke gbadi ke Poli maadi bi tinkpienba fiima yeni bi Silasi yeni Timote wani ye lan kani. 15 Yaaba bo tianba bo riñuadi o ama ke bi tōba mo bo yedi: ciani Poli bo gedi yeni o hali Ateni. Ban bo ja o «ti daa ba faa cengi o maama datōlī.» 33 Li po lan kani ke bi maadi ba Silasi yeni Timote po ke n pendi ke Poli yaadi ki ḥaa ba. 34 ke nitōba wan tuodi cua bi kani. 16 Poli n bo guu ba Ateni cua bi kani ki dugi li maama po yeni Denis, o taghma bo yagi kelima o dogu yeni kuli bi Aheropajiti, pua bá ke bi bo yi o Damaris yeni gbie yeni i buli 17 Yeni ke poli kua li jaandieli bi taba.

nni ki maadi yeni Jufi nba yeni ya niba bo jaani u Tieu. yeni yaaaba ko bo laadi ba daali kuli bi niba tantaankaanu kani. 18 Ama Epikiriani yeni Stilhisiani nba gbabanda bo kpagi'o. ke bi tianbi yedi: «o maciandaano bua maadi be i?» ke bi tianba tua ke: «li naani o kelima o bo wangbi ba yesu yeni mi bi tinkpienba findnma. 19 Ke bi taa Poli ki gedi yeni o Aleopasa kani ke yedi: a ba fidi ki wani ti ke gbadi ḥan bangi ya bangiciama yeni? 20 Kelima a maadi a boncana ti tuba nni, lan ya po ke ti bua bandi ḥan maadi ya bonla yeni niima nni.» 21 Ama Atenasa dogtieba yeni ya canba n bo ye li kani biani bi yaama ki ya cengi aboncana. 22 Lani ke Poli bo fii ki sedi Alopaja rituali nni li yedi: «yinba Ateni yaaba n la ki kuni i yama i jaandi. 23 Kelima min tōgn i

18 Lanya bona ñ pendì, Pöli ñ ñia Ateni, ki gedi Korenti. 2 Likani, wan cendi Juufi ke bi yi o Akila, ke bi mali o Ponti, ke o dá ñani Itali ki pundi, wani yeni o denpua Prisila, kelima Kulodi den ñani bu li ñebonli ke Juufinba kuli ke ban ña Roma dogu nni. Pöli ñ tuogi ba. 3 Kelima bi den taa kpenkpendtuonli i, wan kali yeni ba ban ya tuuni, kelima bi den caandi ti jondi i ki kuadi. 4 Pöli den wangbi mi maama li jaandieli nni mi fuodma daali. O den maadi ke Grekinba yeni Juufinba tuo ki ga o maama. 5 Ama Silasi yeni Timote ñ ñani Maseduanı, ki jiidi ki cua, Forjanma ñ niini Pöli wan kadi ki waani yeni i mōni ke Jesu n tie Kiristi. 6 Juufinba ñ yie, ki sugdi o, Pöli ñ yogi o tialakaadi bi po,

ki maadi ba, "I sôma n̄ guani ki wuli i yucela o den maadi ki go maali ki li tuagi yeni Jesu po; Mini naa pia tagliba kuli. Lan cili m̄olane maama. Ama o den bani Jan n̄inwulma bogdili ki ji ya caa, n̄ ba gedi bi nilanba kani i" 7 Ke baba i. 26 Apolosi den fuoni o yama, ki maadi li o ñani lankani, ki gedi Titiyusi Justusi, ya ja n̄ jaandieli nni. Ama Prisila yeni Akila n̄ cengi o pugi U Tienu deni. O deni den ki fagi yeni li maama, ban piadi yeni o ki ñanbi ki waani o O jaandieli, 8 Krispus, li jaandieli yudaano den Diedo samu. 27 Wan den bua wan pendi ki gedi taani ki daani O Diedo nni wani yeni yaaba n̄ Achayia, o kpiiba den paani o pali, ki diani li ye o deni kuli; ke Korenti niba yaaba n̄ gbadi li tili, ki teni Achayia Kiristi ñôdkaaba ki waani maama kuli den tuo ki duu U Kiristi nni yeni mi ba ke ban ga o cangu. Wan pundi likani, o den n̄inwulma bogdili. 9 Ke O Diedo legdi Pöli po todi U Tienu ñanbli n̄ cedi ke yaaba duu Jesu ti dangdi nni ku ñiagu ki maadi, "Da jie, ama po. 28 Apolosi den yaadi Juufinba asala siiga ya maadi ki da ñmini. 10 Kelima, N̄ ye yeni a, nni, ki nia yeni ba, ki taadi i diani banma ki ke obakuli kan bigni ke wan tieni a yaali n̄ bia, wangí ba ke Jesu n̄ tie Kiristi.

kelima n̄ pia bi niba ke bi yabi u dociamu ne nni" 11 Pöli den tieni li kani binli yeni bina luoba, ki tundi ba, ki wangí ba U Tienu maama.

12 Ama Galio n̄ tua Asihaya gufeneri, Juufinba n̄ fiini ki nanga Pöli po, ki gedi yeni o ti buudi danba kani, 13 ki maadi, "Ya nilo ne bôndi bi niba ke bi pugi U Tienu, ama ti yikodi naa cabi yeni" 14 Lanyognu, Pöli n̄ ya bua ga mi maama, Galio n̄ maadi Juufinba, "Yinba, Juufinba, li ya bi tie jodi bii tuonbiadi maama, li bi baa pia u sanu ke min maadi yeni yi. 15 Ama nani lan tie lanbona yeni yela maama yeni i maabilkacema

yeni ii, yinba m̄ono n̄ ñanbi ma i ñimali nni. N̄ ki bua lan ya maama buudi daano." 16 Galio n̄ beli ba ki ñani ba ti buudi diegu nni. 17 Lanwani ii, bikuli n̄ taani ki cuo Sosteni, yua den tie li jaandieli yudaano, puapua o ti buudi diegu cancanli. Ama Galio nan den ki songi ban tie yaali. 18 Pöli den waagi li kani waamu yeni o kpiiba, ki ti fii ki cabi ba ku kua ku ñinbiagu ki gedi Siri wani yeni Prisila yeni Akila. Wan ba fii li ñinbiayaali kani, o den cedi ke bi kuo o Sankreya dogu nni kelima o den niani U Tienu ke o baa yua Nasaleti ñømaama i. 19 Ban pundi Efesa, Pöli n̄ cabi Prisila yeni Akila lankani, ki gedi obá li jaadieli nni ki ban ya tundi Juufinba.

20 Bi den mia ke wan kali bi kani waamu, wan yie. 21 O den cabi ba, ki yedi ba, "N̄ ba guani i kani li ya tie U Tienu buama." ki fii Efesa. 22 Pöli n̄ pundi Sesare, wan do, ki fuondi Jerusalema Kiristi nitaanli, ki ñani lankani, ki jiidi ki gedi Antiyosi. 23 Wan kali likani waamu, wan fii likani ki toli Galatia yeni Prijja diema nni ki ya paandi Kiristi ñôdkaaba kuli. 24 Juufi ja, ke bi yi o Apolosi ke bi mali o Aleksandri n̄ cua Efesa. O den bani mi maama, ki go paa mi dianma nni. 25 Bi den kuaní o O Diedo maama tundma cogu. O yantiali den tiegi yeni U Tienu maama,

19 Li sua ke Apolo n̄ bo ye Korenti, Pöli den tøgni ya dogi n̄ ye a juana nni kuli, ki ban pundi Efesi dogciamu nni, ki kadi yeni Jesu ñôdkaaba siiga tianba. 2 Pöli n̄ yedi ba: «Yin dugi U Tienu po yeni, i baa mi Forjanma aa?» Ban ñmiani o: «N̄ n̄, tii gbadi ke bi maadi Forjanma maama mono» 3 Pöli n̄ bualí ba: «To bi nan tieni yi mi n̄inwulma bogdili yeni be i?» Ban jiini: "O Ninwulka Jan yaama" 4 Lanwani ii, Pöli n̄ jiini ba: «Jan den tieni ti tuonbiadi sugli ya n̄inwulma bogdili i. O den waani bi niba ke ban ya daani yua n̄ ba ñödi o puoli wani n̄ tie Jesu.» 5 Bi niba n̄ gbadi lan ya maama, ke bi tuo ki ga mi n̄inwulma bogdili O Diedo Jesu yeli po. 6 Pöli n̄ maani o nui bi po, ke Forjanma jiidi bi po, ke bi ji maadi mi maalanma nni ki pua sawali. 7 Bi den tie nani jaba piiga n̄ bilie i. 8 Pöli den kua yikodi tundma dieli nni, ki maadi yeni li papaali, nani ñmaali taa yeni, ki tie ania ke ban gbadi U Tienu diema niima nni. 9 Ama, Juufinba bi tianba den juagi bi pala kaa tuo ki colni Jesu sanñôdma, ki go maadi ki biidi Jesu yeli asala siiga. Lanyapo, Pöli den yaadi ki ja ba, ki taa bi ñôdkaaba, ki piadi ki ban tundi ba daali kuli Tiranusi cogdieli nni. 10 Pöli den li kubi yeni i hali bina lie, ke yaaba ye Asi kuli, Juufinba yeni Gilekinba kuli, gbadi O Diedo maama. 11 U Tienu den tie Yaalidgu tuada yenyi Pöli nui, 12 Lanyapo, ya yianba den fidi ki sii Pöli ninfiancabli bii o tiayiekaagu den yi baa laafia, mu cicibiadmu mo den ñ̄ ki ñaani yiantianba mo. 13 Ama Juufinba, ñantaadi danba mo den ye li diema nni, ki bieli ki ñangi mu cicibiadmu mun ye yaaba niinni O Diedo Jesu yeli po. Bi den yi yedi: "Jesu, Pöli n̄ wangí yua ya maama yeli po, n̄ yedi yi yenyi li niinli ke yin ña ki ja bi niba ne" 14 Yaaba n̄ den tiendi lani den tie Juufi

salga yidkacianba siiga yendo, ke bi yii o Sefa den ye ti yanyagdi nni ke bi siiga boncianli ki ya bijalelediba i. **15** Cicibiadyenga ñ jiini ba “N bani ban taani yaali ya po. **33** Juufinba ñ dadi bani Jesu, N go bani Pöli mo; Ke yinba mo tie Aleksandro ki ñiani bi niba siiga, ki seni o liiga bile i? **16** Ki cicibiadga yaaga n ye o nilo nni yensi Aleksandro ñ cili ki ya gangi o nui, ki bua wan ñ bibi ñjantaadi tofaadanba, kiloli ba ki puapua waani li nitaanli li bonli niima nni. **34** Ama, ban ki duoli ba ban ña li dieli nni ki sani mubili bandi ke o tie Juufi, ban taani ki tandi ki maadi yensi ti yiadi. **17** Ya niba n ye Efesi kuli, Juufinba maayenma lan waagi kudilie ki tua, “Efesi yaaba yensi gilekinba ñ gbadli li maama, ki bandi. Ti Artemisa ye yensi ti kpiagdi.” **35** yiko tuonsõnlo jawaandi ñ kua ba, ban kpiagi O Diedo Jesu yeli. ñ mõndi ki jiini ku niwulgu yama, ke o maadi, **18** Yaaba n den daani Jesu nni mo den nagdi ki “Yinba Efesi yaaba, o laa nilo n ye ne, kaa bani wangi ban tieni ya tuonbiadi, ki miadi sugli ti ke Efesi dogciamu n tie ti pobulciamo Diyana po **19** Bi ñögdanba yensi ti bulbondi danba den budielu guudka, ya nannarli n ñiani tanpoli ki cua yensi bi tila ke bi juu ke a buodi u mu nni baa? **36** Yin bani ke lanya bonli ki pia niama asala siiga. Li tila kuli dunga den pundi ligdibal yensi ii, i ba dingi i yama ki da jegibi ki sõni tuda piimu **20** Lanyapo, O Diedo maama den tuonkaadi. **37** Kelima yin cua yensi ya niba ti yadi i kaankuli yensi u paaciamu. **21** Pöli ñ sõni o buudi ne ki tie jaandieli suuda, baa go tie yaaba tuonli ki gbeni Efesi dogu nni, Forjanma den n fanbi tin jaandi ya bulo mo. **38** Lanwani ii, kuani li jagli ke wan tõgna Maseduani yensi Demetriyuusi yensi bi maaba yaaba n ye yensi Acihayi po, ki gedi Jerusalema; O den maadi o ya pia tagli yensi nilobá, ti buudi diena ye, “Min kali nekanba yensi, li buali ke min pundi ke ti buudi yudanba mo ye; bi ba fidi ki jia bi Roma po mo.” **22** Pöli den sõni o todkaaba bilie maama yensi biyaba. **39** Ama i ya pia maatõma li Maseduani, lani n tie Timote yensi Erasitusi buali li maama jiamma ñ cõlni li nitaali sanu i. **40** yaaba n den tie o naacenba. Ama wani obá go Kelima, lanyapo, bi ba fidi ki jalgi ti ke ti yie den tieni Asi diema nni waamu. **23** Lanyognu, bi yiko i ki fiini li ñymadli dinne ki naa bani yaali den fini mi janjancianma Efesi dogu nni, ki mi ya po, ti go kan fidi ki waani li niima nni mo. **41** nua Jesu sanjõdma. **24** Wula maano den ye ki Wan maadi lanya maama ki gbeni, ke o cabi li yiii Demetriyuusi, o den duadi Diyana jaandieli nitaanli.

bonnanana ki kuandi o tuonsõnba po li baali boncianla **25** Lanwani ii, o den yini li tuonsõnba yensi ya maaba sieni, ki taani ba ki yedi ba, “Canbáanba, i kuli bani ke ku maagu ne tuonli kuandi ti li baali boncianla. **26** I la ki go gbadli, li ki tie Efesi ne baba ka ama Asi nni kuli, ke ban yii yua Pöli bõndi ki lebdi bi niba maalma ke bi ñjodi o. O yedi ba ke ban tagi ya buli yensi i nui ki tie tienu. **27** Li ba fidi bi niba ñ fali ti kpenkpendu tuonli ne; lani baba ka, bi go ba fidi ki fanbi ti pobulo Diyana yua n dagdi yensi ti kpiagdi yensi budielu. Wani yua ke Asi kuli yensi ñjanduna kuli bugi ba buoni o kpiagdi.” **28** Ban gbadli lanya maama, ke bi fii yensi li pabienli ki yigni ki tua “Efesi yaaba Diyana ye yensi ti kpiagdi” **29** Ke li ñymadli tieni u dogu nni kuli, ke bi niba taani ku kua u badu guagu nni, ki cuo poli yegni yaaba n den ñiani Maseduani ki cua, Gayusi yensi Arisitarkusi. **30** Pöli den bua kua ku niwulgu siiga, ama bi ñjokaaba den pani o. **31** Asi diema nni yikodanba yaaba n den tie donlinba den sõni u tondu ki waani o ke wanda kua ku guagu nni. **32** Bi niba den yigni ki maadi maayenma, ke tianba mo maatõma, kelima bi

20 Ku fuugu po ñ pendi, Pöli ñ sõni ki yini bi ñjokaaba, ki paani bi pala, ki ji cabi ba, ki fii ki gedi Maseduani. **2** Wan pendi li diema nni, o den maadi n yabi, ki paani bi pala, ke o cua Gresi. **3** Wan tieni li dogu nni ñmaali taa, Juufinba ñ tidi lolli ki sedi o po yensi i janbi, lan sua ke o bua kua ku ñinbiagu ki gedi Siri, wan lagi, ki guani ki lebdi Maseduani. **4** Yaaba n den ba ciani o Asi po n tie, Sopateri, Piirusi bijua, ke o ñiani Bere; Aristarki yensi Sekondi, ke bikuli ñiani Tesaloniki ki tie dugikaaba; Gaayusi, ke o ñiani Derbi, Timote, Ticiki yensi Trofimi, ke bi tie Asi yaaba. **5** Ama lanya niba den ga ti liiga ki ba guudi ti Trowa. **6** Ya kpanu n ki pia dibinli daana ñ pendi, ke Ti kua ku ñinbiagu Filipi, ki tieni dana mu, ki pundi bi kani Trowa, ki kali likani dana lele. **7** Laadi daacincinli daali, tin taanni ki bua ñmiidi kpanu, Pöli ñ maadi yensi bi dugikaaba. O den bobni ki bua li ya fiifandi, wan fii i, lanwani ii, o den maadi ke ku yogsiigu ti yogdi. **8** Mu fidsanmu den yabi poli dieli nni, tin den taani naana. **9** O naaciemo den kaa li takobonli kani ke bi yi o Etikusi, mi guama den

paadi o. Nani Pöli n̄ den maadi boncianli yeni ii, ya tie yankpaaba/ gobdikaaba. Yin ya faami, li naaciemo mi guama n̄ paadi li naaciemo, wan yin gobdi ya yognu U Tienu nitaanli, wan baa lagdi li dietuadaitaali po ki baa ki kpe **10** Ama yaaba ki taani o kani yeni o s̄ocema. **29** N bani Pöli n̄ jiidi, ki duani ki labni o po, ki wobi o. K ke n̄ ya fii, ki siedi ki ȳa yi, yaaba n tie nani i yedi, "Da wadi mani i pala ka, kelima o fo." **11** fuasangbanbiadi yeni ba kua i siiga, ki kan taa Wan guani ki do, ki ȳmidi kpanu, ki ȳmani. ki cabi u yankulu. **30** N bani ke bi niba ba kua Wan maadi yeni ba ki pugni hali i sijafaani, i siiga, ki bondi yi yeni bi nufantunda ke yin wan cabi ki fii. **12** Ban guani yeni o naaciemo tua ȳødkaaba. **31** Lanwani ii, yin sedi taajalalie, ke o suo, lan s̄ongi bi pala. **13** Tinba wani den ki guudi. Yin ya tiani ke bina taa n̄ yeni, ke n̄ kua ku ȳinbiagu, ki ga Pöli liiga, ki gedi Aso, tin tundi yi yienu yeni ȳiagü kaa cedi. **32** Mølane, den ba guudi naani ki taa Pöli ku ȳinbiagu nni. n̄ mubni yi U Tienu yeni o ȳanbli ȳømaama Wani m̄ono den bua yeni i, kelima, o dá den nui nni, yaama n̄ ba fidi ki cedi yin paagi ki jagi ke wan tøgni u sanu i. **14** Wan cendi ti Aso cie, ki go baa u biinu wan bili ya ȳalmani o yeni, ke ti kuani o ku ȳinbiagu ki gedi Mitileni. nigagdijanba po. **33** N naa kuani n̄ yama niloba **15** Tin fii lankani, ti tieni dayenli i, ki pundi kuli ligi bii o wula lanyaaka o tialakaadi nni. **34** Cihiyo kpendedgli kani, li daalieli ke ti pundi Yinba m̄ono bani ke n̄ ya nui ne kuani n̄ yuli po Smo kpendedgli, li daataali daali, tin pundi Miletı buama yeni yaaba n̄ ye yeni nni ya buama i. **35** dogu nni. **16** Nani Pöli n̄ den jagi ke wan tøgni Lan tie yaali kuli, n̄ tieni nannanli ki waani yi Efesa po, o den ki bua wan biani mi yaama Asi yin ba todı a tadma maama yeni i tuona, yeni diema nni, kelima o den peli ki bua o ya ba fidi, yin baa tiani O Diedo Jesu n̄ yedi ya maama, wan pundi Jrusalema pantekoti daali i. **17** Wan wan yaadi kiyedi yaama obá: «Mi yedjanma ye pundi Miletı, Wan s̄oni bi niba Efesa, ban yini o ȳan teni po ki cie ȳan ga.» **36** Wan maadi yeni, po Kiristi nitaanli nikpelba. **18** Ban pundi o kani, ki gbeni i, ke o gbaani ki jaandi yeni bikuli. **37** wan maadi ba, "Yinba m̄ono bani ibá ke hali Bikuli den buudi boncianla, ki cuo Pöli tulu nni min ȳmaa n̄ taali Asi ne, min ye maama yeni yi ki wobi o. **38** Bikuli den ye yeni li pabonli kelima yognu kuli. **19** N li jua ki tuuni U Tienu tuonli ban den gbadi ke o maadi ke bi kan ji guani ki la yeni li pali nni yumiinli, yeni ti ninsiidi yeni o nunga, lani n̄ pendi i, ke bi ciani o ku ȳinbiagu Juufinba n̄ lolí ki sedi n̄ po yeni ya janbi kuli. **20** kani.

Yinba m̄ono bani ke mii døgningi yi libakuli ke li nua yaali n tie bonmønli i po, yeni min tundi yi maama asala siiga, ki go caa i dansani nni maama. **21** I bani min tuodi ki waani Juufinba yeni gilekinba ke ban biidi bi pala bi tuonbiadi po, ki lebdi bi yama ki ȳødi U Tienu, ki dugi ti Diedo Jesu po. **22** Mølane, Forjanma tigi nni, ki caa yeni nni Jersalema, n̄ naa bani yaali n̄ ba tieni nni lanpo, **23** Ama Forjanma tuodi ki waani nni ke i kudseseli yeni falaciamu guu nni. **24** Ama mii tama ke n̄ miali tie bonmønli n̄ po, ki ba pani nni min dudi n̄ nonma banlu yaali n̄ pia n̄ po mayuli po, lani n̄ tie ke min s̄oni O Diedo n̄ puogi nni ya tuonli, ki tieni kasiedi U Tienu ȳanbli laabaaljamo po. **25** Diidi mani mølane, n̄ bani ke yinba yaaba ya siiga ke n̄ kpaandi ki waani U Tienu diema laabaali ne, i kan la n̄ nunga jiga. **26** Kelima n̄ kadi ki maadi yi i m̄oni dinne, ke mii pia tagliba kuli ke li nua nisaaloba kuli s̄oma. **27** Kelima, min waani yi U Tienu yanbuama, mii døgningi yi libakuli. **28** Lanwani ii, yin fangi i yula ki cegni ibá, ki guudi U Tienu Forjanma n̄ guuni ya yankulu ke yin

21 Tin cabi ba ki fii, ki kua ku ȳinbiagu, ti taa sansiedu ki gedi Kosi dogu nni, lan fiifandi, ke ti pundi Rodesi dogu nni, ki pendi lankani ki pundi Patara. **2** Ti den la ȳinbiagu ke ku caa fenesi po, ke ti kua gu. **3** Tin den nagi Cihipri kpendedgli, ti den balni ki ȳa li ti ganu po, ki toli Siri po, ki gedi ki sedi Tiiri, ke bi tugdi ku ȳinbiagu tuga. **4** Ti den la jesu ȳødkaaba, ki tieni lankani dana lele. Forjanma den fandi ba ke bi waani Pöli ke wan da gedi Erusalema. **5** Ti cangu n̄ den juodi likani, ke ti cabi ba, ki tugni ti sanu, ke bani yeni bi puoba yeni bi bila piadi ti hali ki ȳani ti u dogu nni. Ke ti gbaani ki jaandi u ȳinkunu. **6** Ti den cabi ba ki kua ku ȳinbiagu, ke bi guaniki kuni bi denpo. **7** Tin den pendi Tiri, tiden suagi ki gedi Pitolemayisi. Lankani, ti den fuondi tikpiiba, ki juadi yeni ba dayenli. **8** Lan fiifandi, ke ti fii ki gedi Sesare, ki kua Filipi yua n̄ tie ban den gandi ya nileledba o laabaaljamo tundma po yen yendo deni, ki ye yeni o **9** Li nilo den pia bonpola taa, ke bi tie powandina, ki pua sawali. **10** Tin tieni likani dana waamu,

sawalpualo bá den ñani Jude, ki jiidi ki cua, ke tua "Israyeli niba, todi mani ti. Ya nilo n kpaagi bi yii o Agabusi, **11** O den nagni tikani ki taa ki tundi bi niba i kaankuli ya bona n ki calni ti Poli gbanñagdu, ki loli o ya taana yeni o nui, ki buolu, ti yikodi yeni tin kua naani ne. Lani baba yedi ne: "Forjanma í yedi yaali n ne, 'Maama ne ka; o go kuani bi nilanba ti jaandiegú nni, ki i, ke Juufinba ba loli yua yeni ya gbanñagdu ne, jogni lanya kaangagdijanmonu.' **29** Kelima bi ki mubnii o bi nilanba nui nni!" **12** Tin gbadí lan den kpia ki la ke wani yeni Efesi yua Trofima, ke ya maama, tinba yeni ya niba n ye likani kuli í bi yegi u dogu nni, ke bi maali ke o den kuani taani ki maadi Poli ke wan da gedi Jerusalema. o ku jaandiegú nni i. **30** Li ñögli den tieni u **13** Ke Pöli jiini, "Be yapo i, ke i buudi ki yagni n dogu nni kuli, ke bi niba sani ki taani, ki cuo yama? Kelima, N bobni ki gbeni o, Li ki tie ke Pöli. Bi den dadi ki ñani ku jaandiegú nni, ki ban loli nni baba ka, ama ki go ke Jerusalema luoni a bulñona kuli. **31** Ban jagi ke ban kpa o, nni, O Diedo Jesu yeli po" **14** Nani Poli í den ki ke li maama kua sejenba yudaano tubli nni ke bua ke o cengi ti ceqli yeni i, ti ji den ki jua ki Jerusalema kuli ye li ñymadli nni i. **32** Lanyognu niidi o, ti den yedi, "O Diedo yanbuama í tieni ke o taa sejenba ki sani ki jiidi ki pundi li ñögli lan buali maama" **15** Lanya dana í pendi, ke kani. Bi niba í sejenba yeni bi yudaano ke bi ti baani ti tuga ki doni ki gedi Jerusalema. **16** ja Pöli yeni ti puadi. **33** Ke sejenba yudaano Bi ñödkäba den ñani Sesare, ki ñodi ti lipo. Bi nagni ki cedi ke bi cuo Pöli, ki cedi ke bi loli den yegi yeni nilo ke bi yii o Minason, ke o tie o yeni i kudseseli. Ke o buali wan tie yua yeni Cihipri yua, ki den tie ñödkaa, tin baa ye yeni wan tieni yaali. **34** Bi niba den tandi ki maadi yua. **17** Tin pundi Jerusalema, ti kpiiba den ga ti maayenma, ke tianba mo maadi maatoma. Nani cangu yeni li pamanli. **18** Lan fiifandi, ke Pöli seje yudaano í kan den fidi ki maadi libakuli gedi yeni ti Jaka kani, Kiristi nitaanli nikpelba kelima ku fuugu po yeni, o den cedi ke bi gedi kuli den ye likani. **19** Wan fuondi ba ki gbeni, ke yeni Pöli li kpaadidiepaali nni. **35** Ban den pundi o dugni ba U Tieu n tieni yaali kuli bi nilanba a ñymada kani i, bi den tugi Pöli kelima bi niba siiga o tuonli sanu po. **20** Ban gbadí lani, ke bi jadi den yabdi. **36** Kelima ku niwulgu den jua dondi U Tieu, ki maadi o, "Ti kpiilo, a la ya puoli ki yigni ki tua, "Ban gbeni o maama!" **37** niba n tuo ki dugi Jesu po Juufinba siiga ki luo Ban den bua kuani Pöli li kpaadidiepaali nni tuda tuda. Bi kuli sedi taajala lie i, ki baa colni li ya yognu, ke o maadi seje yudaano, "N ba fidi bali yikodi. **21** Be maadi ba a maama, ke a tundi ki maadi bonli?" Seje yudaano í buali o, "A Juufinba yaaba n ye bi nilanba siigi, ki waani maadi Gileki maama? **38** Lanwani jaa tie Ejipti ba ke ban ja Moyisi maama, ke ban da kondi jua yua n den fiini mi janjanma ki kuani jakonda bi bila, ki go da jua bi yaajanba bogda mo. **22** tuda na mi fanpienma nni ka aa? **39** Pöli í yedi, Ti ji ba tieni ledi? Li naa pia tama ke bi kan "N tie Juufi, ki ñani Tarsi dociamu, Silisi diema gbadí ke a cua ne. **23** Lanwani ii, jaa tieni tin nni. N tie dogcianmónu dotielo i. N mia ke jaa ba waani a yaali. Niba na ye ne ki niani U Tieu cabi nni u sanu min maadi yeni ku niwulgu. bi ñonianu. **24** Taa li niba, fini yeni bani í wuli **40** Seje yudaano í cabi o u sanu, ke Pöli sedi a ki ñani li kuali, jaa pa bipo, ban kuo bi yudi. ñymada po ki duoni o nuu, ki gaani ki toli ku Lanwani ii, bi niba ba bandi ke ban maadi a po nilgu. Bi kuli í suoni silbi, ke maadi ba Ebrewu ya maama kuli tie tofaama. Bi ba bandi ke fini maama nni ki yedi,

25 Ama yaali n nua bi nilanba yaaba tuo ki ga Jesu sanjodma po, ti diani ba li tisónkaali, ki waani ba ke ban cuo bi yula yani i buli padjiema, yeni mi sôma, yeni mu yansodkamu nandi yeni mi conconma." **26** Ke Pöli taa li niba, ke li fiifandi ke o wuli yeni ba, ki ñani li kuali yeni ba, ki kua ku jaandiegú nni ki waani ban ba tieni ya dana yeni yukuli í ba padi ya padli bi ñyanbma po. **27** Ban den bili ya danleleda í nagi gbenma, ke Juufinba ñani Asi ki, ki la Pöli ku jaandiegú nni, ke bi maadi ki fiini bi niba pala, ki cuo Pöli. **28** Bi den tandi ki

22 «N ninjaba yeni n baamba, cengi mani min pia ya maama ki bua ki maadi yi, ke yin ga max. **2** O niwulgu n den gbadí ke Pöli maadi Hebilu maabuolu nni, bikuli den suoni Silibi. Pöli den yedi: **3** «N tie Jufi ki mali taasa Cilisi ya yogu ama den kua Gamali cogu o naa dogu nni. O den bangi ti yaajanba maama cain, n den kuani yama kuli U Tieu po nani i kuli n bua wan maama dinne. **4** N den wangí yaaba n jua laa fala paa, n den loli b jaba yeni b puoba kuli ki kuani ba li yonmidieli nni. **5** Ba sala yidikaaba

cianba yeni b ni kpe juogi kaaba ba fid i tieni loli Pøli i baabi i, o den yedi a mintielka kobga siedi ke ban den teni li tili ke min gadi Damasa yudaano yua n den se o kani: «Li cabi ke yin ke pan teni ti ninjaba yaaba tie Jufinba min den pua ya nilo n tie Loma ki daa buni yeni o?» **26** gadi naa po ke loli yaaba n ñøa o sønu ki cuani A mintielka kobga yudaano n gbadi yeni, o den ba Jelusaema ki ban pua ba. **6** Li den bua ki gadi a mintielka yudaanciamo kani ke yedi: «a pundi naani o yie sinu yeni mini den pa u Sønu mø la ke tin tieni lede? kelima o nilo yeni tie ki caa Damasa nni den nagi. La yo o yen ciangu Loma yua cain.» **27** A mintielka ciamo den gadi den ñiliti ki ñani tanpoli po ki ba Lidini. **7** N ki yedi: «bi maadi a ya linani Loma cain» Pøli den jiidi ba tinga ki gbadi o nialu ka li maadi den ñmini. **28** A mintielka ciamo den guani ke Solo Laabaali ki wang fala. **8** N den gua buali o yedi o «Li en tie faala ka ki tua Loma yua cain a tie ñymaa yonbidaano i? o den ñymiani nni Jesu ama yen ya liigi kpiagi.» **29** Lan yogu yaaba den Nasaleti yua ki wang fala. **9** Min yen yaaba n puo wan Pøli den siedi, ti ja waandi den cuo li den yegi bi den la n yenyenma ama bi den gbadi mintielka yudaano kelima waa gbadi ki Pøli tie yua maadi yeni min ya nialu. **10** N den yed: N Loma yua yi cain ke den lolo yi baabi yeni. **30** Li ba tieni lede n yonbidaano? N yonbidaano den daa taa daali, a mintielka yudaano den bua ki yedi: Fii ki pundi Damasa, lan kani bi ba wani bandi i mømøni yaala ya po ke Jufinba koni yeni a ñya ba tieni yala kuli. **11** N den nua kelima Pøli, o den lodi yi baabi Pøli nungi nni, ki yiini yenyenma ciangu n yen n po, n yegi lieba n den li jandieli yudanba yeni bi nikpela ki taani ba. O dadi nni ki pundi Damasa. **12** Lan kani ke n den den jiini Pøli ki sieni o bi kuli ya siiga nni. bandi ban yi yua Ananiasa, oja yen tie nimono

U Tieu bali maama po, ya Jufinba ye Damasa kuli tiedi o po sieda ñaamo. **13** Wan Ananiasa den cua min ye naani, ki nagi ni kani ke yedi: N ninjua Solo, ñøli, li yogu ki la o. **14** O den yedi: ti ya yaaba ke U Tieu lugdi ba ka bani o yama buama ki ya tiegi, ki gu wan ba maadi ya maama o ya ñjobu nni. **15** A ba tua o siedi b niba ya ña nintiali nni ñyan laa yaala yeni ñyan badi yaala yeni ñya gbadi gal. **16** Møla a kaa gu be? Fii ki ñani a biidi, kelima bi jaandi Jesu ya yeli po. **17** Min den guani Jerusalema, ya yogu ki den ye li jaandiel nni ki jandi U Tieu, li den cua n po nani ba yeni. **18** N den u yonbidaano ki yedi: Fii ki ñiaa Jerusalema tonma tonma kelima bi kan gua ñaabaa ban tieni a po ya sieda kuli. **19** N den yedi: «N yonbidaano, ban molo ba ki cuo yaaba ñ den ñjua a ki kuani ba a yonbi diena nni, ki kpa tianba a jaandiena nni. **20** N den tie sieda yi po ya daali k b den wuli Etina sonma, n den taa yi yapo mømøni, k guudi yaaba n den ye tiadi.» **21** Ama n yonbidaano den yedi: «Ti ki gadi kelima n nua ke n ya gadi hali fagma bi nilanba yapo.» **22** O niwulgu den ñmini ke maadi ki den pundi hali li kani ke bi ji yigniki yedi: «kpa mani ya nibuolu nan ki nano yeni ki tingi, kelima la ñya ya nilo na ya pia li miali. **23** ya yogu ki bi tandi kin landi li liada ki yadi ti tandi, **24** a mintielka yudaano den cua kua yeni o paalu ki cuo Pøli. O den seni o niwulgu kuli ki buali Pøli n tieni yaala bi ya nintiali nni, ki bandi yaala n tieni ki bi taandi ya tantaani buoli na. **25** Ya yogu ke bi

23 Pøli den nuali salga yidkaaba taancianli, ki maadi, «N kpiiba n den ye U Tieu nintiali yeni li yantianjanli hali yeni ya daali ne.» **2** Salga yidkaciamo Ananiasi í yedi yaaba n den se o kani ke ban pua o ñøbu po. **3** Pøli í maadi o, «U Tieu ba pua a mo, diidi mani li guonpielne. A kaa ki bua maani a nuu li bali maama po ki bu n ya buudi yo oo, ki nan kandi yiko po ki cabi ke ban pua nni.» **4** Yaaba n den se o kani í maadi, «A ba sugi U Tieu salga yidciamo yeni yo oo?» **5** Pøli í maadi, «N kpiiba, n bi ki bani ke o tie salga yidciamo. Kelima li diani, A kan maadi maabiigu a dogu yikodaano po.» **6** Pøli í bandi ke li nitaanli nni, cagyenli tie Farisienba ke li caglieli tie Saduseyenba, wan doni o nialu ki tandi ki maadi li ni taanli nni, «N kpiiba, N tie Farisien, ki tie Farisien bijua. Min daani mi yiedma bi kpienba siiga nni po i, ke bi bua jia nni ti buudi ne.» **7** Wan yedi lani, mi niama í fii Farisienba yeni Saduseyenba siiga, mi paadma í tieni ku nilgu siiga. **8** Kelima Saduseyenba yedi ke faadma ki ya, maleki ki ye ki buali fojanma, ama Farisienba wani bani ke likuli ne ye ki tie møni. **9** Lanyapo, ban fiini ku fuugu, ki ya sugdi biyaba. Farisienba gbanbanda bi tianba í fii ki cili ku ñøniagu, ki yedi, «Ti nan ki la ya nilo ne í pia ya tagli. ñyma bani maleki bii Forjanma yaa maadi yeni o?» **10** Ku ñøniagu í fii ki pugni, o sejeciamo í jie ke bi ba ti pua ki papadi Pøli, wan soni u tondu, ke o sejenba í jiidi ki fie o li nitaanli nui nni yeni u paalu ki

cua ki kuani o li kpaadidieli liiga po diepaali jiini o bi nitaanli nni. **29** Bi waani nni ke bi jalgi nni. **11** Ku ñiagu n̄ bii, O Diedo í cua ki sedi o o ya maama nua bi bali maama i, ama ke waa kani, ki yedi, “Da jie, kelima nani ñjan maadi pia ya tagli n buali kuuma bii ban luoni o. **30** ki tieni n po kasiedi Jerusalema yeni, a go ba N go gbadì ke bi loli ki sedi o po yeni i janbi, tieni li kasiedi Roma nni mo.” **12** Lan fandi, lani n cedi ke n kagni ki taa o ki sɔni ke ban Juufinba siiga, bi tianba n̄ poli, ki niani ke bi cua yeni o a kani, ki yedi yaaba n jalgi o ke ban kan di libakuli bi go kan ñnu libakuli hali yeni bobni yaali n tie o tagli kuli, ki cua ki waani ke ban ba kpa Pɔli. **13** Yaaba n den taani ki jagi ye ki gbìa. Ya gaani n cabdi.” **31** Sejenba n̄ cɔlni li janbi ñɔlɔlma den ki luo niba piina. **14** Ban o tondu. Bi den taa Pɔli ki gedi yeni o Antipatri gedi salga yidkaciamo yeni a nikpela kani ki ku ñiagu yeni. **32** Lan fiifandi, sejenba boncianli maadi, “Ti poli ki niani ke ti kan di ti go kan ñnu den cedi ke a tanpuala n ciani o, ke bani bibá libakuli hali yeni tin ba kpa Pɔli. **15** Lanwani guani ki lebdi li kpaadidieli po. **33** A tanpuala ii, ñjan cedi ban maadi o sejeciamo ke ban jiini n̄ pundi Sesare, ki teni gobna li tisɔnkaali, bi o i kani na, yin ñjanbi ki kpaagi o maama nni. go den taa Pɔli ki waani o. **34** Gobna n̄ cogi li Tinba wani tuodi ki bobni o po, ki ba kpa o ke tili, o buali Pɔli wan tie ya diema yua. Ki bandi bi dá ki pundi yeni o i kani. **16** Ama, Pɔli ninsalo ke o tie Silisia yua i. **35** Wan maadi, Yaaba n bijua n̄ gbadì ke bi loli ki sedi ki ba guudi ki kpa kpaani ke ban bu a buudi ya pundi, n ba cengi a o, wan kua li kpaadidiepaali nni, ki tualí Pɔli. **17** maama kuli ki gbeni. O den cedi ke bi kubi o Pɔli n̄ yini seje kobgo ciamo ki maadi o, “Taa o Herodi badidieciangu nni.

naaciemo ne, ki ciani o o sejeciamo kani, kelima o pia maama ki bua maadi o.” **18** Lanwani ii, seje kobga yudaano n̄ taa o naaciemo ki ciani o o sejeciamo kani, ki maadi, “Pɔli yini nni, ke n kua o kani, ke o maadi nni ke min ciani o naciemo ne a kani. O pia maama ki bua maadi a.” **19** O sejeciamo n̄ cuo o naaciemo nuu, ki piadi yeni o, ki buali o, “A pia be ya maama i ki bua maadi nni?” **20** O naaciemo n̄ maadi, “Juufinba taani ki loli ki ba mia ñjan cedi ban won jiini Pɔli bi nitaanli nni, nani bi bua ñjanbi ki kpaagi o maama nni yeni. **21** Ama, ñjan da cengi bi maama, kelima, bi ki luo niba piina, ki poli, ki niani ke bi kan di, bi go kan ñnu libakuli hali yeni ban ba kpa Pɔli. Bi bobni ki gbeni o, bi ji guu ñjan ba jağı ki cuo yaali i.” **22** O sejeciamo n̄ cabi o naaciemo wan ñia, ki nan tuodi ki kpaa o, ki maadi, “Da cedi niloba kuli n̄ bandi ñjan maadi nni yaali ne”. **23** Ke o yini seje kobga cianba bilie, ki myedi ba, “Yin bobni sejenba kobilie yaaba n ba gedi Sesare, yeni tanpuala piilele, yeni bi kpandanba kobilie. I ba fii ku ñiagu, kudi taa yognu, ki gedi Sesare. **24** O go den yedi ba ke ban bobni ti yanjagkaadi, Pɔli n̄ ba jağı yaadi, ki taa o mi yanduanma nni, ki gedi ki mubni o gobna Feliksi nuu nni. **25** Ke o diani ya tili ne: “Kolodi Lisiasi n diani ya tili ne, gobna ciamo Feliksi po, N fuondi a. **27** O ja ne, Juufinba n cuo o, ki bobni ke ban kpa o, ke n gbadì ke o tie Roma yua i, ke n ñodi ba yeni sejenba, ki fie o bi nuu nni. **28** N den lingi min bandi ban jalgi o yaali ya po, ke n cedi ke bi

24 Dana mu bo pendi ke salayidkaaba cianmo Ananasi yeni bi nikpejuogikaaba, yeni mi mabanma liiga yua, yua ke bi yi o Tetule lan niba n bo ciani Pɔli o dogdaano kani kelima bi bia pia yenba ti buudi. **2** Ya yognu ke Pɔli bo sedi o dogdaano rituali nni, Omabando Tetule bo cili mi maama ke bua wan jaligi o ki yedi: «o dogdaano ya ñalibalgi po i ke ti kuli ye yeni mi yanduanma yeni a maaljama mo ya po i ke ti dogu kuli lebdi ki ñjanbi **3** Li tie ñalbalgi boncianli a po ti pala nni yeni ñjan tieni yaala kuli; ti jaandi ñja hali boncianla Felisi. **4** ki fidì, min da biandi a yaama, n ba mia a ñjan cengi nni bonjanla yeni mi yanfuomama. **5** Kelima ti diidi ki sua ke o ja ne tie ya nibiado n ba fidi ki fiini ñanduna nni juufinba pala ki cedi ban fiini mi yiema. O tie Nasareti jaantieba liiga yua i. **6** O jağı ki ba fanbi ku jaandieg i ke ti cuo o. **7** Ama, Lisi o seje ciamo mondi ki fie o ti nui nni yeni u paalu, ki gedi yeni o. **8** A ya buali pɔli li maama po, a ba gbadì i mɔmɔni tin jalgi o yaali ya po. **9** Ke juufinba todì ki jalgi Pɔli ki yedi ke ke ban jalgi o yaali ya po tie mɔmɔni i. **10** Ama gobna n̄ teni Pɔli mi maama ke wan maadi, Pɔli n̄ jiini, “N gbadì ke a tie ti buudi yudaano u dogu ne li tieni bina, ke n pali mani yeni mi ba yaadi mini nba, ki waani i mɔmɔni. **11** A ba fidì ki kpaagi ki bandi ke piiga n dana lie n yeni, mi gedi Jerusalema ki ba pugi U Tienu. **12** Ban la nni ku jaandieg nni, n bi bo gagi yeni nilo, n bi ki fiindi bi niba

pala yiko cogdieli kani yeni u dogu nni. **13** Bi sanu ke wan tuo ban janbi Pöli; ke wan cedi ban kan fidi ki teni kasiedi ban jalgi nni yaali ya taa o ki gedi yeni o Jerusalema, yeni bi ba fidi po. **14** Ama n tuo a nintuali nni ke ban yi yaali ki kpa o u sanu po. **4** Ama Festusi den ymiani jaanbuofanu yени, n li yua mani i ki pugi ti ba ke Pöli tie kpaadli i ki ye Sesare kpaadidieli yaajanba Tienu, N dugi ki go colni yaali n ye nni, ke wani moko ba gani lipo. **5** Ke lanwani ii, yiko tili nni yени sawalpuaba í diani yaali kuli. yaaba n bua ba fidi ki yødi o ban gedi lipo. Ke **15** N pia li dandanli U Tienu nni nani yaiba ne li ya tie ke bi pia jalgi bá Pöli po, bi ba fidi ki yени, ke mi faadma ba tieni bi niteginkaaba yени waani o tagli. **6** Festusi ki tieni likani ke li pendi bi nibiadba po kuli. **16** Lanyaapo i ke n tie ania ke dana niin bii piiga, ki fii ki jiidi kigedi Sesare, min ya pia ya yantiarjanli n ki pia tagli U Tienu wan pundi ke li fandi, ke o kali ti buudi diegu yeni bi niba po. **17** Li tieni bina ke mii ye ne, nni, ki cedi ke bi taa Pöli ki cua yeni o **7** Pöli í n cua yeni li todli n dogu yaaba po yени i ligi pundi, Jerusalema Juufinba yaaba n ye likani í bu paabu po. **18** Min tieni lani, juufinba yaaba jalgi o boncianla, ki waani wan pia yatagli ama n ñani Asi den la nni ku jaandiegú nni ke n ke kasiedi naa ye. **8** Pöli í maadi ki fie o yuli tie mi wulinjanbima bogda, laa den tie niwulgu ki yedi, "N naa tieni yaali n bia Juufinba yiko nni bii ymadli í ye naani. **19** Bi niba ne ya pia po, bii ku jaandiegú po lanyaaka Sesari po." **9** maamaba, bi ji ba fidi ki nagni a nintuali ki Ama Festusi den bua wan mangi Juufinba pali, waani ban jalgi nni yaali ya po. **20** Lanyaaka ki bualí Pöli, "A ba fidi ki do ki gedi Jerusalema li niba ba fidi ki waani juufinba yiko danba ban buu a maama ne lipo n nintuali?" **10** Pöli í nintuali ban la yaali n po ke laa tiegi. **21** Li yedi, "N ye o badciamo Sesari buudiel i kani, nan yaa tie min den ye bi siiga nni ki tandi ki guu ke ban buu nni lankani i. Mii pia tagli ki maadi yaama ke yuakuli gbadi yaa ka, "Bi bakuli Juufinba po nani fini aba í bani maama kpienba faadma po ya buudi ke bi baa jia nni a bonjanla. **11** Ama li ya tie ke n tudi, bá ki tieni nintuali nni dinne." **22** Feliksi yua n den bani yaali ke li bualí n kuumu, N naa jie min kpe. li maama fuuli den yedi ke juufinba í juuni, Ama ban jalgi nni yaali ya po ya ki tuagi sanu, ki yedi, "Komanda Lisia ya ñani Jerusalema ki nilo bakuli kan taa nni ki mubni bi nuu nni. kpeni, n ba jia i buudi." **23** ki puogi seje kobga N suagi n buudi Sesari po i." **12** Festusi den yudaano ke wan ya guu Pöli bonjanla, libakuli kali ki juogi yeni o juogikaaba li maama po, ki í da podi o, ki da yja o nitaanli nni bá niyendo í jiini Pöli, ki yedi, "A yedi ke a suagi a buudi da cua o kani yeni bonli ke o baa todi o. **24** Lan Sesari kani, bi ba buu a lankani i!" **13** Lan tieni tieni danaba, Feliksi den guani poli kani yeni dana waamu, ke o bado Agripa yeni Berenisi o denpua Drusila, ke o tie juufi, ki cedi ke bi cua Sesare ki baa cani Festusi. **14** Ban tieni dana yini Pöli ke o ba cengi o yaali n tie ti dudugdi waamu, ke Festusi taa Pöli maama ki waani o Jesu Kiristo nni. **25** Ama nani Pöli í den kubi mi bado, ki maadi, "Feliksi den cedi ke bi taa niloba maama mi teginma po, mi yanduanma po yeni ki cua yeni o ne ke o tie kpaadli. **15** Min den ya buudi n ba juodi ki cua po yeni, ti jawaandi gedi Jerusalema, Juufinba salga yidkaaba yeni den cuo Feliksi, ke o yedi: «Dá guani ki lebdi bi cancannikpelba den jalgi li nilo boncianla, ki o, ama n ya baa u sanu ya yogu, n ba sóni ki mia ke ban buu ki cuo o, ki kpa o **16** Ke n mo yini a.» **26** Lan yognu goga, o den daani ke poli jiini ba ke laa puni sanu ke Roma yaaba í taa ba suu o i ligi, lanyaapo, ke o den suani ki yi nilo ki mubni o o yibala nui nni ke baa buni o ki boe yeni o. **27** Ama bina lie í pendi, ke o ki puni o u sanu ke o ba maadi ki fie o yuli Porsiwusi Festusi ga Feliksi ki tua gobna, Ama ti buudi kani. **17** Ama ban taani ki cua ne, mii nani Feliksi den bua juufinba ninmanga yeni, guudi dana, li fiifandi ke n cedi ke bi taa o ki ke o cedi ke Pöli li luo li kpaadidieli nni.

25 Festusi í pundi diema nni, lan tieni dana taa, wan ñia Cesare, ki gedi Jerusalema. **2** juufi salga yidciamo yeni bi yikodanba í cua o kani ki waani o ke bi pia mi maama yeni Pöli, ki baa ban jia ti buudi yeni o. ki mõndi ki niidi Festusi ke wan cengi bi maama. **3** Bi den mia o u

cua yeni o ti buudi kaanu. **18** Ban den fii ki jalgi o, ki waani wan pia ya tagli kuli, maamónma bakuli naa den ye. **19** Ban nia ya maama po tie bi jaandi sanu maama i, yeni niloba ke bi yii o Jesu, ke o den kpe, ama ke Pöli wani nan yedi ke o fo. **20** Mii den bani min ba kpaagi lanya maama maama, ke n bauli o o ya ba tuo ki gedi Jerusalema ban buu o maama lanpo. **21** Ama

Poli n̄ den yedi ke o baa ye li kpaadidieli nni, solgi ban den kpa yaaba. 11 N̄ den ȳmalgi bi tuba ke o suagi o maama o badciamo Sesari buudi yognu kuli ti yikodi codieni nni ki niidi ba ke bi kaanu, n̄ den yedi o ke wan ya ye likani ki guu sugdi U Tieu. N̄ den fiindi n̄ pabienli bi po, ki hali min ba taa o ki s̄oni o Sesari kani. 22 Agripa wangi ba falaciamo bá i doglami nni m̄ono. 12 den yedi Festusi, “N̄ moko bua min cengi li nilo Min den tuuni lanya tuona, n̄ den caa Damasi maama.” Festusi n̄ jiini o “cedi saala” “Aba cengi ke li tie salga yidkaaba ciamo yikodi sanu nni; o maama.” 23 Lanwani ii, lan fandi, Agripa yeni 13 O badciamo, li sanu po, u yensiinu, n̄ den ya Berenisi den bobbi bi tiakpiagdi ki cua ti buudi yenma n̄ filgi ki tuudi ki cie u yienu, ke mi ñani kaanu yeni sejenba yeni u dogu yikodanba. 14 Ti kuli n̄ lagdi ki baá, n̄ den gbadu ke u nialu bikani. 24 Festusi den yedi, “O Bado Agripa yeni maadi yeni nni ebrewu maama nni, “Soli, Soli, yinba ya nikpiaga n̄ ye yeni ti ne, I la ya nilo be n̄ cedi ki a wangi nni ya falaciamo ne? li paa ne ee; Jerusalema Juufinba yeni nekanba yaaba a po yeni ñan taa a taali ki pua li bonmuukaali.” la nni ki yigni ki tua ke waa dagdi wan go ya 15 Ke n̄ buali “A tie ȳma i, O Diedo? Ke o diedo pia miali. 25 N̄ didi ki sua ke waa tieni yaali n̄ jiini N̄ tie Jesu, ñan falgi yua i. 16 M̄ola, fii ki sedi dagdi yeni mi kuuma; ama wani m̄ono n̄ suagi a taana po; lanyapo i ke n̄ d̄ogdi a po, ki lugdi a o maama O Badciamo kani yeni, n̄ ba taa o ki ke ñan tua n̄ tuonsn̄lo yeni n̄ kasiedi yaali nua mubni o o badciamo nui nni. 26 Ama mii bani ñan bani nni molane yaali ya po yeni min ba min ba diani yaali cima li tisonkaali nni, ki teni yuandi ki waani a ya bona; 17 N̄ go ba faabi a o badciamo, lani n̄ cedi ke n̄ cedi ke bi cua yeni min suani a ya dogtieba yeni ya nilanba siiga o i kani o bado Agripa, ke ñan todi nni min fidi nui nni. 18 Ke ñan luodi bi nuni, ki ñani ba li ki diani yaali n̄ tiegji li maama po 27 Kelima laa tuagi sanu ke min s̄oni kpaadli kaa diani ki baigili yeni Setaani paaciamu nui nni, ki ȳmagdi ba mi yenma yeni U Tieu po, ke ban fidi ki baa waani ban jalgi o ya maama po fuuli.

26 Lanwani ii, Agripa den yedi Poli, “Maadi ki fie a yuli.” Ke Poli duoni o nuu, ki saa i m̄oni ki yedi. 2 O badciamo Agripa, n̄ ye li pamanli nni yeni min ga mi maama a nintualu ki ba maadi ki fie n̄ yuli juufinba yaaba n̄ jalgi nni nuui nni; 3 Kelima a tie bancianma daano yaali n̄ nua juufinba yema yeni bi bogda po. Lanyapo i ke n̄ mia ña ke ñan pa juunli ki cengi nni. 4 Ti ya ba maadi i m̄oni, juufinba kuli bani min ye maama hali n̄ jawaama nni n̄ dogu nni yeni Jerusalema po. 5 Bi bani nni hali mi cilma, ki ba tuo ki saa i m̄oni ke n̄ den colni farisienba yema, ya jaanbuolu n̄ colni mi teginma sanu. 6 Molane n̄ ji se ne ke bi jaigi nni ti buudi kelima n̄ lingi ya ñ̄onianu ke U Tieu den niani ti yaajanba 7 Kelima li tie ya ñ̄onianu ke ti piiga n̄ cuglied den pugi U Tieu yeni ti colindi yienu yeni ñ̄iagu ki daani ke ban baa i. O badciamo Agripa, li dandanli po i, ke juufinba jalgi nni. 8 Beyapo i ke i siiga nni bá niyendo ki maali ke U Tieu ba fidi ki faadi bi tinkpiba. 9 Yoguba, n̄ den maali ke mi tieni bona boncianli ki k̄oni yeni yaaba n̄ taagi Nasareti Jesu yeli. 10 N̄ tieni li bona Jerusalema dogu nni. Salga yidkaaba ciamo n̄ den puni nni ya yiko po cedi ke n̄ luoni bi dugikaaba boncianli a kpaadidiela nni, n̄ den U Tieu sugli bi tuonbiadi po, ki di min gagdi ki ñanbi yaaba faali kelima ban pia ya dudugdi n̄ po. 19 O badciamo Agripa, lanwani ii, n̄ ki fali jaljanli nni bonlakaali; 20 Ama, cincinli, Damasa yaaba po, ki tuani Jerusalema po, yeni Jude dogu nni yaaba kuli yeni bi bi nilanba po, n̄ teni ba u tondu ke ban biidi bi pala bi tuonbiadi po, ki lebdi bi togu, ki guani U Tieu kani ki ya tuuni ya tuonjana n̄ dagdi yeni ti tuonbiadi sugli. 21 Lanyapo i ke jufinba cuo nni ku jaandiegú nni ki bigni ke ban kpa nni. 22 Hali yeni m̄ola kuli, U Tieu todi nni, kelima n̄ se ki saagi i m̄oni bi niba kuli yeni a nigbenga siiga ke yii nua bontoli kase bi sawalpuuba yeni Moyiisi ñ̄ waani ke yaali n̄ ba tieni ke laa pia tama; 23 Ke li buali ke Kirito ñ̄ la fala, ki tua yua n̄ ba kpia ki faadi bi tinkpiba siiga, ki fii ki kpaandi ki waani jufinba buolu yeni bi nilanba mi yenma.” 24 Poli n̄ maadi o mom̄onsaali ki dudi, ke Festusi tandi ki yedi, “Poli a tie gaado i, a bancianma n̄ cedi ke a gaadi.” 25 Ama ke poli maadi, “O nicolinka Festusi, mii tie gaado ka, ama n̄ paani n̄ pali i, ki ñani i mom̄oni lanbona ki maadi yeni li yumiinli 26 Kelima o badciamo bani lanya bona kuli po, lani n̄ cedi ke n̄ fuoni n̄ yama ki maadi o, kelima n̄ bani ke bonli ki ye li maama po ki duagi o; kelima libakuli ki tieeni wuoli nni. 27 O badciamo Agripa, a dugi

bi sawalpuaba po oo? N bani ke a dugi bi po” **28** ban fii likani, biya ba mōndi ki pundi Foniksi, Agripa ñ maadi pōli, “A bua li y pugni waamu ku fawaagu ñ naa ba lanpo. Foniksi tie Kreti ñ jan maadi kuani n yama min tuo ki tua Kiriti ñinbiayaali ki ye yaanga nintuali yeni yanbangu ñjōdka yo oo? **29** Pōli ñ yedi, “N jaandi ki miadi nintuali sanu po. **13** Yanbangu faalu ñ cili ki figi U Tienu ke lan tie mōla ne yo oo, lan ba waagi suo suo, bi den bani ke ban bua maama n yeni, yo oo, lan da tie fini baba ka ama yaaba cengi n ke bi yugdi ti kudkpiagdi, ki fii, ki balni Kreti maama dinne ne ñ tua nani mini yeni, ama lan ñinkunu, kaa fagi yeni li jaali. **14** Ama lan yani da tie li kpadiidieli kudseseli ya po ka.” **30** Ke o waamu, ku faaciangu yu n figi yeni u paalu ke badciamo fii, ke gobna yeni Bernisi yeni yaaba n bo taani ki kaa yeni ba kuli fii; **31** ban ñani boncianla. **15** Ku ñinbiagu den ki fidi ki ba tuogi ku dieciangu nni ke bi maadi yeni bi lieba ki tua, “Ya nilo ne ki tieni ya bonli n pundi kuuma ii, bi ji den ñja ke ku faaciangu tugi ku ñinbiagu bii cuoma.” **32** Agripa ñ yedi Festusi, “Bi bi ba ki caa yeni gu kun bua naani. **16** Ti den tagni ki fidi ki luodi o nilo ne ki ñja o li ya bi ki tie ke o balni naani ke Kawuda kpendedgli legni ti; ti den la fala paaa ki ti fidi ki seni ki ñinbiabigu yaaga n ba faabi ti. **17** Ban fidi ki yugdi ki ñinbiabiga ki kuan, ke bi taa u baabu, ki loli ki tabni ku ñinbiaciangu. Bi den jie ke ku ñinbiagu ñ da ti gedi ki tuoni Sirti tanbiibenli, lanwani ii, bi den gbabi ki jiini a ñinbiacaba ki ji ñja ke ku faagu tudi ku ñinbiagu. **18** ku taafaagu den figi ki pua ti hali boncianla, lanwani ii, bi den cili ki ñangi ku ñinbiagu tuga ki lu mi ñima nni. **19** Li daataali daali ku ñinbiagu tuonsõnba den taa bi tuonsõntiadi ki luni mi ñima nni. **20** Nani lan den tieni dana ke u yienu yeni a ñmaabilia den ki ñani, ke ku taafaagu mo pua ti yeni, ti naa ji den daani ke ti ba baa faabma bakuli. **21** Ban den tieni lanya dana kaa dini liba yeni, ke Pōli sedi ku ñinbiagu tuonsõnba siiga ki yedi ba, “N yegni, i den ya cengi n gadi, i den kan fii ki cua Kreti tin kua ya janjanma nni ke ti ye ne yeni tin biani yaali ne kuli. **22** N ji tigni yi ke yin paani i pala, kelima ti siiga nni nilo ji kan biani o miali, li ya ki tie ku ñinbiagu yaagu n ba bia yaa ka. **23** Kelima, ku ñiagu nni, min cõlni yua ya sanjōdma ki go pugi ya tienu maleki won legdi n po. **24** ki yedi nni, ‘Da jie Pōli, a ba pundi Sesari nintuali, go diidi, U Tienu ñjancianma po, o guuni a yaaba n yegi yeni a ne ke obakuli kan biani o miali. **25** Lanwani ii, yin paanii pala kelima n bani ke li ba tieni wan waani nni maama i. **26** Ama ti ba gedi ki tuoni kpendedgli jaali i.” **27** Tin pundi piiga n ñiataagu, ke ti li kubi ti sanu Adriatiki ñjancianma po yeni, ku yøgsiigu, a ñinbiakudla tama ke ti nagdi gbangbanli i. **28** Ban bigni mi ñima ñuamu, ki la miada piina (m 40); lan gedi waamu ban biig i la miada piitaa (m 30) **29** Bi den jie ke ti ba tuoni tangbaagu i, lani n den cedi ke bi jiini ku ñinbiagu kugkpiaga na, ki ji

27 Ban jagi ke ti ba kua ku ñinbiagu ki gedi

Itali, ke bi taa Pōli yeni ya kpaada n sieni ki mubnī Ogusti sejenba kobga yudaano nui nni, ke bi yii o Juliwusi. **2** Ti den kua ya ñinbiagu n ñani Adramiti ki ba balni Asi ñinkunu, yeni ke ti den kua mi ñincianma nni. Aristarki, Maseduani diema nni Tesaloniki jua den yegi yeni ti. **3** Lan fiifandi, ti den sedi Sidon dociamu nni, lankani, Juliwusi den kubi Pōli yeni mi yanduanma, hali ki cabi o ke o gedi ki ban ga o kpiiba cangu. **4** Tin ñani lankani, ti den suagi liiga mi ñincianma nni ki sedi Cipipri kpendedgli kani, naani n legni ti yeni u faalu, kelima u faalu den togdi ti. **5** Tin pendi ki nagi Sisili yeni Panfili ñinkunu, ke ti sedi Miira, Lusi diema nni. **6** Lankani i ke sejenba kobga yudaano la ñinbiagu ke ku ñani Aleksandri ki caa Itali, Ke o kuan, ti ku niinni. **7** Tin fii ki cuoni waamu waamu nani dana bá, ki mōndi ki pundi Kinidi, u faalu ki tuo ke tin tin cuoni, lanwani ii, ti den kpibi u sanu ki toli ki balni Kreti ñinkunu naani n liegi ki toli Salmóni. **8** Ti den cuoni yeni fala ki balni u ñinkunu hali ki ban pundi kaanu bá ke bi yii Feri Hafensi ki u kuu yeni Laseya dociamu. **9** Ti den sedi likani ke li waagi waamu, kelima Juufinba nõoloma mo den pendi o, li cenli ti sanu po ji den bia, lanyapo, Pōli den tuodi ki waani ba, **10** ki maadi, “N yegni, N la ke tin bua fii ya sanu ne baa pia mi janjanma, ti go ba biani a bona boncianli, laa tie a tuga yeni ku ñinbiagu baba ka, ama, ti miana mo.” **11** Ama sejenba kobga yudaano den cengi o ñinbiakudlo yeni o bondaano maama i, o den ki cengi Pōli maama. **12** Kelima li den ki ñjani ku faawaagu ñ cua ki naa ti li ñinbiayaali kani a ñinbiakudla boncianla den cegli ba ke

jaandi ke lan fandi tonma. **30** A ñinbiakudla mi ñima nni, ama yeni wan ciadi mi ñima nni den bua ban ña ki ja ku ñinbiagu, ki jiini mi kuli, U Tienu teginma naa tuo ke wan ya pia faabma ñimbiabiga mi ñima nni, ki ji tie nani bi miali.” **5** Ama, o den yogi ki luni o waa o mu bua jiini liiga ya kudkpiagdi yeni, **31** Ama Pöli nni, ke bonliba ki tieni o. **6** Bi den guu ke u den yedi seje yudaano yeni sejenba, “Bi niba ne yukonu í cedi wan moli, bii wan ti cii ki baa yaa ye ku ñinbiagu nni, i kan baa faabma.” **32** ki kpe i. Ama ban den li kpaagi o ke li waagi Lanwani ii, sejenba den jia ki ñinbiabiga baabi ke liba kuli ki pia o, bi den lebdi bi maalma ki ki ja ke ki gedi fagma. **33** Lan cili ki fandi, ke yedi ke o baa tie bulo i. **7** Mi tinfamma den ye Pöli paani bi pala ke ban la mi jiema ki di. O kaa fagi yeni likani, ki tie li kpendedgli yudaano den maadi, “Dinne tie li piiga n danaali n yeni ke o yii Pubiliyusi ya tinga. O den ga ti cangu ke i guu kaa di liba kuli; jiema ki kua i ñobu bongjanla hali dana taa. **8** Li sua ke u yukonu nni. **34** Lanwani ii, n paandi i pala ke yin kali ki yeni ki canbuonga cuo Pubiliyusi báa. Pöli n bögdi mi jiema ki taani ki di, kelima li ba todii gedi o kani, ki jaandi, ki maani o nui o po, ki yin baa mi faabma. I siiga bá niyendo kan biani tebi o. **9** Lani í pendi, ya niba n den yia li o yudi bá yuyengu.” **35** Wan maadi lani, ke o kpendedgli po kuli den cua Pöli kani ke o jaandi taa kpanu, ki jaandi U Tienu bi kuli ya nunbu ke bi paagi. **10** Bi dogtieba mo den colni ti, ki nni. Ki ñymiidi kpanu, ki cili ki ñymani. **36** Ke tieni ti li seli. Tin den bobindi ki bua fii ki cabi bikuli la li papaali ki dini. **37** Ti den tie niba **276** ba, bi den teni ti yaali n tie ti bonbuakaana. **11** ku ñinbiagu nni. **38** Ban dini ki guo, ke bi luni Lan tieni ñyamaali taa, ke ti kua ya ñinbiagu n ban tugi ya ñalkaama (kpanu tiibima) mi ñima den ye li kpendedgli kani ku faawaagu yognu, nni, ki bua ban yuagi ku ñinbiagu. **39** Lan den Aleksandri ñinbiagu ke “A bulileba” nannanli fandi i, bi den ki bandi ban nanli ya tinga, Ama ya ku po **12** Lan pendi, ti den sedi Sirakusi, ki bi den la ñinlaagu ke ku jaali tie tanbiibenli. tieni dana taa. **13** Tin ñani likani, ti fii ki gedi Bi den maali ke ban gedi ki sieni ku ñinbiagu Rejiyo dociamu nni. Tin tieni dayenli, ke ku lankani i. **40** Bi den jia ti kudkpiagdi ki ja ke ti faagu ñani yanbangu ki luodi, dana lie siiga ke mii mi ñima nni, layognu ke bi pöbdi ki duoni a ti pundi Pusolesi dociamu nni. **14** Likani, ti den ñinbiacaba ke u faalu pieni ku ñinbiagu ki gedi kadi yeni ti kpiiba ke bi ga ti cangu dana lele. Ti yeni gu li jaali po. **41** Bi den sedi faali lie í cendi den kubi yeni i ki ban pundi Roma. **15** Lankani naani i, ke ku ñinbiagu gedi ki feli ku tanbiingu ke ti kpiiba den gbadu ti maama, ki tuogi ti hali nni. Liiga den feli ki cedi ke ku ñinbiagu se ke ti da ye Apiwu daaga nni yeni A Candietada kaanyendu kaa migni. Ama a ñinguona den pua kani. Pöli í la ti kpiiba, ke o jaandi U Tienu ki paama, ki mudi ku ñinbiagu puoli. **42** Sejenba ba li papaali. **16** Tin pundi Roma, bi den cabi den lagi ke ban kpa a kpaada, ban da ti dugi ki Pöli ke o ye o baba i wani yeni seje yua n guu ciadi. **43** Ama sejeyudaano den bua wan faabi o. **17** Lan tieni dana taa ke Pöli yini Juufinba Pöli, lani n den cedi ke o yie bi jagli. O den yedi yudanba ki taani. Ban pundi, ke o maadi ba, ke yaaba n ba fidi ki dugi mi ñima í dugi ki “N kpiiba, bake mii tieni tudma bakuli, ke mi pundi li jaali po. **44** Ya niba n sieni den ñodi bi nua ti buolu, bii ti bogda bii ti jaajanba, bi cuo tiaba i a taaba po yaaba n sieni ban baa yaali ku nni nani kpaadli yeni Jerusalema, ki mubni nni ñinbiagu nni, ke li ba todii ban dugi ki pundi li Roma yaaba nui nni. **18** Ban den buali nni ibuali, jaali. Li den tieni yeni i, ke tikuli baa mi faabma bi den lagi ke ban cabi nni, kelima, baa den la min tieni yaali ke li dagdi yeni mi kuuma cuonu. **19** Ama Juufinba í den yie bi maama, li den tua n po taladi ke mi suagi n maama o badciamo Sesari kani, Li naa tie ke n pia jalgi bakuli n buolu po. **20** Kelima min suagi ti buudi ne yeni i, ke n mia ke min kali yeni yi, ki maadi yi min pia ya maama. Kelima Israyeli dandanli po ke n ye yeni i kudseseli ne.” **21** Ke bi yedi o, “Ti ki kpeliki ga tisónkaali, ke li ñani Jude, ki maadi a maama, ti kpiiba siiga nni mo obakuli ki kpeli togdi a maama ki maadi a po bonbiigu.

28 Tin den ciadi, ke bi gedi yeni ti li jaali po, ke ti bandi ke li kpendedgli yii Malti. **2** Bi dogtieba den ki ga ti cangu baba ka, ama bi den cuoni u mu ti po kelima ki taaga yeni ti waadi po. **3** Ama Pöli í baani ti baadi ki tieni u mu nni, ke ku muwalgu tuogi li waalabli ke li finfini o nuu. **4** Bi dogtieba í la ke li waalabli juani Pöli nuu, ke bi ji maadi bi ñymiali nni k tua. “Ya nilo ne baa tie nikpaloo i, ke sani ki ciadi

22 Ama ti bua tin cengi fini aba kani i, yan pia ya maalma u jaanbuolu yeni po, kelima ti bani ke i kaani kuli, baa pia maaljanma bakuli li jaanbuolu po.” **23** Ban bili o ya daali, bi niba boncianla den cua o kani, wan ye naani. Ke o waani ba o maama, ki tieni kasiedi, ki waani U Tienu diema. O den cili sijaagu hali yeni ku yenjuogu, ki taa sani lie kuli ki ba lebdi bi yama, ban tuo ki ga ke Jesu maama tie maamənma, yini n tie Moyiisi yiko tili yeni bi sawalpuuba maama. **24** Bi niba bi siiga den tuo ke wan maadi ya maama tie məməni, ama bi tianba den ki dugi o maama po. **25** Nani bi maama ñ den ki cendi yeni, bi den yadi ki kuni ya yogu ke Poli maadi ba ya lanbona ne, “Mi Forjanma den pia i məni man kadi ki waani i yaajanba o sawalpualo Esayi maama nni. **26** O den yedi, ‘Gedi ya nibuolu ne kani, ki maadi ba, “I cengi yeni i tuba, i naa gbia; ki nua yeni i numi, ama i naa gbia niima nni. **27** Kelima ya nibuolu ne pali tadi ki juagi, baa gbia bonjanli yeni bi tuba, ki Ȣubni bi numi. Bi jie ke ban la yeni bi numi, ki gbadì yeni bi tuba, ki go gbadì niima nni yeni bi pali, ki da ti lebdi bi pala, min tebi ba.” **28** “Lanwani ii, yin ya bani ke bi səni ki waani bi nilanba U Tienu yanbli, ke bi tuo ki ba cengi, ki ba ga li.” **29** Wan maadi lan ya maama, ke bi yadi, ki gagì bi Ȣimali nni boncianla. **30** Poli den tieni binmuna lie i wan den haya ya diegu nni, ki gaani yaaba n caa o kani kuli. **31** O den wangì U Tienu Diema maama, ki go tundi ba yaali n nua O Diedo Jesu Kiristi po yeni li papali. Nilobakuli den ki pani o o tuona po.

Roma Yaaba

1 Mini Poli, Jesu Kiristu tuonsónlo, ke bi yini nni ke min tua ya tondo ke o gagdi ki baa wangi U Tienu laabaaljamo, **2** U Tienu bo tuodi ki niani, ki cedi ke bi sawalpuaba diani a tiljhama dianjamí nni, ke li ba tua yeni, **3** Ke li nua o Bijua yua n mali, ki tie Dafifi puoljuuanu, yaa tie ti gbannandi po. **4** Ke li dögdi yeni U Tienu Fojanma paaciamu, ki waani ke o tie U Tienu Bijua ki dugni o iedma bi kpienba siiga, wani yua n tie Jesu Kiristu, T Diedo. **5** Wani ya po ke ti baa li jyanbli, ki tua o tondba ki ba cedi o yeli po bi nilanba n tuo ki ya cólni, ki go dugi o po. **6** Yinba yaaba ke Jesu Kiristu yini ne, i mo ye li nibuoli siiga nni. **7** N diani li tili ne yinba yaaba n ye Roma, ki tie U Tienu buakaaba, ke o gagdi ki yini yi ke yin tua nijanba: U Tienu ti Báa yeni ti Diedo Jesu Kiristu ní puni yi li jyanbli yeni mi yanduanma! **8** N dá ba tieni U Tienu balga Jesu Kiristu yeli po yinba ya po, kelima janduna kuli bani i dudugdi ncaa ki se naani. **9** U Tienu, min tuuni yua ya po, ke li nua o Bijua laabaaljamo, tie n kasedi, ke n maadi i maama daali kuli kaa cedi. **10** N miadi n jaandi nni kaa cedi, ke li ya tie o yanbuama po, min baa u sanu yeni li pamanli ki cua yiani. **11** Kelima n bua min la yi, ki bögdi yeni yi U Tienu Fojanma paabu, yin fidi ki ya se taajala lie ke li paa. **12** Lani yaa ka, n ya cua i siiga, ti kuli ní taani ki baa li papala kelima yinba yeni mini ní taani ki pia ya dandanli po. **13** N naataani, mii bua min wuoni yi ke n yen kali, ki lagi ke min cua i kani, ki la yi, ki cie ya luana n ye i siiga yeni ya nibuoli n sieni; ama hali yeni mólá kuli, n dá ki ba sanu. **14** Li tie n po panli i, ke min gedi ki la Girekinba yeni bi yanbóndanba, ki gedi ki la a gbanbanda yeni yaaba n ki kua cogu kuli. **15** Lanyapo, li tie n po buamónma i, ke min kpaandi ki waani yinba yaaba n ye Roma po, o laabaaljamo. **16** Kelima mii ji jie fee yeni min waani o laabaaljamo: li tie U Tienu paaciamu faabma i, yua n daani kulipo; ki cili juufinba ki tuadi Gilekinba. **17** Li laabaaljamo n dögdi ki wangí U Tienu teginma yaama n jua li dandanli, ki go tie li dandanli po, nani lan diani maama: "O niteginka baa fo o dandanli po. **18** U tienu panbienli ñani tanpoli ki ddögdi, ki yie bi niba tuonbiadi kuli po yeni yaali n ki tuagi i momóni sanu po bani yaaba n cedi ke bi tuonbiadi dögri i momóni. **19** Kelima

lan buali ke ban ya bani U Tienu po yaali ki duagi ba bá waamu; U Tienu wani o bá n waani ba. **20** Lanyapo, U Tienu jandi yaadi n ki pia bianu, O paaciamu yuu n ki pia gbenma yeni o yenye ma yanduna tagma. Ti ya diidi wan tagi yaali kuli, bi niba ki pia ban ba yedi yaali ki faabi bi yula. (aiddios g126) **21** Kelima, ban bandi U Tienu, bi naa kpiagi o nani o tie U Tienu; baa tieni o balga yeni o tuonjama; ama bi maalbidi biani ba ke bi luoni bi pala ki kua li biigl nni. **22** Bi tie ti japaadi ki maali ke bi tie yanfodanba i, ki na tie gaada. **23** Bi lebdi U Tienu yua n ki pia juodma yudandi ki nan jua ya bonnannandi tie o nisaalo yua n ba kpe, lani yaa ka ti bonyugditi, ti yandi yeni a bonbalinkaana. **24** Lani ya po i ke U Tienu tulni ba ti tuonjogindi po, ke ban ya tiendi bi pala ní faadi yaali; ke bi ji tie bi ymiali nni, yaali n pia i fee, hali ki biidi bi gbanu. **25** Bani yaaba n lebdi ki ja U Tienu momóni, ki nan jua mi tofaama, bani yaaba n kpiagdi U Tienu tagma ki nan ja wani o tagdo yua dagdi yeni ya kpiagdi n ki pia gbenma. Ami! (aión g165) **26** Lanyapo i, ke U Tienu tulni ba ke bi faadi ti tuonjogindi yeni i fee tuona: Kelima bi puoba ja U Tienu ní tagi ba yaali ya po ki jödi ti cancagindi tuona. **27** Bi jaba moko, lani n yeni, bi ja ban tagi o pua yaali ya po, ki fiindi bi gbanu, ki jua b jalieba ki cagni bi yula ki fiagdi bi bá. Bi ba baa bi gaadyema ní dagdi yeni ya pani. **28** Nani ban den ki maali ke ban bandi U Tienu yeni, U Tienu mo ymagdi ba bi pala ní bua ya tuonjogindi po i, ke ban ya tie ya bona n ki pia mayuli. **29** Bi pala gbie yeni yaali n ki tiegi kuli, mi biadma, mi jaanma, bu nunfanbiadbu, ki nanga, mi kuukpama, li kónkónli, mi niama, ku tugtongu, **30** Bi tie dokpala, jonjondanba, yenyiekaaba, japaadanba, maciandanba, tuonbiididanba, danyiekaaba yeni yanluodanba. **31** Bi tie yanpiidanba, jyanwaadanba, bi yama ki siadi bi nisaallielo po, baa pia niñingbadma mo. **32** Bá ke bi bani U Tienu buudi po, ki bani ke yaaba n tie lan ya bona dagdi yeni mi kuuma; baa tie li bona baba ka, ama bi go taa yaaba n tie li bona po, ki go puuni ba i móni.

2 Yeni ke fini yua jiagi a lieba buudi ke a mo yaa tieni li bona ke bi baa jaliga kelima fini n buu ki go tiendi ti biidi. **2** Ama ti bani ke u Tienu biidi jiama nua yaaba n jiindi i móni po.

3 Ama fini yua jaligi a lieba, ke nan tie li bona a ki buoni U Tieu n nian ba yaala i? 4 Lani maali ke a bu ñaa ti buudi nni i? 5 Bii a yini U waa ye! bá bi niba kuli ya tie tonandanba, U Tieu bua cianla, o sugli yeni o pasongili kuli fanmi a? 6 Wan yua bigindi yua kuli yeni o tuona, 7 ki caa liiga ki kpaani U Tieu kpiagili yeni yaa miala n kan gbeni. (aiōnios g166) 8 Ama bi japidanba mutuodanba, 9 yaalidigu yeni li ñmadili bu cua yaa nalinga n tieni bonbiilkuli po, cincinli Sufinba yeni yaaba n ki tie Sufinba. 10 Ama li yendi n yaa ye yaaba n tiendi yendi i? 8 Nani nitianba n tabi ku tuotabgu ki yaala n ñani, cincinli Sufinba yeni yaaba ki tie tua ke ti maadi maama: «Be n cedi ke ti kan ba, 11 kelima U Tieu ki pia bøgili. 12 Li yapo ya tiendi mi biadma, man yuandi ki cua yeni li yaaba ke yikodi baa cuo ba yeni yaaba n yie ti bonjanli?» U Tieu ba bu, ki cuo ba lan buali yikodi kuli kpe le nni. 13 Kelima yaaba n cindi ti maama. 9 Lanwani i, i maali ke ti tie nimonba yikodi kaa tie yaaba n mõni U Tieu po, ama yo oo? kalam! Kelima ti bontitiedi waani ke yaaba n suani yeni laa. 14 Kelima yaaba n ki tikuli Jufinba yeni yaibuoli n sieni kuli ti bani U Tieu yaa kpagi ti yikodi, bi tieni li po tuonbiadi n yendi ti. 10 Nani lan diani maama: yeni kelima ban mõno bu tua yikodi i. 15 Li po, «Niteginka ji ki ye bá niyendo.» 11 nilobá kuli wangi yiko tuona yanjagili tie sieda, 16 maalima ki pia yanfuoma. obá ki lingi U Tieu, bikuli wangi yaa daali ke U Tieu baa bu bi niba ki bodi, bikuli tua yanpiidanba; 12 Bá niyendo tøgini Jesu Krisiti labaamanli po. 17 A yaa yii ki ye, ki tiendi yaali n ñani, bá niyendo. 13 Bi sufa, a ye ti yikodi ki kpanmi yeni U Tieu, kodgu tie kakuyaanli. Bi kubi bi lanbu ki pua mi 18 ki bani o buama yeni li bona yia ke yikodi tofaama, bi ñøgbana gbie yeni ti waaløbdi. 14 Bi bo cabi, 19 A yaa tie a juama yeni li bonbonli ñøna gbie yeni ti solindi yeni ku tugtongu. 15 Bi nni ymagidi ka, 20 ki yendi bi yanbondanba, ki taana yua mi sôma wulma po. 16 U ñmanbiidi tundi bi tøba, daa maali ke a mi banma yeni i yeni li yubønli n ye bi sanu po. 17 Bani ki mõni kaa. 21 Li yaa tie ke a tundi bi niba, be n bani mi yanduanma sanu; 18 Bi nuni ki bani cedi ke a ki tundi a baa i? A tundiki ban daa su, U Tieu fangli. 19 To mola, ti bani ke yiko n a ki suu? 22 Fini yua tundi ke ban daa commi a bili ya ñømaama, o bili ma yaaba n colni li ki commi i? Fini yua yie a pada a ki su ti jandie yiko po i, ke yuakuli n fidji ki mubni o ñøbu, ke nni i? 23 A wangi a baa ke U Tieu teni fini o ñanduna kuli n bandi o biidi U Tieu nintuali, maama ke gó ji kuandi o i fe kelima a ki colí 20 Kelima, obá kuli kan fidji ki maadi ki faabi nni o maama. 24 Kelima bi nundi U Tieu ki o bá U Tieu nintuali ki dugni o colni yiko n dugini a yaa po i nani lan diani yeni. 25 Ti kondi bili yaali. Kelima yiko n cedi ke o nilo bandi ti ñani li ya sua ke a colini ti yikodi, li ya sua ke a biidi. 21 Ama, molane, yiko baba ka; U Tieu yie, a kondi bu tua fanma i. 26 Li yaa sua ke jelo go dogdi o momoni ke bi bandi, ke yiko yeni colini yikodi, o gua tie jeli yaa? 27 Jeli yaa colí bi sawalpuaba tieni kasiedi. 22 U Tieu saa i nni yikodi, o ki pia mabili nani fini yua bani o momoni yaaba n dugi Jesu Kiritu po ki pia li ki yie yeni? 28 Li yapo sufa mõno tie yua lebdi dandanli. Paadma bá kuli ji ki ye. 23 Kelima o pali, li ki tie o gbanandi po kaa. 29 kelima ti yuakuli tieni ti tuonbiidi kaa ji dagdi yeni U kondi tie li pali mni, i diani po kaa. O nilo donda Tieu kpiagdi. 24 Ama U Tieu ñanbli po, ke ki ñaa o kani kaa, U Tieu kani.

3 Roma yaaba pia be ke li cie ya nibuoli n sieni, ku kõnciagu ñuadi tie be? 2 Lan tieni maama kuli, li mõni boncianla kelima, U Tieu kpiak mubni bani i, o ñømaama. 3 Be ya po i! Bi siiga nni, tianba yaa dugi, bi yenyiema ba fid

Tieu wani li tie momondaano i, nani lan diani maama yeni: «KI fidji ban bandi a maama nni ke ke U Tieu pali biidi yaa daali ke o jiagi ti biidi. a tiegi, a ya buni yeni bi niba mo, ñan paadi 6 Wan yua bigindi yua kuli yeni o tuona, 7 ki caa ba.» 5 Ti biadma ya dagdi U Tieu tegimma, ti ba maadi be? U Tieu ya waani o pabienli ti biadma po, waa ji tiegi ii? (N maadi nani bi nisaalba n maali maama i) 6 yeni ka! U Tieu ya nisaalba n maali maama i) 6 yeni ka! U Tieu ya 7 N tofaama ya cua yaa nalinga n tieni bonbiilkuli po, cincinli dogdi U Tieu momoni, ki waani o kpiagdi, li Sufinba yeni yaaba n ki tie Sufinba. 10 Ama li ba ga ledi i, ban bu nni nani n tie biidi daano pamanli yeni ti ñandi n yaa ye yaaba n tiendi yendi i? 8 Nani nitianba n tabi ku tuotabgu ki yaala n ñani, cincinli Sufinba yeni yaaba ki tie tua ke ti maadi maama: «Be n cedi ke ti kan ba, 11 kelima U Tieu ki pia bøgili. 12 Li yapo ya tiendi mi biadma, man yuandi ki cua yeni li yaaba ke yikodi baa cuo ba yeni yaaba n yie ti bonjanli?» U Tieu ba bu, ki cuo ba lan buali yikodi kuli kpe le nni. 13 Kelima yaaba n cindi ti maama. 9 Lanwani i, i maali ke ti tie nimonba yikodi kaa tie yaaba n mõni U Tieu po, ama yo oo? kalam! Kelima ti bontitiedi waani ke yaaba n suani yeni laa. 14 Kelima yaaba n ki tikuli Jufinba yeni yaibuoli n sieni kuli ti bani U Tieu yaa kpagi ti yikodi, bi tieni li po tuonbiadi n yendi ti. 10 Nani lan diani maama: yeni kelima ban mõno bu tua yikodi i. 15 Li po, «Niteginka ji ki ye bá niyendo.» 11 nilobá kuli wangi yiko tuona yanjagili tie sieda, 16 maalima ki pia yanfuoma. obá ki lingi U Tieu, bikuli wangi yaa daali ke U Tieu baa bu bi niba ki bodi, bikuli tua yanpiidanba; 12 Bá niyendo tøgini Jesu Krisiti labaamanli po. 17 A yaa yii ki ye, ki tiendi yaali n ñani, bá niyendo. 13 Bi sufa, a ye ti yikodi ki kpanmi yeni U Tieu, kodgu tie kakuyaanli. Bi kubi bi lanbu ki pua mi 18 ki bani o buama yeni li bona yia ke yikodi tofaama, bi ñøgbana gbie yeni ti waaløbdi. 14 Bi bo cabi, 19 A yaa tie a juama yeni li bonbonli ñøna gbie yeni ti solindi yeni ku tugtongu. 15 Bi nni ymagidi ka, 20 ki yendi bi yanbondanba, ki taana yua mi sôma wulma po. 16 U ñmanbiidi tundi bi tøba, daa maali ke a mi banma yeni i yeni li yubønli n ye bi sanu po. 17 Bani ki mõni kaa. 21 Li yaa tie ke a tundi bi niba, be n bani mi yanduanma sanu; 18 Bi nuni ki bani cedi ke a ki tundi a baa i? A tundiki ban daa su, U Tieu fangli. 19 To mola, ti bani ke yiko n a ki suu? 22 Fini yua tundi ke ban daa commi a bili ya ñømaama, o bili ma yaaba n colni li ki commi i? Fini yua yie a pada a ki su ti jandie yiko po i, ke yuakuli n fidji ki mubni o ñøbu, ke nni i? 23 A wangi a baa ke U Tieu teni fini o ñanduna kuli n bandi o biidi U Tieu nintuali, maama ke gó ji kuandi o i fe kelima a ki colí 20 Kelima, obá kuli kan fidji ki maadi ki faabi nni o maama. 24 Kelima bi nundi U Tieu ki o bá U Tieu nintuali ki dugni o colni yiko n dugini a yaa po i nani lan diani yeni. 25 Ti kondi bili yaali. Kelima yiko n cedi ke o nilo bandi ti ñani li ya sua ke a colini ti yikodi, li ya sua ke a biidi. 21 Ama, molane, yiko baba ka; U Tieu yie, a kondi bu tua fanma i. 26 Li yaa sua ke jelo go dogdi o momoni ke bi bandi, ke yiko yeni colini yikodi, o gua tie jeli yaa? 27 Jeli yaa colí bi sawalpuaba tieni kasiedi. 22 U Tieu saa i nni yikodi, o ki pia mabili nani fini yua bani o momoni yaaba n dugi Jesu Kiritu po ki pia li ki yie yeni? 28 Li yapo sufa mõno tie yua lebdi dandanli. Paadma bá kuli ji ki ye. 23 Kelima o pali, li ki tie o gbanandi po kaa. 29 kelima ti yuakuli tieni ti tuonbiidi kaa ji dagdi yeni U kondi tie li pali mni, i diani po kaa. O nilo donda Tieu kpiagdi. 24 Ama U Tieu ñanbli po, ke ki ñaa o kani kaa, U Tieu kani.

Kelima U Tieu bo tuodi ki lugdi wani Jesu Kiritu, ke o ba tua ti candandi yaaba n dugi o sôma po, ki fidji ki waani o tegimma, kelima, yogu bá, o bo ña kaa buni ki cuo bi niba bi tuonbiadi po, ke wan waani o juunli. 26 ki waani o tegimma molane, ke bi niba n bandi ke o

teginma po, o ba faabi yua n dugi Jesu Kiristu lanwaani li dandanli tie fanfanma u ñoanianu po. **27** Be ya po i, ke o nisaalo baa kpiagdi o yuli? mamo baa bodi **15** kelima li balimaama baa Laa tuo. Ti laa yikodi i? A tuorjana yikodi bii? N cuani UTienu pabienli ama li bali maama yaa n, ti dudugdi yikodi po. **28** Kelima ti maali ke o ye naani libali maama miidima moko ki ye. **16** li nisaalo ba mi faabima ti dudugdi po i, ama yiko yaa po ki yaaba n ba ba onñoanianu ba kelima colindi tuona po ka. **29** Bii U Tienu tie Jufinba li dandanli yeni o yanbili po, ke lan tindi yaaba tienu baba i? Waa tie bi nilanba mo ya tienu yo n tie Abalahama puolirjuani ba yaaba n ki da tie oo? Nn o tie bi nilanba mo ya tienu. **30** Kelima yaaba n tuo li bali maama bebe ka ama yaaba n tienyendu baba n ye, ki ba faabi yaaba n kua ku pia abalahama yaa dandanli (yua n tie ti kuli konciagu yeni yaaba n ki kua ku konciagu. **31** Ti yaa ba) **17** nani lan diani maama n cabi ki tua yi ji fanbi yiko, ki yua ti dudugdi yoo? Kalam! Ti nibuoli yeni mi diecianma kuli yaa ba ki go tie dögdi ki waani yiko ñ pia ya mayuli i. yaaba n daani utienu kuli yaa ba yua n tiendi

4 ti baa yedi ledde ti yaaja Abalahanma po o den ba laa panpaani ti gba nandi po? 2 li yaa den tie k Abalahanma tuonjanma po ki den yia o o ni moano n den baa fidji kpiagi wani o ba, ama utienu yaa nin tuali ka 3 lani yaa po ki diani yedi? Abalahanma den daani utienu keli po teni ke o yino nitieginka. 4 moala po yua n soani li tuonli baa ba o panpaani o kanbaa ki yaa nua ke li tie paabu ka ama ke li tie panpaani. 5 li tie yene yua n ki soani tuonli ki nan daani yua n tiendi mi tegimma po o biidi daano po ba coadi o mo yaa dandanli ki li tiegi 6 yene ke Dafidi mo gaali ki njalibaliga ye yaa nilo ke utienu n ki coadi yua yaa tegimma kelima o tuona po ki nan yedi, 7 li pamanli ye yeni yaaba n ba sugili bi bi biadima po yeni utienu n piini yaaba yaa tuonbiidi, 8 li panmanli ye yeni ti yonbidaano n kan go tiadi yua yaa tuonbidi pon 9 nani laa pamanli baa tie yaaba n kua ku koanciagu bebe yaa po yo? kelima li yedi k Abalahanma den daani utienu ka utienu nua

Abalahama den daan i utera ke utera nuaal
ke o tie nitieginka **10** o den tie lede ke o den
nuali o teginma? yaa yoginu ke Abalahama den
kua ku koanciagu bi ke o daa den kua gu? yaa
yoginu ke o daa den kua ama ki tie jelo. **11**
Abalahama den ba ku koanciagu nannanli ke li
tie li dandanli teginma pengu, yaa yoginu ba ke
daa tie jelo ki wan tua ba yaaba n daani kuli po
ke wan nuali bi mo ki nunmanga ki bi tiegi **12**
ki wanga yaaba n tie junga yaa ba ki laa tie ti
coanli bebe kaa, ama ke li tie yaaba n cuoni li
dandanli mni yaa tana, nani ti baa Abalahama
yaa dandanli yeni, hali ke o daa den kua o
koanciaguu. **13** Li naa tie li bali maama yaapo
ka ke u Tienu den niani Abalahama yeni o puoli
juani kuli ko ba cabi ban diedi njanduna. Ama
ki li tie li dandanli teginma po. **14** li yaa tie li
bali maama yaa kubima ke ti baa tie o faaajielo
5 Tin dugi Jesu po n cedike ti laa u faabu,
kiguani ki mangi yeni UTienu. **2** o njalibaliga
po n cedi ke ti dugi o po yeni, ti mo pia ti nuaadi
o kani. **3** Tin ji yaa mangidi ti pali fala nni ki nan
bandi ke fala n baadi yeniania. **4** Ania n baadi
yenili dandanli. **5** Li dandanli mo kan bondi
nilo kelima U Tienu fuojanmi nteni U Tienu
buama ti pala nni. **6** K i dugini, yaa yogunu
ke ti daa bo pia paalu, Krisiti bo kpe yaaba n
bo yeti biidi nni po. **7** Yaa yogunu ke nilo ba
kpenli o monkundaano po; laa kandi u bo kpenli
numono po i. **8** Ama U Tienu wan n tie o buama
kelima Jesu bo kpe ti po, yaa yogunu ke tidaa
bo tie biididanba i. **9** Mola po u soma n cedike ti
ji tie monkundanba yeni i, tijibaa ciadi yeni U
Tienu mutuoli. **10** ke dugini, yaa yogunu pendii,
ti bu tie u yibala i, ke jiti guani ki mangi yeni

U Tienu ki tɔgini u biga kuuma nni po, ke o tin daa ji daa tie ti tuonbiadi yonbi. **7** Kelima miali n fie ti. **11** Laa ki gbeni, tin mangi ti pala yua n kpe fuodi yeni ti tuonbiadi. **8** Li yaa tie ke ki tienu U Tienu baligi, ti Diedo Jesu Krisiti po, den kpe yeni Krisiti, ti go baa yaa daani ke ti yua n cedi ki ti guani ki kangi yeni U Tienu. baa ye ki suo yeni o. **9** Ti bani ke Jesu den fii bi **12** Nani ti biidi n tɔgini nifosaalo yendo po ki kpienba siiga, o kan go kpe kelima mi kuuma ji kuani b niba kuli ti biidi nni ke li baa yendi kipia paalu o po. **10** Wan den kpe yaa kuuma, li bi kuuma yeni, ke yua n ji biidi kuli wan kpe. den tie ti tuonbiadi yapo ke o den kpe yenma **13** kelima halin lan ciliti yikodi yogunu i ke ti li kuli po, ama mola wan gua ye ki suo, o suo biidi kua dulña nni. **14** Ama mi kuuma cili hali U Tienu yapo i. **11** Li tie yenma i mo yaa kani, Adama yogunu ke pan pundi Moyisi yogunu, ki ke yogunu baa, i den kpe i tuonbiadi po, ama gadi liiga yaaba n bobidi ki naa naani Adama mola, i suo yeni U Tienu, Krisiti yapo. **12** Lani yua n bo baadi. **15** Faala paabi ki naani nani yapo, yin daa tuo mani ke ti tuonbiadi n yendi i ti biidi yaala. Niyendo yaa biidi po n cedi ke gbannandi yaala n baa kpe, yin daa tuo mani boncianla bo kpe, Jesu Krisiti yalibaliga yenui ke yaa tiendi i gbannandi bonbuakala yaala paabu jiidi niba boncianla po. **16** O nuyendo yua kuli. **13** Daa taa mani i gbannandi ki tua jongidi n biidi n baa yen yaala ki taa yenui paabu. ke tuonsontiadi ama yin taa mani i ba ki teni U nuyendo biidi puolu po mo cedi ke ti buudi baa Tienu yua n suo nani yin kpe ke i gbannandi tua yeni kutubjmaali, ke faala paabu yali baa yen yaa tuonsontiadi n dagidi U Tienu po yeni. **14** ti monkundi mo ti biidi boncianla puoli lipo. **17** Daa cabi mani ti tuonbiadi n paadi i kelima yiko Niyendo baba yaa biidi yo baa yen mi kuuma, ji kaa die i U Tienu yanbili n ji die i. **15** Ti baa ye boncianla mo baa gaa yalibaliga bonciala yeni be? ti baa tiendi ti tuonbiadi kelima yiko paalu ti monkundi fala paabu Jesu Krisito baba kani. ji die ti; ama o yanbilie po? **16** Lanwani i bani **18** Lan wani, nani niyendo baba yaa biidi n cedi ke yin tua yua yaa nacenba, i baa yaa colini o, ke yuakuli n kpaadi biidaano lani go cedi ke i tie yua ke i colini o yeni yaa tuonsomba? **17** niyendo monkuntuonli po mo cedi ke u paabu Ama U Tienu yaa yanbili po kelima i den tie ti teni li mialibi niba kuli. **19** Nani niyendo kan tuonbiadi yaa yonbi, ama i tuo ki colini yeni i colini po n cedi ke yuakulijitie biidaano, to, pali yaa tunda ke bi den teni i. **18** Bi den nani i niyendo mo yaa colini po ba cedi nilo kuli n ti tuonbiadi nni kuli ke i jitua mi teginma yaa kpandi monkundaano. **20** To ti yikodi mo nan yonbi. **19** N maadi nani i gbannandi n ki pia baa ke ti biidi n yanmi ki yabidi i. Ama t biidi paalu yeni, li tie yeni ke i taa i gbannandi ki n yabi naani, yalibaliga yanm ki gbie la kani. cabiki tua ti jongidi yeni ti tuonbiadi yaa yonbi, yeni wani cabi mani i gbannandi n tua teginma yaa ma yanmi i yaa yonbi. **20** kelima yaa yogunu ke i den tie ti tuonbiadi yaa yonbi i, i baga den ki ye yeni buudi. **21** Li loni i po be? ke li yaa tie fe baba? kelima li nuadi kuli tie mi kuuma i. **22** Mola yin nani ti biidi nni, i tua U Tienu yaa yonbi, i ji pia mi tegirjanma, yaa miali n kan gbeni. (aiōnios g166) **23** kelima ti biidi paabu ti mi kuuma i ama U Tienu yanbili tie yaa miali n kan gbeni ti yonmidaano Jesu Krisiti nni. (aiōnios g166)

6 Ti baa yedi be? Tin ki ye ti tuonbiadi nni ke U Tienu yanbili ye ti po ki pugidi? **2** Kelima; tim yaaba n kpe ti tuonbiadi po, li baa gaa ledi i tin go yaa suo ti tuonbiadi nni? **3** I bani yaa yogunu ke bi den wuli i U Tienu finma Jesu Krisiti nni, ke o kuuma po i ke i den wuli i? **4** Lanwani, tin den wuli yeni, bi dentaani ki piini ti yeni o o kuuma nni lan fidi ke o baa n baa ti kpiagidi, li tie u paalu n den teni ke Krisiti fii bi tinkpiiba siiga maama, ti moko baa yaa ye yeni li miapanli yeni. **5** Kelima ti den taani ki yeni o, ti go baa yedi yeni o. **6** Ti bani ke tin den tie yaa niba kpiama, ke ti ji ki tie bani ka kelima bi den taani kipiimi ti yeni Jesu lan fidi ke tin gbannandi yia pia ti tuonbiadi n bodi ke

7 I bani, kelima, n maadi yeni yaaba n bani yiko, ki yiko suani o tuonli hali ki li fagi, o nisaalo yenma nni. **2** L tie nani yiko n yi cabi o pua wan kuni o ja yeni, ama li sua nani k o ja kpe, o ji ki ye yeni yiko tili. Ya yiko kadagu n den taandi wani yeni o ja yeni ji ki suani. **3** O ja da ya ye ki pia li miali, k o siedi ki kuni ja tiano, o tie conconli; ama o ja ya kpe, yiko ji pia nu o po, o ya kuni ja tiano, o ji ki tie conconli. **4** N

naataani, li tie yeni i mō ya po, yaali n tie yiko kuuma nni. **25** U Tienu n ga balgi. Wani baba n po wani, i kpe li kuum n o, ki dugni yinba yeni bu fidi k fabn nni ti yombidaano jesu klistu po klistu n bo taami ti gbannandi yeni, i ji pia i kelima, n pali nni, n yua u Tienu yiko, qamaq n diedo, yua n yiedi bi tinkpiiba siigni, ki tin mō n gbannad'n, n yua ti biidi yiko.

ji fidi ki ya suani a tuona U Tienu po yeni. **5** Yen

i mōni, tin mōn da den ye m kuuma gbannadn yeni, li yiko den kuandi ti ya maalbiidi n den caa yen ti m kuuma po. **6** Ama molane, ti ji ñani yiko mabl n o, k dugni ti den kpe yeni yaali n den kubi ti dansaligi. Ti ji bu fidi ki sōni yen U Tienu yeni m maalpanma yaali ki fuojanma ñmagd ti, ki ji cedi m maalkpelima. **7** Ti ji ba yedi be? Yiko tie bonbiili yaa? N n, ya yogunu k n bandi ti biidi ki dugni mi ñōmaama po i. Tii den bani nunponli li bo ya ki tie ñōmaama nni ka. Ki da pia nunponli a lielo po. **8** Ti biid ji la o sanu k n ji pia li nunponli ñanduna ne bona po kuli. **9** Yayogunu, ki da den bani yiko, n fo, ama min ji te gbadji mi ñōmaama yayogunu, ki ti biidi yendi n yinyienu k n ji kpe. **10** mi ñōmaama bo tie ki lan baa yeni li miali, ama ki min ya po, li ba mi kuuma. **11** Ki dugni, ti biidi la o sanu lan kani, ki tugi m ñōmaama ki bōndn nni k n kpe li ñōmaama po. **12** Yiko ji pia jōngdi ba, ama m ñōmaama ki pia tagiliba. **13** Yeni ki yaali n den ñjani yen ji ba yen mi kuuma? N n, lan ka. ti biidi n ba yenli. Ti biidi wuoni li bonjanli ki baadi yen mi kuuma. Li tie yeni ki ti biidi wan yeni, i moni wan tie yaali ki mi ñōmaama mo ji cedi ki ti biidi ji ñjani ki yabdi ki pendi. **14** Ti bani ki yiko ñani U Tienu kani, ama min wani tie ya nulo ki bi kuabi ki ñan nni ti biidi nni ki ti biidi ji ña nni. **15** Ki dugni min ji bani min suani yaali. N suani min bua yaali ka, ama n suani min ki bua min sōni yaali. **16** Li tuo k n sōni min bo ki bua sōni yaali. N bani ki li ki ñjani. **17** Lan wani min mōno ka suani lan, ya biidi n kubi n yeni, n cedi kin suani lan ya tuonli. **18** N bani k n ki ñjani, n bua li bonjanli tiema, ama ki li nan pa yen ni. **19** N bua k min ya tie li bonjanli k nan kan fidi ki tieni, ama ti biidi yaali k, n k bua yeni, n nan tiendi lani. **20** K n ya suani yaali k n bo ki bua min sōni, min kan sōnli ama ya biidi ye yen nni suani nni tuonli. **21** N ji te la ki yaali ne n ye yen nni: n ya bua soni bonjanli, n ji te yi juodi yeni bonbiili. **22** N bua ya yiko n ñan U Tienu kani. **23** Ama n go lieli ye yen n. N Yam n tuo ya yiko yen, ki cedi k n tie nani dansaligi yen, ki coln ti biidi yiko. **24** N tie cicagdaani paaa. ñjma n bu fabn nni. Ki ñani n gbannandi yaali bua wan kuan n mi

kuuma nni. **25** U Tienu n ga balgi. Wani baba n po ye yaaba n fo Jesu Kiristu nni po. **2** Ki dugni U Tienu Fonjanma yaama puuni li miali Jesu Kiristu nni, yikodi faabi nni yeni ti biidi yeni mi kuuma yikodi. **3** Kelima, yiko ñ gbal yaali, ke li ñani ti gbannandi tadingu po, U Tienu wani fidi ki tieni. O sōni o bijacelo ya gbannandi nni n naani yeni ti biidi gbannandi yeni, ki buni ki cuo ti tuonbiadi li gbannandi nni. **4** O tieni yeni ke yiko ñ waani ti mi teginma sanu ki dudi ti po, tinba yaaba n cuoni, kaa yua ti gbannandi ka ama U Tienu Fonjanma. **5** Yaaba fo ti gbannandi po fiini ti gbannandi buama ya po i; yaaba n fo mi forjanma po mo fiini mi forjanma buama po i. **6** Kelima, ti gbannandi buacianma tie kuuma i, mi forjanma buacianma mo tie li miali yeni mi yanduanma. **7** Kelima ti gbannandi buacianma tie U Tienu po yibalma i, kelima maa yua U Tienu yiko, mi kan fidi ki coln yiko. **8** yaaba n fo ti gbannandi po kan fidi ki tua U Tienu buakaaba. **9** Yinba ya po, U Tienu Fonjanma ya ye i niinni, yii fo ti gbannandi po ka, ama mi forjanma po i. Nilo ya ki pia Kiristu forjanma o niinni, waa tie Kiristu yua. **10** Kiristu ya ye yeni yi, Ti gbannandi ya kpe ti tuonbiadi po, mi forjanma baa ye yeni yi, ki tie miali mi teginma po. **11** Yua n yiedi Jesu bi kpienba (tinkpiba) siiga forjanma ya ye yeni yi, wani yua n yiedi Jesu bi kpienba siiga ba guani ki teni i gbannankpiendi li miali kelima o forjanma yaama ye yeni yi ya po. **12** Lawani i, n naataani, ti ji ki pia panli ti gbannandi po ki baa lingi ti gbannandi buama ka. **13** Kelima i ya fo ti gbannandi ñ bua maama, i ba kpe; ama i ya yie ti biidi, ki kpaa i gbannandi mi forjanma paalu po, i baa pia li miali. **14** Kelima U Tienu forjanma ñ gobdi yaaba tie U Tienu ya bila i. **15** I nan ki ga yonbdi fuoma ka ki go baa jie; ama i baa ti wubdi ya forjanma i, mani ya po i, ke ti yigni ki tua: Abba, Báá! **16** U Tienu forjanma mi bá tieni kasiedi, ki waani ti yantiali ke ti tie U Tienu bila. **17** Lanwani i, ti ya tie o bila, ti go tie o faadila i: U Tienu faadila, ki ba bōgdi li faali yeni Kieistu, li ya tie ke ti tuo yeni i mōni ki ga fala yeni o, ti ba baa ti kpiagdi yeni o. **18** N maali ke molane ya fala kan fidi ki bogni yeni saala ya kpiagdi n

ba dögdi ti po. **19** Mi yentagma mo se ki guu bona bii ya yogu n ñjua ya bona, **39** Lanyaaka yeni li dandancianli U Tienu bila dögdim. **20** Upaaciamu bii li bonli n kpedi maama kuli bii Mi tagma den tua yuoungu bonli ke li naa ñjua lan ñjua maama kuli, lanyaaka tagma bákuli kan mani ya buama ka ama o tagdo yaama. **21** Ama fidi ki paadi ti yeni U Tienu Buama, wan dögdi li dandanli den ye, ke dayenli, mi mo ba faabi yaama Ti Diedo Jesu Kiristu nni.

mi bá yeni ti tuonbiadi yonbdi, ki taani yeni U

Tienu bila ki baa mi faabma ti kpiagdi nni. **22**

Ama ti bani ke hali yeni dinne, mi tagma kuli duni yeni fala ki gbaa yeni ti madi. **23** Li ki tie mani baba ka, ama ti mo, tinba yaaba n baa U Tienu fojanma nani paakpiabu yeni, ti mo duni yeni fala, ki guu ke wan wubi ti ki daa ki faabi ti gbannandi. **24** Kelima ti dandanli po i, ke ti baa mi faabma. Ama, ñjan nua ya dandanli ji ki tie dandanli; ñjan nua yaali, a go baa daani li ii? **25**

Ama ti ya daani tin ki nua yaali, ti se taajala lie i, ki guu. **26** Lan tie maama n yeni, mi fojanma mo go todi ti, ti tadingu nni, kelima ti jaandi nni, tii bani yaali n dagdi ti po, ki ba mia. Ama mi fojanma mini mi bá gbaa, ki duni, ki miadi tipo. **27** Ke yua fiidi, ki bani yaali n ye ti pala nni bani mi fojanma maalma, kelima U Tienu po i, ke mi miadi bi nitieginkaaba po. **28** Tin bani yaali n tie ke, yaaba n ñjua U Tienu po yeni wan tuodi ki lagi ki yini yaaba, o taani bonli kuli ki ñjanbdi bi po. **29** Kelima wan den tuodi ki bani yaaba, o den tuodi bobnii ba ke bi tie o Bijua nannanli, ke o Bijua n yá tie bijakpelo o waamu siiga. **30** Wan tuodi ki lagi ki bobnii yaaba, bani i, ke o go yini. Wan yini yaaba, o go faabi ba, wan faabi yaaba, o go puni ba ti kpiagdi. **31** Ti nan ba maadi be i, lan ya bona po? U Tienu ya taa ti po ñjma ba yie ti po? **32** Wani yua n ki den tuo ki ga o Bijua fala nni, ama, o den mubnii o bi niba nui nni, ke o kpe tikuli ya po, li ba ga ledi i, ke o kan go teni ti bonli kuli o ya po? **33**

ñjma ba fidi ki jalgi U Tienu n gandi yaaba? U Tienu n bu, ki faabdi. **34** ñjma ba fidi ki bu ki cuo ba? Kiristu n kpe ti po, hali ke o yedi o, ke o kaa U Tienu jieni po ti yudandi nni, wani n tie ti candaano, ki miadi ti po. **35** ñjma ba fidi ki paadi ti yeni Kiristu buama? pupuagdi bii, yanyagdi bii, falabiadma bii, mi koma bii, bi ya fie ti tiadi ki ja ti mubila bii, ti jawaanciandi bii, ki jugpienga i? **36** Nani lan diani maama”

“A ya po i, ke bi kpa ti hali yentumunli, ke bi nua ti nani ba caa yeni ya pee o yankodikaanu yeni.” **37** Ama, yeni lankuli, yua n buadi ti cedi ke ti paadi yeni ti yudandi. **38** Kelima n

pia li dandanli ke mi kuuma lanyaaka li miali, bii malekinba, lanyaaka ti yonbdi, bii molane

9 N maadi mɔmɔni Krisiti nni, mini ki pua faama U Tienu fuoma wangí nni ke n ki pia faama. **2** N ye yeni ti yanyagiciandi yeni li pabɔnli yogunukuli. **3** kelima n bi baa bua ban solini nni ki paadi nni yeni Krisiti, n kpiiba

yapo, yaaba n kpi yeni ti gbannandi nni yaa ñjamu po. **4** Bani Isalele buolu buudi yaaba, U Tienu den cedi ke bi tua bimɔnmu, ki dögidi bi po o kpiagidi, ki kuani i yantaadi yeni ba, ki tieni ba o bali maama, ki dögidi bi po ban baa jaandi o maama, ki niani ba o ñoniagu. **5** Bi tie

ti yaja nba puoli ñjua, Krisiti moko den mali li yaa buolu nni ti gbannandi po. Wani yua n die bonla kuli. U Tienu n pagidi hali yaa yogunu kuli, Amina (aïon g165) **6** Mii bua yedi ke U Tienu ñɔnianu kipia mayuli ka. Kelima yaaban mali ki tie Isalele puoli ñjua, bi kuli ka tie Isalele buolu yaaba mɔmɔni. **7** Laa go tie Abrahama puoli ñjua kuli ka tie o bi mɔnmu. Ama li yedi: «Isaka puoli ñjua n baa tie a buolu» **8** Li bua yedi ke laa tie yaaba mali nani bi nisaaliba kuli n maa maama n ba tie U Tienu bila. Ama

yaaba n mali nani wani U Tienu n bili u ñɔnianu maama n tie o buolu mɔmɔni. **9** U Tienu n bu niani yaa ñɔnianu n tie ne: «Binli, tin ye yaa yogunu ne yaa pundi, n baa guani ki cua, sala ba maali i bonjaga.» **10** Ama lani baba ka, Rebeka

yen Isaaka den taani bi yaaba ki mali a sanpoli bilie. **11** Li bilieda daa den ke cua li ñjandunli nni, ki buali ban tieni ti tuonbiadi lanai yaa kaa a tuonjanma ke U Tienu den gandi ba ke lan toginii bi tuona po, ama li den ñani U Tienu yua yi wanbunga yua kani. **12** U Tienu den yedi Rebeka: «ñjan baa kpaa ki mali yua baa tuo ke daa tie nacenbiga.» **13** Li ba tieni nani lan diani maama: «N den bua Jakobo ki nani Esyu» **14**

Lanwani, ti baa yedi be? U Tienu ki tiegi ba? yeni ka. **15** U Tienu den yedi Musa: «N baa gbia mi ninñinma min bua yua yapo. N go baa li palisiadili min buayua yapo. **16** Lanwani, laa ñani yua baa naani kani kaa, bii o mɔndilipo ka, ama li ñani U Tienu niñningbadima po. **17** kelima li diani ki yedi Farawon: «N yeni a ke a tua o badiciamo yaala yapo. Tie ke n baa min dögini n paalu kelima a yapo, ki go cedi n yeli n pundi

ŋanduna kuli nni kelima a yapo. **18** Lanwani U sanu, ki nan lingi ke ban bili bi yuli po teginma Tienu gbia mi niñima wan bua yua yapo ki go sanu yeni, bi ki colni U Tienu teginma sanu. **4** juadi li paliwan bua yua ya pali. **19** Yendo bu Kelima Kiristu n tieni ki dudi yiko, ke lan tua guani ke yedi nni: Be yapo ke U Tienu fu yeni faabma bi dugkaaba kuli po. **5** Lani n cedi ke ti? kelima ŋma n baa fidi ki yie o yanbuama? Moyisi waani yiko ñ bili ya teginma niima nni: **20** Fini o nisaalo, a tie ŋma ke baa nia yeni U “Ya nilo n colni lan ya teginma baa pia limialti Tienu? U tiagu baa tuo yedi o tiamaalo ke: «Be li teginma po.” **6** Ama ya teginma n ñani ti yapo ke a maa n nni nanda? **21** o tiamaalo ki pia dudugdi kani ñ maadi maama n ne: “Da maadi li bali yeni wan ñani yøgikonyenli nni ki maa a pali nni: “ŋma ba do tanpoli? Lani n ba cedi yaa tiagu n ba tuuni li tuonli mɔnli, ki ñani laa Kiristu ñ ña tanpoli ki jiidi. **7** Lani yaa ka: “ŋma yøgikonyenli nni ki maa yaa tiagu n kan tuuni ba jiidi ki kpientinga nni? “lani n ba cedi Kiristu tuon mɔnli. **22** Ti ji baa maadi be, U Tienu bua ñ fii lankani ki yiedi bi tinkpiba siiga. (Abyssos wan waani o pabieleni ke døgidi u paalu ama ke **g12**) **8** Mi maama yeni nan maadi be i? Mi maama nan cuo o ba bonciala ke yaabu ke dagidi, o ye, ki kuu a kani, ki ye a ñøbu nni yeni a pali mutuoli **23** kelima u bua wan døgi o kpiagidi n nni. Ti dudugdi ya maama n yeni, tin wangi yabi maama yaa niba n tie nani wan den gbadu yaama. **9** A ya yaadi a ñøbu, ki tuo, ki ga ke Jesu yaa tiadi po n niñima wan den tuodi ke gandi n tie O Diedo, ki dugi a pali nni ke U Tienu yiedi yaaba ke ban taani yeni o o kpiagidi nni. **24** o bi kpienba siiga, a ba baa u faabu. **10** Kelima a Lanwani wa yini ti Sufinba siiga baba ka, ama ya dugi yeni a pali kuli, a ba baa mi teginma, o yini ti yaaba n ki tie Sufinba moko siiga. **25** a ya yaadi a ñøbu ki maadi bi niba siiga ke a Nani wan yedi o sawalipualo Ose tili maama: «N tuo ki ga, a ba baa li ŋanbli. **11** Nani i diani ñ baa yeni yaa nibuoli n ki tie n buolu niba, ke go maadi maama: “Yua n dugi o po, o kan di fee, **12** yini yaa buoli ki mii bua baa min bua yaaba» **26** Lanwani i, paadma bá kuli ki ye Juufinba yeni bi Li baa tieni yeni bi po nani kani ke yedi ba: «yii nilanba siiga, kelima bi kuli pia Diedyendo i, ke tie n buolu» Lankani bi yini ba: «U Tienu yua o yedjama ki pia banlu yaaba n jaandi ki miadi suo bijaba» **27** O sawalipualo Esayi den kpaandi o po. **13** Kelima yua n jaandi O Diedo yeli po ba ki maadi Isayeli ki yedi: «Isirayeli buolu yaa baa mi faabma. **14** Bi ba tieni ledi i, ki jaani ki tie nani n ñinciamma tanbini yeni, yaaba n baa mia ban ki daani yua ya yeli po? Bi ba tieni ledi tindi baa tie waamu. **28** kelima O Diedo ba tieni i, ki dugi ban ki cengi yua ya maama po? Bi ba ki juodi i tinga nni wan den yedi yaala ke li kan tieni ledi ki cengi o maama, nilo yaa ye ki ba waagi» **29** Li baa tie nani Esayi n kpia maama ki waani ba? **15** Li ba tieni ledi i, bi tundkaaba ñ yedi: Li miali Diedo u paciamu kuli daani o yua ya ye, bi yaa sɔni ba? Nani lan diani maama: den cedi ke ti ti siiga nitianba sieni, ti buolu “Diidi mani bi cenli ñ ñani maama, bani yaaba den baa bodi tn tua nani Sodomu yeni Gomori n wangi mi yanduanma, bani yaaba n wangi yaaba yeni. **30** Lanwani ti baa yedi ledi? Yaa a laabaalŋjamo! **16** Ama, bikuli ka tuo ki ga o nibuoli n ki tie Isirayeli yaaba ki den lingi n laabaalŋjamo. Esayi tuodi ki maadi: “O Diedo, teginma laa n teginma bi dandanli po. **31** Ama ŋma nan tuo ki gbadu a tonda maama? **17** Ti Isirayeli buolu yaaba den lingi n teginmakelima dudugdi ñia o nilo ñ gbadu yaali kani i. Ban gbia li bali maama kubima po naa den baa. **32** Be yaali mo nan ña Kiristu maama kani i. **18** Lani n yaapo ke baa den laa n teginma? Baa den lingi cedi ke n buali: “Baa gbadu ti tondu uu? Bi li ki baa kelima li dandanli yapo, Lanwani bi den gbadu, kelima li diani: “Bi nialu gedii kaankuli, tuudi li tantuudikaala. **33** Nan lan diani maama: ki kagni ki lindi ki tinga, bi maama mo yadi «diidi ke laa, n bili siyoa juali kani yaa tanli n ŋanduna nni tinbanli kuli.” **19** Ama min buali yaali da aa: “Isirayeli yaaba ki den bani bii? Moyisi den kpia ki maadi: “N ba cedi yaaba n ki dagdi yeni buolu ñ ñuni yi li mutuoli lan tua i po ponponli, n ba cedi ya buolu n ki pia barma ñ fiini i pala. **20** Esayi go paani o pali, ki maadi: “Yaaba n den ki lingi nni yeni, bani n la nni. N dagdi ki waani n bá yaaba n den ki pia n buama po.” **21** Ama o maadi Isirayeli

10 N naataani, n pali nni buama yeni min miadi U Tienu yaali n jaandi nni tie ke ban baa u faabu. **2** N tiendi bi po kasiedi yeni bi yankuali U Tienu tuona po, ama bi nan ki pia li tuonbanma. **3** Ban ki bani U Tienu teginma

yaaba po ne: "N tiani n nui yentunmunli ki bua mangi yeni yaaba n fiindi mi yenyiema yeni a tubkangbada buolu.

11 Lanwani i, n ji buali ne: "U Tieuji luni o buolu yo oo? yeni ka! Kelima n mo tie Isirayeli yua, ki tie Abalahama puoljuanu, ki tie Benjamini cuuli nni yua. **2** U Tieuji ñoli ya buolu ke o den tuodi ki bani hali ke li fagi. I ki bani i diani í maadi Eli po ya maama aa? wan den fabni maama U tienu kani Isayeli yaaba po, ki tua: **3** "O Diedo, bi kpaá a sawalpuuba, ki tudi ki luni a jaanbinbinda; mini baba n sieni ke bi go lingi ke ban biani n miali. **4** Ama U Tieuji guani ki jiini o be i? O jiini ki yedi: «N guuni n yuli po niba tuda lele, yaaba n dá ki gbaani ki pugi o bulo Baali. **5** Li go tie yeni i, molane, nitianba sieni, ban gandi yaaba U Tieuji ñalbalgo po. **6** Ama li ya tie li ñanbli po, lani naa yua a tuona; lanyaaka li nan ji ki tie ñanbli yeni i moni. Li ya tie ke li yua tuana mo, li ji ki tie ñanbli, lanyaaka li tuona ji ki tie tuona. **7** Lankuli wangi be i? Isirayeli yaaba ki baa ban den lingi yaali, ama U Tieuji ñanbli po, ban gandi yaaba baa la. yaaba n sieni ki tie pajuaga danba wani ki baa pu. **8** Nani i diani í yedi maama: "U Tieuji teni ba mi yanpiiyema, bi pia i nuni ki naa nua, ki pia a tuba ki naa gbia, hali yeni molá kuli. **9** Daftidi moko yedi: "Bi jedikaanu í tua bi po diagü, ki tua taalu bii tingbali, ban pa ki baa bi tuonbiadi po sugli. **10** Bi nuni í bôndi, ban ji da nua, bi ciamu í poli, ki buani bi jumu, ban ya tiibi yognu kuli. **11** N ji buali da: "Bi tuudma ji tua bi tingbali yo oo? yeni ka! Ama bi tingbali cedi ke bi nilanba baa mi faabma, ke li tua bi po ponponli, ki fiini bi pala. **12** To, bi tingbali ya tua ñanduna po ñalmani, ke bi pôdma mo cedi ke bi nilanba baa ñalmani, bikuli ya lebdi bi pala, lanya ñalmani ka baa cie ee? **13** N maadi yinba i, bi nilanba: Min tie tondo bi nilanba siiga n ne, n jaandi U Tieuji tuonli po. **14** Li ya bi ba tuo, min fiini n naataani pala, ki kuani ba li ponponli, ki faabi tianba. **15** Kelima U Tieuji ya luni o buolu, ke ñanduna guani ki mangi yeni o, bi ya guani ki ñodi bi Diedo, li kan tua miali ka bi tinkpiba siiga aa? **16** Bi yedi ke a bonkpiala ya ñani, ki dagdi U Tieuji po, li tie ke ku kpaangu kuli mo ñani, ki dagdi U Tieuji po i. A jiina ya kpaa, ki dagdi U Tieuji po, li tie ke a bena mo dagdi ki ñani U Tieuji po i. **17** Bi ya cua ki ñani

bentiana, ke fini tilialbu benu, ke a tugni, ki baadi bu tijuukaabu sinma li beni kaanu, **18** ñan da kpiadi a yuli i beni yeni yeli po ka. A ya kpiagdi a yuli, ñan ya bani ke fini ka tugi a jiina; ama a jiina n tugi a. **19** A ba maadi: "Bi cua ki ñani i beni, ke n mo fidí ki tugni. **20** Li tie momoni ke ya beni n ki pia dandanli i, ke bi cua ki ñani; ke fini a tuugi kelima a dandanli po i. ñan ji da pia japaadi, ama ñan ya jie. **21** Kelima U Tieuji ya ki tuo ki ña bu tijuukaabu beni, o kan di sugli fini bu tilialbu beni mo ya po. **22** Lanwani i, ñan colni U Tieuji ñanbli, yeni o maba. A maba yaaba n tudi ki yie o maama po; ñanbli fini yua n tiegi po, lanyaaka o ba cua ki ñani o mo. **23** Bani yaaba n tudi mo, bi ya ki tundi ki ye mi tudma nni, ki lebdi bi pala, o ba guani ki tugni bi mo, kelima U Tieuji paaciamu po, o ba fidí ki guani ki tugni bi mo. **24** Fini yua den ñani bu tiilialbu po, ke bi tugni a yeni bu tijuukaabu, ke a naa tuodi ki tie bu, bani yaaba n den ñani bu tijuukaabu kani n ji kan guani ki tugni yeni bi tiibuolu uu? **25** Kelima, n naataani, n ki bua ke ya yaalidgu bonli ne duagi yi, ki ba cedi yin yini i yula yanfodanba; Li tie ke Isirayeli yaaba bi tianba juagi bi pala, ki baá mi tudma nni, hali ke bi nilanba kuli baa ki kua, ki baa U Tieuji ñanbli. **26** Lani n cedi ke Isirayeli yaaba kuli ba baa mi faabma nani lan diani maama: "O candaano ba ria Siyon, ki cua ki ñani ti tuonbiadi Isirayeli yaaba pali nni." **27** N ya piini bi tuonbiadi, lani n ba tua n ñonianu yeri ba. **28** Yaali n nua o laabaaljamo po, bi tie yibalinba kelima yinba bi nilanba ya po; ama yaali n nua ban gandi yaaba li ñanbli po, bi tie U Tieuji í baa yaaba kelima bi yaajanba po. **29** Kelima U Tieuji yiinu yeri o paabu ki pia lebdima. **30** Nani yognubá, i den ki tuo ki yua U Tieuji í bili ya sanu, ke bi tudma po, ke i baa U Tieuji niñingbadma yeri, **31** Bi mo tudi U Tieuji sanu, ke yin baa ya niñingbadma po yeri ya po, bi mo í baa mi niñingbadma. **32** Kelima U Tieuji luoni bi niba kuli mi ti tuonbiadi nni, ke wan fidí ki gbadi bikuli niñima. (eleesé g1653) **33** kesaa, U Tieuji ñalmani yeri o yanfuoma yeri o banma yabi ki go ñua! ñma ba fidí ki kpaagi o yanjaga? ñma ba fidí ki bandi o sambila? **34** ñma kpaagi ki bandi U Tieuji maalma? bii ñma n ba fidí ki tua o ceglikä? **35** ñma kpia ki teni U Tieuji bonli ki ji guu ke wan ñmiani o? **36** Bonli kuli ñani U Tieuji kani i, wani n die likuli,

likuli ye o ya po i. Wani n yeni ti kpiagdi yeni ti yudandi li bina yeni li bina! Ami! (aión g165)

12 N naataani, n mia yi ki go paandi i pala ke yin diidi U Tieu niñingbadma po, ki yidi i gbannandi ya salga fuo, ki ñjani, ki mani U Tieu po. Lani n ba todi yin fidi ki kpiagi o bonjanla. **2** Da jua mani molane jamaano ka. Yin lebdi i pala, ki pandi i yantiali, ki fidi ki bandi U Tieu buama, yeni yaali tuagi, ki mani, ki ñjani cain. (aión g165) **3** U Tieu ní puni nni ya ñjanbli po, n miadi i siiga nni yuakuli, ke obá ní da dongi o yuli, ki maali ke o cie o lieba, ama, yuakuli ní maali yeni mi yanfuoma, ki dagni U Tieu ní seni o dudugdi naani. **4** Kelima nani tin pia i gbannanbuoli, ke ti taani ki tie ti gbanu yeni, li gbanandi kuli naa taa taa tuona. **5** Lanwani, tinba yaaba n yabi, ti taani ki tie gbananyendu i, Kiristu nni. **6** Nani tin pia yuakuli yeni o yenpaabu, ke bu jua wan baa ya ñjanbli yeni i, yua n pia sawali paabu, wan ya wangí ke li jua o dudugdi ní dagdi maama. **7** Yua n pia tuonli paabu, wan ya tuuni. Li ya tie tundma paabu, wan ya tundi. **8** Yua n pia ya paabu n paagdi bi niba pala, wan ya paagdi bi pala; yua pia li todli paabu, wan ya todi yeni ti bulcindi. Yua ya paabu tie mi gobdima, wan ya gobdi yeni li yankuali. Yua n pia ti niñinpadi baabu, wan ya tuuni yeni li pamanli. **9** Mi buama ní logdi mi muyima. Yin ya jie ti biidi. Yin ñjanbi ki mubni yaali ñjani nuujadlie. **10** Yaali n nua i naataani buama, i pala ní ya siadi i lieba po; yaali nua ti bulcindi, yin colni i yaba. **11** I gbanu ní ya saagi yeni li tuonli, ki nan ja i kpadje. Yin ya tiegi U Tieu tuona nni, ki tuuni U Tieu po. **12** I pala ní ya mani li dandanli po. Fala yogu, yin tieni li juunli ki ya jaandi yognu kuli. **13** Yin ya todi bi niteginkaaba bi buama banlu, pala, ki buudi yeni yaaba n buudi. **16** Yin ya pia maalyenma i lieba po. Yin da pia japaadi maalma, ama li yumiinli maalma. Da yini mani i bá ke i tie yanfodanba. **17** Yua tieni yi biadma, yin da ñmiani o biadma. Yin lingi yaali n ñjani bi niba kuli po. **18** Li ya tie ke li maa i ya po i, ke i ba fidi, yin tieni ania ki ya ye yeni bi niba kuli mi yanduanma nni. **19** N buakaaba, da tuu mani panli i bá. yin guudi U Tieu pabienli cuama;

kelima li diani: «Li pantuuli tie n yaali, mini n ba tuu mi biadma panli, O Diedo n maadi.»

20 Ama, koma ya pia a yibaliya, ñjan puni o mi jiema, ñuñunu n ya pia o, ñjan puni o mi ñima; kelima a ya tieni yeni, mukuantona i, ke a tugni o. **21** Da ja ti biidi ní paadi ja, ama ñjan tieni mi ñjanma, lan paadi yaali bia.

13 Nilo kuli n yaa colni yikodanba, kelima yiko ki ye ke ki ñjani U Tieu kani kaa. Yaa yikodanba n ye kuli, U Tieu n kaani ba. **2** Lani, yua n yie bi yikodanba yie U Tieu n sieni ke o bona n baa yaa suani maama, ke U Tieu mutuoli baa jiidi o po. **3** kelima yikodanba ki ye ke ban yaa mabindi ñjanma ka, ama ti biidi. Da jie mani bi ka. I ya ñjanbidi, bi baa pagi i. **4** kelima U Tieu tuonsónba ye i po i. Ama i yaa tie biidi, yaa bani mani ke bi baa ñmagi i tuba. **5** Li yaa po i ke ti coldi bo baa tie yeni yanjagili i, ama mabiili ka. **6** Li po, yaa paa mani i panpani kelima bi yikodanba tie U Tieu tuonsónba i ki fiini bi tuona nni. **7** Paa mani yua kuli yin baa paagu yaala: paa mani o lonpo gaali o lonpo, i panpani daano mo o panpani, colni mani yua dagidi yin colni o, ki selini yua dagidi yin selini o. **8** Daa pia mani nilo baa yaa panli li yaa ki tie yin yaa bua i lieba baba yaaka. Kelima yua bua o lielo tiendi yikodi n bua yaala kuli. **9** Yeni, a kan conmi, a kan kpaa nilo, a kan suu, ñjan daa bua a lielo bonla yeni yaali n sieni kuli taani ki tie bonyenla: «A baa bua a lielo nani a baa yeni.» **10** Mi buanma ki duolidi o baa, li po n ke mi buanma tie mala. **11** Lanwani, i bandi ke u yogu ba ke yin findi kelima ti fiema nagi ki cie yaa yogunu ke ti den gaa o. **12** U yøgisiigu pendi o ke jiedicianli yeni li dañucionli, a concona tuona yeni ti jongindi tuona, a konkona yeni i nanga. **14** Tugi mani ti yonmidaano Jesu Kirisiti ke wan tua i jakontiadi ke yin laa ki ji daa kpaani ke yin soni i yanma n kua yaa tuonbiidi nni kuli.

14 Ga mani yua ntadi ti dudugdi nni cangu, ki da teni o tagli yeni i maakpaga. **20** nilo ye, ke o dududi po, ke o di bonli kuli, yua tadi wani ii, di kpinfiaadi yeni luana baba i, **3** Yua n di bonli kuli ní da nundi yua n ki di bonli kuli, ke yua n ki di bonli kuli mo ní da galgi yua n di bonli kuli. Kelima U Tieu tuo o tuada. **4** A

tie njma i ki ba jalgi nitiani yonbo? O ya se ee, **15** Molane, tinba yaaba n pia u paalu n gbadì o ya baá aa, li tie o canbáa maamam i. Ama a tadma tadingu niima nni, ki da dongi ti o baa se, kelima U Tieu ba pugni o u paalu yuli. **2** Ti siig, yuakuli n̄ ya tie ti yaali n̄ jani, ki cedi wan ya se. **5** Poyenpo, nilo baa maali, ki mangi o lielo pali, klan pugni o dudugdi. **3** ke o cie o lielolo. Potoli po, tiano mō n maali Kelima bá Kiristo bo ki dongi o yuli. O bo li tie ke bikuli dōa i. Yuakuli n̄ bili o yuli nni ke o nani lan diani maama yeni, yaaba n den sugdi a maalma tiegi. **6** Yua n kpaagi li daali, kpaagi li sugdi guani n yuli po.” **4** Kelima, ban bo diani O Diedo po i; ke yua n di mo, o di O Diedo po i, ya diani kuli tie tinba ya tundma po i, ke a i kelima o tiendi U Tieu balga. Yua n ki dini, diani n̄ wangì ya juunli yeni yin paandi ti pala cuo o yuli kaa dini O Diedo po i, o mo tiendi U maama, tin fidi ki baa li dandanli. **5** N miadi ke Tieu balga. **7** Kelima, obakuli ki kubi o miali o li juunli yeni mi baagima Tieu n̄ cedi yuakuli n̄ yuceli po. **8** Kelima ti fo, ti fo O Diedo po i; ti ya taa yantiajenli o lielo po nani Jesu Kiristo yeni. kpe mo, tikpe O Diedo po i. Lanwani ii, tin fo **6** Ke tin fidi ki taani yantiajenli yeni ñøyenbu, oo, tin kpe ee, ti tie O Diedo yaaba i. **9** Kelima, ki fidi ki kpiagi ti Diedo Jesu Kiristo Bāa yeni O lanyapo i ke Kiristo bo kpe, ki go fo, ke wan ya Tieu. **7** Lanwani ii, yin ya gaani i lieba cangu tie bi kpienba yeni yaaba fo kuli Diedo. **10** Ama, nani Kiristo n̄ ga i cangu maama ke wan kpiagi fini, be n cedi ke jalgi a kpiilo? Ke fini mo, be n U Tieu yeli. **8** Kelima, n yedi ke Kiristo yua ku cedi ke a nundi a kpiilo? Kelima bi ba jia tikuli konciagu naciemo ki waani U Tieu momoni, ke buudi U Tieu kalkaanu. **11** Kelima, li diani, “N lan dogdi ki waani wan tieni yeni i yaajanba fo” O Diedo n yedi lani, “Minì ya po, dunli kuli ya ñonianu. **9** Yeni bi nilanba ke ban tieni U ba gbaani, lanbu kuli n̄ yaadi ki kpiagi U Tieu Tieu balga, o niñingbadma po. Nani lan diani yeli.” **12** Yeni, ke yuakuli ba togdi o yuli po U maama, “Lanyognu n kpiagi a yeli bi nilanba Tieu nintuali o tuada. **13** Lanwani ii, tin da siiga, ki yiini ki dondi a yeli.” **10** Li go diani, jalgi ti lieba, ama, tin jagi ki cuo, ke nilo kan tua “Mangi mani i pala, bi nilanba, yinba yeni i o lielo po tantuudkaali bii diagù o naataano po. dogtieba.” **11** Ki go diani, “Dondi mani O Diedo, **14** N bani, ke n pali go paa Jesu po, ke libakuli yinba bi nilanba kuli; bi dogtieba kuli n̄ dondi ki jogni li yuli po. Kase yua maali ke borli kuli o.” **12** Isayi go yedi, “Li benpaali ba pudi Jese tie jogindi o po. **15** Mi jiema po, a ya ba yagi a cugli nni, ki fi, ki diedi bi nilanba. Bi nilanba ba kpiilo yama, lanwani ii, ñaa ji cuoni mibuama baa li dandanli o po.” **13** Molane, N miadi ke sanu po ka. Da cedi mani ti jiedi po, Kiristo n̄ U Tieu dandanli n̄ gbieni yi yeni ti dudugdi kpe yua yapo n̄ bia. **16** Lanwani ii, yin da cedi i pamanli yeni mi yanduanma, ke yin ya gbie tuadžama n̄ tua tuatiigu. **17** Kelima, U Tieu yeni li dandanli Mi Forjanma paalu po. **14** N Diema ki tie jiedi yeni bonñukaama ya maama kpiiba, mini mono pali paa i po, N pali paa i po, ka, ama, li tie mi teginma, mi yanduanma, yeni kelima yinba mono gbie yeni ti ñandi, ki gbie li pamanli mi Forjanma nni. **18** Lanwani ii, yua yeni banmabuoli kuli. N pali go paa i po kelima, n tuuni Kiristo po, ki tuagi lanya sanu, U Tieu i ba fidi ki ya tigi i lieba. **15** N go dangi yi ya ba tuo o yema, bi niba mo n̄ pagi o tuada. **19** tisónkaali ne yeni li pamancianli, ki bua min Lanwani ii, tin ya ñua mi buama sanu yeni yaali tiadi yi, kelima U tieu n̄ puni nni ya paabu po. n ba ñambi yuakuli. **20** Da biidi U Tieu tuonli ti **16** Li paabu tie ke n ba tua Jesu Kiristo n ba sóni jiedi po. Tin ya bani ke bonlikuli ñani, ama, li ya naaciemo bi nilanba siiga. Ke min tua salga jogni yua n ba di, ki tua tantuudkaali o lieba po yidka, ki waani ba U Tieu laabaaljamo. N ba i. **21** Li ñani ke nilo n̄ da ñmani nandi, ki da ñu tieni lani, lan todì, bi nilanba paabu n̄ tua ya daama mo, yeni ya bonli n ba cedi a kpiilo yama paabu n̄ ñani ki gbie yeni mi Forjanma. **17** N n̄ ña a niinni. **22** ñan pia ya dudugdi, tin ya ye pamancianli tie ke min kpiagi Jesu Kiristo yeli fini yeni U Tieu siiga. Mi yedijanma baa ye yeni U Tieu n̄ tieni ya bona kuli. **18** Kelima yeni yua n ki jalgi o yuli wan jagi ki cuo yaali ya mii pia papaaali ki ba yedi libakuli kase Kiristo n̄ po. **23** Yua ya yama n lengidi, ke o dini, o ba taa sóni ya tuonli n po, ki ba cedi bi nilanba n̄ la i tagli, kelima laa ñani ti dudugdi kani ka. To yaalidgu yeni u paaciamu tuona, ki colni. **19** Mi yaali n ki tie dudugdi maama mo, tie tuonbiadi Forjanma paaciamu po min cili Jerusalema yeni li tinkundogi, ki ban pundi hali lliri, min fidi ki yadi ki waani Kiristo laabaaljamo. **20** Lanya

sanu nni i, ke n payianu den tie ke min yadi, ki utienu tonda siiga ni moanba yaaba n kpa kicili waanu o laabaaljamo, ama, li ki tie ban bani uTienu tuonli yeni min. **8** fuondi n danli ANpilia Kiristo yeli naankani ka, li tieni ke min da ti gedi ti yonbi daano yeli nni. **9** fuondi n tuonsoalielo ki maa nitiano í bili ya fiagli po i. **21** Nani lan yudiben kilisiti nni yeni Sitasine n danli moano diani maama: "Yaaba n ki kpeli ki baa li maalma **10** fuondi mani Apilasa wan yua n se ke li pa o maama po, ba bandi o," ke yaaba n ki kpeli ki kilisiti nni yeni, Asitibolo deni yaaba. **11** fuondi gbadi mo ba gbadi niima nni. **22** Lanya po i, ke mani ti kpiilo Elodiana, fuondi mani Narsise li pani nni ke mi cua i kani. **23** Ama, molane, N den po yaaba yaaba n ye ti yonbi daano kuli. **12** ji ki pia kaanu, ki ba kali ya tinbuali ne, li ki luo fuondi mani Trifeni yeri Trifoni yaaba n soani bina ke N lingi ke min pundi i kani. **24** Lanwani tuonpaali ti yonbi daano po, fuondi Pilisila wan ii, N ya caa, Esipañi, n ba jadi i kani, yin ciani yua n soani boncianla ti yonbidaano po. **13** nni, li waagi ke n jiki baa i yegnu. **25** Mølane, fuondi rufu yua ke yonbidaan lugido yeri o na N caa Jerusalema, ki bua soni bi dogkaaba po. yua n tie ti kuli yaa na, **14** fuondi Asynkilita **26** Kelima, li baatие pamancianli i, Maseduani Fileseno, hermesi, Patroba Hermasi, yeri ti jaba yeri Acihaya yaaba po, ke ban teni bu paabu, yaaba n ye yeno. **15** fuondi mani Filologi, yeri ki todi talginba, Jeruslema dugkaaba siiga. **27** Julie Merde yeri o nisalo Olynpe yeri o nigagidi Nn, li den tie bi po pamancianli i, yende, bi ḷanba yaaba n ye yeri ba. **16** yin yaaa binini tie bi pandanba i. Kelima, bi nilanba ya baa bi mani yi yaba ki fuodi ba. li jaandieli yaaba kuli yenpaabu, li tie ke bimo í baa bikani ḷanduna fuondi yi, **17** moala ncegili yi yin foagimani bona i. **28** Lanwani ii, N ya soni lanya tuonli ki yenyiaba ncuoni yeri siiga mipaadima yeri gbeni, ki diidi ki sua ke min taani ya paabu kuli a koankoana, yin kubi n tunda yaala ke yi ga kua bi nui nni, N ya caa Esipañi, N ba tøgni i n kani, yin foagidi yeri li danba **18** kelima laa kani. **29** N bani ke min ba pundi i kani, li ba nibuolu ki suani ti Yonbidaano po ka, ama bi sua ke i kuli gbie yeri Kiristo yedinjanma i. **30** yaa puona po, yeri ya maama nmani bi niba N kpiiba, Mølane, ti Diedo Jesu Kiristo yeli po, po ki boandi yaaba n ki daani, **19** yi coanli n yeri Fojanma buama po, N tigi yi, ki paandi i pia yaa nannanli po pundi li ḷandunli kuli n pala, ke yin mua ti jadi yin jaandi ki miadi U ye yeri li pamanli kelima laa bonla po, n bua Tienu ya yognu kuli, ki todi nni. **31** Yin ya jaandi ke yin yaa tie yaa danba n bua yaala n ḷani ki miadi ke Jude yaaba yaaba n ki colni yeri í kuli po, ki sani ki ḷa yaala n bia kuli. **20** li ḷa nni, min fuodi, ke Jerusalema dugkaaba pali ji kan waagi mi yanduanma Tienu baa mudi í mangi n tuonli po. **32** Ya jaandi mani, ki mia rutaani yuli yi taana tii po UTienu nyaa ye yeri ke U Tienu buama po, ke min pundi i kani yeri yi ti yonbidaano Jesu kilisiti po. **21** Timote n li pamanli, ki taani yeri yi ki baa mi fuoma. **33** tuonsoanlielo fuondi yi lusiyusa, jasono, yeri N miadi ke Mi yanduanma Tienu í ya ye yeri Sopateli n kpiiba. **22** Mini Teryusa n diani li tili ne n fuondi yi ti yonbidaano yaa yeli po. **23** Gayusa n canba yeri yaaba n ye li jaandieli nni yaaba kuli, Elasita yua n kubi udogu ligi fuondi yi, yeri n ninjoa karitusi. **24** ke ti yonbi daano Jesu kilisiti ḷanbili n yaa ye yeri yi kuli Amina ke yua n baa fidi ki todi n gbadima min wangi ya labaali ḷanmo Ti yonbi daano Jesu kilisiti nni, **25** yua n fidi ki todi yi yeri olabaali ḷambo ke n todiba Jesu kilisiti nni ke nani yaala doagidi ki waani ḷasiili nni yaala ke da foagi. **(aiōnios g166)** **26** Ama moala ne o nisoaginkaaba yaaba ke UTienu den doagidi ba idian pokuli ke lan fidi ki nibuoli kuli n coanli li dandanli maama. **(aiōnios g166)** **27** ke UTienu bebe n ga ti kpiagidi yua n tie o yanfodaano li bina yeri li bina Amina. **(aiōn g165)**

16 n fuondi n ninsalo yua n tie sancle jaandiegu nni tuonsoanlo **2** ke yin ga o ti yonbidaano yeli po maama ndagidi binigagidi ḷanba po yaala n buali yin todo kuli, kelima wani o ba den tua todika yaa nbi n yabi po yeri min yaa po kuli. **3** fuondi mani Pilisila yeri Akilasa n tuonsoalieba ti yonbidaano Jesu Kilisi yeli po. **4** bani n den luni bi miana ki fie min polo yaa miali min bebe ka tiendi ba baliga ama yeri li jaandie yaba kuli **5** fuondi yaa jaandiegu nye bi deni, fuondi mani Epayineti n doanli moano, o tie kilisiti po bon kpialti Asi yaa dogu nni. **6** fuondi mani maliyama yua n soani li tuonpaali yi po. **7** fuondi mani An dienikusi, yeri Juniasi, n baa n ba yeri n yonbi lieba bi tie

1 Korantien

1 Pøl, ban yini yua ke wan tua Jesu Kiristu tondo, ke li jua U Tieu buama, yeni n naataano Søsteni, **2** Ti diani li tili ne, ki ba teni U Tieu nitaanli yaali n ye Korenta, bani yaaba n baa mi yedjanma Jesu Kiristu yeli po, ke bi gagdi ba ke ban tua nijanba, yeni yaaba n li taagi ti Diedo Jesu Kiristu yeli hali ban ye naani kuli, bi Diedo yeni ti yua. **3** Ti Báá U Tieu yeni ti Diedo Jesu Kiristu í puni yi mi yedjanma yeni mi yanduanma! **4** N jaandi n Tieu yognu kuli, i po, kaa cedi yeni wan tieni i po ya ñanbli Jesu Kiristu yeli po. **5** Kelima wani ya po, i baa ya ñalmani n yabi, ki nua mi maama yeni mi banma, **6** Ban tieni Kiristu po ya kasiedi fiigi bonjanla i siiga, ke i kubi yeni i mõni ke li paa. **7** Mola, i ji ki luo yepaabu bá kuli, yinba yaaba n guu ti Diedo Jesu Kiristu døgdima. **8** O ba pugni yi u paalu, ke bi kan fidi ki jalgi yi hali ti Diedo Jesu Kiristu í ba cua ya daali. **9** U Tieu tie tin dugi yua ya po, wani yua n yini yi ke yin ñodi o bijua yeni li papienli. **10** N naataani, n miadi yi, ki paandi yi pala, ti Diedo Jesu Kiristu po, ke yin ya taa ñøbu, ki da pia paadma i siiga, ama yin ya taa yantiayenli yeni maalyenma. **11** Kelima, n naataani, n gbadi ke Kolowe niba maadi ke a konkona ye i siiga. **12** N bua yedi ke i siiga yuakuli maadi maama ne: "Mini n tie Pøl yua yo! Ke mini, Apolosi yua! Ke mini Sefasi yua! Ke mini Kiristu yua! **13** Kiristu ji paadi paadi yo oo? Bi kpaa Pøl i, i po, li daponponli po oo? Bii, bi batise yi Pøl yeli po i? **14** N jaandi U Tieu yeni min ki batise bá niyendo yi siiga, lan ñani kirisipusi yeni Gayiwusi yaa ka. **15** lani yaa ka, bi bi ba yedi ke bi batise yi n ya yeli po i, **16** N go batise Sitefanasi diegu nni yaaba; lan ñani lankani, n ji ki tama ke n batise nitiano. **17** Kiristu ki sóni nni ke min ya batise bi niba ka, ama ke min ya wangi o laabaaljamo, Li naa go tie ke min ya wangi yeni mi yanfomaama ka, ke Kiristu daapponponli í da tua fanma. **18** Kelima li daapponponli maawangma tie yanluomaama i, yaaba n bodi po; ama tinba yaaba n baa mi faabma po, mi tie U Tieu paaciamu i. **19** Li go diani ki yedi ne: "N ba buoni bi yanfodanba yanfuoma, ki biani bi nunfandanba nunfanbu. **20** O yanfodaano ye le? o gbanbando ye le? Ti jamaano ne ñøniadaano ye le? U Tieu ki cedi ke ñanduna yanfuoma kpandi gaadma aa? (aiøn g165)

21 Kelima, nani ñanduna yeni o yanfuocema ki bandi U Tieu yeni U Tieu yanfuoma, li tua U Tieu po yanbuama i, ke wan faabi yaaba n dugi o po yeni mi gaadmaama. **22** Jufinba buali yaalidgu bona po, ke binilanba lingi mi yanfuoma. **23** Tinba ti wangi ban kpaa ya Kiristu li daaponponli po i; li tie janjanma jufinba po, ki tie gaadma bi nilanba po. **24** Ama, ban gagdi ki yini yaaba ya po, ban tie jufinba bii nilanba aa, li tie bi po U Tieu paaciamu yeni U Tieu yanfuoma i. **25** Kelima U Tieu gaadma pia mi yanfuoma ki cie bi nisaalba, ke U Tieu tadingu pia u paalu ki cie bi nisaalba. **26** N naataani, yin ya bani ke yinba yaaba ke bi gagdi ki yini i siiga, ti gbannandi yanfodanba ki yabi, u paaciamu danba ki yabi, bi ñalmandanba mo ki yabi. **27** Ama U Tieu taa ñanduna yanluoma bona i, ki tulni bi yanfodanba, ki taa ñanduna tadingu bona, ki tulni u paaciamu danba. **28** U Tieu lugdi ya bona n ki pia mayuli ñanduna nni, yeni bi niba í fali yaali, ke laa pia fuoma, ki fanbi ban nua yaali ke li pia mayuli. **29** O tieni lani, ke nisaalo í da kpiagdi o yuli U Tieu kani. **30** Wani ya po i, ke i fo Jesu Kiristu nni, wani yua n tua ti po yanfuoma, teginma, gagdijnamna yeni daafaabma, **31** Nani lan diani ki maadi maama: "Yua n kpiagdi o yuli, wan kpiagi o yuli O Diedo nni.

2 N kpiiba, min den gedi i kani ki ba døgdi U Tieu ñasili ki waani yeni, n dee kubi mi mabanma bii mi yanfuoma ka ki muandi yi. **2** Kelima min den ye yi siiga yeni, ki jagi ki jagi cuo ke Jesu Kristo bábá yaaa ka, min ki bani libá ki ba maadi li po, Jesu Kristo yua ke bi den kpaa o li daponponli po yaa ka. **3** N den cua yi kani ki tie nani yiamo yeni, ki jawaani pia nni, ke n jegli paaa. **4** N dee pia mi mabanma leni mi yanfuoma ka, ki tundi i tundi, ki gó muandi n laabaali, ama n maama nni leni n tunda nni, Forjanma n den wangi mi paalu. **5** Li den tie yensi ke yin da taa dandanli ki teni o nufosaalo yanfuoma ka, ama ki ya dugi U Tieu paalu po. **6** Ama leni li kuli, leni mi yanfuoma i ke ti tundi yaaba ke bi yama gagdi Kristo ñøgkaaba nni. Li yanfuoma ki tie ñanduna ne yaama, mi gó ki tie ñanduna ne badbijaba yaama; ban wan ba bia bikuli. (aiøn g165) **7** Ti maadi U Tieu ya yanfuoma i, mi den tie ñasili yaama n wuo i, ke u den tuodi ki bobni ti yudandi po ki sua ke ñanduna da ki ye. (aiøn g165) **8** ñanduna badbijaba

ne, obá naa bani li yanfuoma, bi den kan cedi ke tienu tuonsónlai. I tie u tienu góogdigu, u tienu ban kpaa Yudandi Yonbdaano dapónpónli po. tagma. 10 Nani u tienu n puni nni o jalbalga (aiōn g165) 9 Ama nani lani diani U Tieu tili nni yeni. N bili li fiagli nani tanmaaciamo yeni N yeni: O nulo nibinli n kan baa lá yaala, ke o tubli bili li fiagli ke tøa n maa ki tuani. Ama yua n ba mao n kan baa gbadi yaala, ya maalma n kan maa ki tuani n ya cegi. 11 Kelima oba kuli kan fidi ki kua o nulo pali nni palbi yeni, U Tieu fidi ke maa fiagttianli ke li kandi ban bili yaali, bobni mani yaaba n bua o po. 10 Tinba i ke U lani n tie jesu kiristo. 12 Mola, yaa n maa fiagli Tieu cedi ke mi fojanma wangi ti u ñasiili, po yeni wula yoo, muadi yoo? 13 U yensiinu ba leni i moni, mi fojanma wan nua bonla kuli, dogdi ki maani o tuonli n dagdi maama. Kelima bá yaala n wuo U Tieu pali nni mño. 11 ñjma o mu ba bigni o ku waani yua kuli tuonli n bani yaala n ye bi nifosaalba pali nni? Nifosaalo dagdi maama. 14 O nilo i maa yaali ya moni ki bábá n bani o pali nni yaala n ye o pali nni. U ciadi, o bo baa o panpaa. 15 Ama li ya juu (sia) Tieu mo, li tie yeni, U Tieu fojanma bábá yaa oba la fala waamu, ama bi ba faabi'o u mu po 16 ka, obá ki bani yaala n ye U Tieu pali nni. 12 I bani ki tie u tienu yekaanu, ke u tienu fuoma Tinba wan ki kubi ñanduna ne yema ka ki tuuni ye i niinni? 17 Nilo ya biidi u tienu yekaanu, li tuonli, U Tieu n puuni ti u fojanma ke ti fidi u tienu ba biani'o. Kelima u tienu yekaanu tie ki bani wani U Tieu n puni ti ya paabu kuli. 18 kaan ñjanmu i nani yimba yeni. 18 Nilo i da Tin maadi yaala yeni: Ti ki maadi nani nifosaalo bóndi o yuli. Nilo ya maali ke o tie yanfodaano yanfomaama n buali maama ka, ti maadi nani ti jamaano ne, wan go tu a gaado, yeni, o baa U Tieu fojanma n tundi ti ke tin ya maadi pia mi yanfuoma. (aiōn g165) 19 Kelima ki tinga maama i. N nua ke ti wangi yaaba n pia U Tieu nni yanfuoma tie u tienu po gaadma i. Kelima fojanma, yaala n tie U Tieu fojanma yaala. bi diani: "o gaadma yaalidi o yanfodaano. 20 14 Ya nulo ki pia U Tieu fojanma, kan fidi ki Yaali n pugdi u tienu bani ki bi yanfodaama gaa yaala n ñani U Tieu fojanma kani. O ya yantiana tie bonyuyuodi i" 21 Lanwani i, li ji ki po li tie gaadmaama i, o kan fidi ki gbadi mi buali japaadi bi niba po. Kelima yinba n yeni niima nni, kelima U Tieu fojanma n yen puni buoli kuli. 22 Lan tie Pøli ii, Apoløsi ii, bii Sefasi, bi niba li banma. 15 Yua n pia U Tieu fojanma li ñandunli, mi yema aa, bii mi kuuma, m ølane ba fidi ki ya bani bonla kuli ya niima nni, ama ya bona bii ya bona n ba yuandi ki, lan kuli, obá nan kan fidi ki ya bani u ya niima nni. 16 yinba n yeni. 23 Kiristo n yeni yi mœ, ke kristo Kelima nani lan diani U Tieu tili nni yeni, ñjma mo tie U Tieu bani ti yobdaana maalma, ñjma ba fidi ki teni u i

4 Lanwani i, bi nua ti ke ti tie Kiristu naacenba, U Tieu n gagdi ki lugdi yaaba ke ban ya

3 N ninjab yen n nippoub, n kan fidi k ya maadi wangí o banma yaama n duagi 2 Bi nan ki yení nani jaanditieba yeni, ama nani min buali bontoli yaaba n wangí mi yeduagikaama gbannanbuama danba yeni, nani yaaba da guani ki kandi li papienli yeni ti dudugdi. 3 Mini ya k malí jesu nni yeni. 2 N tieni mi naajanma i, po, li ki maadi nni libá kuli yeni yin jia n buudi ti nandi ka. Hali yeni mola kuli i da k bobni k bii bi bujiaba ñ jia n buudi. Mini n bá mo kan dagdi. 3 Kelima i da li tie gbannanbuadanba i bu n buudi kelima n naa pia biidi bá kuli. 4 Ama lani ya po i, ke li nunponli yeni a kónkona da bii lani ka kuni nni i moni, yua n ba jia n buudi ki ye i siiga. I ki colni u gbanu i yema nni ii, i ki n tie O Diedo i. 5 Lanyapo i, li ki buali ke yin colni bi niba yikodi yi cenli ni ii? 4 Nilo ya yedi: jia buudi bá kuli, ke u yogu dá ki pundi, guudi "mini taa Apoløsi po i" ne ki tie gbannanbuama mani hali O Diedo cuama, wani n ba tieni mi yema ka aa? 5 ñjma tie Apoløsi, ke ñjma tie pøli? yenyenma ki dogdi yaali n duagi li biigli nni Yi dugi ya tuonsónba po, ke u tienu puogi ba kuli, ki ba dogdi yaali n wuo bi niba pala nni o tuonli. 6 N ñuundi, ke Apoløsi jøgni, ama u kuli. Lanyogu i, ke U Tieu ba teni yuakuli wan tienu n cedi ke li pa. 7 Lan wani ii, yua n ñuundi dagdi yeni ya kpiagdi. 6 N naataani, yinba ya po yeni yua n jogni k tie liba kuli. Ama u tienu n i, ke n taa mini yeni Apoløsi yema nannanli, ki cedi ke li pa. 8 Mola yua n ñuundi yeni yua n bua waani yi, ke yin togdi ti yema, ki da tieni ki jøgni kuli tie yema i, yua kuli ba baa o panpaa pendì yaali n diani ki bili, ke i siiga, nilo n da nani o tuonli n dagdi maama. 9 Kelima ti tie u kpiagdi yendo, ki fali o lielo. 7 Kelima ñjma n

cedi ke a ki taa yeni a lieba? A pia be ke laa ñani n ye i siiga yeni. **4** Ti Diedo Jesu Kiristu yeli U Tienu kani? To, li ya tie ke U Tienu n puni a, po, yinba yeni n yantiali ñ taani ki ye yeni ti be n cedi ke a kpiagdi a yuli nani ñaa baa li U Diedo Jesu Kiristu Paaciamu, **5** Li buali ke yin Tienu kani ka yeni i? **8** Mola i guo, mola i ji tie cedi ke setaani ñ biani lan ya nilo gbannandi, o ñjalmandanba i, bá ke tii ye i kani, i cili ki ji diedi naano ñ fidi ki baa u faabu ti Diedo Jesu ñ ba u kaanu. U tienu ñ todi yin diedi u kaamu, ti mo cua ya daali. **6** I kpiagdi i yula fanma i, yii bani ñ ti fidi ki diedi yeni yi! **9** Kelima, li naani ke U ke li dabinli waamu ne ba fiini ti bugdi kuli ii? Tienu cedi ke timba bi tondba n juodi bi niba **7** yin buoni mani li dabinkpeli, yeni, i ba tua kuli ya siiga, li tie nani ti buudi jia ki cuo ti ke li bugpaandi, nani yin ki pia dabinli yeni, kelima buali ke tin kpe yeni i. Kelima bi ñani ki sieni ti bi padi Kiristu ti paak pabiga o. **8** Lanwani i, tin asala siiga nni, bi niba yeni malekinba siiga nni. jaani mi jaanma lan da tie yeni li dabinkpeli, ki **10** Kiristu po cedi ke ti tie gaada, ama, yinba, da tie i janbi yeni mi biadma dabinli, ama yeni i pia li miali Kiristu nni, ki tie yanfuodanba; ya kpanu n ki pia dabinli lani n tie li papienli tinba tadi, ke yinba tie paatieba. Bi kpiagdi yi yeni i momoni. **9** N diani yi li tili, ke yin da yela, ki nan fali tinba! **11** Hali yeni mola kuli, mi pia ñonligu yeni yaaba n tie mi conconma, **10** koma, u ñuuñunu, yeni mi mubima n bua kpa mii maadi ñanduna nni conconca kuli ka, bii bi ti. bi cagni ti, ki wangti fala; ke ti waa, tii banifafagdanba yeni a suuda, lani yaa ka yeni yaaba tin caa naani. **12** Ti tuuni yeni ti nui, ki cogi, n ñua i buli ka; li ya bi tie yeni i, li bi buali ke bi sugdi ti, ke ti kpiagdi U Tienu; bi cagni ti, yin ña ñanduna nni i. **11** Molane, min diani ki ke ti tuo ki gaani. **13** Bi ya tabi ti ku totabgu, ti waani yi yaali n tie ke yin da cuo ñonlgu yeni yen jiini mi yama ki maadi yeni li paddingli; ti ji yua tua ke o tie i naataano, ki nan combi, ki tie tie nani ñanduna baadi yeni, nani bi niba ñ yiefafagdaano, bii ki ñua i buli, bii ki tie suudo, lan ki lumi yaali hali yeni mola. **14** Mii diani yi ne yaa ka nisugdo, bii daañugaado, lan yaa ka yua kuli ki bua min kuani yi i fee ka, ama n diani yi n buadi jodi dima; yin da taani ki di yeni lan ya nani n bibuadkaamu yeni. **15** Kelima i ya ti pia nilo. **12** N ya jia niinpo yaaba buudi, li ba pugni Kiristu tundkaaba tuda piiga, lani naa wangti ke nni be? I kan jia ti buudi yeni i siiga nni yaaba i pia Báanba ke bi yabi ka, kelima mini n todi ka aa? **13** Yaali n nua niinpo yaaba, U Tienu ba yeni o laabaaljamo, ki cedi ke i mali Kiristu nni. jia bi buudi, yin beli ki ñani o nibiado i siiga.

16 Lanwani i, n mia yi ke yin ya togdi n yema. **17** Lanyapo, n sóni Timote i kani, wani yua n tie n bibuadga, ke o dudugdi yabi O Diedo po; wani n ba tiadi yi min pia ya sanbila Kiristu po, yeni mi tundi maama ti jaandiedi nni, kaankuli. **18** Nitianba i siiga nni gbie yeni ti japaadi nani n ji kan cua i kani yeni. **19** Ama, li ya tie O Diedo yanbuama, li ji kan waagi, n ba cua i kini, ki bandi yaabi n fiindi ti japaadi paaciamu, li ki tie bi maama ka. **20** Kelima U Tienu diema ki tie maama ka, ama paaciamu i. **21** I bua be? Min cua i kani yeni balju bii yeni mi buama yeni mi yandingma i?

5 N gbia ke bi maadi i maama ki tua ke mi conconma ye i siiga ke lan ya conconma buolu ki ye bá bi nilanba kani; mi yabdi hali ke i siiga, yendo dua yeni a báa denpua. **2** I yabdi ti japaadi! yii tuo ki biidi i pala li tuonbiadi

6 I siiga nni nilo ya baa maama yeni o lielo, o ba yini o bi nilanba kani ti buudi ki kan gedi bi nimónba kani ii? **2** I ki bani ki bi nimónba ba jia ti buudi yeni ñanduna aa? **3** I ki bani ki ti ba jia ti buudi yeni malekinba aa? Li ba gaa ledi keti kan jia ti buudi yeni mi yema mabidi? **4** I ya ba fidi ki jia mi yema maabidi, li tieni ledi i, ke yi ba liidi ki kpaagi li maama ki ña yaaba n ki pia mayuli i jaandi ni taanli nni i? **5** N maadi yi, li tie i fee i. Nilo ki ye i siiga nni ki ba fidi ki jia maama nilo yeni o naataano siiga nni yeni mi yanfuoma aa? **6** Ama nilo ñ yini o kpiilo ti buudi daano yua ki dugi kani. **7** Yaali n moni tie ke kónkónli n ji da ye kristo nitaanlinni.

Lani tie biginli i po. Li ga ledi ke kan ñimali o biidka tubli. Li tien ledi ke janbdi i lieba? **8** Li cengi mani mi tofaama, ti cancangindi, i buli tuonjögindí! **3** Bá ke n fagi yeni yi ti gbannandi jódma, mi conconma, mi naajmaama ya jaba n po, n nan ye i siiga yeni n yantiali. N jia ti dua yeni bii jalieba, **10** bu subu, mi ñaanma, li buudi ki cuo yua n sóni lan ya cancagindi nani daañugaadli, ku totabgu, yeni jodi. Oba kuli kan

di u tienu diema faali. **11** Bi tianba i siiga nni kuan lieb, min ka, ama u tienu. Pua kan sied k tie yeni i, bi ɻuudi i pala ke i ji ɻani, ki guan ɻaa o calo, **11** ama o ya tiengl, o ji kan kun ja ki mangi yeni u tienu. Ti badciamo jesu kristo tian, o ba ye oba, lan ya ka wan guan k mangi yeli po yeni u tienu fojanma po. **12** “Bi cabi nni yen o calo, ja mo kan bel o denpua **12** Ama yaal buoli kuli” ama li kuli ka tie bonmonli, ki pia n sien kul u tienu n maad, k fid k nil yua pia mi buama. Bi cabi nn buoli kuli ama n kan tua pua yua k jaand n tien mondl k da bel l pua, k bonliba kuli yonbo. **13** Mi jiema ye ku puogu po, ya ye yen'o, **13** li tie yeni ya pua kuni ya ja k ke ku puogu mo ye mi jiema po. Ama u tienu ba jaandi, k li ja bo sun k wan kuan li pua, o pua biani lan ya bona kuli. Ama ugann ki ye mi yen mo k pia ya yiko ko b bel l ja **14** Klma o pua conconma cagindi po ka, ama ti yonbdaano po. jaandi tod li ja ko fuo t ɻandn, o pua yua k ban O tuonsənlo ba lingi bonli kuli u gbanu po. **14** U k'u tienu ye fuo ti ɻandn k dughn o ja jaandi po, tienu bu faadi ti diedo yeni tinba o paa ciamu lan ya ka, i bid kan ya fo ti ɻandn, ama mələne po. **15** I ke bani ke i gbanu ti(u tienu) kristo b fuo ti ɻandn **15** Ama li ya tu k yua k ban u gbannandi ii? N ba taa kristo gbannandi ki taani tienu sied, ɻaogu wan ya caa, li sanu n ni, o ja yeni li poconconli ii? Lani n da tieni! **16** I ke bani bii o pua ji k colm o puoni. U tienu yi'ti k tin ya ke yua n taani yeni conconli tua gbannanyendi fuo laafiaa n. **16** k dughn o pua, a k bani naan yeni ooo? Mani lan diani maama “bani bilie kuli kani ba fie a calo, bii fin o ja naan ka b gaa a taani gbannanyengu” **17** Ama yua n taani yeni denpua miali **17** Yua kul n ya fuo u tienu n bo o diedo ba taani ki tua yeni o yantiayenli. Yin tag'o k wan ya fuo nand, u tienu n yin yua kul fangi i yula yeni mi concomma cancangindi. o tuonln, ne tie n yikod ti jaanddieln. **18** Yinb Ya tuonbiidi n sieni ke nilo ba tieni km taabi yab kul kond ya yognu k'u tienu bo yin nii? da o gbanu, ama mi conconma cancangindi tie kpaan man yin ɻan bii yin piin i kond bam ka, ya tuonbiidi n taabi o gbanu i. **18** Sani mani yua k'u tienu yin'o ko k kpel k ban'o bual ban ya bontitiedi ke ɻani, ya tuonbiidi n sieni kuli kond'o? li k tie niinl ye ban kond'o. **19** yaal n tie jogni ti gbanu i. I ke bani ke mi conconma biidi bonmonli k tie ti kondi ka, ama yaal n ɻanb k ti gbanu i. **19** I ki bani ke i gbanu tie u tienu mən tie ti colnd u tienu ɻomaamn **20** N ninjab, fojanma yekaanuu? Yaama n ye i niimm. Yin n nippuob, lan tie ya tuonli kul, k t suan, tin sien gaa yaama u tienu kani. Yeni, l ji ki yeni i yuli k ya ceg k l paa. **21** I bo tie yonbi ya yognu k u ii? **20** Kelima bi codi, ki daa yi. Ama yin taa l tieni bo yini nii? li bo pia'i o yanpuudgu? ama gbanu ki kpiagi u tienu yeli.

7 Molane yaal n nua ya bona po k dian ne, li ɻan yen nul n da nagn pua. **2** Ama m buam po, ja kul ba pia o pua, k pua kuli pia o calo **3** O ja ba ten o pua yaal n taanb k b ye yen lieb, o pua n mo da bel o calo yaal k'o mia'og kuli, **4** o pua k pia yiko o gbannand po, k li ya k tie o calo ka, yen mo'i ko ja k pia yiko o gbannand po k li ya k tie o pua yaa ka **5** Da yied man yen yin taan i lieb m buam sanu n k li ya k tie ki taan k kal k cuo yanjagl, yeni ki b ɻanb k ya jaand, k ɻanb k kɔbn i lieb, yeni k sitaan kan fid k bign ni. **6** N maadi li bona nan cegl yeni, l k tie yen yikod kan, n miad k nil kul **7** n ya tie nan min yeni. Nil kul pia ya paabu ko gaa u tienu kani, l paabu ye jiag jiag **8** Yinb yab k pia puob yen a pakuan, n maadi k l ɻan i po, i ba ye li yinyienun nan min yen **9** ama, b ya kan fid k cuo b ba, li bual k ban kuan lieb, klma l ba su b po yen ban kuan lieb k da sien k ye m buam fala n **10** Molane n tien ni ya yiko ne yinb yab

u tienu po, li tie yen i yua n yal oba, ya yognu k u tienu yin'o ko dindarl yab, o ji yi tie jesu yonbo'i. **23** B den daal'i yen ya daagu n pa, lan, da tie man b nib yonbi. **24** Yua kul n sien k ya fuo u tienu maamn nan ya yognu k u tienu yin'o k o dindarl yab yen. **25** Yinb yab sien k k ban jab, n pia yiko ba kul k l tie i yal yonbidaan nungn, ama ya du man i lieb po yen ti tienu po. **26** Li ya po, yen ya fala(cicagm) mab'i kul, l ɻan yen k yin ya ye i ba'i. **27** I lol ɻasiil yen pua k nua li puobianli sanun ni? da kpaan man k yin wad i pala. I lol ɻasiil yen pua, bii i ye yanli? da kpaan man yin tien puobianli. **28** Ama li ya tie ki tien puobianli, yin da tie biid. Yab n kuan liebi, fala yen a maba boncianli yi gbadb ya yognu k b ye yen liebi, n bua yin kua li maba n. **29** N maadi ne, n ninjab yen n nippuob: o yogu k yabi, molane, yab pia puob n ya ye nan b ya bo k pia yen. **30** Yinb ya buud, tien man nan i k pia ninsiid yen, yinb yab ye li pamanlin n,

yinb yab tie nimonb, yinb yab daa bona kuli, ya ke yin yal iba po n cedi ke yuan k ḷambi ki sie tiend man nan ya danb k pia lba yen, **31** Yinb te da baa. **10** Ki dugini, nilo ya la'ja ka kaa ki yab n kpend yeni li ḷandunli, i bontitied n ya di o tingbandiegun nni, li kan paani o mō ya naan nan yab k pia ūnad li ḷandunl yen, klma, pali wan di ii? **11** ḷan yedi ka pia mi banma po li ḷandunli ji caa o juodma. **32** N bua k yalnba ba te cedi ki yua da ki paagi wan bia, lani n tie yal tie cicagbuol kuln, yua k kuan pua bii k a ninja yua ki jesu bo kpe o po yeni. **12** A ya kun ja, yi tug oba k cab t yonbdaano, k mangi biidi a naataani ke goa biid bi pala, a biidi jesu yonbidaan pali, **33** Ama yua tien puobianli, yi n yeni. **13** Lani cedi mi jiema po ya ba cedi nilo tug oba k cabi ḷanduna ne bona, kpaan wan n ba ti biidin nni, n kan di lan jiema k da tua mangi o pua pali, **34** Yua k kuan pua bii k ban tantudli n naataanu po. (aiōn g165)

9 Mii ye min bua maama ka? N k tie tondka kaa? Mii la ti diedo jesu? I ki tie n tiig luana kaa n diedo tuonli sanu nni? **2** N ya ke tie tondkaa bi niba kani, n go ki tie i mōa ya kani? K dugini yinma n tie n tondika tuonli siedanba ti diedo kani. **3** Yaabi n jua ke suli yeni, min ba bualiba yaal n ne: **4** Tii pia u sanu tin je k go ūuu? **5** Tii pia sanu yali kje tin kuani pua t jaandi lielo bonpuogaa nani t tondika liebi, nani Sefa yeni ii? **6** Bii min yeni Barnabas bebe k dagidi yeni tin da suani tuonli ki pugidi ii? **7** U la sije n ba suani k k gaani paogu? Bii ḷjma ba ḷju gi tiiga k kan mua li luanli i? Bii u naakpaali ki dagidi yeni wan ūu o nee biima i? **8** Min jiin yaali ne tie o nufosaali bama yaa? Li maama ki ye ti yikod n nnii? **9** Kelima li diani Moyis yiko tilin nni ki yedi: “a kan lolli o nua yua n ko kpaabu ūebu”. **10** O bua wan maadi o nua yua ke ti bani ne yaa? Li ki tie o nufosaalo po ka ko maadi ii? Li tie mōni, li diani ti ya po yo, kelima yua ko u kpaabu kuli, ko yeni li dandanli, ke yua yendi mō goa guu o paogu mō i. **11** Ti ya buli mi tañumn nni bon bulkaali, li pia tagli yeni tin yendi tinga ne po ūnad yaa? **12** Nu tōba ya pia yiko i po lan buali maama, tin ka bao ḷjam k yeni ii? k ba di i ūnudi i? Ama tinba, t tuo li kuli, ke k bua tin tua tantudli jesu labamanli po. **13** I bani ke yabi n suani li jaandidielin ni gaani bi paogu lan kani bii? **14** Utienu mōno yedi, ke yabi n muandi o laabaali kuli, baa gaa li ūnudi. **15** Ama, min, n ke buali paogu po, n goa ke da ya tili ne ke yedi ke n ba buali paogu ka, n ya kpe mōno li cie yeni min buoni n kpiagidi. **16** K dugini, li sua ke n muandi u ntieu laabamanli maama, la ke tie ke n bua n waani n yuli ka, yubonli n po n ke muandi li laabamanli. **17** N ya suani yeni n pali kuli, n je li ūnudi, ama n ya suani lan buali maama, li nan tie n tuonli ke bi bilin nni. **18** To, n ūnudi ji tie be yo? Li tie ke min muandi faala i li laabamanli, ke da buali

paogu po. **19** Lan ya po, mii go pia maama yeni yen, yi ba fidi ki mali m maama ne po. **16** Ya nilo, n ji tie yua kuli ya naacimo i, lani tie min dama ke ti yi yadi mi yedinjanma yeni ki tie jesu fidi ke ymagidi bi kuli ke ban bandi u tienu. **20** s̄om ka aa? ya kpanu ke ti yi bogidi yeni, k tie Juifnba nunga nni, n tie juif ke fidi ke ymagidi jesu gbannandi ka aa? **17** Kelima kpanu yenga n juifnba ke ban bandi u tienu. Yabi n suani yeni ye, ke tinba kuli n taani ki tie li kpanu. **18** Diidi ti yikodi, n mo tieni nba nani n mo suani yeni ti mani Isahel buolu, bani ka dini li jaandbinbindli yikodi yeni ke nan ki suani yeni ti yikodi, lan po jiema aa? **19** N ba tienb ledi? padili ki tie pu? fidi min ymagidi boncianla ke guani yenbi u ki buali jiema tie padijiema. **20** Ama n maadi, tienu sanu nni. **21** Yabi n suani yeni ti yikodi bi paditieba pada tie sitaan yaali, u tienu yaali mo n tieni b ba nani yabi ke suani yeni ti yikodi ka, n bo ki bua'i yeni sitaan. **21** I kan fidi ki di yeni, ama jesu ya yikodin, ki fidi ke baa yeni yeni u tienu ke bia di yeni sitaani, i kan fidi ki yabi ke bani u tienu ban bandi'o. **22** Mii den pia ya bua canbanba bonblie, **22** Bii t bua bigini u tuonli yeni yabi n ke pia mi tuama yeni, ke fidi tienu uu? ti pala pa ki pundi lani kani ii? **23** Li ke ba yeni yabi n den ke pia tuama yeni ban kuli cabi ama li kuli ki pia ŋuadi, "li kuli cabi bandi u tienu. **23** N tieni bonli kuli ke lan fidi ko ama li kuli ki ŋani" **24** Oba n da kpaani o yuli po laabamanli n da biidi. M̄ola wani n ba fidi ki ŋuadi, ama ya ŋuadi n tie o liebi yaali. **25** I ba di li ŋuadi. **24** I kie bani ke bi niba ya bigini li fidi ki je jiekuadikaali kuli, ke da tiendi buali. **26** naataali (li nasanli) yua kuli tiini, ama ko yendi Kelima ŋanduna tie u tienu yaali, yaali n ye kuli n ba paadi? **25** Li naataali daano bigindi oba yo mo tie o yaali. **27** Yua ki bani u tienu ya yin'a, k ke gu li daali, ban gba ke ban gaa ya paogu yeni a tuo ki jeni, ŋan da buali buali. **28** Ama, nil ya nan ke pia min pendima, ama, tinba wani, tin maadi," ne tie padijiema" da di mani ki dugini ke bani ke beli yaali tie, ya miali ke pia gbenma ban waani ki bani niiman nni yeni ya po. **29** ya fegligi. **26** Lan wani ii, mii gba pama ka. **27** N ke maadi i yanjagli ka, ama i lielo yanjagli Ama n ye niini n gbanu i wan tua yonbo, lan po. Be tieni o tiani ya po n cedi m la li mabili? fidi min da todi toba, ke ji luo n yaali.

10 N buakaaba, bandi mani ke o twalgbangu n bo legni ti yanjanba po ki bi fidi ki puodi o kpencianmu. **2** Moyis n bo wulib'li möglni yeni li yunlni. **3** K bi jeni ke go ŋuni bi jaandikaaba jiema. **4** Kelima bi ŋuni li tangbaogun ŋuma, ke li tangbaogu n den tie bi jesu. **5** Ama u tienu pali den ki mangi t̄oba po, ke bi kpe ki bili i tinkuongan, **6** M̄ola, li bona tie binbigu ti pok lan fidi ke tin da pia ti gbannandi buama nani bani yeni. **7** Da tiendi mani nan yabi ki jaandi yeni, i diani po li maadi ki bi niba, di, ki ŋu, ki jelni yeni ti gbannandi buama. **8** Ki tiendi mi conconma boncianli, yeni ki nib trubaam kpenl li po. **9** Da bigindi mani jesu, li po i ki wee den juni ki kpa boncianla. **10** Da s̄onmni mani ki bulnbulni nani mi kuuma maleki n kpa yabi yeni. **11** Li bona ba ki bua waani'ti binbigu, ke goa diani ki bili yua ba mali ŋanduna juog yogu. (aiōn g165) **12** Li ya po, yua mali ko ŋani ki gbeni n ya cegi ki ji da ba, **13** Biginli kan ji cuai'ke li ya ki tie bi niba bigina ka, ama ti yonbidaano luodi ya ganli ki ba sedi ki guudi. **14** Li ya po, yea diani ki bili yua ba mali ŋanduna juog yogu. **15** N maadi nani bi nim̄onba yeni, po n cedi ko pua ba pia ti yudandi nananli o yul

ni. **16** Ya ba tienb ledi? padili ki tie pu? fidi min ymagidi boncianla ke guani yenbi u ki buali jiema tie padijiema. **17** Kelima ŋanduna tie u tienu yaali, yaali n ye kuli n ba paadi? **18** I kan fidi ki di yeni, ama jesu ya yikodin, ki fidi ke baa yeni yeni u tienu ke bia di yeni sitaani, i kan fidi ki yabi ke bani u tienu ban bandi'o. **19** Mii den pia ya bua canbanba bonblie, **20** Bii t bua bigini u tuonli yeni yabi n ke pia mi tuama yeni, ke fidi tienu uu? ti pala pa ki pundi lani kani ii? **21** Li ke ba yeni yabi n den ke pia tuama yeni ban kuli cabi ama li kuli ki pia ŋuadi, "li kuli cabi bandi u tienu. **22** N tieni bonli kuli ke lan fidi ko ama li kuli ki ŋani" **23** Oba n da kpaani o yuli po laabamanli n da biidi. M̄ola wani n ba fidi ki ŋuadi, ama ya ŋuadi n tie o liebi yaali. **24** I ba di li ŋuadi. **25** I kie bani ke bi niba ya bigini li fidi ki je jiekuadikaali kuli, ke da tiendi buali. **26** naataali (li nasanli) yua kuli tiini, ama ko yendi Kelima ŋanduna tie u tienu yaali, yaali n ye kuli n ba paadi? **27** Yua ki bani u tienu ya yin'a, k ke gu li daali, ban gba ke ban gaa ya paogu yeni a tuo ki jeni, ŋan da buali buali. **28** Ama, nil ya nan ke pia min pendima, ama, tinba wani, tin maadi," ne tie padijiema" da di mani ki dugini ke bani ke beli yaali tie, ya miali ke pia gbenma ban waani ki bani niiman nni yeni ya po. **29** ya fegligi. **26** Lan wani ii, mii gba pama ka. **27** N ke maadi i yanjagli ka, ama i lielo yanjagli Ama n ye niini n gbanu i wan tua yonbo, lan po. Be tieni o tiani ya po n cedi m la li mabili?

30 Li ya sua k n jaandi ki di, be ba cua yeni li mabili n po i? **31** M̄ola po, yin di bii yin ŋu yoo, ya tiendi mani li kuli ki kpiagidi u tienu yeli. **32** Da biidi mani jufnba, greknba bii u tienu jaandidieli. **33** Nani min bua ke min mangi yua kuli pali bonli kulin, ke k kpaani n yuli po ŋuadi ka ama boncianli yali ke min fidi ki faabiba.

11 I togd man n nan min togd Jesu maam yeni. **2** M̄olane n tien'di balg yen yin tiad n po bonl kuln ni, yen yin tuo k lol o ŋobu nan min waan ni maam yeni. **3** N bo bua k yin ya ban molane, jesu n tie pia miali kuli ya canba, yeni ko ja tie o pua canba, k'u tienu tie jesu baa. **4** Ya ja kuli jaandi, bii k muandi u tienu maami, k sien ki piig o yuli, o fal o canba'i **5** Ama ya pua kuli n jaandi bii ki muandi u tienu maami, k k piig o yuli k coln o canba. **6** L baa tie yeni o ya bo kuo bii k ceb o yudi, **7** Klma, ja kan fidi k wuoni o yuli, k dogn o tie u tienu ninnangu yen o kpiagdi. Ama se ki li paa, o kan ŋaa ke lan cie i paalu, o ba o pua tie o ja ya kpiagdi. **8** K dogn o ja k ŋani o tag o ja o pua po ka, ama o pua tag o ja po. **10** L yieni u tienu. **15** N maadi nani bi nim̄onba yeni, po n cedi ko pua ba pia ti yudandi nananli o yul

po. K dugh malek nba po 11 Li ya po, u tienu dia yi, ke i yua ya buli n ki maadi, nani ban nungn, o pua kan yendi oba o ja kani, li tie yen den tundi yi maama. 3 Lanyapo i, ke n kadi k'o ja mō kan yendi oba o pua kani. 12 ñan o ki maadi yi, ke obá ki ye, ki maadi U Tieu pua n tie o ja gbannand, k'o ja mō suo k dugni o Fojanma yeli po, ki ba yedi: "Sola Jesu!" Ama pua po. K bonli kuli ñaa u tienu kani. 13 Bu man obá kan fidi ki yedi: "Jesu tie O Diedo! "li nan i ba, li cab k pua n jaandi u tienu k k yil cabli? ya ki tie U Tieu Fojanma yeli po yaa ka. 4 Bu 14 Li jandunli k wang'ti k ja yud ya fag k pend l paabu buoli yabi, ama fojanyenma baba i; 5 tie fee o po'i? 15 Ama pua yudi ya fag k pend, li tuoncagbuoli yabi, ama O Diedo yendo baba i; 6 tie o po yudandi, k dugh o yud n tie o yicabl. 16 I tuonbuoli yabi, ama tienyendu baba n tuuni Ama li ya tie k nil bua pugn bonli li maam po, t lan ya tuona kuli tikuli po. 7 Yuakuli baa mi k pia san tianu, ba yeni ya jaanddiena n tie u fojanma paabu, ke bu tie todli li nitaanli kuli tienu yali 17 O tunda n ni, n k fuondi, klma ya po. 8 Lanwani i, yendo ba fidi ki baa Fojanma yognu kuli ki taan, l k tie yaal n jan po ka ama paabu, ke bu tie yanfuoma, o tiano mo í baa yaal n bia po. 18 K dugh boncincinli, n gbad k'i paabu, ke bu tie maabanma, ama fojanyenma ya taan i lieb jaanddieln, m bogdma yi ye i siiga baba ya paabu i. 9 nitiano mo ba fidi ki baa n, n gaa k tie moni. 19 K biyiekaabi ye i siiga n ti dudugdi ya paabu, ke bu ñani fojanyenma ni, yab n tuo yen i moni n baa ban li niba 20 Ya yeni kani, nitoa mo í baa ku tebgu ya paabu, yognu kuli ki taan liebi, i k dili u tienu jiema ama fojanyanma liga i. 10 One ba fidi ki baa ka. 21 Ya yognu k dii, yua kuli yi dii (je) o yul yaalidgu tuona paabu, nitoa mo í baa U Tieu po jiema yo, k fidi k yab n sien n dii, m kom sawalpuama paabu; o tiano mo í baa ya paabu pia yenb, k tianb tulni yen l daaguoli. 22 I k n ba todi o, wan fidi ki gagdi mi fojanma yeni pia den yal ki ba dii(je) k bia ñu? I laa u tienu ya cicili n sieni; nitiano mo ba fidi ki baa ki ya jaanddieli yeni yab k pia bonli yaaa? N b fid k maadi i maabuoli, tiano mo í baa ya paabu i fuondi, n kan pagi lpo. 23 Klma yaal k n maadi maabuoli. 11 Fojanyenma yeni liga n tuuni lan ne, n gaa li paabu u tienu kani. Ya ñiagu moni k ya tuona kuli, ki puuni yuakuli nani wan bua b kuad jesu, o tugi kpanu 24 k tien balgi k gben, maama. 12 Kelima nani u gbanu í tie yendu, k jend k maad "ne tie n gbannand k cab i po, ya ki nan pia ti gbannandi boncianla yeni, nani tiendi man yeni k ya tian n po 25 Yeni ko tugi u gbanu gbannandi kuli, hali tin daa maama m daam mo k maadi: "m daam ne tie boncelu kuli, taani ki tie gbanyendu baba, Kiristu mo tie (naataanpanl) m sɔmn, ya tian man n po ya yeni i. 13 Bi batise tikuli fojanyenma baba yeli yognu kuli ki ñu'g." 26 Ya yognu kuli ki ba je n po i, ki ti taani ki tie gbanyendu, ti tie Juufi yo gbannand k ñu m daam ne, i ba guani (muandi) oo, Gileki bii milanba yoo, yonbi bii (die n bá jesu kuuma yen o guanma. 27 Li ya po, k je bii niba) bulcinba yo oo; tikuli ñuni fojanyenma k ñu ya daami ka k dagd yenli, li tie bonbiili baba ya kani i. 14 Lanwani i, u gbanu ki tie jesu gbannand yen o sɔmn. 28 Yua kul n mia gbannanyengu baba ka, ama ya gbannandi buoli sugl o biid po'o, k fid k gaa o salg ñang. 29 Klma n yabi. 15 li taali ya bi yedi: "Min ki tie nuu yua n gaa o salg k k dagd yenl, kpaan o yul po yeni, mii ye u gbanu nni" lani ya po ba fidi ki buudi. 30 L po n ced k b nib boncianli i siign ne cedi lan da ye u gbanu nni ii? 16 Li tubli ba fidi k pia laafiaa, k cagn, k tianb kpenli. 31 Ama, ti ki yedi: "Mii tie nunbu ka, lani ya po mii ji taa ya mia sugl ti biid po, b kan te bu'ti. 32 Ama, ya yeni u gbanu" lanyapo li ji kan ye taa yeni u yognu kuli k'u tienu bun'ti, k t colm'o, yeni k o gbanu uu? 17 U gbanu kuli ya bi tie nunbu, u bi kan bian'ti yeni l jandunli. 33 Li ya po n ninjab, ba tieni ledi, ki ya gbia mi maama; bii u bi ya tie n nipoob, ya yognu ki nagn o salg ñang kani, nunbu, u bi ba tieni ledi, ki ya nubni u nuulu. mond man k tien m maagbadm i siign. 34 Yua k 18 Molane, U tienu bili gbannangu kuli u gbanu kom kub'o, wan je o den po, k yin te da taag k nni wan bua maama. 19 Ti gbannandi kuli ya bi bilg buud i po, ya bona sien kul k dian n ne, n taani ki tie gbannanyengu, u gbanu bi baa ye le bu ñmagd l kul li ya tie k n pund kuli.

12 N naataani, yaali n nua U Tieu Fojanma paabu, n ki bua ke i ye yanbənma nni. 2 I bani ke yin den tie nilanba, i den cedi ke bi

ama gbanyendu baba i 21 Bu numbu kan fidi ki maadi u nuu: "Mii pia a buama"; nani li yuli í kan fidi ki maadi a taana: "Mii baa i maama". 22 Ama ya gbannandi n naani ke ti tadi ki cie yeni, tini

mo n pia mi buama u gbanu po. **23** Lanwani i, bodi. **11** Min bo tie biga, n bo maadi nani biga tin maali ke ya gbannandi n ki dagdi yeni jilma yeni, n bo maali nani biga yeni, n bo wangi n yeni, ti fangi tini i, ti ɣanbi ki wuondi ti fee maalma nani biga yeni; min tua nikpelo, yaali ni gbannandi ki cie ya gbannandi n sieni. **24** Ama tie bonwaama kuli bodi n kani. **12** Molane, ti ya gbannandi n ki tie fee yaadi, li ki bualti tin nua bonli kuli nani ki maduubga yeni, ke li nan wuoni ti. U Tienu bili ki tugni gbannangu kuli **dá** diagi ti po, ama ti ba ti la ti yaba i nunu ñ ki bua ke yaadi n ki dagdi yeni jilma yeni ñ baa **tuogi** i yia; Dinne n bani bonjenli, ama n ti ba jilma. **25** Lan fidi ke paadma ñ da ye u gbanu bandi nani ban bandi nni maama yeni. **13** Mola, nni, ama ke ti gbannandi ñ ya todi tiyadi. **26** bona taa n ye: ti dudugdi, li dandanli yeni mi Gbannanyengu ya koni, ti gbannandi kuli taani gu ki koni i; gbannanyengu ya baa ti kpiagdi, ti gbannandi kuli mangdi bi pala yeni gu. **27** I tie Kiristu gbanu i, ki tie o gbannandi, yuakuli o yuli po. **28** U Tienu cili ki kaani o nitaanli nni bi tondiba i, mi liema bi sawalpuuba, mi taama yiko gbanbanda (tundkaaba), li puoli po, yaaba n tie yaalidgu bona ye, ke yaaba n tebi a yiema ye; bi todkaaba mo ye, bi gobdikaaba mo ye, ke yaaba n maadi i maabuoli mo ye. **29** Bi kuli tie tondiba yo oo? Bi kuli tie sawalpuaba yo oo? Bi kuli tie tundkaaba y o oo? **30** Bi kuli pia yaalidgu tuona paabu uu? Bi kuli pia bi yianba tebma paabu uu? Bi kuli fidi ki maadi i maabuoli ii? Bi kuli ba fidi ki sogni i maabuoli ii? **31** Lanwani i, yin ya bua ya paabu n ɣani ki cie. N go ba waani yi ya sanu n ɣani ki cie.

13 Bá n ya maadi bi niba maabuoli kuli yени malekinba maabuoli kuli, ama ki naa pia buama, n tie nani ya longa ke bi pua ki pendii, bii ya kudi ke bi pua ke ti tie ku fuugu yeni. **2** N ya bi pia mi sawalpuama paabu bii yaalidgu bona paabu lani yaa ka mi banma paabu; n ya bi pia ya dudugdi n ba fidi ki yugdi a juana, n ya ki pia mi buama, mii tie pu. **3** N ya bi teni n ɣalmani kuli ke bi todi ki dini a luoda, n ya bi cabi ke bi juu n gbanu, n ya ki pia mi buama, min tieni yaali kuli tie fanma i. **4** Mi buama tie juuli i, mi gbie yeni mi ɣanma; mi buama ki pia nanga; mi buama ki pia yuongu; maa go pia japaadi mo. **5** Maa tie libá, ke li tie bondima, maa lingi mi yuli po ɣuadi, maa fiindi pali, maa kpaagi bonbiigu mo. **6** Maa mangdi mi pali yeni janbi, ama mi mangdi mi pali yeni i momoni sanu. **7** Mi pia sugli bonli kuli po, mi dugi bonli kuli po, mi daani bonli kuli po, mi tuo ki ga bonli kuli. **8** Mi buama ki kpenli hali bada. Sawali puama pia mi juodma, i maabuoli ba gbeni, mi banma ba ti bodi. **9** Kelima ti bani jenli i, sawali mo pua jenli i. **10** Ama yaali n gagdi ki ɣani ya cua, yaali n tie bonjenli ba

maa, **11** min tua nikpelo, yaali ni gbannandi ki cie ya gbannandi n sieni. **12** Molane, ti yaalma nani biga yeni; min tua nikpelo, yaali ni gbannandi ki cie ya gbannandi n sieni. **13** Mola, nni, ama ke ti gbannandi ñ ya todi tiyadi. **14** Ya lingi mani mi buama. ya tuadi mani ania, ki lingi mi fojanma paabu, ama yin ɣanbi ki lingi mi sawalpuama paabu ki cie. **2** Kelima, yua n maadi mi maalanma, ki maadi yeni bi niba ka, ama o maadi yeni U Tienu, kelima nilobá ki gbia lanya maama, fojanma n cedi ke o maadi yaalidgu bona. **3** Yua n pua sawali wani i, o maadi yeni bi nisaalba i, o tundi ba, ki wangí ba o bona niima nni, ki paandi bi pala, ki songdi bi pala. **4** Yua maadi mi maalanma tundi o yuli; yua pua sawali tundi U Tienu nitaanli, ki wangí ba o bona niima nni. **5** N bua ke yin ya maadi mi maalanma, ama min bua yaali ki cie, tie ke yin ya pua sawali ki wangí U Tienu maama. Yua n pua sawali cie yua n maadi mi maalanma, li nan yaa tie ke o ba maadi ki yuandi ki sogni, Jesu nitaanli ñ gbadì niima nni yaa ka. **6** N naataani, molane, n ya cua i kani, ki maadi mi maalanma, n baa pia i po be ya mayuli i, n yaa maadi ki dögdi i po bonli, bii ki waani yi banma, lan yaa ka ki pua yi sawali U Tienu maama po bii ki waani yi banma maama yaa ka? **7** Ya bona n ki fo, ki nan pia ku fuugu nani ki yelga yeni ku kogdigu yeni, ya tiendi ya fuugu n ki pia gagdima, bi ba tieni ledi, ki bandi ki yelga n piebi yaali, bii ku kogdigu n pua yaali? **8** Bi ya piebi li naatunli, ke laa wangí ke li tie tɔbu po, ɣyma ba bobni bu tɔbu po? **9** Lan tie maama n yeni ɣinba mōno ya po, i ya maadi ke i maama ki gagdi ki ŋa lan buali maama, bi ba tieni ledi, ki bandi yin maadi yaali? kelima i maadi fanma i. **10** I maabuoli ñ yabi ɣanduna nni maama kuli, maabuoli ki yea kaa pia gbadma; **11** N ya ki gbia nilo ñ maadi ya maama, n baa tie o po nilamo, ke o mo tie n po nilamo. **12** Li tie yeni, i mo ya po, nani yin lingi fojanma paabu yeni, lan ya tie Jesu nitaanli tundma po i, ke i lingi ke yin baa bu boncianla. **13** Lani n cedi ke yua maadi mi maalanma ñ ya jaandi, ki baa mi maalanma sogenma paabu. **14**

Kelima n ya jaandi mi maalanma nni, n pali ye i pala. 32 Bi sawalpuaba n die mi sawalpuama jaandi nni, ama n yantiali wani naa pugdi libá forjanma. 33 Kelima U Tieu ki tie ymadli ya kuli. 15 N ji ba tieni ledi i? N baa jaani n pali tieni ka, ama mi yanduanma Tieu. Nani bi nni, ama n baa jaandi yeni n yantiali mo; n baa nigagdjinanba nitaanli nni yeni, 34 Bi puoba í yiini n pali nni, n go baa yiini yeni n yantiali ya yjmini li nitaanli nni, kelima baa pia sanu mo. 16 Lani yaa ka, a ya jaandi U Tieu a pali yeni ban maadi; ama ban ya colni nani yiko í nni, li ba tieni ledi i, yua ye li nitaanli nni ki bili maama. 35 Bi ya bua bangma yaali ya po, nan ki bani bonli í ga Amil a jaandi po, kelima ban buali bi ciaba denpo; kelima li tie kuali o nan ki bani yan maadi yaali. 17 jan tie ya i, ke pua í ga maama Jesu nitaanli nni. 36 U jaandi mōni boncianla, ama a lielo ki gbia niima Tieu maama ñani i denpo yo oo? Bii mi jidi ki nni. 18 N jaandi U Tieu yeni min maadi mi cua yinba baba ya kani yo oo? 37 Nilo ya maali maalanma ki cie i kuli; 19 Ama li nitaanli nni, n ke o tie sawalpualo, bii o ya tama ke U Tieu ya maadi maama mu yeni n yantiali, ke mi pia forjanma ye o niinni, wan ya bani ke min diani i mi bundma, bi jaantieba po, mi cie maalanma po yaali ne tie O Diedo maabilkaama i, 38 Ya tuda piiga. 20 N naataani, da maali mani nani nilo n yie, ki fali ma, yin ja o. 39 Lanwani i, n i tie bila yeni; ama, yaali n bia po, yin ya tie naataani, yin ya lingi mi sawalpuama paabu, bila; ama i maalma nni yin ya tie ya niba n ki da pani ke ban maadi maalanma. 40 Ama ke cegdi. 21 Li diani yiko tili nni, ki yedi: "N ba sōni bonli kuli í ya cuoni lan buali maama yeni mi maabuoltoma niba, ki cedi bi nilanba ñona í sigdima, ke ymadli ki ye.

yaadi ki maadi yeni n buolu, ama, yeni lani kuli, bi naa cengi n maama," O Diedo í maadi yaali n yeni. 22 Lanyapo, i maabuoli tie maalma i, ki nan ki nua bi dugkaaba po, ki nua yaaba n ki dugi po. U Tieu maama sawalpuama wani tie maalma ki naa nua yaaba n ki dugi po, ama ki nua yaaba n dugi po. 23 Lanwani i, Jesu nitaanli nni, bikuli ya maadi mi maalanma, bi nilanba yeni yaaba n da ki dugi Jesu po ya kua bi siiga, bi kan yedi ke bi tie gaada ka aa? 24 Ama bi kuli ya pua sawali, ki wangi U Tieu maama, nilamo bii yua n ki dugi Jesu po ya kua bi siiga, bi ba sia o pali, lani yaa ka bi ba waani o yaali n tie o tuonbiadi, 25 Yaali n tie yasiili ki wuo o pali nni ba pibdi, hali wan baa ki labni, ki pugi U Tieu, ki kpaandi ki maadi ke U Tieu ye i siiga. 26 N naataani, ti ji ba tieni ledi i? I ya taani ki ba jaani, bi niba i siiga nni pia i yani ii, maawangkaama aa, bondögdkiaali ii, maalanma aa, maasoginkaama aa, yuakuli í todi ke lan tundi li nitaanli. 27 Yaaba n maadi mi maalanma ya ye, ki pundi bilie, bitaa, bii ki cie; bikuli í maadi ki tii, nitiano í ya ye ki sogni ban maadi yaali. 28 Yua ba sogni yaa ye, ban ya yjmini, ke yuakuli í ya maadi o bá nni yeni U Tieu. 29 Yaali nua bi sawalpuaba po, li buali ke bilie bii bitaa í maadi, ke yaaba n sieni í kpaagi ki bandi bi sawali niima nni. 30 Yaaba n kaa ki cengi yeni, yendo ya la dögdimma, yua n bi maadi í suoni. 31 Kelima i kuli ba fidi ki pua sawali yendo yendo, lan todi ke i kuli í baa mi bangma, ke i kuli í baa mi tundma, ki paagi i

15 N baà naataani n bua min tiad'i u Tieu laabaali yua ke i bo gaa ki ta i dandanli ki tieni ki tieni liennyeni 2 Li laabaali n ba cedi yi bâà ti candandi. Li ya sua ke li yjanbi diani nani mi bo muadi maam. Ama li ya tie yeni wani i daadanli tie fam i. 3 min cindi ki luani yaali tie min mo bo gaa yaali. Kirisi kpe t biidi po nani lan bo diani nandi u Tieu tili yeni. 4 B bo pii'o ke dana taa daali ke fii bi tinkpiba siiga nni, nani lan bo diani maam u Tieu tili nni 5 O bo dogidi ke Cfasi la'o. Ke li guani ke dogidi ke o yjodikaaba 6 yaaba bo ciae niba kobiniin la'o. 7 Ke lan po pendi ke o dogidi ke Saaki la'o, ke o todikaaba kuli mō la'o. 8 kuli po n bo pendi min ji bo juodi n ji bo tie nani nuyuoyuogu yeni. 9 N ji bo k dagidi yeni ban yii'n o tondo mōno. Kelimaa n tieni bi jaantieba niba t tuonbiadi. 10 Ama u Tieu yjalibalgo po n tie min tie yua dinne. Li yjalibalgo ki tua fam i. Li todi mono ke n sōni ki cie bi kuli. Mini kaa sōni u Tieu yjalibaligo yua ye yen'n yeni n sōni li tuonli. 11 Li ya tie mini li ya tie bani tin pua ya sawalo nne i mō gó bo tuo ki gaa lani. 12 Bi ya muandi ki jesu yiedi bi tinkpiiba siigan nni, li ba tieni ledi i buolun nni yin yedi ke yiedima ki ye tinkpiigun nni bii ke kpienb ki yiedi ii? 13 bi tinkpiiba ya ki yiedi, lan wani jesu mo den ki yiedi, 14 Ke li ya tie ke jesu ki yiedi, ti jaandi ki pugidi bonli, ti dandanli ke pia la caa naani bii lan pugidi yaali. 15 Lani ti tie faogu dam yaa u tienu nungan nni. Ke dugni ti kpaandi kaana kuli ke u tienu yiedi

jesu, **16** ama ko nan ki yiedo, ke ti la ke kpieba o yi ten'o ya gbanandi n dagidi yen'o. **39** i T ki yiedi, ke bi tinkpiiba ya ki yiedi, jesu mo ke gbanandi kuli ki táá. O nisaalo gbanandi ye t fidi ki yiedi. **17** ke jesu ya ki yiedi, i dandanli yandi gbannandi ye, a bonyugida gbannandi ye kuli tie bo ninnana i, ke sieni ki ye i biidin bii ke jami gbannandi ye. **40** po bona ye ke i tinga mi tudima nni, **18** Li gó waani ke yaaba n bo po mo ya bona ye. U yienu n ñiligi maam yeni o dugi Kirisi po o ki kpe yeni wan bia fam i. **19** Li ñmaali n ñiligi maam, yeni a ñmaabila n ñiligi ya tie ke ti yenma ki tinga ne baba po i ke t dugi maam laa táá táá. **41** ñmaabiyenli ñiligmia yeni Kirisi po. Lanwani t bonli n ñanbi pía mi niñima ñmaabitóli ñiligmia k gó ki táá. **42** Li tie yeni bi ki cie yua kuli. **20** Kirisi fii bi tinkpiba siiga wani kpienma fiima bi tinkpiba siiga nni. Yaali ke b gó kpia fii bi tinkpiba siiga nni. **21** Lanwani mi buli baa bedi ke yaali fii bi tinkpiba siiga nni kuuma bo cua o nisaalo ya po i. Onisaalo n go kan bedi. **43** B buli 'ti ke t tadi ama t baa guani cua yeni bi tinkpiba fiima. **22** bi niba kuli kpenli fii ki pia u fidu. B bul'o m tadima nni ke o fii bi kelima ti tie Adam yabilia i, ki bi kuli guani ki tinkpiba siiga nni yeni t yudandi. **44** B bul'o yeni la li miali ke dugnji jesu po. **23** Bonli kuli pía li o nisaalo gbannandi ke o fii bi tinkpiba siiga nni yognu, jesu gedi ke ba bobni kankaani, ama o te yeni ya gbannandi n pia u Tienu fuoma miali. O ba guani, li te baa tie tianbi yogu i. **24** ya puoli nisaalo gbannan ya ye. o ya gbannandi n pia u ke juodima yogu ba cua. Li yogu ke Kirisi ba Tienu fuoma miali. **45** Lani n cedi ke li diani taa li bali ki ñmiani o báa u Tienu. Ki sua paadi ke: o nikpialo Adam tuo ya miala n fo. **46** Ama bi batieba kuli bi yikodanba kuli yeni yaali n yaali n pia u Tienu fuoma miali k tiebonkpialo pia u paaalu kuli. **25** Li tie taladi ke wan ñmma kaa. Laa tie tanpoli yua kaa bo kpia ama i tinga yeni o taana ki biani yaaba tie o yibala kuli. **26** nni yua. Ke tanpoli yua yuandi. **47** O nikpialo O yibalo yua ke o baa juodi ki gbeni o maama bo ki tinga yua ke o lielo tie tanpoli yua. **48** Ki tie mi kuuma. **27** Kelimaa o ñmma bi kuli yeni tinga nni yua n tie maama i tinga yaaba mo tie o taaaana i. Ama lanwani o teni ke Kirisi die li yeni. Tanpoli po yua n tie maama tanpoli yaaba bonla kuli i. U Tienu wan ji k ye lan kuli nni. **28** mo tie yeni. **49** Nani tin ki tin nananali yeni t Ya yogu ke b baa yedi ke wani ji die bonli kuli, mo baa kubi ki tinga nannangu i. T gó baa báà wani yua tie u Tienu bijua mo ji baa taa o bá ki tanpoli yua nannanli. **50** N kpiiba min maadi maadi ke yua bo cedi ke die li kuli n yaa die'o yaali tie ke t gbannandi yeni mi sôma kan fidi ke u Tienu n ya tie bonli kulikuli bonla kuli je u Tienu diema nni faali. Yaala n baa bedi nni. **29** Ke yabi ke bani u tienu ki tie padipadla mo kan fidi je yaali kan fidi bedi faali. **51** Diidi baa ye ledi? Ke li ya tie yeni moni ke tinkpiiba mani n maadi li bondogidikaali: t kuli kan kpe ki yiedi, yabi nwuuli u tienu ñunma wuuli bi ama t kuli baa lebidi. **52** Li baa tie yenma i nani le ya po i? **30** Ke tinb, be ya po i ke ti bigidi ti u nungbungu kabima yeni. li naatuli piebima miana yogu kuli? **31** N kpiiba li tie monmonjuoga. **53** kelimaa li naatuli ya piebi yaa yogu ke n ye m kuuma nni daali kuli ama laa tie ke ya gbannandi bedi n baa lebidi ya gbannandi k n pia li pamancianli t diedo Kirisi kani i yaa bedi. Yeni li ji baa tie nani u Tienu maama n maama po **32** Li ya tie ke bi niba n nua a bona bo yedi maama yeni. **54** Ama yaala n bedi ya nanda baba i. Min bo kóni yeni t muayandi Efesi t tua yaala k bedi, ke ya gbannandi n baa kpe dogu nni n bo baa báà be ya ñuadi lienn. Bi mo lebidi ki tua yaala kan kpe; Lan yogunu ke kpienma yaa fii bimtinkpiba siiga nni. Tin je ki ya maama n diani baa tieni ki dudi. Ki paadi gó ñu saala t baa kpe. **33** gó báà li yantiali ki daa m kuuma ki nal'o. **55** M kuuma a paalu ye le tie tuonbiadi. Ki jiini i yula, ke t yenma n ya i? M kuuma a jatiagu ye le i? (**Hadës 486**) **56** M tiegi. **34** Tin daa tie tuonbiadi kelimaa b toba kuuma jatiagu tie t tuonbiadi ke t tuonbiadi ki bani u Tienu. Nmaadi ke fei n cuo'bi li po i. fidu tie yiko i **57** Ama ke t jaandi u Tienu yua **35** o nulo baa t maadi bi tinkpiba baa filledi? ten'ti m paadima Yesu Kirisi kani. **58** Lanwani n B baa guani ki cua yeni be ya gbananbuolu naataanbuadiba, ya se mani kaanyendi ki daa i. **36** Yinba b yanpiidanba ñan buli yaala yaa lengidi ki ya tuuni t diedo tuona ke li caa liiga kpe li kan fidi pudi. **37** buli yaala yeni yaala daali kuli. ki ya bani ke t tuona kan bia fam i. baa pa ki do laa naani. Fini yua buli dibinma bii bonli ba bonbinma baba; **38** u Tienu n yi **16** Yaali n tie bi nijanma taanlin, i mo yi jiini, nani min den cabi Galasi jaandidieli yabi ten'o wan bua ya gbananbuolu. Bonbuoli kuli

maama yeni. **2** I siigan nni, yua kuli laadi kuli o da cincinli daali, n bili o palu n dagidi maama, ya paabu ko cuo ko ba teni, ke sua ke ti pundi. **3** N ya ye yeni, n ba diani ya tila ba gedi Jerusalem ke waani i maba, ya niba ke lugdiba, **4** li buali ke min gedi min mono, n ba cuoni li cenli. **5** N ba togini i kani li ya tu k n pendu Maseduani, **6** li ba fidi min tieni yeni dana lie k pundi yeni o fawaogu yogunu, ke fidi ke yin cian nni min caa naan. **7** Møla wani, n ji k bua min ya paa o sanu po ka ke fuondi, ama min tieni yeni dana lie u tienu ya cabi. **8** Yeni lan ya kuli n ba ye Efes ke pundi pantekood. **9** Kelima o ganciangu luodi n po ke n b kua faala, ke yibalnba yabi. **10** Timote baadi, ḷaogu mani ke wan yali oba, kelima o suani yeni min u tienu maama sanu nni. **11** Oba n mabnd'o, cianma yeni o laafiaa ke wan pundi, kelima n gu n ninjab boncianli. **12** Yal n nua n ninjab Apolos po, n paani o pali ke wan fidi ke pundi yeni o ninjab i kani, o den ke bobni ke ba cua i kani mølane. **13** Ya kubi mani i dandanli ke li paa. Ya tie mani jabi, ke paandi i pala. **14** Yin suani yaali kuli, so mani yeni mi buanma. **15** N ninjab, n goa pugidi ke maadi, i bani ke Sitefan diegun yabi n tie tindanba Akayi dogun ke tuadi li ḷaniali u tienu maama muandu nnii, **16** Ya pia mani licoln bi po yeni ya niba tugib bi ba ki cabi u tienu maama muandu po. **17** N pali mangi yeni Sitefan n ye ti siigan nni, ke mangi Fortinati po, ke mangi Akayikis po, bi mia sugli ke i kuli ke pedi, **18** Kelima bi sɔŋgi mini yeni i kuli ya pala, tiadi ke tieni mani li danba balgi. **19** Asi jaandidied fuondi, Akilas yeni Pisil, yeni ya jaandidiena n ye bi dogun kuli tieni i fuondi ti yonbidaano sanu nni. **20** N ninjab kuli tieni i fuondi, fuondi mani i lieba kuli u tienu ñɔsumanli po. **21** Min Pɔl, min mono n da'i li tili ne. **22** Nilo ya yedi ke k bua u tienu, yubonli li daano po. Ti diedo ba guani. **23** Ti yudaano jesu yedinjanma n ya ye yen'i. **24** M buama ti yonbidaano jesu n sedi ke guudi. Ami.

2 Korentien

1 Min Pøli U Tieu buama po i ke n tua Jesu tondi o min yeni ti ninjua Timote n dangi yaa tili ne. Ti fuondi i Korinti jaandieli nni yaaba kuli yeni yaaba n ye Lakayi diema nni kuli. **2** Ti Baa yeni ti yonmidaano Jesu Krisiti yanduama n yaa ye yeni i ke go yadi i po o yalbaligi o. **3** Ke U Tieu yeli n baa ti kpiagidi wan yua tie ti yonmidaano Jesu Krisiti Tieu ke go tie u Baa. Wan yua n jie bi niba ninbaagu ke gua paagidi bi niba pala bonlikuli nni. **4** O paagidi ti pala yaa yogunu ke ti ye fala nni, ke ti mø n yaa paagidi yaaba n ye fala nni yaa pala. **5** Nani tin laadi fala boncianla Krisiti po yeni i, yeni mo i ke ti laadi li papaali ki dungini o po. **6** Bi baa cangini ti ke dugini a papaali yeni a yalbaliga po, lanwani, ti yaa tie papadanba ti togini a papaali yia n suani yeni ti yaa yogunu kaa laadi fala yeni ti. **7** Ti dugi i po boncianla kelima i taani ki la fala yeni ti. Yeni ke i baa taani ki laa li papaali mo yeni ti. **8** N buakaaba, ti kan wuoni yaa fala ke ti den laa Asi nni. Li fala den cie ti paalu mo ki ti den ki pia malima yeni laafia. **9** Ti den nua nani ti kuuma pundi yeni, ti den ki tie ke tin yaa du ti po kaa, ama U Tieu po, yua yiedi bi tinkpiba. **10** wani n den guu ti li fala nni, wani n go baa guu ti yaala n bu cua ti kuli. I moni po, ti daani ke u baa li ñangi ti yeni. **11** ya todii ti mani yeni i jaandi. Lanwani niba boncianla jaandi baa cedi tin la yalbaliga yaala n baa cedi ki boncianla n tieni U Tieu baliga ti po. **12** Møla, yaala n tie ti pamanli tie ti yanjagili sieda ke ti den pia. I moni po, ti yaa pagi yeni ti ñandi yeni mi yanfuonma ñani U Tieu kani, ama li yanfuonma ki ñani nilo kani kaa, U Tieu yalbaliga po i. **13** Ti daa a tila ne ke yin cogi ki gbadii li niima nni, n pali paa i po. **14** yeni yin cengi ke ti yonmidaano daali pali baa yaa mani ti po ke ti mø ya pala mani i po. **15** kelima n pali mani i po, lani ke n baa cindi ki cuai kani ki yin gaa yalbaliga taalima lie. **16** N baa togini i kani yo ki fidi gadi Maseduani ki go guani i kani ke ti kuli n gadi Sude. **17** Min den jagi li cenli po yeni, n den ki ñambi ki cuo yaaa? Bii i maali ke n den kubi n yuli po maalima yaa, ki pia malima lie ke n baa yie ke go tuo yemna? **18** U Tieu n tie o mamønmaadoki bani ke tin maadi yaala ki tie yaaba baa tuo lanyaaka yaaba n kan tuo kaa. **19** kelima U Tieu biga Jesu Krisiti yua ke den

maadi o po, Silivin, Timote yeni mini wani ki tie yua n yie lani yaa kaa yua n tuo. **20** U Tieu yaa puoni kuli tie mini, li po ti bo yi gaa Ameni ki duani o yeli. **21** U Tieu n lugidi tinba yimba Krisiti nni ke tin ñambi ki yaa kubi ke li paa. **22** U ñagini ti po, ke baa kuani ti o tagima yogu baa. **23** N tugi U Tieu ke o tie n sieda ki dugini yaala yapo ke n den ki bua ke ngadi Krinti, den tie kemin fagini yeni. **24** Li ki tie ke ti den bua bigini ki bandi dandanli n se naani ka, ama ti kuli n sõni yeni li pamanli kilima i cegi li dandanli nni.

2 N bo jagi ki cuo ke n kan guani i kani yeni li pabiidili. **2** N yaa biidi yi pala ñma baa fidi mangi n pali, li tie yinba yaaba ke n biidi yi pala yeni. **3** N diani n yeni ke lan fidi n yaa cua yi kani, yinba yaaba n bo baa mangi yi pala n daa biidi n daa biidi n pali, n dugi yi kuli nni ke n pamanli tie yi mø ya pamanli. **4** Kelima min bo diani yaa yogunu, n pali bo biidi boncianla, ki go bandi. N bo ye yeni t ninsiidi mø ke laa tie ke nbua min biidi yi pala kaa ama ke yi bandi min pia yi po ya buaciamma. **5** nilo ba ya bo cua yeni li pabiidili, laa tie ke o biidi min baba ya pali kaa. Ama o biidi yi kuli ya pala yo ke min daa madi ke i siiga nni nitianba ki maadi ki pendi. **6** Bi niba boncianli ya fuuni li daano li dagidi. **7** Li ya pendi yi di sugili o po ki paani o pali ke opali n daa biidi ki pendi. **8** Lanwani u Tieu baa puni yi o ñanibili ke bonli kuli nni yi ya tundi a tuadjanciama nni yeni m buama. **9** N diani yi ki bua min bigini ki bandi yi ya pia m tuoma bonli kuli nni. **10** Yi ya báá sugili nilo po n mø baa báá sugili o po. **11** Lani n baa cedi sitaani n da ti fidi ti kelima ti bani o sani. **12** Baa o Diedo n bo luodi n po u sanu min bo pundi Troasi dogu nni ke baa waani u Tieu laabaalinjanmo, **13** Nbo k pia m yanduama kelima mii bo la n kpiilo Titi. Lani yaa po n yaa Trasi yaaba ki lebidi Maseduani. **14** Ama ti ya tiendi u Tieu baligi, wani yua cedi ke ti paadi u yogu kuli Kilisi nni. Ki cedi ke ti yadi kaan kuli o banma nulumanmu. **15** Kelima ti tie u Tieu po Kilisi nulimanu. Yaaba n tindi yeni yaaba nye m bodima sanu nni, laa nuuli wani tie m kuuma nuulu i ki cuoni yeni m kuuma. Yaaba n baa tindi mø li nuulu tie li miali nuulu i ki cuoni yeni li miali bi po ñmaa dagidi yeni laa bona? **17** Tii tie nani yaaba n kuadi u Tieu maama

yen ke li kuadi ba t ŋuadi kaa. Ama tinba ti maadi u Tieu maama yen li papienli nani wan sóni ti ke tin yaa maadi maama kilisi nni

3 Yi go bua yi guan nni ke kua ya yema nni ki yinba moan lo n ba die yi yuuli? yigo pia mi buama yen ya tili nba wani yi baa kuni maama n cua yi kani? **2** yinba, yinba n tie ti ya tili yaali n dianni ti pali nni. Ke cabi bi niba kuli n cooji li ki go ya bani li. **3** Ke ḥjan wani ki a tie kilisit tili, yaali n ŋnani ti kani, yaali ki dia nni yen tidianni ŋni moanma ka ama yen o tienu fuama yua, ki laa tie a tanpaba po ka, ama bi niba ya palanni. **4** Lani n teni ki ti pia li papaali o tienu nni ke duginni kilisiti po. **5** ba ki ti tie ya danba n pia o paalu ki ba guudi ya banla n ŋnan tiya kani, ti bama kuli na o tienu kani. **6** mani pagiti ki ti tie ya tuosoanba n tunni o ḥjantaadi paano ya ni nni, ki laa tie ti banma ka, ama yen otienu fuoma yua, kilima mi banma biandi o nilo, ama o fuoma yua coubi li miali. **7** Moanla li ya tie ya tuoli n den tunni yen ya. Tili n den diani a tanpaba po ki yegi yen mi kuma den cuanni ti kpiagidi yali ki Isalele yaaba kan fidi ki diidi mousa nunga, kilima o tienu kpiagidi den gbie o nunga ya kpiagidi n den pia mi pendima. **8** o tienu fuoma yua n tunni ya tunni ya tuoli kan ba ya kpiagidi n cie yen nni? **9** Ya tuoli ki bi ba fidi ki bu cuoŋa ya cuani ti kpiagidi, ya tuoli n gi ki pia buudi ya kpiagidi ba yabi! **10** yen lan kuli, ya kpiagidi n den tieni yema po ki tie kpiagidi, kilima laa kpiagidi pendi. **11** Mi n maadi yaala n pia n pendi ma ya dgidi yen i kpiagidi yaala gi ki pia pendima maan ka ye ali yali yogu n tu yogu! **12** Ti pia la papali, ki ti yali tiba, **13** laa tie musa, n den yi ta licabili ki pini o nunga, ki Isalele yaaba buolu kan fidi ki yaadi tuogo yen binunga yen i wan gbie yen i kpiagidi n ba pendi. **14** Ama bi yantiali ye ti juandi nni, hali din nne juandi baa ye bi ya cogi atikpela la bi po, kilima kilisiti nni bebe kiliba na. **15** ama, ba dinne, biya cogi mousa, li yantiali n piigi bi palaa. **16** Ama, ya danno n ta o yuli ki puni o tiyondano, laa (cabili) yantiali ba ŋna. **17** Tiyondano tie fuojama n ye nanni, li dano tie yua yali o ba. **18** Ti kuli, ya nunga la ki bandi o tienu kpiagidi, ki libidi toangu pui ti tua nani wani ki ba ya kpiagidi n ŋnani o ya kani nani tiyondano, wani yua n tie fuojama.

4 Yenii, tinga li tuol, nan wan gbad tipo miniñuma tindatiae ya nub wad tipala. **2**

Toma, tija ya soani n tie fie yen i ḥjasili kul. **3** Ama tilaabali yamo ya wo, liwo yaaba bu bia ya po i. **4** Yeyapo, Lirjaduli tienu juani yaaba ke daani. Yeni bi kan fid k la o tienu laabal yeyema, o kristi yal lan tie o tienu nan nant. (aiōn g165) **5** Tisongidi ti maama ka, ama Jesu christi yaa n tie ti yomdaano, tinb o tuo sonla yaaba n tie Jesu bukaaba. **6** O tienu biba n maad: “Ke mi yeyema n yed liboaboali, “yen miyed tipala, mi yeyema n teni o tienu tikpiagidi, Jesu nugani. **7** Ama tipia ya faal yen oyoagu ya cualine, klma o palu kul tie o tienu ya yaalela tie tiyaka. **8** Ama bimadt: bobuolu kul ya po. Ama ti yam jmad, Ama ti yam k yaad. Tinaan luo tidugidi o tienu po. **9** Bimadt am a o tienu narjati, bi puati ama o tienu narja k bi kpatti. **10** Ti kubi dalkul tikum Jesu yelini, ki lan fid Jesu mial n yed tigbanand. **11** Tinb yab da pialimal, titogidi dal kul m kum ke lan fid Jesu mial yed tingbanand kul. **12** Lan mimoni yapo, m kum soani li tuoli tigbanandi ni, ama ke li mial soani li tuoli i ya gbanandi ni **13** Ama mani lan diani ke tukul pia dandanli yen i fuom yua yema. N daani, lani n ced k n maadi'i ma daani, lanin ced ki mo maadi yema. **14** Ti bani ke yua yied tiyomdaano Jesu bu yied timo, ki tugi tinba yen i yiba kul ki ged yenti o nitali. **15** Ki lan fid libolikuli n tua i buama, nani o yabli n yiad k mani nul kulyapo yen'i, ki o yabli tuona moa pudi k kpiagidi o yel. **16** Yen titbu kan wad tipala. Batiya kpe, ti nano baali pande dal n tu dal. **17** Tin ye yayuogune, fala yua ye tipo tie wamu ne, ke bobidi ya kpiagidi n waagidiki goaki pia bigima. (aiōnios g166) **18** Tin da noa ti nuoa yaali ka, ama tin ya noa tin ke noa yaali yabona n pia minoalima kan wag, ya bona n ke pia noalima wagidibocienla. (aiōnios g166)

5 Ti bani ke ti gbannandi. yaali tie nani tingani diegu ne yaa bedii, ti baa pia tanpoli po yaa dieli, Lani n tie mi tagima. Lanya d'Iéna nifosaalo nuu kaa maa. Ama li tie yaa dieli n baa se li bina yen i bina i. (aiōnios g166) **2** Tin daa ye ti gbannandi yen i, ti daa duni, ki suni ke Tin laa tanpoli po yaa liadili. Mani n tie mi tagima, **3** Tin baa lia yen i di ji kaa paa niyanli. **4** Li tie momoni tin laa ti gbannandi yaa gbøngu ne, ti duni ki tugi, laa tie ke ti bua tin laandi kaa, ama ti bua tin lebidi ti tiadi, ke li miali yaali n gaa mi kuuma yali. **5** Yua n tieni lanbona kuli n tie U Tieu, wan yua n tieni ti U Tieu kujanma ke li tien nani i puoni yen i. **6** Yeni lankuli, tin yaa

bani ke tin daa ye yeni ti gbannandi yaala n ne, dansaligi nni, li ȳmadili nni, a tuonpaala nni, ti fagi yeni U Tienu. **7** kelima tii cuoni yeni tin ke kan guani ki guo, mi koma nni, **6** ti ȳandi nua yaala kaa ama ti cuoni yeni ti dugidugidi. nni, li banma nni, ke mani yeni bi niba yen U **8** kelima ti kuli ke li bo bualii, ke tin fagidi Tieu fuoŋanma nni yeni mi nataanbuama nni, yeni ti gbannandi i, ki fidi ki nagini U Tieu. **9** **7** i momoni nni, U Tieu paalu nni, ki kubi ti Lanwani i, tin tugi lan tua tin beli yaala, tin ye monkundi jakontiadi ti nugi nni. **8** Ti suani ti ti gbannandi yaa, bii kaantiani, tin mōndi ke panpagidi nni, yeni i fe nni, ke bi maadi ti po ti yaa ȳani o nunga nni. **10** kelima ti kuli ne baa maabiidi i, ke bi toba mō pagi ti i, ke bi sugi ti pundi Jesu yua baa bu bi niba kani, lan yogunu ke ti tie faaøgi danma, ama ke tinma n maadi i ke yuakuli baa gaa wan daa bo pia i miani ki momoni. **9** Ti suani nani nilo ki bani ti yeni ke sōni yaala, bonjanli yoo bii bonbiigu i. **11** Tin bi niba nan ȳanma ki bani ti, nani bonkpiena jie O Diedo yeni, ti cegli yuakuli wan yaa bani yeni i, ke ti nan pia i miani, nani bi ȳmali ti ke U Tieu bani tin tie yaala kuli. **12** Tin daa tubili ti tuonli po yeni i, ama ke naa kpaa ti. **10** tugi ti ba ki cabi, ama ti bo bua i pala n yaa Ti suani nani ti pala wadi yedi yeni i, ke ti nan mani ti po i. Ama ti pia tin baa ȳmiani yaala ye li pamanli nni, nani talgi nba yeni i, ke ti yaa baa n wangbi baa ke a bani bonli yeni i. **13** nan todii bonciala ke bi tua piada, nani tii pia li Bi yaa yedi ke tii pia yama a, U Tieu yaali, ama baa yeni i, ama ke ti nan pia bonli kuli. **11** N bi yaa yin ti yandanma mō, li tie yaa buama i. kpiiiba Korinti yaaba, ti maadi i i momoni kuli ki **14** kelima Jesu buama tie mabili ti po, ki dugini, gbeni o, ke ti go luodi ti pala kuli ki teni o. **12** Ti ti bani, ke lanwani, tie mōni i o niyendo kpe ki wuoni bonli ti pala nni, ama yinma n kubi yuakuli po, lan wani, yuakuli kpe o ke Jesu kpe mi maama ki wuodi i pala nni. **13** N maadi yeni yuakuli po, lanwani, yaaba n suo ki suo bi baa nani mu binmu yeni, yin yaa pia ti po, tin pia i po kaa, ama yua n ba kpe ki yiedi po i. **16** Lanpo po yaa malaima. **14** Daa yegidi mani yeni yaaba cedi ke tii bu buudi, yeni o nifosaalo malima n ki bani U Tieu kelima be yaa taanli n ye i kaa nani tin bo ki bani ki maali laa maalibigii momoni yeni mi faama siiga nni? Be yaa taanli Jesu po yeni. **17** Yeni lankuli, nilo yaa gaa Krisiti, n ye mi yenyenma nni yeni li bonbonli nni? **15** o ji tie nipaano i, o bonkpela kuli bodi o, yaala Be yaa taanli n ye Jesu yeni Sataani siiga nni? n sieni kuli ji tie bonpaanli. **18** Lankuli ñani U **16** Be yaa taanli n ye yua n jaandi yeni yua n ki Tieu yua tōgini Jesu kani guani ki mangi yeni jaandi siiga nni? Be yaa taanli n ye li jaandieli ti ki ji teni ti li guamangili tuonli. **19** kelima U nni yeni li tingbandieli siiga nni, kelima tinba n Tieu bo ye Krisiti nni, ki guani ki mangi yeni u tie U Tieu yua suo yaa jaandieli nni nani U ȳandungu ki ji ki tiani biidi po, ki guani tugi mi Tieu n yedi maama: «N baa ye bi siiga nni, n guantaanma maama tuonli ki bili ti. **20** Yeni, baa tie bi tienu ke bi tie n niba» **17** Lani n cedi: tim ji tie Jesu sieda nba i nani U Tieu ji togidi «ke ñi yedi: «ña mani bi siiga nni ki ȳanbi i baa, ti yaa kani ki gua ki yi bi niba. Ti miadi sugli O Diedo ñi yedi, ke go da sii jõngidi bonli, ke n Jesu yaa buanma po o «yin guani ki mangi yeni baa gaa i. **18** N baa tie i po baa ke i tie n jawaaba U Tieu.» **21** O tugi Krisiti ke o kpandi saliga ti yeni n jafanba.

biidi po. Wan yua den ki ban ki biidi liba, u cedi
ke o kpandi biidi daano tinma yapo o, ke tin ji
kpandi, U Tieu mōnkundanma.

7 N buakaaba nani u ñōnianu n tie t yaala yeni,
Tin ȳuudi t ba ki ñani t jõgidi t gbanandi
yeni t yantiali nni; ki ya tiendi ania ki caa liigaki

6 Tin taani ki suani yeni, ti miadi U Tieu, ke
yin daa ȳaa yin gaa yaa ȳalbagi a yeni, n tua
fanma kaa. **2** kelima o yedi: «Mi yaama yogunu
n ȳmagidi ki nōnli a nunga nni, ke o faabu daali,
n den todii a.» Diidi mi yaama yogunu n ne,
Dinne n tie u faabu daali. **3** Ti bo ki bua tin tua
tantuudili ipo, ke ban daa ti maadi ti mabiidi i,
ti tuonli ne po. **4** Ama ti waani yuakuli kani,
ke i tie U Tieu tuonsōnmonbi i, li juuli nni,
li mabili nni, ku pawadigu nni, ti puadi nni, **5** po bi niba kōni ye ti **6** Ama uTieu yua paandi

m ninñidanba pala yeni n bo cedi ke Tiit pundi ki pia li dandanli, ki bani U Tienu maama, ki ki paani ti pala. 7 O cuama baba kaa bo mangi bani i mõni, ki suani li tuonli yeni pakõnli ki ti pala. Wan bo waani k e yinba ba mõno n bo bua ti. Mõndi mani ki waani i bulcindi yeni li paani o pali maama n go bo paani ti pala. O bo papienli. 8 Li ki tie mabili kaa ki yin tieniyeni i maadi: n bua k i guani la'i yeni t ninsiidi ke lieba n deni sõni yeni li pakõnli, n bua diidi ki i pala koni n po. 8 N bani ke min bo diani yi laa U buama tie yeni li papienli? 9 Ama i bani ya tili bo biidi i pala. Ama mii mua n yaa bo yonmidaano Jesu Krisiti ñjalibaliga, o den tie dian'li. 9 N pali mani mola. Laa mani n pali ke n ñjalimani daano, ki tua taligi ti yaa po ke lan fidi biidi i pala kaa. Ama kelima i pabiidili bo teni o taladima n tua o piama. 10 Min maali yaala i ki lebidi yi yama. Kelima i pabiidili yeni bo tie po n ne: N ban ke lan n dagidi ipo, ki dugini uTienu n bua ya pabiidili buolu i. 10 Kelima li yin cili hali jelo ki suani ti tuonli, lan baa baa pabiidili cuoni yeni m yanlebidima ki kpendi ke o mõni, yimba n jagi i yanma n ni ki cuo ki yeni m tindima ki kan mua lipo. Ama ñanduna sõni li tuonli. 11 Mõla mõndi mani ki juodi li ya pabiidili baa cua yeni m kuuma. 11 Diidi mani tuonli. I pala n da kõni ke i jagi ki cuo yinba laa pabiidili u Tienu n bua yaали ya buolu n yeni sõnimaama yeni ki kan fidi yeni, sõni mani yin n cua yeni yaali ne. Li tigi yi ke yi mõndi. Li go paani yaala. 12 Ke dugni nilo yaa puni paabu cie yeni kelima li teni ke yi mia sugili. Yi pala yeni li papienli U Tienu bi tuoli paabu, o nua u mo biidi li po. Li go teni ke t jiwaandi cuo yi. ki daani n pia yaali, o ki nua wan ki pia yaala kaa. teni ki yi go bua ke yi la nni. Ki teni ke yi bàà li 13 Li ki tie ke tin yin kpegdi tin pia yaala ki teni yankuali. Ki tundi i tagili daano yeni tundi fala. ti lieba ka, ki guani ki yacagini. Li buali ke ti Bonla kuli nni yi waani ke yi pia tagili baa kuli. kuli n yaa ðo i. 14 I yaa pia, yin bögidi ki todì 12 Ba yeni min bo diani li tili. Min bo diani li tili yaaba n ki pia. Li yaa pödi yaa daali, ban mõndi yua laa bo tie yua bo biidi po kaa. Laa go bo tie ti todì i yeni i bi laa ke li ñjani. 15 Nani lan diani yua ke bi go biid'o kaa. N bo bua ke i siiga nni U Tienu tili nni; «yua n bo wuadi ke li yaabi bo yua kuli la u Tieni nunga yi puni yi yula maama ki dii sieni, yua n bo wodi ke li waa mõ bo ki ti po. 13 Lani n cedi ke ti paagi. Laa tie li paagi dini ke li pödi o.» 16 U Tienu n gaa balga yeni ti baba kaa. Ama ti pala go bo mangi kelima ti wan cedi ke Tite pali koni i po nani ti mõ yaa la Tiit ya pamanli kelima yi kuli n bo diani o pali n koni i po maama yeni. 17 Ti den soni o i yama maama 14 Baa n ya pagi n yuli waamu yi kani ke o den tuo ki gadi. Li den sua ke o pali po Tita kani mii la i fe li po kelima li dogidi ki koni li gadima po yo ke o den tieni toni ki gadi. mini bo pagi o kani maama tie mõnmõni nani 18 O den yegi yeni o nataano yua ke ti jaandiedi ti bo yi maadi ya maama kuli n tie mõnmõni kuli den bani o li mamõnli po. 19 Lani baba ka, maama. 15 O ya tiadi yi kuli n bo gaa u cangu ti jaandiedi nni yaaba kuli den taani ki lugidi o yeni li fangili yeni i jiejie maam ki jegili yeni; o ke wan ciani ti ke ti gadi yeni u paabu yua ke ti buama yi po yi ñanbi pugini. 16 N pali mani gaani. U Tienu mõno yaa yudaandipo i yeni ti kelima n baa fidi ki dugi yi po bonli kuli nni.

8 N buakaaba, ti bua yin bandi, U Tienu n suani maama Maseduanji jaandielu nni ki togini u ñjalbaliga po i. 2 Yeni yaa fala n den baa kuli, bi gua li ye li pamanciali nni. Yeni bi taladima kuli, bi den tieni ti bulcindi hali boncianla. 3 kelima n tie sieda, bi bulcintuona kuli den tie yanbuana. 4 Bi den buali ti ke tin cabiba ke bi mon kua bi ninjanma nni. 5 Li den tie yaalidigu kelima bi daa den cindi ki taa laa bilaa ki cabi U Tienu yo, ke U Tienu buama nni ke ti yuandi ki tugi bi baa ki cabi ti mõ. 6 Li po n cedi ki ti den daani Titi, ki wan yua den cindi ki suan yeniba n guani ki juodi o tuoli yeni ti bulcindi. 7 Yin pia yaali kuli n tie yaa ñjalimani cianla i n

ki pia li dandanli, ki bani U Tienu maama, ki bua ti. Mõndi mani ki waani i bulcindi yeni li paani o pali maama n go bo paani ti pala. O bo papienli. 8 Li ki tie mabili kaa ki yin tieniyeni i maadi: n bua k i guani la'i yeni t ninsiidi ke lieba n deni sõni yeni li pakõnli, n bua diidi ki i pala koni n po. 8 N bani ke min bo diani yi laa U buama tie yeni li papienli? 9 Ama i bani ya tili bo biidi i pala. Ama mii mua n yaa bo yonmidaano Jesu Krisiti ñjalibaliga, o den tie dian'li. 9 N pali mani mola. Laa mani n pali ke n ñjalimani daano, ki tua taligi ti yaa po ke lan fidi biidi i pala kaa. Ama kelima i pabiidili bo teni o taladima n tua o piama. 10 Min maali yaala i ki lebidi yi yama. Kelima i pabiidili yeni bo tie po n ne: N ban ke lan n dagidi ipo, ki dugini uTienu n bua ya pabiidili buolu i. 10 Kelima li yin cili hali jelo ki suani ti tuonli, lan baa baa pabiidili cuoni yeni m yanlebidima ki kpendi ke o mõni, yimba n jagi i yanma n ni ki cuo ki yeni m tindima ki kan mua lipo. Ama ñanduna sõni li tuonli. 11 Mõla mõndi mani ki juodi li ya pabiidili baa cua yeni m kuuma. 11 Diidi mani tuonli. I pala n da kõni ke i jagi ki cuo yinba laa pabiidili u Tienu n bua yaали ya buolu n yeni sõnimaama yeni ki kan fidi yeni, sõni mani yin n cua yeni yaali ne. Li tigi yi ke yi la nni. Ki teni ke yi bàà li 13 Li ki tie ke tin yin kpegdi tin pia yaala ki teni yankuali. Ki tundi i tagili daano yeni tundi fala. ti lieba ka, ki guani ki yacagini. Li buali ke ti Bonla kuli nni yi waani ke yi pia tagili baa kuli. kuli n yaa ðo i. 14 I yaa pia, yin bögidi ki todì 12 Ba yeni min bo diani li tili. Min bo diani li tili yaaba n ki pia. Li yaa pödi yaa daali, ban mõndi yua laa bo tie yua bo biidi po kaa. Laa go bo tie ti todì i yeni i bi laa ke li ñjani. 15 Nani lan diani yua ke bi go biid'o kaa. N bo bua ke i siiga nni U Tienu tili nni; «yua n bo wuadi ke li yaabi bo yua kuli la u Tieni nunga yi puni yi yula maama ki dii sieni, yua n bo wodi ke li waa mõ bo ki ti po. 13 Lani n cedi ke ti paagi. Laa tie li paagi dini ke li pödi o.» 16 U Tienu n gaa balga yeni ti baba kaa. Ama ti pala go bo mangi kelima ti wan cedi ke Tite pali koni i po nani ti mõ yaa la Tiit ya pamanli kelima yi kuli n bo diani o pali n koni i po maama yeni. 17 Ti den soni o i yama maama 14 Baa n ya pagi n yuli waamu yi kani ke o den tuo ki gadi. Li den sua ke o pali po Tita kani mii la i fe li po kelima li dogidi ki koni li gadima po yo ke o den tieni toni ki gadi. mini bo pagi o kani maama tie mõnmõni nani 18 O den yegi yeni o nataano yua ke ti jaandiedi ti bo yi maadi ya maama kuli n tie mõnmõni kuli den bani o li mamõnli po. 19 Lani baba ka, maama. 15 O ya tiadi yi kuli n bo gaa u cangu ti jaandiedi nni yaaba kuli den taani ki lugidi o yeni li fangili yeni i jiejie maam ki jegili yeni; o ke wan ciani ti ke ti gadi yeni u paabu yua ke ti buama yi po yi ñanbi pugini. 16 N pali mani gaani. U Tienu mõno yaa yudaandipo i yeni ti kelima n baa fidi ki dugi yi po bonli kuli nni.

9 Min nua ke li tie n po taladi min diani yi yaala n tie bi nigagidijanba todi li po. 2 Kelima n bani yi yanbuama, ke pagi n baa li po

Maseduani yaaba kani. N waani ba ke Akayi Tieu bandima. ki go cuo ya ya yantiali njan diema yaaba bobini bi todima hali ya binli n kuli ki bua Kirisi. 6 T bobini ki baa cuo yiema pendi ke yi pakonli n paagi bi niba bonciali pala yi tuoma ya dagidi canyiin ya yogunu. 7 Nual ke bi mo ji bua ban todi. 3 N soni ti kpiiba yi mani canyiin yaala ye i nintuali nni. nilo ba ya kani, kelima mii bua min pagi maam lan tua nua ke o tie Kirisi yua, wan ya tiani ke tinba fam fam. N bua ke yi bobini gbeni nani min mo tie Kirisi yaaba nanawan mo tie Kirisi yua yedi maama. 4 Lani yaa kaa, li baa pia t po i maama. 8 O diedo bo dini li bali ke min tod'i fe ke go pia yi mo. Tin bo dugi yi po maama yi gedi liiga o sanjodima nni laa tie ke min ke min pundi ki yedi yen Maaseduani yaaba ke guli kaa. fe kaa pia mini li po. 9 Mii bua lan ya yi bobini ki gbeni. 5 Lani yaa po n la ke li tie tie nani n bua jieni yeni n tila yeni. 10 Kelima taladi ke min sponi ti kpiiba yi bo niani ke yi baa bi tianba yedi: Polo tila moni paaa ki go pia u teni ba yaala, lan fidi yi bobini ki gbeni yeni paaciamu. Ama o ya ye ti siiga wani o tie tadimo t bulcindi ki naa tie yeni nilo. 6 Yi bandi ke ki go k pia fuoma 11 yi janbi bandi bonyenli tin yua buli waamu baa yedi waamu. Yua buli ke li ye fagima ki da a tila ki maadi maama ti ya cua yabi baa yendi ke li yabi. 7 Yua kuli n teni wan i kani mo ti baa tieni yeni. 12 T kan tuo taa ti jagi ki cuo maama o pali nni, ke daa teni yeni yula ki kpabi yeni yaaba pagi bi ba. Bi luo yama pabiidili. Lan ya naani ke bi niin'o yeni kelima ki guani ya wangbi ba ke ymaa cie ba. guani u Tieu bua yua teni yeni li pamanli. 8 U Tieu waani ban tie yaaba. 13 Tinba wani kan pagi baa cedi o janbili n ya wuligi yi po bona kuli ti yula yeni ya tuonli ke u Tieu bili 'ti. ama t nni ke yogu kuli yi ya pia ke li kandi ki fidi ki baa paagi ti yula yeni wan puni ti ya sanu ke ti sponi tuonjanli kuli. 9 Nani lan diani maama: O pundi yi ye naan kani. 14 Tii pagi ti ba Kelima yadi o piama a luoda po kelima o tegima ki pia tii pendi ti banlu kani Ama ti bo pundi i kani ke juodima. (aiōn g165) 10 Kelima yua puni o kpaalo ti waani Yesu laabaajamo. 15 Tii pagi ti ba ki a bonbuola ki go pun'o li bonjekaali ba teni yi pendi ti banlu. tuontiana po. Ama t dugi ke i toginiyi yi tegima baa teni ibonbuoli lan fidi ki dandanli baa yabidi i tinga nni yua ke yi suani. buli ki pundi ke cua yenili bonluankaana yaala ke li tinga n yabidi. 16 Ki fidi ti kpaandi u Tieu n yabi. 11 O baa cedi yi yaa pia bonli kuli. Ke yi laabaaljanmo ya diema n ye t liiga. 17 Ama yua yaa tieni yeni t bulcindi u yogu kuli ke bi niba jigini o yuli o jigini o diedo nni 18 Ama yua pagi n ya tiendiu Tieu balgi. 12 Kelima li todima o ba kaa baa fidi waani ke o dagidi yenli u Tieu ki todi bi nigagididanba baba kaa. Ama li tie n pagi yua n dagidi yeniti panpagidi.

pamancianli yeni ya janbili n yabi u Tieu po
kani. 13 Bi niba kuli ya pagi, i kpiagidi i Tieu
yeni yi colini o laabaajanmo ki go tieni yeni t
bulcindi. 14 Bi pamancianli nni yi po, bi jaandi
u Tieu ki mia'o yeni m buama bonciala yi
po kelima wan puni yi ya janbicianli po. 15 U
Tieu n gaa balg ya paabu yabi ke kandi yaa po.

10 Min Polo n tiadi yi Kirisi yumiindima po
yeni o dingima po. Min yi miini u yuli n
ya ye i kani. Ama n pali yi paa yi po n ya fagi
yeni yi. 2 N mia yi ke ya yi cua yi kani yi daa yi
tieni yaala n baa teni min ya pia i po ki mabili.
N nua ke li baa fidi mabini nitianba yaaba nua
ke ti tiendi yaala n siiga ne yua obinisaliba n
nua maama. 3 Baa ti tie nisaaliba. Tii bo tiendi
u tōbu nani bi nisaaliba n tie maama kaa. 4 Ama, bayeni min ki bani maabanma, n ki luo
kelima ti togidi ti yibala yeni ya totiadi naa tie banma wani. Ln li baa maama kuli, yeni lan tie
bi nisaaliba. Li tie ya totiadi n pia u Tieu paalu yaali kuli, ti cedi ke i bandi likuli. 7 Min miini n
i yua fidi buoni yibali -nba kaanpalai. 5 Tin guli yuli, ki jiini n nba, ke min duoni yi, ki waani yi
ya maalima kuli tie yantiajapaadi kuli ki yie u o laabaaljanmo yeni, n tieni biidi yo oo? 8 N fie

jaandietðodi ya piama i, ki bua tod i yi. **9** Min de la fala ku tinpiengu nni, mi ñincianma po, ki ye yeli yi, bonli ya den pðði nni, N naa den tie i nuudi mi kuuma yeli bi nannandi kpiiba. **27** N po tugli, n kpiiba yaaba ñani Maseduani n den sðoni a tuonpaala, ki la falaciamo, u guanpiendu, tod i nni. Lan li baa maama kuli, N den cuo n ku ñiagu, mi koma yeli u ñuñunu cuo nni, n yuli, kaa tua i po tugli, ki go kan tua li mo. **10** tieni dana, kaa dini, ti waadi, u yogtianu ke n ye Nani Kiristo momõni í ye n niinni yeli, li ya mubili. **28** Ti ya piani Lankuli, Bi jua nni yeli li tie ti kpiagdi maama, bi ka muni nni Acihaya nunmonli yeli min pia ya yanyagdi ti jaandiedi gaanma nni. **11** Be n tieni? Kelima mii bua yi po. **29** ñjma n tadi, ke mini ki tadi? Bi tulni ñjma ii? U Tieu ban. **12** Min tie yaali, N baa li tie i, ti biidi nni, ke laa sia nni. **30** N ya ba duoni yeli i, ke min piini ya sanu ke bi taa, ki ba jalgi n yuli, N ba doni n yuli yeli yaali n wangi n nni, ki na duoni bi yula, ke ban tuuni yaali tie tadingu i. **31** O Diedo Jesu Tieu yeli o Báa yua yenma yeli tinba ya tuona. **13** Kelima, ya niba n die tie kpiagdi hali ya yugo n ki pia gbenma, ne tie tofaama tondba i, ya tuosonba n pua mi bani ke mii pua tofaama! (aiðn g165) **32** Damasa tofaama. Bi lebdi bi yula ki tua Kiristo tondba. po, O Badciamo Aretasi yogu, Gobna bo cedi **14** Li ki pia yaalidgu, kelima Setaani mõno yi ke bi guudi Damaseni yaaba dogu i kaani kuli, kpandi mi yenma maleki i. **15** Laa pia lidma ke o ki lingi ke ban cuo nni. **33** Ama, bi den kpieni naacenba mo í yi kpandi ya naacenba n jua mi nni ku baabuogu nni, ki lolu u baabu, ki biini li teginma. Bi juodma n ba waani bi tuona mayuli. takobonli ki jiini nni u bilinciamu / guoncianli **16** N go maadi yi: Nilobakuli í da maali ke mii tiipo, ke n ciadi bi nui nni.

pia yuli. Lani n ya tie i maalma mo, yin nan ga nni nani min tie maama, yeli, li ba duoni nni. **17** Min maadi ya dandanli maama, ke li tie nani japaadi yeli, ki tie O Diedo í bua yaali, N maadi nani yua ki pia yuli yeli i. **18** Nani bi niba boncianli dongi bi yula ti gbannandi buama po yeli, N mo ba duoni n yuli. **19** Kelima, i gaani mi yanluomaama, yinba yaaba n tie yanfodanba! **20** I gaani yaaba n kuandi yi ti yonmdi nni maama, yaaba n di yi jodi, yaaba n falgi yi, ki nundi yi, ki maali ke bi cie yi, bii yaaba n pua yi i tanpabi. **21** N ba maadi yi ke li pia i fee yeli yin tadi ki tuo lankuli. Ama, nilo ya duoni o yuli, N maadi nani gaado yeli, N mo yi duoni n yuli i. **22** Bi tie Ebrewu yaaba bii? N mo tie wani i. Baa tie Israyeli yaaba ka aa? Nmo tie wani i. Baa tie Abrahama yaabila ka aa? N moko tie wani i. **23** Bi tie Kiristo tondiba i, bii? (N maadi nani n yuli nni ñjmad i yeli i), mini n tie tondo, ki cie. N cie ba li tuonpaali nni, N cie ba a kpaadidiena nni kuama, min ga ya puaciandi, mi janjanma nni, N nuudi mi kuuma. **24** Juufinba kani, bi pua nni taalma mu i “Yenli ki ye yeli lanbana piina”. **25** Bi pua nni yeli a finfib a taalma taa. Bi lugdi nni a tana yenma. Taalma taa i, ke mi ñima den bua di nni. N tieni yentunmunli yeli ñia mungu li biigli nni, mi ñincianma nni. **26** N tieni li sancenli boncianla, ke mi yema biagi n po i kpeni po, ki baa a suuda janjanma nni, ki nuudi mi kuuma yeli n dogu nni niba, ki nuudi mi kuuma yeli bi nilanba, mi janjanma u dogciamu nni, ki

12 N baa fidi waani n ba ama laa n kaa bâà ñuadi li po. n bua min ya maadi o diedo dðgidima **2** N bani ja baa ne Kirisi nni li gedi piiga n bina na. O bo doni tanpoli tuadima taa po. Mii bani o ya bo doni yeli o gbannandi bii o bo kim doni yeli. Mii bani. U Tieu baba n bani. **3** N bani li ja ke ye yeli ogbannandi baa o gó yaa ye yeli o gbannandi. Mii bani u Tieu baba n bani. **4** o bo doni ñalijanli nni ki gbadi maama baa ke li pia 'o u jiwaamu yeli wan maadi. **5** N baa fidi ki waani i yuli lan daano po. Ama ki daa waani min ya yuli. li yaa tie mini ya tadima yaa kaa. **6** N yaa bua waani n bâ li kaa tie min maadi bontianli ke laa tie mõni. ama n baa miini n yuli. ama n kan waani nba, k nilo daa nua ki cie wan nua bii wan gbadi ke n tie yua. **7** Bii u dogudu ne n baa waani yali. Lani n baa cedi t japaadi n daa kua nniin. Kelima setaani ba yeleno ba k l maabi 'n, n kan fidi pua jaapaadi. **8** Taalm taa ke n mia o diedo ke wan fagini n yeli wani. **9** Ama ke o yedi: n ñjalibalgo dagidi ña kelima n paalu suani ya yogu ke ñjaa pia tuama i. kelima n paaciamu suani ya yogu ke tuama ki ye i. Lanwani min baa wang i n tadima ki fidi kirisi paaciamu n ya ye n niinn. **10** N pali mani n tadima po. t sugidi kani, a maba nni. m niñima nni Kirisi po. Kelima yaa yogu ke n tadi lan yogunu i ke n paa. **11** N ji ki pia yama ki dugini i maba po kelima b tondikaaba ciamo ki cie nni yeli min k tie puu. **12** Yaali n waangi ke n li tie tondikaa n siiga nni tie min juuni sðoni li

tuonli yeni u yaalidigu. **13** a jaandielama cie yi lan waani nani pödi ye ti siiga. **8** Kelima ti naa be yo. Lani yaa kaa n naa den k tua tugili yi po. pia paalu bá kuli ki ba dögñi i mönü; ti ya paalu mia mani sugili n po lani ya biidi. **14** Diidi, n ye i mómöni po i. **9** Ti pali mani boncianla ti bobini ki gbeni ki bua cua ki fuodi yi taalima tadungu po, ama ke i mo nan paa; tin jaandi ki bonmtaa po. N kan tua tugili yi po. Kilima n miadi yaali n tie ke i banma ñ gedi liiga. **10** Lani k kpaani yi yaa buama kaa, yinba mono i. A ya po i ke n diani yi li tili ne, min ki ye yeni bila kaa baa kpaani ki dingi b danba ama mu yi yeni, ki ba waani yi lan ya bona kuli, n ya ti binmu danba n baa kpaani ki siendi a bila **15** Li pundi i siiga nni ya yogu, min da taa nunmönli mani n po yeni min tieni li panli k go baa tundi yeni ya yikodi ke O Diedo puni nni, ke min ya tiendi yi naani po. N ya bua i ki pugidi yi mo wangyi a bona niima nni ki da biidi i po ka. **11** kan yanbi ki ya bua'n kaa. **16** Ama n k tie tugili N naataani, yaali n sieni ke n ba maadi yi tie ke yi po. Nani mi n tie nunfandaano yeni n taa u yin ya ye li pamanli nni, i banma ñ ya nuadi nunfanbu ki cuo yi. **17** N taa nilo k baa t ñuadi ki pugdi, yin ya söngdi i lieba pala, yin ya pia yinba yaaba ke n sóni yi. **18** N paani Tili pali ke yantiyenli, yin ya ye yeni mi yanduanma, mi wan gedi yi kani ki cedi sóni nitiano i kani. Titi buama yeni mi yanduanma Tieu ñ ya ye yeni báà ti ñuadi yi poo oo? T kuli ki cuoni sanyendi yi. **12** Loni mani i lieba, ki fuondi i bá yeni i kaa? T ki tagini sanyendi. **19** Yi maali ke t bo fuondjami. **13** Bi niyanba kuli fuondi yi. **14** O bua ti waani ti yula ke ti tie nimönma yoo oo u Diedo Jesu Kiristu yanbli, U Tieu buama yeni Kirisi u Tieu nintuali nni? tin maadi yaala kuli U Tieu Fojanma yanyenma ñ ya ye yeni ikuli! tie ki yi suagi. **20** Kelima n jie ke m cuama min la yi ke yi tie nani min bo bua maama. ke yi mo n la n ke i k tie nani yi bo bua maama. N jie ki la a kónkona, i nangi, la pabienli, li nunponbiadili, u tuatabigu N Tieu daa miini n yuli i kani. **21** n jie ke n ya cua n Tieu baa miini n i siiga nni, njie ke n baa buudi kelima tianba po. Bani yaaba bo kpia tieni t tuonbiadi ki lebidi bi yama ki njaa ban bo tiendi ya jogidi yeni ya conconma yeni ya cancangidi kuli.

13 N ji caa i kani mi taataama n yeni. Yaali n tie maama kuli, kasiediriba bilie bii bitaa n ba togdi, man jia. **2** Min den cua mi taaliema, n den tuodi ki maadi yi, bá dinne min ki ye i siiga, n go tuodi ki maadi ke yaaba n den kpia ki tieni ti tuonbiidi yeni yaaba n sieni kuli ke n ya pundi i kani, n kan teni yi numanga **3** Nani yin lingi kasiedi yaali n wangyi ke Kiristu maadi yeni ñøbu, wani yua n ki tadi i nungu nni, ama ki pia u paaciamu i siiga nni. **4** Kelima bi kpaa o li daaponponli po ki dugni o tadungu po, ama o fo, U Tieu paaciamu po; tinba moko tadi o niinni ama ti baa ti fo o niinni U Tieu paaciamu po, ki tiendi bonli kuli i siiga. **5** Kpaagi mani i bá i siiga nni, ki diidi i ye yeni ti dudugdi i; bigni mani i bá ki diidi. I dá ki bandi ke Jesu Kiristu ye i siiga nni? li ki kandi pödma bá ya pani yi. **6** Ama n maali ke i ba diidi ki sua ke pödma bá kuli ki pani ti. **7** Ama ti jaadi U Tieu ke yin da tieni bonbiadli bá kuli. li naa tie ke ban bigni ti ki pagi ti ka ama ke yin ya tie yaali n tiegi

Galati

1 Mini pol o tando n diani li ti li yinba kilisto ni tana yab n ye Galati po. Miien tua ton kelima bi nisa liba n səni n ni ka, laatие OTieu denn yuogi ni тoa wan soani n ni mo. N den tua ton kelima Yesu Kristo lani Ba U Tieu, yua n den fiini obi tin kpiba siga, n den səani n ni. **2** Mini yeni n kpiba ysu yaba, yaba n yen ne yeni n ni kuli, taan ki fuon di yi. Ti Ba O Tieu yen ti yomdan Yesu Kristo nya ḡanbidi yi. **3** Ti Ba O Tieu yen ti yomdan Yesu Kristo ḡalibalo yen o yanduam a n ya ye i po. **4** ḡjmei cabi oba i ti biipo i ki fidī ḡaati ti bidi n ni O Tieu Ti ba ya yan buama po i. (aiōn g165) **5** ḡjme nga ticiagidi a bina yen a bina! Ami (aiōn g165) **6** Li paki n ni yen yin jaligi gi lebidi ki ba ḡa O Tieu yua n yini yi Kelima Kristo ḡanbili po ki ba ḡo di labaligan to. **7** Mən mən ni labalijanto ki ye, n madih yen kelima bi nitiaba yagi yi yama, ki məondi ki ba lebidi ba labalijame yuo n madi Kristo mama fuuli. **8** Ba tinba ti ya wangī yi ya la varjamo n ki ta yeni tin den kpa wangī yi yua, ba maleegi ya mani tampali ki tie yeni, yua n tieni yeni kuli, O Tieu n cuo o. **9** N go yedi, yi məala tin den kua yedi yi yala hali jagu nulo ya wangī yi ya labarjano n i taa yeni yin den cia ga yua, O Tieu n cuo o. **10** Nani n moandih ke bi nisaliba kin bua bi bi nbua OTieu ne? Nani n moadih ki bua kebi nisaliba pala nya mani bi po ya? Yeni ka. Bi nisaliba pala nya bi mani n po, n kan bi ya tie Kristo yonbo. **11** N kpiba yesu n ni, n kadi ki wane yi min den wani yi ya labalijamo ki nani bi nisaliba kani ka. **12** Mi den gbadi o ni salo kani ka, o nisalo kaa den banyi n ni o mama fuuli mo, Yesu Kristo n den ḡoagidio n po. **13** Yi den gbadi min den yua jufinba jama ki tien di mama, ke la yogunu n den wangī O Tieu ni tanli fala hali ke li bua, ki məandi ki babalini li. **14** N den bandi jufinba jandi bangima ki go ḡjuu ma ki cie n buala yaba n ta yeni n ni sala boncianla, ki go cie ba yeni min den pia li yan ku ali ki ḡja ti danbogida mama. **15** yen O Tieu den ḡanbi n po ki gandi n mi ki ga gidi n ni lali ke n daa mali ki ga yini n ni o tuonli po. **16** O dn dogidi o bi joa, lan jidi min muand o maan yaab ki ban O Tieu, li gogunu n de la gbamadi, mii la som. **17** Mii den gedi Jelusalem a ki lingi yaab n den kpa tie Yesu tondi ba A ma n den gedi Arabi Li ya puoli n den guani damas dogun. **18**

Bina ta n den pendi, n den gedi Jelusalem ki ba bandi sefa, n den sedi o kani pii ya n danu muu.

19 Li kani yesu tuadi ba siiga, ni den la тoa, li ya tie ti yomdan nijua ya ka. **20** Min diani yi po ya marna na, mi pua Faama, O Tieu nuga n ni. **21** Li ya puab n den gd Syri yen Cilisi dogi. **22** Jude Klista yaaba den k bandn. **23** Bi den gba ki li maad bebe ki tua: yua n den manbidi ti yen ji muand li dandanl maam yam ko den kpan wan bid. **24** Bi den kpiagidi O Tieu ki li tie n po.

2 Piiga n bina puoli po, k n guani ki gedi Serusalem, min yeni Barabas. Ti bo yugi Tit ki pugni ti po. **2** L bo tien n nani dangdi yeni, k n fii ki gedi k min maadi ba li laabaa manli a buolfana po. li maama kuli den pia lan ḡanbi ki nua yabi. Ki da te bundi ki ya siani fama. **3** Ba n yegnu Tit mono, wani yua bo tie Grek yua, mono bo ki tie niili ka yen wan kəndi. **4** Li kuli ne ki dugni bi ḡjalacidam yaabi kua ti taanli, ki kpaani k tin da yali ti ba ti yudaano jesu klistu nni. K bua tin gbali ti tuonli. **5** Ti nan ka ḡaa ba, ti baa deli ba kaana kuli nni. ti Diedo kan cabi li danba ki ban fidī ki tieni bonli, hali ban təgnī naani kuli. **6** Ba yaabi n den tie yudam naa den beli bontianli, li laabaamanli n pundi i kanio. **7** Ama, ban la k min den tie yua bi muandi o laabaamanli a jela yen po. **8** Yua n den Pial a kənjikpela yudaano, wani nt ien min mə a jela yaabi n k bani jesu ya yudaano. **9** Jesu yaaba siiga, yaaba n den tie nani i benjieli yeni, Jaka, pieri yeni Jan, bani n den laa U tieu n ḡanbi n po maama bii bi den cuo mini yeni Barnabasa nijieni ki yogi ki ḡoagidi ke bi ta yeni ti. Bikuli den tuo ke mini barnabasa bi ya tuni yeni bi nilanba siiga ke bi mo, Jufinba siiga. **10** Bi den mia ti go ke tin yaa tiani bi tadladı danba po, min den tienla. **11** Sefasi n den pundi Antiosi min den ki tuo o po kelima o naa den pia moni. **12** Wan den kphia ki cua, pieri den yi di yeni yaaba n ki tie sufina. Ama bi niba n den pundi, o den sani ki ḡja yaaba n ki tie sufina kelima, o den jie i kənmü. **13** Sufinba siiga, bi tianba moko den cili ki ḡjodi lani ya tugmonbuolu ke Barnabasa moko den taani yeni ba lan ya palieda nni. **14** Yaa yognu ke n den bandi ke baa jie ḡja li laabaamonli, n den wani sefasi bi kuli nunga nni. “Fini yua tie sufi ke nan ye nani bi yanbondama yeni, a baa tieni ledi ki niini ba ban yaa ye nani sufina yeni?” **15** Tinma yaaba mali sufina ti ki tie “yaaba n yie O Yudaano”.

16 Ti bani ke li baakuli kan fidi ki tieni yeni ke bi jonni o ku daagu po kuli». **14** Li den tua u paalu ki naa tie krisiti buanma. Ti cua Jesu yeni ke bi nilamba baa Abrahama seli kelima Krisiti nni ke tin fidi ke ya naani yeni Krisiti Jesu krisiti yapo ke ti kuli baa U Tieuñ den yua kelima tagma bakuli kan fidi ki tieni yeni li puoni ti yaala kelima li dandanli yapo, lani ñ balmaama po. **17** Ama li ya tie ke ti lingi ki bua tie fuoma. **15** N kpiiba, cedi manni mi taa yaala ki baa i momoni kelima Krisiti yaapo. Li sua ke n tiendi a nisaala siiga ki dogdi min bua yedi tinba sufinba moko tie tuonbiadidanba. Nani li yaala. O nilo ya ñaa ñøbu bonli po, oba kuli kan bua ki yedi ke krisiti tie tuonbiadi naciemo bii? borinla bi ki pugni li po. **16** Møla, U Tieuñ den kalam. **18** Li ya tie ke n gó maa mini den mudi puoni Abrahama yeni o puolijuamu a ñøpolia, yaala; tua mini nba li balmaama miidka. **19** N Laa o puolijuamu nani li tie boncianla yeni, den tuo ki kpe li balmaama po kelima n den ama yendi bebe yeni o puolijuani, lani ñ tie bua min ya ye yeni U Tieuñ. **20** Lanwani, laa krisiti. **17** Songi mani min bua yedi yaala nne: gua tie mini n ye ki fuo, krisiti yua n ye ki fuo U Tieuñ ñ den bogni ki bili yaala ki puoni ke nni. Min pia yaa miali n gbannandi nni mola, o bua kubi la yeni li balmaama yaama n den n piala kelima n dugi wani U Tieuñ bijua po, yuandi ki cuo kobina n bina piita puoli kan fidi wani yua bua nni ki puni o yuli ki kpe n po. **21** ki cua yeni ñøniamu ti po. **18** U Tieuñ ñalmani Mii bua ki fali UTieuñ ñanbli kelima li ya tie li baadi kelima li libalmaama kubma yapo, lan go momonsaali baali kelima li balmaama kubma tie u ñøniamu yapo yo ke U Tieuñ den puni yaapo, lani ki krisiti den kpe fanma fanma. Abraham o ñanbli. **19** Lanwani be yapo ke li balimaama ye? Min den pundi ki døgdi bi niba tuonbiadi, U Tieuñ den niani u ñøniamu yua yapo n baa cua. Malekinba den døgdi ma. **20** O candnbaalo kan ya ye niyendo baba yapo. Ama U Tieuñ wan tie yendo. **21** Naani ke li balimaama nia yeni U Tieuñ ñøniani bi? kalama. Li ya tie ke li den pia ya balmaama n baa fidi ki pa li miali, lanwani, li balmaama den baa fidi ki cua yeni li momosaali. **22** Ama i Diani døgdi ke bi nisaaliba kuli ye ti tuonbiadi buadi nni. Ama yaaba ñ daani kuli ñ baa U Tieuñ ñ niani ya ñønianu kelima li dandanli Jesu Krisiti yapo. **23** Hali ke li dandanli maama daa den ki cua, li balmaama den kubi ti nani li kpaadidieli nni yeni hali ke U Tieuñ n baa døgdi ti laa dandanli. **24** Lanwani, li balmaama den tie nani o biyuolo yeni ki gobidi ki gedini Krisiti kani ke ti baa li momonsaali kelima li dandanli yapo. **25** Møla ke li dandanli maama cua laa biyualo naa go die ti. **26** Kelima yikuli tua U Tieuñ bijaba kelima li dandanli Jesu Krisiti nni yapo. **27** Yinba, yaaba n den batisi Krisiti nni, yi la wani Krisiti nani i liadili yeni. **28** Bi gagidma naa go ye sufinba yeni nilanba siiga, i yonbi yeni yaaba n die bi yula siiga bi jaba yeni bi puoba siiga, kelima yikuli tie yenma Jesu Krisiti nni. **29** Yi ya tie Krisiti yaaba, i tie nani Abrahama puoljuani ki baa baa U Tieuñ ñ den niani yaa ñalmani.

3 O Galaad yab i pia yama yaa ñma bøndi i nuga kaa ki bi baa kpa yesu?! **2** Diimani mi bua buali ki bandi yaala: I tie yiko tuona nni kiden gaa fojama bii l dandanli tundli? **3** yima galati yaaba bii yanluom yoo yin den cili yeni u tienu fuojama nani mola yi baa ki juodi yeni yi ya muandli. **4** Yin den la ya yema l dandanli nni naani lden tie fanma fanma po yoo laa tie fanma fanma po kaa **5** U tienu yua puuni u fojam ki tieni isiiga m banciama yeni o tiendi la kelima i tiendi l balimaama n bil yaala bii? kelima i den gbadji o laabaalijamo ki daani. **6** yi kpaagi mani Abraham po u den daani u Tieuñ ke u Tieuñ mo den cuadi opo la kiml tie tiegima **7** Møla l bua waani ki yaabi n pia l dandanli n tie Abraham puolipojuani. **8** I diani l den tuodi ki wani k u tienu baa saa bi nilamba po momoni kilema bi dandanli po lan ya po u den tuodi ki wani Abrahamye laabajamo n tie na: «i nibuoli kuli baa l seli kelima a yapo. **9** yeni ya pon daaani u Tieuñ nani Abrahami yeni baataani yeni o ki ba l seli. **10** Yaaba n dugi yiko tuona po ye ñøpolia nni kelima li diani «sola yua ke o yenma yeni u tuona ki tie nani li bali tili nni ñ yedi maama». **11** O baa kan baa i momoni U Tieuñ nintuali kelima li bali maama yapo, o nimono baa ya ye ki fuo li dandanli yapo. **12** Li balmaama naa taa yeni li dandanli, ama mi yedikya nilo ñ tiendi likuli baa ya ye kelima li yapo». **13** Krisiti dn daa ki faabi ti yeni li balmaama ya ñopolia den tua ñøpolia ti yapo, kelima li diani«sola yua

4 L ya tie k ofal tie biga, in maad k wa pia padm yen o yono, ba wan l tie canba mam kuul. **2** Yaab kubo yen yaab guo po o faal kul o

bonwaamn baa die hali o ba n den bil ya yogunu Kelima li diani: «Fini ki ñoliga, yua ki mali ñan n te pund. **3** L tie yene t mo, yayognu k t den tie ya ye yeni li pamanli, yeni, fini yua n daa bani u bid, t den ye yonbdin yen ñanduna tuon biid. **4** maditugukõnu, ñan kpaani kelima a pamanli Ama o tienu n den bil ya yogunu n te pund cain, po, kelima ku ponanbangu bila baa yaba ki cie o den són o bijua ñanduna nni ko pua malo, t ya pua n ye leni o calo ya bila. **28** N kpiiba, yikodin. **5** K wan faab yaab ye t yonbdin k lan yinba n tie u ñonianu bila nani Saka yeni. **29** fid tin tua o tienu biid. **6** Lan ya po, klma yi oia Nani yua n den mali kelima mi fuoma paalu o tienu bija wan o tienu n den són o bijua fuom po gala maama, li go tie yeni mola. **30** Ama i yua t palan k o kpaand g tua “n ba o tienu”. **7** Diani yedi lede? Li yedi: «Deli o puotuado yeni Lan wani, a ji k tie yonb, a ji tie o tienu bijua. ñan tie o tienu bijua yeni yeni a tie faali k t ñogni o bija kuli kelima o bijua kan taani ki je li faali yeni yua n ki tie yonbo ya bijua» **31** Lanwani, n 0 tienu balg po. **8** Yog tianu, k ba ban o tienu, kpiiba, ti tie o potuado ya bila ka, ti ki tie yua n i dond ya tieni k tie lan. **9** Ama mola e band ki tie yonbo ya bila.

o tienu, bii o tienu bandi? k gun k kuan eba t yonbdin. **10** E gbelg a dana, e ñmaal, o yogu yen a biina. **11** N yie yen min són e po faam faam. **12** Ya tie maan nan min yen, lkmaa n mo tie naani yinb yene. ninjab n miade sugl. **13** E k bidin, eban kn gbannand n den kpaa yognu y k n den cind k tunde o tienu kadaaogu. **14** Min den k pia laa fia i den k yien i den ñungin ama i den gaa nani o tienu maleg yene nan jesu kilisu **15** Yin pia ya pamancianli yeni kua le? N tieni i po siedi ke laa yogu, li ya den baa fidi, yi den baa bogdi yi nunceli ki pa nni. **16** Nani min maadi i i momoni yeni, n ke i tua yibali bi? **17** Yaaba n kpia ke bi bua ke yi yeni, yanyaga ki ñjani. Bi bua ke yin paadi yeni nni ki ñødba. **18** To, li ñjani ke yin yaa pia li yankualu ñjanli boncianla yogu kuli, laa tie min ye yeni yaa yogu baba ka. **19** N bila, n go baa llaadi i po ya fala n tie nani U maditugkõnu hali yin pan baa Krisiti tagbuolu i nni. **20** Min bua yaala tie ke n baa ye yeni i mola lebdi mataali yeni i kelima n yama yagi i po. **21** Waani nni manni, yinba yaaba ñ bua ke li balmaama n ya die i, i gba li balimaama n yedi yaala yoo? **22** Li diani lienni ke Abrahama den pia bonjala lie, o puotuado Agala den mali opo yendo, yua ki tie yonbo, Sala yen mo den mali o po yendo. **23** O puotuado n den mali yua den mali nani o bi nisaalba kuli yi maa maama, yua n den ki tie yonbo n den mali yua den mali kelima U Tieuñ ñonianu yapo. **24** Laa poliedba maama tie nani kpanjanma ki ñogdi U Tieuñ ñantaadiliedi. O ñantaadi yendo yua n den kua Sinayi juali kani naani yeni Agala. Wani n mali yaaba kuli tie i yonbi i. **25** Agala yeni tie sinsyi juali yaali n ye Arabi diema nni ki naani yeni ya Jerusalema dogu n ye mola, yua n ye ti yonbdin nni yeni o bila kuli. **26** Ama Jerusalema dogu n yu n ye tanpoli die u yuli wuni n tie ti ya naa. **27**

5 Kristo ñani ti t yonbdin nni, ke tin yali tibá i cain. Lan wan ii, ñjanbi ki ya kubi mani ke li paa, ki ji lebdi ki kuani yibá ti yonbdin nni. **2** Yin ñjanbi ki cengi min Pöli n maadi yaala ne: I ya cedi ke bi kondi yi, Kristo n tieni yaala ji kan ya lbá yipo. **3** N bua ñjanbi ki maadi yi bonyenla ki ledi: Yua cedi ke bi kondi o kuli, li tie mabli i li daano po, ke wan ya colni yiko buali yaala kuli. **4** Yaaba n kpaa ke ban colni yiko ki tua bi nimõnba U Tieuñ nunga yeni, paadi leni Kristo, ki ñani U Tieuñ ñalbalgo nni. **5** Tinba wan dugi ke mi Forjanma n ba cedi ti dudugdi po tin tua nimõnba U Tieuñ nunga nni. **6** Kelima Jesu Kristo nni, a kondi ii, ñja kondi ii, laa pugdi lbá. Ama ñan ya pia ti dudugdi ki waani tini nni a buama. **7** Yin bo tiini ke li ñjani: ñjma bo jia yi sanu, ki pani yi ke yin da colni i momoni? **8** Yaala n pani yeni ki ñani yua n yini i kan kaa. **9** A dabina waama ne n yen fidi ki doni kpanu yoma. **10** N pali paa yi po, ti Yonbdaano nni, ke yi maalma kan kpiadi. Ama yua n ba ñmadji yi yama, ya tie bá yua, U Tieuñ ba dadi o tubli. **11** Ke mini ii, n kpiiba, li ya tie ke n go muandi ke bi niba n kondi, be ya po i ke bi go wang nni fala? Kristo kuuma li daponponli po ji kan ya ku yaalidgu! **12** Yaaba n cuoni leni li ñmadli yi siiga, taani ki bua ban jia bi jatiadi kuli ki luni. **13** N kpiiba, U Tieuñ yini yi ke yin yali yi bá i, li tie lan ya po yin ji ya ye ti gbannandi nni ka. Ama, ya tuuni man ki todi yi llieba lan waani ke i bua ba. **14** Kelima, yiko kuli taani ki ye ñomaayenma nni: Ya bua a lielo nani fini yeni. **15** Ama, i ya jundi yi lieba, ki janbdi yi lieba, yin ya bani ke li caa ke yin biani yi lieba. **16** Lan wan ii, cedi man mi Forjanma ñ ya ñmagdi yi yenyienyu, yeni yi ji kan fidi ki ya tuuni yi gbannandi n niani yaala ke laa ñjani. **17** Kelima,

o nufosaalo gbannandi n niani yaala ki tuo mi po n laadi ya fala i. **13** Kelima yaaba n kondi Forjanma po. Mi Forjanma mən niani yaala ki məno ki colni U Tienu ñōmaama; ama bi bua tuo o nufosaalo gbannandi po. Lan bonliedla yin kondi ki ya gbengdi yi bá. **14** Min wan ki pua koni leni biyaba, ke yin da tuuni yi buama. **18** ti japaadi li bá po, li yaa tie ti Yonbdaano Jesu Mi Forjanma ya ñmagdi yi, yiko ji pia u nugu Kristo kuuma li dapɔnpɔnli po yaa ka. Kelima yipo. **19** O nulo gbañandi nianbiidi n kuandi o, man ya po ke mii li bá ñanduna po, ke ñanduna mi conconma nni, jogndtuona nni, ti cagndi, **20** mo ki ti li bá n po. **15** Kelima, ñan kondi ii, ñan a pada nni, li ñögdili, ti yibalindi, a kónkona, ki ki kondi ii, laa pugdi li bá; bonmónla tie ke ñan nanga, li pabienli, ku ñōniagu, mi paadma, li lebdi a yenyienu i. **16** Yaaba n colni li sanu leni ponponbiadli, **21** li dañubiadli, ku jewuugu, leni yaaba n tie U Tienu bila leni məni, U Tienu n laa bonbuoli kuli. n maadi yi nani min bo kpia teni ba mi yanduanma ki gó jie ba nunñima. ki maadi yi yeni, yua tuuni lani kan kua U Tienu **17** Obá n ji da fandi ki mabni nni, kelima min Diema nni. **22** Ama, mi Forjanma bonluankaala gaa ya fala kuli banma ye n po, ki wangí ke Jesu n tie, mi buama, li pamanli, mi yanduanma, Kristo n die nni. **18** N kpiiba, t Yonbdaano Jesu li pañili, mi todma, mi ñanma tienma, mi Kristo n yadi yi po o ñedjanma! Ami! tegnma, mi pasɔngma, mi yandingma; **23** U Tienu ñōmaama ki yie laa bona. **24** Yaaba n tie Jesu Kristo yaaba wan taa bi gbannandi buama leni ti nianbiidi ki kpaa li dapɔnpɔnli po i. **25** Mi Forjanma ya ye leni ti, tin cedi man ya ñmagdi ti yenyienu. **26** Tin da dongi tibá fama, tin ñaa man ku makpaangu leni ki nanga ti lieba po.

6 N kpiiba, i ya lá i lielo ke o tiendi ti biidi, yinba yaaba ke U Tienu Fuoma ye leni yi, yin ñmagdi o suoo leni mi yanfuoma. Fini yua ñmagdi a lielo í ya bani abá po, ki da ti baa li bignli nni. **2** Ya todí man i lieba, yeni i colni Kristo ñōmaama n yeni. **3** O nulo ya maali ke o tie nugbenglo, ki nan ki tie puu, o bəndi obá i. **4** Yua kuli n gbegdi o yenyienu, o ya diidi ki sua ke o yenyienu ñani, o pali baa mani o bá po, ama lan da tie ke o pua ki kpabndi wan leni o lielo ka. **5** Kelima yua kuli ti ba taa o yuli po tugli i. **6** Ban tundi yua U Tienu maama, í bogdi wan pia yaala ki teni o tundka. **7** Da bəndi man i bá, bi ki fanbdi U Tienu. Yua buli yaala, o ba ti yendi lani. **8** Yua buli o gbannandi buama, o ba ti yendi o gbannandi yaala i, lani n tie mi kuuma; ama yua n buli mi Forjanma n bua yaala ba ti yendi mi forjanma yaala i, lani n tie ya miali n ki pia gbenma. (alénios g166) **9** Tin da ñaa man mi ñanma tienma, kelima ti ya wadi ti pala, ke li daali punti, ti ba yendi tin den buli yaala i. **10** Lan wan ii, ya yogu, ke ti ba fidi ki buli kuli, tin ya tie bi niba mi ñanma, yaama n ñanbi ki nua Krsto yaaba. **11** Diidi man ya tisɔnkaciandi ke n diani leni n nugu ki teni yi. **12** Yaaba n niindi yi ke yin kondi yeni, ban n wangí bi bá ki bua bi niba í ya pagi ba; kelima bi bua ban logdi yaaba n muandi Kristo kuuma li dapɔnpɔnli

Efesia

1 Min Polo, Yesu kirisi tondo kelima u Tienu yanbuama po. N diani li tisənkaali ne ki fuodi yinba yaaba n tie ya niba n gagidi ki ɣjani yeni ya niba dugi Jesu Kilisi nni ki ye Efesa po. **2** T baá u Tienu t yonmdaano Yesu Kilisi ɣanbili po yeni o yanduama n ya ye yeni i. **3** Tin pagi u Tienu yua tie t yondaano Yesu kilisi báa. Wani n seligi 'ti u Tienu nni sela buoli kuli Kilisi nni tanpoli po. **4** U Tienu bo tuodi gandi 'ti nni hali ke ɣanduna daa bo tagi. Ke tin ya tie ya niba gagidi ki ɣjani, kaa pia tagili baa kuli o nintuali nni. **5** O bo tuodi taa'ti ke ti tua o bimənmu Yesu kilisi po. O yanbuama yeni o yanjagirjanli po ke o bo tieni n yeni. **6** Lanwani tin ya pagi o ɣanbili yaal n pia t kpiagidi. Wan puni 'ti yaali kelima o bibuadiga po. **7** Yesu n bo faabi'ti kelima o səma po i ke ti báà sugili ti tuonbiadi po. yeni ke owaan'ti o ɣanbili nyabi maam t po. **8** U tienu bo yadi ti po lan ɣanbili ke li yabi, ki puni'ti m yanfuonma yeni m banma kuli. **9** O bo dögidi t po, o yanbuama bondögikaala, wan bo tuodi bili ya yanjagirjanla kilisi nni. **10** Lani n tie ke u yogu ya pundi wan taani li bonli kuli yaala n ye tanpoli po yeni yaala ye ɣanduna nni kuli, ke li kuli n t tua yenma. Ke kilisi n ya die li kuli. **11** Kilisi ya niinni ke u Tienu bo tieni li bonla kuli nani wan bo kpa Jagi ki bil'o maam. O bo gandi ki gagidi 'ti ke t tua o yaaba. **12** O bo tieni n yeni ke tinba yaaba bo bili t gudima n ya pagi'o. **13** I mo ko bo gbadi i mənəməni maama lani n tie li lanbonmanli yua cua i po n tindima. i bo tuo ki daani kilisi o yua niinn. Utienu bo teni i o maalima, lani n tie u Tienu fuojanma yua bo niani u ɣənianu ke baa pundi t yua. **14** U Tienu fuoma yua ye yeni'ti n wangi ke t baaa dii ya faali ke u Tienu bo guuni 'ti. Lani n tieni ke u Tienu bo faabi'ti canyiin. T ya pagi o kpiagidi. **15** Li tie lan ya po i ke mini bo gbadi dandanli, o yonmdaano Yesu po maama yeni i buama bi nigagidijanba kuli po. **16** N tiendi u Tienu balgi i po u yogunu kuli. ki taagi i kuli ya yela min jaandi ya yogunu. **17** U Tienu yua tie t yonmdaano Yesu Kilisi báa yeni yua n pia t kpiagidi kuli n teni o ke o fuoma n yendi t yantiana, ki go dögidi i po u Tienu ke yin bandi o mənəməni. **18** N go miad'o ke wan yedi i yantiana nuni ke yi fidi ki bandi ya gudima n tugi, yeni o yinu yeni wan bili o nigagidijanba po. Yaa

jalmano ke o pia t kpiagidi. **19** N go miadi ke yi bandi o paalu yua n tuumi tinba yaaba n dugi o po ya niinn n yabidi ki kandi maama. **20** U paalu yua n tuuni niinn yeni n tie wan bo suani yua ki fiini fini kilisi bi tinkpiba siiga nni ke o go ye ki fo ki o jienu tanpoli po. **21** Wani kilisi kaa lankani ki die m diema danba kuli, li bali danba kuli, bi paatieba yeni bi yonmbidaba kuli. O yeli cie yeli kuli yaayogu yene yeni ya yogu baa t cua kuli. (aiōn g165) **22** U Tienu bili a bona kuli ki bili kilisi niinn ke cedi k o tie wan yiini yaaba kuli yudanciamo. **23** Kilisi naataanli tie o gbannandi ki tie o yedagidikaama, wani yua n dagidi bi kuli po li bonli kuli nni.

2 Yogunu ba i bo tie kpenba kelima i tagili yeni yi tuonbiadi po. **2** li yoguni yi bo ɣua ɣanduna sanbiidi yeni ɣanduna tagibiidi bado yua yaa yantiana n suani məla u Tienu yiedikaaba pala nni. (aiōn g165) **3** Tinba kuli bo kpia tieni yeni. Ki tiendi nani lan niba n tiendi maama məla ne. Ki ɣua t gbannandi bonbuakaala ki tiendi t gbannan yeni li yantiali n bua yala kuli. Bi bo mali 'ti ke t tie u Tienu pali n be yaaba ya po nani nifosaalo kuli yene. **4** Ama u Tienu ninniŋbadima cianma po o bua tinba hali ki li yabi. **5** Lanwani t bo tie tinkpila i kelima ti biidi po. O bo guani puni li miali yeni kilisi. Li tie o ɣanba paabu ya po ki yi faabi. **6** O taani ki fiini tinba yeni Yesu kilisi, ki duoni ki kuani 'ti yeni wani tanpoli po diema nni. **7** O bo tie lani kuli ki bua waar'i ti o ɣanbili n yabi maama kaa pia bianu, hali ya yogu n baa ti cua kelima o ɣanma ti po Yesu kilis nni. (aiōn g165) **8** Li tie o ɣanbili -paabu ya po i ki tii faabi yi ba lan kelima li dandanli ya po yo. **9** laa tie a tuona po mə yeni wani, oba kuli n daa jingidi o yuli li po. **10** T tie u Tienu nugu tuonli. A tagi'ti Yesu kilisi nni ki t ya suani o tuonjanma. Wan bo tuodi ki bili ke ti ya suani yaala. **11** Ya tiani mani line bo mali yi ki yi tie ninlanba. ban yi yaaba a jogida, kelima bi niba n tieni ya kɔciagu b gbannandi po. Li bo cedi ke bi yi a jifela. **12** Lanyogunu i bo fagi yeni kilisi. yi bo k pia bonla Isaraheli buolu yaaba kani. Yi bo tie canba Isarayeli buolu ɣantaadi nni. yaala ɣua wan bo ɣənai'ba ya ɣənianu nni, yi bo ye ɣanduna nni gaa pia guudima ba kuli, gaa pia ɣantaado yeni u Tienu mə. **13** Ama məla Yesu kilisi mə ya nni ke yinba yaaba bo kpia ye fagima yeni yi nagini u Tienu kani lelima kilisi ya səma po. **14** Wani Yesu n tie t yanduanma yan

taani nibuoli lie, Jufi-nba yeni bi nilanba ke bi kuli. (aiōn g165) 10 U Tienu n bogini yaala, o waani tua nibuolu yendu. O bo puni'ba o gbannandi, o maleke paala tanpoli po o niba yaaba n tuo ki mudi ya pagili n bo paadi 'ti yeni t lieba lan Kristi. 11 U Tienu bo bogini lani ti po, o bia tie m yibalima. 15 O bo buoni li bali maama yeni tieni lani Jesu Kristi tuonli po. (aiōn g165) 12 Yeni lan bo pia ya kuana kuli ki taa lan nibuoliediba ti yaa jaandi, ti baa fidi ki pundi U Tienu kani ki tagi nibuoli paanyendu wani o ba ya niimm yeni papaali ke jiwaani ki ye yeni ti, kelima ti gi tieni n yanduanma. 16 O bo bua wan mangi tuo Jesu yua soni U Tienu tuonli. 13 N miadi tinba yeni u Tienu ki kpe li daapɔnpɔnl̄i po ki ke yin da wɔdi i pala min laadi yaa fala ne po buoni ti yibalima ke ti tua nibuoluyendu. 17 li yomidieli nni i yaa po, lani n baa todii yin Wani Yesu n bo cua ki wangti m yanduanma kpaadi. 14 Kelima U Tienu tieni li kuli ne i yaa ya laabaaljanmo yinba yaaba bo ye fagima yeni po i, n gbaandi ki jaandi U Tienu ti ba. 15 O tie yaaba bo ye konma konma nni. 18 Wani yaa po yaaba n gaa o maama qui kpe yeni yaaba n ye ke ti kuli baa u sanu ke baa fidi pundi baa kani. ki tinga ne po kuli. 16 N jaandi ke u paalu po, U nani o fuoyenma u Tienu nni yaaba n daani o Tienu n teni i o paalu ke bia teni i o fuoyenma niinni. 19 Lanwani i go tie nilanba bii canba i fuomi nni. 17 N jaandi ke Kristi n kua i pala mo. I ji tie tanpoli yaaba i ki ji taa buoliyendu nni kelima i tuo o, ke yin yaa tie nani yaa tiigi yeni u Tienu nigagidiyanba, yeni u Tienu deni ke o jiina kpa ḥama yeni yaa dieli ke bi maa o yaaba 20 Yi tie nani a tanmaatana yeni ke bi tantiagu po yen. 18 Ke lan fidi yin gbadu yeni máá i ya tanpuuli n tie u Tienu tondiba yeni yaaba ke bi paadi ba U Tienu po. Kristi buama o saawalipuala po wani Yesu kilisi n tie laa pianu, faginu yeni juanu yabi. 19 Li buama yabi tanpuuli ya tanjuga 21 Wani Yesu ya niimm ke yi hali ke ti kan fidi ki gbadu, ama n miadi ke U la li dieli gi maa bonjanli ke li kpedi ki tua u Tienu n gbie i nni. 20 U Tienu baa fidi ki tieni Tienu dieli ya la n gagidi ki ḥani o po. 22 B máá yaala n cie tin miado yaala yeni tin maali yaala ki tuani yinba mo o ya niimm ne kelima o fuoma o po. 21 O yeli po, li pamanli n yaa ye yeni a ya po i ke i taani tie u Tienu n ye naani. bina yeni a bina. Amen (aiōn g165)

3 U tienu tieni li kuli ne yinba yaaba n ki tie jufinba yaaba yapo ke min Pol ke n ye li yomidieli nni Jesu Kristi po. 2 N tama ki bani ke U Tienu selgi nni yeri wan teni nni a tuona min sóni i yapo. 3 O teni nni laa tuonli kelima yaa pasɔngili yeni li mindili gi yi baa sugili i lieba ḥasiili ke n bo waani yeni po. 4 I yaa cogi min po. Lan kuli mbuama nni. 3 Mɔndi mani ki ya waani i yaa ḥasiili yeni, i baa bandi ke n bandi i yemba o bakuli bo ki yaa labamanli n kpendi po, kelima o den Tienu fuoma mo tie yendo i ke b go lugidi n ke liegi dulħa, ama mola U Tienu dɔgila ki waani o u Tienu n puoni yaali kuli n tieni 5 O candaano yeginkaaba yeni o tundikaaba. 6 Li mamoni tie tie yendoYesu kilisi yua ke t kuli daani. K go ya ke yaaba n ki tie jufinba bogidi yeni jufinba U bani ke m ñinwulima mo tie yenli Jesu yeli po. Tienu banjanli, ki tie U Tieni niba, ke baa biidi 6 U Tienu tie yendi ki tie t kuli baa wani n ye t yaa bona ke U Tieni puoni ba kelima bi kuli tuo kuli niinn ki suani o tuonli 7 U Tienu buama nni Jesu Kristi. U Tieni Labaamanli n yeni. 7 N ji tie ke u teni Dugkaa kuli m tagimi paabi nani yua U Tieni tondo ke baa yaa muandi o labaamanli, kuli n bua maam. 8 Nani lan bo diani maama a yaa tuonli ke n bo ke dagidi min soni ama ke tila nni: o gedu yeni i yonmi t yonbidi nni. K go U Tieni lebdi nni u paalu po. 8 Yeni min li wa teni u buolu u paabu 9 Ya mataali n yedi ke o maama kuli, U Tienu teni nni o paalu o buama doni bua waanf o jiidi Jelusalemi bi tinkpiba po ke min muandi yaaba n ki tie jufinba po li nni ki pan pua u tħobu. 10 Kirisi yua bo jiidi tinga labaamanli yeni Kristi n tieni yaala ti po, ke li nni ki paadi sotaani yeni ke b bo kpaa'o k o fii bi yabi boncianla, ke nilo kan fidi ki waani. 9 Min tinkpiba siiga nni ki ji la ya kaanu ḥani tanpoli baa soni yaala tie ke min waani yuakuli U Tienu yeni t kpiagidi ki fidi die bonli kuli yeni u paalu. n bogindi yaala. Yaala ke U Tieni wuonla hali 11 O lugidi b dugikatħobu ke b tie tondikaaba, ke li fagi, hali yaa yognu ke o bo tagi a bona tianbi saawalipuala, laabaaljanmo tundikaaba,

pateri-nba bii tundikaaba. **12** Li tieni n yeni yaa yogunu ke ti pagi yeni bi niba. **5** ḷambi ki ke lan fidi bobini u Tieu niba. Ban fidi səni li bandi ke yua n tie conconma, jøngidi, padibiidi, tuonli lan buali maam k go tod i kilisi yaaba kuli kipulgu ki pia yiali Jesu yenU Tieu kani. **6** ban paa m tagima nni **13** Wan ḷanbi bua yali Niln da bøndi yeni macanba. Laa tietiedi biidi U tie ke t kuli n ḷanbi ki ya pia dudugiyenli; ki Tieu pali. **7** Yimba yeni li niba n daa taa baa ḷanbi bandi u Tieu bijua, ki kpedi ki yaa tie pu. **8** kelima i dentie li bonbonli, mola i ji ye nani yaaba n bandi kilisi k gbeni canyiin yeni. yomidaano yinyenma nni. Yaa cuon mani nani **14** Lan fidi t daa tie nani bila yua ke b baa fidi mi yinyenma n bila yeni, **9** kelima mi yinyenma pua'o faama yeni. **15** Ama t baa bua u Tieu k ncedi ke o nilo tie ḷamibuolu kuli, yaa ḷanma go dugi a tunda po ki mō ti fidi nandi yeni Yesu n ke dagidi yeni i mōni. **10** ke tie yaala n ḷani **16** O tuo ke b dugukaaba n taani kpedi ki ya bua O Diedo po. **11** Da tugdi mani li bonbonli nni b lieba. **17** Lani po n cedi ke n paandi i pala t liba ama yin fagidi yenza. **12** Kelima li pia i fe diedo ke i yenma n daa tie nani yaaba ki bani u yeni yin waani ban səni yaala li ḷmini ḷminli Tieu yeni **18** B kan fidi tieni li yantiali ki bandi nni., **13** Yaala n legini mi yenyenma kuli **14** yaa tie faagu bii mənməni **19** B ji k bani fei k ji kelima miyenyenma yendi li kuli. Li po n cedi suani ya tuona k nua; b go ji kan fidi cuo bi ba ke li yedi: «Findi fin yua go, ki ña bi tinkpiiba yeni t jogintuona. **20** Ama i bandi ke Kirisi boo siiga, ke Jesu n yendi a.» **15** Yin daa fuo mani tie yeni kaa **21** Nanai yi ji gbadi Kirisi maama a nibiada yeni, ama yin yaa tie yandanba. **16** ke o go tundi yeni; i ji bandi ke m yejanma tie kpaani mani u yogunu kelima a dana bia. **17** yin ti ya tuagi Yesu n waan'ti maama i. **22** Jesu bo daa ye mani yaaba n ki pia mi yama kaa, ama tundi 'ti ke ti ñöli ti togikpeli yeni t maalbiidi mōndi mani ke yaa ye Jesu buama nni. **18** Yin yaaldi o nilo. **23** Li tie taladi yi lebidi i maalma. daa bu yeni idanba, yinda fiagidi o nilo, cedi **24** ki guani taa i mənməni maaljanma yua ke mani mi tagijanma n yaa ye yeni. **19** Yaa pagidi u Tieu bua; nani ya niba n paadi bi bá ki ji mani i lieba pala yeni i yanma nni, yandaano cuoni Yesu ḷandi n yene. **25** Lan wani i ji ḷaa k dondili yani yeni mi tagijanma n waani ti yaa daa pua i lieba faama ki dugini t kuli ne ji tie u yani. **20** Yaa tundi ki tiendi U Tieu baliga ki Tieu diema yaaba i. **26** Apali ya bondi ḷan daa dugini ti yonbidaano Jesu krisiti n tieni yaala ḷaa a pabonli n cua yeni t biidi bii ḷan bat biidi ti po. **21** Jiini mani i ba bi niba kanikelima yi nni. A mōndi ḷaa li muituoli ke u yienu daa ba. ḷua krisiti. **22** Bi puoba, n yaa jiindi i ba i ciaba **27** Lani tie ḷan daa ḷaa sitaani n bigin'a ḷan kani. yin jiini i ba Jes kani yeni. **23** kelima o ja n baa t biidi nni. **28** yaaba n jaani ban ji daa jaani tie o baa nani Jesu n mō tie baali jaandiel nni ban ḷmigidi ki səni li tuonli ḷanma, ki kubi b yia tie o gbannandi ke o tie fabidaano. **24** Nani yula ki go fidi tod'i bii ki ñani yaaba n ye m li jaandiel nni n jiindi o baa Jesu kani yeni, li cacagma nni **29** Yi daa maadi jadimaama ama ya buali ke bi puoba mō n yaa tie yeni bi ciaba kani maama n mani ki go mōni. ki fidi paani yaaba bonli kuli nni. **25** Bi jaba, yaa bua mani i puoba bua pali yeni yaaba n songi yi. **30** Daa biidi mani nani Jesu n bua li jaandieliki cabi o ba, **26** ki fidi u Tieu fuojanma i maama nni yeni i maalima ki ḷanbi o kelima o wuli yeni mi maama, **27** ki nni. kelima wan taani 'ti ki tie t guudima ki ba lan fidi ke tin yaa ḷani ti jaandiel nni ki da pia ḷani'ti t biidi nni. **31** Daa pia mani langbina i jøngidi, tol, ba nanangu ba kuli, ama ti ḷandi. **28** lieba po, u tugutongu, m biadima. **32** Yi ya mani Mōla bi jaba ba bua bi puoba nani bi gbannandi yeni i lieba, ki pia m niñinma i lieba po ki bá celu yeni. Yua bua o pua, bua o gbannandi. **29** sugili nani u Tieu n bo teni 'ti faala kirisi niinn O baa ki ba ki nundi o gbannandi, ama o wuu yeni.

5 N buakaaba, yatogd mani U Tieu, **2** Ke yaa fuoma tua nani Jesu n buali maama yeni ke yedi ke o baa selgi yaala n ḷani U Tieu po. **3** Bandagi jøngili, kpkpuligu n daa ye i kani. **4** Daa maadi mani mabiidi, majøngidi kelima i tie U Tieu n baa bu yaaba. Li dagidi ke tin yaa tie U Tienubaliga ki dugini o buama po

ki ḷanbidi nani yomidaano n tie li jaandiel maama; **30** kelima ti taabi o gbannandi. **31** Li po i ke o ja siedi o ba yeni o na kani ki taani o pua ban taani gbannandi. **32** Li tuoli nni yaaba, min bani kelima Jesu ye li jaandiel nni. **33** Ke yua kuli n ya bua o puo nani o ba yeni, ke o puo mō n yaa colini o calo.

6 Yinba abila yin tuo mani yi danba maama yogunu ke wan panni min ba maadi yaama. Ki nani O Diedo n bua maama. Kelima lani n min fidi tenibabandi o labaalijamo bondøngi tiegi. 2 ḷjan kpiagi a ba yeni a na, li tie U Tienu kaali yeni li papaali 20 n tie o labaalijamo bali makpiama n yegi yeni u ñønianu. 3 Ke ḷjan tondo, ki pili o yonbo dansalibiaga, ki min yaa fidi ki ba ki yaa pia li pamanli. ke ḷjan yaa ye ki pia ti pa paali ki maadi o labaalijamo nani lan suo lani n waagidi ki tinga po. 4 Yinba bibaa pundi min waanomaama. 21 T i siiga yua n tie ti nba mo yin da manbidi yi bila hali ki fidi bi kpibuado ti ninja O Diedo tuonli nni baa teni pala. Ama yin yaa wubi ba, ki tundiba, ki bangi yin bandi n labaali yeni min tiendi yaala ke yi ba nani O Diedo n bua maama. 5 Yinba i yonbi, moko n bandi li kuli. 22 N jønni i kani lan yaa po yin yaa tuodi mani i canbaa nba maama yeni bebe ki yin bandi ti yema lan paagi yi pala. 23 U i jeje yeni mi digibima yeni payenli nani yin Tienu yua n tie ba yeni yonbidaano O Diedo n tuo ki baa tieni Kilisiti n yedi yaala maama. 6 pa ti ninjaba nni mi yanduama mi buama yeni Yin daa tiendi yeni ban nua yi yaa yogunu bebe li dandanli. 24 ke li ḷjanbili n yaa ye yeni yaaba ka, ki da tie ke yi bua ki mangi bi nisaaliba yaa nbua ti Diedo ti yonbidaano yaa buama n kan pala, ama yin tie Kilisiti yonbi yeni, yin tieni la lebidi hali abada.

yeni li parjanli U Tienu yanbuama po. 7 Yin sɔni mani yeni li payenli, kelima yi tuuni Kilisiti po i. Laa tie bi nisaaliba po ka. 8 Yi bani nilo kuli baa gaa O Diedo kani wan sɔni yaa tuonjanli pani ke ḷjan tie yonbo bi yua n die o yuli. 9 Yinba canbaanba mo, yin yaa tiendi yeni bi po. Yin ja ki mabinga, ki yaa bani ke yinba yeni bani kulitaa canba tanpoli po yeni wan waa tiendi gagidima bi niba yeni bi yaba. 10 Yaala n sieni tie li ne yin yaa baadi yi fida O Diedo kani, yua yaa paciamu n cie yi paali kuli nni. 11 Yin bobini mani U Tienu n puni yi yaa tøtiadi kuli ki yin fidi ki yaa se ke li paa. Ki yie ki tuogi yeni (o biado) sutaani nunfanbiadi bu kuli. 12 Kelima tii kɔni yeni yaaba n pia gbanandi yeni sɔma ka ti togidi ki kɔni yeni mi diema danba, yeni li bali paciami danba yeni yaaba n die li biigili ḷandunli badijaba yeni mucicibiadimu yaa mu ye nni fawaama nni. (aiōn g165) 13 Li tie lani yapo yin ta U Tienu n puni yaa tøtiadi kuli, ke yin fii ki sedi ki yie yaa daali nbiaaya ti cua ke yin paadi, ki go yaa se ki paa. 14 Lanwani, yi yaa se mani bonjanla ke li paa ki yaa ñøgiciamu i maami nani o gbannagidigu, ki la mi tegima kuditiadili. 15 Ki pili li yan kuali nani ti cacaadi yeni, mi yanduama labaalijama wangima po. 16 Yin taa mani li dandanli ki yaa kubi yogunu kuli nani ku gbankuondigu yeni, ki yin fidi kigbindi mi biadima daana n taa yi yaa mupiemi kuli. 17 Yin yaa ciibi mi faabima kuli fogiliga yeni U Tienu fuorjanma jugi siega yaaga ntie U Tienu maama. 18 Fuoma yua n teniyin yaa jaandi yogunu kui i jaandi buolikuli, yeni bu miabu buoli kuli, ki yaa jaando yeni lijuunmoanli U Tienu nigagidiyan ba kuli po. 19 Yin yaa jaandi mani n po, ke min baa yaa di n ñøbu ki mɔdi yaa

Filipi

1 Pöli yeni Timote Jesu Kiristo tuonsönbä dangi ya tilisönskaali ne Filipi dogu niñanba yaaba n ñua Kiristo yeni Kiristo nitaanli liiga yaaba yeni a tuonjaana liiga yaaba po; **2** yin ya ye yeni Ti Báa yeni ti Diedo Jesu kiristo ñalbalga yen bi yanduanma. **3** N ya tiadi i po ya yognu kuli, n yi jaandi ki tieni n Tieu balga. **4** N ki sundi min jaandi ya yognu kuli, ikuli po, ke min jaandi yeni li pamanli. **5** Kelima yin baa ya laabaaljamo biinu hali li daacincinli, ki taa ki cua yeni mola ne. **6** N pia li dandanli ke yua n cili li laabaaljamo i niinni ba suagi ku dudili hali Jesu Kiristo daali. **7** Li tie mõni ke n pia pali nni buama ikuli po, kelima ikuli ye n pali nni. Ikuli den tie n jaködlieba, ki baa ñalbalga, ban den luoni nni li kpaadidieli nni, n buudi jiamma yognu yeni min den saa i mõni o laabaaljamo po ya yogu. **8** Kelima, U Tieu tie n kasiedi ke n pia mi buacianma yeni min ya ye yeni ikuli yeni Kiristo niñinpadi. **9** Min jaandi ki miadi yaali ikuli po tie, ke i buama í ya yabdi ki pugdi mi banma nni yensi li yantiajanli nni. **10** Ke yin fidi ki gagdi yaali yaali n ñani, ki dagdi, ki ya tie ya niteginkaaba n ki pia taglibakuli Kirito guanma daali. **11** Ke yin ya gbie yeni mi tegimma luanli yaali n ñani Jesu Kiristo kani, U Tieu kpiagdi yeni o tegimma po. **12** N kpiiba, n bua yin ya bani ke min la ya fala kuli ki pani nni ke min yadi ki waani o laabaaljamo. **13** Molare, laa ji duagi Roma sejenba yaaba n guu li kpaaddielu yensi u dogu nni nitianba kuli po, ke bi luoni nni li kpaadidili nni kelima n yadi ki wangí ya laabaaljamo n nua Kirito po i. **14** Yaali n pugdi, ti dudugdi danba boncianli yadi ki wangí o laabaaljamo Kirito po yensi li papaali yensi ania, kaa ji jie kelima bi dudugdi U Tieu po ji cie, Bi maadi Jesu maama kelima bi la nni ke n yadi ki wangí o laabaaljamo li kpaadidieli nni. **15** Li tie mõni ke bi niba ye, ki wangí o laabaaljamo li nunpoli yensi ki nanga po. Ama nitianba mo li tuagi u sanjamu i ki yadi ki wangí. **16** nitianba tuuni kelima bi bua yensi U Tieu. **17** Ama yaaba n yuli yensi tuonsönbä ti siiga nni, ki miini o yli ki ki bani Kiristo o laabaaljamo. **18** Lani ki pia mayuli, Bi ntuuni Jesu po, ki lingi bi yuceli buama ki tuagi u sanjamu, bi lingi ke ban ñyamadi n yama

lan tie mõni ii, tofaama, n pali mani kelima o laabaaljamo nan li yadi ki suagdi i. Yende, n pali baa li mangdi ki pugdi i. **19** N pali mani kelima n bani ke U Tieu ba faabi nni, ki ñani nni li kpaadidieli nni. O ba tieni la kelima n bani ke i jaandi n po ke Kiristo Forjanma todli mo ye yensi nni. **20** N pali paa, ke n bani ke n kan gbali n tuonli, molane, n ji pia li papaali nani min den li pia li yognuba yensi. **21** Mini ya po n yema tie ke min kpiagi Kiristo yua n tie n miali i, mi kuuma tie mini ya po ñuadi i. **22** N ya baa pia miali tinga nni ne, li tie ke min ya tuuni Kiristo po i. N ji ki cili ki bani min ba lugdi yaali. **23** N buama yabi ke min yaadi ki ban ya ye yensi Kiristo, lani n pia mayuli n po. **24** Ama yinba ya po, li bi baa ñani ke min min ya ye i. **25** Yaali n pugdi, n bani ke n baa ye yensi yi, ki todi yi, i banma yensi i dudugdi Kiristo nni ñ suagi ki cie. **26** Lanwani ii, n ya guani i kani, Kiristo ñalbalgo po, i pala ba mangi. **27** Yin ya ñua ya yema n dagdi yensi Kiristo laabaaljamo. Lanwani ii, li ya tie ke n fidi ki guani i kani bii min ki fidi ki guani, min ya ye mi yepanma nni, ke i laabaalo wangí ke i pia yantiajenli, ki kubi ti dudugdi ke li paa o laabaaljamo po. **28** Da cedi mani i yibalinba í jieni yi. I papaali ba kadi ki waani ke U Tieu ba biani ba, ki nan faabi yinba. **29** Kelima U Tieu ñalbalgo po, o puni u sanu ke yin la fala yensi Kiristo ki go waani i dudugdi o po, **30** I ba kõni ki paadi yaaba n pangí o laabaaljamo tuonli. ki mua ti jadi nani yin la ke n tuuni maama, ki go li bii ki kubi ti jakondii.

2 Li ya tie ke kiristo paagi i pala, li ya tie ke o buama pugni yi u fidu, nidugka ya ye, ki jaandi forjanma yeli po, **2** yin cedi n pamanli ñuadi kelima yin taa buayenma, ki ye yensi mi taakalma, ki pia yantiajenli. yensi po. **3** Da maali mani ke yinba n cie yaaba n sieni ki logdi mi tubonma. yin ya pia li yumiinli, ki ya colni iyaba. **4** I siiga nni oba í da lingi o yuli po buama baba, wan ya lingi yuakuli buama. **5** Yin ya pia Jesu kiristo í bo pia ya maalma **6** Báa po. O tuo, ki miini o yuli, ki colni hali yensi o kuuma, hali yensi li daaponponli po tuagi u sanjamu, bi lingi ke ban ñyamadi n yama kuuma. **9** Lanyapo i, ke U Tieu mo duoni o, ki li kpaadidieli nni i. **10** Lani ki pia mayuli, Bi teni o ya yeli n cie a yela kuli. **10** O tieni lani niba yadi ki wangí o laabaaljamo Kiristo po, ke Jesu yeli po, dunli kuli í gbaani o nintuali,

tampoli po, ki tinga po yeni ki tinga tiipo kuli. 11 O teni lani ke lanbu kuli í yaadi ki saa i mōni, ke Jesu kiristo tie Badciamo, Ti Báá U Tienu kpiagdi po. 12 Lanwani ii, n buakaaba, nani yin colni yognu kuli, ke laa tie n nintualni nni baba ka, ama molane bá min ki ye yeni kuli yin ya tuuni yeni ti jawaandi yeni mi gbannandibima, ki lingi i faabma. 13 Kelima U Tienu n ye i niinni ki pugdi mi yanbuama yeni ya tuona n tie o pamancianli 14 ñan tuuni ya tuonli kuli, ñan ña i fanfabni, yeni i bulmi. 15 Ya tuuni mani yeni ki ya tie momondanba yaaba n ki pia tagli, U Tienu bila yaaba n ki pia taglibakuli. Ya tuuni mani yeni, ki ya ñilgi, ki tuudi nani ya yenma n yendi ñanduna, ya nifiima n biidi ki tudi u sanu siiga yeni. 16 Ya kubi mani limialni maama ke li paa, ke mi baa ya moni n pia ti kpagridi Kiristo daali. Lanwani ii, n ba bandi ke n ki sani nñonma fanma bii ke n ki sóni fanma. 17 Ama, bá bi ya kpa nni, ki wuli n sôma, ki yidi salga, i dudugdi po, n pali baa mani, min mangi n pali yeni ikuli. 18 Li baa tie yeni i mo yapo, yin waani i pamanli, ki mangi i pala yeni nni. 19 Ama, n pia li dandanli O Diedo Jesu nni, ke o ba sóni Timote i kani ke li kan waagi, lani ii, n ba ga i laabaalo lan paagi n pali. 20 Kelima, mii pia nitiano yua ya ya tuada n wangí yeni i mōni, ke o pali siadi i po. 21 Kelima bikuli lingi bi yuceli ñuadi i, bi naa lingi Jesu Kiristo bona ka. 22 Ama, i bani Timote í sóni ya tuona o báa po ki waaani wan pia ya mayulu, lanwani ii, o sóni yeni nni, o laabaaljamo yadiwaanma nni. 23 Lanwani ii, n daani ke n ya fidi ki bandi n maama n ba juodi maama kuli ii, min sóni o i kani 24 Ama mini mōno dugi O Diedo po ke li kan waagi ke mii guani i kani. 25 Ama n maali ke li ñani ke min sóni Epapeoditi wan guani i kani. O tie ninja yeni n tuonsónlielo yeni n jakondielo, ki tie i tondo yeni i naaciemo yaali nua min pia ya buama po. 26 Yin gbadí ke o yia, li den kpa o gbanu ki yagni o yama, ke o den bua wan ya ye yeni i kuli. 27 Kelima o den yiagi paaa, ke li den sieni waamu wan kpe. Ama U Tienu den waani o niñingbadma o po, li ki tie ani baba ya po ka, n mo yapo ke min da ye yeni yanyagdi í tuu yanyagdi. 28 Lanwani ii, n ba jalgi ki sóni o, wan guani i kani, yin la o, i pala í mangi, mini mō í fuodi yeni ti yanyagdi. 29 Yin ga Epafroditusi cangu yeni O Diedo yama li pamanli nni. Yin ga o yeni ya colingu n dagdi yeni li nibuolu. 30 Kelima Kiristo tuonli po i, ke

o den nuudi mi kuuma. O den luni o miali, ki
3 Yaali n sieni, n kpiiba, yin mangi i pala O
Diedo nni. N ki cogi yeni min tundi ki dangi
maayenma po, ki kpaagi i tuba. mi ba todki
faabi yi. 2 Yin fangi i yula yeni i sangbanli.
yin fangi i yula yeni ti tuonbiadi danba. Yin
fngi i yula yenku kõnciabiigú danba. 3 Tinba
wani, ti pala mani kelima ti jua mi forjanma
i ku pugi U Tienu yeni i mōmōni. Tinba n ku
ku kõnciamongu, Ti jaandi U Tienu yeni mi
Forjanma i. Ti kpiagdi mani i Jesu yeli po. Tinba
wani ki kuani ti dandanli ti gbannandi nni. 4
Nilo ya bi ba dugi ti gbannandi po, ki mangi U
Tienu pali, li bi baa tie mini i. 5 Mini kua ku
kõnciagu, ban mali nni li daaniili daali i. N tie
Israyeli yua i, Benjamina cugli nni yua. Nilo
ki tie Ebrewu buolu ki pundi nni. N yaajanba
kuli bo tie Ebrewu buolu i. N colni Moyiisi
yikodi yenli tundma kuli, ki tie Farisiemi. 6 Min
den bua ya tuoni n tie min ya falgi bi Kiristo
nitaanli, lanyapo, n den ki pia taglibakuli ke yi
nua yiko. 7 Lanya bona kuli den tie n po ñuadi
i, n ji diidi ki sua ke li tie yaali n ki pia mayulu
i kelima Kiristo po. 8 N ji nua bonli kuli ke li
tie n po tingbali i, kelima n Diedo Jesu kiristo
bancianma po, yaama ya po ke n ñöli likuli,
ki ji nua li nani ti tötögdi yenli, ke min fidi ki
nagni Kiristo. 9 wan diidi nni, ke laa tie mi colni
yiko ka, ama lan ya tie min dugi Kiristo po, ya
teginma n ñani U Tienu kani, kelima ti dudugdi
po. 10 Ke min fidi ki bandi Kiristo yenli o faadma
paaciamu, ki taani yenli o o falaciamo nni, ki
nandi yenli o o kuuma nni ki lebdi n yema, 11
Li ya tie ke li ba fidi, ne yenli tinka piba fiima
yogu. 12 Li ki tie ke n baa a bona kuli ka, bii
ke n bandi bonli kuli ki gbeni ka. Ama, n tiini
ki lingi ke min cuo ki mubni, kelima Kiristo n
cuo mini mō. 13 N kpiiba, n ki maali ke n fidi ki
mubni li, ama bonyenli ye: N sundi yaali n dugi
li puoli, ki nan jua yaali n ye li liiga. 14 N tiini
ki deli yaali n ye liiga, ke min baa li seli paabu,
ki ya pia ya miali n ki pia gbenma yenli U Tienu.
O yini nni lanyapo i, ke Jesu Kiristo diidi ki sua
ke n dagdi yenli li. 15 Lanwani ii, tinba yaaba ya
dudugdi n cie, tikuli í ya pia yantiayenli. I ya
pia maaltoma mō, U Tienu ba dögdi ki waani yi.
16 Tin ya bani ke tin sani ki pundi naani ne, ti
dudugdi baa suagdi ki pugdi Jesu Kiristo nni i.
17 N kpiiba, ikuli í ya tie yaaba n togdi mini, yin

ya nua yaaba n cuoni ki togdi n nannanli. **18** I bani mi luoma **13** Yua n puuni nni u paalu yeli siiga boncianli yedi ke bi dugi Jesu Kiristo nni, po, n ba fidi ki tieni likuli. **14** Ama i den ñanbi ama, bi yie wan tieni ti po yaali li daaponponli yeni yin den todii nni, lan den paa n po ya yogu. po. N tundi ki maadi yi li po i, n go ji maadi **15** Yinba, Filipi yaaba, i bani ke min den cili o molane mani n yeni, ki buudi. **19** Bi ba juodi laabaaljamo yadiwaanma, ki ñani Maseduani bi miali mi tudma nni i, kelima bi tieni tie bi ya yogu, Kiristo nitaanlibakuli ki den todii nni, puogu i, ke bi seli mo tie i fee, bi maalma dagdi ki teni nni bii ki ga bonli n kani kase yinba baba. ñanduna bona po baba i. **20** Ama, ti ya deni **16** Bá min den ye Tesaloniki, i den soni li todli ye tanpoli i, naani ke ti baa guu ti Diedo yeni ke li cie taalyenma, yaali n pödi nni po. **17** N ki ti candaano Jesu Kiristo. **21** O ba lebdi ti fee maadi ki lingi todli ka, ama, n lingi ya luanli n gbanu, wun nandi yeni o kpigdi gbannandi. O ba pugni i piama i. **18** N baa bonli kuli, ke bonli ba tieni la kelima ya paaciamu po ke o yendi ji ki muani nni. N buama kuli tii. N ga yin nagni bona kuli.

4 Lanwani ii, n dönlbuadba, n bua yi boncianla, yinba n tie n pamanli yeni yaaba ya po ke U Tieu ba pa nni n panpaani. N buakaaba, yin ya kubi O Diedo sanu ke li paa **2** N paandi Efodi pali, ki paandi Sentise pali, ke ban ya pia yantiajenli O Diedo sanjödma nni. **3** Ke fini, n jaantielielo, n mia ja ke ñan todii bi puoba yaaba ki go soni yeni nni, ki todii ke ti yadi ki waani o laabaaljamo, yeni Klema, yeni n tuonsönlieba yaaba ya yela diani li miali tili nni. **4** Yin mangi i pala O Diedo yeli po, yognu kuli; n waani mi liema ke yin mangi i pala. **5** Bi niba kuli n bandi i nimöndi, O Diedo cuama ji ki fagi.

6 Da fabni mani bonlibakuli po. Ama, ya maama n ye kuli, yin Jaandi, ki gbaani dunli, ki tieni balga ki ñani i buama ki piano U Tieu. **7** Yeni, U Tieu yanduanma yaama n cie yantiajanli kuli, baa guu i yantiana yeni i maalma nani jakondo yeni Jesu Kiristo nni. **8** Yaali n pugdi, n kpiiba, Yaali n ye, ki tie momoni, ki pia ti kpiagdi, ki tiegi, yaali n ye kaa pia jogindi, yaali n tie buama yaali, yaali n dagdi yeni mayuli, yaali n dagdi yeni li seli yeni ti kpiagdi n ya tie yin baa pia ya maalma. **9** Yin bangi yaali, yin ga yaali yeni yin gbadi yaali n kani, yeni yin la yaali n yema nni, yin taa li ki soni tuonli; yeni ke U Tieu yua n tieni mi yanduanma baa ye yeni yi. **10** N pali mangi boncianla O diedo po, yeni yin yuandi ki guani ki pandi i todli yeni i yankuali n niinni. Bá i ya den pia todli n po, i nan den kan baa sanu. **11** N ki yedi yeni ki bua maadi ke bonli podi nni ka. Kelima, n bangi min ba tieni maama, bá lan li baa maama kuli, n pali n ya mani. **12** Bonli n pödi nni ii, n ba bandi mi yema; bonli n ki muani nni mo, n go bani li yema. Lan li baa maama kuli, n bani li guoli, ki go bani mi koma, n bani li baali ki go

Epaafrodi ya paabu n po. Bu den tie ya tolaale nuulu n mani, nani ban yidi ya U Tieu ya salga ke o ga yeni, ke li mangi o yeni. **19** N Tieu mo ba diidi o kpiagdi Jesu Kiristo nni, ki puni yi yin baa yaali kuli, ke li nua o piama. **20** Mola, Ti Báa yeni Ti Tieu n baa ti kpiagdi li bina yeni li bina. Ami. (**aión g165**) **21** Fuondi mani n po bi dugikaaba kuli. Bikuli tie U Tieu yaaba i. Nekanba dugikaaba yeni mini kuli mo fuondi yi. **22** Yaaba n ye nekanba kuli mo fuondi yi; li ñanbi ki nua ya dugikaaba n tuuni o badciamo Sesari badciagu nni. **23** N buacianma n tie ke ti Diedo Jesu Kiristo fojanma n todii yi yeni ki nunmanga.

Koləsi

1 Pöli, Jesu njodka U Tienu yanbuama po, yeni Timote ti naataano, **2** Ti dangi ban paadi ti kpiiba yaaba U Tienu po, yeni ya naataani n duu kiristi nni, ki ye Kolosi dogu nni ya po i, U Tienu ti Báa ḷanbli yeni mi yanduanma i po. **3** Ti tiendi, ti Diedo Jesu Kiristi báa balga, ki go jaandi impo. **4** Ti gbadi ke bi maadi yin pia ya dudugdi Jesu Kiristi nni yeni ya buama ke i pia ban paadi yaaba kuli U Tienu po. **5** Kelima ban bili ya dandanli tanpoli po, ki guuni i po. I cindi ki gbadi li dandanli maama i məməni maama nni, Laabaaljamo. **6** Yaama n pundi i kani, ki loni a luana, ki yadi ḷanduna nni yeni i kani mo, nani li daacincinli yin den cengi, ki bandi U Tienu ḷanbli i məməni nni yeni. **7** Ne tie o laabaaljamo, nani yin bangi yua ti naataanbuodo yeni ti tuonsənlo, Epafra kani, wani yua n tie Kiristi tuonsənməno i po yeni. **8** Epafra cedi ke ti bandi yin pia ya buama fojanma po. **9** Li buama ya po, hali tin gbadi ya daali i maama yeni məlāne, ti ki pedi jaandi i po, ki miadi ke yin gbie yeni o yanbuama banma, o yanfuoma nni kuli yeni mi fojanma niima nni gbadma. **10** Ti li jaandi ke yin cuoni yeni li seli nani O Diedo ñ faadi maama. Ti jaandi ke yin loni ya luana n ḷani i tuadrjama nni kuli, ke yin suagi liiga U Tienu bangima nni. **11** Ti jaandi ke o yudandi paaciamu yu n ba ciani yi li mondili yeni li juunli nni ñ pugni yi u paalu, bonli kuli nni. **12** Ti jaandi ke lan tieni yeni, li ya ke i jaandi ki tie ti Báa balga, li pamanli nni yeni wan puni ti u fidu, ke ti baa u biinu ya faali ke o bili ban paadi yaaba o po yeni siiga. **13** O faabi ti, ki ñani ti li bonbənli yonbdi nni, ki kuani ti o Bijuabuadga diema nni. **14** O biga po i ke ti baa mi daafaabi ma yeni ti tuonbiadi po sugli. **15** Nilo kan fidi ki la U Tienu, O biga n tie o junjungu, ke ti nua o. O tagma kuli siiga, wani n cindi ki mali. **16** Kelima wani ya po i ke bi tagi bonli kuli yaali n ye tanpoli yeni yaali n ye tinga po, ban nua yaali yeni ban ki nua yaali. Lan tie ti badigbandi, bii mi diedma, gobna bii ti yikodi, wani n tagi bona kuli o ya po, **17** O bo ye, ke bonlibakuli dá ki ye, o yapo i ke a bona kuli taani ki ye lan buali maama. **18** Wani n tie ti gbannandi, U Tienu nitaali yuli. Wani n tie ti yikodi kuli ñiali mi cilma, wani n cindi ki mali, yua n yiedi (faadi) bi kpienba siiga, lani n cedi ke a bona kuli siiga, wani n ye liiga. **19** Kelima U Tienu yanbuama po i, ke a yabindi yeni o kpiagdi kuli ye Kiristi nni. **20** Ki fidi mi taakalma n tieni wani yeni bona kuli siiga o bijua yeli po, o tøgni o sôma yaama n wuli li daapønpønli po, ki bili mi yanduanma tinga po bona yeni tanpoli bona kuli po. **21** Yinba mo, yognuba, i bo tie nilanba U Tienu po, ki tie o yibala i maalma nni yeni yin bo tie ya tuonbiadi po. **22** Ama, məlāne, U Tienu cedi ke i guani ki mangi kelima Kiristi yua n kpe gbannandi po, ke yin fidi ki sedi o nunga nni ti ḷandi nni, ke podma bakuli yeni tagli bakuli ki ye. **23** Li bo tieni ke yin fidi ki kpaa a jiina, ki da pia begma ti dudugdi nni, ki go da fagdi yeni yin den gbadi ke bi maadi, ki go waani tanpoli tagma kuli po ya laabaaljamo dandanli. Li tie ya laabaaljamo ya po ke mini Pöli tua tuonsənlo. **24** Məlāne, n pali mani min laadi ya fala po i po, ki gbieni o gbannandi yeni ya fala n podi Kiristi o gbannandi yaali n tie U Tienu nitaanli po. **25** N tuuni U Tienu nitaanli po nani U Tienu ñ puogi mni ya tuonli i po, ke min waani U Tienu maama kuli. **26** Ban den dəgəni ya məməni n hali li bina yeni li nifiima, ama ke li ji dəgdi o ninjanba po, (aiōn g165) **27** U Tienu bua ke ban bandi ku yaalidgu yudandi ḷalmani bi nilamba siiga nni; li tie lanya Kiristi i i niinni, ti yudandi dandanli. **28** Ti kpaadi ki wangí o ya maama i, ti paandi nilo kuli pali, ki bangi nilo kuli yeni mi yanfuoma, ke tin fidi ki seni nilo kuli ke o cie ki dagdi ke bonlba kuli ki podi o Kiristi nni, **29** Lani ya po i ke n tuuni boncianla yeni mi tuama ke mi colni o todli paalu yu n ye n niinni yeni u paaciamu.

2 Kelima n bua yin bandi min kəni ya kənlı i po ñ paa maama yinba yeni Lahodise yaaba yeni ya niba n yabi kaa bani mini nbá moko. **2** Ke mi taakalma yeni mi buama yeni ya ḷalmani n ñani ya məməni n duagu U Tienu yaalidgu banma niima mni, yaama n tie Kiristi, ñ gbieni bi pala yeni li papaali. **3** Mi yanfuoma yeni mi banma ḷalmani kuli duagi o ya niinni i. **4** N maadi yi lani ke nilo ñ da bəndi yi mi tudma maabandi. **5** Bá yeni n gbannandi ñ ki ye yeni yi, ama n yantiali taani ki ye yeni yi. N pali mani yeni mi la ke i kubi ke li paa, ki go ciibi i dandanli Kiristi nni. **6** Yin ya cuoni Jesu Kiristi sanu mni nani yin den ga o maama maama yeni. **7** Yin kpa i jiina paama o niinni, yin colni ban waani yi ya banma, ki ya maa i dandanli po po,

ki jaandi o bonjanla. 8 Yin ya faami ke nilo n̄ kilisiti n ka naankani u Tienu jienu jo. 2 Yaa da dia yi diagu yeni o maalclianma maabandi duana ma e yoma tampil bonl nni, ki da kuand yaama n tie fafanma yeni mi tuofama maama, yi Yam ḥanduna ya bonla nni. 3 Yi kpe, ke yaama n maa bi niba maasuagu po yeni ḥanduna e miano mo wuo len Christu u Tienu kan. 4 ne tuonbiadi danbogda po, ki naa ḷua Kiristi Christu, yuoin tie emiana, yaa go cuo ki daagiel banma. 9 Kelima, U Tienu munli kuli ye o yul ya yugunu, emoko batani ki dodgidi len o gbannandi nni i. 10 O ya yeli po i, ke i baa bonli kpiagid nni. 5 Lanwan, yin kpa man ḥan dund kuli, wani n die bali kuli yeni yikodi kuli. 11 O ya bonbuoko biadil, yaal n die yigban-onbuoli, m yeli po i ke U Tienukuani yi u ḥonciagu, ama li conconm, ti cagindi, buol kul, ti glanand bon naa tie bi niba nui ya ḥonciagu ka, ti tuonbiadi buakabiadil, yaal n jaagini yaa buamo kul len mi gbannangu ḥanma, ama, Kiristi ya ciagu. 12 Bi ḥalimon buam, yaala n tie nan e buli goodimo pii wani yeni yinba i ḥinwulma nni, o ya yeli yen. 6 Laa bonla ya po yo, ke u tienu pabienl po, i ke i yiedi (faadi) kelima i dandanli U Tienu cuonu baa cua bi niyiekaab po, 7 Yimbaden tie paaciamu po. Lanya paaciamu n yiedi Kiristi ki yene yin den ye ti tuon biad nni yaa yogunu. 8 ḥani o mi kuuma nni. 13 Yognuba, i den kpe i Ama moala, yin ḷaa man yaalo n tie ne kul: li tuonbiadi yeni i jelma po i, o guani wani yeni pabienl, li mutuoli, enanga, ku tuotabigu len yinba li miali nni, ki dini sugli ti tuonbiadi kuli yaa majoagind n̄ ña yi ḥoana nni kul. 9 Yin po. 14 O piini ban diani ya panli cuonu ti po, da pua Jaama leni yiyaba, kelima viden landi yeni ya tili nni ke bi den diani lanya yikodi. O u tagikpelu len u bontienkaala nani li lia dili ḥani likuli, ki kpa ki tabni li daaponponli po. yeni 10 Gi lani u tagipaanu, u tienu yuon tagi 15 O landi gobna yeni yikodanba paatiadi, ki u n pandi yu yogunu kul, yu n naan len o, ke seni ba asala siiga. ki yuani ba o yudandi po li yin pundi gi bandi o cain. 11 Laa tagipodnu daaponponli po. 16 Lanwani ii, yin da cedi nilo nni mi gagiolima gi go ye Jufonba len yaaba n̄ jia i buudi kelima yin di yaali bii yin ḥu yaali n kaa tie Jufinba siiga, maa go ye yaaba n kud ya po, bii jaanma bá po lanyaaka ḥmaapaano po ya siiga, maa go ye yaaba n kaa maabdi gilesi bii fuodma dana po. 17 Lanya bona kuli tie ya maama leni ya moatieba n yi sita yaaba, maa go bona n ba yuandi ki cua ya junjungu i, ama i ye leni i yonbi leni yaaba n die bi yula siiga, momoni wani ii, li tie Kiristi i. 18 Yinda tuo nilo kilisiti tie li kuli, gi go ye bikuli nni. 12 Yi tie n̄ fie i yudanyema kelima bi kpali li yumiinli, u Tienu n gandi gi goyidi yaaba o yuli po, gi ki jaandi malekinba. Lanya nilo kuani o yama tie o buakaaba. Lanwani yin ya la mani nani li wan nua yaali nni, ki ji tua yuondaano ke laa liadili yeni mi ninñigladima leni li ḥanbili, leni pia niima, kelima o nisaalmaalma po. 19 O ji li yumiinli leni mi dingoma, leni li juunli. 13 Yi ki pia Kiristi banma bawaamu, wani yua n tie siiga nilo ba ya la ke o lielo tieni o yaala n bia, li yuli, lani n dingi u gbanu kuli, ki cedi ke ti wan da yemidi o po wan tie maama kuli, wan gbannandi kuli taani ki tuugi yeni a tuga yeni da yemidi o po wan tie maama kuli, wan pa o a jiina, ke u gbanu kpedi, ke U Tienu dungi sugili. Nani Krisito nden puni yi sugil maama, u. 20 I ya taani ki kpe yeni Kiristi, ke li ḷua yimo n ya puuni yiyaba sugili yeni. 14 Yin la ḥanduna ne ya yebiadma po, li nan tieni ledi laa bonjanl kuli nani li liadili yeni, yin ḥagini ke i ḷua ḥanduna n̄ niini ki bili ya kuana, ki mani mi buama nani gu gbanñagidigll yeni, tua: 21 “Da jelni mani yeni ne, da leni mani yaama n baa taandi gi luoh yikuli yemna nani ne, da sii mani ne”? 22 Lanya fuuna yeni li lan dagidi maama. 15 Krisitu yan duama n ya tunda tie bi niba yaa, ki nua ya bona bona ke die yi pala nni kelima yin tuugi leni Krisitu gi ya s̄oni yeni a ḥan biidi bii ḥan di ki buodi. 23 tie gban nanyendi o niinni yeni. Moamoani ll Li fuuna naani yeni nisaalo yanfuoma yeni i, Tienu yini yiyyin ya mani leni yiyaba yi yama n ki ḷua nilo jaanbuolcelu, nufanu yumiinli, ki ya dua. Yin yo ye mani leni i tuondi u Tienu po. niindi ke lan kubi u gbanu yeni u tonu, ki nan 16 Kristu maama ḥaliman n ya gbie yi pala nni. ki pia ya mayuli n ba todi tin bandi ti gbanu Va bangi mani yiyaba gigo tundi yiyaba leni mi bonbuakaali yaali n dagdi ti po.

3 Lan wani, yi yaa den fiel len kilisite tinkpiba sign, yaa ling man yaa bonl n ye tanjol po,

yan fumuanma. Ya yiini mani pisominba, len ya yani n pagi u tienu, leni ya yani n doogidi U Trenu Suoma yua n bangi yi yaala, gi yiini gi pagi u tienu len i twcenoli yaala kuli, tieni mani

likul yomdano Jesu yeli po, gi ya tuondi ll tienu **10** Aristark, n yom yegnu fuondii, yen Barnabas Kelima Wani Jesu yapo **17** Laa bonla kuli tie ninjua Marc, yua ya poi kb den dien k Maadi ku yaala n ba ti cua ya jinjingu, li bonmoanba liba ya pund i dogn yin ḥam g gau bonjanf yeni tie Kristu. **18** Bi nuba ye, yaab n bangi ke o nulo **11** Jesu yua kb yiu Justus yen mō, fuondi b kul n kpali ke o wadi o yuli gi jaandi male ekunba. ne tie konjakpela i, k tie yab biba mōn todn kn bi nua ke bi tie liiga yaaba kelima ban la ya fiel k san u tien tuonl, k gō den sōng n pal. **12** I bonlekaala po, gi gbenbidi biyula fanfanma bi nataanu Epafras Jesu Kristo tuonsunl fuondii, u yantiana po, yan naani len bi nisaaliba kuli l gba i poi u jaandin, k mōkiya pan set k gben, k yantiana. yind da tuo manike laa nibuolu n biigi gō gbad bonkul ya niimin yin jiin iba canii u yedi ke yii dagidi gi kan ba yi nuama panpaani. fien buamin **13** K dugh n tiend kasied u po ku l **19** Bi tiendi yeni kaa tuugi leni Kristu yua n tie li gba yim yen Laodise, yen Hirapol yab kul po u yuli: Wani Krisitu ya niinni ke o yaaba, yaaba n jaandin. **14** N donl buad'o dogda Luc fuondi, yen tie o glannandi, baadi yaala n dagidi bi miali demas **15** Fuond man t ninjab yab ye hal Laodise yema po gi tuugi yenma ti gannandi nni kelima yen Nin fas yen u jaandiogn yab, yab yen u den ti jiini leni ti tuga po, gi kpedih nani u Tieu yen kul n po na. **16** I ya pan cog u kadaaog ne n tendi ke bi kpedih maama. **20** Yi ya kpe leni i denpo k gben, yin mond Laodise yab n mōn Kristu gi paadi leni ḥanduna maasuayu, be yapo cog l kadaaog, k yin yuand k ga min den ten ke yi go tuo ke ḥanduna kuana die yi nani yi Laodise jaadiog ll ya kadaaog yen, k cog l mō. **17** da tie ḥanowna yaabo yeni? **21** Be yapo ke yi Yin ji maad arsip: ḥam k diid u Tien tuonl yal tuo gi ḥua laa kuana ya n tie: Nan da ta, ḥan ka den ga yen, k ḥam g son lan ya ḥan. **18** Min da leni, ḥan da sii **22** Akuli maadi ya bonla n pōl monondien ne yen n nuu. ya tien man n po pia mi tienna go ba bodi ya maama. Akuli ḥua k n ye dansal gni u Tien balg n ya yen i. binisaaliba n bili gi bangi yaala **23** A kuana yeni tie nani a pia mi yanjuomo kelima a cedi bi niba n gandi ban baa jaandi maama, gi go bili bi niba nya Wadi bi yula gi Wangi bi gbannandi pala, ama ḥaa pio mayuli gi ba todi bi nuba ban ya paani bi gbannandi bonbuakaala. **24** yi bani ke yi bo taan len obila kuli gi ba wan bili yi po ya ḥaliman ke yi tie yi panpaani, kelima yitu uni t yomdano Kristu po. **25** Yuo n tieni yaal a n bia kuli bo ba o biodimo pan paani, kelima u Tieu gi gagiolli bi nuba leni biyaba.

4 Canba nba n ya tiend b tuon sonla yal ḥan gdagd, kdugn: mō pia canba ku ye tapol po. **2** ḥam k ya jaand man yen a donda yanin. **3** Ya jaand man tya po mō, ku tien n fid k fuod l ganl u ḥōmaan po, k min fid k tund b nub Kristo ciila, yal ya po nced k n y c dan salgn. **4** K gō ced k yuakul n ḥam k bando nan m bi bu maad nand yen. **5** ya ye man yen n yanfuom yen cincanl yab k gō da biand n yaam. **6** I maani nya yeg yen i ḥogaal, k man n gbadim, lanfid yin band yi bu jiin yua kul nand l'an ya man o. **7** N ninjua, n buad o, u tien tuonsu gbengl yua tieg, n tuonsanlielo yua kb yiu Tisik yen, bu waani min tie yua. **8** N ban yo k sono i kann, k yin band tin ye nand, wan fid g sōng i pala. **9** N sōna yen n ninjua buad'o Onesim yua tie i mō ya yua. B bu waani tin yen nanad kul ne kam ne.

1 Tesalonika

1 Mini polo, Siliven yeni Timote, n diani li tili ke fuondi yinba tesalonika jaandieli yaaba n ye u tienu yua n tie baa nni yeni ti diedo jesu kilisiti nni, ke o ḷanbili yeni o yanduanma n ya ye yi po. **2** Ti tuondi u tienu yoginu kuli, ti tiadi yi yela ti jaandi nni yi po. **3** Ti tiadi yoginu kuli ki kaa cedi yi dandanli tuonli po yeni yi tuuni yeni mi buanma maama po, yeni yi pia ya dandanli sedima, ti diedo jesu kilisiti yua n tie u tienu ti baa nintuali. **4** N ninjabu u tienu buakaaba, ti bani ke u tienu den yini'yi. **5** Tii den wang'i'yi o laabaali ḷanmo yeni mi maama bebe ka, ama yeni u tienu fuonma yua paacianmu po, yeni li pamancianli kelima la bōn'yi, yi bani tin den ye yi siigan yeni ya tōgu buolu yi ḷanmu po. **6** YI den tua yabi n ḷodi tinba yeni ti yonbidaano yaaba n gaa u tienu maama ba o fala cianmu siign yeni u tienu fuonma yua n puuni ya pamanli po. **7** Ke yi fidi ki tua ban ba togidi yaaba yeni yabi kuli ye Masaduana yeni Akayi po. **8** Kelima laa tie yi ya kani yeni Maseduana, yeni Akayi bebe ke u tienu maama den ya yaali, ama i kaani kuli yi dandanli maama den yadi ke laa go tie tiladi nilo n goa maadi li po. **9** Kelima bani bi ba tie sieda li po yeni tin den ba ya cangaanma yi kani, yeni yi den lebidi ke yoaudi(aycasti) u tienu ke ȳaa i buli, ti ba yoaudi u tienu yua n suo ke tie moamoni. **10** Moala yi gu o bijua jesu, wani jesu yua n den fii bi kpienba siigun ke den faabi ti u tienu pabienli yaali n ba cuu.

2 N ninjabu, yinba bani ke n pundma i kani laa tua fanma. **2** Ama tin la ya fala yeni, ya sugidi Filipi dogin nni, nani yin bani maama tin den taani ki cuo ke loli lan ya papaali yeni ti tienu, ki tin waari u tienu o laabaali ḷanmo ke yaani a maba. **3** Kelima tin den tundi ya tunda, naa den tie ki baandi yi yeni ya yantiali ki janji janbi maam. **4** Ama yeni u tienu den diidi ki sua ki ti dagidi k o teni'ti o maama, yeni wani tin den maadi lan ya maama ka k bua tin mangi bi niba pala ka, ama tin den bua ki ya mangidi wani u tienu ya pali. **5** I bani ke tin den ye i siigan ya yognu, ti den ke wang'i ti ḷomandi ka, ti goa den pia ḷalmani buama yantiali u tienu tie ti sieda lan ya bonli kuli po. **6** Tii den lingi bi nisaliba ya kpiagidi ka, yaabi ba ȳaa i kan bii yaabi ba ȳaa kaan tianu mo, ya yinba

ke ti den pia u paalu ke tieni yeni nani tin tie kilisiti tondiba po. **7** Ama t den ye mi siigan yeni mi yanjiima, nani o pomado n kubi o bila maama yeni. **8** Yeni, ti pali den siadi li po, ti den ye yeni li pamanli, ke tin waani o laabaali ḷanmo, ba u tienu maami beba ka, ama tinba mo n ya miali yenm po, kelima i buanma ti po i, den pundi lan kani. **9** Kelima, yi ya tiadi, n kpiiba, ti tuonli yeni ti fala u ȳiagun yeni u yienu kuli, tin den tuuni ka ke bua ke tua oba kuli po tugili, ya yoginu ke ti den wang'i o laabaali ḷanmo. **10** Yi tie sieda li po, u tienu mo tie sieda, ke tii den pia tagili yaali ke li ba fidi ke jagili ti yi siiga. **11** Yi go bani ke tin den ye yi siiga, ti den ye i po nani bibaa n tie maami o bid po yeni, ke puun yi i tundi, ke paagidi i pala, ki go tiendi i po sied. **12** Ke yi ya cuoni maama n ḷani u tienu po, wan yua yi yi o badi dienma nni. **13** Li ya po, yoginu kuli baa tiendi u tienu baliga ke dugini o ḷanbili po, yeni ya yoginu kuli ke ti gbadu u tienu maama, u tienu maama, yanma, ke ti den tuo ganma, ke la ke tie nisali yantiali ka, ama nani man tie maama, u tienu maama yanma tie maamoni ke tuuni yabi pia ti dugidi mi po. **14** N kpiiba yi den ḷodi u tienu n yini yabi jesu kilisiti nni ya jaandidiensa ye Jide, kelima i doginu yaaba den waani fala nan bi ya dogun jifnba n den waanb 'ba ya fala. **15** Bani den kpa o diedo jesu yeni bi nisoginkaaba. Ke waani ti mo kog laa fala biado, ba ke bua u tienu maama, bi tie bi niba kuli yibali. **16** Bi yiedi ti po ke tin da wang'i bi nilanba u tienu maama ke bi mo baa m faabma, bi tieni ke li pundi bi tuonbiadi po. Li pundi u tienu n cuo'ba. **17** Tinba, ynbi n ninjabu, yoginu ba tin siedi i kani, ama tin den siedi ke ȳaa'yi yeni ti gbannandi ne. Ti pali wani den ta yi po. **18** Ti den bua tin go cua yi kani, mini yeni pol, ama ti bobini li po taalimi lie, ke sitaani pani'ti. **19** Kelima bee n tie ti papaali saala po, bii ti pamanli, bii ti kpiagidi, laa tie yinba yeni nitoba, ti yonbidaano jesu kilisiti n ba te gua cua a? **20** Kelima yinba n tie ti kpiagidi yeni ti pamanli

3 Tin den ki fidi ki juuni yeni tin waagi yeni maama po, ti den jaggi ke min yeni Silasi n ba ye yeni Ateni beba. **2** Ke sōni ti kpiilo Timote i kani, o taani ke suani yeni u tienu, ki tie ti tuonsonlielo Kilisito laabamanli muandun nni. Ti sōn'o ke wan paagi i pala, ki tundi yin ya se bonjanla i dandanlin nni, ki siiga n oba kuli

yama n da η madi yeni ban wang i ya fala po, 3 liebi maama. 10 Maam $\circ$ nmi, i g $\circ$ li suani yen kelima u tienu jagi ti po lan nni. 4 Ya yognu Maseduani dogni kuli i siigani, ama yin η anbi k n den ye yen'i, ti den tuodi ki wang i ke bi ke pugini. 11 N g $\circ$ a cegli ke yin ya tie suo ke ba waan'ti fala, li goa tieni nani tin den yedi suani i tuoli nani tin den waani maama yeni. 12 maama. 5 Nani min den kan fidi ke juuni ke Yin ya kubi yeni, i moni nni lan ya pia li c $\circ$ nlin kan la'i yen, n den soni Timote i kani ke wan yeni yaabi ki bani u tienu ke liba n g $\circ$ da podi i. bandi yin se li dandanli nni maama, kelima n 13 N kpiiba, n ke bua ke nilo n ya ye li bonbonlin den jie ke mi tulima daano n da te tunlini ke i yaali ntie bi tinkpiiba ya po, ke lan η madi o cedi ke ti tuonli i siigan n tua fanma. 6 Ama maalima nani yabi n ke pia ban daani yaali. 14 Timote n $\tilde{n}$ ani i kani ke kopeni ke la ke waagi o Ti ya tuo ke jesu bo kpe ke bia yiedi, u tienu ba puni'ti ya laabaali n mani. O go waan'ti yin pia yiedi'ti mo ti kaadin yeni jesu. 15 Ke dugini nani ya dandanli yeni ya buama n tie nandi. O maadi u tienu tili n yedi maama, ke tinbi yabi n da ki bua yin la'ti nani tinb n bua tin lai maama pia i miani ki gu jesu guamma; ti kan gaa liiga yeni. 7 Lan ya po ti kpiiba, baa tin li ye yeni, o yeni bi kpienma ka. 16 Kelima ti diedo ba cedi yinyienu biadu, ke laadi fala, ti pala pa yeni yin maleknba siigan yendo n yigini, li naatunli n pia li dandanli 8 Mola ti yama dua kelima i se ke g $\circ$ a m $\circ$ a tapolu po, yabi n du jesu po ke den kpe li pa ti yonbidaano jesu kilisito nni. 9 T kan fidi ban kpia ke yiedi. 17 Ke tinba yabi n da sieni ki tuoni u tienu lan dagidi tin pia ya pamanli o ki pia i miani, wan yugdi ti kuli ke do yen'ti kani ki dugini po. 10 U yensiinu yeni ku $\tilde{n}$ iangu tapolu jesu ke yeg yeno li pamanlin nni. 18 Yin kuli ti miadi u tienu yeni ti pala kuli ke tuo tin ya paandi i liebi pala li maama po. gedi i kani ki todi ke yin baa ki biini yaala n podi i dandanlin 11 Ti baa u tienu yeni ti diedo jesu n η anbiti po u sanu tin goa cua ki lai. 12 Ke u tienu n pugni i siigan mi buanma yaali ke ti pia i po. 13 Wan todi, ke i pala n η anbi ki cie ke yin ya gbie yeni η ijani u tienu nungan nni ya yoginu ke ti yonbidaano jesu ba guani yeni o maleknba.

4 Mola wani, n ninjabi, ti paandi ti pala ki go cegi ti diedo jesu tuonli po, i go gbadi ti laabaalo yaal n tieni kuli, yin ba cuoni maama ki fidi ki ya η ani u tienu nungan, maam $\circ$ nma, i go li cuoni yeni, yin η magdi ke go s $\circ$ ni η anma ke pugini. 2 I nan tiani tin den naani maama ki baa suani ti diedo jesu s $\circ$ nu ni. 3 U tienu n bua yaali tie ke yua kuli n kubi o yuli ti η andin ni ke go cuo oba yeni mi conconma. 4 Ke yua kuli n fidi ki cuo oba yeni mi conconma ke bia maadi i moni. 5 Oba kuli n da η aa ti nianbiidi n kuni o yuli, nani yaaba n ke bani u tienu n suani maama yeni. 6 Oba kuli n da di o lielo jodi bii ke jaanbi o lielo i tuona nni, kelima ti diedo ba bu ke η imali yua biidi tubli nani tin den waani maama yeni. 7 Kelima u tienu ke yi'ti ke tin ya suani jogindi tuonli ka, ama tin ya ye ti η andin. 8 Lani cedi yua yie ke kan c $\circ$ nlin tin yedi ya maama ne, naa yie yinbi ka, o yie u tienu yua n ten'ti o forjanmo i. 9 Yaali n tie i liebi buama, u tienu m $\circ$ no bo tuodi ke waani yin ba bua i

5 Mola yali n nua o yogu yeni a dana ke tie lan tieni tili ka, 2 kelima i bani ke o diedo yogu ba cua nani o suudi yeni u $\tilde{n}$ agu. 3 U yogu cuon, b t $\circ$ ba b maadi: li kuli tie pamanli yeni tin ye li guunlin." ama u tienu fala b jidi ti po nani ti madi n yi cuo o pua i, yeni bi kan $\tilde{n}$ aa leni palbi. 4 Ama n ninjaba, i ke ye li bonbonlin k li daali n te ba i po nani o suudi yen ka. 5 Kelima i kuli tie mi yinyinma yeni li daali yabi. I ke tie o $\tilde{n}$ agu yabi ke buali bonbonlin. 6 Mola, da g $\circ$ a man nani bi t $\circ$ ba yeni. Ama ya cengi mani. 7 Kelima, yabi n g $\circ$ a o $\tilde{n}$ agu 8 Nani tin tie u yienu bila yeni, ti baa η ani, ke la li dandanli yeni m buanma, k ciibi η albagga. 9 Kelima u tienu ke lugdi'ti ke u mutuoli n ba ti po ka ama ti yonbidaano jesu buanma po. 10 Ke kpe ti po, ke nua ti gogi, ti fuo yeni wani. 11 Mola, ya taagi ke g $\circ$ a ya todi mani i lieba nani yin ban maama yeni. 12 Ti jaandi k yin ya bani ke c $\circ$ nlin bi cianbi yeni yabi n η magdi u tienu tuonli. 13 Ti miadi ke yin ya pia mi buanma bi po ke dugni tuona po. Ya ye mani li pamanli ni. 14 Ti pug'i, maadi mani yabi n suo li η madlin ya paandi maama yea a maaban, ke todi talignba, ya jie man b nunbaogu. 15 Cuo mani iba ke nilo n da η miandi biandma, ama ya η ua mani yaali η ani η mianma yua kuli kani. 16 Ya ye mani li pamanlin yogu kuli. 17 Ya jaandi mani ke da sedi. 18 Ya tiendi mani baligi borli kuli po, kelima u tienu bua u tienu m $\circ$ no bo tuodi ke waani yin ba bua i yeni jesu po. 19 Da jundi mani mi tagma. 20 Da

ye mani mi døgdima. **21** Ama ya bigidi mani li kuli. Hødimani yaali n ñani. **22** Yie mani bonbiili kuli. **23** Mi yanduanma tienma n paag'i, ke i tagima, i nalimu yeni i gbannandi n ya ye o kani ke jeje ki ye hali ti diedo jesu cuamma. **24** Yua n yini ñani, wani n gó bi tieni. **25** N lieba, ya jaandi mani ti po. **26** Fuondi mani i lieba kuli ti ñandin. **27** Yonbidaan po i ke nmaadi, ke bi numønba kuli n cogi li tili ne. **28** Ke ti diedo jesu baliga n ya ye yeni

2 Tesalonika

1 Pöli, Silasi leni Timote n diani ya tili ne, Tesalonika jaandtieba yaaba n dugi U T ienu, ti Báa leni ti Diedo Jesu Kirisiti nni. **2** U Tienu ti Báa leni ti Diedo Jesu Kirisiti ḷanbili leni mi yanduanma í ya ye leni yi. **3** N kpiiba, Ti baa jaandi U Tienu yi po yogu kuli. Lan buali maama n yeni kelima i dudugdi kpediti boncianla, ke i buama i lieba po pugdi. **4** Lani n cedi ke tinba ti bá maadi i maama leni li pamanli U Tienu jaandiedi nni. Ti maadi i pañiili (juunli) leni i dudugdi leni ban wangi yi ya falaciamu, ti maadi yin tuodi ki gaani faligima po. **5** Li tie maalma i U Tienu buujiali po. Lan ba juodi maama, i ba dagdi yeni yin kua U Tienu Diema nni kelima i la fala o po. **6** Li tiegi ke U Tienu í ḷmiani yaaba n den falgi yi u falciamu, **7** ki nan songi i pala, yinba yaaba ke bi waani falaciamu. O ba tieni la ti Diedo Jesu ya ñani ḷaljanli nni ki guani leni o paaciamu malekinba. **8** O ba jiini yaaba n ki bani U Tienu leni yaaba n ki colni ti Diedo Jesu laabaaljamo u muciamu nni, ki tuu li panli. **9** Bi ba pa bi tuonbiadi panli ki fagi leni O Diedo leni o paaciamu yudandi. (*aiōnios g166*) **10** O ba tieni la, o ya guani ya daali ke o buolu ba dondi o, ke o dugkaaba í kpaandi o yudandi. **11** Lani ya po i, ke ti baa tundi ki jaandi i po. Ti jaandi ke ti Diedo í tieni siedi ke i dagdi leni U tienu í lugdi ki yini yi. Ti jaandi ke wan niani ya ḷanma í tieni ki dudi o buama nni leni i dudugdi tuona. **12** Ti miadi ke U Tienu, Ti Diedo Jesu Kirisiti ḷanbili po, Ti Diedo Jesu yeli í baa ti kpiagdi i po, ke yi mo í baa ti kpiagdi o po.

2 n nua ti Diedo Jesu Kiristu cuama, yeni tin ba taani ki kali yeni o, n naataani, ti mia yi sugli, **2** ke yin da ḷja ban lebdi i yantiajanli faala, lani yaa ka ban ḷmadi yi yama, yeni ya maama n naani sawali, bii maabanma, lani yaa ka tili ke bi tua ke li ñiani ti kani, nani O Diedo guanma yogu pundi. **3** La baa maama kuli, yin da cedi ban taa bu nunfanbu ki bøndi ki tulini yi; kelima li buali ke mi yeniyema í kpia ki cua yo, ke tin la ti tuonbiadidaano í legdi, wani yua n tie mi bodma bijua. **4** yibali yua n dongi o yuli ku tua ke o cie U Tienu bii ke o cie yaali n dagdi yeni ti kpiagdi, hali ki kali U Tienu jaandiegú nni, ki yini o yuli ke o tie U Tienu. **5** I ki tiani ke n den maadi yi lanya bona min den ye i siiga ya yogu? **6** To mòlane, i ji bani yaali n pani o ke

wan da legdi ke o yagu dá ki pundi. **7** Kelima mi biadma yaalidgu tuona ji tuuni i; li buali ke yua n dá pani o yeni, í bodi, ki pandi o u sanu. **8** Lanyogu, mi biadma daano ba legdi, ti Diedo Jesu í piebi o faama, ki biidi o sani, ki cedi o cuama yenyenma í biani o cain. **9** Li biadma daano legdima ba ñia setaani aalu kani i, yeni yaalidgu tuona yeni li bulbøndi yeni mi tofaama. **10** O pia ya nunfanbiadibu n ba bøndi ki biani yaaba n ki tuo ki ga ke i momoni buama n ba faabi ba. **11** i, U Tienu ba soni bi po ya paalu n ba tulini ba, ban ḷjodi mi tofaama sanu, **12** ki fidi ke ban bu ki cuo yaaba n yie mi teginma sanu, ki tiendi mi biadma ki mangdi bi pala kuli. **13** Tinba ya po, n naataani, O Diedo buakaaba, ti baa tundi ki jaandi ki tiendi U Tienu balga i po, kelima U Tienu tuodi ki lugdi yi hali mi cilma, ki ba faabi yi, mi fojanma ḷanbli po yeni i dudugdi i momoni nni ya po. **14** Lanyapo i, ke o taa ti laabaaljamo sanu, ki yini yi ke yin baa ti Diedo Jesu Kiristu kpiagdi. **15** Lanwani i, n naataani, yin ya see taajalalie, ki ya kubi yin ga ya tunda yeni ya ñomaama mi maama kani yeni a tila kani. **16** Ti Diedo Jesu Kiristu yeni U Tienu T Báa, yua buadi ti, ki puni ti ya baagli yeni ya dandanli n ki pia gbenma o ḷanbli po, (*aiōnios g166*) **17** Wan songi i pala, ki pugni yi u paalu a tuonjama po yeni maajanma kuli po.

3 Mola, n naataani, jaandi man ti po, ki fidi ke ti Yonbdaano maama n yadi tonma, ke ban tuo ki gaa leni ku colngu nani lan bo tieni i kani maama yeni. **2** Ke U Tienu í ñani ti a nibiada leni bi tondanba siiga, kelima, bi kuli ki pia ti dudugdi. **3** Ti Yonbdaano ḷjani, o puni ti u paalu, ki gó guu ti leni ti tuonbiadi. **4** Ti Yonbdaano cedi ke ti pia li dandanli yi po, ke i tie, ki gó baa tie tin miadi yaala. **5** Yonbdaano n todi yi yin bandi U Tienu buama, ki todi yi yin pia li juunli nani Kristo yeni. **6** N naadaani, ti miadi ti yonbdaano Jesu Kristo yeli po, ke yin fagdi leni ya niba n ye ku yenyeibiigu nni kuli, ki gó ki colni yin gaa ya tunda ti kani. **7** Yinba mòno bani yin ba togdi ti maama, kelima ti den ki ye leni ku yenyeibiigu nni ka. **8** Obá den ki teni ti ti jiedi faala ke ti dini; ama, ti den yen tuuni yieni leni ñiagu ki laadi fala yo, ki je; ke tin da tua tugli obá. **9** Li ki tie ke ti bo ki pia yiko leni ban teni ti ti jiedi ka, ama, ti bo bua yin togdi tinba mòno ya yeniyenu i. **10** Kelima, ya yogu ke ti den ye i kani, ke ti bo maadi: Yua

n ki bua ke sɔni tuonli, wan da je mɔ. **11** Ama ti nan gbia ke bi maadi ke bitɔba ye i siiga ki ye ku yenyienbiigu nni, kaa bua ke bi sɔni tuonli, ama ki nan ye ti bonyoyuodi nni. **12** Ti miadi li danba, ki balni ba Jesu Kristo yeli po, ke ban ya tuuni ki je bi fala po leni mi yanduama. **13** Ama yinba n kpiiba, yin ya tie mi ɔjanma. **14** Li ya tie ke yua ki cɔlni tin maadi yaala li tisonkaali ne nni, yin ɔjaa o ki da nagdi o, ke i fee n cuo o. **15** Yin da kubi o nani i yibalo ynei ka, ama ya cegli o man i ninjua yeni. **16** Mi yanduanma Yonbdaano mɔno n puni mi yanduanma yogu kuli, bonla kuli nni! Yonbdaano n ya ye leni i kuli! **17** Min Pɔli n diani li tili ne leni n nugu, ki fuondi yi. **18** Ti Yonbdaano Jesu Kristo ɔjalbalgo ñ ya ye leni yi!

1 Timote

1 Pöli, Jesu kiristi tondo nani lan ñua U Tienu ti candaano yeni Kiristi Jesu, ti dandanli bali maama yeni, **2** N dangi ya tili ne, Timote, n bijua ti dudugdi yeni i mōni nni po: U Tienu, ti Báa yeni Jesu ti Diedo yanbli yeni mi niñingbadcianma, yeni mi yanduanma ñ ya ye yeni a. **3** Nani min den waani a ke ñan tieni maama ki fidi ki gedi Maseduani yeni i, ñan ya ye Efesi dogu nni ki fidi ki waani bi niba ban ba togni ya sanu, ki da lebdi yenjödma bi tunda nni. **4** Ban da cengi bi tunda nni a togda yeni ya nifiima n ki pia gbenma, ki nan fiindi mi ñoniamma, kaa pugdi bápu ke li ñua ti dudgdi U Tienu tuona po. **5** Ama li bali maama ñ ñua yaali n tie mi buama yaama ñani li papienli nni, li yantiajanli nni yeni ya dudugdi n tiegi i momoni sanu nni. **6** Ya niba n lebdi ki taa santianu, tudi ki kua ya maacianma n ki pia mayuli nni. **7** Bi bua ban tundi bi niba li bali maama, ama ki nan ki gbia ban maadi yaali yeni ban wangi yaali niima nni. **8** Ama, ti bani ke li bali maama ñani, li ya tie ke nilo taa ma ki sóni ya tuona n tuagi ti yikodi sanu **9** Ti nan bani ke li bali maama ki bili yaaba n tiegi po ka, ama yaaba n ki colni yiko yeni yaaba n fiindi mi yenyiema po i, a yenyieda yeni ti tuonbiadanba, yaaba n ki ñua U Tienu yeni bi yanbonganba po. Mi bili yaaba n biani bi danba miali yeni a nikpala po i. **10** Yaab n tuonli n tie min tundi bi nilanba ti dudugdi bi yanbonganba po. Mi bili yaaba n biani bi tuofadanba, a tingbangbaaba yeni yaali n ki tuagi ti dudugdi sanu kuli po, **11** Lan ya bangma O cabjandaano U Tienu ñ piani nni ya yudandi laabaaljamo i. **12** N maali ke ti Diedo Jesu Kiristi yua n pugni nni u paalu, kelima o diidi ki sua ke n duu o po i ke o puogi nni lan ya n den fanbi U Tienu yikodi, **13** Mini yua n den fanbi U Tienu yikodi, **14** Ama Ti Diedo tuonbiadanba i. Mini n biidi bi siiga nni ki tie jadi daano, n baa U Tienu ñanbli kelima ciie. **15** Ya maama ne tuonbiadanba i. Mini n biidi bi siiga nni ki tie jadi daano, n baa U Tienu ñanbli kelima ciie. **16** Ama lanyapo i, ke n baa mi niñingbadma ke li wangí ke mini n cindi ki la Jesu Kiristi ñ pia ya juunli. O tieni lani, ke lan tua nannanli yaaba

n duu o po hali ya miali n ki pia gbenma. (aiōnios g166) **17** Mølane, ti kpiagdi yeni ti yudandi tie hali ya yognu badciamo, yua ya miali n ki pia gbenma, ban ki nua yua, Tienyendu baba yaadi, li bina yeni li bina, Ami! (aiōn g165) **18** Timote, n biga, min teni a ya maabilkaama ne, ke mi ñua ban den pua a po ya sawali yeni, li tie ke ñan kóni li kónkónmónli; **19** ñan ya pia ti dudugdi yeni li yantiajanli. Bi tianba buoni li, ke li tulni ba, ke bi fagdi yeni ti dudugdi. **20** Himene yeni Alekisandiri ye bi siiga nni, N sagni bani yeni rutaani, ke ban bangi ban ba tøgni ya sanu ki ji da fanbi U Tienu yikodi.

2 Lanwani ii, n dá ba paani a pali, ke ñan ya tie i jaandi, ki miadi u sanu, ki miadi sugli, ki tiendi uU Tienu balga bi niba kuli po, **2** bi badcianba yeni yaaba n pia yikodi kuli po, lan todi tin ya ye ya yema n ñua mi yanduanma, li yanjaali, U Tienu sanjödma yeni li seli nni. **3** Lani n ñani ki dagdi U Tienu ti candaano po. **4** Li tie o po buamónma, ke bikuli ñ baa mi faabma, maama, ama ki bandi i momoni cain. **5** Kelima, tienyendu baba n ye, yeni candanyendo baba, bi niba yeni ke li bali maama ñani, li ya tie ke nilo taa ma U ienu siiga nni, Jesu yua n tie Kiristi yeni nilo. **6** Wani n yidi o yuli salga bi niba kuli po. Lani n ñani, ke pabienli ki ye ki buali ya yognu. **7** Lanyapo i, ke bi bili nni ke n tie tundka yini n tondoo. N maadi i mōni i, n ki pua tuofaama ka. **8** N bua bi niba ñ ya wangí wan tieni ya kasiedi lan buali ya yognu. **9** N go nintualu, ki dua yaaba, a nisuura yeni a sanjiala, bua bi puoba ñ ya bobo bi tialakaadi lan buali bi tuofaadana, a tingbangbaaba yeni yaali n ki maama, ke li ñua li fangli yeni bi gbannandi tuagi ti dudugdi sanu kuli po, **10** Lan ya bangma colngu sanu, ban da la, ki pili bii ki pangí bi ñua O cabjandaano U Tienu ñ piani nni ya dunga n paa. **11** Ama, N bua ke ban ya ñanbidi ti dudugdi bi tuonjama po yeni. **12** O pua bi tuonli, **13** Mini yua n den fanbi U Tienu yikodi, **14** Ama Ti Diedo tuonli, **15** Ya maama ne tagi Adama i, ki tuani Efa. **16** Bi nan ki bøndi ki moni boncianla, ki go pia ti dudugdi yuakuli tulni Adama ka, ama bi bøndi ki tulni o pua i, po, ke Jesu Kiristi cua ki tinga po ki bua faabi ti tuonbiadanba i. Mini n biidi bi siiga nni ki tie jadi daano, n baa U Tienu ñanbli kelima ciie. **17** Ama lanyapo i, ke n baa mi niñingbadma ke o kua mi tudma nni, ki miidi li kuali. **18** Yeni lankuli, o ba baa mi faabma ti madi po, li ya tie ke o ñødi li miinli, ti dudugdi, mi buama yeni ti ñandi sanu.

3 Ya maama ne tiegi li ya tie ke niло bua tua waani lanya bona a kpiiba, a ba tua Jesu Kiristi gobdika; o lugdi ya tuonli n mōni boncianla. tuonsōnmóno yua ke o dini o ti dudugdi lanbona
2 Li buali ke gobdika kan ya pia jalgi bákuli, ki yeni ya tundigama ke a ga. **7** Ama, ḷan ñōli a ya pia oyendo baba, ke o yama dua, yua n pia pociana ñ faadi ya concontelmi, ki nan faadi li li miinli, yua cegni o yema, ki banili cangaali, papienli sanu **8** Kelima, u gbannansaagu tuona ki ba fidi ki tundi niba **3** O kan kuani o yuli ñ pugdi yaali ki pia fuoma, ama mi yenjōdma li daañuli nni, yua ki pia jadi, ama yua gaani sanu mōni bonciala li kouli po, li colini mōlane sugli, ki pia li juunli, kaa kpaani o yuli po baali. yema yeni ya yema n ba yuandi ki cua nōnianu. **4** O baa bani o diegu kubma, ke o bila cengi **9** Ya maama ne ki pia tama ki nan selindi yua o maama, ki cōlni. **5** Kelima nilo ya ki bani o n ga ma. **10** Kelima lanyapo i, ke ti tie ania, ki diegu kubma, o ba tieni ledi i ku kubi U Tieu tuuni boncianla. kelima ti dugi U Tieu yua n nitaanli? **6** Li ki buali ke wan ya tie kōnpanga, o fo, ki go tie bi niba kuli candaano, yaaba n duu japaaciandi ñ da ti cedi rutaani ñ buu ki cuo o. o po yaali n cie. **11** Kadi ki maadi li bona ki go **7** Li go buali ke wan la kasiedi kaantianu, lan tundi a. **12** Obakuli ñ da fali a sōpaanma, ama todii o wan da baa mi tudma bii rutaani diagu ḷan ya tie yaaba n wangti dudugdi bi maama nni. **8** Bi todkaaba mo baa tie momonsala i, ki nni. **13** Ya fiini mi cogma nni, mi tundma nni, fagi yeni palalie danba, li daañucionli yeni mi ki ya paandi bi niba pala hali mi ba cua. **14** ñyalmanbuama. **9** Bi baa kubi bi dudugdi ñ dōgdi Da yuandi ya yenpaabu n ye a niinni, ban den bi po ya momoni yeni li yantiajanli. **10** Bi dá ba pua sawali ke yaaba n yua U Tieu nikpelba cindi ki biigi ba, ki diidi yo, bi ya ki pia tagli maani a po bi nui, ke a baa yaabu. **15** ḷan ya bákuli, ban fidi ki cili bi tuonli. **11** Bi puoba mo fiini li bona nni bonjanla, ḷan taa a yuli kuli ki baa tie yaaba n maadi i mōni, kaa jondi nilo po, cabi li bona, yukuli ñ bandi ke a tuona cuoni ki pia li yumiinli, ki tie payenli buama danba bonjanla, ki caa liiga. **16** ḷan guudi a yuli, ki lan tieni maama kuli. **12** Bi todkaaba baa tie diidi a tundma nni bonjanla, ḷan ya tie ania li poyendanba, yaaba n ḷanbi ki tundi bi bila, ki bona nni, kelima a ya tie yeni, a ba fie a yuli ki kubi bi dansanu bonjanla. **13** Kelima, yaaba go fie yaaba n cengi a bangima.

5 Da nanbi k manboli mani o jakpelo, ama ya pa andi u pali, nani biba yeni; ya paandi u nupaõngu pala nani i nataani yeni. **2** A puociana nani binaa nba yen, b puobidi nani t ninsiaba yeni, l papielem **3** Seln a pakuana yaab n ḷanbi k tie pakuana. **4** L ya tie k l pakualti pia t bidi lan yaka a yabilan ñigni k ya pia t ḷandi b diogun, k gō ya tiendi b danba ban tund b yaali, k l ma l ḷani u tieni po **5** Yua tie pakual yeni mōni, k tie yuan cuo li ba k ta u dindanlik cabi u Tieu k gō jaandi, k miadi u tiensugli yieni yen ñiøgu. **6** Ama ya pakualo n kpaani dulñia ne yenyienu kpe'u ba l ya tie ku fuo. **7** Tund'ba

4 Ama mi fuoma kadi ki maadi ke li kan waagi, mani l bona k ban ji da pia jalgi ba. **8** L ya tie k nitianba ba ḷa ti dudugdi, ki ñodi mi tulinma yua k nanbi k ḷanbi k ñmagdi o nibi yaabi ḷanbi yeni i buli tundma. **2** Li ba tua yeni kelima bi k tie u diogun ya yaabi, biani u momonigaama, yantiali ñodi mi tuofaama yeni mi tuyima. **3** yu k bani u Tieu yaali su yen'o. **9** K fidi ban Bi ba beli li pokuanli yeni ti jakundi, ki beli U yini pua k u tie pakualo wan mondik ya pia bina Tieu ñ tagi ya bondikaali, ke yaaba n dugi o piiluobo k ya tie yua n den kunni ja yendo baba. po, ki go bani i mōni ñ ya taagi ki di ki tiendi **10** K yua kul ya bani k u tuona den ḷani k den U Tieu balga yenidima **4** Kelima U Tieu ñ wlubi tu bidi, k den gaani b canba, k den ñuudi tagi yaali kuli ḷani, ke tin ba taa yaali ki tieni U b nuñanba taana, k den todii b cicagdanba, k Tieu balga kuli ki pia luma. **5** Kelima U Tieu den tiendi tuorjan buoli kul **11** Ama ḷan yie t maama yeni mi yenjōdma ḷanbi likuli. **6** A ya pakauabidi, k l ma ya yognu k u ja nianga paadi

yenba yen Jesu b ji yi kpaani ban guani k kunni uni n cuoni yeni ki nanga, a konkona, ti sugdi, b jabi 12 K ji k colni b cincin-puoni yaali k b den ku tuotabgu, 5 Nufanu nunfandanba ñoniamu puoni Jesu yeni 13 K baa ji pia tuonli ba yeni, b yaama n ki pia gbenma. Bi tudi i momoni sanu, ji waa yiegi a ñiana ni. L go k tie k b waa famm - ki maali ke mi yenjodma tie ñalmani tuonli i. 6 fanma mo ka b waa yeni t mayiyuodi yen i tuali, Lani n yeni mi yenjodma yeni li pamanli n tie k maadi ya maama k laba. 14 L po n cedi k n bua ya ñalmani n yabi ñiali. 7 Kelima ti ki cua yeni ya pakua bidi n da k kunni b jaba, k ban guani libakuli ñanduna nni ne. Ti go kan gedi yeni k kunnib jabak mali t bidi, k ñanbi k cub'ba a libakuli mo. 8 Lanwani ii, ti ya pia tin ba di yaali dioguni, k da ja t ninnanda ya sugdi'ti. 15 k l yeni tin ba yagni ti gbanu yeni yaali, li dagdi ti. ma pakötianba ja a sanu yo k ji ñodi staanni 16 9 Ama, yaaba n kpaani ke ban tua ñalmandanba, Kreso-yua diogun ya pia a pakuana wani n ji bani n baali mi biigma nni, ku diagu nni, yeni baa tod' ba k lan fidyaali lan ji da tie tugkpiegli ya ñalmanbuama n ki pia mayuli, ki tulni ba, ki u jaandiogu po, k wani mōndi fid k todi yaab kuandi bi niba u ñumanbiudu yeni u dogu biidma nanbi k tie pakuana. 17 Ya jaandiog lii yaaba nni. 10 Kelima, mi ligibuama n tie ti tuonbiadi nanbi k suani b tuonli k l ñani b dagdi yeni ban kuli jiinjali; nitianba ba i ligi, ki ji bodi ki fagdi ñanbi k la b tuonlsel bonjanli. I nam ñanbi k yeni U Tieu sanu, ki kuani bi yuli ti yanyagdi nua yaab n tundib niba u Tieu maama 18 k l ma nni. 11 Ama fini, U nilo, ñan sani ki ja lanya u Tieu Kadaogu yedi: ya nua taand' a ka pua i bona ki na lingi mi teginma, mi yenjodma, ti dili, a ji kan pibin u ñobu. k l tuonsönlü dagidi dudugdi sanu, mi buama, li juunli, ti nimondi. yeni wan ga u tuonson- ñmapaogu. 19 Nul ya ba 12 ñan kóni ti dudugdi kókonmonli, ñan cuo ban yeni u jaandioglig yua maama, ñan da gaa, l yini a ya miali n ki pia gbenma ya po, yaali ya ya k tie b lie, b ta yaa ka 20 Yaab tundi k biidi po ke a tieni kasiedmōno a dudugdi po bi nib nan fu yeb'bä b lieb kul nungn k yaab sieni n ji boncianli nintuali. (aiónios g166) 13 N miadi a U ya jie. 21 n maad'a hal u tieni ne po, hal Yesu Tieu yua n tieni bonlikuli li miali nintuali yeni krespo, yeni u tieni malek po, ya conlni min Jesu Kiristi yua waani kasiedmōno o dudugdi yed'a uaal ne kul, k ba lugdm ba n da ye i siign. po Pönsi Pilati kani, 14 ke ñan kubi U Tieu 22 Da yi peli k maandi a nugi nul po, k go da ñomaama bonjanla ki ñödy ya yema n ki pia kuandi a nugu nutano biidn. Fin mōno, Cuo a. taglibakuli, haliyeni ti Diedo Jesu Kiristi ñ ba ba k ya ye t ñandin 23 Da ñu miñima baba ka. A dögdi. 15 Yua n ba kadi ki waani ti kpiaigdi ya yi tieni nan nu o damongu mo waama k lan yudaano, u paaciamu daano, bi badcianba ya ya ñanbdi a tugun k dugni a tuygianu yen po. badciamo, bi diediba ya diedo, yua n kubi ya 24 B tianb ya biidi k wuo b wlaama ba k b da miali n ki pia gbenma, li yogu ya pundi, 16 Yua n buni b buudi mōno. Ama b tianba yaali yi waagi ye ban kan nandi ya yenma kani, yua ke niloba yo ban t fioli bandi. 25 Nani a tuon ñama n k kluo yeni l go tie yeni k t tuon biidi mo kan fidi yulaano, u paaciamu daano, bi badcianba ya k wuo ni.

6 Yaaba n ye ti yonbdi cacagma nni ñ ya nuu
bi yonbdanba nani yaaba n dagdi yeni ti
kpiagdi, ke ban da ti fanbi U Tieuñ yeli yeni o
bangima. **2** Yaaba ya canbaanaa n ñuña U Tieuñ,
í da fali ba, ki ya tama ke bi tie bi kpiiba i;
ama ban ñanbi ki ya tuuni bi po kelima bi tie
dugikaaba yeni buakaaba yaaba n gbaa ke ban
tieni ba yaali n ñani, ñan ya wandi lanya bona,
ki go cedi ke bi colni li bona. **3** Nilo ya pia
bangtianma ke maa taa yeni a yaama, bii kaa
tuo U Tieuñ bangima yaama n ñuña ti Diedo Jesu
Kiristi ñomaamaa yeni mi yenjodma bangima, **4**
O tie yuondaano, ki naa bani libakuli. Yaali n
pugdi, o pia ku ñoniagu yeni mi niama yianu,

Ke ban da tie Japaadaanba, ki go da Kuani bi
dandanli ya piama n ki pia dugdi po, ama, ban
ya daani U Tieuñ nni, wani yua n puuni ya
piamõnma n pia ti po li pamanli todma. (**aión**
g165) **18** ñan tundi ba, ban ya tie yaali n ñani, bi
piama ñ ya yabi a tuadñama, ti bulcindi yeni
ya nuu n tiani yama nni. **19** Bi ya tie yeni, bi
ba taani ki dogni ya piama ya fiagli n paa ki
ñani, ki fidí ki baa ya miamaõnli. **20** Timote, ñan
ñanbi ki guudi ban teni a yaali ki nan ña ya
maacianma n ki tie maamõnma, kaa pia mayuli,
yeni u nufanu bancianma ñoniagu **21** yaagu ke
yaaba n tudi ki fagdi yeni ti dudugdi taa ke gu
tua bi tuonli. U Tieuñ ñanbli í ya ye yeni a.

2 Timote

a bani ki cie nilo kukli wan den nni ya todima kuli min den Efesa.

1 Min pol yua tie Jesus tondo kelima u tienu yanbuama po wan səni k min waani u tienu n den niani ya miali n ye Jesus kristi nni ya ja l ɔnbili, m yanduama yeni ɔyalbalga. **2** Fini n big, ya pagd a pal yen ya ɔyalbalgin yen yesu kilisu niimi. **3** A tunda yal k a bang n kan k kasielb bocial tuo a po, bogdli ya nub k a maama **4** N tiani a ninsiidi po ki go sun k la **5** Nasanlo siedi n ɔnani nani ti yaajanba n den tuuni opo k o ga e panpan kaa cɔnl̄ ban blo ya kuana. maama **6** Lan po i: ki bua ɔjan yaa tundi dafid yabil, yal naan yen min muandi ya labal. tigi nani o muu yeni u Tienu n den puni a **7** Maal ɔnammma min mara yaa Lowisa yeni a naa Yunisa n den kpel pia yal yen yom dan ba nan gbad l bona kul. **8** Fin ya dandanli buolu, n bani cain ka mo ko pia n tiad yesu kilisu po, yua fi bi kpienb sigan, ldandanbuolu. **9** Lan labal poe kin cangin, hal ki ban lolin nan ya ɔnbili-paabu min den maani apo n nii ya **10** Lan labal poe kin cangin, hal ki ban lolin nan ya ɔukpal yen. O tienu maam, lan wan ki luol. yogunu. **11** U Tienu k puni ti yaa fuoma k pia jeje o pumi ti ya fuoma pia li papaali yeni mi buama yeni l yukubili. **12** Daa jie mani fe yeni yin tiedi ya sieda o diedo po, daa jie ba fe fini mono yua ye t yonmdli nni g dugn i o ya po. taa ya paalu k o tienu tieni k tuo m cacagnma dugn **13** Wan fie'ti k go yin'ti k pia o palu. Ama ti ya yieo omoɔ ba yie ti. **14** Ti ti ya ye m forjanma nni, L ya sua k u tiel'i laa tie ti ya tuona po kaa, ama u den tuodi k bobn i **15** Mola ti tiada yog kul. O tienu ki bua n niam: la pugd candaano yesu kristi cuama ɔnduna dogidi po **16** ja ti Utienu den puogn i ke me tua l labaaljamo miyoyod yen yamb n k tie li dandal yab. yab ta wangika yeni o tondo yeni u bangika **17** Li cedi k laadi ya fala ne molane ama mi jie i fe l **18** Bi den fagd e mon ki mali kin haali l daal n pundi **19** Li yogunu goga, o tienu tan pupal ma k se ki paa l dandanla nni ti pia yaala yesus **20** Asi diema lebidi ki ja nni Fijela yeni Elimojena pianjanli kelime u Tienu forgam yua ye yeni ti **21** Li ɔjan, nulo ya cua oba min mad yal kul duani i yama k mangidi i palawan den jie ki fe n **22** Fagd yen ya yeiyen n tie ti yom i dan, wan fagd ti bid." **23** O dieciangun, wula yen a ligi babaa bi be ka tie b siiga yaabi **24** O diedo n ya gba Onisifola ye, li yɔgли yen ti dad ya boba. Cincin na yal tie yeri o deni yaabi po m niñima kelima o den yi b yumandaciab yi yale. A tien a mɔn na tagn kpaadi i po **25** Wan den cua loma ya yogunu o po. o baa tie ya bobn n bobn a tuonjanma po, k den tieni ania ki lingi nni haali k la nni **26** O gud pli pli, ki mon o danopo, ki pia n yaam a diedo n gbadu opo mi nñima o guacuama daali. tuonjanma kul po. **27** Fagd yen ya yeiyen n ba bid o nupano. Son a palyukiba l dandanl, n

buam, yen n yanduam yen ya dab n ban o tienu. **23** Yie ti yajaga bid yen yayajaga n ki pia tanpul; a ban kili cuon yen a konkona. **24** Ama, la wan ti yomdan o tuinsonlo wan ya pia konkona. li bol kani. **25** O ba ḷagd yen li pisonl yab yaala ki ḷani, ki baagi bi niba yeni itundi yeyien ban baa emonn? **26** bi ba guan ki ba bi yeyien ḷannu ki ḷan stan jalm yal n kub ti yonbdan ki bi suan o buam.

3 Yi ban k bona kul gbem yogu ba paa hal bocienl. **2** Bi nub ba waan b ba paa, k ba bua elig ciam bi ba duond bi ba yen ki kan cooln nul, bi ba sugd o tienu, yen bi go kan cooln b danb, bi ba tie mundanb kan coln o tienu bona. **3** bi kan muo bi ḷunjim yen sugl nub, bi ba tie fagu danb bi kan fid kub bi ba, bi ba tie nkum danb yen bi ka bua bojanl. **4** Biba tie yaal ki bi buo yal, kba waan biba. Biba kuor binub, biba buo bobiiqu cie O tienu. **5** Ama bkaan fini yaa tie danka mōni, kelima babuo yale tie U tienu Fuorjaam yaa palo. Da ḷuo laa nubi. **6** Bitiam baa fidi kuo a diena botienni ke ḷuun ḷok bi puo yaab k ka haal yoko. **7** Ya puo n pia ḷanduna buam hal bocienl, ama ba fid bang li mumumi. **8** Nan Jannes yen Jambile n den yiie Moiis maam, lan Jab moko yie e mōamāan. Bi tie ya nub ya malm n ki ḷan, bi dandanl moko ki pa a bigna yogunu. **9** Bi kaan fidi ya di kca, kelima yua kul baa la bi garem. L den tien o nan ya bomlieb fakodaanpo **10** Ama fini, a den tien nania k coal n maam, n yeifie nu, n yaan jaga, n ddaan, n junl, n buam, n faala. **11** Fini mōro a den la binuba dmabni ḷlire yen n den la ya falaa paa Antiyosini, Ikoniom yen Listri dogoni. N den la ya falaa kuli a n den kobiyen yokuli n Yōmdaan den faabni. **12** Moni yab kul tuo ke biba fo yen U tien, yen Yesu Kristi ba la falaa. **13** Amaa, a nub biada yen atigbadaan yok kuul ba ku li tuolbidini, bina tund kua ti tuondbidini ki buande biba yen biliem. **14** Ama fini ḷam yaakub a den baang yali yen dandal kul len yua kan ka den baango. **15** haal nan a den tie big, a den baang o tienu omaama mōni, yal ba fid ten yal ḷan ki tien faabu yesu kilisu nni. **16** Kelma minmōn kul ḷan o tien kan yal ḷan ki ba fid tund o nul nni, ki ba fid ki jalgo. Ki ba ḷangd o yen ki ba fid ki paago, o yeyieno ya naani yen o tienu buam ya saanu. **17** Lan ba tod otienu nulo wan ya bobd oba Cain ki suan tuonl ḷanl kul.

4 U tienu nintuali nni yeni jesu kilisi nintuali nni ke ti ten'a ya ñobonli ne bani yaaba baa bua yaaba fuo yeni yaaba n kpe kuli bi kpiagidi yomdan o tuinsonlo wan ya pia konkona. li bol kani. **2** ya wangi u tienu maama ki ya se ki kan kuni i momoāni tundi, bi ba teni bi yula u faagu bankaaba i. Yaaba baa bnagi ba bani bi bā n bua yaala. Li bontienikaana nni, ke bi bua ki ya cengi yaali baa mangidi bani bi bā ya tuba nni. **4** Bi ba ñaani bi tuba k daa cengi momoāni maama i, ki ja yaali n jøggni. **5** Ama fini u tienu nulo ḷan daa tie yua songi li bonli kuli nni, ki pa fala yognu ki sōni u tienu maama. Hali lan pundi maama. **6** Mini wan cabi im yuli lan ya ye mani n gednma yognu pundi **7** N kōni i momoāni kōnli; ngbeni n cenli; n kubi n dandanli. **8** U tienu maam feliga biili po, ya badi fogiliga ke yonmdaano yua tiegi n ba teni n yaaga ti buudi daali. Li ka tie mini baba ka, ama li baa tie yaaba gbadi o buama maama kuli. **9** Tieni ania fini a bā ki tuodi ki cua n kani. **10** Kelima Demasi ḷaani duliña buama po i. O gedi Tesaloniki. Kresansi gedi galati Titi mo gedi dalimati. (aiōn g165) **11** Mini ye luk baba n ye. Ta Maarki yin yegi cua, kelima o baa pia buam a tuona po. **12** N sōni Ticiki hali Efesi. **13** Li liadili yua ke n ḷA Troasi Karpisi deni a cuoni n kani ḷan ya kubi. Yeni a tila, a tilikpela. **14** O maano Alesanda den mi biadima hali ke pendibuama, o yonmdaano ba ḷmian'o o tuona. **15** ḷan cuo a bā yen'o, kelima o tie yibali ti maama po. **16** N cincin fala nni o bā kuli den k sedi taani nni bi kuli den sani ki ḷaa n i. ban daa ta ki jalig'i. **17** Ama n yomdaano gaa n, ki go kpaagi n ke min fidi ki ya wangi o labajanmo ki fidi ke bi nilanba n gbadi. Yeni k o den gaani o yangbanlo ñobu nni **18** N yomdaano ba tugi nni ki ya ñandi n ti tuobiadi kuli nni, ki go gaa n i o kpiagidi deni tanpoli naami n ḷani wan ya die ti kpiagidi yognu n tu yognu amina. (aiōn g165) **19** ḷan fuondi n po Pisika yeni Akilasi, yeni Onesifode deni yaaba kuli n po. **20** Erasti sedi Kolinta, k ḷa Tolifima yua yia Miiliti **21** Mōndi ki cua k u fawaagu daa pundi. Ebulisi, Pudensi, Linis, Klodia yeni i naataani kuli fuondi ja. **22** T yomdaano Jesu kilisi fuojanma n ya ye yen'a k u Tieuñ ḷanbidi n ya ye yeni i kuli.

Tidi

yeyieno k ta yen O tien maam. Kelima nul ki buabi yen bi kan fedi suan tuol yanl ba kul.

1 li tiline tie Pöl n tena, wani tie U tieno Tuosñlo yen Jesu ñøtielo, yaab k U tieno lukdbi. O den lukd minn k n coanbi U tieno dandaanl ni yen k go waanbi mumuni kul tunda yal tie ti dandanlepo. **2** Yen lan fidi bin yaa pia ya mial kaan gbeni. Ya Tieu k puo faag den puon ti yal mieli kaan gbel haali yoknu. **(aiōnios g166)** **3** O yogn den pudi, Pöl den waano omaam den olabaal moni yaal ke o den teni, yeri U tieno yaa palopo yuaan ti Fietua. **4** N fuoda, Tidi n big buaadi kitu ya dendalin: N Jaandi k u tieno t baa yen Yesu Kristu ti Fietua n tena o ñalebalk yen n yanduam. **5** N den jaajaan Kreti dogoon yen lan fidi naan jodi letuol ki guani k bobni dogu kuli jandierin liga jabaa yen min den waan maanma. **6** L buol k ligi yaaba ya tuol. **7** Li boal k be yaan firi daan o bilaa po, o yaan cien k go yaa ñaam jini bibaa. **8** L yaapo, li buol ki jandiogu ligi yua nangma, kelima o tie U tien deni liga fein. li ya po cedi ko ka tie yoa pia bidi onini go ya tie yoa coln oba. **9** Wan ñami k ya kubi labal ñamo ya nanani ban den tundo yala. Li ya po obaa fidi k ya pagdii olieba nani atud ñamaa ki yie yala k tie lani. **10** Kelima bocienli yie ke bi kaan cool U tieno mumuni. Bi ñemand bi nuba yula k baan yaa ñoa yala tie b ma faagu. **11** Ala o tieu ñalbalgo go ya tie yoa coln oba. **12** Kelima bocienli **13** Didi mani ya bubud ñan: Ti la binubanii bocienl ñaan Jufi yaaba ni. **14** Ki ya pia li dandanl ñanli. **15** “yen yaa ba ñam ñani O tieno, lekul ñani” ama ya nuba pia ti jøkn yen n kan daama. Ba pu k ñani bi nugani. Bi malma yen bi yan jagli kul jogno. **16** L ya po b mœdo made k bi ban O tieno, ama bi **2** Fin wan n maad o tieu maam nann o tieu kadaogn maad nand yen. **3** Maad a nukpela k ban ya tie caanba mamodam. **4** A puo nikpela mon n ya pie ya pie l ñingl. **5** A puo nikpela mon n ya pie n mal ñam o tieu nungaan, a puo nikpela n da tie puobiad ba. Ban bie da tie ya b tug b ba k caab yen m daam. A puo nikpela n ya tie i tieno yaa palopo yuaan ti Fietua. **6** A maad nacenb mon, k b yen yem yanfodanba k bie ya kagii, ban jin bi ba b caalb nungan. **7** Fin mono n ya suon a tuon nocom. **8** A maam n ya tuol k b jini bibaa. **9** A go te ki yanb yua. **10** A maam n ya tuol k b jini bibaa. **11** Ala o tieu ñalbalgo bo dogd nan u falu n ñanan k bad b nub po yeri. **12** **13** Ti ya guu k t tuonan yaa k t maam tie mumom. **14** Wan n tug u ti diedi kul k moandi yalan kii bual, kelima bi ba k yid salg t bid po k bua wan ñam ti t bid kpaan ne ligi. **15** Did yal k a b tun k ten b nub. **16** Buolu kul, t bo ye yene k bie ñud ti yen o som den yio sawal pual, O madi; k bi yaa nubaa tie **17** Ya tiadi'bi ban yi tieni bi yudanba yeri bi yikodanba n bua yaali, ki colni 'bi k go yi bobni i bà ki cegini tuonjanli kuli sonma po. **18** Tiadi'bi ki ban daa maadi mabiigu nulo po, ki lögidi a kunkona, ki colni i lieba, ki go jiini i bà i lieba kani. **19** Ti mo bo ki cengi niba k go ki colni. K bodi kaa ji yeri ti bà mi cacagnma nni yeri u manu nni. Ti bo ti biidi nni yeri

ki nanga nni. Ti bo k bua ti lieba ki go pia ti yantiaibiidi ti lieba po. **4** Ama u Tieu ti gaaka numondugu po yeni o buama po, **5** O gaa ti po ki laa tie ti tuojanma yeni ti mənkundi po ka ama o sugli po. O gaa ti mi ŋinwulma malma nni yeni fuoŋjanma lebidima nni. **6** Jesu Kristi ti gaaka po, u Tieu yadi fuoŋjanma ti po ke li yabi. **7** O bo tieli li ki dugi k o ŋyanbidi po tin mən tua faadiila li manpaanli nni. (**aiōnios g166**) **8** Sawalo ne tie ti dugi o po i. N bua k ŋjan yaa maadi ki dugi li bona po i. Lan fidi yaala ki yaaba n dugi uTienu po n tieni a bonjana b liigi. **9** Ama ləgidi yikodi makpaga, a kunkəna, yeni u buolu paadnma. Li tie ya bona ki dagidi yenli k gə ki məni **10** fagini a bà yeni ya daano maadi ki guani ledi ki bua mi paadinma ki siiga nni. **11** Ki bani ke o nulo ne ki tuagi u sansiedu, k o tie ti biidi ki go bu ki cuo o bà **12** Mini n ba ti səni ŋja Armasi bii Tiki, kagini a bà ki cua n kani Nikopoli min cuo ke n baa ye naani gu faawaagu **13** kagini ki baa yeni Zenasi, yiko gbanbandiciamo, yeni Apolosi, k lba n daa pədi. **14** Ti niba ba bangi a tuojanma sənmi ki fidi ŋənani i payiani yia məni ki daa tie ya niba kan fidi tieni bonli lan ba binmi **15** Yaaba n ye ne kuli fuondi ŋja. Fuondi yaaba n bua ti ki gə dugi ti po.

Filimo

1 min Pol yua tie dansalg Jesu kristo po yeni ti njua Timote fuod filimo ti dənli yen ti tuosonlielo. **2** Appia ti nisaalo yen Archik yua tie ti sije lielo Otieno. **3** Otieno ti ba yen ti yomdano yesu n ten yi o palu yen li pamanl. **4** N tug nni ki band Otieno ya yogu ki jandi a po. **5** N gba ki b maad ȳnpia ya buam yen ti dugid yal ka pia ti yomdan yesu po yen yab n daan o niini. **6** N miad Otieno ki ya ȳntagu ki ti pia n ya tiee yen a tuona, yen a borjama yal ki ti baa sonn. **7** N waan li pamancianl yen li paapal ya yogu kin gbad ka suan yen n buam po maam. n njua, klma a paag dankab paal. **8** lan n ced, yen ya ȳnam k kilisu ten min waang tuonl. **9** li ȳjan n buam po min mia ya miabun, k ya li tie min tie yua: Min pol ki tie nikpelo, mada k n tie yonbl yesu kilisu po. **10** N miada omiabu yaltie n big onesimi, k ji tua e nanlgan ba ne kamane, yomdiegun. **11** waa den cili pia buam ama monlan ji mon min yen fin ya po. **12** N suano wan guana kan o tie nan ngbanand bogdm. **13** N ya po bi bua waa ya ye n kan: o bi ba fid ga o tuonl ki son n po li laba manl po. **14** Mi bua mintien bonl ka gbad a ȳonbun lan fid ya ȳnbu ka ba tien n da paalu po ba n kalgm, ama lan ya tie a buam. **15** klma ȳma ban li ba fid onesimi den paad yena lan fid nan guan k lao yogu kul. (aiōnios g166) **16** La tie nan o yombo, ama ki tie yen o yombo. nan ya ninjua buado. O tien paa, o ba tie a po lede. Nn waan tie ji yen ninjal ti yomdan ni. **17** O ȳntaagun ya nin, gao nan li bi ya tie min. **18** Wan pia a po yal yen wan pia a po yapanl min ba paa. **19** N dian yal ȳuan n ya nugu “min pol, n ba panj a panl. n bua min tiada ka moa pia n panl”..... N bua min tiada ka moa pia n panl: fini modo. **20** Man, n njua tien n po ya ȳnb? yomdan po: song n paal kilisu buam po. **21** N danga ya tilin yen paal kul ka ba ȳian mi mia maama. N ban molane ka ba tien lan cil mi mia maama. **22** k go kpan n po o diegu, n dan k nian ne monla e miadi. **23** Epafrad yua ye yomdiegun yen ni yesu kilisu, fuonda. **24** Mark kristark, demas, yen luk n tuosonlieb mu fuonda. **25** Ki ti yomdan yesu kristu ten o ȳaalbalk.

Eblenba

1 Yugu ba u Tieu bo yi tøginini i sani boncianli ki cedi o sawali puala n maadi yeni t yaaja -nba, ke li bo yi ki luo taalm jaa. **2** Ama juodi dana yaali ke t ye ne, u Tieenu cedi ke o bijua maadi yeni ti. U Tieu tagi bonli kuli yeni wani. Ke taa'o ke o tie yua ba yenddi bonli kuli. (aiōn g165) **3** O yii nni ke t nua u Tieu yudandi. Utieu n tie maam o ko tie n yeni. O maama yua pia u paalu yeni n cedi ke ḥanduna nni, bonli se li sisienu. O bo cedi ke bniba biidi piini ki gbeni, ke o ji doni ki kali u Tieu yudandi jienu poli po. **4** ke u Tieu cedi ke o cie maleki -nba. Nani u Tieu n bo cedi ke o cie'bi yeni; ke o pul'o ya yeli n pia t yudandi ki cie b yela. **5** U Tieu k bani maadi maleki -nba ke nene: «a tie n bijua i dinne min tie a báa» o ga ki bani maadi maleki: «min baa tie báa a mo n ya tie n bijua.» **6** Nani u tienu n bo sóni o bijua yua pia u nugu bonli kuli po ya yogu ḥanduna nni. ke o maadi ke: «maleki -nba kuli n ya pug'o» **7** maleke-nba po wani u Tieu maadi ke: «o yi cedi o maleki -nba n kpandi nani u faagu yeni ke o tuonsoñla n kpandi nani u muupieni yeni.» **8** Ama o bijua ya po wani u Tieu maadi; «u Tieu a baa kaa a badkpagili po i u ygu n tuu yogu ke bonli kuli fangi 'a» ke a kubi a badidanibili ki ḥmagidi bi niba yeni t mònökundi (aiōn g165) **9** ḥjan buadi t mònökundi ki yiedi t tuonbiidi yeni po n cedi ke a Tieu lugidi ja ki tieni m kpama a yuli po yeni li pamanli. O bua fini ki cie a liebi kuli **10** Ke u Tieu go maadi: «O yondaan ki ciliga yogu fini tagi ki tinga ki go tagi poli yeni a nugi. **11** Poli yeni tinga baa bodi ama fin waní baa ye li kuli ne baa cadi nani liadili yeni. **12** ḥjan pòbini 'bi nani ban yi pòbini li liadili maam yeni b baa lebidi 'bi nani ban lebidi u tiagu maam yeni. **13** U Tieu go k bani maadi maleki ba ke. «kali n jienu» caa yeni min ba cedi ḥjan paadi a yibala **14** maleki -nba tie b le i? B tie yaaba tuuni u Tieu po ki dond'o ke o yi són'bi ke ban gedi ki todi yaaba ba la gaa po.

2 Lan ya po n cedi ke li buali ke t ḥjanbi gaa ya tundili ke t gbadì k daa tudi sanu. **2** ki dugini maleki -nba n bo muadi t yaaja -nba yaa laabaal yua ya tie yaali ke bi niba dugi li po, ke li go bo tie ke nil kuli kpiagidi kaa colni li laabaal ke li cua yeni u tubidatu o po wan kpiagi maam **3** Li ji ba tieni ledi ke likan cua yeni tin'ba po. Li ya

sua ke t ñoli kaa yiini li fiema maama yaali moni paaa? ki dugni o yonmdaano mōno bo kpia maadi li fiema maam, ke yaabi bo gbadì maad'i ke li maam tie mōni. **4** ke u Tieu mō maadi ke li maama tie mōnmoni ki sóni u yaalidugu yeni u palugu tuona ke gō puni bi niba fuonjanba puulu nani o yam n bo bua maam. **5** Yeni i mōni tin maadi ḥanduna yua po ne, u Tieu k cabi ke maleki -nba kaa ke ban ya die **6** Li diani u Tieu tili nni ke «U tienu o nisaalo tie be i? ke a baa tiani o po i? o nulo tie be i ke a baa nua o nunga nni? **7** A bo yuani u yogu waamu ke maleki -nba cie'o ki yuandi ten'o t yudandi yeni li seli. **8** ki cedi ke opia u nuu bonli kuli po. Utieu n bo cab'o ke o pia u nuu bonli kuli po yeni. Bonli ki sieni ke waa pia u nuu li po. Ama tinba wani daa nua ke o pia u nuu bonli kuli po **9** Tin la yaal n ne: yua ke u Tieu bo yuan'o u yogu waaam yeni ki cedi ke maleki -nba cie'o yeni Yesu i. ama mōla u Tieu guani ten'o li seli yeni t yudandi. Ki dugini o tuo ki cagini ki kpe bi niba kuli po. U Tieu ḥjalibalgo po i ke o tuo li cacagikuuma. **10** Yeni i mōnmoni u Tieu n tagi bonli kuli. Bonli kuli tie o yaal i, o bo bua ke o bila boncianli n gaa o yudandi. Lan po n cedi ke l bo dagidi yeni wan cedi Yesu n yaa tie yua dagidi yeni wan sóni o tuonli. Ki dugini wan tuo gaa fala yua yeni po. Yesu n ko tie yua luodi u sanu ki cedi ke lieba baa m fiema. **11** wan cedi ke bi niba ḥjani ki dagidi u Tieu po. Wani yeni yaaba ke o cedi ke b ḥjani ki dagidi u Tieu po yeni tāá báa i. Lan po n cedi ke o jie i fei wan yiin'ba o ninjanba **12** ke gō maadi: «N baa waani n ninjanba ḥjan tie yua a tantaanli siiga nni min yi dondi ja.» **13** Ke Yesu go maadi ke: «n baa dugi n Tieu po i'k go maadi mini yeni ya bila ke u Tieu kubi yeni» **14** Lani ya bila n tie niba ki fuo ki pia t gbannandi yeni mi sōma. Yesu ma tie nufuoga i i bani yeni? Ki kpe ke wan biidi sotaani yua pia u paalu m kuuma po. **15** Ke yaaba b yenma nni kuli b bo jie m kuum ki tie yonmi yeni wan ḥjan'ba lieni. **16** Yeni i mōnmoni Yesu k cua ke wan todi maleki -nba kaa. Obo cua ke wan todi Abrahami yaabila i. **17** Lani po n bo cedi ke o bo nandi yeni o ninjanba ke fidì ke tua sala yidikaa-nba kuli ciāmo yua pia m ninñinma bi niba po ki ciibi u Tieu tuonli nni, yeni ke o bo tāá o bá ki yadi sala ke piini bi niba biidi. **18** Li biginli n bo bāà'o ke o la fala boncianla yeni po n cedi ke yaabi ke a bigina ba bāà'bi ke o ba fidi ki todi 'bi.

3 N naataani yinba yaabi tie u Tienu yaaba ke o yiin'i, ke yi taani tua o buolu yeni, lani i nuubina n ya maa Yesu po. Utienu səni wani ke tin dugi yaali po ki maadi bi niba nunga yeni, wan ya tie li sala yidikaaba kuli ya ciamo. **20** bo lugidi wani ke wan səni li tuonli. Ke o go səni li tuonli lan buali maam nani Moyisi n bo səni maam u Tienu deni yaaba po ke l k kpiadi yeni **3** Yesu bo dagidi n yeni ki gaa t yudandi yaali n yabi ki cie Moyisi. Li tie nani o tanmaalo n yi máá deni yeni. B yi pagi o tanmaalo i b yi k pagi deni kaa. **4** Yeni i moni deni kuli pia yua máá i. Ama u Tienu n máá bonli kuli **5** Moyisi bo tie tuonsonli ki tuuni lan buali maam u Tienu deni yaaba po. Otuonli bo tie ke wan ya wangbi niba u Tienu n bo maadi ti yaali. **6** MəLA kristi n ji tuuni lan buali maam. Ama wani tie u Tienu bijua ki pia u nuu o báa u Tienu deni. Tnba n tie o deni li ya tie ke ti pala páá; ke t go pia tin daan yaali ya po. **7** Lani ya po i ke fuonjanm maadi ke: «dinne n ya gbadi u Tienu nialu» **8** Yi daa ñali i tuba nani i yaaja -nba n bo yie ke b kan songi, ki bigin'o ya yogu ke b bo ye ki tinkuonga n yeni **9** UTienu bo maadi: Lani tinkuonga nni ke i yaajanba bo bigini ke ban diidi'n yeni ban bo li la n tuona. **10** Bina piina n siiga kuli lani ke n pali bo biidi b po ke n maadi. b li tundi tudi usanu i baa bani n səni. **11** Li pabienli nni ke n poli ki maadi: «Bkan baa ya dogu nni ke mini u Tienu bo bobini b po, ke ban kua ki fuodi. **12** Lani n naataani cuo mani i ba i siiga nni ke oba n daa pia maalibigu o pali nni. ki yie ki ñoli o dindaano ke lan fagini'o yeni u Tienu yua fo **13** Ama ya paandi mani i lieba pala daali n tuu daali; ya yogu ke t ji yene, ke i siigs nni oba daa baa t biidi nni ke lan cedi wanyie u Tienu **14** Yeni i mənməni t tua Kristi yegini n yeni. li ya tie ke t ñanbi se ke li paa yaa caa juogi tin bo kpia se maam yeni. **15** Lan diani u Tienu tili nni ki maaadi yaali n ne. «dinne i ya gbadi u Tienu nialu yi daa ñali ituba, nani i yaajanba n bo yie ke b kan songi u Tienu yeni. **16** Yeni i mənməni b le bo gbadi u Tienu nialu i? ki yie kaa songi'o i? Laa tie yaaba bo ñani Ejibiti dogu nni ke Moyisi ñmagidii'ba yeni kaa aa? **17** U Tienu pali bo biidi b le ya po i bina piina siiga nni? Laa tie yaaba bo tieni ti biidi ki kpe ki tinkuungi n kaa aa? **18** Ke b le i ke uTienu bo poli ki maadi ke b kan baa kua dogu baa nni ke o bo bobini b po ke ban kua fuodi yeni i? Laa tie yaaba bo yie ke b kan songi yeni kaa aa? **19** Lani t la ke b bo ki fidu kua ki dugini b bo ki dugi u Tienu po.

4 Tin cuo mani t ba ke u Tienu nbo puoni ya puoni yeni oba n daa ñaa lan paad'o ke o kan baa li fuom. **2** Ki dugini t məo gbaddi li laabaali maama nani yaaba bo ye i tinkuungi n yeni. B bo k báà ñuadi li po. Kelima ya yogu ke b bo ba gbadi li laabaali b bo k tuo gaa ke li tie mənməni. **3** Yeni i mənməni tinba yaaba n tuo ki gaa li laabaali. Tinba n bo la u Tienu fuoma. O maadi li fuoma po ke: «b kan baa kua ya dogu nni ke mini u Tienu bo bobini b po ke ban kua fuodi yeni» u Tienu n bo madi maam n yeni. ke nan sua o bobini li fuom, ki səni o tuonli ki gbeni hali ñanduna cilgi yogu. **4** Ki dugini li diani u Tienu tili ki maadi ke dana lele daali ke; U Tienu ba səni o tuona kuli ki gbenike dana lele daali o ba fuodi. **5** li go diani lani kani ki maadi. B kan baa kua ya dogu nni ke mini u Tienu bo bobini ke ban kua ki fuodi yeni. **6** Yaaba bo k kpia gbadi li laabaali bo k la u Tienu n bo bobinini ya fuom b po yeni ki fuodi. ki dugini b bo k tuo gaa ke li tie mənməni, yeni lan kuli u nunfanbu ye ke ba fidu la li fuom ki fuodi. **7** Lan po n cedi ke u Tienu guani seni lidaali ki yiini li daali ki dinne. U Tienu bo maadi yeni t yaaja -nba l bo waagi yo. Ke o cedi ke Daafidi maadi li daali po t ba kpia ki diani maam ne. «dinne i gbadi u Tienu nialu yi daa ñali mani i tuba.» **8** Yeni i mənməni li bo ya tie ke Josuwe cedi ke b la m fuoma, u Tienu ji bo kan maadi datianli po. **9** Lani li bua waani ke m fuoma da sieni ki ye u Tienu niba po. Li fuoma tie nani u Tienu n bo fuodi dana lele daali yeni. **10** Lani yua la u Tienu n bo puoni m fuoma yua ki fuodi o məo gbeni o tuona ki ji fuo nani u Tienu n bo gbeni o yaali ki ji fuo maam yeni. **11** Lan ya po tin yaa gbaa ke tin báà li fuoma ki fuodi. ke oba n daa ñma t yaajanba taabuogu nni ki yie k kan songi u Tienu ki m tudima nni. **12** Yeni i mənməni u Tienu maama tuuni li tuonli ki go pia u paalu. Li go mani ki cie ki juga yua ñona lie kuli po. Li kua hali t gbanu nni ki pan sia li pali; ki kua hali t tugida yeni a kpaba nni. ki waani t pala nni y. eni t maama nni yaali n ñanai yeni yaali ki ñani **13** Ba bonli ki ye ki wuo u Tienu po. Wan tagi yaala kuli o nua li kuli ki bani yaali n tie kuli. O kani ke yua baa t dugini wan səni yaali kuli. **14** Tin pia ya sala yidikaaba kuli ciamo yua ne k pia o lielo. Wani.

Wan tie Yesu, u Tieu bijua yua doni hali poli po ki pundi uTieu kani. Lanwani li buali ke tin **yanbi** yaa kubi t dugi yaala po i. ke lan yaa paa **15** tin ji pia ya sala yidikaa kuli ciamo yua ne k tie tyua kan fidi ki jie ti m ninbaadnm t gbalmyogu kaa. B bigin'o kaan kuli nani tinba yeni. Ama waa bani tieni biadi. **16** Lani t ya nagidi u Tieu badikpagili kani yeni li papaali, lan kani ke li **ŋyadili** ye. U Tieu ba jie'ti ninbaagu ke tin la o **ŋyalbalgo** ya yogu ke t bua.

5 B yi lugidi sala yadikaa ciamo bi niba siiga nni. Ki kaan'o ke wan ya suani u Tieu tuonli bi nba po. Otuonli tie ke yi puni u Tieu u paabu i. ki go yid'o sala bi niba biidi po. **2** Nani wani mono n tie m gbalmyo daano yeni. Lani o ba fidi ki songi m yam ki todi yaaba tie yanbondaanba ki tu u sanu. **3** L gbalmyo po i ke l buali ka yi yidi sala. Laa tie bi niba biidi baba po kaa ama yeni wan mono ya biidi po. **4** Oba k bani dini o bá yudandi ke wani n tie sala yidikaa kuli ciamo. Ama u Tieu n yi dini o nulo nani wan bo dini Abrahami maam yeni **5** Li go tie n yeni Kiristi mo ya po. Wani mono kaa bo dini o ba ke o tie sala yidikaa kuli ciamo. Ama u Tieu n bo din'o ki maadi; «a tie n bijua i dinne mini n tie báá» **6** K go maadi tianli kani ke: «fini n tie sala yidikaa yogu n tuu yogu nani mélkisedeki yeni» (**aiōn g165**) **7** Yesu n bo ye ki tinga ne po o bo jaandi ki doni o nialu ki fabini ki miadi ya Tieu n ba ŋnani' m kuuma nni. Wan bo jiini o ba u Tieu nunga yeni ke o bo songi o jaandi **8** Yeni wan bo li tie u Tieu bijua nandi kuli, wan bo cagini ya cacabuolu bo cedi ke o bandi li cōlini. **9** Wan bo sōni o tuona ya yogu ki gbeni canyiin ke o cedi ke yaaba n bo cōlini'o kuli la ya fiema k pia gbenma. (**aiōnios g166**) **10** Ke o Tieu dini'o sala yidikaaba kuli ciamo mélkisedeki sala yidikadima sanu nni **11** t pia a bona boncianli k baa maad'i l po. Ama l paa yeni tjanbi waani li niima nni yi gbadii ki dugini i k gbia a bona niima nni tonma. **12** Lan pundi ya yogu ne li ji bo buali ke yinba n yaa tie canbáa-nba ki ya tundi bi niba. Ama ke i go daa bua ban ya tundi' i ban kpia tundi o nulo yaali u Tieu maama po. Li ji po tie ke yi yaa je t jekpiagidi. Ke i yaa lan'o ki bua m biinm **13** Yuanjaan biinm mo nan daa tie campandiga i. O daa kan fidi tieni m paadima li bonjanli yeni u bonbiigu. **14** Ama t jekpiagidi tie b cianba yaali. Ban tundi je li jiema yeni,

bani n bo fidi ki tia ki paadi li bonjanli ye u po ki go poli yaa kubi t tundili ke t bo bonbiigu.

6 Lanwani yaa mani ti ji yaa gaani bi cianba tunda ki ji ya caa liigi. ke ya tundili ke t bo kpia gaa Kiristi po yeni, tin daa tundi se li po. Li ji k buali ke ti guani **ŋyadili** tundi ya bona ne po kaa. Lan tie bi niba n yaa ya bontiotiedi bo buali yeni b kuuma yeni, ki ya dugi u Tieu po. **2** yeni ya tundili ke b tundi m ŋinwulima po, yeni ban yi maani i nugi o nulo po ki jaandi o po yeni yeni bi kpienma fiima. Yeni u Tieu buudi jiamma yua pia u lebdu yeni po. (**aiōnios g166**)

3 Li buali ke tin gedi liiga i. **4** Yeni i moni yaa danba ke u Tieu yienma fandi'ba, ke b gaa u Tieu paabi, kki gaa fuorjanba, ki bani u Tieu maama n mani maam, **5** ki bandi **ŋyanduna** yua baadi paalu n tie yaali, ki yuandi baa yeni, (**aiōn g165**) **6** oba ji kan fidi cedi bani n guani ki mo kua b biidi po, ki dugini b guani kpaa u Tieu bijua li daaponponli po n yeni. ki cedi ke bi niba ji báà u sanu ki sugid'o. **7** Ya tinga po ke i taagi baa yogu kuli ke li sōngili ye, ke yaaba ko li tinga ke laadi ban bua yaala, uTieu yi yadi u fuorjanma li po i. **8** Ama li yaa tie ke i konkoni yeni m jiamma n pa li tinga po, li tinga tie fam i. Li kan waagi yeni uTieu n poli li tinga u ŋøbu. ban juodi ki sia'o u muu. **9** laniwani n dønli -nba li ya tie ke t maadi n yeni mono, t pala baa paa i po ke i tuagi u sanu yua ŋjani ki baa cedi yi la m fiema **10** Ki dugini u Tieu tie mōnkundaan i. o kan sundi ya tuona kuli ke i soni, yeni m buama yaali ke i waani o po kuli ki go daa li suani kiristi yaaba kuli po. **11** Tin bua yaala tie ke yua kuli n ŋyadili ya kubi ke li paa ki daa yaa caa yeni juogi n yeni ke i la yi guu yaaala yeni i pala kuli. **12** t ki bua yi yaa li kpajøli n cuo'i. T bua yi mo ŋyada yaaba bo dugi u Tieu po, ki juuni ki gaa u Tieu puoni t taabuodi nni. **13** UTieu n bo puoni Habrahimi yeni o bo puon'o ki poli u Tieu yeli po i. ki dugini oba bo ye ki cie'o ke o ba poli ki taa o yeli. **14** O bo poli ki maadike: «yeni i mōni nba yadi m yedijanba a po, ki cedi a yaabila n mali ki yaa yabi» **15** Ke Abrahimi juuni ki guudi ki la u Tieu n bo puono yaali. **16** Bi niba n yi maadi m maama yaali ki go poli yeni, b yi poli ki taa yua cie'bi yeli i. Ke li ŋøpoli n daa pia o ŋoniagu **17** Lani u Tieu bo bua ke yaaba n ba gaa o puoni n ŋyadili ki bandi ke o maama k pia lebidima n yeni. Lan po n bo cedi ke o puoni ki go poli. **18** Ke lan

cedi t pala n yaa paa boncianla. U Tienu ki pua bo puoni ki go poli yeni ke li pia m lebidima. T doni u Tienu t candandi ke o puoni n paagi t pala ke ti ḥanbi ki yaa kubi ya dandanli ke t pia ne. **19** Li dandanli tie t yenma po nani kudikpiagili yua yi kpaa ki ya kubi ḥanduna mi ḥinma n yeni, laa pia gbenma. Tin daanni yua nni yi kua tanpolu po jaanddɔnciangu nni. ki pendi u cincenciangu yua juani yeni ki kua hali deni. **20** Lan kani ke Yesu liidi ki kua t po, ki tie sala yidikaa kuliciamo. Mekisedeki sala yidikaadinma sanu nni, ki baa ye yogu n tuu yogu. (aiōn g165)

7 Wani mekisedeki bo tie salemi bado i. ki go tie u Tienu sala yidikaa. Abrahami n bo pua u t̄bu ki paadi b batieba, ki lebi kuni wani mekisedeki n bo tuog'o, ki yadi m yedirjanba o po. **2** Abrahami taa wan bo pua u t̄bu ki fie yaali kuli, ki bögidi taalm piig, ki taa yenma ki teni mekisedeki. Yenma, Mekisedeki yeli niima tie o bado yua tie mɔnkundaano. ke bonmlie po ke o teni salemi bado, ke li niima nni laafia bado. **3** ki bani mekisedeki naá bii o báa, lani yaa kaa o yaaja. laa diani kaanu ki maadi o maadi daali po bii o kuuma po. O tie nani u Tienu bijua yeni. ki baa tie sala yidikaa u yogu tuu yogu. **4** Laa mekisedeki nbo tie li nigbengili yua waa. T yaaja Abrahami mɔno bo taa wan pua u t̄bu ki fie yaali kuli ki bögidi taalm piig ki yenma ki ten'o. **5** Moyisi yiko bo cabi Lefi yaabila yaaba tie sala yidikaaba yeni. ke ban yaa gaani Isaraheli yabi buolu ban la yaali li binl nni. li bögdim piig nni. yenma. B ninjanba isaraheli buoli ke b bo yi gaani. Ke b mɔ nan tie Abrahami yaabila. **6** Mekisedeki wani bo ki tie Lefi yaabili kaa. Ama o nan bo gaa Abrahami n bo pua u tobu ki gaa yaal kuli bögdim piiga nni yenli. ki ḡo yadi m yendirjanma wani Abrahami yua bo gaa u Tienu puoni yeni po. **7** Laa pia tama tama yua bani ke yua tie ciomo n yi yidi m yedirjanma ki biga po. **8** Lefi yaabila yaaba n gaani bi niba n yi la yaala li binli nni bögdim piiga nni yenli tie yaa niba t ba kpe i. Ama mēlikisedeki yua gaa Abrahami kani bögdim piiga n ni yenli ye wani tie yua fo i. Nani lan diani o po maam u Tienu tili yeni. **9** t ba fidi ki maadi ke Abrahami n bo teni Mekisedeki bögdim piig n yenli yua yenli ke Lefi mɔ bo teni o yaali yenli wani yua ke o yaabila bo gaani bi niba n yi la yaali

binli n bögdim piig nni yenli **10** Ki dugini melikisedeki n bo cendi Abrahami yaa yogu yeni. Li bo sua ke wani Lefi daa ye Abrahami daa sōma nni ke b daa mal'o **11** UTienu bo teni Isaraheli yabi o yikodi ke li yikodi wang ke Lefi cugili yaaba baba n baa tie sala yidikaaba. Ama li bo ya tie sala yua ke b ba yidi yeni te ke Isaraheli yaaba ḥani canyiin u bTienu nunga nni. Sala yidikaa yua bo ba cua kuli bo baa tie nani Haroni yeni. Li sala bo kan fidi cedi ke bi niba n ya ḥani canyiin u Tienu nunga nni yeni po n bo cedi ke sala yidikatiano cua ki tie nana melikisedeki yeni. **12** Lanwani li ya tie ke sala yidikaa dinma lebidi, li tie ke yiko n m̄o lebidi.

13 Tyonmdaano yua ke u Tienu tili maadi o po ne, o tie cugi tianli nni yua i. Li cugili nni oba k bani soni sala binbindili tuonli **14** Yua kuli bani ke t yonmdaano tie Suuda cugili n yua i. Moyisi tili nni, naan kani ke o maadi sala yidikaaba po; o k maadi lba li cugili po. **15** Didi mani yaal cedi ke li ji ḥanbi fandi t nunmu po tie ke sala yidikaa tiano cua ki tie nani Melikisedeki yeni **16** Wani bo k tua sala yidikaa nani yaabi ke yokodi bo lugidi'bib cugili nn yeni kaa. Wan pia ya miali n kan baa gbeni paalu po i ke o tua sala yidikaa. **17** Yeni i mɔni li diani u Tienu tili nni ki maaadi ke: «fini n tie sala yidikaa u yogu tuu u yogu nani Melikisedeki yeni» (aiōn g165) **18** Yeni ke b piini yiko yua bo kpia ye ki dugini li yiko bo k pia paalu, li ḡo bo k pia ḥuadi **19** Yeni i mɔni yaal n ye ḥanduna nni kuli Moyisi yiko bo k fidi cedi ke li ḥanbi canyiin u Tienu nunga nni. **20** Yaal pugini tie ke u Tienu bo puoni i puoni i ki poli. Tiabi tua sala yidikaaba ke puoni ba ki pugini l po **21** Ama Yesu wani yua bo din'o sala yidikaa bo puon'o ki poli ki maad'o: «mini o yonmdaano npuoni ne ki poli, min yedi yaali lani n ba tieni n kan ban baa lebidi: a baa tie sala yidikaa u yogu n tu yogu.» (aiōn g165) **22** Yeni ke Yesu po u Tienu ji cuo u dɔnlugu yua yen'ti ḥanbi mɔni boncianli **23** Yaal n pugini tie ke yaaba bo tua sala yidikaaba bo yabi ki dugini m kuum bo cedi ke b kan ya tundi ki ye ki tuuni li tuonli **24** Ama Yesu bo li fo i yogu kuli ke o sala yiodikaa k pia gbenma yogu n tuu yogu. (aiōn g165) **25** Lani po n cedi ke o pia u paalu yua pia gbenma ki ba fidi fie yaaba nagidi u Tienu ki dugini o po. Kelimaa wani li fo i yogu kuli ki jaadi ki miadi u Tienu b po. **26** Lani Yesu n tie sala yidikaa ciomo yua dagidi yen'ti. Wani ke u Tienu pali mani o po ke waa kpiadi k ḡo k pia

biidi ke o paad'o yen t biidi danba ki don'o u polu ya polu. **27** wani ki tie nani sala yidikaaba kpia yidi sala o biidi po o, ki t yuandi ki yidi sala bi niba biidi po. O taa o bá i ki yidi sala yemni **28** Moyisi yiko n ko kaandi sala yidikaaba cianba yaaba bo tie yaaba ba fidi tieni t biidi. Ama Moyisi yiko puoli po. U Tieu maadi ki poli ki kaani o bijua ke o ji baa tie sala yidikaa kuli cianmo yua dagidi yeni wan sóni o tuonli u yogu tuu yogu. (aiōn g165)

8 Mola tin yedi yaala nne; Ti pia obadciamo ke o kaa O Diedo jienupo. **2** O tie o kanjamoo nijamoo O Diedo kpaagcianmo kaa tie o nifosaalo ka. **3** Kelima badciamokulitieyua tiendi sala yeni a pada i. Li ñjani ke yuakuli n yaa pia wan baa puni yaa paabu i. **4** Mola O Diedo ji bo ye ki tinga nni. O kan yaa tie padidaano kelima lanya niba ji den ye i. **5** Bi den tie nijama nani Moyize n den gaa O Diedo maama yaa yognu ke o den maa lipadidieli^{ke} ñantieni bonli kuli nani yaa yognu ke bi den waani a li juali po yeni. **6** kelima jesu gaa o badciamo maama kelima o tie o kani paalo i mómónipo. **7** kelima lanya puoni ya den tie puomoni, puondi ji kan yaa ye. **8** O Diedo ñ den bandi li ñandunli biidi, o bo yedi: «Diidi mani a dana kpendi ke n baa cuo o dönlipaangu yeni Israel yeni judas. **9** Li kan ya tie nani o dönlipeligu yua ke n bo cuo yeni bi yajanba ka yaa daali ke n bo cuo bi nuu ki gadi yenba Egypte tinga n ni. kelima bi naa cuo dönlí ñangu kaa n go naa ji tiani bi po. O diedo n yedi. **10** «Diidi mani ya dönlipaangu ke n ji baa cuo yenba Israel yaaba yaa dana n kpendi» N baa ñani yikodi bi maalima n ni n go baa diani bi pala nni. N baa tie bi Diedo ke bi mo tie n niba. **11** Bi ji kan yaa findi yaaba ki maadi «A bani o Diedo» kelimabi kuli baa yaa bani nni ki cili ki biga ke yaa caa o nikpelo bi siiga nni. **12** «kelima n baa gaa bi biidi n gó kan yaatiani bi biidi po» **13** Bi baa yaa tua«boncanli i» O sundi o dönlipeligu po. wani n yedi yaa dönlipeligu ji bodi.

9 Mola, baa o dönlipeligu den yaa pia maa, yaaba n nua ki tinga bogda po. **2** kelima sala yudaano den bogidi yaa diegu nni ke o kpagu den se ke n jiema ye n den yii o kanjamu. **3** ke naan kani n den liegi wamu tie o kaanjyanmuciamo. **4** Li den liegi o kaanjamu ciamo. Lie nni o tadiciangu den se ki gbie li

baali. **5** O dönlí ciangu tinga po den gbie bacianli ke ti kan fidi waani. **6** Ban den bogini ki gbeni, bi padidanba den kua cincanli po dieli nni ki tieni bi bogida. **7** O badiciamo baba i ñ den kua yaa dieli n tuani yema binli yenma sôma o ba yaapo yeni yaaba n den tieni yaa biidi ke ba bani lipo. **8** Mi fuojanma daano bo waani ke o sônjamo nan daa luodi o diekpeligu nan daa yaa baa ye. **9** Lan den wangí yaa yognu ne. Li sala yeni li pada kuli nani li daa kan fidi ki lebidi nilo. **10** O ban maadi mi jiema, mi ñima yeni yaa sala buolubo ye kuli. **11** O badiciamo bo cua nani a bonjana yaala n bo cua yeni. **12** Li ki tie i ñuabi yeni i ne sôma ka. Li bo tie yaa sôma moni ke o bo kua apadiciama kani binli yema. (aiōnios g166) **13** kelima i ñuabi, i ne sôma yeni n fantamma piema yaala n ji bo ki moni bo paadiba yeni O Diedo bi gbannandi fiema. **14** Be n bo cedi ke o badiciamotuo ki tieni o sôma o Diedo. O bo malí wan ñani li mi bôrma nn i ki kuani ti o Diedo kani? (aiōnios g166) **15** Lanya po O tie O döñyanmo candanbaanlo. Kelima naani ke i polidi ye, li tie taladi ke ban waani ka cincinli yua kpe. (aiōnios g166) **16** Kelima i puondi pia saala li yaa tie ke kuuma ye. Kelima waa go pia fuomake yua n tieni baa ye. **17** Yeni ke cincindönligu den tieni ke sôma ki ye. **18** Kelima ya yogunu ke Moyize bo ñani mala o niba kuli po, o bo taa i ne yeni i ñuabi sôma yeni mi ñima ki wuli bi niba po. **19** ki yedi: «Li ne tie O Diedo dönligu sôma ke O Diedo teni». **20** Obia bo tieni yeni a padiiama po yeni li bogiditiadi kuli. **21** Mala bo tie bonli kuli n yi ñanbi yeni mi sôma i. Sôma yaa bo ye sugli bo ki ye. **22** Li yaa po i ke bo kpa ti yandi yaala n moni baa ya tie yeni a bonmona i. **23** kelima o badiciamo ki kua naani le bi togidi ke laa tie yeni i mômóni. **24** O den ki kua ki bua wan tieni maama kaa ki kua o kanjamu binli kuli yeni tiama ya sôma. **25** Li ya bo tie yeni li bo kan ya ñjani ban ya tieni ohali li ñandunli n cili ya yognu. Yenma baba i ke o tieniwanimono kipieni ti binli. **26** Nilo kuli ba kpe yenma, lan ya pendì, ti buudi n cua. (aiōn g165) **27** Nilo kulibakpe yenma, lan yaa pendì ti buudi ñ cua **28** Yeni ke o badiciamo bo kpe ki yiedi ki waani yaaba n daami ki guu.

10 U tieu balimaama den pia yaa bonjanla n baa ti cua yaa yinyinga laa tie laa bonjanla n tie maama Cain. Yaaba n nangidi U Tieu kan fidi ke ya tie nijanma li yaa tie ke bi tiendi

a pada yognu kulinani o padiciandaani. 2 Li po yaa daali ke i den ñani mi yenyenma nni, yaa bo tie yeni, ti bo kan fidi ki yaa tiendi laa nani yen den cagini maama. 33 I den bili ti pada yeni bi bo wuli mi ñinjama yenma baba i. sugidi yeniti fiagidi. 34 kelima i pala den siadi Yaaba n bo ñuadi bo kan fidi ki yaa tiani ti biidi yaaba nden ye limabili nni ki bia den tuo yeni po. 3 Ama yeni lani yaa paditiadi ti biidi binli. pamanli mi piama gaama. I denbanike ipia ya 4 Ama i ne yeni i riuaibi sôma kan fidi ki piini piama kangbeni. 35 Lanya po daa ñamani ipala biidi. 5 Mi fuorjanma n den mali li ñandunli n wadi. 36 kelima i pia mi junma U Tieu n nni, odenyedi: «jan da bua pada yeni sala. jan bogidi yaala po. 37 O yognu ya pugni wanma, ñanmbi a gbanandi n po». 6 jaa taa bonbiili yua nbaa cua baa cua. 38 Yua mñoni baa yaa ye yeni apada ki tieni a pamanli. 7 Li yapo o bo ama o ya siedi n kan ya tiani o po. 39 Ama ti yedi «diidi mani landiani nandi n po ki bua ki tie yaaba nsiedi. Ti tieyaaba daani ki gu bi tieni jan bua maama.» 8 O bo cindi ki yedi; nanliga.

«jan bo gaa pada yeni sala yenibonbiidi ti biidi po, jaa bia bo taa ke li tua a pamanla» Li bo tie yaa pada ke bo tieni yenibimala. 9 O bo gua yedi; «A laa, n cua ke min tieni a jan bua yaala» O bo buoni cincin mala ke bua mi yanduama n tieni yaa mala n tuani po. 10 «Lanya buama po i ke fuorjanma bi fie ti yenma ki ti ji ye yenmani nni. 11 Tianli po, bi padidanbi fii ki sedi ki ñonli yeni U Tieu daali kul. Bi tiendi daali kuli a pada ama baa fidi ki ñiani biidi. 12 Tianli po kristi tieni bogidi yenla i hali yenidulha gbenma ki pieni ti biidi. O kaa U Tieu nujendu i. 13 ki guu ke o yibala n kpe. 14 kelima bogidi yenli po ñanbi bi niba yen dulña gbenma. 15 O cincinli o yedi; «diidi yaa ñonligu ke n baa tieni yenma. 16 N baa kuanma n yaa mala bi pala nni ki bia diani la bi malima nni. 17 N ji kan yaa tiani bi biidi po yeni bi jije i. 18 Mola naani n tuo sugli abonapo, paadli ba kuli ki ye ti buudi po. 19 Lanya po n kpiilo, naaninpia ti dugdi kua yeniyudaano soma. 20 Diidi wan luodi yaa sônu ti po yeni o gbanandi. 21 O padiciamo n ye U Tieu kani yeni tin nangini yeni ti dugdi ki jan ti pala nni malima biidi kuli. 23 Tin kubi mo ti biidi tuoma kelima U Tieu ye yeni ti. 24 Tin tugi nani bonjanla ti kuli yaa po. 25 Tin daa jaa ñonligu ti siiga nani tiama n tieni maama. Tin yaa paagidi ti lieba pala. 26 Lanya kaa ti yaa tiendi ti biidi tin bua maama, ti nan kan bandi momoni, pada yaala n piini ti biidi naa ye. 27 Li puoli ti buudi ye ki guu ti ke o muu baa di U Tieu yibala kuli. 28 Yua n yie Moyize mala kuli baa kpe ke niba lie bii bitaa nua o. 29 Be ya fala n ji guu yua tabi U Tieu biga yua ke yaa ñonligu tieni yeni mi sôma ki tie ñonligujanla. Yaa sôma n den jaa Kristi yaa yaala. 30 Kelima ti tiani yua maadi«min i o jamualo» U Tieu baa bu lijandunli.» 31 li tie bonjanli yua n baa U Tieu nunga. 32 Ama yin ya tiani a dankpela

11 Mola li dandanli tie yaasanbili daani paani. Li tie yaala gu yali ke a daa la. 2 Lanya po ti danba bo gaa Kristi. 3 Li dandanli po, ti tuo ke li ñandulii den tagi U Tieu buama po wan bua maama. (aiõn g165) 4 Li dandanli ya po i, ke Abel bo teni U Tieu yaa padli n cie cain. Lanya po i ke ti den la ke li ñani. Ke U Tieu bo pagi o o sala po. Li dandanli po, Abel bo maadi yaala n ñani o po. 5 Li dandanli po i ke Enoki den ñani ke ji la kuuma; «o den ji la kelima U Tieu bo ñani o» kelima ki fidi ban ñani o, o den yedi ke U Tieu pali mani o po. 6 dandanli yaa ye li pa yeni U Tieu pali n yaa mani a po. Kelima yua gaa U Tieu baa yaa daani ke o ye. 7 Li dandanli yapo ke Nowe bo bandi li sônbiganli. Ke o den koni yeni lijandunli ki yendi li dandanli gaama. 8 Li dandanli po i ke Abraham bo fidi ki gadi naani keo bo gaa o faali. O bo caa ke a bani wan caa naani. 9 Li dandanli po ke bo ye ki tinpuonkagi nni o caani yeni. 10 kelima o den guu yaa dogupieni ke U Tieu maa. 11 Li dandanli gaama yaa po i ke Abraham fidi ki baa ki biga yeni o pua Sara n bo tie ñolga. Li den tieni yeni wan bo padi kuli kelima bi bo ye yeni bi dandanli yua n bo puonma po. 12 Lan yapo i ke yeni wan bo ciandi kuli, ke o baa bacianli. Bi ji bo yabi nani i ñmabinmu yeni nani mi ñinciamo tanbiinyeni ke kan tuo codi. 13 Bi kuli bo ye yeni li dandanli ke puoni ba kuli ki tieni. Bi bo bandi ke bi tie carba ki tinga po. 14 kelima yaaba n maadi lanya maama kuli lingi ban baa yaa ye naani. 15 Bi bo yaa baa ban ñani yaa dogu, nani bi guani ki kuni. 16 Bi bo lingi dogu ñanu ke o diedo den tuo ki gaaba ki lingi u dogu bi po. 17 Lan ya po i ke Abraham n bo la yaa ñamma ke o teni Izaka, li bo tie o bija yenga keo bo tuo ki tieni o wan bo la lidandanli. 18 Abraham ke o bo yedi o. «ke

izaki po ke o miana ba ñaa.» **19** Abraham bo tuo ke U Tienu baa fidi ki fiini Izaka. **20** Li dandanli po i ke Izank yadi mi yedijanli Jakoba yeni Izai po. Yaala n den nua yaa bona n kpendi po, **21** Li dandanli po i ke Jakoba n bo n bo bua kpe yaa yognu ke o bo yadi yedijanma o biga zozeifa po. Zakoba bo ñii o lanbanli po. **22** Li dandanli po i ke zozefakuumma bonagidi ke o maadi yeni Israel bibi bi Egipti gadima po ke madiba ke ban tugi yeni o kpaba kuli. **23** Li dandanli po i ke Moyizi wan bo mali ke o danba bo wuoni o ñamaalita i kelima o bo ñani, ki pendì. Bi bo ki jie o bado mala. **24** Lanya po i ke Moyize n bo kpaadi o bo yie ke ban daa yuu Farawon bisalo bija. **25** O bo tuo li mabili yeni UTienu yaaba ki cie yeni wan yaa ye o manu nni. **26** O bo tuo i fe yeni Kristi kani ki cie Egipiti baali kelima o nunbina kuli bo ye ya baali n kpendi po. **27** O bo tuo ki gaa Kristi ke li tie baa cianli o po ki cie Egipiti baali. O bo ki jie o bado, o bo tuo fala ki daani yua ke waa baa ki laa. **28** Li dandanli po i ke o bo tuo yaala n ye Israyeli. **29** Li dandanli po i ke o bo puodi li mögi mònli nni naani ki tinkuonga po. Egipiti yaaba bo bigni ke ban puodi bi bo baa mi ñinma nni. **30** Li dandanli po i ke Jeriko guona bo baa yaa yognu ke bo lindiba danale. **31** Li dandanli po i ke Raaba li conconli bo kikpe. **32** Ti bia baa fidiki pugni be? kelima o yognu podi yeni tin maadi Gedewon, Baraka, Samison, Jepiti, Davidi, Samiali yeni a labaali muanda kuli maama. **33** Yaaba n den fidi bi tuoma po ki paadi bi baditieba diema ki kuani mi yanduama, ki baa i puondi. **34** ki go gbindiyaa fantama n co jama ki sanikifaabi bi yulamu jugisiemu ñona nni, ki paani i yiani, ki tua jakonda bu tòbu nni, ki deli bi nilaba togola. **35** Li dandanli po den cedi ke potoba baa ke bi kpiiba n kpe go ki fii bi tinkpiba siiga. Bi den waani bi nitianba mo fala ke baa tuo ki ga mi faabima kelima bi den bua ki baa yaa tinkpifiima ñani ki cie. **36** Bi den ñuadi bine ki pua ba i baliji, ki go kpaa bi tianba ti kpaadi ki kuani ba li kpaadidieli nni. **37** Bi den lugidi bine a tana, ki go waani bi tianba yeni mu jugisiemu. Bi nitianba mo den tie luoda ki gogodi ki yie ti pegbanli yeni ti ñuagbandi, ke bi niba bia bipo ki wangí ba fala. **38** ñanduna ki den pundi ki yaa pia laa nimoanba o niinni. Bi den gogodi mi fanpienma nni yeni i fali nni kuli. **39** Baa ke bani kuli den baa ke U Tienu tieni bipo o siedirjamo kelima bi dandanli yaa po, baa den baa wan den niani ba yaala, **40** kelima U Tienu

den jagi tipo yaala n ñani ki cie, kaa bua ban ñanbi ki dagidi cain ke tii ye lienni.

12 To, kelima yaa siedinba n yaba boncianla lindi ti nani ku tawaligu yeni, tin tugidi mani yaa tugili n yie tipo kuli leni yaa tuonbiadi nyaba ki lindi ti, ki yaa siani yeni li juunli yaa nuama n bili tipo. **2** Tin yaa siani ki nua Jesu yua n tie li dandanli cilika yenili ñanbika. Kelima yaa pamanli n den bili o po yaa po, o den tuo li dapónponli yaa kuuma, ki fali yaa fe n ye lienni, ki kali U Tienu bali kalikaanu jienu po. **3** Yin kpaagikpaagi opo mani, wani yua n denjuuni yeni ti tuonbiadi danba n den yie opo maama kuli ke lan todì yi yin da cogi ki luo li papaali ki cedi. **4** Yin koni yaa kònli yeni tituonbiadi yeni, yi daa koni hali kebi wuli yi soma. **5** Yi sundi U Tienu n tundi yiyyaa tundi nani bibaa nbaa tundibila maama ki yedi: «N bijua ñan da fali o Diedo Ntundi a yaa tundifala, ki da luo lipapaali wan fuyeni a yaa yogunu. **6** Kelima o Diedo tundi wan bua yua yeni fala, ki pua wan nua yua ke o tie o biga kuli.» **7** Yin juunimani yeni laa fala. U Tienu tiendi yi yeni kelima o nua yi ke tie o bijaba. Ki bonjaga n ye ke o baa kan tundi o tundifala? **9** Ti baanba yaaba n tie nisaaliba den tundi ti tundifala ke ti fangi ba. Lawani lii pundi tin miini ti yula ti Baa yua n ye tanpoli kani, ke tin yaa pia li miali. **10** Ti daanba den yen tundi ti tundifala u yogunu waamu bebe nani ban sua ke li dagidi maama, ama U Tienu tundi ti tundifala ti ñamu po ke tin taani yeni o gagidijanma nni. **11** Li tie momoni ke tundifala kuliyan cili ki yaa tie pabiidili bonla kaa tie pamanli. Ama li yen yuandi ki cuani lan bangi yaaba yaa po mi tegirma yeni mi yanduanma. **12** Lanwani yin paagi mani yi nii yi n yogili, yeni yi duna ya n tadigi. **13** Yi taana n yaa ñua yaasani n cuubi ke yua n diani taali n da kpigidi, ama lin paagi. **14** Yin lingi mani mi yanduanma yeni bi niba kuli, ki go lingi mi gagidijanma, kelima yua n naa pia mani kan le o Diedo. **15** Yin fangi mani yi yula ke oba n da muni o yuli U Tienu ñanbili. Yin go fangi mani yi yula ke yaa jiiu n bia ki to kuli n da tua a benkpela, ki cuani ti yanyagidi ki yaa jogindi bi niba bonciala. **16** Yin go fangi mani yi yula ke oba n da tie conconma daano, yeni yua n faliyala n gagidi nani Esayien, yua n den kuadi onikpedikelima jeyenmapo. **17** Yi bani ke lan pendì, wan den bua obaa n gaali o, waa den

baa. Baa keo den lingi yeniti ninsiidi, waa den duanun tabi yeniti jogindi. Kelima, U Tieu fidi ke o baalebidi jagili. **18** Yii nagini ban den baa jati buudi yeni mi conconma buoli danba baa fidi kisii yaa juali, yaali n co mi fantama. kuli. **5** Yin da pa maniyi yula i ligi buama po. Yii nagini ku gbangbadibiadigu yeni li biigiciali Ama yaa mangidi yi pala yeni yin pia yaala yeni ku fanciangu **19** yeni kakaci piebima yenui mola kelima U Tieu yedi: «N kan ja ja, N kan nialu fuugu nden ye naankani. Yaaba n den lu ja hali abada.» **6** Lanwani tipia li papaali gbadilaanialuden mia ke wun da gomaadiba ki yedi: «O Diedo n tie n todika, n kan jie pu. baamayenmaki pugini. **20** kelima baa den fidi O nisaalobaa fidi ki tieni nni be?» **7** Yin yaa yaa ñöbonli n tie ne: «Baa yaanga yaa sii li juali, tiani mani yi gobidikaaba po, bani yaaba n den ban ludi o a tana» **21** Ban den laa yaala yeni waani yi U Tieu maama. Yin kpaagi mani bi kuli den pia i jeje hali ke Musa yedi: «N jie ti yema yeni bi juodima ki yaa togidibi dandanli. jawaandi hali ki digibi.» **22** Ama yi cua Siyono **8** Jesu kilisiti tie yenma wonli yeni dinla yeni juali, lani ntie U Tieu yua n ye ki fo yaa dogu, yaa yogunu kuli. (aiōn g165) **9** Yin daa gaa ti tundi yaa Jelusalema n ye tanpoli kani, malekinba yuodi, kelima li ñjani ki pala n yaa gbie sugli. **10** yaaba n yaba ki pundi a tuda tuda yaa kani. **23** Tin pia yaa padibinbinli, yaaba n tuuni li kani Yi cua yaaba n tie U Tieu bikpiala, ban diani naa pia sóni n ñjani li jiema ki je. **11** Ama ti yandi yaaba yaa yelatampoli po nitaanli kani, yi cua U yaaba ke bi kpaba ti biidi po soma ke o padibado Tieu kani, bi niba kuli bujialo kani. Yicuabi cua yeni li o kaangagidijami nni. Ama bi yen niteginkaabanaani n ye naakani, bani U Tieu ñjani ban kodi yaa yandi li ñagilinni niinipo. **12** n ñjambi yaala ke bi dagidi cain kani. **24** Yi cua Ama jesu mo bo cagini bi niba po yeni o soma. Jesu kani, wani yua n tie o jantaadipaano yaa **13** Lanwani tin ña mani ki gedi o kani li ñagili candanbaalo, yeni o soma kani yaama n mii ki nni niinpo, ki taani yeni o ofe nni. **14** Kelima maadi yaa maama n ñjani ki cie Abela yaa soma nekanba ñanduna nni tii pia yaa dogu n baa ye n den maadi yaala. **25** Fangi mani yi yula ki da yaa yogunu kuli, ama ti lingi yu n baa ti cua. **15** yie ke yi kan cengi yua n maadi yeni yi mola. Lanwani kelima Jesu po, tin yaa pali mani U Kelima yaaba n den yie kaa cengi yua n sògini Tlenu po yaa padili n tie ti pagidi yaa yogunu ba U Tieu maama ñanduna nni naa den fidi ki kuli, la tie ti ñona n yaa pagi o yeli. **16** Yin daa sani ki ciadi. Lanwani ti yaa yie kaa cengi yua n sundi ki yaa tiani mi ñamma yeni ti bulcindi, ye tanpoli po, laa pia tama ke ti kan fidi ki sani kelima lani ntie yaa pada buolu n mangidi U ki ciadi. **26** Laa yogunu o nialu den teni ki tinga Tieu pali. **17** Yin yaa tuodi ki yua mani yaaba n digibi, ama mola o niani ti yaa ñonianu n tie gobidi yi, ki yaa fangi ba kelima bi gu yi naani, na: «Yenma goga, nbaa teni ki tinga n digibi. Li ki bani ke bi baa togidi U Tieu yi maama. Yaa kan yaa tie ki tinga bebe ka. N baa teni tanpoli tiendi mani yenike ban fidi ki yaa togidi ma moko n digidi.» **27** Lan yedi: «Yenma goga, » yeni li pamanli kinaa yenbidi, kelima li kan yaa yeni waani ti ke yaala n tagi ki baa fidi ki digibi pia yipo fuomaba. **18** Yaa jaandimanitipo kelima kuli, baa pendi, ke yaala n kan digidi mo n suagi ti bani cain ke ti pala siadi ñjani ki go bua ti ki yaa ye. **28** Lanwani, kelima ti baa baa yaa tagi nyaa tiegili bonla kuli nni. **19** Min miadi diema n kan digibi, tin yaa ye leni i tuondi, ki yaala hali bonciala tie ke yin yaa tiendi yeni ke kpiagidi U Tieu ki yua o yeni li fangili yeni U Tieu npa nni u saanu min go ki cua yikani ijejekie li mani opo. **29** kelima ti Tieu tie yaa fantama n bolindi.

13 Suagi mani ki yaa pia mi buama yi kpiiba po. **2** Yin da sundi mani ki yaa gaani bi canba cangu. Kelima bi tianba den tieni yeni ki malekinba cangu kaa bani. **3** Yin yaa tiani mani a kpaada po nani yi moko taa yeni ba ki tie kpaada yeni. Yin go yaa tiani ban faligi yaaba po, ki bani ke yi moko ye ti gbanandi nni ki tie ban baa fidi ki faligi yaaba. **4** Bi niba kuli n yaa jigindi li potaali, ki da tuo li potaaliyaa

Diedo Jesu bi tinkpiiba siiga wani yua n tie i pe yankpaciamo, kelima o soma yaama yaa yogunu kulipo. (aiōnios g166) **21** Wani n teni yin fidi ki yaa tiendi yaala ñjani kuli. Wani go teni Jesu Kilisiti n yaa baadi ti kpiagidi hali yaa yogunu kuli. Amina. (aiōn g165) **22** N kpiiba, n mia yi ke yinjuuni kiga i nnaa tundi, kelima min diani yipo yaa maama ki fuu. **23** N bua yin bandi ke bifaaabi ti kpiilo Timot. O yaacua n kani tonma, ti baa yegi kicua ki le yi. **24** Yin fuondi mani yi gobidikaaba kuli yeni bi nigagidijanba kuli.

Yaaba n ye hali diema fuondi yi. **25** U Tienu
ŋanbdi n yaa ye yeni yikuli.

Jaki

1 Min jaki, u tienu yeni jesu kilisito naaciemo, n diani yinba piig n buolilie yaaba n yadi yadi ke ye ḷanduna nni kuli po, n fuodi bonjanla. **2** N kpiiba, yin ya nua ya bigina kuli n cua i kani ne tie panmanli ya bona. **3** Kelima i bani ke dandanli bignma ba cua yeni i juunli. **4** Ama yin ḷaa ke li juunli n səni o tuonli ke juodi cain. ke yin tua ke yaabi n ḷani ke dagdi cain, ki da ke luo ba bonli kuli. **5** I siigan, nilo ya ke pia mi yanfuoma wan mia u tienu yua tieni bi niba kuli yeni li bulcindi, o kan fun yeni, o ba teni. **6** Ama wan mia yeni li dandanli, ke da mali ko b la bii o kan lai? Yua mali ko kan la tie nani mi ñinciamu guona, o faalu n figi ke pendi ya yognu yeni. **7** Ya nilo n tie yen kuli n da mali ko ba la liba kuli o yonbidaani kani. **8** O tie pala lie daano ke se kaan yendu o bontitiedin kuli. **9** Ti kpiiba nni yua n tie luodo pali n ya mani yeni u tien'o n sen'o maama. **10** Yua n tie piado mo pali n ya mani yeni u tienu n jiin'o maama, kelima o ba kpe nani o mua puugu yeni. **11** O yienu pudi ke o wulgu boncianli cedi ke ti muadi kuodi, ko puugu mo suodi, lan pia ya jawama mo bodi, o piado mo bu juodi ke suodi yeni o bontitiedin nni. **12** Li pamanli ye yeni yua n fidi ki juuni li oba la li miali yali ke kilisito yedi ko ba teni yabi n bua'og yeni. **13** Bi ya tunlin o nilo ya yognu, wan da yedi: "o tienu n tunlin nni" kelima bi kan tunlin u tienu wan tieni yaali n bia, wan u tieni mo kan tunlin nilo ba kuli. **14** Nilo kuli tunlini yeni o maalma, ke kua ti biidin ke li ya punbi, li ba mali ti tuonbiidi, ti tuonbiidi mo yin bandi ya borli ne, li pundi ke yua kuli n cengi tontoni, ki da maadi tonma, ke da biendi yeni.

15 Lan wani, o maal biidi yin da cengi u tienu maama beba, ke bondi i yula k mi cengma dagdi ama yin ya tiendi lan yedi yaali mo. **16** Kelima yua n cengi u tienu maama ke nan k tiendi lan buali yaali yua n nua o nungo n tie maama e nunualiga nni. **17** N kpiiba, yin ya nua ya bigina kuli n cua i kani ne tie panmanli ya bona. **18** U tienu yanbuama po i, ko yin lu mani yaali n tie ḷogindi yeni mi biadima cengi tontoni, ki da maadi tonma, ke da biendi yeni.

19 N kpiibuadiba, yin ya nua ya bigina kuli n cua i kani ne tie panmanli ya bona. **20** Kelima o nisaalo pabienli yin bani k u tienu ba jia i buudi ke ḷaa. **21** Lan wani, Kelima u tienu n ba jia ti buudi ya yognu yeni, yin lu mani yaali n tie ḷogindi yeni mi biadima o kan jie mi ninñima yua den cagni o lielo po kuli, ke ya ḷua u tienu n buliya maama i pala **22** N kpiiba, i li ke li baa ḷani o nilo n yedi ko nni yeni kelima li ba fidi ki tindi i maalma **23** Kelima yua n cengi u tienu maama ke nan k tiendi lan buali yaali yua n nua o nungo n tie maama e nunualiga nni. **24** O ya siedi wan sundi toniton. **25** Ama yua n cengi bonjanla ya balimaama n ḷani cain, ki faabi bi niba, ki tiani wan cengi yaali, ki tiendi lan yedi yaali, lan nilo la li seli wan tiendi yaal kuli nni. **26** O nilo ya tama ko juuni ke naa cuo u lanbu, o bondi o yuli. Lan ya nilo ya jaanma tie fanfanmi. **27** Ya jaanma ḷani cain, ke nan ke pia ḷongindi ti baa u tienu nintualin tie: ki ya todia kpieba yeni a pikuana bi fala nni ke goa cuo oba yeni ḷanduna ḷongindi.

2 N kpiiba, yinba yabi n daani ti yonbidaano jesu kilisito yua n pia ti kpiagdi yen, la ke ḷani yin ya tiendi n gagdima bi niba siigan nni. **2** Min bani yaali tie: ne o nilo ya cua ke kua li nintiglin, ke pili wula biagi bii i ligi moni biaga, ke goa yie ya tiadi n pia ti kpiagidi, ke o luodo mo kua ki yie akpalcal. **3** I yi jigndi yua yie ti tiakpiagidi yen, ke yedo: "kali ne tijigdi ya kalkaanu po, Ama ke nan yedi o luodo "fini n ya se lan kani bii fin wani n kali tinga nni t taana po. **4** Nani yii tiendi m gagdima i yanma nni nni? **5** N kpibuaadiba, cengi mani, nani u tienu ke gandi yaabi n tie a luoda ḷanduna numi po ke wan nian ke ba puba yabi n bua'og kuli o diema nni? **6** Ama yinba, n fali a luoda. Nani a piada tieni mo bua'og kuli o diema nni? **7** Bani ka biidi ya ḷeyjanli n ye i nni. **8** Li ya tie k a baadi yeni mi kuma. **9** Ama yin ya tiendi kuma. **10** Yua tuo ke kubi li bali maama, ke nan lebdima ki ye. **11** Kelima u tienu yedi: "jan da conmi" o tagma nni kuli o kpiagdi. **12** Lani, yin maadi ke goa tiendi yal kuli, o palii tontoni mo. **13** Kan fidi ki yeg yeni u tienu sanu. **14** N kpiiba, wani goa maadi: "jan da kpaa nilo" lan wani ya yin bandi ya borli ne, li pundi ke yua kuli n commi, bii ke kpaa nilo, a biidi u tienu maama cengi tontoni, ki da maadi tonma, ke da biendi yeni. **15** Lan wani, o maal biidi yin da cengi u tienu maama beba, ke bondi i yula k mi cengma dagdi ama yin ya tiendi lan yedi yaali mo. **16** Kelima u tienu maama ke nan k tiendi lan buali yaali yua n nua o nungo n tie maama e nunualiga nni. **17** N kpiiba, yin ya nua ya bigina kuli n cua i kani ne tie panmanli ya bona. **18** U tienu yanbuama po i, ko yin lu mani yaali n tie ḷogindi yeni mi biadima o kan jie mi ninñima yua den cagni o lielo po kuli, ke ya ḷua u tienu n buliya maama i pala **19** N kpiiba, i li ke li baa ḷani o nilo n yedi ko nni yeni kelima li ba fidi ki tindi i maalma **20** Kelima o nisaalo pabienli yin bani k u tienu ba jia i buudi ke ḷaa. **21** Lan wani, Kelima u tienu n ba jia ti buudi ya yognu yeni, yin lu mani yaali n tie ḷogindi yeni mi biadima o kan jie mi ninñima yua den cagni o lielo po kuli, ke ya ḷua u tienu n buliya maama i pala **22** N kpiiba, i li ke li baa ḷani o nilo n yedi ko nni yeni kelima li ba fidi ki tindi i maalma **23** Kelima yua n cengi u tienu maama ke nan k tiendi lan buali yaali yua n nua o nungo n tie maama e nunualiga nni. **24** O ya siedi wan sundi toniton. **25** Ama yua n cengi bonjanla ya balimaama n ḷani cain, ki faabi bi niba, ki tiani wan cengi yaali, ki tiendi lan yedi yaali, lan nilo la li seli wan tiendi yaal kuli nni. **26** O nilo ya tama ko juuni ke naa cuo u lanbu, o bondi o yuli. Lan ya nilo ya jaanma tie fanfanmi. **27** Ya jaanma ḷani cain, ke nan ke pia ḷongindi ti baa u tienu nintualin tie: ki ya todia kpieba yeni a pikuana bi fala nni ke goa cuo oba yeni ḷanduna ḷongindi.

be ya todima, o dandanli ba fidi ke tindo o? **15** yianu, ko gbie yeni mi kuuma ləbdi **9** Ti tugdi I kpiilo ja bii pua ya luo ti tiayiekaadi, ke goa ti lanbu ke yiini ke dondi u tienu, t goa tugdi luo daali kuli li bonjekaali. **16** Ke i siigan yendo wani ke maadi ti maabiidi u tienu n tagi yaali yedi o, ya kuni yeni mi yanduama, ke ban tongi ke tieni o ninnangu po. **10** Ya ñobu n maadi mi o mu ke di ke guo, ama ke nan ke pun'o yal n maajanma yeni, lani n goa maadi ti maabiidi. tie tilad o yema po, li pia i laa fuoma? **17** Li N ninjabi, da ñaa mani lani n ya tie yeni. **11** dandanli mo tie yene, li yaa pia atuona li tie Bonga kpeli ke ye ke puubi mi ñu yia maligi ke yali n kpe. **18** Ama, o nilo ya yedi: "fini a pia li go puubi ya ñuma milgi ii? **12** O kankanmu, n dandanli, n mo pia a yuona n ba yedi'o; waan ninjabi, ba fidi ke loni luan tøla ke li ya ki tie nni, a dandanli yali n ke pia tuona, n mo ba kankana i? Li tie yeni ke yañumi kan fidi ke ya waan na n dandanli kelima a tuona po. **19** A maligi nani sicili ñuma yeni? **13** ñJmaa i, i siiga daani k u tienu ye ke tie yendo beba, a tiendi ke nni, gbie yeni mi yanfuoma yeni o nunfanbu i? liñjani. Ba a cicilibiada mo daani yene, ama bi Wan jiini oba ke wani o tuona nni, ko gbie yeni jie ke digidi(jegli). **20** Fini, o yanluodaano ne, mi yanfuoma. **14** Ama, li ya ke i pia i pala nni ñaabani ke ya dandanli ke pia tuona tie fanfami. ti maalbiidi, da dongi mani iba ke goa da pua **21** Nani ti yaja Abalaham tuonjana po i n cedi faama ke sieni ke nua i moni. **15** Li yanfuoma ke bi den yi'og o nitieginka? Nani wan den tuo ke ñani polu po ka ama i tinga ne po, li tie ke ba yidi o bijua Isak sala li padibinbindli po gbannadi yeni sitaani yaali. **16** Kelima naani ke i yen ka cedi ko tiegi i? **22** A la ko dandanli den nanga yeni ti gbannadi buama ye, mi tudima taani ke yegi yeni o tuona, ko tuona yen mo den yeni ti bontitiedi biidi buoli mo gbie e. **17** Polu cedi ko dandanli ñjani ke dagdi cai i n. **23** Yeni po yanfuoma n cindi ke moni, ke gbie yeni mi ke diani yedi yaali n tieni: Abalaham den daani buama, dagdi, ke taagi, ke gbie yeni sugli, ke u tienu, ko u tienu nuali o po lan ya bonli ke li tieni a luajanma, ke k pia lugdima ke goa tuagi. tie teginma, lan ya po ke bi yi'ug u tienu dønli. **18** Laafiaa luana ñaa yabi n maadi i moni kani.

3 N ninjabi, bi tundikaabi n da yabi i siigan nni, ke sieni ke ya bani ke bi te ba bu'ti hali lan ya paa. **2** Ti kuli maadi tin bua yaali, nilo ya ke maadi yali n tie o pakonli, o tie ya nilo n tie niñjammo, ke go sieni ke conlin nni o gbannandi. (ke cuo oba) **3** Ya yognu ke ti taa i baabi ki loli i taam ñona po, bi yicoln'ti ke tiendi tin bua yaali. **4** Diidi mani o ñinbiagu, wani yeni o yabndi kuli, niyendo ñmagdo ko caa wan bua naani. **5** Li tie yeni, ke o nilo lanbu tie bo ñidiga ke nan ke sengi oba körman nni, o mu ñidiga n yi te di ke biani li fuali kuli. **6** O lanbu ma tie mu, ya ñandunli n gbie yeni o yinyogu, ke jogndi o nusaalo gbannandi, ke biidi ti tajenli yenma, ke wan oba mənosieni ke ye a maba nni. (**Geenna g1067**) **7** I yanbuoli kuli yeni polu po mu nuami kuli, tinga nni bo balinkaana yeni mi ñim nni bonfuoda kuli ye o nilo yikod po. **8** Ama nilo kan fidi ke paadi o lanbu, ke li tie ya

4 A kónkona yeni ti maa bidbidi ñaa le ee? Li ki tie i bonbuakaanan ka ke i kón yeni i ninjab bi dandanlin nni? **2** I ponponcianli po cedi ke i k pia pu. I tie nikpala ke suani ke beli yaali ki kan la. I gba ke goa tuadi li ñjaniali ki yi k laadi bonli ke dugni i ke buali u tienu. **3** I buali ke b yi ki tieni, ke dugni yi bani yin miadi maama ke kpaani ke buama n ti. **4** Yeni yin tie concrona maama kuli, i k bani ke ganduna ne buama tie kónkoni yeni u tienu i? Fin yua n bua n donl yenli ñandunli, tie u tienu yibali. **5** A tila wang'i li kuli ke maadi ko u tienu n bua'ti ya po i ko kuan'ti o fuoma. **6** Ama i ke bani, u tienu tieni ya paabu yabi, li po ke i diani maadi ti: u tienu bieli bi japadami ama ki di sugli taligi po. **7** tug man i ba ki cabi u tienu, ke kón yeni sitaani ke wan sani k fagdi i kani. **8** Nagni mani u tienu, ke wan fidi ke kbnri ti, pit mani i nui, biidi daam, ke ñambi i pala, ñalaci danbi. **9** Ya ye mani o paasiadgun nni, ya mo mani, ya buudi mani! cedi mani ke laadi n tua kumoni, ke i pamanli n tua yinyog i po. **10** Jiin mani iba u tienu nungan, ke wan doni. **11** N ninjabi, da maadi mani liebi po, a ya maadi a ninja po, a bu a ninja, a kón yeni yiko i, u tienu Aya kón yeni yiko, a ji ke conlni yiko.

ama a bu'gi. **12** Yendi beba n tie budì daano, u laafiaa. O niñanmo jaandi mòni boncianli. **17** tienu, wani beba n ba fidi ke faabi bii ke biidi. A Eli bo tie nani tinba yeni, k jaandi hal ñanma k tie ñmaa, fin yua bu a lielo yeni. **13** Cengi mani, mia u tienu ke taaga n da baa, ke taagi k baa yinbi yabi n maadi: “dinla, bii saala. ti ba gedi ke biini bina taa yeni ñmaali luobi. **18** Ke o go ya dogu ne, ti ba tuadi lieli po ke su bii ke ba ti guani ki jaandi, ke gi taagi baa ke gi tinga fii ñuadi. **14** ñmaa n bani yaali n ba cua saala, yeni yeni o luana. **19** N ninjabi, li ya tie ki siigan nni nulo yema n ba tua nandi? I tien nani ya walu nul sani ki fagidi yeni u tienu, k o lielo guani yi cua ke pendi leni. **20** I bo ba yedi nanda: “u yeni'o wan ya bani ki yua n gogdo, o faabi li tienu ya bua ti baa fo ke sòni ya tuonli ne bii daano ke go ñani'o m kuum taana nni, ke wuoni lielo. **21** Mòlane, i wangì iba i tuona po. Japaadi o biidi boncianli.

buoli kuli tie fanma. **22** Leni yua bani mi ñanma tienu, ke yen ke tiendi, o tieni biidi.

5 Mòlane, yinbi bi ñjalmandanbi, ya buudi mani boncialti yeni ya yubonli ba te cua i po. **23** I ñjalmano bedo, ke a dundula mua i tiadi. **3** Ke i wula yeni i ligi kuli kua i tanmòni, ke li tanmòni te ba fi ke sedi i po, ki di i gbannandi nani o mu yeni. I taani i ñjalmano i dajijuogi daali. **4** Diidi mani ya paogu ke i bo ba paa ka ke pani i tuonsònbla yabi n koni i kpaabl, ke bi yiogni yeni m tuama! Ke yabi den taani i bonkuodi yigni pundi hali li kònli ya tienu kani. I yali iba ke tiendi yin bua yaali i tinga po. **5** I pala kuli gbie yeni o mangu yeni yin ke muani bonli gi tinga ne po ke wangì tianbi fala yen mi cicagmi. **6** I cagni ke go kpaabu talginba. **7** N ninjab, ya tie mani sugli dam ke gu jesu guanma, nani o kpaalo n yi gu o kpaabu ñuadi maami yeni. Ya gu mani nani i cincin taagi yeni i taajijuogi yeni. **8** I mòn ya gu ke bobdi i pala ke jesu da ke guani. **9** Da mò mani i liebi po, n ninjab, ke ban te da bu'i. Diidi mani, buud daani n se o buliñòbu yeni. **10** N ninjab, tiadimani u tienu tondikaabi yeni o yegnkaabi n bo laadi ya fala k pia ya pagniili u tienu maama muandun nni. **11** Diidi mani ti yi yabi n juuni “nirjanma.” i den gbadì job n po puni ya juunli, ke u tienu ji bo te cedi ko juodi ti ñandin. **12** Ke fidi li kuli, n ninjabi, da poligi mani polu po, bii tinga po, ke bualì liba kuli ya po. Ama, yin tuo yal yin ji da lebdi, yin yie yal mò, yin ji da guani ke tuo, ke fidi k yin da ba ti buudin. **13** Ñmaa'l i siigan ne sieni ke ye fala n nni? Wan jaandi ñanma. Ñmaa n ye li pamanlin nni? wan yin i biayani ki dondi. **14** Nilo yia i siiga ne k pia laafiaa'i? Wan yini o jaandidiegun nikpela ke ban jaandi o po ke sog'o m kparjaqnma. **15** Ke bi dandanli u tienu n nni ba cedi ban paagi, k o ya tieni biidi kuli u tienu ba di sugli o po. **16** Ya miadi mani sugli i biidi po yeni i liebi po, ke fidi ki la

1 Pieri

1 Mini, Pieri, Jesu Kirisiti n lugdi yua ke o tua o tondo, n dangi yi li tili ne, yinba yaaba n dugi o po, yinba yaaba ke U Tienu lugdi ke yin njodi wani o bá. N dangi yinba yaaba n kua Pöntu, Galati, Kapadosi, Asi leni Betani diema nni, yinba yaaba n fagi leni ñaljanli, yin dagdi leni ya diegu. **2** U Tienu, ti Báa lugdi yi na wani o bá n bo tuodi ki jagi maama, ke o Forjanma paadi ki seni yi, ke yin ya colni Jesu Kirisiti, ke o sôma n cedi yin tua yaaba n dagdi U Tienu nunga nni. N miadi ke U Tieni n waani yi o buama, ki puni yi mi yanduanma. **3** Dondi mani U Tienu, wani yua n tie ti Diedo Jesu Kirisiti Báa! Wan bua ti ya po i, ke o cedi ke ti go dá pia li miali. Kelima, o cedi ke Jesu Kirisiti goa ki yiedi mi kuum puoli, ti bani ke o ba tieni ti po nani wan niani maama. **4** O cedi ke ti ba fidi ki daani ya bona ke begni ti po ñaljanli nni, ya bona n ba waagi li bina leni libina. **5** U Tienu guu ña leni o paaciamu kelima a dugi Jesu po. O guu ña nani lan buali maama, Tin ye ya yenyienu ne juodma, o ba fie a Setaani paalu nui nni. **6** A pali mani kelima yaala n ba ti cua po ama molane i biidi i pala waamu, kelima ya bigna nmabndi waau waamu. U Tienu tuo ki cabi ke ban ya bigndi yi na ban bigndi wula ki bua bandi li ya li ya pia mayuli, kaa pia jogndi, ya bigna ke a laadi ne ñani a po. **7** li bigna tie ke lan waani ke a dugi Jesu po. Li mõni boncianla U Tienu po ki cie ki tinga nni wula kuli, yaali ke u mu ba fidi ki biidi. Kelima a dugi Jesu po, U Tienu ba kpiagi **8** I bau Jesu bá leni yin ki la o. Bá leni yin ki nua o molane, i pala mani boncianla; **9** kelima i dugi o po, U Tienu faabi yi i tuobiadi po. **10** Bi sawalpuaba bo cili hali ke li fagi ki maadi ya tondu ke U Tienu waani ba wan ba tini maama ki faabi yi dayenli. Bi kpaagi boncianla li bona po. **11** Bi den bua ban bandi Kiristu yantiali yaali n ye bi niinni ne maad ñma ya maama i. Bi go den bua ban bandi lan ba tieni ya yogu. Bi tieni yeni kelima li yantiali, yeni den tuodi ki waani ba, ke Kirisiti ba la fala, ki kpe, ke o kuuma puoli, o yudandi bona ba yuandi ki döddi. **12** Li den dögdi ki waani ba ke lan ya bona ki tuodi ki legdi, ki ba tieni bani ya po ka, ama yinba ya po i, ke bi waani yi o laabaaljamo, U Tienu Forjanma yaama n ñani tanpoli paalu po, ke bá malekinba legdi, ke ban

la yeni bi nunbu, ki bandi cain. **13** Laniya po i, ke li buali ke yin ñagni yi ciamu a gбана, ki baa mi maaljanm, ki ña ti japaadi, ki ya ye yeri li dandanli ki sedi taajalalie, ki guudi ya ñanbli n ba cua yeri Jesu Kiristu dögdim. **14** Yin ya tie nani ya bila n colni yiko yeri, ki da togdi ya ñalmanbuama ke yi den pia yin den tie yanbôdanba ya yogu. **15** Nani yua n yini yi gagdi ki ñani yeri, imo í ya tie yaaba n gagdi ki ñani i tuona nni kuli, nani lan diani maama. **16** I baa tie yaaba n gagdi ki ñani, kelima n gagdi ki ñani. **17** Li ya tie ke i jaandi ki miadi i Báa yua bu ti buudi ke ti ñua yuakuli yeri o tuona, kaa pia lugdima, yin ya ye yeri li fangli hali tiga ne i miali banlu. **18** Yin ya bani ke li ki tie yeri ya ñalmani n ba dudi, lani yaa ka i ligi bii wula ka cedi U Tienu daa ki faabi yi yeri yin dini ya faali yi yaajanba fanfanma yenyienu po. **19** Ama yeri Kiristu sôma yaama n pia mi buama boncianla, nani ya pabiga n ki pi biidi kaa go pia podi yaama yeri. **20** Bi den tuodi ki lugdi o ke ñanduna da ki tagi, ke li ti dögdi ki waani i ya po mi juodma yogu. **21** Wani ya tuona po i, ke i dugi U Tienu po, wani yua n yiedi Jesu bi tinkipiba siiga, ki puni o ti kpiagdi, ke i dudugdi yeri i dandanli n ya maa U Tieni po. **22** Nani yin ñuudi i pala ki ñodi i momoni, ki baa pia payenli buama yaama n ki pia jogindi yeri i, yin ya bua i lieba boncianla yeri i pali kuli. **23** Kelima i baa li miapaali, ke li naa ñani ya bonbuola n ba dudi kani ka, ama ya bonbuola n ki pia dudma kani; lani n tie U Tienu maama yaama fo, ki baa tundi ki ye hali ya yogu n ki pia gbenma. **(aión g165)** **24** Kelima gbannandi kuli tie nani ku muagu yeri i, ke o kpiagdi kuli mo tie nani ku muapuugu yeri. Ku muagu ya kuodi, ku puugu mo n baa; **25** Ama O Diedo maama tundi ki ye hali li bina yeri li bina. Ke lanya maama tie ban waani yi ya laabaaljamo yeri i. **(aión g165)**

2 Laani yaapo, yin ñaa n biadima yen bond buol kul, palalie malm, l poponl yen ti sugid buol kul. **2** Nani a canpandaanbua n bim yinb n yaa bua naajanma n tie O tienu. **3** Li yaa tie ke, yi leni ki laa k O tien ñaan. **4** Nagman O tienu kan ya tanl n fo ki binub lun kO tienu gand line, ke li pia mayul boncianl. **5** Yin b yaab moa tie nan ya tana n fo ten baa maa yi yin tua O tien fuom diegu. O fuom n ye naan kan, lan yi baa tua yaasalayidlo ngagd O tienu po, k pad o po yaa pad n pagidi, ki go man o po, kelma

Yesu kristo yaa po 6 Li dian ki yed: Diid n bli siyon dogu nni li tanpuukal, min gand yaal ki ltie tanmonl yua n dug li tanl yen po kul kan fiag, yen l tingbal tancianl. 7 Laa tanl tie jingd yinb yaab n daan po. Ama yaab n kaa daan po wan, l tie b tan maab n den yie yaa tanl, lan n tua l tan puukaal. 8 B tuud klma baa tuo k daan o tienu maam. k b ji ba li tund k ya tie yene. 9 Ama yinb wan, yi tie ban den gand yaa buolu, o bad o salayidla, yaa buolu n gagd k jan, wan baa yaa buolu yucel po. o yin yin k yin yi ña l biigl ni, k kua o yenm. 10 Ji den kpel ki tie o buolu ama mɔlanne k ji tie o buolu, yi den kpel baa k o gbad ji po nuñima, ama moala o gbad yi po n nuñima. 11 N buakaab n mia k go tund yi, yinb yaab n tie camba yen b canb ñanduna ni, k yin yaa yied k da tiend o toabu yen yi maalmma. 12 Yin ya pia o yinyieno ñamu yen yaban k ban o tienu sigin. lan wan b ya mad k tien yaal n bia, ban la e tundjama k kpiagd o tienu, o cuam daal. 13 Lan wan, yin yaa jind yi yula klma yomdan po, b nuba n din ya bol danba kul kan, la tie n diem bad. 14 B gobnanba kan wan soan yaaba ban yaa pa e tagl danba b biadman panpaani, k yaa pag yaab n tiend yaal n tiel mœa. 15 klma, otieno bua k yin yaa tiend yaal n jan yeni, k fid k mumoni b yanbaandamb yen b yanbidanb ñoana. 16 yin pia n yam, k ji da tie n yam ya kpiagd n ba tie n biadm, ama yin yaa tie nan o tienu naacenb. 17 Yingni b nialba kul, k bua yi lieb, yaa jie man o tienu, k conl ni o bado. 18 Yinb b naacenb, yin yaa fangi yi canbaanb, k miid y yula b kan, laa tie yaab n jan k go ding bebe kan ka, ba yaaba yaa yama n pa mal ya kan. 19 B ya faligid o mial k waa pia tagil, k o tuo k gaa klma o fang o tienu, l tie yaa bonl n jan. 20 bi ya faligi yi klma yi tiend t tuonbiad k yijuun, l baa cuan yi po be yaa pagd? ama ya tiend yaal jan k b falii, k yi juun l tie yaa bonl jan o tienu nintual. 21 o tienu den yin yi lan yaa po, klma kilisu wan oba modo den laa fala yinb yaa po, k jaa yi lisan tong buol, k yin yaa ñua o ya fuunu. 22 Wan, waa den tien tuonbiad kul, baa den gbad bandugu o ñoabu ni. 23 Ban den sugo ya yogunu, waa den ñian. ban den falgd o ya yogunu, waa den fun yenba. ama o den tend o yul yua n jiag t buud yen n tegm. 24 wan yua n den tug ti tuonbid o gbanand ni o daagu po, k tinb yaa n kpe ti tuonbiad po yeni n ya ye k fo k baa tiend t ñand, l tie klma o yied ya po k yi paag. 25 Yi

den tie nan yape n bod yen, ama moala yi guan yi yankpaagamo kan, wan yi guud ka ya kan.

3 Yinba bi puoba, yin ya jiindi yibá ki colni yi ciaba; yeni bi jaba siiga, yaaba n ki colni U Tieno maama n lá bi denpuoba yenienjamu po, ki mœ n colni U Tieno maama. 2 Ban lá ke yi yenieno ye u bá, ki jan, kaa pia jøgndi. 3 Yi ñamu n da tie yu ke bi niba baa nua kav, nani ki piano ti yudi, ki pili wula biamu leni li laani, ki la ti tiagbengdi, 4 Ama, lan ya tie ya ñamu n ye yi pala nni, mi tagma nni ñamu yu n tie li papienli leni mi yanduanma, n pia ya dunga n yabi U Tieno kani. 5 Li tie yeni, yogu bá ke bi puoñanba bo jiini bi bá ki colni bi ciaba, ki daani U Tieno nni, 6 Li tie nani Sara n bo jiini o bá ki colni Abrahami, ki bo yii o oyonbdaano yeni. Li ñani o kani ke yi tua bi jifanba, ki tuuni a tuonjana, ki jeje bá kan fidi ki ñmadi yi yama. 7 Bi puodanba, ya ye leni yi denpuoba mi yuafuoma nni, ki ya bani ke bi tie yaaba ki pia paalu ki pundi yi, ya colni ba kelima ban leni yinba n ba taani ki baa U Tieno kani ñalbalgo leni li miali. Yin ya fo yeni, ke libá n da tua bonpankaala yi jaandi po. 8 N maajuodma tie ne; yi vkuli n ya pia maalyenma leni yi lieba, ki ya gbia yi lieba ninñima, ki gbie leni mi buama yi ninjaba po, ki gó ya pia mi ninnëngbadmav, ki ya jiindi yibá yi lieba kani. 9 Da taadi mani ti biadi ki pa ti biadi, lan yaa ka ki taa ti sugdi ki pa ti sugdi; ama yin ya gaali yi lieba kelima lan ya po i ke o yini yi ke yin baa o kani li seli. 10 Yua bua wan ya pia li miali, ke saala po lan ya jan o po, wan cuo o ñøbu yeni o biadima, k go ja u faagu. 11 Wan ja u bonbiigu tiema ki yaa tie yaali jan, ki ñodi mi yanduanma. 12 U Tieno nubina ma o numœma po k o gó cengi bi jaandi. Ama u Tieno nungi moni yaaba tiendi ti biidi po. 13 ñma bo fidi ki biidi ja ya yogunu k a tie yaali jan, ki ñodi mi yanduanma. 14 Ama li ya sua k a laadi fala ki dugni gan gua i mœmœani ya po mi yedianma tie a yaali. Yin daa jie ki gó daa ñmadi i yama. 15 Yeni lan kuli doni mani jesu yeli i pal nni. ki janbi bobni ki ya guu yaaba ba buali yi yaala ya po cedi k i dugi u Tieno po. Ama yin yi tieni li kuli ne suoo yeni li colini. 16 Yi mœndi ki tøgu n ya jan, ki yabi sugdi jesu ñœdima po, bii g maadi ti mabiidi ti po, ban fiagi. 17 A li ya tie u Tieno buama po ti la fala mi ñanma tiema po latu yeni ti la fala ti biidi tiema po. 18 Kristi mo la fala yema t

biidi po, wan yua bo tiegi, o la fala tim yaaba bo nni. **16** ama yua la fala klma o tie danka, wan da tie ti biididanba po. Ki wan fidji nagini ti u jie efe li po, wan kpiag o tieni yel. **17** O yogu Tieu kani. Bi bo kpa'o yeni o gbanandi, ama k pund k t ti buud ba cind o tieni den. lan wan, li o naano yiedi. **18** O tagnmi bo gedi u tinkpiigu yaa tie k t buu cili yen tinb, yaaba n yie ka gaa nni ki muadu u Tieu laabaali **20** Ban yaaba o tieni labaal yjamo y jodirna ji ba tie lede? **19** bo ye li mabili nni ki bo k colini ya yogu k u Nan e dian n maad maam. o niijamo ya la fala o Tieu bo puni li juuli ki guu Noe yognu yeni ya yognu k o bo kpaagi gu ñinbiaciangu yaali foam poyua yie o tieni yen tie tuonbiad daano k u Tieu bo fie nibyiani mieli mi ñinma nni. mo te? **19** lan wan, li pund k yaban lad fala k li tie o tieni ya buam po n suag k ya tiend yal **21** Li tie mi ñinwulma bonnannanli yua gaa ti ñan k ñan b narlmu yua tagiti ya nug nni.

4 Lan wan, klma kilisu den laa fala o gbanand po. Yi mon bobn k sed lan yantial, klma yua laa fala o gbanand nni paad t biid. **2** Lan ya po, ya dana sien o po hal omial bianu, yin da go mad ki bua ti gbanand buam ka, ama o tieni buam. **3** Li yaabd klma ya yogu n pend eden sonn yab n k ban o tieni ya tuona li po n conconma, yen t gbanand bon bua kaal biadla po, li da ñugaadl k di k ñu pend yen e buuli po. **4** Li tie boncanl, yin da tie tomtom k ban kua n conconm sanu nni yen ban ya pua e po ofagu. **5** Ama bi baa wan yua bonmn k ba jaa t buud yab n suo yen yab ban kpe kul. **6** L tie lan ya po k b den wan o tieni labaal yab n kpe kul, k ban fid k ya pia o tieni mial klma n fuom po, ban den bun b nub gbanand po klpen. **7** Bonl kul jijug nag, yin ya fani k ñanb ya kub e yula k ya paa e jaand nni. **8** Lan fid bonl. Yin ya buaman e lieb yen e paal kul, klma n buam piin t biid boncianl. **9** Yin yaa gaan e lieb cangu, k da yied man. **10** Nan yi tie o tieni ñalbal bogid ka ñama, yua kul ya suan o lielo po yen ya paal ko den ga. **11** Nul ya maad, lan ya tie nan o tieni maam. Nul ya pia o tieni wuol wan ya pial yen ya paalu k o tieni tien lan fid bon kul o tieni ya kpiagd yesu kilisu po. yua die t kpiagd yen o palu abina yen abina, amina. (**aiōn g165**) **12** N buakab, lan ludi y nan boncanl yen, yen ya fala n bacia k bigne kul. **13** Ama e paala n yaman, klma y tan yen kilisu o falan, okpiagd ya cua ya yogu e paala baa mann paa. **14** Biya sugdi y klmakilisu yel po, li pamaln n ya ye yene klma t kpiagd fuom yen o tieni fuom ye yene **15** Ama e sigan o ba kul n da laa fala klma o tie o nikpaloo, nan o nayigo bii yua tien yal n k ñan, k go da kua b tiammaam

5 Diid ya maam k n mad yimb a nikpela yab ye i ya siign, min o nikpelo nan ban yen, kilisu falaa sieda po. yen k go ye ya ciagd n ba te cuia. **2** ñaanbi kub man o tieni yand yab ye e nugun, lan di tie nan mabl ka, ama n yambuam, yen o tieni po. la di tie ñmapangpo ka ama l pa pienl. **3** Lan da tie e po nan paalu yim yen yab ced k baa in bôdm, ama yin ya tie man yaban mon ti yand po. **4** ya yogunu ko yankpabaad bo legd oba ten yi ya baad folga n pia t ciagd n kan ba bia. **5** Yimb yaab n tie jawaaba mon jiman e ba a nukpela kan. yal tie e buol kan kul, k ya pia min yan jim, klma o tieni tie ñalbalg yab jiin b baa kul. **6** Jinman e ba o tieni nugupau po. lan fiidi k wan duon yi o yogu ñamu po. **7** Yen yin tugd man e maalm kul, klma o monno ñam ki kubii. **8** Ya tie dogdma, ñam ya kub man. e nando sitan fangi nan liyanbol yen k kpan yua ko ba ñ mano. **9** Pado man yen ya dandaln pa paa, band man k lan faala n kuan e ninjab l ñandunlin. **10** Ya tieni pa kan kul, k yi yi yesu kilisu ciagd yogu kul tu, k l ya po e ba cagni wamu, ko ba te guani k pag yi, k ten yi l junli, opaalu k go tien yi yal ke baa te ñanmbised. (**aiōnios g166**) **11** Wani pia o paalu yogu kul tuu! amina! (**aiōn g165**) **12** N tøgn silivain po t ninjua yua tieg k n dian k bua pag e pala k maad k ya ñalbalg tieni k yi ñuan n tie e mumon. **13** Babilona jandiogu yab fuond yi, yen mark n bijua mo. **14** Fuond man e lieb k gobini ilieb kul, k yanduam ya ye yene.

2 Pieri

1 Siimon Pier, Jesu Kristo ŋuantieb yen u tuon sunl, ku din yab ga t mo ya dindal liel, kl tie t tienu mon kund yen t letua Jesu Kristo po. **2** T tienu yen te yomdaano Jesu ḥal balg yen u yan duam nya ye yen i **3** Nan u tien paalu ntenti yal bu piel g tod ti tin ya pia l mia yen t ŋand, lan na yua yinti n ten ti ya bam kl tie u yabdu yen u ŋanol po, **4** lan yul ceod ku puoni yal yab k go ŋjam k yoyen ti klan Piet lan tōgn l kan yin mo ji ya naan yen u tien, nan yin san k ja t jōgnd yal ye dul nan kdugn t nian biid po. **5** Li ya po mono ced ki bu mond k tug i dindan l k taan yen t ŋand, i ya taan yen ti ŋand yin pugn n bam. **6** i ya pugn n ban m yin ya tie bon kul k dagd, i ya tie g dagd yin pugn f juunil, i ya pugn l juunil yin pugn l paniigl, i ya pugn l paniigl yi pugn tjaand. **7** i ya pugn t ŋaand yin pugn n buam yen i lieb i ya pugn n buam yen i lieb i nugi m ya tien i leib po. **8** G dugn l kul ya yeyenti, bojanli, l kanja t pam t yomdan Jesu banm n. **9** Ama yua k pia l banm kul ne tie juam i, u k no Pagm, u sund o tuon bikpela kul piinu u. **10** L ya po ced k maad n nidjab k i yin mond g ya se gal tie. Wan yini yen wan Lougol: nand, k dugn i ya se yeen, i kan ban k baa. **11** Lani k t bu kua t yomdaan Jiesu Kristo diem n. (**aiōnios g166**) **12** L po ced kn bu mond Kjām ktiedi l bona, yen yin den lban mono k yin go ŋjam kya se dinne i momonin. **13** n la kl tie n po ninmonli min da pia imian ne min mond k find i k ŋjam k ce gli. **14** Nan tyom dano Jiesu Kristo n dan dogd k Waantnand yen, n ban kinkuum jikpag. **15** Ama n mond k n kuum puolpo mono, yin ŋa tian lbona po. **16** T ktug kpelug lanya ka kpanjam ka k tundi yiesu paalu yen u guanm, ama t tudi nan timn mono nlao yen t nimbinl yeni. **17** u ga tba u tien kan t kpiagol yen t yabnd ya yogu k t Tienu bu maadyeno tapolpo k maad u ne tie n bibuadigi, n ta n buam kul tu g tien u ya poi. **18** k t den ye yeno l jualpo kt gbad u niel k l nan tapol po **19** T go ban k tin ŋjam g coln n magnuam yal ne kl tie nan l fidle yal yien l bubonl na tie momoni ya ca yen lan pan Panel ku siŋagun. ŋma big n ji Pii ti paln. **20** Tn go ŋjam g ya ban k u tien magnuam ne g dabd t sogl Tuntuna, **21** K dugn l ktie nuPosaal yanbuam po ka knmagnuam bang nan, ama forjam n ŋmagol b mub kb maad u Tien po.

2 O dogu nni bo pia i sawalipua fadamba, l bia ti baa tie n yeni i siiga, k bo ti cua yeni m bangitudikaama k bo yie diedo yua den cua k fabi ba, k cua yeni bi po to tondi. **2** B tianba bo ti ŋodi bi faagu sanu nni ki baa m cacagma nni' **3** tugtogo po b, bi bo su'i yeni n tie faagu. ban yaaba k b ŋua 'b hali k li fagi l mabli po k b ye biidma k pia gbem. **4** kelima u tienu den yabidi meleke ba yaa biid ama o kagdi b po o mubuogu i, k ji guu b buud daali. (**Tartaroō g5020**) **5** U tienu go daani ŋanduna niba yaabi ye hal ya yogu ba k dad b tuba. u den cedi ki taagi baa k biani ya nuba bo coln'o, Ama o bo fie Noe o mokundaani. **6** O tienu go bo dadi b nuba tuba k juu Sodome yen Gomore dogu o muu k li buodi ki to fantam. yaal bo cua bo tie tubdadli yaab k coln'o po. **7** Ama o bo ŋani Loti "Loti bo tie numoni" k bo yiq'u yeni l dogu niba n tieni ban bua yaali k b yiye i fee. **8** Wan l niteginka den ye yeni yanyagiciandi yen wan gba k go ban tie b niba ya biadima **9** kul ya po o diedo faabi yaaba fangi ki nan bo dadi b niba tuba ti buudi daali. **10** o bujiali cuonu ba cuo yaaba n nua t gbananbonbuakala yal njoagini k go fali o diedo bali. **11** Bani meleki nba yaab pia u fidu yeni u paacianmu k cie b bangi- faadanba k fali 'b k bia go k sugi ba. **12** Ama lan niba tie nani ti yandi yeni b sugidi ban k ban yaala b ba kpa bi nani ti yandi yeni **13** Ban sami ya tuonbiidi yeni ti bo la l tuonbiidi ŋuadi o yienu k bo sōni b gbanandi n bua yali, b go kan taan yeni, k bo je m jiema b bontitiedi biid b yela k go kuandi ba i fei. b tie k bōndi k l mani bi po. **14** Ban l kpaani b puobi k bua ban yaa tie t biidi yokul. B bōndi yaaba k pia dudugidi kristo nni, k b ŋua'b. Bsuni k bonla kuli n ji ya tie b yaami. Bani k u tienu to'b o ŋəbu. **15** b daan o san ŋanmo k bodi k fagidi, g go bo sōd bijua Balam sanu. wan balaam bo bua ti jiedi, k ban ji ban ban bo tie'o yaali k wan sundi o biid po. **16** Ama u tienu den fu yen' o o bontitiedi po. k cedi k'o yub'o ya yang k maad, maadi yen'o nani nifosaali nialu. k beli wan u tienu tondikaaba balaam k wan sundi o jadituona. **17** ya nib n du o faagu tundli ne, tie nani cakuoma yeni b bia baa tie nani ya tawaligbagu k u faagu pie k l kand yeni. U tienu bobn l yiali b po l bōnbōnli. (**questioned**) **18** Byi bobni yeni b mabami boncianla k l nan k pia niim nni, k taa o nulo n nian yaala k ŋan yeni k dian[o u diag, k cuo ya nibi n da k gbaa k yie yeni yaaba nyie u tienu sanu **19** b yi puo'b

yaali n kuai k ban mōno nan nua k b gbanandi tin bobni ti ba ki da pia jōgdi yeni i jalgi ba bua a bona yeni. k bo bianba. **20** Yeni l sua k ya kuli, ki ya ye mi yanduanma nni. **15** Bandi mani sua k niba gba gba k t ñan ñanduna ne jōgndi ki ti yonbidaano pañili tie tiya fabui. Nani ti tuona kelima ti diedo yesu kristi o candaano ya ninjua buado pol mō í den diani yaali, yeni ya bandima po b juodima baa bia ki cie bi cilma. **21** yanfuom ko den pia. **16** O maadi li maami ya tila Lan danba bo ya k ban t m ñenkundi sanu, bani n n kuli k o dangi, ka lanbona ye lienn k li maama ñan yeni ban bandi l sanu, k gō daan u tienu niimm m gbadma paa. K bi yanbondamba yeni maama yaal k bo tund'byeni. **22** Li tie bipo nani yaabi da ki banil li niimm sognd li maam k li bo ya kpjanjami n tie mōmōni yeni. “o gbanlo gō guani ki bianba. **17** Yinbi n buakaaba, yin bani li ki di o siindi” yeni: bi ya wali duoñua o go ki pangidi ti bgidi nnio.

3 N buakaaba, diid mani kadaadi lie po n yeni k n da ii. N dangi li kuli ne ki bua tiandi ya tunda ki den ga yeni, k kpāani ki yin ya pia mi maaljanbi. **2** K lan fidi k yin ya pia tiani U Tienu niñuantieba n den maadi ti yaali k tgn̄i t yonbidaano yeni ti fiedo yiko nba. **3** Ya tunda ki den gaa bi tundikaabi kani yeni, k lan fidi ki yin ya bani k dajijuogi da naan, b nibi b cua k ya laa yii ki sugdi. **4** K tua, wan den puoni ti k o b guani yeni, o ji ye le i? Kilima hali ti yajanba n kpe l da li tie nani lan den cili maami yeni. **5** Bi bua sundi k U Tienu maami po i k tapoli yeni i tingi den tagi, yeni k o den taani mi ñima kaan yendu kani, ki cedi ki tingi ji bil kuonli. **6** Li bona po i k mi ñuma den yili ñanduna ki dini ya miana n den ye. **7** Polu yeni i tinga ya ye mōlane, U Tienu yedi k o baa ye i ki guu ya daali k u te ba bu bina buudi, ki biani yaabi ki colmo. K o polu yeni tinga n di o mu k buodi. **8** Ama n buakaaba bonyenli baba n ye ki bo kan sundi, yeni ti yonbidaano ya po, daayenli tie nani bina tudli yeni, k bina tudli tie nani daayenli yeni. **9** Bi tianbi maali k ti yonbidaano yuandi yeni wan den puoni yaali, ama o pia ti po li pañili, kilima waa bua ki nuli n bia fami, ama o bua ki yua kuli n lebdi o pali ki ñaa ti biidi tiema. **10** Ti yonbidaano n bi cua ya daali, li baa tie nani o suudi n yi libdi bi nibi yeni. Li daali tapoli po bi bodi, k yaali n ye poli kuli n di o mu, ki tinga yeni yaali n ye i tingi po kuli mō bo di o mu. **11** Nani li bona kuli n bo di o mu yeni, tin ji ya bani ti cenli yali n wangí k ti c̄olni U Tienu, ki go ñuagu yeni ti pala kuli. **12** Nani tin guu ya daali k U Tienu seni k gō ba guani tonmi yeni, li daali k tapoli po bona kuli baa di o mu, ki yali n ye tapoli po n dondi o muwalu nni. **13** Ama ti guu o puoni nni, tapoli panli yeni tinga panli (ñandunpanli) naani ki mōmōni ye. **14** Lani n cedi, n buakaaba, tin fidi ki ya guu li bona kuli,

(aiōn g165)

nibiidi tudima n lebdi nani yin den kubi k li paa maami yeni. **18** Ama mōndi mani ki bandi ti yonbidaano Jesu kritu. K o ñalbaligo yeni o yudandi n cili mōlane, k da pia juodima. Ami

1 Jan

1 Yal den cindi ki ye cilga, tin gbad yaal, tin la yaal, yen tin nubina, tin ñuadi yaal k t nugi sii k l nō l miali ñomaam. **2** kelima l miali bo wuodi, ki ti la'o ki mō ji tie o sida, k muadi l miakangbenl, yua den ye ti baa kan k ti ji la'o. (aiōnios g166) **3** tin la yaal yeni tim gbad yaal ti kpaandi yi k mō fid ya ye yen ti. Ama tin titaanyema ti yen yeni ti ba yeni u bijua Jesus kristu i. **4** T da l bona k ti pala ñamb k ya mani. **5** mi mama yua k ti ga u kan k maadi, l tie k u tienu tie yenyenma ka pia bñbonbol. **6** Ti ya ye k ti taa ye k nan cuoni l bñbonbol nni. ti pua faama i. ti tuagi mōni sanu. **7** Ama ti ya cuon i m yenyiema nni nani wan m ñono n ye m yenyiema yen i, t kul baa ta ye i, k u bijua Jesus sōmi piidi ti biidi. **8** Ti ya yedi k ti pia biidi, t bñondi ti baa i, ti piaki maamōnmi **9** ti ya maadi ti biidi l tiegi g bia dagdi k ban mia sugli ti po. kñan ti ti tuonbiadi n i **10** T ya ye k t k pia biid t pua faama u tienu ñomaama k ye yen ti.

2 N yaabila, n da i li til ne k tien i ki yin daa biid. Ama li ya tie ki nul tien biid, t pia o todka t baa U Tienu kani. Wani n tie jesu klisto o mōnkundaano. **2** O tugi o ba ki yidi salgi ti biidi po, ki ti biidi n piini. Li ki tie tinbi baba ya biidi ka, ama ñanduna niba kuli ya biidi po i. **3** Ti ya cōlni o yikonba, lani wangi ki ti band o. **4** O nuli ya maadi: k o bani U Tienu ki nan ki cōlni o yikonba, o tie faagu daano, ki li daano pia maamōnba, **5** Ama, yua n cōlni U Tienu maama, U Tienu buama ñanbi ki ye yen o, yeni, ti bu fidi k bandi k ti ye yen o. **6** Yua maadi k ki ye ten i, yaali n tie maamōnba, yinba yen wani ya siign tie ki li bonbonli yaadi, ki mi yinyenma cua. **9** Yua maadi k o ye mi yinyenma nni, ki naa bua o ninjua, o go da li ye li bonbonli nni, **10** Yua bua o ninjua n ye mi yinyenma nni, li ba kuli kan fidi ki cedi ki wan ba ti biid n. **11** Yua ki bua o ninjua, ye li bonbonli nni, o cuoni li bonbonli nni, ki ji ki bani wan caa naani, ki dugni li bonbonli juani o nuni. **12** N dian i li til

biidi po ki dugni o yeli po. **13** Yinb bibaanba, ki dugni i bani yua bo ye hali ciliyo, yinb o nupangu, n dian i, ki dugni i paadi o bonbiugdaan o. yinb n yaabila, yin ban U Tienu po yeni, n cedi k n dian i li tili ne. **14** Yinb bibaanba, n dian i ki dugni i bani yua bo ye hali ciliyogunu, yinbi o nupangu, n dian i ki dugni i kubi ki li pa, ki ga U Tienu maama ki bil i pala nni ki paadi sitaani. **15** Da bua mani ñanduna, ki go da bua ya bona ye ñanduna nni. Li ya sua ki nul buadi ñanduna, U Tienu buama ji ki ye li daan o nni. **16** ki dugni, ya bona ye ñanduna ne kuli, ki ñani U Tienu kani ka, ama ñanduna nni, o nufosaalo n niani yaali yen o nuni n nua yaali, yen o jagbelima ki ña ti baa kan ka, ama li ña ñanduna nni. **17** ñanduna yen bi niba n niani yaali k li ñani, ji pendi. Ama yua tie U Tienu n bua yaali wani, baa li ye yogukuli. (aiōn g165) **18** Abila, i jijuogu yognu, nani yin den gbad i bi maadi ki klisto yibala yabi boncianli: li po n cedi ki ti bandi k i jijuogu yogunu pundi. **19** Bi ñani ti siiga nni, ama bi den ki tie ti yabi ka. Bi bo tie ti yabi, tinba yeni bani n bo baa ye. Li tieni ki lan waani, ki bi ki tie ti yabi. **20** I ya po, i ga mi yedijanma yua bo tie nijamo yen kani. Ki kuli piua mi banma. **21** N dian i kelima i bani i maamōnba, ama i ban li, k faagu ba ki ye i maamōnba. **22** ñjma n tie faagudaan o i, o faagudaan o tie yua yie ki jesu ki tie klistu i? Li daan o tie klistu yibalo, yua nia ti baa yen o bijua. **23** Yua ki bani U Tienu bijua, ki bani U Tienu mo, yua tuo ki ga U Tienu bijua, o ga maamōnba, **24** Yin den gbad i ya maama hali U Tienu mo. **25** Wan puoni k o bi ten ti yaali n tie: ya miali ki pia gbema. (aiōnios g166) **26** N dian i li bona k li nua ya niba kpaani ki ban buon i. **27** Yinba wani, wan den ten i ya fuojanba ye yen i. L ji ki buali ki nul n tundi ka; yiko bonkpeli tie ya maama ki den bani yen. ama nani o fuojanma n tundi a bona nni kuli ne, ki li tie maamōnba n ye k k tie faagu ka yen. **28** Ya ye mani nani fuojanma n tundi maama. To, molane, n yaabila, ya ye mani yeni klistu ki fidi ki ya pia li papaa li ya yogunu k o t bu legd, k o legdm daali ki fee n da di ti, ki bi fagdi yen o. **29** I ya bani k o tie yua kuni o mōnkundi, yin go ya bani ki yua ntie ti mōnkundi kuli, U Tienu n mal li daan op.

3 Diidi mani U Tienu n bua ti maama, lan fidi k ban yin ti o bila! T go li tie mo. ñanduna ya ki

ban ti, kelima b k ban o. **2** N ꝑuankaaba, molane ki cengi ban tundi maama, yeni i, i ba bandi bi ti ji tie U Tienu bila i, k tin bua ya tie yaaba da bangima ꝑua U Tienu m  m  n   bii maa ꝑua i. **2** ki legdi(d  gd), ti baa naani yen o, kelima wan li N ba waani yi yin ba tieni maama ki bandi nilo naadi, ti ba la o yeni. **3** Yua n pia li dandanli, o ya wangи ya m  m  n   n   n  i U Tienu fojanma   jani nani wan   jani maama yeni. **4** Yua tie biid, kani. Yaaba n kadi ki maadi ke Jesu Kirisiti   n  i k c  ln U Tienu maama, k t biid tienma tie U U Tienu kani, ki tua nilo nani tinba wangи ya Tienu maama yema. **5** I bani ki jesu ba ki bua laabaali n   n  i U Tienu kani **3** Ama yaaba n piini ti biidi, o naa g   pia tagiliba kuli. **6** Yua ga ki kadi ki maadi yeni, ki wangи ya laabaali n o maama ji kan tieni biidi, yua tien biidi, o k la   n  i U Tienu kani. Bi tie Kirisiti yiekaaba ya o, k go k ban o. **7** A bila, nul n da bond i. Yua tundkaaba i. I gbadи ke bi niba bua ban punti ti maadi i m  n  , m  n   nani wani mo n m  n   maama siiga. B  m  la, bi ji ye ne i. **4** Nani yinba n tie yeni. **8** Yua tie biidi, tie sitaani yua i, kelima n buakaaba yeni i, i tie U Tienu yaaba i, k yie hali mi cilima yogunu, sitaan tie biidaano. U kaa dugi ban wangи yaali, kelima U Tienu yua Tienu bijua cua ki bua wan biidi sitaani tuona. n paani i pala ke i tiendi wan bua yaali pia u **9** Yua mal(ga) U Tienu nni, o ji kan tieni biid, paalu, ki cie   janduna yua. **5** Ti ya diidi yaaba kelima o ye yeni U Tienu yanfuoma, k o ji kan n wangи mi tofaama yeni, bani leni bi niba tie fidi ki tieni biidi, kelima U Tienu tie o baa i. **10** yaaba n yie ke bi kan kpiagi Jesu yeli i. Lani n Li kani ki t bu bandi U Tienu yeni sitaani bila. cedi ke ban maadi yaali   n  i   janduna ne niba Yua ki tuagi i maam  n   sanu yen yua n k bua o kani i, lan n cedi ke li niba mo cengi ba. **6** Tinba ninjua, k tie U Tienu biga. **11** Kelima yin den cili wani tie U Tienu yaaba i. Yua n bani U Tienu ki gbadи yaali, li tie k ti ya bua ti lieba. **12** K da kuli cengi tin tundi ba yaala. Ama ya nilo n k naani yeni kayen yua den tie nibiigu, k kpa o tie U Tienu yua ki cengi tin wangи yaali. Tin ninjua. Be ya po i k o den kpa o? Kelima o tuona ba tieni maama ki tieni mi paadima ki bandi den bii, k o ninjua tuona   jani. **13** N naataani lan yaaba n n tundi ya m  m  n   n   n  i U Tienu da lid i, li ya tie ki   janduna yie i. **14** Ti bani ki ti kani, leni yaaba pua bi lieba mi tofaama. **7** N   n   mi kuuma yo, ki ji pia li miali, ki dugni tin buakaaba, li buali ke tin ya bua ti lieba, kelima bua ti lieba yen po. Yua ki bua o lieba ye mi U Tienu paandi ti pala, ki puni ti u paalu, ke tin kuuma nni. **15** Yua ki bua o lielo tie nikpalо, ki buadi ti lieba, ki pugni i, yaaba n bua bi lieba, bi bani ki nikpalо ki pia miakangbenli. (*aionios g166*) dugikaaba ji tua U Tienu bila i, ki bani o. **8** U **16** O buama po i, k o cabi o miali ti po, yeni k ti Tienu waani bi niba o buama. Lani n cedi ke m  bi lu ti miali ti naataani po. **17** Li ya tie k nul yaaba n ki bua bi lieba, bidugikaaba ki bani U pia   janduna ne piama, k nan nua k o ninjua ye Tienu. **9** N ba waani yi U Tienu n tieni maama mabli nni, k o kan tod o, be wangи k o pia U ki waani ke o bua ti: O s  n  i o biyendga ke wan Tienu buama? **18** N bid, t buama n da tie n  bun cua ki tinga po ki paani ti pala, tin baa ya miali nni yen lanbu po ka, ama lan ya tie ti tuona nni n ki pia gbenma o yeli po. **10** U Tienu kadi ki yen i m  n  . **19** L kani k ti baa bandi yeni i m  n   waani ti yaali n tie ki   jan buadi nit  a yeni i tin ie yaaba, k ti pala n ya pa o po. **20** Li ya tie k m  n  : Liki ki wangи ke ti bua U Tienu ka, ama ke tin tien yaali mabndi ti pala, t ban k U Tienu U Tienu n bua ti. Li po n cedi ke o s  n  i o bijua yabi ki cie ti pala, k o g   bani bonli kuli. **21** N ke wan yidi o b   salga, ke wan fidi ki tieni ti bibuadi, li sua ki ti tuona ki mabndi ti, ti pia li tuonbiadi po sugli. **11** N buakaaba, nani U Tienu papaali U Tienu kani. **22** Tin miadi yaali kuli ti n bua ti maama ne, li tie ti po taladi tón ya bua laadi, kelima ti c  lni o yikonba k go tiendi o ti lieba! **12** Nilobá kuli ki kpeli ki la U Tienu. buama. **23** O yiko n ne: tin ya daani o bijua jesu Yeni lankuli i, ti ya bua ti lieba, li wangи cain ke yeli po, ki bua ti lieba nani o yikonba n wangи ti U Tienu ye ti niinni, ke ti bua ti lieba nani wan maama. **24** Yua c  ln U Tienu lanbona, o tie o bua tin ya tiendi maama. **13** N ba waani yi ke tin yua i, k o ye yen o; ki ti bani k o ye yeni ti k baa dugi maama ke ti ye U Tienu nui nni ke ti dugni o fuojanma yaali k o tien ti.

4 N buakaaba, bi niba boncianla yaaba n kubi mi tofaama laabaali wangи bi dogtieba lanya laabaalo i. Ama, li buali ke yin kpaagi bonjanla

mo ye o nui nni: o puni ti o Fojanma. **14** Tinba bi tondiba la U Tienu Bijua, ki kadi ki maadi yaaba n sieni leni i m  n  , ke Ti B  a s  n  i o ke wan faabi ya niba n ye ya fala n ki pia gbenma bi tuonbiadi po   janduna nni. **15** Lanwani i, U

Tienu ye leni yaaba saa i mōni Jesu po. Bi yedi, nni, wan kpe ya yognu li dap. oonponli po. Lani “O tie U Tienu Bijua.” Lanwani i, bi ji li ye U bona taa kuli maadi ti bonyenli i, Ke Jesu ñani Tienu nui nni **16** Ti la U Tienu n bua ti maama U Tienu kani. **9** Ti maani ki dugi nitoba ñ maadi ki cegdi, ki ji dugi ke o bua ti. Lani n cedi ke ti ti yaali. Ama ti bi baa dugi U Tienu ñ yedi yaali bua ti lieba. Kelima U Tienu yeniyenu tie ke ke mabli bá ki ye. Ke o go tuodi ki waani yaali n wan ya bua bi niba i, yaaba n bua bi lieba kaa nua o Bijua po **10** Yaaba n dugi U Tienu Bijua cedi ye U Tienu nuinni ke o mo ye bi nui nni. po bani bi yeniyenu nni yaali n tie mōmōni, o **17** Li buali ke tin buadi ti lieba leni payenli. Ti po. Ama yaaba n ki dugi U Tienu ñ yedi yaali yi ya tieni yeni, ke u yogu pundi ke U Tienu ñ jia o mi tofaama daano i, kelima bi yie kaa dugi ti buudi leni ti baa daani ke o kan jalgi ti. Ti U Tienu ñ tuodi ki waani yaali o Bijua po **11** U Tienu ñ yedi ti yaali n ne: “N puni yi ya miali n nni, nani Kirisiti wani o bá ñ ye U Tienu nui nni maama. **18** Ti kan ya jie U Tienu li ya tie ke ti bua o lini i mōni, kelima yaaba n bua U Tienu leni i mōni ba fidi ki kan ya jie o. Ti ba fidi ki ya jie kelima o ba ti dadi ti tuba. Lanwani i, yaaba n jie U Tienu ki bua o leni payenli **19** Ti bua U tienu leni ti lieba bi dugikaaba kelima U Tienu n kpia ki buadi ti. **20** lanwani i, yaaba n tua “N bua U Tienu” ama ki nan nani o lielo dugika pua tofaama i. Yaaba n ki bua bi lieba dugikaaba, yaaba ke bi nua ba, kan fidi ki ya bua U Tienu yua ke ba ki kpelki la. **21** Bili mani i yama nni ke U Tienu ñ bili ti po ya ñōmaama n yeni. Ti ya bua o, ti baa li buali ke tin buadi ti lieba bi dugikaaba.

5 Yaaba kuli n tuo ke Jesu tie Kirisiti tie U

Tienu bila yaaba ke U Tienu mali ba. Ke yua n bua Bápaa baa bua Bápaa bila ti lieba bi dugikaaba mo. **2** Tin ba tieni maama ki bandi cain ke ti bua U Tienu bila leni i mōni, li tie ti ya bua U Tienu ki colini o ñōmaama lan buali maama. **3** N maadi lani, kelima, ki buadi U Tienu niima nni tie tin colni o ñōmaama. Ki tieni wan buali yaali nan ki paa. **4** Tinba yaaba ke U Tienu cedi ke ti tua o bila fidi ki yie, kaa tieni yaaba n ki dugi ñ buali ti ke tin tieni yaali; ti pia mi tuama ki cie yaaba n ki jua U Tienu. Ti ba fidi ki yie mi tudma sanu kelima ti dugi Kirisiti. **5** ñjama n tie ya nilo n paa ki cie yaali n ki jua U Tienu? Li tie yua dugi ke Jesu tie U Tienu Bijua. **6** Yin maali Jesu kirisiti po. O tie yua n ñani U Tienu kani, ki jiidi ki tinga po. U Tienu kadi ki waani ke wani n sóni Jesu ya yognu ke Jan wuli Jesu mi ñima nni. Ama o kuuma puoli, mi sôma bo ñani o gbanu nni. K U Tienu fojanma saa i mōni, ke Jesu Kirisiti ñani U Tienu kani i. **7** Lani bona taa ne tie nani nibuoli taa n saa i mōni yeni. **8** U Tienu Fojanma jiidi mi ñima nni Jan ñ wuli Jesu ya yognu, yeni Jesu sôma ñ ñani o gbanu

2 Jan

1 Mi u nikpeli n diani ya tili ne fi Kiria u tienu n gadi yua yen u bidi yi ku bua'b yen mōni. Min kukua ka buaba ama yaab bandi u tienu mumōni **2** U tinu momōni yua ye yen ti po k go baa ye yen ti yqgu kuli (**aiōn g165**) **3** T ḷjanbidi, sugili yени laafia n ya ye ti. **4** M pal den mangi min den lá ka bila bila cuoni e mōni sanu nani t ba yikodi n bo buali maama. **5** Mōda mi bua bual'a yaal, Kiria min diana ya tilii k tie mabli kaa m tie tin den pia yaama hali m cilma nni l tie tin ya bua liebi. **6** K m buam tie ti ya ḷjua ti ba u tienu yikodi lan ya yikodi k ti baa ḷjua nani ti bo bangi nandi i cilga. **7** M tulma damban ba cua k yadi u dogu nni kaa tuo k Jesus den cua k te nifosalo k pia gbanandi. lan nubuolu tie m tulma daano n yени wan k tuo Jesus. **8** Cuo mani i baa, k daa biani i tuonl ḷnuadi ama baa u paabu. **9** Yua ya caa banfagli kaa tuagi Jesus sanu wan ya bani k waa pia tienu ama yua tuagi o sanu pia ba yeni o bijua. **10** L ya tie k nul cua kaai kani kaa waani nani ti maadi maama ne yi daa ga'o i deni. yi bia daa fuod'o. **11** kelima yua maadi: i fuondi! mō tuuni t tuonbiidi sanu i. **12** m pia m maama boncianli k bua k diani i po ama mi bua k diani yeni o mag i o kadaaugu po. ama n bua cua yua kuli yaadeni k ti pagi yeni ti lieba ḷnoba nni k yua kuli pal n mangi. **13** Anisalo yua k u tienu lugd'o yeni fuond ḷja.

3 Jan

1 Min o nikpelo, n diani li tili ne ki teni n buado Gayusi yua ke n bua o leni məməni. **2** N buado, n bua ɻan ya pia laafia, ke a bona kuli n̄ ya cuoni a yenyienu nni, nani ɻan cuoni maama fini leni U Tienu siiga yeni. **3** N pali mangi a po, kelima a ninjaba Kristo yaaba den cua ne ki maadi nni, ke a ye i məməni sanu nni nani ɻan den li ye lini maama yeni. **4** Lbá ki ɻanbi ki mangi n pali nani min ti gbadi ke U Tienu bila kuli cuoni i məməni sanu nni. **5** N buado, a səni lan buali maama ti ninjaba Kristo yaaba po, bá ban li tie bi canba məno. **6** Ban yaaba n cua ki maadi nni ke a pia mi buama ku jaanddiegu yeni, n miadi a ke a todi ba U Tienu n bua maama ke ban gedi bi sanu. **7** Kelima Jesu Kristo po n cedi ke bi cuoni li sanu; kaa gaa lbá yaaba n ki bani U Tienu kani **8** Lan niba ke li dagdi ke tin gaa ba, tin ya taa ki ye, ki tie U Tienu tuonsənla i məməni sanu nni. **9** N den diani maama bá ki teni ku jaanddiegu, ama Diotrefi yua bua wan ya tie liiga yua yeni, ki tuo ti maama. **10** Lan ya po n cedi, ti ya ti cua, n ba togdi yi wan tie yua, leni wan maadi ti po ya mabiidi; laa dagdi o po, ke o gó ki gaani ti ninjaba Kristo yaaba, ki gó yen pani yaaba n bua ban gaa ba, ki beli ki ñani ba ku jaanddiegu nni. **11** N buado, da togdi bonbiigu tienma, se yaala n ɻani. Yua tie yaala n ɻani U Tienu bani o, yua tie yaala n bia kan lá U Tienu. **12** Bi niba kuli pagi Demetrisi, tinba məno tie sieda o po, fin məno bani ke ti sieda tie məni. **13** N gó pia mi maama boncianla ki bua maadi ama n nan ki bua ke n diani ma li tili nni ki teni a. **14** N maali ki kan waagi leni min lá ɻa, ke tin ɻanbi ki boe. Mi yanduanma n̄ ya ye leni a. N dənlinba fuondi a. Fuondi fuondi ti dənlinba.

Jude

1 dude, jesu kilisu tuonsɔnl k go tie jak nijua, fuond yaab kul k o tienu yimb, k go bua yaab k kub b kul jesu kilisu nnin. **2** Ko ŋamu, n yanduam yen o tien buam n ya pugidi y po hal boncianla. **3** N buakaab, n den bua yi hal boncianla k diani y po yal tie t kul tan pia ya fabu. Ama n sua k li tie n po tila min diani k tundi yi k yin kənɔl dandanlin kənɔl, o tienu den ten ya nuba ŋjan ya dandaln o yog kul. **4** Ya nub k e dian den maad k b bujial cuonaa b wuoni kua ti sinsigin. ba conl o tienu, b lebd o tienu ŋalbalg k l tie n conma, b go yie yesu kilisu, wan bebe n tie t canba yen t yomdaano. **5** ŋja man min gua tiade ya bona k yi ban, t yomdaan den faab o buolu t yombd Esipit nnin, yomdan den yuand biid yaab den yie b kan cuonlo. **6** O tienu kub, k loliba yogu kul l bonbonlin hal l bujial dacianl dal, ya malekin baa na den kub ban pia ya yial. (aiōnios g126) **7** S odom nub, gomod yen dogi ku kul yaab po, mon den kua n concom yen cangdi bul kul. l ya po b jii b mɔn ya mu k pia gbem, k b ji sua bonannangu. (aiōnios g166)

8 In yen, l nubaa bontitiedi tie yemi: L dangd ced k b jøgnd b ba k yie yomdaano paalu, k sug o malegba yaab pia t ciagd tanpolipo. **9** Ama misiel maleg mɔn den yie sitan k kɔn yeno mussa gbanand po. Ama wa den bua wan sugo, k den maado k yomdaano n mabno. **10** Ama l nub sugd ban k ban yaal. Ama ban ban yal yen n cagdm, nan t yand k pia l yanjagl, b biand b yula. **11** Yubøl b po! b ŋød k tongn caïn sanu, nan in piäm ya boam, b go gbad baa nan balaam mɔ yen; k san k ban bia, k go fiimi n janjanma k bodi nan qor yen. **12** li tie bani n jøgni yin n taani k di ya jiema. b yen di k go ŋu k l pend, ka jie fe, k nua bi ya yula bebe, b tie nan o faalu n tud ya tawalgbøng ke tienn yi taag yen, b go tie nan l fal ya tiidin naa loniba yogunu, ama k kuodi k kpe kum lie k be ŋabi. **13** B nann nan n ŋincianma ŋinguona n lengdi døgidi b tuona n pia ya fe k lu t ŋinpupudi gbangbanl po, nan ya ŋmabia yaab god k ye yogu kul tuu l bønbønl. (aiōn g165) **14** B mon go conl henok n den pua ya sawaalo, hal adam ya yabia bonbi lele k den yedi: diid man, yomdaano ba cua yen o maleg tudl. **15** yen wan jia o bud yua kul, yen k go maad yaab k den conlo kul, ban den tiendo yal kul k go den yieo yen l biid dam n den sugo, k

go maad yal kul o po. **16** L nub ye l pabienlin yogu kul, k mon b yul po, k l kuandb t bua biid. B kub a lanbongbenga k bøndi b nub k bua ban laa b kan l baoli. **17** Ama yimb yaab tie n dønl ba, n gua tiade man yesu kilisu tuonsɔnl n den maad yal. **18** B den maade: «a dena jog yogu, yab ba ŋuad o tienu po, b baa te fuo b yul po buam k go yie o tienu». **19** L tie lan nube! b cuon yen n paadm, b ŋua b gbanand bon buam kal, baa pia o tienu fuom **20** Ama yimb, n buakab, maman e mial, l dandanljønl l tanpul po. yaa jand man o tienu fo ŋam po. **21** ŋambi kub man o tienubuam k ya guu man ti yomdaano yesu kilisu o ŋamu po, o ba tienti ya mial n k pia gbem. (aiōnios g166) **22** Yaa pia man n ŋiňum yab n tam tam po. **23** Fab man yab ba fid k ya ye k ŋanb o mun, yab sieni yaa pia man b po n ŋiňim, ama yen o jijeogu, da nagdman k b bona n da puo yi. **24** Hal yua ba fid k guud yi n da ba k go fid wann yii o ciagd, yin da pia ban fid k nangue yal yen l pamenl cianl. **25** Otienu yend yua faab ti yen t yomdano yesu kilisu po, wan n pia t ciagd yen ti baad gbengd, o paalu yen yiko, yogu kul, momonlan yen hal mial n kan gben yogu! amina. (aiōn g165)

Mi Dögdimä

1 Ne tie U Tienu í dögdi yaali Jesu Kiristi po, ke wan waani o tondba yaali n ba tieni taladi, ki nagi moko. O sóni o maleki o tondo Jan kani ke o waani o. **2** Jan tieni kasiedi ki kadi ki waani ke wan den la yaali kuli tie U Tienu maama yeni Jesu Kiristi kasiedi. **3** U Tienu í yadi o yedjanma yua n ba cogi yeni yaaba n cengi ya sawali maama ne, yeni yaaba n cólni li sawalli maama bi yema nni kelima u yogu nagi. **4** Jan n diani ya tisónkaali ne Kiristi jaancagleleda yaa n ye Asi diema nni po: U Tienu yua bo ye, ki ye, ki go ba cua, yeni o malekileleda yaaba ye o badigbandi nintuali nni, **5** yeni Jesu Kiristi yua n tie o kasiedmōno, yua n cindi ki mali bi tinkpiba siiga yeni ki tinga po badcianba ya badciamo n pumi yi li ñanbli yeni mi yanduanma. Wani yua n bua ti, ki daa ki faabi ti, ti tuonbiadi po yeni o sôma. **6** O cedi ke ti tua O Báa U Tienu po salga yidkaaba buolu; Ti yudandi yeni u paaciamu tie O yaali hali ya yogu n ki pia gbenma. Ami! (**aiōn g165**) **7** Wani n yeni, o ñani ti tawalgbandi nni; nunbu kuli ba la o, bayeni yaaba n den muu ki londi o kuli. Ki tinga po nibuoli kuli ba fabni o po. Nn! Lani n yeni, Ami! **8** O Diedo U Tienu yedi, “Mini n tie 'alfa yeni omega' lani n tie mi cilma yeni mi juodma, “Yua n bo ye, ki ye, ki go ba yuandi ki cua, u paaciamu daano.” **9** Mini, Jan, i kpiilo yeni yua n taani ki ga yeni yi Jesu falaciamu, U tienu diema yeni ya juunli n ye Jesu nni, bi den sóni nni ban yii ya kpendedgli Patimosi po, U Tienu maama po yeni Jesu kasiedi po. **10** O Diedo daali, n den ye yeni Forjanma. N den gbadí n puoli po ya nialu n yabi, ki tie nani li naatunli yeni. **11** U den maadi, “Diani ñan la yaali tili nni, ki sóni ki teni Jesu jaancagleleda yaaba n ye: Efesi po, Simirni po, Pergami po, Tiyatiri po, Sardesi po, Filadelifi po yeni lawodise po.” **12** Ke n gbagi ki bua diidi ñjma ya nialu n maadi yeni nni, min gbagi, n la wula fidsantuankaani lele. **13** I fisantuankaani siiga nni nilo den ye ki naani yeni o nisaalo bijua, ki la liadfagdili ke li jiidi hali o taabiamu, ke o benli ñaagi wula gbanñagdu. **14** O yuli yeni o yudi den pieni nani ti kunkundi yeni, ke o nuni tuudi u mupieni. **15** O taana den tie nani ti kudmöndi yeni, ban duadi ya kudmöndi u maafanu nni yeni, ke o nialu tie nani a ñinguona fuugu yeni. **16** O den

muubi ñjmaabilia lele o jienu, ke o ñobu nni ña ya jugsiega n mani kaani lie kuli. O nunga den ñilgik ti tuudi nani u yensiiñigdu yenkpaaana yeni. **17** Min la o, ke n baa ki gbaani o nintuali nani n kpe yeni, ke o maani o nuujieni n po ki yedi nni, “Da jie. N tie yua n cindi yeni yua n juadi, **18** yeni yua n fo. N den kpe, ama diidi N fo hali ya yogu n ki pia gbenma! N go kubi mi kuuma yeni bi tinkpiba diema piemi. (**aiōn g165, Hadës g86**) **19** Lanwani ii, ñan diani ñan la yaali kuli, yaali n ye mola ne yeni yaali n ba yuandi ki cua. **20** Yaali n duagi ñan la ya ñjmaabileleda nuujieni, yeni wula fidsantuankaani lele niima nni n ne: a ñjmaabileleda tie kiristi jaancagleleda malekinba i, ke i fidsantuankaani mo tie li jaancagleleda.”

2 Diani ne ki teni Efesi Kiristi jaancagli maleki: Ne tie yua n muubi ñjmaabilia lele o nuujieni, ki cuoni wula fidsantuankaani lele siiga nni ya lanbona i, **2** “N bani ñan tieni yaali yeni ñan sóni ya tuoncianli yeni a juunli mõndli (ñjaniali). N bani ke jaa tieni nibiadba nunmanga. N bani ke a bigni yaaba n yedi ke bi tie tonda kaa tie ba, ki bandi ke bi tie faagu danba i. **3** N bani ke a mondi ki juuni, ki go ga fala hali boncianla n ya yeli po, ama, li naa wadi a pali. **4** Ama, n ba jalgi a yeni ñan lindi a cincinbuama. **5** Lanwani ii, ñan ya tiani ñan cindi ki baa naani. ñan tuubi, ki guani ki ya tiendi ñan den kpia ki tiendi maama. A yaa tuubi, n ba cua a kani ki ñani a fidsantuankaaru, un ye naani. **6** Ama n bani yaali n tie a ñandi: a yie Nikolasi yaaba tuada, N mo í yie yaali n yeni. **7** Yua n pia a tuba wan cengi forjanma í maadi Kiristi jaancaga yaali. Yua n kóni mi jama, ki paadi, n ba puni o u sanu wan di li miali tibu yaabu n se U Tienu Diema nni.” **8** Diani ki teni Simiirni jaancagli maleki: Yua cindi yeni yua n juodi, Yua n den kpe ki go ji fo lanbona n ne: **9** N bani a cacagma, yeni a namu ama a tie piado i. N bani yaaba n yedi ke bi tie Juufinba ki naa tie ba jonjongu. Bi tie Sutaani jaandiegua yaaiba i. **10** Da jie ya fala n bili ki guu a. Diidi! Sutani bobindi ki ba cuo ki luoni i siiga nni nitianba li dansaldieli nni, yin la fala dana piiga. Yin ya dugi n po hali yeni mi kuuma, n ba puni a li miali badfegligi. **11** Yua n pia tubli wan cengi Forjanma í maadi Kiristi jaancaga yaali. Yua n kóni mi jama, ki paadi, kan la mi kuuliema fala.” “ **12** Diani ki teni Pergami Kiristi jaancagli maleki: ‘Yua n

kubi ya jugsiega n mani kaani lie lanbona n ne: **3** Diani ki teni Sardisi Kiristi jaancagli maleki: **13** N bani yan kua naani, Sutaani badigbandi ñ Yua n kubi U Tieu malekinba lele yeni ye naani n yeni. Yeni lankuli, a juuni ki kubi ñmaabila lele lanbona n ne: "N bani yan tieni yeli. N bani ke yii nia ke yii dugi n po, bayeni yaali. A yeli doni ke a fo, ama, a kpe o. **2** Findi ki Antipasi, n kasiedo daali, yua n dugi n po hali paagi yaali n sieni ki caa mi kuuma po, Kelima n boncianla, ke bi den kpa o i siiga nni, Sutaani ñ naa la a tuomjana N Tieu nintuali. **3** Lanwani kua naani n yeni. **14** Ama n pia i jalgi waamu a ii, yan ya tiani yan ga yaali yeni yan gbadì yaali. po: I siiga, bi niba ye, ki yua Balaami tundma Ya colni li, ki tuubi. Ama a ya ki findi, n ba cua a boncianla, Yua n den tundi Balaki ke o tulni kani nani suuro yeni, a kan bandi min ba cua ya Israyeli bila, ke bi dini i buli padjiema, ki go yognu ki woli a. **4** Ama, bi niba ye waamu Sardi conbi. **15** Lani n go yeni, i siiga nni, nitianba dogu nni, bani ki jogni bi tialakaadi. Banwani yua Nikola yaaba bangma ke li paa. **16** Lanwani ba la ti tiapiendi, ki cuoni yeni nni, kelima bi ii, yan tuubi! A yaa tuubi, N ba cua tontoni a dagdi yeni li. **5** Ya nilo n koni mi jama, ki paadi, kani, ki pua bu töbu yeni ba yeni n ñöbu nni o ba la ti tiapiendi, N kan piini wanya yeli li jugsiega. **17** Yua n pia tubli, wan cengi Forjanma miali tili nni, n go ba taa o yeli n Báa yeni o ñ maadi Kiristi jaancaga yaali. Yua n koni ki malekinba nintuali. **6** Yua n pia tubli wan cengi paadi, n ba teni o yaali n tie Maani, ki wuo, n Forjanma ñ maadi Kiristi jaancaga yaali." " **7** go ba teni o tanpienli, ke yepaanli diani lipo, ya "Diani ki teni Filadelfi Kiristi jaancagli: Yua yeli ke niloba ki bani, kase yua baa li baba." " **18** yan, ki go tie o momonmaano lanbona n ne - Diani ki teni Tiyatiri Kiristi jaancagli maleki: U o kubi Dafidi dieluodpiemi, o ya luodi obakuli Tieu Bijua yua n pia a ninbina nani umupienu kan fidi ki luoni, o ya luon i, obakuli kan fidi yeni, ke o taana tie nani ban duadi ya kudmondi ki luodi. **8** "N bani yan tieni yaali. Diidi! N yeni lanbona n ne: **19** "N bani yan tieni yaali: A luodi a po ya bulñøbu ke nilo bakuli kan fidi ki buama a dudugdi a tuonli yemi a juunli mondli. luoni. N bani ke a pia mi tuama waamu, yeni N bani a tuona, a buama, a dudugdi, mondli, a lankuli, a colni n ñomaama, kaa yedi ke a ki tuona molane cie yan den cindi ki tieni yaali. **20** bani nni. **9** Diidi! Yaaba n tie Sutaani budiel Ama min jalgi a yaali ya po n ne: A cabi o pua yaaba, yaaba n yedi ke bi tie Juufinba, ki naa Jesabili, yua n tama ke o tie sawalpualo yeni u tie ba; bi pua faama i. N ba cedi ban cua ki sanu. O tundima po, o tulni n tonda ke bi tieni gbaani a nunga nni, lani ke bi ba bandi ke n mi conconma, ki go dini i buli padjiema. **21** N bua ja **10** Nnli yan colni n ñomaama, ki juuni ki bili o po u yogu waamu, wan baa ki tuubi, ama ga fala, N mo baa kubi a ki guudi a mi biigma waa bua wan mia sugli o conconma po. **22** Diidi! yognu, ya biginli n kpendi yananduna kuli po, ki N ba lu o u yianu, wani yeni yaaba n tieni mi ba bigni yaaba n ye ki tinga po. **11** N kpendi, li conconma kuli ba la falaciamo, kase bi ya tuubi kan waagi. yan yanbi ki kubi yan pia yaali nilo bi tuonbiadi po. **23** N ba pua ki kpa o bila, Kiristi bakuli ñ da ti fie a badfegliga. **12** Yua n koni mi jaancaga kuli ba bandi ke mini n fidi ki bani jama, ki paadi, n ba seni o nani jaantalgia yeni n yaali n ye mi maalma yeni a pala nni kuli. N ba Tieu jaandiegú nni, o baa tundi ki ye lankani teni i siiga nni, yuakuli yeni wan sóni o tuona kaa pia ñama. N ba diani o po n Tieu yeli, n maama i. **24** Ama yinba yaaba n sieni Tiyatiiri Tieu dociamu yeli (Jeruselema paano yua n nni, yua n ki yua lanya tunda, kaa bani ban yii ñani n Tieu kani, o diema nni ki jiidi), yeni n yaali ya bona n wuo Sutaani yasiili nni - yinba yepaanli. **13** Yua n pia tubli wan cengi Forjanma wani, n yedi yi, 'N kan tugni yi tugtöli.' **25** Lan ñ maadi Kiristi jaancagaa yaali." " **14** "Diani ki baa maama kuli, yin ya kubi ke li paa, hali min teni Lawodise Kiristi jaancagli maleki: 'Yua n ba cua. **26** Yua n koni mi jama ki paadi, ki tiendi tie Ami, o kasiedidugika, o momondaano, yua n min tieni yaali hali yeni mi juodma, n ba puni u die U Tieu tagma kuli. **15** "N bani a tuona kuli, paalu, wan diedi i nibuoli kuli. **27** O baa diedi ke jaa tuoni, a naa go songi mo. N bi sugni ke ba yeni u badkudibiamu, o ba pua ki mumudi yan ya songi bii yan ya tuoni! **16** Lanwani ii, ba nani ku yøgu tiamaakaadi yeni!" **28** Nani nani yan balgi yeni - jaa tuoni, kaa go songi min ga N Báa kani maama, n mo ba teni o ku mo yeni - N ba siini ki ñani a n ñöbu nni. **17** siñaagu ñmaabiga. **29** Yua n pia tubli, wan cengi Kelima a yedi, 'N tie piado i, N den pia yalmaní Forjanma ñ maadi Kiristi jaancaga ya maama.' boncianla, n ji ki pia bonli kuli buama!' Ama

ŋaa bani ke fini n ŋanbi ki tie cacagdaano, ban jie yua mi niñima, luodo, juamo, ki ye mubima (niiyanli). **18** Cengi n cegli: ŋan daa n kani ban tongi ki duadi ya wula, ki tua piado, yeni ya tialakaadi n pieni ki ńilgi, ki la ki wuoni a mubili fee, daa mi kpama, ki sɔgi a nuni, ki fidì ya nua. **19** N tundi ki go bangi min bua yaaba, ki bangi ba ban baa ye maama. Lanwani ii, ŋan baa mi yama, ki tuubi. **20** Diidi! N se bu bulñøbu kani, ki kuogi. Yua n gbadì n nialu, ki luodi li ganli, n ba kua o deni, ki di yeri o, wan di yeri nni. **21** Yua n koni mi jama ki paadi, n ba puni o u sanu, wan kali yeri nni n badigbandi po, nani min koni mi jama ki paadi, ki kaa yeri n Báa o badigbandi po yeri. **22** Yua pia tubli wan cengi Forjanma í maadi Kiristi jaancaga yaali.” “

4 Lanya bona í pendi, ke n diidi, ki la U Tieu

Diema bulñøbu ke li yaa, min bi cindi ki gbadì ya nialu yeri den maadi yeri nni nani bi piebi naatunli yeri, ki tua, “Do ki cua na, ke min waani a ya bona ne ya pendi yaali n ba tieni kaa pia pedma.” **2** Lanyognu, Forjanma den taa nni, ke n la ke ti badigbandi bili U Tieu diema nni, naana ya wula tanli n tie Jasipa yeri Sariduani. U taanianu den kagni ki lindi ti badigbandi. Li taanianu (waakpeli) den naani emerodi. **4** ga. ki den pia yina lele yeri nuni lele; yini n Badigbandi piilie n tina den kagni ki lindi ti badigbandi, ke nikpelba piilie n bina kaa tipo, ki laá ti tiapiendi, ki ciibi wula badfeglimu bi yula po. **5** I taañigdi, li taadunli yeri i taatatandi den ña ti badigbandi kani. Fidsanciandi lele den co ti badigbandi kani, li fidsandi den tie U Tieu cicijamalemu i. **6** Li mögli nani maduudiga den bili ti badigbandi nintuali, ki pieni, ki ńilgi nani li tanciencienli yeri. Bonfuoda na den naani yeri kapaciigu (jiebani yugdili). **8** Lanya bonfuodinaada yeri, yuakuli den pia fiabi luoba, ke o lielo naami yeri naabiga, ke o taalo den pia ja nunga i, ke o naalo naani yeri kapaciigu (jiebani yugdili). **9** A bonfuoda ya jaandi ki dondi yua den kaa ti badigbandipo, ki kpiagi o yeli, ki tieni o balga ya yogu kuli, (aiōn g165) **10** bi nikpelba piilie n bina

yeni yi gbaani yua kaa ti badigbandi po yeri nintuali. bi den yi gbaani yua n fo hali ya yogu n ki pia gbenma nintuali, ki cibdi bi badfeglimu ki lu tibadigbandi nintuali ki yedi, (aiōn g165) **11** Ti Diedo yeri ti Tieu, A dagdi yeri, ti yudandi yeri ti kpiagdi yeri u paaciamu. Kelima fini n tagi bonli kuli, a yanbuama po i, ke li bona tagi ki go tundi ki ye”

5 N go den la yua n kaa ti badigbandi po yeri ke o muubi o jienu li tigbabkaali, ke li diani li faanunga po yeri ki puoli po kuli. bi den kpá li tanponba alele. **2** N den la ke maleki paaciandaano ke o tandi yeri u paalu ki maadi, ki tua, “ŋma dagdi yeri wan gbabdi li tigbabkaali ne, ki mudi o tanponba?” **3** Obakuli tanpoli bii ki tinga po lanyaaka ki tinga tiipo ki dagdi yeri wan gbabdi li tigbabkaali na bii ki cogi li. **4** N den buudi li pabienbubuuli, kelima baa den la yua n dagdi, ki ba fidì ki gbabdi li naa tigbabkaali bii ki cogi li. **5** Ama nikpheyendo den yedi nni, “Da buudi. Diidi! Juda buolu yangbanlo, Dafidi benli bundpanma koni mi jama ki paadi, o ba fidì ki gbabdi li tigbabkaali ne, ki mudi li tanponba.” **6** N den la ke pebiga, ke ki se ti badigbandi yeri a bonfuoda yeri bi nikpelba siiga nni. ki den naani ke be kpa tie U Tieu forjanleledma, wan sóni yaama ki tinga po. **7** O den gedi ki ga li tigbabkaali yua n kaa ti badigbandi po nuujiereni nni. **8** Wan den ga li tigbabkaali, a bonfuodnaada yeri piilie ña ti badigbandi kani. Fidsanciandi lele den co n nikpelba na yeri den baa ki labni ki pebiga ti badigbandi kani, li fidsandi den tie U Tieu nintuali. Bi siiga nni yuakuli den pia kogdigu cicijamalemu i. **9** Bi den yini yanpanbu, ki tua, “A dagdi yeri gan ga ye ti badigbandi kaalindma, ki pia a ninbina bi nintuali yeri bi puoli po kuli. **10** A cedi ke bi tua Badciamo diema yeri salga den naani yeri yanbøli, ke o lielo naami yeri naabiga, ke o taalo den pia ja nunga i, ke o naalo naani yeri kapaciigu (jiebani yugdili). **8** Lanya bonfuodinaada yeri, yuakuli den pia fiabi luoba, ke i gbie yeri i nuni ipo yeri i kubinma nni kuli. **11** N go den diidi ki gbadi Niagu yeri yieni kuli bi den maadi kaa cedi, malekinba boncianli niali, bi den kagni ki lindi ki tua, “o gagdiñamo, o gagdiñamo, O Diedo U Tieu tie o gagdiñamo, O Paaciamu daano, wani yua n die likuli, ki bo ye, ki ye ki go ba cua.” **9** A bonfuoda ya jaandi ki dondi yua den kaa ti badigbandipo, ki kpiagi o yeli, ki tieni o balga ya

ya yogu kuli, (aiōn g165) **10** bi nikpelba piilie n bina kuli ki tinga po **11** N go den diidi ki gbadi bi kuli ya cõli den pundi miiliandi kobi lie **12** Bi den tandi ki maadi, “Ban den padi ya pebiga, ki yidi salga dagdi yeri wan ga u paaciamu, galmani, mi yanfuoma, u fidu, ti yudandi yeri a donda.” **13** N go den gbadì ke tagma kuli yaama

n ye tanpoli, ki tinga po, ki tinga tiipo, yeni mi ñincianma nni - yeni yaali n ye kuli - ki maadi ki tua, "Fini yua n kaa ti badigbandi po yeni fini ki pebiga, í ga a donda, ti kpiagdi, tiyudandi u paaciamu yeni u fidu ki diedi bonli kuli li bina yeni li bina." (aïon g165) 14 A bonfuodinaada yeni den yedi, "Ami!" ke bi nikpelba baa ki labni ki pugi.

6 N den diidi ki la ki pebiga í luodi tanponleleda yeni nni yendo, ki gbadi ke a bonfuodnaada yeni ke yendo tändi nani i taatantandi yeni ki maadi nni, "cua na!". 2 Ke n nñoli ki sua tanpieno i. yua den jagi o den kubi li dabanli, ke bi teni o ki badfegliga. Ke o ñani nani jakondo yeni, ki ba koni mi jama ki paadi. 3

Ki pebiga í luodi tanponlielo, ke n gbadi o bonfuodlielo yedi, "cua na!" 4 Ke tantiano ñani, ki tie tanmono. Ke bi puni yua n jagi o u sanu ke wan fie mi yanduanma ki fagni ma ki tinga, biniba í ya kpa bi lieba. Bi den teni li tanjaglo ki jugsiecianga. 5 Ki pebiga í luodi tanpontaalo, ke n gbadi o bonfuodtaalo yedi, "cua na!" Ke n la ke tanbono ñani, ke yua n jagi o kubi ki kelga o nuu nni. 6 N den gbadi u nialu ke u ña ni a bonfuoda yeni siiga ki yedi, "Kpanu tibii ciyo yenli dagdi yeni bögDMA piiga pani, ke olije kpanu tibii ciyo ataa dagdi yeni bögDMA piiga pani. Ama ñan da biidi mi kpama yeni ku daamongu." 7 Ki pebiga í luodi tanponnaalo, ke n gbadi ke o bonfuodnaalo yedi "Cua na!"

8 Ke n la tantinbengu. o tanjaglo den yii mi kuumu, ke bi tikpiba diema yua o. Bi den teni ba u sanu ke ban kpa ki tinga niba bögDMA na, yeni ki jugsiega, mi koma, u yianu yeni ki tinga po bonfuobiada. (Hadës g86) 9 Ki pebiga í luodi tanponmuulo, ke n la li jaandbinbinli tinga, ban den kpa yaaba kelima U Tieu maamapo yeni ban kadi ki saa i momoni, ki tie ni kasiedi po. 10 Bi den tandi ki maadi ki tua, Li go ba waagi ya caa yeni u laa yognu i, fini yua n tie li bonli kuli diedo, yua n gagdi ki ñani, ki tie o momodaano. Hali u laa yogu i ke a ba bu yaaba n ye ki tinga po, ki tuu ti sôma panli?" 11 Ke bi teni yuakuli liadfragdienli, ki maadi ba ke bi ba guudi waamu hali bi yegni, ban ba kpa ya

lebdi ki tua nani mi sôma yeni. 13 Tanpoli po ñmaabila den cenli ki baali tinga po nani ku faaciangu í yi figi bu kankanbu, a kankana ía cenli ki baali maama yeni. 14 Ke tanpoli fuadi ki yaadi nani ban yi gbabi li tigbabkaali maama yeni. ke a juani yeni a kpendega kuli fii ki tie a kaani. 15 Ke ki tinga po badcianba, yeni a nikpiaga, sejegbangba yudanba, bi ñjalmandanba, bi paatieba yeni yaaba n sieni kuli, i yonbi yeni yaaba n die bi yudandi kuli den sani ki wuoni a juana nni, ti tankuodi nni, i tanfali nni 16 Bi den maadi a juana yeni ti tangbaadi, "Baa mani tipo! Legni mani ti, tin da la yua n kaa ti badigbandi po nunga yeni ki pebiga pabienclanli. 17 Kelima bi pabienclanli daacianli pundi. ñma ba fidi ki ya ye e?"

7 Lani í pendi, ke i la ke malekinba bina se i tinkunnaadi kani, ki cuo ki tinga faama ki kubi, ke mi kan fidi ki figi ki tinga po, mi ñincianma po, bii i tiidi po. 2 N den la maleki tiano, ke o ñani puoli, ki kubi U Tieu yua n fo tanpon. Ke o tandi yeni u paalu, ki maadi yeni malekinba bina yaaba ke bi puni u sanu ke ban waani ki tinga yeni mi ñincianma fala, ki yedi ba: 3 "Dá da waani mani ki tinga, mi ñincianma yeni i tiidi fala hali mi ba tieni tanpon maalma U Tieu tuonsola yutuna po." 4 N den gbadi ban den tieni tanpon maalma yaaba ya yutuna daamongu. 5 Ki pebiga í luodi tanponnaalo, po coli í döa maama: Israyeli nibuoli kuli niba kobga n piina n tuda na n den baa tanpon maalma: 5 niba piiga n tude lie den ñani Juda buolu nni, ki baa li maalma piiga n tude lie den ñani Rubeni buolu nni, piiga n tude lie den ñani Gaadi buolu nni, 6 piiga n tude lie den ñani Aseri buolu nni, piiga n tude lie den ñani Nefitali buolu nni, piiga n tude lie den ñani Manase buolu nni, 7 piiga n tude lie den ñani Simeyon buolu nni, piiga n tude lie den ñani Lefi buolu nni, piiga n tude lie den ñani Isakaari buolu nni, 8 piiga n tude lie den ñani Sabulon buolu nni, piiga n tude lie den ñani Josefi buolu nni, piiga n tude lie den ñani Benjamini buolu nni, bani n den baa tanpon maalma bi yutuna po. 9 Lanya bona í pendi, ya niwulgú ke bi kan fidi ki cödi bi niba í döa maama - bi den ñani tuonsomba, bi ninjaba yeni bi ninsiaba ki pugni bi po nani ban den kpa bi mo maama yeni. 12 Ki pebiga í luodi tanponluoblo, Ke n nualti ki sua ke mi timigcianma tieni. ke u yienu ga ki bøndi nani ti pakuatiabøndi yeni, ke o ñmaalo kuli

ñanduna diema nni kuli, i dogi kuli, nibuoli kuli yeni maalanbuoli - Ki se ti badigbandi kani, ki pebiga nintuali. Bi den láa liadfragdienli, ki kubi ti biadi bi nui nni, 10 ki tandi yeni u paalu ki tua, "Mi faabma tie U Tieu yua n kaa

ti badigbandi po yeni ki pebiga yaama i!” **11** ya ȷmaabiga n gbengi ki tuudi nani fidtabkaali Malekinba kuli den se ki lindi ti badigbandi yeni **12** yeni ñani tanpoli ki jiidi ki baa i kopeni yeni a bi nikpelba yeni a bonfuodnaada, bi den baa ki labni ti badigbandi nintuali, ki pugi U Tienu, **13** yeli den tie “U tonbiadu”, ke mi ñima ȷmaabiga bøgdimma taalma taa tóngi bagibagi, ke bi niba yudandi, mi yanfuoma, balga, li seli, u paaciamu **14** bøgdimma taalma taa binciala kpe kelima ya ñima n to bagibagi (nani yeni u fidu hali ya yogu n ki pia gbenma! Ami!” bu kpegbu) yeni po **15** O malekinalo den piebi (aiōn g165) **16** Bi nikpelba yeni siiga, yendo den buali nni, “Bile n laá a liadpiena ne, bi ñani le i?” **17** Ke tie yaaba n ñani falaciamo Ke o maadi nni, “Bi tie yaaba n ñani falaciamo **18** bøndi; U yienu yeni ku ñiagu bøgdimma taalma taa den ki pia yenyenma. **19** N den nualki la ya janjanma nni. Bi juudi bi tialakaadi ke ti péndi maleki n den yugi ti tawalgbandi siiga nni, ke o ki pebiga sôma nni i. **20** Lanyapo i ke bi bi séé ñiagu kuli o diegu nni. Yua n kaa ti badigbandi tinga yaaba po, kelima malekitaadiba yaaba n po ba caani o badciagu, ki kuanai ba ku niinni. **21** ba piebi bi naatuna ki tieni ya fuuciangu.”

Koma ji kan cuo ba ki buali ñuñuuunu. U yienu kan sia ba ki buali wulgu bakuli. **22** Kelima ki pebiga yua n ye ti badigbandi sinsiiga nni baa tie bi gobdika, o baa gobdi ba li miali ñinbunli kani, U Tienu ba fiadi bi ninsiidi, ki yendi bi nunga.”

8 Ki pebiga í mudi tanponlelelo, tanpoli diema nni den ȷmini silbi ke li pundi mindi piitaa (md 30) **2** N den la ya malekileleedba yaaba n den seé U Tienu nintuali yeni, ke bi teni ba a naatuna. **3** Maleki tiano den cua, ki kubi wula tadkuaga, ki sedi li jaanbinbinli kani. Bi den teni o li ȷubjanli boncianla ke wan ȷubni, ki tieni i jaandi yeni bi dugkaaba kuli wula jaandbinbinli po, ti badigbandi nintuali. **4** Li ȷubjanli muñii den ñani maleki nuu nni, ki yegi yeni bi dugkaaba jaandi ki doni ki pundi U Tienu nintuali. **5** Maleki den taa wula tadkuali, ki tieni i jaandi yeni bi dugkaaba jaandi ki doni ki pundi U Tienu nintuali. **6** Taam i ȷubjanli muñii den ñani maleki nuu nni, ki yegi yeni bi dugkaaba jaandi ki doni ki pundi U Tienu nintuali. **7** Malekikpialo den piebi o naatunli, ke n la ke ya taatana n ȷmadi yeni u mu yeni mi sôma. Bi den yadi ke likuli jidi ki tinga po, ke bøgyenli buodi bøgdimma taa siiga; tiidi taa siiga, tiiyenga den buodi, ke ti muasongdi kuli buodi. **8** O malekikelio den piebi o naatunli, ke bi tudi ki luni bonli ke li naani juacianli, ke li co u mu, mi ñincianma nni. Ke mi ñincianma bøgdimma taalma taa tua sôma, **9** ya bonfuoda n ye mi ñima nni bøgdimma taalma taa kpe, ki ti ñinbidi bøgdimma taalma taa mudi ki yoyodi. **10** Malekitalo den piebi o naatunli, ke

9 Ke o malekimuulo piebi o naatunli, ke n la ke ȷmaabiga ñani tanpoli ki baá ki tinga po Bi den teni ga ki kpientinga caaňuangu piemri. (Abyssos g12) **11** Ke ki luodi ki kpientinga caaňuangu, ke ya muñii n tuoni begibegi ña u caaňuangu nni nani u maafanu nni yeni. Ke u yienu yeni mi faama ga ki bøndi yeni ku kpientbuogu muñii. (Abyssos g12) **12** Ti naasuudiden ñani i muñii nni, ki lali ki tinga po, ke bi teni ti u paalu nani ki tinga po nami yeni. **13** bi den yedi ba ke ban da biidi ki tinga po muadi, ki da go biidi bonpiabli bii tiiga bakuli, ama ban ya woli ya niba n ki baa tanpon maalma bi yutuna po. **14** Bi den ki puni ti u sanu ke ban kpa ban woli ya niba, ama ke ban waani ba falabiado hali ȷmaali mu. Bi løbdi konu baa fuuni nani o namo í yi juni nilo yeni i. **15** Lanya dana nni, li Tienu nintuali, niba ba lingi mi kuuma ki kan baa ma. Bi ba fáádi mi kuuma, ama mi baa sani ki fagdi yeni ki tinga po, ke i taatantandi, li taadunli, i ba. **16** Li naasuudi den naani yeni ban bobni ya taañigdi yeni mi tinmigma (tindigibima) tieni. **17** Taam i bu tobu po yeni i. Ti yula po den pia bonli Malekileeda yaaba n den kubi a naatuna yeni ke li tie nani wula badfegliga yeni, ke ti nunmu den bobindi ki ba piebi a **18** Malekikpialo den naani bi nisaalba nunmu. **19** Ti yudi den naani puoba yudi, ke ti ñina tie nani yangbanli ñina yeni. **20** Ti töbtiadi den tie kudi töbtiadi, ke bi fiabi fuugu tie nani ya taami yeni ya tantididi n tiini bu töbu nni yeni. **21** Ti juona denpia ti penløbdi nani i nami yeni; ti juona nni den pia ya paalu n ba waani ti gbannandi fala hali ȷmaali mu **22** Bi badciamo den tie ki kpientinga nni caaňuangu maleki i. O yeli Ebrewu maama nni tie Abadon, Gileki maama n mo Apolion. (Abyssos g12) **23** Mi cincinyebiadma pendi n yeni. Diidi! lani ya pendi, janjanbiadma lie go ye, ki

kpendi. **13** O malekiuoblo den piebi o naatunli, n ye kipo, ki tagi mi ñincianma yeni yaali n ke n gbadi u nialu ki u ñani ya yina n ye li wula ye mi niinni kuli, maleki den yedi, “Li ji kan jaandbinbinli yaali n ye U Tieu nintuali yeni waagi (yognu bakuli ji ki ye). (*aiōn g165*) **7** Ama nni. **14** U nialu den maadi malekiuoblo yua den ya daali ke o malekileledo ba piebi o naatunli, kubi li naatunli yeni, “Lodi ki ja malekinaada lanya daali i ke U Tieu yaalidgu tuonli ba soni yaaba ke bi den loli ki kpaa Efrati kpenciamu ki dudi, nani wan den tuodi ki waani o tondba nni yeni.” **15** Ban den bobni ya malekimba ya bi sawalpuuba maama yeni.” **8** Minden gbadi ya yogu, ya binli, ya ñmaalo, ya daali yeni ya yognu nialu ke u ñani tanpoli po yeni go den yedi nni: (kudi) cima den pundi ke bi lodi ba ke ban kpa “Gedi, ga maleki yua n seé mi ñincianma yeni ki tinga po niba bögdimma taalma taa. **16** N den ki tinga po yeni ñ muubi ya tigbabkaaga ke li gbadi Seje tanpuuba coli, bi den tie miiliyon gbabdi yeni.” **9** Ke n gedi maleki kani ki maadi o kobilie **17** Li bondögdkalaal nni min den la i ke wan teni nni ki tigbabkaaga. Ke o maadi nni, taami yeni a tanjagla maama n ne: Bi tahtiadi “Ga ki tigbabkaaga ki ñmani ga. ki baa to a tugu den tie kudi, ki moni nani u mu yeni, ki boni nni, ama a ñobu nni wani ii, ki baa malgi nani ti nani bulo yeni, ki tie bo duudi nani (cidbili) siadi yeni i. **10** Ke n ga kitigbabkaaga maleki yeni. I taami yula den tie nani yangbanyula nuu nni, ki ñmani ga. ki den malgi nani ti siadi yeni i, ke bi ñona nni ña u mu, i muñii yeni yeni in ñobu nni, ama min ñmani ki gbeni, ke n cidbili. **18** Bi niba bögdimma taalma taa den kpe kelima lanya janjanbiadma taa yeni po: ya mu, ya muñii yeni ya cidbili n ña bi ñona nni yeni po. **19** Kelima, i taami yeni paalu den ye bi ñona nni yeni bi juona nni i - kelima bi juona den tie nani wee yeni, ke bi go pia ya yula n bilgi a nala (ti yiadi) bi niba gbanu po. **20** Ya niba n den sieni, ban den ki kpa yaaba yeni bi yiadi, nan den ki tuo ki tuubi bi tuonbiadi, bi go den ki cedi kaa pugi i buli yeni mu cicibiadmu, wula, ti kudi, ti kudmøndi, ñanjilfa, a tana, yeni ti daadi yia; ya bona n ki nua, kaa gbia, kaa go cuoni mo. **21** Baa go den tuo ki tuubi bi nikpali po, bi suagu yeni bi ñögibiadi po, bi conconma po, bi subu yeni bi jodi dima po.

10 N den la maleki tiano, paaciamu daano ke ñani tanpoli, ki kpendi Ti taawalgbandi den pibni o, ke waakpeli ye o yuli po. O nunga den tie nani u yieni yeni, ke o taana tie nani u mu jaantalginba yeni. **20** den kubi ya tigbabkaaga n gbabdi o nuu nni, o den seni o tajjienu mi ñincianma nni, ki seni o taaganu ki tinga po. **30** den yigni paama nani o yangbanlo ñ biegi maama. Wan den yigni, taatantandi lele den tandi ki waani bonli. **4** Taatantandi lele ñ den tandi ki waani yaali, n den bua diani, ama n den gbadi u nialu ke u maadi, “jan pii ñasiili taatantandi lele sawali po, da diani lanya maama.” **5** Min den la ya maleki ke o seé mi ñincianma yeni ki tinga po yeni, den duoni o nuujieni tanpoli. **6** O den poli yua n fo hali ya yognu n ki pia gbenma yeli po, yua tagi tanpoli yeni yaali n ye lipo, ki tagi ki tinga yeni yaali

n ye kipo, ki tagi mi ñincianma yeni yaali n ke n gbadi u nialu ki u ñani ya yina n ye li wula ye mi niinni kuli, maleki den yedi, “Li ji kan jaandbinbinli yaali n ye U Tieu nintuali yeni waagi (yognu bakuli ji ki ye). (*aiōn g165*) **7** Ama nni. **14** U nialu den maadi malekiuoblo yua den ya daali ke o malekileledo ba piebi o naatunli, kubi li naatunli yeni, “Lodi ki ja malekinaada lanya daali i ke U Tieu yaalidgu tuonli ba soni yaaba ke bi den loli ki kpaa Efrati kpenciamu ki dudi, nani wan den tuodi ki waani o tondba nni yeni.” **8** Minden gbadi ya yogu, ya binli, ya ñmaalo, ya daali yeni ya yognu nialu ke u ñani tanpoli po yeni go den yedi nni: (kudi) cima den pundi ke bi lodi ba ke ban kpa “Gedi, ga maleki yua n seé mi ñincianma yeni ki tinga po yeni ñ muubi ya tigbabkaaga ke li gbadi Seje tanpuuba coli, bi den tie miiliyon gbabdi yeni.” **9** Ke n gedi maleki kani ki maadi o kobilie **17** Li bondögdkalaal nni min den la i ke wan teni nni ki tigbabkaaga. Ke o maadi nni, taami yeni a tanjagla maama n ne: Bi tahtiadi “Ga ki tigbabkaaga ki ñmani ga. ki baa to a tugu den tie kudi, ki moni nani u mu yeni, ki boni nni, ama a ñobu nni wani ii, ki baa malgi nani ti nani bulo yeni, ki tie bo duudi nani (cidbili) siadi yeni i. **10** Ke n ga kitigbabkaaga maleki yeni. I taami yula den tie nani yangbanyula nuu nni, ki ñmani ga. ki den malgi nani ti siadi yeni i, ke bi ñona nni ña u mu, i muñii yeni yeni in ñobu nni, ama min ñmani ki gbeni, ke n cidbili. **18** Bi niba bögdimma taalma taa den kpe kelima lanya janjanbiadma taa yeni po: ya mu, ya muñii yeni ya cidbili n ña bi ñona nni yeni po. **19** Kelima, i taami yeni paalu den ye bi ñona nni yeni bi juona nni i - kelima bi juona den tie nani wee yeni, ke bi go pia ya yula n bilgi a nala (ti yiadi) bi niba gbanu po. **20** Ya niba n den sieni, ban den ki kpa yaaba yeni bi yiadi, nan den ki tuo ki tuubi bi tuonbiadi, bi go den ki cedi kaa pugi i buli yeni mu cicibiadmu, wula, ti kudi, ti kudmøndi, ñanjilfa, a tana, yeni ti daadi yia; ya bona n ki nua, kaa gbia, kaa go cuoni mo. **21** Baa go den tuo ki tuubi bi nikpali po, bi suagu yeni bi ñögibiadi po, bi conconma po, bi subu yeni bi jodi dima po.

11 Bi den teni nni sabmuuanu, ke min taa un tua bonbiigtiagu, ki yedi nni, “Fii ki biigi U Tieu jaandidieg yeri li jaandbinbinli, yeri yaaba n pugi ku niinni. **2** Ama, jan da biigi ku jaandidieg cancanli, kelima bi cabi li bi nilanba. Bi ba ñmaa ki fanbi u dogcianjamu hali piina n ñamaali lie (*ym 42*) **3** N ba puni n kasiedi tondba yaaba n láti pabontiadi yeri, u fidu ban ya pua sawali hali tudli n kobilie n dana piiluoba **4** Lanya kasiedinba tie Olifie tiliedi yeri ya fidsantuarkaanlieda yia n den seé ki tinga Diedo kani yeri. **5** Ya nilo bigni ke wan tieni ba yaali n bia, u ba ña bi ñobu nni ki biani bi yibalinba. Yua n bigni ke wan tieniyaali n bia kuli, o ba kpe yeri i. **6** Li kasiedinba pia u fidu yeri ban luoni ti taawalgbandi, ke taaga kan nii ya yogu ke bi pua sawali. Bi pia ya paalu ke bi ba cedi mi ñima ñ tua soma, ki lu falaciomo janjanbuoli kuli ki tinga po, ban bua ya yognu kuli. **7** Bi ya tieni bi kasiedi ki gbeni, ki yanbiadga yagi n ba ña ki kpientinga buñuangu mni ba pua bu tabu yeri ba, ki paadi ba, ki kpa ba. (*Abyssos g12*) **8** Bi gbannandi baa bili u dogciamu sanciamu po (ban tieni nannanli ki yini yuu Sodoma yeri Ejipti), naani ke bi den kpaa ki tabni bi Diedo. **9** Ya niba n ñani i nibuoli kuli, i dogi kuli yeri i maalanbuoli kuli baa nua bi gbannandi hali dana taa yeri bögdimma. Bi kan tuo ban pii ba kuli nni. **10** Yaaba n ye ki tinga po baa mangdi bipala, ki tiendi

u badu bi kuuma po. Bi ba sóni bi paabu ki kudi badgbiamu. Bi den ñani ki biga, ki duoni teni biyaba kelima ya kasiedinba ne den wangi ga U Tieno yenyi o badigbandi kani, **6** ke o pua ki tinga po yaaba fala. **11** Ama dana taa yenyi sani ki gedi mi tinfanpienma nni, U Tieno ñ bogdima pendima, li miali faawaama ba ñia U den bobni u kaanu o po. Lanwanni ii, bi baa Tieno kani, ki kua bi niinni, ban fii ki sedi bi kubi o likani hali dana 1.260 **7** Møla, bu tøbu taana po. Ti jawaanciandi ba kua yaaba n ba la den pua tanpoli. Miicheli yenyi o malekinba ba kuli. **12** Bi ba gbadu ke nialu ñani tanpoli, ki den tuogi yenyi o bonfuodcincilingu yenyi o tándi ki yedi ba, "Do mani ki cua ne!" Lanwani mo ya malekinba. **8** Ama o bonfuodcincilingu ii, bi ba do tanpoli ti taawalgbandi nni, ke bi den ki pia paalu ki ba paadi. Lanwani ii, wani yibalinba nua ba. **13** Lanyognu, mi tinjegicianma yenyi o alekinba ji den ki pia kaanu tanpoli. ba tieni, u dogciamu bogdima taalma piiga ba **9** O bonfuodciamo, o cincilingu, ya waakpeli libi. Niba tuda lele ba kpe li tinjegibma nni, ti ke bi yii o bulo bii Sutaani, yua n den tulni jawaanciandi ba kua yaaba tindi, ban kpiagi ñanduna kuli, bi den tudi ki jiini, ki luni o, tanpoli Tieno yeli. **14** Falabiado janjanliema wani yenyi o malekinba ki tinga po. **10** N den pendi n yenyi. Didi! O falabiadtaalo janjanma gbadu nialciamu tanpoli, ke u yedi: "Møla, mi kan waagi yenyi mi cuama. **15** O malekileedo faabma, u paaciamu, Ti Diedo badidiema yenyi o den piebi o naatunli, ke u nialciamu ñani tanpoli **16** Ke piilie Kiristi yikodi. Kelima bi tudi ki jiini ti kpiiba ki yedi, "Ki tinga badciamo diema ji tua ti Diedo tonandaano, wani o tingbangbaabo yua n den yenyi o Kiristi diema i. O baa diedi ma hali ya **11** Bi koni mi jama ki paadi o yenyi ki pebiga kaa ti Tieno kani, yieno yenyi ñiagu kuli, bi po. **12** Lanwani n nikpenaadba yaaba n den kaa bi badigbandi sôma yenyi bi kasiedi lanbona, kelima bi den po yenyi baa ki labni. Bi den pugi U Tieno. **17** luni bi miana kaa jie bá mi kuuma. **18** Li gaadli den cuo ki tinga po yaaba, ama ya yognu ji ki pia mayulu (o juodma ji ki fagi). a pabienli jiidi ki cua. U yogu pundi bi kpienba **19** U Tieno jaandidiegu tanpoli **13** Ku bonfuodcincilingu ñ bandi ke bi tudi ki po, ke ñjan jia bi buudi ki jaandi a tondba bi luni o ki tinga po, ke o ñødi ki woli ya pua n sawalpuuba yenyi o paabu, bi dugkaaba, talginba mali bonjaga yenyi. **14** Ama bi den teni o pua ku yenyi bi paatieba kuli yenyi yaabi n den fangi a kapaciigu fiabciandi, ke wan yugi ki gedi ban yeli. U yogu pundi ke ñjan biani yaaba n den **20** den luodi, ke ñjantaadi lolma kpagu nua **15** O waaciamo den wugdi mi ñima taatantandi, mi tinjegibma yenyi ki taacianga **16** Ama ki tinga den yaadi ki ñøbu ki nuudi den bobni o po naakani mi tinfanpienma nni. **21** Ama ki tinga den yaadi ki ñøbu ki nuudi **22** **17** Lanyapo, ku bonfuodcincilingu ñ den siini ya ñincianma, **23** Ku bonfuodcincilingu den gaadi yenyi li pabienclanli, o pua po, ki gedi **24** **18** Lanwani ñiomaama, ki tieni **25** **19** U Tieno jaandidiegu tanpoli **20** **21** **22** **23** **24** **25** **26** **27** **28** **29** **30** **31** **32** **33** **34** **35** **36** **37** **38** **39** **40** **41** **42** **43** **44** **45** **46** **47** **48** **49** **50** **51** **52** **53** **54** **55** **56** **57** **58** **59** **60** **61** **62** **63** **64** **65** **66** **67** **68** **69** **70** **71** **72** **73** **74** **75** **76** **77** **78** **79** **80** **81** **82** **83** **84** **85** **86** **87** **88** **89** **90** **91** **92** **93** **94** **95** **96** **97** **98** **99** **100** **101** **102** **103** **104** **105** **106** **107** **108** **109** **110** **111** **112** **113** **114** **115** **116** **117** **118** **119** **120** **121** **122** **123** **124** **125** **126** **127** **128** **129** **130** **131** **132** **133** **134** **135** **136** **137** **138** **139** **140** **141** **142** **143** **144** **145** **146** **147** **148** **149** **150** **151** **152** **153** **154** **155** **156** **157** **158** **159** **160** **161** **162** **163** **164** **165** **166** **167** **168** **169** **170** **171** **172** **173** **174** **175** **176** **177** **178** **179** **180** **181** **182** **183** **184** **185** **186** **187** **188** **189** **190** **191** **192** **193** **194** **195** **196** **197** **198** **199** **200** **201** **202** **203** **204** **205** **206** **207** **208** **209** **210** **211** **212** **213** **214** **215** **216** **217** **218** **219** **220** **221** **222** **223** **224** **225** **226** **227** **228** **229** **230** **231** **232** **233** **234** **235** **236** **237** **238** **239** **240** **241** **242** **243** **244** **245** **246** **247** **248** **249** **250** **251** **252** **253** **254** **255** **256** **257** **258** **259** **260** **261** **262** **263** **264** **265** **266** **267** **268** **269** **270** **271** **272** **273** **274** **275** **276** **277** **278** **279** **280** **281** **282** **283** **284** **285** **286** **287** **288** **289** **290** **291** **292** **293** **294** **295** **296** **297** **298** **299** **300** **301** **302** **303** **304** **305** **306** **307** **308** **309** **310** **311** **312** **313** **314** **315** **316** **317** **318** **319** **320** **321** **322** **323** **324** **325** **326** **327** **328** **329** **330** **331** **332** **333** **334** **335** **336** **337** **338** **339** **340** **341** **342** **343** **344** **345** **346** **347** **348** **349** **350** **351** **352** **353** **354** **355** **356** **357** **358** **359** **360** **361** **362** **363** **364** **365** **366** **367** **368** **369** **370** **371** **372** **373** **374** **375** **376** **377** **378** **379** **380** **381** **382** **383** **384** **385** **386** **387** **388** **389** **390** **391** **392** **393** **394** **395** **396** **397** **398** **399** **400** **401** **402** **403** **404** **405** **406** **407** **408** **409** **410** **411** **412** **413** **414** **415** **416** **417** **418** **419** **420** **421** **422** **423** **424** **425** **426** **427** **428** **429** **430** **431** **432** **433** **434** **435** **436** **437** **438** **439** **440** **441** **442** **443** **444** **445** **446** **447** **448** **449** **450** **451** **452** **453** **454** **455** **456** **457** **458** **459** **460** **461** **462** **463** **464** **465** **466** **467** **468** **469** **470** **471** **472** **473** **474** **475** **476** **477** **478** **479** **480** **481** **482** **483** **484** **485** **486** **487** **488** **489** **490** **491** **492** **493** **494** **495** **496** **497** **498** **499** **500** **501** **502** **503** **504** **505** **506** **507** **508** **509** **510** **511** **512** **513** **514** **515** **516** **517** **518** **519** **520** **521** **522** **523** **524** **525** **526** **527** **528** **529** **530** **531** **532** **533** **534** **535** **536** **537** **538** **539** **540** **541** **542** **543** **544** **545** **546** **547** **548** **549** **550** **551** **552** **553** **554** **555** **556** **557** **558** **559** **560** **561** **562** **563** **564** **565** **566** **567** **568** **569** **570** **571** **572** **573** **574** **575** **576** **577** **578** **579** **580** **581** **582** **583** **584** **585** **586** **587** **588** **589** **590** **591** **592** **593** **594** **595** **596** **597** **598** **599** **600** **601** **602** **603** **604** **605** **606** **607** **608** **609** **610** **611** **612** **613** **614** **615** **616** **617** **618** **619** **620** **621** **622** **623** **624** **625** **626** **627** **628** **629** **630** **631** **632** **633** **634** **635** **636** **637** **638** **639** **640** **641** **642** **643** **644** **645** **646** **647** **648** **649** **650** **651** **652** **653** **654** **655** **656** **657** **658** **659** **660** **661** **662** **663** **664** **665** **666** **667** **668** **669** **670** **671** **672** **673** **674** **675** **676** **677** **678** **679** **680** **681** **682** **683** **684** **685** **686** **687** **688** **689** **690** **691** **692** **693** **694** **695** **696** **697** **698** **699** **700** **701** **702** **703** **704** **705** **706** **707** **708** **709** **710** **711** **712** **713** **714** **715** **716** **717** **718** **719** **720** **721** **722** **723** **724** **725** **726** **727** **728** **729** **730** **731** **732** **733** **734** **735** **736** **737** **738** **739** **740** **741** **742** **743** **744** **745** **746** **747** **748** **749** **750** **751** **752** **753** **754** **755** **756** **757** **758** **759** **760** **761** **762** **763** **764** **765** **766** **767** **768** **769** **770** **771** **772** **773** **774** **775** **776** **777** **778** **779** **780** **781** **782** **783** **784** **785** **786** **787** **788** **789** **790** **791** **792** **793** **794** **795** **796** **797** **798** **799** **800** **801** **802** **803** **804** **805** **806** **807** **808** **809** **810** **811** **812** **813** **814** **815** **816** **817** **818** **819** **820** **821** **822** **823** **824** **825** **826** **827** **828** **829** **830** **831** **832** **833** **834** **835** **836** **837** **838** **839** **840** **841** **842** **843** **844** **845** **846** **847** **848** **849** **850** **851** **852** **853** **854** **855** **856** **857** **858** **859** **860** **861** **862** **863** **864** **865** **866** **867** **868** **869** **870** **871** **872** **873** **874** **875** **876** **877** **878** **879** **880** **881** **882** **883** **884** **885** **886** **887** **888** **889** **8810** **8811** **8812** **8813** **8814** **8815** **8816** **8817** **8818** **8819** **8820** **8821** **8822** **8823** **8824** **8825** **8826** **8827** **8828** **8829** **8830** **8831** **8832** **8833** **8834** **8835** **8836** **8837** **8838** **8839** **8840** **8841** **8842** **8843** **8844** **8845** **8846** **8847** **8848** **8849** **8850** **8851** **8852** **8853** **8854** **8855** **8856** **8857** **8858** **8859** **8860** **8861** **8862** **8863** **8864** **8865** **8866** **8867** **8868** **8869** **8870** **8871** **8872** **8873** **8874** **8875** **8876** **8877** **8878** **8879** **8880** **8881** **8882** **8883** **8884** **8885** **8886** **8887** **8888** **8889** **88810** **88811** **88812** **88813** **88814** **88815** **88816** **88817** **88818** **88819** **88820** **88821** **88822** **88823** **88824** **88825** **88826** **88827** **88828** **88829** **88830** **88831** **88832** **88833** **88834** **88835** **88836** **88837** **88838** **88839** **88840** **88841** **88842** **88843** **88844** **88845** **88846** **88847** **88848** **88849** **88850** **88851** **88852** **88853** **88854** **88855** **88856** **88857** **88858** **88859** **88860** **88861** **88862** **88863** **88864** **88865** **88866** **88867** **88868** **88869** **88870** **88871** **88872** **88873** **88874** **88875** **88876** **88877** **88878** **88879** **88880** **88881** **88882** **88883** **88884** **88885** **88886** **88887** **88888** **88889** **888810** **888811** **888812** **888813** **888814** **888815** **888816** **888817** **888818** **888819** **888820** **888821** **888822** **888823** **888824** **888825** **888826** **888827** **888828** **888829** **888830** **888831** **888832** **888833** **888834** **888835** **888836** **888837** **888838** **888839** **888840** **888841** **888842** **888843** **888844** **888845** **888846** **888847** **888848** **888849** **888850** **888851** **888852** **888853** **888854** **888855** **888856** **888857** **888858** **888859** **888860** **888861** **888862** **888863** **888864** **888865** **888866** **888867** **888868** **888869** **888870** **888871** **888872** **888873** **888874** **888875** **888876** **888877** **888878** **888879** **888880** **888881** **888882** **888883** **888884** **888885** **888886** **888887** **888888** **888889** **8888810** **8888811** **8888812** **8888813** **8888814** **8888815** **8888816** **8888817** **8888818** **8888819** **8888820** **8888821** **8888822** **8888823** **8888824** **8888825** **8888826** **8888827** **8888828** **8888829** **8888830** **8888831** **8888832** **8888833** **8888834** **8888835** **8888836** **8888837** **8888838** **8888839** **8888840** **8888841** **8888842** **8888843** **8888844** **8888845** **8888846** **8888847** **8888848** **8888849** **8888850** **88888**

yeni. Ki taana den tie nani a bonpiena n yii kan fidi ki kuadi bii ki daa bonli. Li maalma den ya yangbengli wursi taana yeni, ke ki ñøbu tie coli lanba i, ki tie ki yanga yeni yeli. **18** Li naani yangbanñøbu. Ku bonfuodcincilingu den buali mi yanfuoma. Yua n pia li banma kuli, puni ga ku paalu ku badigbandi yeni ku fidu wan tieni li coli, ki bandi ki yanga yeni yeli coli, ke gan diedi bonli kuli. **3** Ki yanga yuyenli den Kelima li tie nisaalo coli lanba i, lani n tie 666. naani ke bi den kpa ga, ama ki kuuma yiagu yeni den gbeni, ke ki paagi. Li bonli den yaalidi ñanduna yaaba, ke bi ñødi ga. **4** Bi go den pugi ku bonfuodcincilingu, kelima ku den puni ki yanga yeni ku fidu. Bi den pugi ki yanga mo, ki maadi yognu kuli, “ñjma tie nani ki yanga ne yeni?” bii “ñjma ba fidi ki moa yeni ga?” **5** Bi den teni ki yanga ya ñøbu n maadi mi japaamaama, ki sugdi U Tieu. Ki den baa u sanu ki ba bili o yema hali piina n ñjmaali lie (ym 42). **6** Lanwani ii, ki yanga den yi yaadi o ñøbu, ki maadi ki sugdi U Tieu: ki fanbdi O yeli, Wan ye naani, ki sugdi yaaba n ye U Tieu diema nni. **7** Bi den puni ki yanga u sanu ke gan pua bu tøbu yeli U Tieu dugkaaba, ki paadi ba. Bi go den puni ga u paalu ke gan diedi i nibuoli, diema, i maabuoli yeli i dogi kuli. **8** Yua n den ye ki tinga po kuli ba gbaani ki pugi ga, yua ke o yeli den ki diani li miali tili nni, ki pebiga, ban den kodi yaaga hali ban den taga ñanduna ya yogu ya tili. **9** Yua n pia tubli kuli, wan cengi. **10** Yua n tagi ke ban cuo o ti yonbdi, o ba gedi ti yonbdi. Yua n tagi ke ban kpa o yeli ki jugsiegs mo, bi ba kpa o yeli ki jugsiega. Ne tie kpaandi bi nigagdijanba po, ke ban tieni li juunli, ki koni yeli mi jama ti dudugdi nni. **11** N den la yantianga, ke ki ñani ki tinga nni. Ki den pia yina lie nani pebiga yeli, ki maadi nani ku bonfuodcincilingu yeli. **12** Ki den bili ki go kubi ki yankpiaga yema, ke ki dá ye, ki cedi ke ki tinga yeli yaaba n ye kipo kuli gbaandi ki pugi ki yankpiaga yaaga ya yiagu n den gbeni, ke ki baa laafia yeli. **13** Ki den tiendi yaalidgu tuona boncianla. ki den cedi hali ke u mu ñani tanpoli ki jiidi ki tinga po asala siiga. **14** Yaaba n den ye ki tinga po den nua gan tiendi yaali i, ke ki tulni ba. Ki den yedi ba ke ban tagi ya yanga n pia ku yiagu ki nan tindi yeli nannanli. **15** Ki den baa u sanu ki ba kuani mi fuoma li nannanli yeli nni, lan ya maadi, hali ki cedi ban kpa yaaba n yie ke bi kan gbaaniki pugi ki yanga. **16** Ki go den mabni yuakuli, bi paatieba yeli talginba kuli, bi ñyalmandanba yeli a luoda kuli, yaaba n yeli bi yudandi yeli i yonbi kuli, ke ban tieni bi nuujieni bii bi yutuna po ki yanga maalma. **17** Yua n den ki pia ki yanga maalma kuli, o den

14 N den nuali ki la ki Pebiga ke ki seé n kani, Siyon juali po. Ya niba n den ye yeli o den tie 144.000, ke li diani bi yutuna po o yeli yeli o Báa yeli. **2** N den gbadi nialu ke u ñani tanpoli, ki fu nani ya ñingola yabi yeli i taatantandi ya fuugu yeli. Min den gbia ya fuugu den naani kogdipuala n pua bi kogdidi yeli. **3** Bi den yini ti baantiadi yanpaanbu ti badigbandi nintuali, a bonfuodnaada yeli bi nikpelba kani. Nilo bakuli ki fidi ki bangi lanya baantiatyanbu, kase 144.000 yaaba ke bi daa ki faabi ki tinga po yeli. **4** Bani n tie yaaba n ki jøgnyi biba mi conconma po, kelima bi den colni bi gbanu, ki pendi bi pala. Bani n den ñjua ki Pebiga gan den caa naani kuli. Bi den daa ki faabi bani i, bi niba siiga nani a bonluoka -kpiala yeli U Tieu po yeli ki Pebiga po. **5** Baa den la tofaama bakuli bi ñøbu nni, baa den pia jalgi bakuli. **6** N den la maleki tiano, ke o yugi hali tanpoli, o den pia ya laabaaljamo n ki pia gbenma hali ya yognu kuli tondu, ki bua waani yaaba n ye ki tinga po, diema kuli, nibuoli kuli, maabuoli kuli yeli dogi kuli yaaba. (*aiōnios g166*) **7** O den kpaandi paama, ki tua, “jie mani U Tieu, ki teni ti yudandi, kelima o buudi jiyognu pundi. Gbaani mani ku pugi o, wani yua n tagi tanpoli, ki tinga, mi ñinicianma yeli a ñinbuna kuli,” **8** Maleki tiano, maleki lielo, den ñjua, ki tua, “U baá, u baá, Babilona u dogciamu, yuu n den cedi ke diema kuli yaaba ñuni ya daamõngu ntie mi conconma daama, ki gaadi.” **9** Maleki tiano, malekitaalo den ñjua ba ki tandi paama, ki tua, “Nilo ya gbaani, ki pugi ki yanga yeli ki nannanli, ki go cedi ke bi tieni ki maalma o yutunli po bii o nuu po, **10** o moko ba ñu U Tieu pabienciali daamõngu, ya daamõngu ke baa ñjmadì ñima, ki kuodi U Tieu pabienli tadiukaaga nni. Ya nilo n ñuni gu, falaciamo, u mu yeli cidibili ba kuani o ti yanyagdi U Tieu malekijanba yeli ki pebiga nintuali. **11** Bi fala munii do ki ña hali ya yognu n ki pi gbenma, ke baa pia fuodma yienu yeli ñiagu kuli, bani yaaba n gbaani ki pugi ki yanga yeli ki nannanli yeli ya nilo n li ga o yeli maalma kuli. (*aiōn g165*) **12** Ne tie kpaandi yeli cegli, ke yaaba n tie nigagdijanba yeli yaaba n

cōlni U Tienu ñōmaama, ki dugi Jesu po, ke ban yiko tili kpagu dieli luodi tanpoli. **6** Malekinba juuni ki ga fala.” **13** N den gbadí nialu, ke u ñani lele den ñi u kaangagdi-ñanmōnu nni, ki kubi tanpoli, ki yedi, “Diani ne: Mi yedjanma ye fala janjanleledma. Bi den laá ya tiadi n ñani yeni yaaba kpe O diedo sanjōdma nni.” “Nn,” boncianla, ki ñilgi, ki ñaagi bi bena po wula Forjanma n maadi, “Lanyapo, bi ba baa m fuoma gbanñagdidi. **7** A bonfuodnaada yeni nni yendo bi tuonjana po, kelima bi tuadnjama baa jua ba.” **14** N den diidi ki la taawalgbaniengu. Yua n den kaa li taawanlgbandi po den tie nani O Ja bijua yeni. O den yili wula badfegliga, ki muubi ya muaciegu n mani o nuu nni. **15** Ke maleki tiano ñani ku jaandidiegú nni, ki tandi muaciegu ki cili ki ya ce. Kelima mi cema yognu pundi ii, ke ki tinga po kpaangu mo beni.” **16** Lanwani ii, yua n den kaa ku taawalgbangu po yen den luni o muaciegu ki tinga po, ke ki tinga po kpaangu taani. **17** Maleki tiano den ñani tanpoli jaandidiegú nni, ki mo kubi ya muaciegu n mani. **18** Ke maleki tiano moko ñani li jaandbinbinli kani, ki pia u fidu u mu po. O den tandi paama, ki yini yua n den kubi ku muacemangu yen, ki yedi, “Taa a muacemangu ki ce tinga po daamōngu tiidi luana, kelima li luana ji beni o.” **19** Ke maleki luni o muaciegu ki tinga po ki taani ku daamōngu tiidi luana. O den kuodi akuli U Tienu pabienli cunciangu nni. **20** Bi den tudi ki ñani ku cungu yen u dogu nni, ki luni; ke mi sōma wuli ki puubi hali boncianla ki pundi hali i taami tankpadi kani ki gbie ya tinfanma n pundi badu guadi tudli n kobiluoba, lani n tie cielo dajena kobitaa (km 300)

16 N den gbadí ke u nialciamu maadi yeni malekileleda, ki tua: “Gedi mani ki ban wuli U Tienu pabienleleda yaa n ye i tadkuana nni yen, ki tinga po.” **2** Maleki kpialo den wuli yaali n den o tadkuali nni ki tinga po. Ya tuyiadi n kōni boncianla den cuo yaaba n den pia ki yanga maalma bi gbanu po yen, yaaba n den gbaandiki pugi ki yanga yen, ki nannanli. **3** O malekilielo den wuli o tadkuali n pia yaali mi ñincianma nni. ke mi ñima tua sōma, nani nikpiemo sōma yen, ke mi ñima nni bonfuoda kuli kpe. **4** O malekitaalo den wuli o tadkuali n pia yaali i kpeni yen, a ñinbunga nni ke i ñima tua sōma. **5** N den gbadí ke mi ñima maleki yedi, “A tie yua n tirgi, yua ye, ki go bo ye, yua n gagdi ki ñani, kelima a jia ya bona ne buudi. **6** Kelima bi wuli a dugkaaba yen, a sawalpuuba sōma, a teni ba mi sōma ke ban ñu; ban dagdi yen, yaali n yen.” **7** N den gbadí ke

15 Lani ñ pendí, n den la maaltianma tanpoli, li jaandbinbinli jiini, “Nn, O Diedo, U Tienu, ya maalcianma n pia yaalidgu: Malekinba U Paaciamu daano, a buujiali tie momoni, ki lele, yeni fala janjanma lele, yaama n tie fala go tiegi.” **8** O malekinaalo den wuli yaali n janjanjuodkee, kelima yen, mani, U Tienu den ye o tadkuli nni u yienu po, ke li puni u pabienli ba tieni ki dudi. **2** N den la yaali n sanu ke un sia bi niba yen, u mu. **9** Ku wulgu naani kpalba mogli, ke li ñamadi yen, u mu. boncianla den midi ba, ke bi jobni, ki sugdi U li mogli yen, puoli po yaaba n den kōni mi Tienu, yua n pia u paalu fala janjanbiadma ne jama ki paadi ki yanga yen, ki nannanli yen, po. Bi den ki tuo ki tuubi, bi go den ki teni o ki yeli cōli lanba. Bi den kubi ya kogdimu ke ti yudandi mo. **10** O malekimulo den wuli o U Tienu den teni ba. **3** Bi den yiini Moyisi, U tadkuali ñ pia yaali ki yanga badigbandi po, ke Tienu tond baantianbu yen, ki pebiga yanbu: ki bali diema ga ki bōndi nari li ciñiuli yen. “A tuona yabi ki go ñani, O Diedo, U Tienu, Ke bi juni ki ñamani bi landi u gbannankōnu U Paaciamu daano. A sanu tiegi ki go ñani, po. **11** Bi den sugi Tanpoli U Tienu kelima bi ñanduna dogi kuli badciamo. **4** O Diedo, ñma gbannankōnu yen, bi nankpieyiadi po, ki nan kan jie ña ñma kan kpiagi a yeli? Kelima Fini a go li yie ke bi kan tuubi bi tuonbiadi po. **12** baba n tie yua n gagdi ki ñani. ñanduna niba O malekiluoblo den wuli o yogdi o tadkuali u kuli ba gbaani a nintuali, ki pugi a, kelima kpenciamu, Efrati nni, ke ñima kuli fuadi, ki yuakuli bandi a tuadnjama yaa tiegi.” **5** Lanya bobni ya sanu ke ya badtieba n ñani puoli ba bona ñ pendí, n den nualti ki la ke U Tienu togni ki cua. **13** N den la cicibiadmu taa, ke mu

naani ya sanponda n ñia o bonfuodcincilingu, den buali nni, be n cedi ke li yagni a yama? N ki yanga yeni sawalpua-tofaadanba ñona nni ba waani a o pua yeni wan jagi ya yanbiadga yeni. **14** Kelima, bi tie suaani ciciimu, ke mu niima nni, ya yanbiadga n pia yula lele yeni tiendi yaalidgu maalma yeni a bona. Bi den yina piiga yeni. **8** ñan nua ya yanbiadga ne bo ña ñanduna kuli badtieba kani, ki bua taani ki ye, ama ki ji ki ye molane, ama ki go ba ña ya bobnii bu tocianbu U paaciamu daano U Tieuu buogu n ñua, kaa pia bianu nni, ki do ki guani daacianli daali. **15** (“Diidi! N kpendi nani o suudo ki ya ye. Ki ba guani ki tugni mi bolima sanu. Yaaa n kua ki tinga po, yaaba ya yela n ki diani yeni! Mi yedjanma baa ye yeni yua n bobnii ki guu, ki laá o tiajandi, ki da ti ña mubima ban la li miali tili nni hali ban tagi ñanduna, ya la ya o fee.”) **16** Bi taani ba ya kaanu n yii Ebrevu yanbiadga n den ye, ki ti bodi, ki go bobindi ki maama nni Armagedon **17** Lani ke o malekilelo ba guani, li ba cuo ba ku yaalidgu boncianla. yogdi o tadkuali mi faama nni, ke u nialciamu (*Abyssos q12*) **9** Ki fidiki gbadi ya bonli ne niima ñani U Tieuu diegu nni, ti badigbandi kani, ki nni, li buali mi yanfuoma boncianla. Yula lele yedi, “Li sóni ki tiil!” **18** I taañigdi yenyenma, li yenii tie juana lele yaa ke o pua kaá apo yeni taadunli, i taatantandi yeni mi tinjegcianma i. **10** Bi go tie badcianba lele i. Badcianba mu den tieni, ya tinjegcianma n ki kpeli ki tieni baá o, yendo ye, yua n sieni dá ki cua; o ya cua yeni lanya paalu hali ban tagi o nisaalo ke o ye mo, o nan kan waagi ki ye. **11** Ya yanbiadga n ki tinga po. Li tinjegibima den pia lanya paalu den ye, kaa ti ye ne mo tie badciamo i, o niilo n i. **19** U dogciamu den bögdi kaani taa i, ke i yenii; ama o tie badcianleledba yeni siiga yendo dogciami libi, ki mumudi. Yeni ke U Tieuu tiadi i, bi ba bolini o. **12** ñan la yina piiga yaa yeni, Babiloni U dogciamu po, ki teni lanya dogciamu tie badtieba piiga yaaba n dá ki pia diema i, ya ñünñutadga n gbie yeni ya daamõngu n tie U ama bi ba baa ti yikodi nani badtieba yeni, ki Tieuu pabienciali. **20** A kpedega kuli den bôdi, tieni nani kudyengu yeni yeni ki yanbiadga. ke baa ji nua juana mo. **21** A taacengbenga yaa **13** Bi pia yanjagyenli, ki puni ki yanbiadga bi ya kpiagu punti ciло piitaa n na (kg 34) den baali ki tinga po ki ñgni bi niba, ke bi soli u tie badtieba piiga yaaba n dá ki pia diema i, tieni kelima lanya fala janjambiadma den yabi paadi ba kelima o tie bi diediba ya Diedo, bi boncianla. **14** Bi ba pua bu töbu yeni badcianba ya Badciamo i, ke ban gagdi ki yini yaaba, ban lugdi yaaba yeni yaaba n dugi Jesu po kuli ye yeni wani i. **15** Maleki den yedi nni, “ñan la ya ñima li poconconli í kaá naani yeni, tie gogtieba hali yaaba n yabi, i dogi nibima yeni i maabuoli kuli. **16** Yina piiga yaa ke a la yeni, ñani yeni ki yanbiadga ba fiini mi yibalma yeni li poconconli. Bi ba kuani o i yanbani, ki cedi ban la o mubima, bi ba ñmani o gbannandi, ki sia o, wan di ki buodi u mu nni. **17** Kelima U Tieuu bobnii ki kuani o yanjagli bi pala nni, ke ban tuo ki teni ki yanbiadga bi bali, hali U Tieuu maama ñ tieni ki dudi. **18** ñan la ya pua yeni, tie u dogciamu yu n diedi ki tinga po badtieba kuli i.”

17 Malekileleda yaaba n den kubi a tadkuana yeni siiga, yendo den nagni n kani, ki maadi nni, “Cua na, n ba waani a ban ba jia ya poconconkpelii yaali n kaá mi ñincianma po, ti buudi, ki cuo o ya cuonu. **2** Ki tinga po badcianba den tieni mi conconma yeni wani i. Ki tinga po nibima ñuni o ya conconma daamõngu i, ki gaadi.” **3** Li maleki den taa nni ti dangdi nni, ki gedi yeni nni mi tinfanpienma nni, ke n la pua ke o kaá yanmõnga po, ke ki kaani kuli gbie yeni ya yela n sugdi U Tieuu. Li yanga den pia yula lele yeni yina piiga. **4** O pua yeni den laá tiamõndi ke ti mõni colcoli, ki lani ki go pili wula, a ligtana, a lanbila, laani yeni li biana yeni li biamu. O den muubi wula tadñukaaga ke ki gbie yeni ya bona n pia i sinsini yeni o conconma jogindi kuli. **5** O yutunli po den pia ya diani ya niima nni duagi: “Babiloni, u dogciamu, a poconconma yeni ban singi yaali kuli ki tinga po ya naá.” **6** N den la ke li pua ñuni bi dugkaaba yeni Jesu kasiedinba sôma ki guo, ki gaadi. Min den la o, n yama kuli den ñmadi. **7** Ama maleki

18 Lanya bona í pendi, n den la maleki tiano ke o ñani tanpoli, ki jii. O den pia u paaciamu yeni u fidu, ke o yudandi yenyenma den yendi ki tinga kuli. **2** O den tandi yeni u nialciamu ki yedi, U baá, u baá, u dogciamu Babiloni! U tua mu cicibiadmu yekaanu, ti maalbiidi ciciimu wuonkaanu, yeni ya bonyugibiada n jogni, ke bi fali

kuli ya wuonkaanu. 3 Kelima i nibuol kuli njan, ki moni; ki bobo wula yeri ya ligtana n pia ñuni o conconbiadma daamõngu ki gaadi Ki mayuli tiadi, a lanbila, i badlaani! 17 Kudyengu tinga po badtieba combi yeri o. Ki tinga po dagdi, ke a piama kuli bodi.” A ñinbiakudla kpenkpenda baa ñalmani kelima o paaciamu kuli, ti ñinbiadi tuonsõnla kuli, yaaba n pia yeri o conconyema po i.” 4 N go den gbadu sanu mi ñima nni kuli yeri yaaba n li baadi ti nialtianu ke u ñani tanpoli, ki yedi, “N buolu, ñuadi mi ñima nni cenli po kuli, den sani ki Sani mani ki ña u niinni, ki da ti ga o tuonbiadi gedi ki sedi hali fagma. 18 Ban den la juuma biinu, tin da ti cedi yin baa o fala janjanbiadma muñii, bi den buudi, ki tua, “Ulaa dogciamu nni. 5 O tuonbiadi dogni dogni hali ki pundi n tie nani ya gogciamu ne?” 19 Bi den yadi ti tanpoli, ke U Tienu tiadi wan tieni ya biadma tandi bi yula po, ki buudi ki fabni, “Falabiado, kuli. 6 Tuu u mani li panli nani wun tieni yi falabiado u dogciamu po, yu ya baali po, ke maama, Wun den tieni yi maama, yin tieni u yaaba n pia bi ñinbiadi mi ñima nni kuli den tua yeri taalma lie, wun den ñandi ya tadñukaaga ñalmandanba. Kudyengu baba dagdi, ke u bodi nni ke i ñuni yeri, yin mo ñi ñandi yeri taalma cain.” 20 Yin mangi mani i pala u yema ne po, lie wun ñiu. 7 Nani wun den dongi u yuli, ki yinba bi nigagdijanba, Yinba bi dugkaaba, Jesu ye u ñamu nni yeri, yin ñmiani u mi cacagma tondiba yeri bi sawalpuuba, yin mangi mani yeri u tonu. Kelima u yedi u pali nni, ‘N kaá i pala, kelima U Tienu tuu i ya panli i ki buni nani badpua yeri, mii tie pakuali, n go kan ki cuo u!” 21 Ya maleki n pia u paaciamu den kali pakuadi mo’. 8 Lanyapo i ke daayenli, fala yugdi ya tangu n tie nani li naali yeri, ki luni janjanbiadma ba naa u: mi kuuma, ti pakuadi mi ñincianma nni, ki yedi, “Maama ne i, ke bi pabõnli yeri mi konbiadma. U ba yidi ku buodi u ba lu u dogciamu Babiloni yeri ti jadi un jiidi, ki mu nni, kelima O Diedo U Tienu tie U Paaciamu mii, ke bi ji kan la u palbu. 22 Bi ji kan gbadu ti daano, ki ba buu ki cuo u.” 9 Ki tinga po kogirdi, mu yelmu, a naatuna, yeri ti baantiadi badtieba yaaba n den tieni mi conconma yeri yani u niinni. Bi ji kan la tuonsõnbanlo bakuli a u, ke u diedi ba u yemanma po yeri, ya la u niinni. Bi kan gbadu naali fuunli a niinni jiga juubuodma muñii, bi ba buudi, ki fábni u po. 10 palbu. 23 Fidsanga yenyenma ji kan yendi a Bi baa seé hali fagma, ki nu u cacagma yeri ti niinni. Bi ji kan gbadu pocaano yeri pocaancalo jawaanciandi, ki tua, “Falaciomo, falaciomo u nialu a niinni, kelima a kpenkpenda den tie ki dogciamu po, Babiloni, U paaciamu dogciamu! tinga po naabiiganba (badbijaba), ke a tulni i Kelima kudyengu baba dagdi, a buudi ñ baa a nibuoli yeri a suagu. 24 Bi den la u niinni bi yuli po ki cuo ja.” 11 Ki tinga po kpenkpenda sawalpuuba yeri bi dugkaaba sôma, yeri ban buudi ki fábni u po, kelima obakuli ji ki daa u den kpaá yaaba kuli ki tinga po sôma.”

19 Lanya bona ñi pendi, n den gbadu u nialu tanpoli ke u tie nani ya nuwulgu n yabi fuugu yeri, ke u maadi, ki tua: “Aleluya. Ti Tienu n die mi faabma, ti yudandi yeri u paaciamu kuli. 2 O buudi jama ti momoni ki go tiegi, kelima o jia ti buudi, ki cuo li poconconkpelu yua n den tulni ki tinga po nibuoli yeri o conconma. O tuu li panli wani li poconconli ñ wuli o tondba sôma yaama o yuli po.” 3 Bi go den yedi mi liema: “Aleluya! O muñii ña ki do hali ya yognu n ki pia gbenma” (aión g165) 4 Piilie n nikpenaadba yeri a bonfuodnaada yeri, den baa ki labni ki pugi U Tienu yua n kaa ti badigbandi po. Bi den tua, “Ami. Aleluya!” 5 Ke u nialu ñani ti badigbandi kani ki yedi, “dondi mani Ti Tienu, Yinba yaaba n tie Ti Tienu tondba, Yinba yaaba n fangi o, talganba yeri bi paatieba kuli.” 6 N go den

gbadi ya fuugu n tie nani ya niwulgu n yabi ya fuugu yeni, nani mi ñincianma ñingola, nani i taatantandciami yeni ke ku maadi ki tua, "Aleluya! Kelima O Diedo diedi bonli kuli, U Tienu yua n bili o yiko bonli kuli po, wani n die likuli. 7 Cedi mani tin mangi ti pala, ki ya ye li pamanli nni, ki pugi o yudandi kelima ki pebiga pocaaajaama pundi, ki o pocaaano mo bobni ki guu. 8 Bi puni o u sanu, ke wan bobi 'len tiadi', ya tiadi n yua, ki ñjani cain, ki ñilgi ki tuudi, ki pia mi ñuadma" (Kelima len yuayuaga wangí ya nibuolu n gagdi ki ñjani tuadtiegijama i.) 9 Maleki den yedi nni, "Diani ne: Mi yedjanma ye yeni ban yini yaaba ki pebiga pocaaali badu (jaanma) po." O go den yedi nni, "Ya maama ne tie U Tienu ya maamónma i" 10 N den baa ki labni o ki bua nugí o taana ki pugi o, ama o den yedi nni, "Da tieni lani! N mo tie a, fini yeni a kpiiba yinba yaaba n tieni Jesu po kasiedimono yeni, tuonsónielo i. Gbaani ki pugi U Tienu kelima Fojanma n cedi ke bi teindi kasiedi Jesu po." 11 N go den la ke tanpoli luodi, ke n la tanpieno. Yua n den jagi o den yii dugka yeni mómondaano. O jíagi ti buudi yeni mi teginma, ki pua bu töbu. 12 O numi den tie nani mupienu yeni, ke o yuli po ciibi ya badfeglimu n yabi. O den pia li yeli ke li diani o po, ke nilobakuli ki bani li niima nni, kase wani baba. 13 O láá ya liadfagdili ke bi ñua mi sôma nni, keo yeli tie U Tienu Maama. 14 Tanpoli sejenba den ñua o, ki jagi tanpieni, ki láá len yuayuaga tiapiendi yaadi n ñjani cain. 15 O ñöbu nni den ña ya jugsiega n mani kaani lie kuli, wan kubi yaaga ki pua ki jiindi i nibuoli, o ba diedi bikuli, ki ya gobdi ba yeni bi badba kudgbiamu. O ymaa ban ñmangi ya kaanu ki ñangi ku daamøngu yeni, yu n tie U Tienu, u paaciamu daano pabiencianli nni. 16 O pia yeli, ke li diani o liadli yeni o panli po: "bi badba Badciamo yeni bi diediba ya Diedo." 17 N den maleki ke o séé u yienu nni. O den kpaandi yeni unialciamu, ki maadi yeni ti ti tawalgbandi nni bonyugrdi ki tua, "Cua mani, taani mani U Tienu badciamu kani. 18 Cua mani ki di bi badba gbannandi, bi paatieba gbannandi, u paaciamu danba gbannandi, i taami yeni i tanjagla gbannandi, yeni bi niba kuli gbannandi, i yonbi yeni die- n-yudandi danba, talganba yeni yikodanba kuli." 19 N den la ki yanbiadga yeni ki tinga po badcianba yeni bi sejenba. Bi den taani ki bua pua bu töbu yeni yua n jagi o taamo yeni o sejenba. 20 Bi den cuo

ki yanbiadga yeni mi tofaama sawapuuba yaaba n den tiendi yaalidgu bona ki nintuali. Ki den taa li yaalidgu maalma i ki tulni yaaba n den tuo ki ga ki yanbiadga maalma, ki go gbaani ki pugi o nannanli. Bi den luni bani bilie kuli ya mubuogu n pia cidibili nni, ke bi dá fo. (Limnë Pyr g3041 g4442) 21 Yaaba n sieni wani i, ya jugsiega n ña yua n jagi o taamo ñöbu nni yeni n den kpa bikuli. Ti bonyugrdi kuli den dini bi gbannandi.

20 Ng den la maleki ke o ñani tanpoli ki jii. O den kubi ya fañuangu n ki pia banlu piemi, ki muubi i kudseseli. (Abyssos g12) 2 O den cuo o bonfuodcincilingu, waakpeli yua n tie mi tofaama yudaano bii suaani, ki luoni o hali bina tudli. 3 O den tudi ki luni o u fañuangu nni, ki luoni ki kpali. wan baa ye naani ki ji da bôndi ki tulni i nibuoli hali bina tudli. Lanya puoli po, bi ba luodi ki ja o wan tieni u yogu waamu. (Abyssos g12) 4 Ng den la ti badigbandi. Yaaba n den kaá tipo den tie ban den cabi yaaba ti yikodi ke ban ya jiagi ti buudi. N go den la ban den kpa yaaba kelima bi tieni kasiedi Jesu po yeni U Tienu maama po. Baa den tuo ki gbaani ki pugi ki yanbiadga bii ki nannanli, bi go den yie kaa ga o maalma bi yutuna bii bi nuu po. Bi den guani ki baa li miali, ki diedi yeni Kiristi hali bina tudli. 5 Ya kpienba n sieni den ki guani ki ba miali hali bina tudli yeni juodma. Lani n tie mi cincinyedma. 6 Forjanma yeni mi gagdijanma ye yeni yua n baa lanya cincinyedma! Mani ya pend, mi kuuliema nan ki pia paalu bakuli b po. Bi baa tie U Tienu yeni Kiristi salga yidkaaba, ki diedi bonli kuli hali bina tudli. 7 Bina tudli yeni ya pend, bi ba luodi ñani suaani o kpaardieli nni. 8 O go ba ña ki ya bôndi ki tulni i nibuoli ñanduna tinkunnaadi kuli, lani n tie Gog yeni Magog, ki yini ki taani ba ban pua bu töbu. Bi baa yabi nani mi ñincianma tanbiini yeni. 9 Bi den doni mi tinfanma po, ki sedi ki jia ki lindi bi dugkaaba jongu, u dogbuadu. Ama u mu den ñani tanpoli, ki jiidi ki dini ba. 10 Bi den luni mi tofaama yudaano yua n den bôndi ki tulni ba yeni u mukpenu nni naani ke cidibili co, ban den luni ki yanbiadga yeni mi tofaama sawalpuuba naani yeni. Bi baa laadi falaciomo yienu yeni ñiagu kuli hali ya yognu n ki pia gbenma. (aión g165, Limnë Pyr g3041 g4442) 11 Lani n pend, n go den la ti badigbanpien - ciandi yeni yua n kaá tipo. Ki tinga yeni tanpoli den sani ki fagdi yeni o ki naa ji bani ban caa naani. 12 N

den la bi tinkpiba, bi paatieba yeni talganba kuli, ke bi seé ti badigbandi kani, ke a tila pöbdi ki bili. Bi den pöbdi titöli mo, Li Miali Tili. Bi den jiagi bi tinkpiba buudi ke li yua yaali n diani a tila yeni nni, ki colni bi tuada (tuona)

13 Mi ñincianma den cedi ke ya tinkpiba n ye mi niimmi ñani. Mi kuuma yeni ki kpentinga mo cedi ke yaaba bi niinni mo ñani; bi den buu bi tinkpiba ke li cölni yuakuli n tieni yaali o yema nni. (**Hadës g86**) **14** Bi den tudi ki luni mi kuuma yeni ki kpintinga u mukpenu nni. (**Hadës g86, Limnë Pyr g3041 g4442**) **15** Ban den diidi kaa la yaaba ya yela L Miali Tili nni kuli, bi den luni ba u mukpenu nni i. (**Limnë Pyr g3041 g4442**)

21 Lani n pendì, n go den la tanpolpaano yeni ki tinpanga, kelima tanpolikpelo yeni ki tinkpelga wani den sani ki bodi, ke ñincianma mo ji den ki ye. **2** N den la ya dogciamu n gagdi ki ñjani, Jerusalema paano, yuu n ñani tanpoli, U Tieu kani, ki jiidi, ke bi bobri u nani ya pocano ki guu o calo yeni. **3** N den gbadì u nialciamu, ke u ñani ti badigbandi kani, ki tua, “Diidi! U Tieu yekaanu ye yeni bi nisaalba, O go baa ye bi siiga nni, yeri ba. Bi baa tie O buolu, ke U Tieu wani Obá baa ye yeri ba, ki tie bi Tieu. **4** O ba fiadi bi nunga nni ninsiidi kuli, ke kuuma ji kan ya ye, ki buali pabonli, bubuuli, cacagma, fala, a bonkpela kuli po taa; a ji kan ya ye. **5** Yua n den kaá ti badigbandi po yeni den yedi, “Diidi! N tieni a bona kuli bonpaana.” O den yedi, “Diani ya maama ne kuli, kelima mi pia ti dudugdi, ki go tie mōmōni.” **6** O den yedi nni, “Ya bona ne tieniki tii! Mini n tie Alfa yeri Omega, mi cilma yeni mi juodma. Nuñunu ya pia yua, n ba teni o li miali ñinbunli ñima wan ñu faala, ke maa pia pani. **7** Yua n koni mi jama ki paadi, lanya bona kuli ba tua o faali, N baa tie o Tieu, ke o mo tie N bijua. **8** Ama bi jawaandanba, yaaba n ki dugi n po, ti cancagindi danba, a nikpala, a concona, ti ñögibiidi danba, yaaba n ñja i buli, yeri bi tofaadanba kuli, bi ya yekaanu baa tie u mukpenu, naani ke cibili co. Lani n tie mi kuuliema.” (**Limnë Pyr g3041 g4442**) **9**

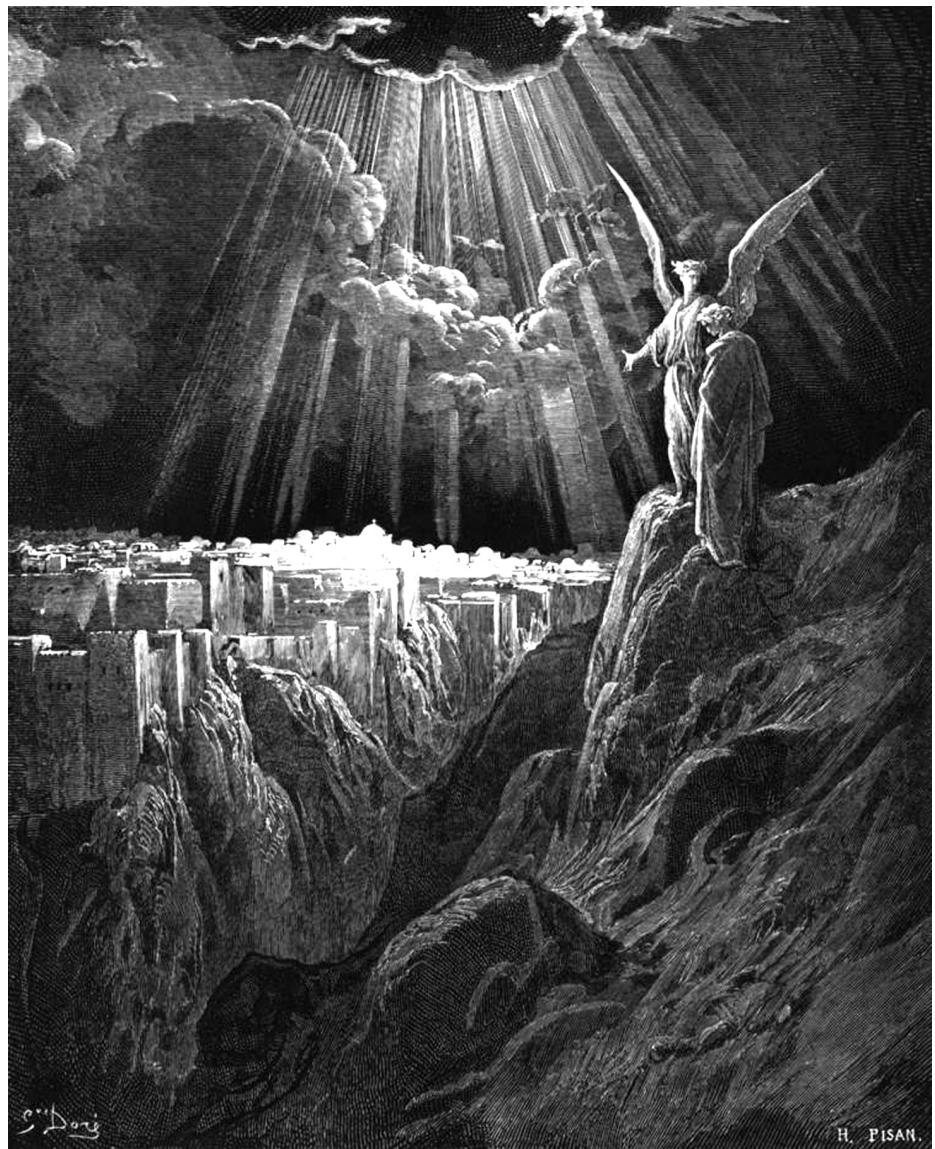
Maleki lele yeri siiga, yua n den kubi tadkuana lele ke a gbie yeri fala janjanma yeni yendo den nagni n kani, ki yedi, “Cua na. N ba waani a o pocano, ki pebiga pocano.” **10** O den tugi nni ti dangdi nni ki duoni nni ya juacianli n kpedi po, ki waani nni Jerusalema ya dogciamu n gagdi ki ñjani, yuu n ñani tanpoli, U Tieu kani,

ki jiidi. **11** Jerusalema den pia U Tieu yudandi, ki ñilgi, ki tuudi nani ya ligtanli n pia mayuli yeni, ki tie nani jasipa ligtampienli yeni. **12** U den pia bilinguoncialni, ke li pia bulñøjala piiga a lie yeni malekinba piiga n bilie ke bi guu. Bi den diani a bulñøjala po Israyeli piiga n nibuoliedi yela. **13** Puoli den pia bulñøjala taa, yaanga, bulñøjala taa, yanbangu, bulñøjala taa, nintuali mo bulñøjala taa. **14** U dogciamu bilinguonli den pia piiga n fiaga lie (tanpuuna), ke ki pebiga piiga n ñödkaaliedba yela taabi apo. **15** Yua n den maadi yeni nni den kubi bonbiigkaali ke li tie wula sabmuau, ki bigindi u dogciamu, u bulñøjala yeni u bilinguonli. **16** U dogciamu nannanli den tie bonjmabidagdili; ke u fagmu yeri piamu døa. O den bigindi u dogciamu yeri yeri u sabmuau bonbiigkaali. U fagmu, u piamu yeri u kpedma den døa i, lani n tie sitadi piiga n tuda lie bii cilodajena tudalie n kobilie n dajena piilie (km 2220) **17** O go den bigni u bilinguonli piamu ke u tie nuukpanduna kobga n piina a na bii miarinba piiluoba a luoba (m 66) bi nisaalba biginma ke (mi taa yeri maleki biginma). **18** Bi den maa li bilinguonli yeri jasipa ligtana i, ki maa u dogciamu yeri wulajamo yaali n ñilgi ki tuudi nani maaduubga yeri. **19** Bi den ñmadi ya ligtanbuoli n pia mayuli boncianla i, ki maa li bilinguonli tanpuuna. Bi den cindi yeri Jasipa, ki tuani saafiri, mi taama den tie kaliseduani, mi naama emerodi, **20** mi muuma den tie sardoniksi, li tanpuuluobi den tie sarduani, li leleli den tie krisoliti, li niinli den tie berili, li tanpuuyiali den tie topaasi, piiga po yaali dentie krisopasi, piiga n tanpuuyenli den tie hiyasenti, ke li piiga n tanpuulieli tie ametisti. **21** Li piiga n bulñøjaleda den tie piiga n badlaani lie i; bulñøjabu kuli den tie badlaanyendu i. U dogciamu sanjala den maa yeri walajamo i, ke li ñilgi, ki tuudi nani ki maaduubga yeri. **22** Jaandiegakakuli den ki ye u dogciamu nni, kelima O Diedo, U Tieu, U Paaciamu daano yeri ki pebiga n den tie u jaandiegakakuli. **23** U dogciamu den ki buali yieni bii ñmaalo yenyenma po, kelima U Tieu yudandi n den yendi u niimmi, ke ki pebiga mo tie u fidanga. **24** Lanya dogciamu yenyenma n baa yendi i nibuoli ke bi cuoni. Ki tinga po badtieba ba cuu yeri bi kpiagdi u niinni. **25** U bulñøjala kan ya luo u yensiinu, ñiagu mo kan ya ye lankani. **26** Bi ba cuu yeri i nibuoli kpiagdi yeri bi seli u niinni, **27** Bonbiili yeri yaali n ki

ŋani kuli kan kua lankani palbu. Ya nilo n tieni tuonbiadi bii cagindi tuonli kan kua lanya dogu nni, Ama kase yaaba ya yela diani Ki Pebiga Miali Tili nni baba.

22 Maleki go den waani nni li miali ñima kpenciamu, ke u pieni ki ñilgi, ki tuudi nani li tanciencienli yeni. mi den ña U Tieu yeni ki pebiga badigbandi kani, ki puubi 2 Mi den puubi u dogciamu sanjacionli siiga. Kpenjaali po kuli, li miali tibu den seé, ki luoni piiga n luoabuoli lie, ŋmaalo kuli, bu tibu yeni faadi tie tebgu i nibuoli po. 3 Solindi ji kan ya ye. U Tieu yeni ki pebiga badigbandi baa ye u dogciamu nni, ke o tuonsonba tuuni o po. 4 Bi ba la o nunga, o yeli ñ ya taabi bi yutuna. 5 Niagu ji kan ya ye; bi ji kan ye baa fidsanga bii yienu yenyenma, kelima O Diedo U Tieu baa yendi ba. Bi baa die boli kuli hali ya yognu n ki pia gbenma. (aiōn g165) 6 Maleki den yedi nni, “Ya maama ne maadugikaama yeni mōmōni. O Diedo, Forjanma yeni sawalpuuba Tieu sōni o maleki ke wan waani yaali n ba yuandi ki tieni, ke li kan waagi.” 7 “Diidi! N ba cua ke li kan waagi! Mi yedrjanma ye yeni yua n colni li tili ne sawalipuama maama.” 8 Mini Jan, mini n tie yua n gbadi, ki go la lanya bona. Min gbadi ki go la li bona, n den baa ki labni maleki taana po ki bua pugi ma o, wani yua n den waani nni lanya bona kuli. 9 O den yedi nni, “Fangi a yuli ki da tieni lani! N tie a tuonsōnlielo i, fini yeni a kpibya yeni bi sawalpuuba yeni yaaba n colni li tili ne maama kuli ya tuosōnlielo. Gbaani ki pugi U Tieu!” 10 O den yedi nni, “Da wuoni li tili ne sawalpuama maama, kelima u yogu ji ki fagi. 11 Ya nilo n ki tiegi, wan tugni ki ya tie yaali n ki tiegi. Yua n jogni mo ñ ya jua ki tiendi o jogintuona. Yua n tiegi ñ suagi ki ya tie yaali n tiegi. Ya nilo n gagdi ki ŋjani mo, wan suagi ki ya tundi ki tie nigagdijamo.” 12 “Diidi! N kpendi ke li kan waagi. N pani paabu ye yeni nni, ke n ba pa yuakuli ke li jua wan sōni maama. 13 Mini n tie alfa yeni omega, o kpialo yeni o juodka, mi cilma yeni mi juodma. 14 Mi yedrjanma ye yeni yaaba n ŋjuchi bi liadfagda, kiba baa u sanu ki di li miali tibu jiedi, ki go tøgni a bulñøjala ki kua u dogciamu nni. 15 I sangbanli, a sôla yeni ti ñögbiidi danba, yaaba n tiendi mi conconma, a nikpala, yaaba n jua kipugi i buli yeni ya niba n jua mi tofaama sanu kuli baa ye niinpo i. 16 Mini, Jesu, N sōni n maleki ke wan tieni kasiedi

lanya bona po Kiristi nitaana kani. Mini n tie Dafidi Jiinjali, yeni o puoljuanu, u sijaafaanu ŋmaabiga.” 17 Forjanma yeni o pocaano yedi, “Cua na!” Ya nilo n gbadi kuli, wan yedi, “Cua na!” U ŋuñuuunu ñ pia yuakuli, wan cua na, yua n bua ma kuli, wan cua ki baa li miali ñima faala ke pani bakuli ki ye. 18 N tieni kasiedi ki waani yua n gbadi li tili ne sawalpuama maama kuli: Ya nilo n pugni bonli li maama po, U Tieu ba pugni o falabiado janjanma yaama n diani li tili ne nni. 19 Ya nilo n wadi bonli li tili ne sawalpuama maama po, U Tieu mo ba wadi o biinu ban diani li miali tibu yeni u dogcian-gagdijamu yuu ya po li tili ne nni. 20 Ya nilo n tieni kasiedi ya bona ne kuli po, wani n yedi, “Nn, i mōni! N kpendi ke li kan waagi.” Ami! Cua na, O Diedo Jesu! 21 O Diedo Jesu ŋjanbli ñ ya ye yeri yukuli. Ami.

N den la ya dogciamu n gagdi ki ḡani, Jerusalema paano, yuu n ḡani tanpoli, U Tieu kani,
ki jiidi, ke bi bobni u nani ya pocaano ki guu o calo yeni. N den gbadu u nialciamu, ke u ḡani
ti badigbandi kani, ki tua, "Diidi! U Tieu yekaanu ye yeni bi nisaalba, O go baa ye bi siiga
nni, yeni ba. Bi baa tie O buolu, ke U Tieu wani Obá baa ye yeni ba, ki tie bi Tieu."

Mi Dögdimə 21:2-3

Reader's Guide

Gourmanchéma at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, "*As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him.*" Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, "*And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned.*" So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, "*Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth.*" 2 Timothy 2:15. "*God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,*" 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Gourmancréma at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aīdios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēsē g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hades g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonomous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Gourmantche---Gourmantche-Bible/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Luka 8:31
Roma Yaaba 10:7
Mi Dogdima 9:1
Mi Dogdima 9:2
Mi Dogdima 9:11
Mi Dogdima 11:7
Mi Dogdima 17:8
Mi Dogdima 20:1
Mi Dogdima 20:3

Jesu Tondiba Tuona 3:21
Jesu Tondiba Tuona 15:18
Roma Yaaba 1:25
Roma Yaaba 9:5
Roma Yaaba 11:36
Roma Yaaba 12:2
Roma Yaaba 16:27
1 Korantien 1:20
1 Korantien 2:6
1 Korantien 2:7
1 Korantien 2:8
1 Korantien 3:18
1 Korantien 8:13
1 Korantien 10:11
2 Korentien 4:4
2 Korentien 9:9
2 Korentien 11:31
Galati 1:4
Galati 1:5
Efesia 1:21
Efesia 2:2
Efesia 2:7
Efesia 3:9
Efesia 3:11
Efesia 3:21
Efesia 6:12
Filipi 4:20
Kolosi 1:26
1 Timote 1:17
1 Timote 6:17
2 Timote 4:10
2 Timote 4:18
Tidi 2:12
Eblenba 1:2
Eblenba 1:8
Eblenba 5:6
Eblenba 6:5
Eblenba 6:20
Eblenba 7:17
Eblenba 7:21
Eblenba 7:24
Eblenba 7:28
Eblenba 9:26
Eblenba 11:3
Eblenba 13:8
Eblenba 13:21
1 Pieri 1:23

1 Pieri 1:25
1 Pieri 4:11
1 Pieri 5:11
2 Pieri 3:18
1 Jan 2:17
2 Jan 1:2
Jude 1:13
Jude 1:25
Mi Dogdima 1:6
Mi Dogdima 1:18
Mi Dogdima 4:9
Mi Dogdima 4:10
Mi Dogdima 5:13
Mi Dogdima 7:12
Mi Dogdima 10:6
Mi Dogdima 11:15
Mi Dogdima 14:11
Mi Dogdima 15:7
Mi Dogdima 19:3
Mi Dogdima 20:10
Mi Dogdima 22:5

aïdios

Roma Yaaba 1:20
Jude 1:6

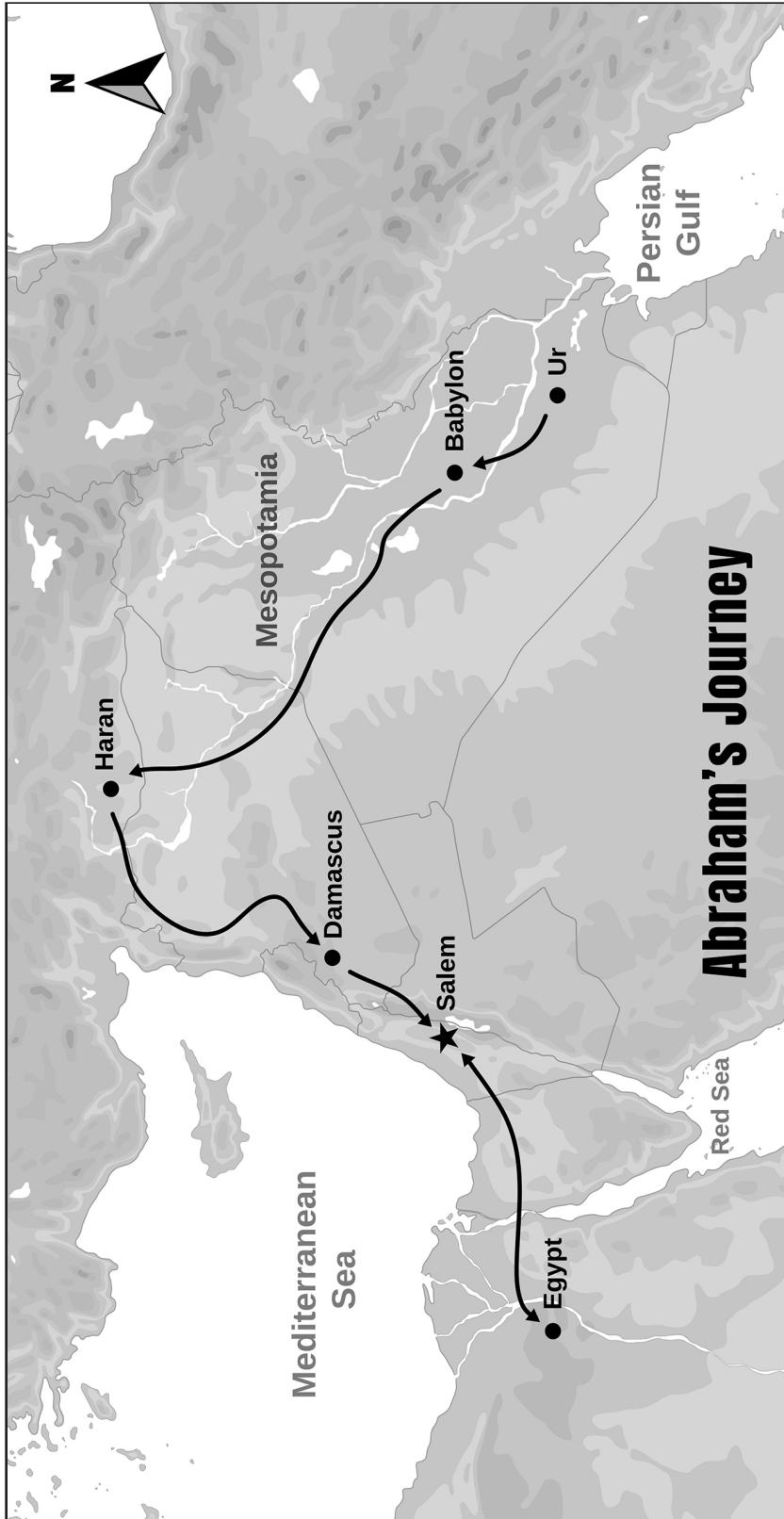
1 Korantien 1:20
1 Korantien 2:6
1 Korantien 2:7
1 Korantien 2:8
1 Korantien 3:18
1 Korantien 8:13
1 Korantien 10:11
2 Korentien 4:4
2 Korentien 9:9
2 Korentien 11:31
Galati 1:4
Galati 1:5
Efesia 1:21
Efesia 2:2
Efesia 2:7
Efesia 3:9
Efesia 3:11
Efesia 3:21
Efesia 6:12
Filipi 4:20
Kolosi 1:26
1 Timote 1:17
1 Timote 6:17
2 Timote 4:10
2 Timote 4:18
Tidi 2:12
Eblenba 1:2
Eblenba 1:8
Eblenba 5:6
Eblenba 6:5
Eblenba 6:20
Eblenba 7:17
Eblenba 7:21
Eblenba 7:24
Eblenba 7:28
Eblenba 9:26
Eblenba 11:3
Eblenba 13:8
Eblenba 13:21
1 Pieri 1:23

aiōnios

Matiewo 12:32
Matiewo 13:22
Matiewo 13:39
Matiewo 13:40
Matiewo 13:49
Matiewo 21:19
Matiewo 24:3
Matiewo 28:20
Marka 3:29
Marka 4:19
Marka 10:30
Marka 11:14
Luka 1:33
Luka 1:55
Luka 1:70
Luka 16:8
Luka 18:30
Luka 20:34
Luka 20:35
Jan 4:14
Jan 6:51
Jan 6:58
Jan 8:35
Jan 8:51
Jan 8:52
Jan 9:32
Jan 10:28
Jan 11:26
Jan 12:34
Jan 13:8
Jan 14:16

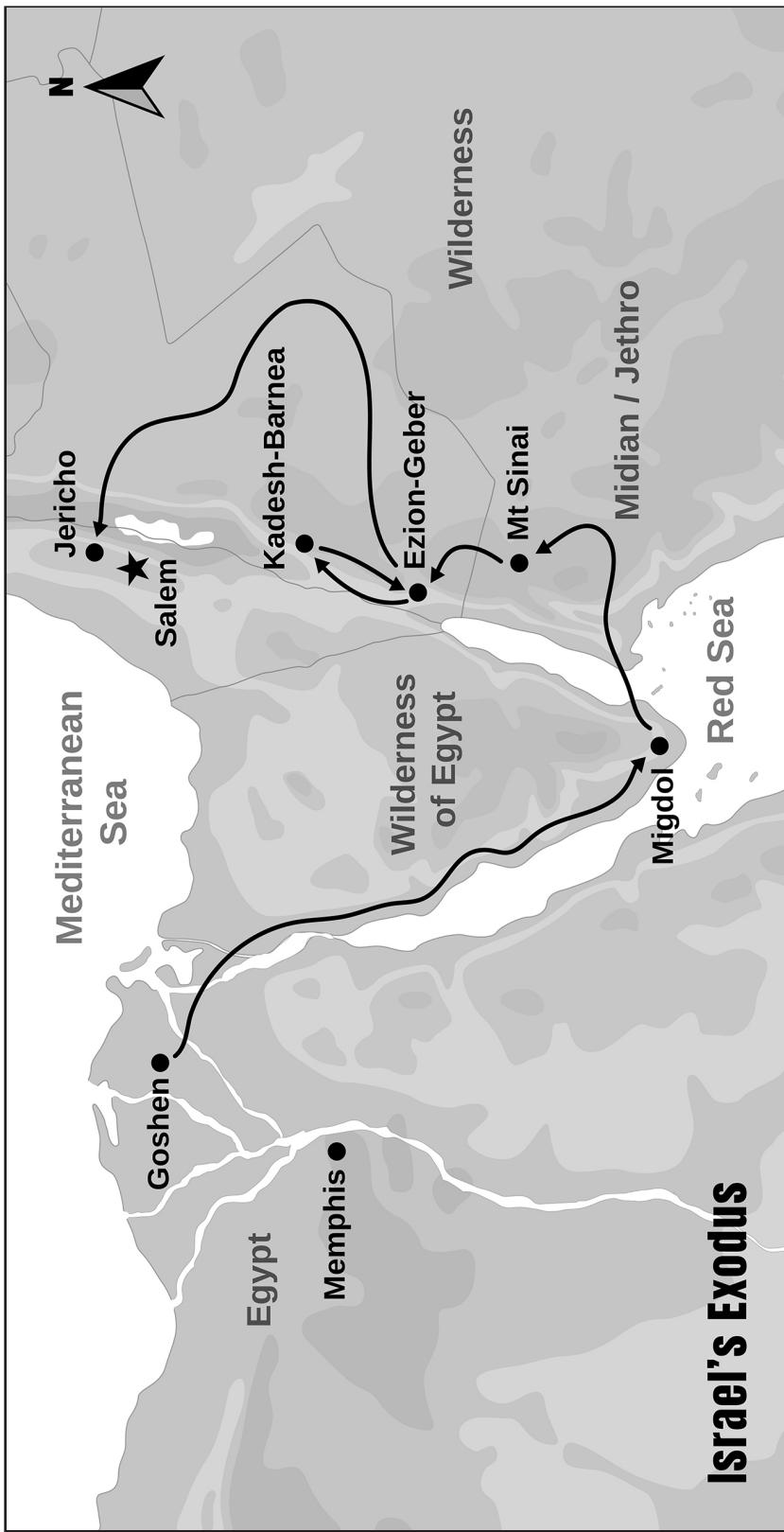
Matiewo 18:8
Matiewo 19:16
Matiewo 19:29
Matiewo 25:41
Matiewo 25:46
Marka 3:29
Marka 10:17
Marka 10:30
Luka 10:25
Luka 16:9
Luka 18:18
Luka 18:30
Jan 3:15
Jan 3:16
Jan 3:36
Jan 4:14
Jan 4:36
Jan 5:24
Jan 5:39
Jan 6:27
Jan 6:40
Jan 6:47
Jan 6:54
Jan 6:68

Jan 10:28	Marka 9:45	Psalms 116:3
Jan 12:25	Marka 9:47	Psalms 139:8
Jan 12:50	Luka 12:5	Psalms 141:7
Jan 17:2	Jaki 3:6	Proverbs 1:12
Jan 17:3	Hadēs	Proverbs 5:5
Jesu Tondiba Tuona 13:46	Matiewo 11:23	Proverbs 7:27
Jesu Tondiba Tuona 13:48	Matiewo 16:18	Proverbs 9:18
Roma Yaaba 2:7	Luka 10:15	Proverbs 15:11
Roma Yaaba 5:21	Luka 16:23	Proverbs 15:24
Roma Yaaba 6:22	Jesu Tondiba Tuona 2:27	Proverbs 23:14
Roma Yaaba 6:23	Jesu Tondiba Tuona 2:31	Proverbs 27:20
Roma Yaaba 16:25	1 Korantien 15:55	Proverbs 30:16
Roma Yaaba 16:26	Mi Døggdima 1:18	Ecclesiastes 9:10
2 Korentien 4:17	Mi Døggdima 6:8	Song of Solomon 8:6
2 Korentien 4:18	Mi Døggdima 20:13	Isaiah 5:14
2 Korentien 5:1	Mi Døggdima 20:14	Isaiah 7:11
Galati 6:8		Isaiah 14:9
2 Tesalonika 1:9		Isaiah 14:11
2 Tesalonika 2:16		Isaiah 14:15
1 Timote 1:16	Mi Døggdima 19:20	Isaiah 28:15
1 Timote 6:12	Mi Døggdima 20:10	Isaiah 28:18
1 Timote 6:16	Mi Døggdima 20:14	Isaiah 38:10
2 Timote 1:9	Mi Døggdima 20:15	Isaiah 38:18
2 Timote 2:10	Mi Døggdima 21:8	Isaiah 57:9
Tidi 1:2		Ezekiel 31:15
Tidi 3:7		Ezekiel 31:16
Filimo 1:15	Genesis 37:35	Ezekiel 31:17
Eblenba 5:9	Genesis 42:38	Ezekiel 32:21
Eblenba 6:2	Genesis 44:29	Ezekiel 32:27
Eblenba 9:12	Genesis 44:31	Hosea 13:14
Eblenba 9:14	Numbers 16:30	Amos 9:2
Eblenba 9:15	Numbers 16:33	Jonah 2:2
Eblenba 13:20	Deuteronomy 32:22	Habakkuk 2:5
1 Pieri 5:10	1 Samuel 2:6	
2 Pieri 1:11	2 Samuel 22:6	
1 Jan 1:2	1 Kings 2:6	
1 Jan 2:25	1 Kings 2:9	
1 Jan 3:15	Job 7:9	
1 Jan 5:11	Job 11:8	
1 Jan 5:13	Job 14:13	
1 Jan 5:20	Job 17:13	
Jude 1:7	Job 17:16	
Jude 1:21	Job 21:13	
Mi Døggdima 14:6	Job 24:19	
	Job 26:6	
eleēsē	Psalms 6:5	
Roma Yaaba 11:32	Psalms 9:17	
	Psalms 16:10	
Geenna	Psalms 18:5	
Matiewo 5:22	Psalms 30:3	
Matiewo 5:29	Psalms 31:17	
Matiewo 5:30	Psalms 49:14	
Matiewo 10:28	Psalms 49:15	
Matiewo 18:9	Psalms 55:15	
Matiewo 23:15	Psalms 86:13	
Matiewo 23:33	Psalms 88:3	
Marka 9:43	Psalms 89:48	

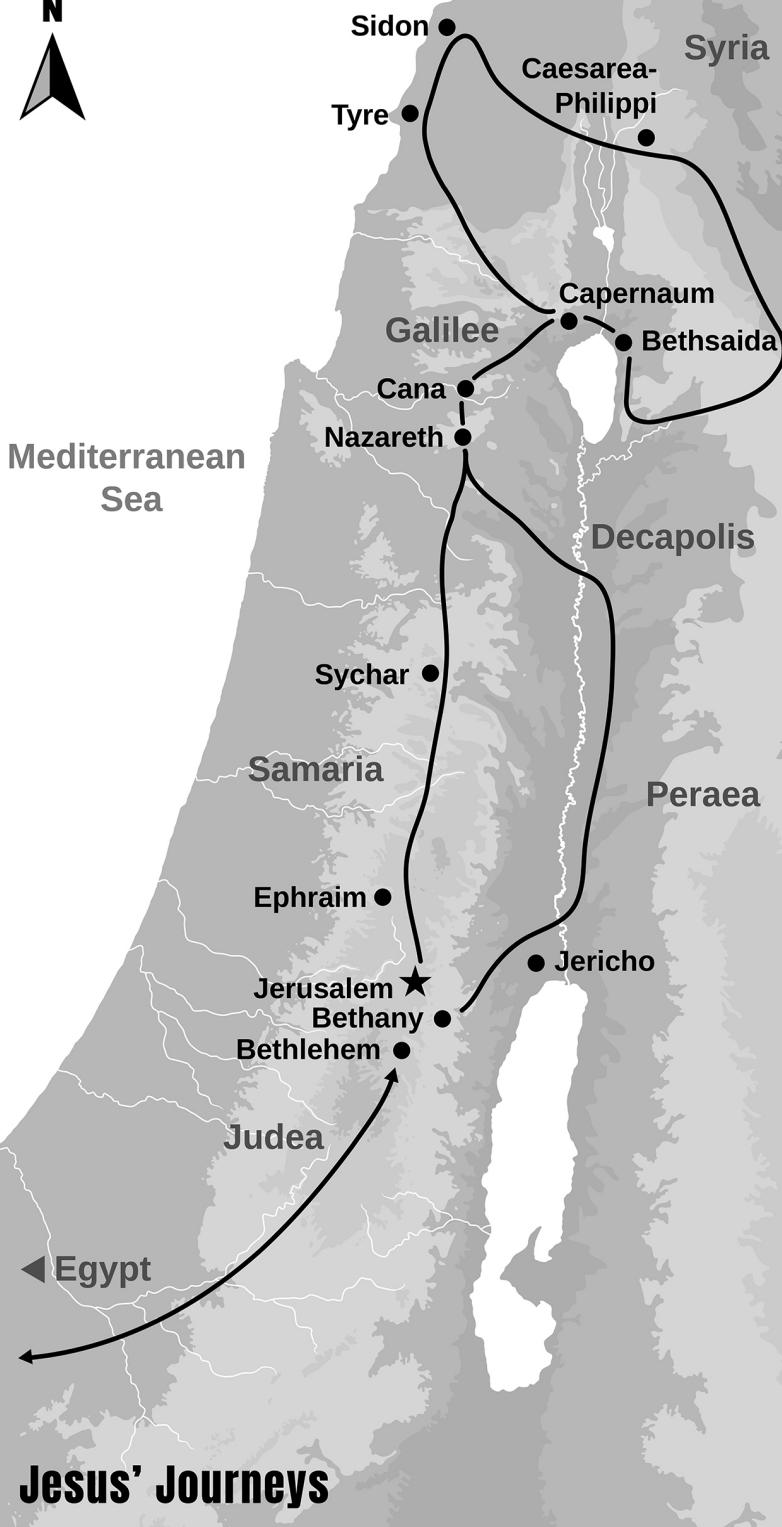

Abraham's Journey

Li dandanli po i ke Abraham bo fid ki gadi naani keo bo gaa o faali. O bo caa ke a bani wan caa naani. - Eblenna 11:8

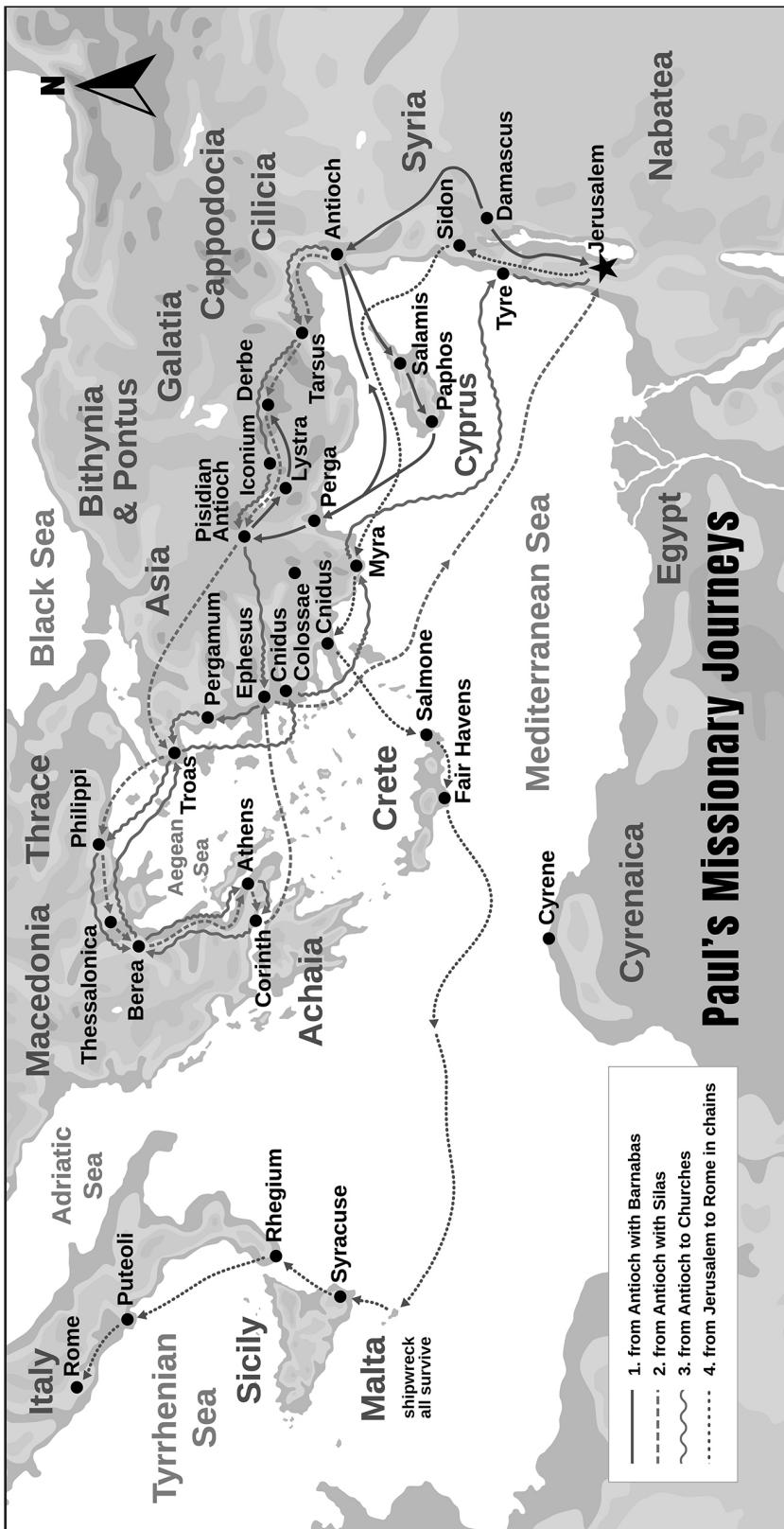

"When Pharaoh had let the people go, God didn't lead them by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said, 'Lest perhaps the people change their minds when they see war, and they return to Egypt'" Exodus 13:17

Kelima o nisado bija ki cua ki buaa ban yaa sani o po ka, ana ki wani mono nyaa suani tianba po, ki go puni o miiali ki kpe ki da ki faabi bi niba bonciala. - Marka 10:45

Paul's Missionary Journeys

Minu Poli, Jesu Kiristu tuonsanlo, ke bi yini nni ke min tua ya tondo ke o gagadi ki baa wang'i U Tienu laabaadhamo, - Roma Yaaba 1:1

Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophesies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Usher)

Jesus Christ born 4 B.C.

New Heavens and Earth

- Christ returns for his people
- 1956 Jim Elliot martyred in Ecuador
- 1830 John Williams reaches Polynesia
- 1731 Zinzendorf leads Moravian mission
- 1614 Japanese kill 40,000 Christians
- 1572 Jesuits reach Mexico
- 1517 Martin Luther leads Reformation
- 1455 Gutenberg prints first Bible
- 1323 Franciscans reach Sumatra
- 1276 Ramon Llull trains missionaries
- 1100 Crusades tarnish the church
- 1054 The Great Schism
- 997 Adalbert martyred in Prussia
- 864 Bulgarian Prince Boris converts
- 716 Boniface reaches Germany
- 635 Alopen reaches China
- 569 Longinus reaches Alodia / Sudan
- 432 Saint Patrick reaches Ireland
- 397 Carthage ratifies Bible Canon
- 341 Ulfilas reaches Goth / Romania
- 325 Niceae proclaims God is Trinity
- 250 Denis reaches Paris, France
- 197 Tertullian writes Christian literature
- 70 Titus destroys the Jewish Temple
- 61 Paul imprisoned in Rome, Italy
- 52 Thomas reaches Malabar, India
- 39 Peter reaches Gentile Cornelius
- 33 Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

What are we? ►			Genesis 1:26 - 2:3	
How are we sinful? ►			Romans 5:12-19	
Where are we?			Innocence	
			Eternity Past	Creation 4004 B.C.
► Who are we?	God	Father	John 10:30 God's perfect fellowship	Genesis 1:31 God's perfect fellowship with Adam in The Garden of Eden
		Son		
		Holy Spirit		
	Mankind	Living	Genesis 1:1 No Creation No people	Genesis 1:31 No Fall No unholy Angels
		Deceased believing		
		Deceased unbelieving		
	Angels	Holy		
		Imprisoned		
		Fugitive		
		First Beast		
		False Prophet		
		Satan		
Why are we? ►			Romans 11:25-36, Ephesian 2:7	

Mankind is created in God's image, male and female He created us

Sin entered the world through Adam and then death through sin

When are we?

Fallen				Glory				
Fall to sin No Law	Moses' Law 1500 B.C.	Christ 33 A.D.	Church Age Kingdom Age	New Heavens and Earth				
1 Timothy 6:16 Living in unapproachable light				Acts 3:21 Philippians 2:11 Revelation 20:3				
John 8:58 Pre-incarnate		John 1:14 Incarnate	Luke 23:43 Paradise	God's perfectly restored fellowship with all Mankind praising Christ as Lord in the Holy City				
Psalm 139:7 Everywhere		John 14:17 Living in believers						
Ephesians 2:1-5 Serving the Savior or Satan on Earth								
Luke 16:22 Blessed in Paradise								
Luke 16:23, Revelation 20:5,13 Punished in Hades until the final judgment				Matthew 25:41 Revelation 20:10				
Hebrews 1:14 Serving mankind at God's command								
2 Peter 2:4, Jude 6 Imprisoned in Tartarus								
1 Peter 5:8, Revelation 12:10 Rebelling against Christ Accusing mankind				Revelation 20:13 Thalaasa				
				Revelation 19:20 Lake of Fire				
				Revelation 20:2 Abyss				

For God has bound all over to disobedience in order to show mercy to all

Destiny

Gourmanchéma at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, "*the gates of Hades will not prevail*," Matthew 16:18. Paul asks, "*Hades where is your victory?*" 1 Corinthians 15:55. John wrote, "*Hades gives up*," Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, "*Do not be afraid*," because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our Good News sounds like a warning to "*be afraid*" because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, "*out of the frying pan, into the fire?*" Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, "*Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'*" Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. "*If the first fruit is holy, so is the lump*," Romans 11:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

Disciple All Nations

Gedi mani i nibuoli kuli nni ki ban batise ba, Búaa yeni Bijua yeni U Tienu Foganna yeli po, ban tua n yódkaaba. - Matiewo 28:19

